DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

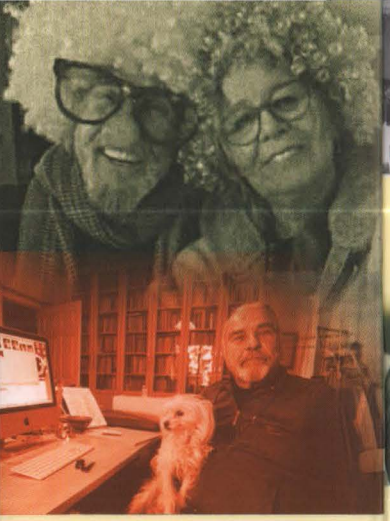
RESMİ WEB SİTEMİZ

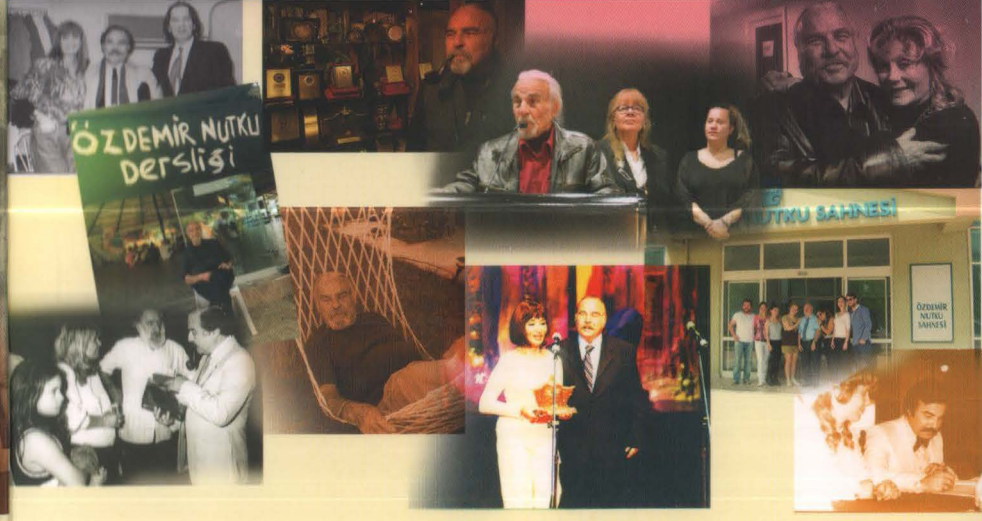
https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

suda ayak izleri -II

ANILAR VE İZDÜŞÜMLERİ

Özdemir Nutku

suda ayak izleri -II • Özdemir Nutku

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rahtey.org

ÖZDEMİR NUTKU

SUDA AYAK İZLERİ - II

ANILAR VE İZDÜŞÜMLERİ

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2018

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
DERYA ÖNDER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTMEN
MUSTAFA ÇOLAK

DİZİNİ HAZIRLAYAN
TUBA AKEKMEKÇİ

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: OCAK 2021, İSTANBUL

TAKIM NO 978-625-405-219-4
ISBN 978-625-405-220-0 (I. Cilt)
ISBN 978-625-405-221-7 (II. Cilt)

BASKI
UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
KERESTECİLER SİTESİ FATİH CADDESİ YÜKSEK SOKAK NO: 11/1 MERTER
GÜNGÖREN İSTANBUL
Tel: (0212) 637 04 11 Faks: (0212) 637 37 03
Sertifika No: 45162

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Anı

suda ayak izleri – II

ANILAR VE İZDÜŞÜMLERİ

Özdemir Nutku

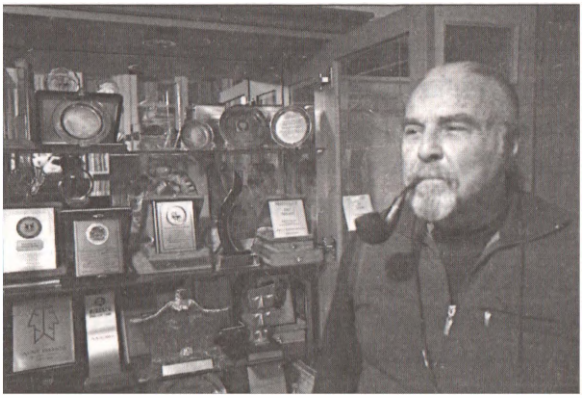
TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

II. KİTAP

Ankara'dan İzmir'e

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İzmir'de Yeni Bir Tiyatro Bölümü (1976)

Ankara'da, 1976 yılının güzel bir nisan sabahıydı. Kızılay, Güven Parkı'nda ağaçlarda çiçekler gövermiş, kuşlar cıvıltılarıyla baharın geldiğini müjdeliyorlardı. Kirli hava bir nebze olsun uzaklaşmıştı. Bir gece önce yağan yağmur, güzel bir toprak kokusuyla bu atmosferi tamamlıyordu. Otobüsle Bahçelievler'den Kızılay'a geldiğimde otobüsten indim. Bu güzel havada Kızılay'dan Sıhhiye'ye, fakülteye yürümeye karar verdim.

Fakültede odamın kapısını açarken içerden telefonun sesini duydum. Bir telaşla kapının kilidini açıp telefona koştum. Bu, bir yıl önce bizi bırakıp İzmir'e Sinema Bölümü'nü kurmak için giden Âlim Şerif Onaran'dı. Âlim Şerif, beni, Ege Üniversitesi'nin Ekim 1976'da öğrenime açılacak Türkiye'nin ilk Güzel Sanatlar Fakültesi'nde iki konferans vermem için davet ediyordu. Biraz merakımdan, biraz da eski dostum Âlim Şerif'i kırmamak için daveti kabul ettim.

Havaalanında beni yeni açılacak fakültenin sekreteri Ahmet Erinanç karşıladı. Yolda, onun Girit göçmeni olduğunu öğrendim, şiire ve edebiyata meraklı bir gençti ve kitaplarımdan tanıdığı için bana çok saygılı davranıyordu. Alsancak, Altay Stadyumu'nun yanında, iki katlı bir binaya geldik. Sonradan öğrendiğime göre, bu bina ve arsası eskiden Ermeni mezarlığıymış. Bahçesinde toprak al-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tından çıkmış heykeller vardı. İlerki yıllarda, Malcolm'un sahnelediği *Hamlet* çalışması için kafatasını da oradan bulduk. İzmirli bir hanım, bir sanat okulu kurulması koşulunu öne sürerek burayı vasiyet etmiş.

İçeriye girdik. Dekan uygar yüzlü, sessiz, bir kent planlamacısı, mimardı; kendini tanıttı,

"Rauf Beyru."

"Özdemir Nutku."

Biraz hoş beşten sonra: "Sizi bekliyorduk, konferansınız yarın saat onda ikinci kattaki amfide olacak."

Konferanslarım ertesi gün başlıyordu. O günü otelime yerleşmem ve dinlenmem için ayırmışlardı. Ahmet, beni bırakmadı, sanki kırk yıllık şoförümmüş gibi önce beni otelime bıraktı, sonra da kenti görmek isteyebilirim diye lobide bekledi. Bu kadar ilgiden her zaman sıkılmışımdır. Ama bu genç, sevimli adamı da kırmayı hiç istemiyordum. Aşağı inip bana İzmir'i gezdirmesini istedim. Ahmet, o sırada, Eşrefpaşa'da oturuyordu. Önce, Ahmet'in arabasıyla, Varyant'tan yukarı tırmandık. Eşrefpaşa, İstanbul'daki eski Kasımpaşa gibi kabadayıların yeriydi. Orada beni, artık tek tük kalan kabadayılardan biriyle tanıştırdı. Kabadayının bir kolu sakattı. Ahmet, kabadayıya benim Ankara'dan gelen bir profesör olduğumu söyleyince şaşırdığım bir şey oldu. Kabadayı büyük bir saygıyla elimi öptü, "Hoş gelmişsin!" diyerek dükkânın sahibine bağırdı: "Ula Reco, gagayı ıslatma zamanı!"

Kalktı, Recep dediği adamın yanına gitti. Ben anlamadım. Ahmet, kulağıma fısıldadı:

"Size şarap ısmarladı."

"Yahu öğleden sonra durup dururken şarap içilir mi?"

"Aman hocam, sakın bir şey demeyin, bunlar çok değer verdikleri insanlara şarap ısmarlarlar. Reddederseniz, hakaret olur."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Peki, şimdi orada ne yapıyor?"

"Şarap seçiyor."

Kabadayı "Kırık Kanat Dursun" (lakabı buymuş), bir şarap şişesiyle geldi, Recep de kadehleri getirdi. Şarapları koyduktan sonra, "Hocam, bu kıyak bir demdir, seveceksin" dedi ve kadehini benimle ve Ahmet'le tokuşturdu. Bir ara uzun gömleğinin açık düğmesinden belinde bir saldırması olduğunu fark ettim. Şaraplarımızı içip kalkarken, "Hocam, sizi yine buralarda görürüz, maşallah!" diye bizi yolcu etti. Yolda, "Ahmet şu Kırık Kanat, o kırık koluna rağmen, hâlâ saldırma taşıyor, dövüşüyor mu?" diye sordum.

Ahmet güldü: "Dövüşüyor mu bilemem Hocam ama bunlardan artık birkaç tane kaldı, saldırma kabadayıların imzası gibidir. Onsuz yaşayamazlar."

Kadifekale'yi, Asansör'ü, Kültürpark'ı gezip bir kahvede oturduktan sonra Ahmet beni otelime götürdü ve ayrılırken, "Arabayı otelin parkında bırakayım, belki gezmek istersiniz" deyip kontak anahtarını uzattı.

"Teşekkür ederim ama İzmir'i çok iyi tanımıyorum ki. Yarın beni saat dokuzda alırsanız memnun olurum."

Ertesi gün, İzmir'e özgü bir nisan sabahı vardı. Caddelerin refüjlerinde son derece iyi düzenlemiş çiçekler ve denizden gelen hafif bir imbat, beni son derece mutlu etti. Aslında, 1954 yılında İzmir'de bir iki gün kalmış ve kenti sevmiştim. Ama iki günde İzmir'i tanıyamazdım. O zaman, Konak Halkevi'nde amatör temsiller oluyor, yazın İstanbul'dan, Ankara'dan Devlet Tiyatrosu ve özel tiyatrolar İzmir'e turne yapıp genellikle açık havada temsiller veriyorlardı. Bugün de aynı anlayış sürmekte, belediyeler taşıma suyla değirmen döndürmeye alışmışlar. 1957'de, Muhsin Ertuğrul ve Sabri Süphandağlı'nın girişimleriyle İzmir'de bir Devlet Tiyatrosu kurulması bu kente yeni bir hava getirmişti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İlk konferansım için ikinci kattaki amfiye girdiğimde başta Âlim Şerif ve dekan olmak üzere, ön sıraları öğretim üyeleri ve yardımcıları, arka sıraları da öğrenciler doldurmuştu. Doğrusu şaşırdım, kocaman amfi dolmuş, ayakta olanlar ve merdivene oturanlar vardı. O günkü konferansımın başlığı "Tiyatro ile Yazın Yapıtları Değerlendirmesindeki Farklılıklar"dı. Bu konuşmama ilgi büyük oldu, sorular soruldu, dilim döndüğü kadar soruları yanıtladım.

Ertesi günkü konferansımın başlığı, "Tiyatroda İçerik ve Biçim"di. Bu kez kalabalık dolayısıyla konuşmamı fakültenin toplantı salonuna almışlardı. Salon hıncahınç doluydu. Dekan Rauf Bey ve Âlim Şerif'le birlikte öğretim elemanları yine hazırdı. Doğrusu bu ilgiye çok şaşırmıştım. Elbette, bu ilgi beni çok memnun etmişti. Baktım, Ahmet Erinanç üçüncü sıraya oturmuş not alıyordu. İçimden, "Bu gencin fakülte sekreteri olması yazık" dedim.

Konferans bittikten sonra dekan ve bir kısım öğretim üyeleri beni yemeğe götürdüler, bu biraz daha kaynaşmamıza neden oldu. İzmir'in havası gibi, İzmirliler de huzurlu ve ılımandı. Ankara'daki o politikanın getirdiği gerilim yoktu. Neyse... Ertesi sabah uçakla Ankara'ya dönecektim. Dekan Prof. Rauf Beyru, yemekten sonra beni Ege Üniversitesi Rektörü'nün beklediğini söyledi.

"Niçin?"

"Ben de bilmiyorum; ama gitseniz iyi olur."

Sanırım, ne olduğunu bal gibi biliyordu. Ama önerinin herhalde rektör tarafından yapılmasını doğru buluyordu. Dekanlık arabasıyla Bornova'daki rektörlük makamına gittik. Rektör, Prof. Dr. Necati Akgün (1921-2017) aydınlık yüzlü, orta yaşlarda, enerjik olduğu her halinden belli, Tıp Fakültesi, "Egzersiz ve Spor Fizyolojisi" uzmanıydı.[1]

1 Prof. Dr. Necati Akgün'ü 4 Ocak 2017 günü, 96 yaşını sürerken kaybettik.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Rektör ayağa kalkıp benimle tokalaştı, hal hatır sorduktan sonra sadede geldi. Belli ki aklına koyduğunu doğrudan söyleyen biriydi: "Özdemir Bey, sizi buraya almak istiyoruz. Türkiye'nin ilk Güzel Sanatlar Fakültesi'nin kurucularından biri olmanız ve bir tiyatro bölümü kurmanız dileğimizdir."

Bu kez çok şaşırdım, hiç böyle bir şey düşünmemiştim. Ama ne yalan söyleyeyim bu öneri hoşuma gitmişti. Aklımdan birçok şey film şeridi gibi geçti. İzmir'i iyi tanımıyordum. İstanbul'daki ya da Ankara'daki gibi bir çevrem de yoktu. Bir de Ankara'dan taşınma derdi! Onu bu fikrinden caydırmak için binbir dereden su getirmeye çalıştım. "Sayın Rektör, bir tiyatro bölümü kurmak oldukça pahalıdır. Her şeyden önce bir sahne zorunludur. Bu Güzel Sanatlar Fakültesi'nin binasında yok. Ayrıca oldukça güçlü bir öğretim kadrosu gerektirir."

Rektör Necati Akgün gülümsedi: "Bakın Özdemir Bey, bunun için size maddi ve manevi açıdan açık çek versem? Neye ihtiyacınız olursa, vereceğim, ne dersiniz? Siz de o güçlü kadroyu kurarsınız."

Vay, bu reddedilmeyecek bir öneriydi. Üstelik, ben tiyatro kolektif bir sanat olduğu için birkaç sanat dalının bir arada olmasını istiyordum. Ankara'daki gibi yalnızca kuramla tiyatro eğitiminin, filolojilerden farkı olmuyordu. Hatta Ankara'da düşüncemi bir kez bölüm başkanımız Melâhat Özgü'ye açtığımda pek önemsememişti.

"Peki, hocam biz ne yetiştiriyoruz?" diye sorduğumda, "Bilinçli seyirci" diye yanıtlamıştı. Oysa tiyatro eğitiminin, birçok gücün bir arada olmasıyla doğru olacağını düşünüyordum. Bir ara, DTCF Profesörler Kurulu'nda, Ankara'daki Devlet Konservatuvarı'yla koordinasyonlu çalışmayı önermiştim. Ama kurul buna itiraz etmiş, onların yüksekokul, bizim fakülte olduğumuzu ve ders

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

programlarının uyuşamayacağını söyleyerek önerimi reddetmişlerdi. Aslında ders programları yönünden haklıydılar. Şimdi önümde sınırsız bir öneri vardı ve aklımdakini hayata geçirebilecektim.

"Sayın Rektör, ben Ankara'daki gibi, yalnızca kuramsal eğitim veren bir bölüm düşünmüyorum. Bu bölümde, oyunculuk, tasarım, yönetmenlik, oyun yazarlığı gibi sanat dalları olmalı. Buna razı olur muydunuz?"

Rektör, birden ciddileşti, "Özdemir Bey, ne dediğimi pek fark etmediniz galiba, ben size açık bono veriyorum" diye sözlerini noktaladı.

Yeni bir tiyatro eğitim kurumu

Çok heyecanlanmıştım. İzmir'de bir tiyatro bölümü kuracağımı söylediğimde meslek arkadaşlarım hem şaşırdılar hem bana başarı dilediler. Eylülde İzmir'e taşınıp bölümü kuracaktım. Bu heyecanla, planımı o zamanki eşim Tülin'e açıkladım. Tülin, İzmir'e taşınmak istemediğini, İstanbul olsaydı buna razı olabileceğini söyledi. Zaten aramızda yıllardır büyüyen bir geçimsizlik vardı. Derin bir nefes aldım. Ben gitmemizin ikimiz için de daha iyi olacağını yarım ağızla söylememe karşın kabul etmedi. Peki bu problemi nasıl çözecektik? İstediğim yanıtı o verdi: "Eğer beni bırakır gidersen, boşanırız."

O yaz, Ören'de aile toplantısı yapıldı, ben babasını çok severdim, onu üzmek de istemiyordum ama görünen köy kılavuz istemezdi, boşanmaya karar verdik.

İzmir'e gitmeme yakın bir gün, Ankara'da, Emek Mahallesi'nin yakınındaki istasyondan benzin alırken öğrencilerimden Murat Tuncay'a rastladım. Murat, "Hocam, İzmir'de bir bölüm kuracağınızı duydum. Ben de ilgileniyorum" dedi. Ben de ona henüz bir plan yapmadı-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ğını, bu yüzden ona bir şey söyleyemeyeceğimi belirttim. FRT'de (Film-Radyo-Televizyon) arşiv düzenleyici olarak çalışan Murat, eşinin İzmir TRT'ye atanması dolayısıyla, bir kez de İzmir'e gidip hocası Âlim Şerif'ten iş istemiş. Âlim Şerif de kabul edip onu Sinema Bölümü'ne asistan almış. Doğrusu buna sevindim çünkü Murat çok istediği asistanlığı elde etmiş, muradına ermişti. İzmir'deki ikinci yılımda Tiyatro bölümü mezunu olduğu için üniversite senatosu, Murat Tuncay'ın Sahne Sanatları Bölümü'ne geçmesine karar verdi ve bir süre sonra da senato kararıyla kurduğum bölüme asistan olarak katıldı.

Eylül ayının ortasında, Ankara'daki sevgili meslektaşlarıma ve dostlarıma veda ettikten sonra emektar arabam "kırmızı katır"la İzmir yolunu tuttum. Beni en çok hüzünlendiren, sekiz yaşına gelmiş olan kızım Elif'ten ayrılmaktı. İkinci kez boşanıyordum. Yine kitaplarımdan ve plaklarımdan başka hiçbir şey almadan bir başka yaşama doğru yol alıyordum. Rektör, bana, Ege Üniversitesi lojmanlarında bir daire ayırtmıştı. Oraya taşındım ama eşyasız, boş bir daireye... Arkadan kitaplarım ve raflarım gelince hiç olmazsa kitaplarım olacaktı. Ahmet, yine Hızır gibi yetişti. Bir yerden somya buldu, ben de bir şilte, yastık ve çarşaf satın alarak yatacak yer işini çözdüm. İlk aylar benim için zor geçti. En sevdiğim saatler fakültede hazırlık yaptığım zamanlardı.

Dekan Rauf Bey, beni hemen dekan yardımcısı seçti ve bana, "Bölümü bir an önce kurmanızda bu kolaylık sağlar" dedi. Sağladı da... Ankara'dan öğrencilerim olan, yüksek lisans aşamasındaki Zülâl Aksoy ile doktora aşamasına gelmiş olan Hülya Alkan'ı (Nutku) ve Faruk Ersöz'ü, yine konservatuvar yüksek kısımdayken öğrencilerim olan, Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Mehmet Büyükağaoğlu ile Bülent Arın'ı asistan olarak aldım. Sonra

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

arkası geldi. DTCF'de her şeye itiraz eden Gökhan Akçura geldi. Gökhan, zeki ve araştırmayı seven bir öğrencimdi. Ama öğrenciliğinde pek de uyumlu sayılmazdı.

Ben Brecht semineri yaparken, Brecht'in Shakespeare'e önem verdiğini söylediğim sırada, Gökhan itiraz ederek; "Brecht, Shakespeare'den etkilenmiş olamaz" diyerek itiraz etmişti; *Söylev*'i sahnelerken oyundan çıkardığım bir sahneye tepki göstererek çalışmaları yarım bırakıp gitmişti, onun yerine dışarıdan bir oyuncu (TRT spikerlerinden Ersin İmer'i) almıştık. Her ne kadar, bana karşı böyle bir tavır sergilediyse de, benim işime yarayabilirdi. Giriştiğim iş konusunda duygusal değil, hep mantıklı davranmaktan yanayımdır. Onu da asistan aldım, Gökhan'a, "Tamam ama önümüzdeki yıl Shakespeare dersi vereceksin, çalışmaya başla" dedim. Gökhan İzmir'de çok az kaldı ve her zamanki alışkanlığıyla çekti, İstanbul'a gitti. İstanbul'da *Ivır Zıvır Tarihi*'ni yazan Gökhan hem iyi bir koleksiyoncu hem çalışkan biridir.

Hülya Alkan, Zülâl Aksoy ve Faruk Ersöz'le birlikte ilk asistanlarımdan biriydi. Hülya gelince hemen kalacak yer bulamadığımız için fakültenin Tekstil Tasarım Bölümü öğretim elemanları Ayten ile Ali Sürür'ün daveti üzerine kısa bir süre onlarda kaldı. Hülya, İzmir'e gelince ona açılmaya başladım. Hemen her hafta sonu Hülya'yı görmek için, Sürür'lerin Urla İskelesi'ndeki evlerine gidiyordum. Ayten Sürür ciddi ve iyi bir tekstilciydi, Ali Sürür de tekstil mühendisiydi; Giritli olduğu için çok güzel ot ve et yemekleri yapmakta ustaydı. Üstelik, insanı neşeye boğan bir nüktedandı.

Bir gün, Ali'nin arabasıyla bir yere giderken hiç unutamayacağım bir olaya tanık oldum. Alsancak İstasyonu'nun önünde kırmızı ışığa yakalandık. Beklerken önce sarı, sonra yeşil ışık yandı. Önümüzdeki araçta bir kadınla erkek hararetli bir biçimde tartışıyorlardı, yeşili görmediler,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yine kırmızı yandı, sonra yeşil, yine o öndeki araçtan tık yok ama tartışma sürüyordu. Bir kez daha kırmızı yanınca arkadaki arabadan biri hışımla dışarı çıktı. Bunu gören Ali, bu haşin kişiye "Siz bırakın, ben söylerim" dedi. Öndeki arabadakiler hâlâ tartışıyorlardı. Ali gitti, pencereyi tıklattı, bir şeyler söyledi, bu kez tartışanlar özür diler bir görünüşle gülmeye başladılar. Sonunda yeşil yanınca hareket ettik. Ali'ye sordum: "Sen ne dedin ki, tartışanlar gülmeye başladılar?"

"Ne diyeceğim, bağışlayın ama renklerimiz bu kadar, dedim."

Ali'nin yatıştırıcı bir tavrı vardı. Tartışmayı, kavgayı sevmez, bir nükteyle buna son vermeyi isterdi. Bir gün, rektörün verdiği bir kokteylden dönerken, trafik polisi bizi durdurdu. Hepimiz içkiliydik. Ali direksiyondaydı ve hepimizden fazla içmişti. Trafik polisinin birinin elinde sigara vardı. Polis, sürücümüz olan Ali'nin arabadan inmesini isteyince, "Aman ha, o sigarayı söndür, ben inince patlama olabilir" dediğinde, polis elinde olmadan sigarayı söndürüp gülmeye başladı ve biraz sohbetten sonra, "Hadi gidin" dedi. Ama Ali bununla yetinmedi ve bütün sevimliliğiyle "Bu iyiliği yaptınız, teşekkürler; Bornova'ya gidiyorum, bari trafik kontrolünün olmadığı yerleri söyleyin de ben oradan gideyim" deyince polis yine gülerek gideceğimiz yolları söyledi. Ali böyle bir insandı. Yaşamdan zevk alan, insanları seven, dostlarına huzur veren bulunmaz biriydi. O, yaşama bu kadar bağlı insan, genç yaşta bu dünyadan göçüp gitti. Prof. Dr. Ayten Sürür ise mesleğinde ilerledi, bugün tekstil alanında önemli bir yeri var.

Dönelim yine konumuza... Aynı zamanda, eleman yokluğundan hazırlık için Müzik Bölümü'nü de benim yönetimime vermişlerdi. Ankara'ya telefon edip besteci, müzisyen ne kadar dostum varsa imdat çağrısında bu-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

(Soldan sağa) Özdemir Nutku, Gültekin Oransay, Suat Taşer ve Âlim Şerif Onaran.

lundum. Gazi Eğitim'de, Devlet Konservatuvarı'ndaki dostlarımdan yardım istedim. İşte bu çağrılarımdan birine müzikbilimci Gültekin Oransay yanıt verdi ve fakülte kadrosuna katıldı. Ben de rahat bir soluk aldım. Artık bundan sonrası ona kalmıştı.

Güzel Sanatlar Fakültesi'ni temsil etmek üzere beni üniversite senatosuna seçmişlerdi. Ben, hazırlıklar için beklemeyi ve ertesi yıl öğrenime açmayı düşünüyordum ama senato üyeleri, tiyatro eğitiminde sahnenin ne kadar önemli olduğunu bilmedikleri için hemen o yıl derslerin başlamasını istiyorlardı. Aldığım asistanların sayısı azdı ve birçok dersi tek başıma mı verecektim? O sırada bir karar aldık: Gelecek yılki bütçeyle konferans salonunu küçültüp büyük bir sahne yapacaktık. Fakültenin mimarlık bölümü de bize yardım edecekti. Statik üzerine uzmanlaşmış mühendis profesörler de vardı. 15 Ekim 1976'da dersler başladı.[2]

Ama dört ana sanat dalında (oyunculuk, yazarlık ve dramaturgi, sahne tasarımı ve tiyatro yönetmenliği) ders

2 Tiyatro Bölümü, 1983'te yeni kurulan Dokuz Eylül Üniversitesi'nin bünyesinde yer aldı ve adı da Sahne Sanatları Bölümü oldu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

verilmesi gerekiyordu. Beni bir telaştır aldı. Yönetmenlik ana sanat dalı için sınav açmadık. Neden? Çünkü bir de yönetmenlik dalını açsaydık, en az iki sahneye gereksinimimiz olacaktı. Türkiye'de ilk kez üç meslek dalı olan bir tiyatro eğitimine başlanacaktı.

Bir gün, bölüm sekreteri Hanife Hanım bir beyin beni görmek istediğini söyledi. İçeriye uzun boylu, saçları yarı yarıya dökülmüş biri girdi ve kendini tanıttı: "Talay Toktamış."

"Buyrun oturun."

"Ben Almanya'da yaşıyorum ama dönmeden merak ettim, sizin bölümü bir göreyim diye geldim."

Sahne tasarımcısıymış ve Teo Otto'nun asistanlığını yapmış. Teo Otto adını duyunca ilgim arttı; çünkü Teo Otto, Brecht'in en ünlü sahne tasarımcılarından biri olmasının dışında, Avrupa'nın önde gelen tasarımcılarından biriydi ve birçok yönetmenin peşinden koştuğu, dünya çapında bir sanatçıydı. Brecht'in diğer ünlü tasarımcıları da Caspar Neher ile Carl von Appen'di.

Böyle bir tasarımcı, yetersiz birini yanına yardımcı olarak almazdı. "Bizim bölümde tasarımın başına geçmek ister misiniz?" diye sordum. Bir an durakladı ama yine de memnun olmuş görünüyordu: "Kitaplarımın çoğu, eşyalarım Almanya'da."

"Peki, ne zaman sizden haber alırım?"

"Bana bir hafta mühlet verin bir düşüneyim."

Bu makul bir yanıttı. Tekrar görüşmek üzere ayrıldık. Onun gelmesi beni tasarım konusunda kurtaracaktı. İçimden, "Dilerim, kabul eder" diye geçiriyordum.

Bir hafta sonra elinde bavul büyüklüğünde bir dosyayla geldi. Bu dosyada, onun Almanya'da yaptığı bir kısım dekor ve giysilerin taslakları vardı ve hepsi de çok güzeldi.

"Bunlar yanımda olanların birkaçı; diğer çizimlerim Almanya'da."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Bunlar da yeterli, yanıtınız nedir?"

"Eğer çizimlerimi beğendinizse, önerinizi denemek isterim."

"Öyleyse anlaştık."

"Evet, anlaştık."

"Dekanla tanıştırayım sizi."

Rauf Bey'in odasına gidip Talay Toktamış'ı tanıttım. Rauf Bey memnun oldu, hemen bir öğretim görevlisi kadrosu sağlayacağını söyledi. Ancak öğretim görevlisi kadrosu bulunamadığı için başlangıçta boyacı işçi kadrosunda alındı. Daha önce de kadro konusunda sıkıntı olduğu için Hülya da Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde Prof. Dr. Şefik Uysal'ın asistanı olarak göreve başlamıştı. O gün üzerimden büyük bir yük kalkmıştı. Talay iyi bir tasarımcı olduğunu kısa sürede gösterdi. Ayrıca bölüm programına uyum gösterdiği gibi, bugün profesyonel tiyatronun en önemli tasarımcıları arasında sayılan ünlü sanatçılar yetiştirdi. Talay, 90'lı yılların başında bizden ayrılıp İzmir Devlet Tiyatrosu kadrosuna girdi. 2002/2003 döneminde İzmir Devlet Tiyatrosu'nda sahnelediğim *Godot'yu Beklerken* oyununun dekorunu yaptı. 2005 yılında, İstanbul'a, eşi Tülin'in yanına gitti ve 2018 yılının 17 Şubat günü sonsuzluğa göç etti. Huzur içinde uyusun.

Öğrencilerine tatlı sert davranan Talay, bir öğrencisinin yaptığını beğendi mi ona "Gel bakalım bamya" der, uzun boyunun avantajıyla saçının tepesinden öper, beğenmedi mi o öğrenciyi fakültenin uzun koridorunda kovalardı.

İlk kadromuz, ekim sonuna geldiğimizde, gençler çoğunlukta olmak üzere zenginleşmişti. Daha önce sözünü ettiğim fakülte sekreteri olan Ahmet Erinanç'ı işletme mezunu olduğu için "Tiyatro İşletmesi" konusunda uzmanlaşmak üzere asistan kadrosuna aldım. Hatta bu konuda

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

onun yetişmesi için "Tiyatro İşletmesi" başlıklı bir ders koyarak, Prof. Dr. Adnan Gülerman'ı fakültemizde ders vermek üzere davet ettim.

O sıralarda sinema bölümünün asistanı İbrahim Bergman'ın eşi Füsun Bergman da aramıza katıldı. Füsun yabancı dili iyi olan, özellikle antik tiyatroları gezerken bize önemli katkılar sunan bir arkadaşımızdı. Füsun daha sonra İzmir'de konsoloslukta görevli bir İtalyanla evlenerek bölümden ayrıldı.

Cem Duygulu, soyadı gibi duygulu bir gençti; tiyatro aşkıyla İstanbul'dan kalkıp İzmir'e geldiğinde beni ziyaret edişinde tanıştık. Omzunda kilim heybesi, modern ve spor giyimli bu genç hemen dikkatimi çekti: "Hocam ben Boğaziçi Elektrik Mühendisliği Bölümü mezunuyum. Bu konuda uzmanlığım olduğu için ışıklama dersi verebilirim. Ancak bu eğitimi ailemin isteği üzerine aldım. Benim esas ilgi alanım oyunculuk... İstanbul'da özel şan dersleri aldığım gibi, oyunculuk atölyelerinde de çalışmalar yaptım" diyerek saydı da saydı. Güven verici bir hali vardı ama gözlerinin ardındaki hüzün de dikkatimi çekmişti.

Çok sonra öğrendiğim, fakültenin karşısındaki işçi lokantasına giderken sürekli Hülya'nın kolundan tutarak, "Çok dikkatli olmalıyız" diye titizlenmesinin nedeni de ortaya çıktı. Elim bir trafik kazası sonucunda anne, baba ve kardeşini kaybetmişti. İstanbul'dan kaçması belki de bu yüzdendi. Aramıza katılan Cem Duygulu'yu hepimiz çok sevdik. Mezunumuz Tülay Bekret'le evlenen Cem Duygulu, fakültemizde oynanan Haldun Taner'in *Lütfen Dokunmayın* adlı oyununu sahneledi. Daha sonra İstanbul'a taşınan Cem'i maalesef 27 Nisan 2018'de kaybettik.

Benimle çalışacak gençleri hep büyük bir titizlikle seçmeye özen gösterdim, Konu eğitim olunca, öğren-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İlk yıllarda öğretim kadrosu. Ayaktakiler (soldan sağa): Ar. Gör. Efdal Sevinçli, Ar. Gör. Bülent Arın, Ar. Gör. Cem Duygulu, Ar. Gör. Füsun Bergman, Prof. Dr. İbrahim Armağan, ben, Ar. Gör. Murat Tuncay, Ar. Gör. Zülâl Aksoy, Öğr. Gör. Faruk Ersöz. Öndekiler (soldan sağa): Öğr. Gör. Turgay Gönenç, Öğr. Gör. Talay Toktamış, Ar. Gör. Hülya Nutku, Ar. Gör. Mehmet Büyükağaoğlu, Öğr. Gör. Ahmet Erinanç.

cilere olabildiğince en iyi eğitimi vermek için, alanında yükselmiş kişiler arayıp buldum. Bunlardan biri de Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili Edebiyatı Kürsüsü mezunu, araştırmacı yazar Efdal Sevinçli'ydi. Yazılarıyla dikkatimi çeken Efdal'i *Dönemeç* dergisi için benim hakkımda bir dosya hazırlamak üzere söyleşiye geldiğinde tanıdım. O sıralarda Efdal, bir lisede Türkçe dersleri vermekteydi. Bence onun üniversitede olması, araştırmalar yapması gerekiyordu; çünkü onda akademisyen olma kapasitesi vardı. Çok okuyan, araştıran ve sağlam sentezlere ulaşabilen bir çalışkanlıktaydı. Sağ olsun, önerimi kabul edip bölümümüzde yerini aldı ve öğrencilere büyük katkıları oldu.

Yazınsal yapıtları dışında, Türk diline, kültür tarihine de tutku derecesinde ilgisi olan Efdal, tiyatro eğitimine de

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kolayca uyum gösterdi. Bölümün kadrosunda yer alınca, önceden yazdığı kitaplara, *Meşrutiyetten Cumhuriyete Sinemadan Tiyatroya Muhsin Ertuğrul*, *Hüseyin Rahmi Gürpınar (Yaşamı/Sanatı/Yapıtları)*, *Namık Kemal ve Tiyatro*, *İzmir'de Tiyatro*, *Karagöz Evleniyor*, *Karagöz Mutfakta*, *Leblebici Horhor'un 140 Yıllık Serüveni* gibi kitaplarını ekledi.

Bugünlerde İzmir Basın Tarihi üzerine yeni bir kitap hazırlamakta. Efdal üretken, sabırla çalışan, hiç acele etmeden kılı kırk yaran gerçek bir araştırmacıdır. En değerli meslektaşlarımdan biridir. Bölümümüze katkıda bulunduğu için ona teşekkür borçluyum.[3]

3 47 yıllık Sahne Sanatları Bölümü gelişimi içinde bizde eğitmenlik yapan birçok hocaya teşekkür borçluyuz. Bu eğitmenlerin hepsinden söz edemeyeceğim için, burada kendilerini anmak isterim. 1976 ve 1998 yıllarında, yabancı eğitmenler dışında, kadromuzda olanlar: Turgut Özakman, Suat Taşer, Haşim Hekimoğlu, Murat Tuncay, Hülya Nutku, Efdal Sevinçli, Talay Toktamış, Mehmet Ergüven, Uğur Akıncı, Kerim Dündar, Levent Berber, Abdullah Uyan, Özlem Belkıs, Semih Çelenk, Selda Kulluk Yerdelen, Barış Erdenk, Sibel Erdenk, Aslıhan Ünlü, Selda Ergün, Ayşegül Oral Özer, Deniz Mutlu, Füsun Bergman, Şahika Tekand, Gamze Şatana, Nevin Eritenel, Zerrin Akdenizli, Can Özcan, Aylin Dinler, Gülay Taş, Hülya Doğan, Gaye Cankaya, Ayça Abana, Elif İskender, Hakan Eren, Hakan Gönenç, Ozan Akhan, Attila Abana, Önder Paker, Atay Gergin, Funda Özşener, Nil Ünlü Aycıl, Sezer Tansuğ, Gülçin Oral, Onur Pelister, Zeki Karcıoğlu, Aylin Dinler, Cem Duygulu, Işınsu Ersan, Ahmet Erinanç, Bülent Arın, Mehmet Büyükağaoğlu.
Dışardan gelen konuk eğitmenler: Nazan Bora, Mükerrem Usman Anabolu, Sedat Veyis Örnek, Metin And, Şadan Gökovalı, Gültekin Oransay, Turgay Gönenç, Ümit Serdaroğlu, Yüksel Üstüngel, Yavuzer Çetinkaya, Ülgür Önen, Şenay Sönmez, Gül Onuğur, Metin Denizer, Neşide Gedikli, Müfit Bayraşa, Alpaslan Mater, Altuğ Dilmaç.
Devlet Tiyatrosu'ndan konuk sanatçılar: Ragıp Haykır, Semih Sergen, Haldun Marlalı, Zühal Olcay, Mahmut Gökgöz, Mehmet Gürkan, Serap Sağlar, Hülya Savaş, Turgay Tanülkü, Metin Oyman, Ümit Bakış, İbrahim Raci Öksüz, Gürol Tonbul, Cengiz Yılmaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

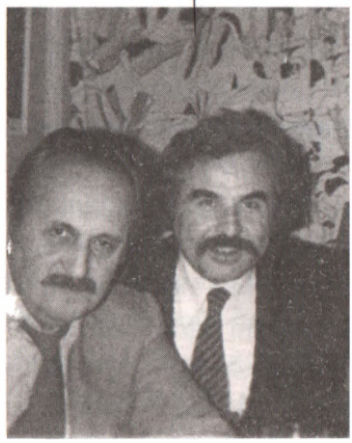
Sanatçı dostlar

Fakültenin bu kuruluş döneminde, Rauf Bey, yeni gelen elemanları dekan yardımcısı olarak benim karşılamamı rica etmişti. Bir pazartesi sabahı Resim Bölümü'ne iki ressam geldi. İkisi de Ankara'dan gelen tanınmış ressamlardı; Adem Genç ile Halil Akdeniz. Adem Genç fakültemize resim asistanı olarak başvuruyordu, 31 yaşındaydı ve soyut resimle ilgileniyordu. Öğretmenlik deneyimi vardı. Sonradan, özellikle profesör olduktan sonra uluslararası üne erişti. Zeki ve aydınlık bir gençti. Onu kabul ettik.

Halil Akdeniz de Adem gibi, Ankara Gazi Eğitim, Resim Bölümü kökenli ve onunla aynı yaştaydı; o da asistan olmak için başvuruyordu. Resmi hiçbir kategoriye girmiyor, "kültür imleri"ni tuvaline yansıtıyordu. Ankara'da iken Cemil Eren, Orhan Peker, İstanbul'da tanıdığım Mahmut Cüda ve Nedim Günsür sevdiğim usta ressamlardı. Naif resimler ve değişik tablolar yapan İbrahim Balaban'ın içtenliği hoşuma gidiyordu. Şimdi ise farklı

Özdemir Nutku ve Mahmut Cüda, Bornova, 1981.

Nedim Günsür ve Özdemir Nutku, Bornova, 1981.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bir kuşaktan genç ressamlar yenilikçi anlayışlarıyla Resim Bölümü'ne başvuruyorlardı. İkisinin de yararlı olacağı üzerine bir rapor yazdım. Böylece, bizim ilk resim asistanlarımız oldular.

Bir hafta sonra, bir grafiker fakültemize başvurdu. Elini uzatıp kendini tanıttı: "Gören Bulut!"

Önce espri yapıyor sandım oysa gözleri ciddiydi. Ama muzip yanım üstün geldi; ben de elimi uzatıp kendimi tanıttım: "Oturan Boğa!"

Bu kez şaşırma sırası ona geldi, gülümseyerek, "Efendim, şaka yapmıyorum. Adım Gören Bulut, Kızılderili de değilim."

Acaba ileri mi gittim diye düşündüm ama o daha sıcak ve rahat bir biçimde kendinden söz etmeye başladı. Aynı zamanda grafik sanatçısıymış. Aman ne iyi! Onu da Grafik Bölümü'ne alırız diye düşünüp raporumu yazdım.

Heykel Bölümü'nün kurucusu Cengiz Çekil fakültemize başvurduğunda, ben de kendi bölümümü kurma telaşındaydım. Heykelleri, bugün İzmir'in çeşitli yerlerini süslemektedir. Örneğin, rektörlük binasının önündeki Atatürk Heykeli gibi... Nejat Uygur'un büstü gibi... Yaptığını titizlikle gerçekleştiren Cengiz, sonradan Dokuz Eylül Üniversitesi'nin bünyesine alınan fakültenin dekanı olarak yararlı olmuş ve titizliğiyle fakülteyi en iyi şekilde temsil etmesinin yanı sıra, fakülteye birçok yenilik de getirmiştir.

Daha sonraki yıllarda, Grafik Bölümü'ne genç bir grafiker geldi. 1958 doğumlu bu gencin adının Necati Abacı olduğunu öğrendim. 1981 yılında, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu, Grafik Bölümü'nü bitirmiş, çeşitli gazete ve dergilerde karikatürleri ve grafikleriyle genç yaşta tanınmaya başlamıştı. Fakültemizde asistan olarak 1986 yılında göreve başlayan Abacı, doktorasını da bizde yapmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Necati Abacı ve sahne tasarımcısı eşi Emine Abacı, oğulları Alican'la, Bostanlı, İzmir.

Ben de kendisini daha önceden, katıldığım Antalya Film Festivali'nin birinde açtığı sergide tanımıştım. Onun, bizim için yaptığı tiyatro afişleri o kadar anlamlı ve güzeldi ki, Varşova Afiş Müzesi'nde görülebilir.

Karikatürleri de çok anlamlıydı. Sergilediği karikatürlerden ikisini bize armağan etmişti. Bunlardan biri Bedia Muvahhit'in karikatür portresidir, diğeri büyük bir orkestranın birinci kemancısı, elinde keman yerine bir fotoğraf makinesi, orkestra şefinin fotoğrafını çektiği bir karikatürdür. Her ikisi de çizim ve esprisi açısından nitelikli olduğu kadar anlamlıdır. Bunlar, benim için paha biçilmez armağanlardır; Necati Abacı da hiç unutamadığım az bulunur sanatçılardan biridir. Onun "Ben büyüyünce Özdemir Nutku olacağım" şakası hâlâ kulaklarımda çınlıyor.

27 Mart balolarından birinde benim kırmızı hırkamın aynısını giyerek ve elinde pipoyla gelmesi ise onun bu sözlerinin yansımasıydı. Necati yaşama sevinciyle dolu, insanları seven, nükteleri bol bir sanatçıydı. Hiç unutmam, yeni bir çizim yaptığında bongoyla ritim tutarak yaptıkla-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rını eleştirel bir gözle az uzaktan seyreder, eksik bir şey görürse yerinden kalkar, bir çizgiyle müdahale ederdi. Bizim tasarım dalından mezunumuz olan eşi Emine anlatmıştı: Fakülteden yorgun döndüğü gecelerin birinde, Necati oturduğu yerde uyuklamaya başladığında Emine, "Hep uyukluyorsun" dermiş; Necati, ertesi gece gözlüklerinin üzerine göz resimleri çizerek yine uyuklamayı seçmiş. Ne yazık ki bu sıradışı sanatçı, 22 Temmuz 2004'te, henüz 46 yaşını sürmekteyken İstanbul'da yaşamını yitirdi, ansızın aramızdan ayrılıp sonsuzluğa gitti.

Bu ilk ressam elemesinden sonra, bölümler kendi elemanlarını seçtiler, ben de bu ağır sorumluluktan kurtuldum. Ama bu ilk seçilenler bizim çekirdek kadromuzu oluşturdular, sonra onlarca ressam, heykeltıraş ve grafiker yetiştirdiler.

Hülya ile evleniyorum

Açılıştan bir yıl sonra, 1977'de Hülya'yla evlenmeye karar verdik. Tatilde, Hülya Ankara'ya gitti. Ben de arkasından... Annem ile babam Almanya'daydılar; iş bana kalmıştı. 46 yaşına gelmiş bir erkek olarak kızı istemek bana düşüyordu. Ama biraz heyecanlıydım çünkü evlenmek istediğim kız benim öğrencimdi ve henüz 26'sına yeni basmıştı. Hülya'yı ailesinden isteyecektim; bunun için de cesarete gereksinimim vardı.

En iyi giysilerimi giydim, büyük bir buket yaptırıp evlerine gittim. Çok sıkılıyordum. Ne de olsa aramızda oldukça büyük bir yaş farkı vardı. Babası Ethem Paşa benim bu sıkıntımı hissetmiş olacak ki sanki olağan bir ziyaretmiş gibi, bana hemen viski ikram etti. Televizyonda milli maçı izliyordu. Ben de onunla izlemeye başladım.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Futbol maçı sırasında, sıkıntıdan bir ekrana bir de viski bardağına bakmakla geçirdim. Bu arada hiçbir fevkaladelik yokmuş gibi, babası ve annesi Belkıs Hanım havadan sudan konuşuyorlardı. Hülya'nın küçük kardeşi Ümit ise oturmuş beni inceliyordu.

Hülya'yla aramızda 20 yıl, 9 ay yaş farkı vardı. Acaba evlenme önerimi kabul edecekler miydi? Ne de olsa iki başarısız evlilik yapmıştım. Önceki evliliklerimden iki de çocuğum vardı. Halk deyimiyle "çöplü üzüm"düm. Benim niye geldiğimi bildiklerini sanıyordum. Sanki normal bir günmüş gibi davranmaları kuşkumu artırıyordu. Ama sonradan benim rahatlamam için böyle davrandıklarını anladım. Maç bitti, kahveler geldi. Ben cesaretimi toplayıp "Efendim ben kızınızı çok seviyorum, eğer o da beni seviyorsa benimle evlenmesine izin verir misiniz?" diye sordum.

Babası önce hiçbir şey söylemedi, annesi "Bir düşünelim" dedi. Oysa Hülya bana daha önce annesinin beni televizyonda görüp beğendiğini söylemişti. "Galiba bu iş olmayacak" diye düşünürken babası: "Kızımıza iyi bakacağınıza ve onu hep gözeteceğinize söz veriyor musunuz?"

"Bütün kalbimle söz veriyorum."

Bunu bu kadar açık nasıl söylediğime kendim bile şaştım. Ethem Paşa, eşine döndü, "Sen ne dersin Belkıs?" dedi. Belkıs Hanım: "Ben Özdemir Bey'in sözüne güveniyorum."

Sıra küçük kardeşe geldi, Ümit: "Beni dayı yaparlarsa, benim de kabulüm."

Hemen annemle babama yazarak durumu özetledim. Onlar dönüşlerini erkene aldılar. Babam, "Otuz Haziran'da gemiyle İzmir'de olacağız. Alman turistleri getiriyorum. Ama biz İzmir'de kalırız" deyince onların

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hülya Nutku, 1977.
(Foto: Lütfü Özkök)

Özdemir Nutku ve Hülya Nutku'nun nikâh töreninden, Efes Oteli, 2 Temmuz 1977.

da rızasını aldığım için çok sevindim. Gemi geldiğinde Hülya'yla karşılamaya gittik. Orada Alman turistlerle tanıştık. Biri, Hülya için "Alman kızlarına benziyor" deyince babam çok memnun oldu, gözlerinden Hülya'yı beğendiğini anladım. Annem, bu üçüncü evliliğim olduğu için, biraz kuşkuyla yaklaştı. 2 Temmuz'da Efes Oteli'nin çatı katında nikâhımız yapıldı. *Yeni Asır* gazetesi bu olayı manşetine taşımıştı, "Profesör, asistanıyla evlendi" diye. Nikâhta, o zaman hayatta olan ana babalarımız ve meslektaşlarımız bizi yalnız bırakmadılar.

Şimdi sıra, yaşanabilir bir ev kurmaya gelmişti. Bölümümüzde ders veren şair ve ressam Turgay Gönenç, ikiz kızlarına ait iki ahşap karyolayı evde değişiklik yaptığı için bize armağan etti. Biz de onlara uygun gardırop, komodin ve masa lambaları alarak yatak odamızı tamamladık. Ailem de bir yemek masası ve altı iskemle gönderince yemek odamız da kullanılır duruma geldi. İlk başlarda, yalnız başınayken oldukça sıkıntı çekmiştim. Hülya'nın aynı sıkıntıyı çekmemesi için elimden geleni yapıyordum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ama Hülya'nın asistan maaşı tam tamına nafaka olarak gidiyordu ve bu yıllarca sürdü. Evliliğimizin ilk günlerinde o da bu sıkıntıya katlanmak zorunda kaldı. Çok tutumlu bir insan olduğu için bir süre sonra belimizi doğrulttuk.

İlk öğrenciler

Sahnemiz yoktu ama senato kararına uyarak yetenek sınavıyla öğrenci alacağımızı duyurduk. Yeni bir bölüm olduğu ve aceleye geldiği için duyuru yeterli olmadı. Oyunculuk ve diğer dallar için az sayıda öğrenci başvurdu. Şimdiki gibi 400-500 öğrencinin başvurduğu düşünülürse, mevcut müracaat bizim seçme şansımızı azaltan bir sayıydı. Bunlar içinden yedi genci oyunculuk dalına, beş kişiyi yazarlığa ve üç kişiyi de tasarım dalına kabul ettik. Eğer önerdiğim gibi, bir yıl sonra eğitime başlasaydık her şey çok başka olacaktı. Bu acelenin kokusu ilk yıl ortaya çıktı.

Ülkemizde, tiyatro, baştan beri kategorik bir düşünce sisteminin kurbanı olmuştur. Tiyatro eğitimi de öyle... Bugün bile tiyatroyu hâlâ edebiyatın bir parçası sayanlar olduğu için tiyatroyu da yazarlıktan ibaret görenler vardır. Kimi de tiyatroyu yalnızca oyunculuk olarak gördüğü için, tiyatro eğitimi denilince yalnızca oyunculuk eğitimini algılar. Bunun için de tiyatro yaşamımıza yön veren güçler genellikle bu birbirinden kopuk hatta birbirinden habersiz yaşam süren kişilerden oluşur (istisnalar beni bağışlasın, burada söz konusu edilenlerin dışındadırlar).

Çoğu yazar sahneyi bilmez, onun için de kendini tiyatronun tek adamı olarak kabul eder. Birçok oyuncu, yazarı uzaydan gelmiş bir yabancı olarak görür; belki de onun için yazarı kendi oyunlarının provasına almaz. Tasarımcı oyuncuyu, oyuncu eleştirmeni yok sayar. Oysa ti-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Öğretim elemanlarıyla 1981'de mezun olan ilk öğrenciler.

Kubilay Karslıoğlu, Feyyaz Yükselen, Özdemir Nutku, Ahmet Somers, Haluk Işık, İbrahim Raci Öksüz, Gürol Tonbul.

yatro sanatı birbirinden farklı sanat yaratılarının bir araya getirilmesiyle ortaya çıkan bir canlandırma ve aksiyon sanatıdır. Ne yalnızca yazarlıktır, ne yalnızca tasarım, ne de salt oyunculuktur; ama bunların birlikte, uyum, denge ve belli bir estetik içinde harmanlanmasıyla var olan bir sanattır.

İşte tiyatro eğitimi de bu temel özelliği en iyi var edecek biçimde programlanmalıdır; yani tiyatronun çeşitli güçlerinin birer mesleki uzmanlık dalı olduğu gerçeği fark edilerek bunlar birbirinden kopuk biçimde algılanmamalı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ama aralarındaki ilişkiyi ve kesişmeyi sürekli kılacak bir eğitim sisteminin gerekliliği artık kabul edilmelidir.

İzmir'de başlattığım tiyatro eğitimi ve bu eğitimin etkisiyle kurulan Erzurum ve Isparta ile kısmen Kocaeli ve Çanakkale'nin dışında, kolektif bir sanat olan tiyatronun birlikte ve kesişmeli olarak yürümesi gereken tiyatro eğitimi yurdumuzda parçalara ayrılmıştır. Konservatuvarlarda yalnızca "oyunculuk", Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde yalnızca "sahne tasarımı",[4] yakın zamana kadar Ankara Üniversitesi Tiyatro Bölümü'nde de sonradan konulan oyunculuğun yanı sıra, yalnızca "oyun yazarlığı" ve tiyatro kuramları eğitimi.[5]

15 Ekim 1976'da açtığımız Ege Üniversitesi GSF Tiyatro Bölümü için Prof. Dr. Heinz Kindermann ile Prof. Dr. Margret Dietrich'i davet ettim ama onlar o sırada, başka bir ülkeye davet edildikleri için bize bir yıl sonra, 25 Ekim 1977 tarihinde gelebildiler. Bu açılış konferanslar, yemek ve kokteylle başladı. Bunların yanı sıra yine İstanbul, Avusturya Konsolosluğu Kültür Ataşesi Prof. Dr. Kasper vardı; Ankara'daki bölümün açılışında yaptığı gibi kolilerce kitabı bölüme armağan etti. Sonra da bize bir süre için önemli eğitmenler getirmede çok yardımcı oldu.

Sahnemizin olmayışı bizi engelliyordu. Oyuncu adaylarıyla çalışmamızı odalarda yapıyorduk. Bu da öğrenciler için gerekli atmosferi sağlayamıyordu. Ayrıca hareket ve dans dersleri için de bir stüdyomuz yoktu. Birkaç kez bu konuyu Senato'da açtım ama o ilk yıl için artık iş işten geçmişti.

4 Sonradan bu eğitime, konservatuvar müfredatıyla oyunculuk dalı da eklenmiştir.

5 Ankara'daki bölüm, benim İzmir'e göç etmemden sekiz yıl sonra bir oyunculuk ana sanat dalı açtı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir cuma günü iki öğrenci odama geldi: "Hocam, biz arkadaşlarla bir toplantı yaptık, sahne ve stüdyo istemek üzere, boykota gideceğiz. Siz, konumunuz gereği boykot yapamazsınız ama bizi koruyabilirsiniz. Gerekirse bir yıl kaybederiz. Gerekli mekânlarımız yapılsın yeter."

Bu konuyu, çok anlayışlı biri olan Dekan Rauf Bey'e açtım. Oturup konuştuk; çocukların hakkı vardı, eğer tiyatro eğitimi almak istiyorlarsa, bunları üniversitenin sağlaması gerekiyordu. Özellikle rektör de bana söz vermişti. Öğrencilerin boykotu gazetelere geçti, senato uyandı ve rektör beni çağırdı:

"Size söz vermiştim. Bu sözümü tutacağım. Siz öğrencileri yatıştırın, boykota son versinler, biz de sahnenizi ve gerekli mekânları hemen yapalım" dedi. Uçarak fakülteye gittim ve öğrencilere, "Boykotu sona erdirirseniz hemen inşaata başlanacak" dedim. Öğrenciler aralarında toplanıp anlaştılar ve boykota son verdiler.

Gerçekten de ertesi gün sahneyi yapmak üzere rektörlükten işçiler geldi. Fakültenin işçileri, bizim genç asistanlar (özellikle Bülent, Mehmet ve Cem...) ve tüm öğrenciler elbirliğiyle inşaatta yer aldılar. Talay'dan da inşaatı denetlemesini istedim. Arada bir ben de inşaata giderek isteklerimi belirttim. Sağ olsunlar, bu imece çalışmaya ikinci kattaki mimarlar da katkıda bulundular. Sahne genişletildi, salon 500'den 290 koltuğa indirildi. Ama sahne çatısında yükseklik yoktu, anlaşılan yine doğru dürüst bir sofitomuz olmayacaktı. Yine de inşaat yaz yarılı sonuna doğru tamamlandı.

Şimdi geniş bir sahnemiz, kız-erkek giyinme odaları ve frizlerin arkasında bir kulisimiz olmuştu. Işık-efekt odası ikinci kata inşa edilmiş, ses geçirmeyen, sahneyi gören bir pencere yapılmıştı. Tiyatro salonumuzun kaptan köprüsü

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Açılış yemeğinden sonra Kordon'da, (soldan sağa); Sevda Şener, Melahat Özgü, Murat Tuncay, Bülent Arın, Hülya Nutku, Mahmut T. Öngören, Zülâl Aksoy, Prof. Kasper, (?), Margret Dietrich, Heinz Kindermann, Suat Taşer ve Özdemir Nutku, 1977.

tamamlanmıştı; şimdi geriye burayı gerekli araç gereçle donatmak kalmıştı. Ayrıca küçük bir salon, ahşap zemin, bar ve bir duvarın tamamını kaplayan büyük bir aynayla stüdyomuz da ortaya çıkmıştı.

Hepimiz çok mutluyduk. Öğrenciler bir yıl kaybettiklerine hiç üzülmüyorlardı. Ertesi öğrenim yılı büyük bir hevesle, derslere, stüdyo ve sahne çalışmalarına dört elle sarıldılar. İlk mezunlarımız, kuruluştan beş yıl sonra, 1981'de Kleist'ın *Kırık Testi*[6] oyunuyla mezun oldular.

Almanya'da başlattığım, bir oyuna emek veren tüm kişileri selamda sahneye çıkarma ve onları da alkışlatma alışkanlığını İzmir'de de sürdürdüm. Bu uygulama, Devlet

6 Bölümün ilk oyunu Kleist'ın *Kırık Testi* adlı oyunuydu. Tiyatro yönetmeni ve aktör Franz Reichert oyunu izledikten sonra "bir Alman yazarın oyununun Akdenizli bir ülkenin sıcaklığı içinde oynanması ne kadar etkileyici" demiştir. Tasarımı Talay Toktamış'a ait olan bu güzel oyunun dekorları Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Bölümü'nün işçileri tarafından inşa edilmiş ve oyunun oynandığı sürece gerçekçi kapı ve pencereleriyle adeta bölümün evi gibi olmuştu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tiyatroları başta olmak üzere, ülkemizdeki bütün topluluklar tarafından benimsendi ve bir gelenek haline geldi. Bu uygulamadan sahne arkasındaki kadroya verilen değer nedeniyle çok mutluluk duyduğumu söyleyebilirim.

Ama ben o yıldan itibaren bir tiyatro binası yapılması için tiyatro meraklısı mimar dostum Orcan'a 400 koltuklu bir salon ile 40-50 koltuklu bir oda tiyatrosu, iki stüdyo ve gerekli odalar vb. için plan çizdirerek uygun bir zamanda senatoya sunmak için fırsat kolladım. Daha sonra tasarımdan mezun olup tasarım asistanı olarak aldığımız Ayşegül'ü de bu işle görevlendirdim. Bunun çok uzun süreceğini biliyordum ama ne kadar erken bu işe girişirsem, o kadar iyi olur diye düşünüyordum. Bunun için uygun zamanı kolluyordum. Önce senatonun kabul etmesi, sonra üniversite yönetim kurulunun bunu onaylaması, daha sonra bir bilirkişi kurulu tarafından incelenmesi gerekiyordu. Ayrıca arsa bulmak için belediyeyle uzun bir çalışma yapmak şarttı.[7]

Üçüncü yılda, bir önceki yıl yeteneği ve çalışkanlığıyla gözümüze giren bir oyuncu adayı öğrencimizin performansının düştüğünü gördüm ve doğal olarak buna üzüldüm. Öğrencimi odama çağırdım ve derdini sordum. Ketum biri olduğu için hiçbir şey söylemedi. Ama bu parlak öğrencimin giderek artan dalgınlığı canımı sıkmaya başladığı için, bir kez daha odama çağırdım ve iyice sıkıştır-

7 Narlıdere'deki bu binanın yapımı 1995'te başladı ve para sıkıntısı yüzünden ancak 2005'te bitti. Bu dört katlı binanın, 355 koltuklu büyük salonu, 40 koltuklu oda tiyatrosu, iki stüdyosu, bir barkovizyon odası, 15 metre yükseklikte bir sofitosu, giysi değiştirme odası, dekor asansörü, iki ışık köprüsü, ışık ve ses-efekt odası, 160 kadar ışıldağı, ayrıca efekt ışıldakları, iki robot ve iyi bir ses sistemi vardır. Bütün ışıldaklara erişmeyi sağlayan tavan üstü köprüleri ile İzmir'in en güzel tiyatrolarından biridir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İlk mezunların bitirme projesi: Kleist, Kırık Testi'*den bir sahne, 1980/1981.*

dım. Bu kez bana açıldı. Ne olduğunu anlatırken utanıyor ve yere bakıyordu. Meğer tasarımdaki güzel bir kızımıza âşık olmuş, kız da ondan hoşlanıyormuş ama evlenmelerine kızın ailesi razı olmuyormuş.

Ben de başımdan geçen ilk evliliğimi, öğrenciyken evlendiğimi ama bunun neden yürümediğini anlattım. "Madem kızın ailesi razı değil, gel eğitimini bitir ve yeniden dene" demem işe yaramadı. Oğlan, "Hocam çalışamıyorum, kendimi derslerime veremiyorum" deyince, "Bana biraz izin ver, bu sorunu düşüneyim ama sen de kendini toparla, muhakkak bir çare bulmaya çalışacağım" dedim. Bu öğrencim bir yıl önceki gibi olmasa bile, biraz olsun kendini toparladı ve benim çözümümü beklemeye başladı. Aslında üstüme büyük bir sorumluluk almıştım. Ama önemli olan bu yetenekli öğrencimin hak ettiği öğrenimi tamamlayıp mesleği açısından yetişmesiydi.

Sırf öğrenciyi kaybetmemek için aklıma riskli bir çözüm geldi. Kızla anlaşıp onu kaçıracaktık, hemen Ahmet Erinanç'ı çağırdım.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Ahmet, kız kaçıracağız ama kimse bilmesin."

Ahmet büyük bir şaşkınlık geçirerek, sustu ve bekledi.

"Birbirini seven bu iki gençle konuşacağız. Sen aracını hazırlayacaksın. Kaçırmak için de bir plan yapacağız."

Bir hafta sonra kız okula bir valizle geldi ve o gece eve telefon edip okulda çalışması olduğunu ve gelemeyeceğini söyledi. İki hafta önce, bir tanıdık bulup nikâh tarihi almıştık. İki sevgili, ikimizin tanıklığıyla evlendiler. Oğlan, kızla birlikte, kızın evine gitti ve evlendiklerini söylediler. Evde nasıl bir vaveyla koptuğunu bilmiyorum. Ama o parlak öğrenci durumunu düzeltti ve böylece benim o öğrenci hakkındaki kaygım da sona erdi. 1981'de her ikisi de iyi notlarla mezun oldular. İkisi de sınavları kazanıp Devlet Tiyatroları kadrosuna alındılar. Yıllar sonra torunumu alıp odama geldiklerinde "Hadi dedeye bire kadar say" dediler. O da minik parmağıyla biri gösterip "Biy!" dedi.

Antalya Uluslararası Sinema Festivalleri (1977 ve 1979)

2 Temmuz 1977'de, yani Hülya'yla evlendiğim gün dans, sohbet, yemek derken, düğün töreni sabaha karşı saat üçte bitti. Ama biz odamıza çekilip dinlenemedik, sabah Antalya'da, 14. Uluslararası Sinema Festivali'nin açılışında bulunmak zorundaydım; çünkü yine film jürisine seçilmiştim. Daha önce 12. ve 13. Altın Portakal film yarışmalarında seçici kurul üyesiydim. O gece araba kullanacağım için içmemiştim. Sabah, saat 03:30 gibi yola çıktık ve dokuzda Antalya'ya vardık. İkimiz de yorgun olduğumuz için saat 11:00'daki açılışta bulunmak üzere biraz kestirdik. Açılış ve geçit resminden sonra art arda izlenen film-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ler, üstelik jüri üyeleriyle konuk izleyiciler ayrı ayrı oturdukları için dostlarla da sohbet edemeden yorgunluktan odalarımıza çekildik. Gecenin ilerleyen saatlerinde ben öylesine dalmışım ki Hülya'nın konuşmasıyla uyandım.

Odamıza gecenin karanlığında içeri giren kişiye Hülya; "Kimi aradınız? Ne istiyorsunuz?" diyordu. Karanlıktaki siluet, son derece nazik bir tavırla "Çok özür dilerim. Yanlışlık oldu" diyerek geri geri gidip balkondan çıktı. O kaybolurken şaşkın bir haldeydim, kim olabileceğini tartıştık. Hülya "Sesinden tanıdım. Şahin Kaygun'du" dedi. Kim olduğunun kesinleşmesi ise Mahmut Tali Öngören'in eşi Esin Öngören ile Hülya'nın sohbetinde ortaya çıktı. Şahin ne kadar utandığını ona anlatmış. Bizim yan odamızda kalan sanatçı Kamuran Yüce'nin "Şahin ben erken yatarım, benim odada bir yatak var, sen bavulunu al gel, ben balkon kapısını açık bırakırım" demiş. Kaldığımız Bayındırlık Bakanlığı'nın tesislerindeki tek katlı odalarımızın balkon kapısı yaz günü olduğu için açıktı.

Sonradan hep birlikte bu olayı konuşup güldük. Şahin Kaygun da çok sevdiğim sanatçılarımızdan biridir. Onu da Necati Abacı gibi genç yaşta yitirdiğimiz için çok üzgünüm. Gencecik yaşında hocaları tarafından akademide Şahin Kaygun'un sanat anlayışı üzerine ders vermeleri, onun değerinin müfredata konu olması çok önemli... Bu olaydan yıllar sonra İzmir'de açtığı sergide Hülya'nın, onun bir resminin önünde (denizatı figürü olan) büyülenmiş gibi dururken, Şahin yanına yaklaşıp bir şey söylediğinde çok kötü olduğunu gördüm. Ne dediğini sorduğumda ise "kısa sürede öleceğini, bu resmi alırsak çok daha değerleneceğini" söyledi, dedi. Bu yetenekli genç, ne yazık ki hastalığının bilincindeydi ve çok değerli eserler bırakarak gitti ama adı daima yaşayacak.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İlk günden sonra yorgunluğumuzu attık ve normal yaşamımızı sürdürdük. Hülya'yla filmleri seyrediyorduk. Ama iki gün süren seçiciler kurulu toplantısında ve sinema salonlarında jüri ayrı oturduğu için Hülya'yla görüşemiyorduk. Bu beni ziyadesiyle sıkıyordu. Nikâh ve festival olayının aynı tarihlere rastlaması büyük bir talihsizlikti. Neyse ki, 2 ve 9 Temmuz arası on gün süren festivalin ardından evimize, İzmir'e dönebildik.

14. Antalya Film Festivali'ne dokuz film (üçü kısa metrajlı olan) katılmıştı ve en çok ödülü *Kara Çarşaflı Gelin* ve *Kapıcılar Kralı* filmleri kazanmıştı. Ben ve Mahmut Tali Öngören toplantıları düzenliyorduk. Çok değerli arkadaşlarımı o günlerde gördüğüm için de mutlu oluyordum. Onat Kutlar, Oktay Akbal, Kamuran Yüce, Selim İleri ve Tunca Yönder'le uzun uzun sohbet ettik. Diğer jüri üyeleri Kâmi Suveren, Osman Aydın, Önder Aydınlı, Ahmet Gönen'di.

Ben aslında iki yıl sonra düzenlenen 16. Uluslararası Antalya Film Festivali'ne değinmek istiyorum çünkü bu olaylı bir festivaldi. Yeni çıkan Sansür Tüzüğü uyarınca üç uzun metrajlı film sansürün gadrine uğramış ve bu filmlere el konulmuştu. Sansüre uğrayan bu üç film, Yavuz Pağda'nın *Yolcular,* Yavuz Özkan'ın *Demiryol*, Ömer Kavur'un *Yusuf ile Kenan* adı yapıtlarıydı.

Seçici Kurul beni başkan, Vecdi Sayar'ı da yazman seçmişti. Bu sansüre karşı, ilk toplantıda Seçici Kurul'un bütün üyelerinin imzasıyla Başbakan'a ve Kültür Bakanı'na bir telgraf çekildi. Bu telgrafta yabancı yönetmenlerin ve eleştirmenlerin bulunduğu bu uluslararası festivalde, ülkemizin onurunu kıran bu sansürün kaldırılması istendi. Bakanlıklardan yanıt bekleyen Seçici Kurul üyeleri, o ilk günü gergin bir durumda geçirdi. Güneş renklenip büyü-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yerek doruğu zor seçilen genç dağların ardından kaybolurken bir morluk aldı yürüdü kumsala doğru. İşte o anda üyeler, Godot'yu beklediklerini anlamaya başladılar.

Bir yandan vali, öte yandan belediye başkanı, yerel yönetim sorumlusunu ve Kültür Bakanı'nı telefonla arıyorlardı. Akşam yemeği yüksek sesle yapılan nükteler ve laf atmalarla geçti. Belli ki Seçici Kurul üyeleri, üzerlerine yapışan gerginlikten kurtulmak için çaba harcıyorlardı. Hepimizin heyecanla beklediği, sansürün kalkması ve festivalin başlamasıydı.

Ertesi gün, sabahtan öğleye dek Ankara'ya yeniden telefonlar edildi ve bekleme işkencesi sürdü. Ama Seçici Kurul'un sabrı öğle yemeğinde tükendi. Yemekten sonra ikinci toplantı yapıldı.

Üyeler aynı kararlılık içinde görüşlerini belirttikten sonra şu karar alındı:

> Sansürle olan ilişkilerin mevcut durumunu gözden geçiren Seçici Kurul, A) Filmlerden herhangi birinin Denetleme Kurulu tarafından Seçici Kurul'ca izlenmesinin engellenmesi ya da kesilerek gösterime izin verilmesi halinde, görevine devam etmeme konusunu sürdürmeyi; B) Bu tutum çerçevesinde Türk sinema sanatına büyük katkılar yapmış olan Antalya Film Şenliği'ne olumlu bir açıdan bakan Seçici Kurul'umuz, her an istifaya hazır olduğunu Şenlik Yürütme Kurulu'na bildirmeye oybirliği ile karar vermiştir.

Festivalin üçüncü günü, Yürütme Kurulu ile Seçici Kurul, saat 16:30'da ortak bir toplantı yaptı. O sırada yeni bir haber geldi: Bay Sansür eğer iki filmden bazı parçalar kesilirse, gösterimine izin verecekti. Bunun için *Yusuf ile Kenan* filminin yönetmeni Ömer Kavur'dan ve *Demiryol* filminin yönetmeni Yavuz Özkan'dan onay isteniyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Aksi takdirde filmler tümden yasaklanacaktı. Ama kesilecek kısımların ne olduğu söylenmiyordu. Sansür Kurulu üyelerinden biri, telefonda önce onay istiyordu. Filmlerinin neresinin, ne uzunlukta kesileceğini bilmeyen yönetmenler haklı olarak bu onayı vermiyorlardı. İyi ki de vermemişler, 400 metreye yakın önemli bir bölüm sayın Bay Sansür'ün acımasız makas şakırtılarıyla doğranacakmış.

Yürütme Kurulu'yla yapılan ortak toplantıdan sonra Seçici Kurul tek başına toplandı. Bu toplantıda üç filmin Sansür Kurulu tarafından yasaklanması üzerine, uzun metrajlı tüm filmleri izleme olanağı bulunamadığından, bu dalda değerlendirme yapmamaya ve bir basın bildirisi yayınlamaya oybirliğiyle karar verdi. Seçici Kurul, çok uyumlu bir topluluktu. Tartışmalar sonucu, tüm kararlar oybirliğiyle alındı.

Bu arada, Festival Yürütme Kurulu da Seçici Kurul'a destek verdi. Yürütme Kurulu'nun 3 Eylül 1979 günkü toplantısında, sansüre karşı aynı görüş açıklandı. Seçici Kurul'un istifa kararına kendilerinin şu kararı bildirildi: "Seçici Kurul'un istifasının geçerlik durumunda, yeni bir Seçici Kurul oluşturmanın hem anlatılan genel tavrımız hem festivalin kalan süresinin yetersizliği yüzünden mümkün olamayacağı kararlaştırılmıştır."

Bunun üzerine Seçici Kurul hemen toplanarak sansür uygulanmamış olan kısa metrajlı filmleri değerlendirme kararı aldı. Bu kategoride zaten beş film vardı. 5 Eylül Çarşamba günü, saat 14:30'dan itibaren bu filmleri seyretmeye başladık. 1979'un "Çocuk Yılı" olması dolayısıyla, bu filmlerin çocuk konulu olmaları gerekiyordu. Bu kategoride üç ödül vardı: Konulu Çocuk Filmi, Belgesel Çocuk Filmi ve Animasyon Çizgi Film. Bu yarışmada yalnızca belgesel dalında ödül verildi. Diğerleri yeterli bu-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lunmadı. Kazanan film Süha Arın'ın *Tahtacı Fatma* adlı belgeseliydi.

Antalya Uluslararası 16. Film Festivali yukarıda anlattıklarımdan dolayı çok özel bir anlam taşır. O yıllarda böyle bir sansür tüzüğünün çıkması beklenmedik bir karardı. Ne yazık ki o da benim Seçici Kurul başkanlığıma rastlamıştı. Uzun yıllar sonra bu rezalet tadil edildi ve aynı seçici kurul üyeleri yeniden İstanbul'da toplanarak değerlendirmesini yaptı. 48. Antalya Film Festivali ödül töreninde İstanbul'a giderek ödül sahiplerine ödüllerini verme fırsatı bulduk.

Yabancı bir akademisyenin bölümümüzü ziyareti

1978 yılının mart ayında, 1930'lu yıllarda bizim üniversitelerimizde de ders vermiş olan Viyana doğumlu, dünyaca ünlü Türkolog Dr. Andreas Tietze'nin bölümümüzü ziyaret edeceğini Avusturya Kültür Ataşesi Prof. Kasper haber verdi. Dr. Tietze başarılı bir Türkologdu. Türkiye yazını ve geleneksel tiyatrosu üzerine kitapları ve birçok makalesi vardı. O da Hitler rejiminden kaçmış, doktorasını İstanbul Üniversitesi'nde yapmıştı. Daha sonra, aynı üniversitede, 1938'den 1952'ye kadar Almanca, 1953'ten 1958'e kadar İngilizce okutmanı olarak görev yapmıştı.

Türkiye'de kaldığı süre içinde, Türkiye folklorunu araştırıp çalışmalarını iki ciltlik kitaba dönüştürmüş bir akademisyendi. *Karagöz* başlıklı İngilizce kitabıyla geleneksel hayal oyunumuzu yabancılara tanıtmıştır. Çok güzel bir baskısı olan ve renkli resimleri kapsayan, Andreas Tietze'nin imzasını taşıyan bu kitap, kitaplığımın geleneksel tiyatro bölümünde yerini aldı.

1958 yılında, ABD'ye gidip Los Angeles Üniversitesi'nde Türkçe ve Farsça dersleri veren Dr. Tietze, Türkçe-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ye ilişkin sözlükler, terimler üzerinde de durdu. 1978'de Viyana'ya döndüğünde Viyana Üniversitesi'nde doçent olarak Türkoloji bölümünde ders verirken Yakındoğu sanatları ve yazını üzerine yayımlanan *Near Eastern Studies* adlı bilimsel dergilerde yazılarını sürdürdü. İşte o sırada, İzmir'e geldi ve bölümümüzün konuğu oldu.

Bizde Anadolu folkloru ve gösteri sanatları üzerine bir konuşma yaptı. Bu konuşmayı diğer bölümlerin öğrencileri ile fakülte dışından gelen akademisyenler de izledi. Çok çalışkan ve bitmez bir enerjisi olan Dr. Tietze, yaşamının son yıllarında büyük bir projeye başlamıştı. Bu, Türkçenin tarihçesi ve etimolojisi üzerine yedi ciltlik bir yapıttı. Ancak birinci cildinin basımını görebildi ve 2003 yılının 22 Aralık günü hayata veda etmek zorunda kaldı. Onun son çalışmalarını kızı Filiz tamamladı.

Muzaffer İzgü ile

1978 yılında yapılan edebiyatçıların, dilcilerin bir toplantısında Muzaffer İzgü'yle tanıştım. Sıcakkanlı, sevimli, yerinde duramayacakmış gibi heyecanlı bir yazardı. Onun *Bando Takımı* ile *Donumdaki Para* adlı mizah kitaplarını okumuş ve sevmiştim. Her iki kitaptan da edindiğim ilk izlenim, bu ülkenin halkını çok iyi tanıdığıydı. İzgü bir halk yazarıydı ve insanlarımızı çok yakından tanıyordu.

Onunla yakınlaşmamız bir Berlin yolculuğunda oldu. Çocuk yazını üzerine, Berlin'deki pedagoji ve Türkçe öğretmenlerinin bir toplantısına çeşitli dilcileri ve çocuk yazarlarını davet etmişlerdi. O sırada, Almanya'da yaşayan Fakir Baykurt ile Adnan Binyazar'ın bu davette etkileri olduğunu tahmin ettim. Türkiye'den Almanya'ya gidenler arasında Muzaffer İzgü, Ali Püsküllüoğlu, Emin Öz-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Arka sırada (soldan sağa): Pedagog AtalayYörükoğlu, Emin Özdemir, ben, Kemal Demiray, Fakir Baykurt, Adnan Binyazar, Alpay Kabacalı, Ali Püsküllüoğlu; (önde oturanlar), (?), Tahsin Yücel, Muzaffer İzgü.

demir, Alpay Kabacalı, çocuk pedagogu Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu, Tahsin Yücel ve gençten bir iki kişi daha vardı. Otobüs Almanya sınırına girdiğinde –hiç unutmam– gümrük memuru Alpay Kabacalı'nın adını "Alpay Kabakali" diye okuyunca, bazılarımız bir süre o ciddi yazarla dalga geçmişti.

Almanya'da aynı otelde kalıyorduk. Muzaffer İzgü'nün odası benimkinin yanındaydı. İlk gün, kapıyı vurup Muzaffer'e, "Hadi gel biraz dolaşalım" dedim. Hemen ceketini alıp geldi. Daha önce şans eseri, otobüste de yan yana düşmüştük.

"Özdemir, Berlin'de senin yanındayım ona göre, ben Berlin'i bilmem."

"Ben biliyorum, bu kente defalarca geldim, merak etme" demiştim. Birlikte yola çıktık.

"Sana komik olmayan komik bir şey söyleyeyim mi?"

"Söyle bakalım Muzaffer."

"Yahu canım çok maydanoz istedi."

"Maydanoz mu?"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Sana komik olmayan bir şey söyleyeceğim dedim ya!"

"Dalga geçmiyorsun, değil mi?"

"Ne dalgası yahu, ben günde bir demet maydanoz yemeden duramam."

"Öyleyse, bir manav bulalım."

"Almancası ne?"

"Petersilie."

"Peter ne?"

"Petersilie."

Muzaffer bu sözcüğü içinden tekrar tekrar söyleyip ezberledi.

"Manava sen mi söyleyeceksin?"

"Evet, madem Almanya'dayız."

Bir manav bulduk, ben biraz geride durdum. Muzaffer, kendinden emin "Petersilie" dedi. Manav "ne kadar" anlamına gelen "Wie viel?" diye sordu. Muzaffer dondu kaldı ve bana döndü

"Ne diyor?"

"Ne kadar istediğini soruyor."

Muzaffer: "Bundan sonrası senin."

İkimize yetecek kadar maydanoz alıp adamın verdiği kesekâğıdını çöpe attık. Elimizde maydanoz demetleri, yiyerek dolaşmaya başladık. Aslında benim karnım açtı, Muzaffer'e "Acıkmadın mı?" diye sordum.

"İşte yiyoruz ya!"

Muzaffer'in bu yanını ilk kez o gün gördüm. Maydanozun iyi bir şey olduğunu biliyordum ama benim açlığımı giderecek bir şey değildi.

"Gel sana sandöviç ısmarlayayım."

"Ben sandöviç filan yemem."

"Peki, ne yemek istersin?"

"Hiçbir şey."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Anlaşılan Muzaffer'in öğle yemeği maydanozdu.

"Öyleyse izin verirsen, midemi bastırmak için, ben bir şeyler atıştırayım."

Muzaffer, eğlenceli bir arkadaştı. Benden iki yaş küçüktü ama onun yazarlığına ve üretkenliğine büyük saygım vardı.

"Ee, Almanya konulu bir kitap yazarsın, artık."

"Eğer fırsat bulup buradaki göçmen işçilerle konuşursam, belki."

Vitrinde gördüğü yeni şeyler için bir nükte patlatıyor, "Bizim köyde buna şu derler, ona bu derler" diye bana kendi yaşamından bir şeyler öğretiyordu. Biliyordum çocukluğu ve gençliği zor geçmişti. Birden Adnan Binyazar ile Emin Özdemir'in yaşamları gözümün önüne geldi. Onlar çok büyük zorluklarla yaşama tutunabilmişlerdi. Onları da toplantıda görecektik. Ertesi gün, toplantıya katılıp Fakir, Emin ve Adnan'la özlem giderdik.

Almanya'dan katılanlar, daha çok tiyatro pedagoglarıydı. Bunların arasında Dr. Gundel Mattenklett, Heinz Blumansath. Berlin Özgür Üniversitesi'nden Dr. Barbara Grutzmacher ve yine aynı üniversiteden Marlies Krause vardı. Aramızda değerli bir akademisyen daha bulunuyordu. Çocuk pedagojisi, aynı zamanda sanat tarihi alanında çeşitli yapıtları olan Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nden Prof. Dr. İnci San da grubumuzdaydı. Ne yazık ki onun da bulunduğu grup fotoğrafı bende yok. Emekli olduktan sonra İnci San'ın Urla'ya taşındığını duydum ve sevindim. Ancak bir etkinlikte karşılaşıp görüşebildik.

Yaptığımız toplantılarda, beni en çok ilgilendiren, Berlin Özgür Üniversitesi'nde Tiyatro Pedagojisi adı altında yeni bir bölümün açıldığı haberi oldu. Bu, dünyada ilk oluşan bir disiplin dalıydı ve çok ilgimi çekmişti. Serbest

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olduğum bir gün bu bölümü ziyarete gittim ve orada bölüm başkanı olan Prof. Dr. Nickel'le tanıştım. Bizim toplantılara katılan Dr. Grützmacher ve Marlies Krause onun asistanlarıymış. Dr. Nickel'le bir saat kadar konuştuktan sonra, bize bu ders için birini gönderip gönderemeyeceğini sordum. Prof. Dr. Walter Nickel biraz düşündükten sonra, "Size Marlies'i gönderebilirim. O çok pozitif biridir ve pedagoji eğitiminde başarılıdır. Üstelik, yeni bir dili çok çabuk öğrenir. Onun da sizden öğreneceği şeyler vardır." Nickel'e teşekkür ettim ve yeni yarıyılda onu beklediğimizi açıkladım.

Almanya dönüşü, İzmir'de birbirimizi çok sık görmesek de Muzaffer'le bu dostluğumuzu sürdürdük. Muzaffer durmadan kitap yazıyor, oradan oraya imza için koşuşturuyor, kitapları yok satıyordu. Benim de yeni kurduğum bölüm çok vaktimi alıyordu. Bu nedenle çok istediğimiz halde, birbirimizi sık göremiyorduk. Herhalde, o da bundan biraz sıkılmış olacak ki bir gün bizi Kuşadası'ndaki evine davet etti.

Muzaffer İzgü'nün evi, kuş yuvası gibi şirin bir evdi. Manzarası güzel olduğu için balkonda oturduk. Eşi Günsel Hanım Muzaffer için biçilmiş kaftandı, çok iyi ve akıllı bir kadındı. Karı-koca birbirlerini seviyorlardı, bu da evlerine pozitif bir hava getirmişti. Ne yazık ki Günsel Hanım 2016'da vefat edince, Muzaffer de doğal olarak büyük bir acıya düştü. Yaşam dolu Muzaffer dostum da bu büyük acının yalnızlığı içinde ölümcül bir hastalığa yakalandı. Bu satırları yazarken Muzaffer'in ölüm haberi geldi. Şu anda ne diyeceğimi bilemiyorum. Artık o candan, sevgili Muzaffer yok. Ama yapıtları var, yaşayacak.

O gün çok güzel geçti; evdekilerin içtenliği bizi mutlu etti. Kayınvalidem Belkıs Hanım, Muzaffer ve eşini o

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Muzaffer İzgü'nün Kuşadası'ndaki evinin balkonunda; (soldan sağa) İzgü'nün ikizlerinden biri, Muzaffer İzgü, (geride yüzü görünen) eşi Günsel İzgü, Zeynep Nutku, Hülya Nutku, Ö. Nutku'nun kayınvalidesi Belkıs Hanım ve Özdemir Nutku, 1983.

Muzaffer İzgü ve Özdemir Nutku, sanat üzerine bir söyleşide, Altınoluk, 1989.

kadar beğendi ki onları yeniden görmek istedi. Muzaffer benim çok sevdiğim karakterli bir insandı. Çok iyi gözlem yapan ve insanları iyi anlayan bir yazardı. 154 kitap yazan bu küçük dev adam, yazdığı kitaplarında bu halkı çok iyi anlamış, onların isteklerini, duygularını mizah yoluyla başarıyla dile getirmiştir. O gerçek bir halk mizah yazarıdır.

Muzaffer'in bizim bölüme de katkısı oldu. Bir yıl süreyle Suat Taşer Kısa Oyun Yarışması'nda seçici kurul

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

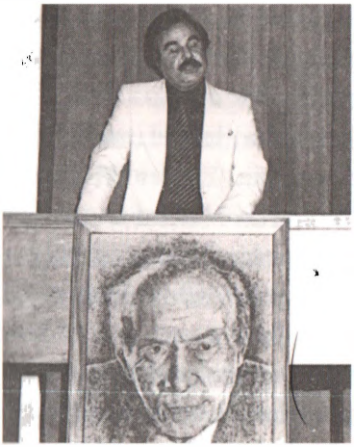
üyeliği yaptı. Bir jüri toplantısında, üyelerin hep birlikte beğendikleri bir oyunun yazarının zarfı açılınca, yazanın bir oyunculuk öğrencisi olduğu anlaşıldı. Bazı üyeler bu oyunu yarışma dışı tutmak istediklerinde, Muzaffer itiraz ederek "Bu oyunu hepimiz beğendik, hak yememek için, hiç olmazsa Jüri Özel Ödülü vererek bu çocuğu da oyun yazmaya özendirelim" demesi üzerine bu ödül oyunculuk öğrencisine verildi. Muzaffer'in önerisi çok doğruydu; çünkü başarılı o kadar az yazar var ki iyi yazılmış bir oyun neden seçilmesin? Oyun Hakan Boyav'a aitti ve Çiçek Çölü adını taşıyordu. Oyunu Hülya sahneledi. Yıllar sonra bu kısa oyunu uzun hale getiren Hakan Boyav'ın oyunu, *Koleksiyoncu* adıyla Devlet Tiyatroları'nda oynandı.

Muzaffer'in bölümümüzde verdiği "Mizah" konulu konferansı da çok başarılıydı. Öğrencilerin ilgisini çektiği için bu konferanstan sonra, bazı öğrenciler "Komedya", "Tiyatroda Mizah" ya da "Mizahın Gelişimi" temalı tezler yaptılar. Evimizi sel bastığında bazı kitaplarımızın suda telef olduğu haberini alınca çok üzüldük, bize o güne kadar yayımladığı bütün kitaplarını göndermişti sevgili Muzaffer.

Muhsin Ertuğrul Ustamıza onursal doktora

Yıl 1979. Ege Üniversitesi Senatosu üyesi olarak bölümce kararlaştırdığımız üzere Muhsin Ertuğrul'un Cumhuriyet tiyatrosuna olan emeği ve katkısına saygımızı göstermek için ona "Onursal Doktora" verilmesi önerisini yaptık. Tiyatroyla yakından ilgisi olmayan senato üyelerini aydınlatmak için onun Türkiye tiyatrosuna yaptığı katkıları ve harcadığı emeği dilim döndüğünce anlattım. Rektör Prof. Dr. Hakkı Bilgehan'ın da içtenlikle desteklemesin-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Özdemir Nutku, törende Muhsin Ertuğrul hakkında konuşma yaparken, 1979.

Muhsin Ertuğrul'a doktora sanının verileceği törenden önce, onu son kez gördüğümü bilmeden, 1979.

den sonra Senato üyeleri bu öneriyi oybirliğiyle kabul etti. Ertesi gün bölüm elemanlarını toplayıp müjdeyi verdim.

Rektörlük, Senato kararını resmi olarak Muhsin Ertuğrul'a ve ailesine bildirdi ve bu tören için bir tarih saptamalarını rica etti. Ben bu törenin 27 Mart Dünya Tiyatro Günü kutlamalarına rastlamasını istiyordum ama olmadı. Muhsin Bey kendini rahatsız hissettiği için 25 Nisan tarihini vermişti. O sırada, Âlim Şerif Hoca İstanbul'a göç ettiği için aynı zamanda Sinema, Televizyon ve Fotoğrafçılık ana sanat dallarının da başkanıydım. Hemen hazırlıklara başladık. Tören için gerekli malzemeleri sağladık, hatta töreni fırsat bilerek bir kamera bile satın aldık.

İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürlüğü bu olayda kendilerinin de bir katkısı olması için Konak Sahnesi'ni 25 Nisan'da bize ayırdı. Törene iki gün kala, ağır bir barsak tıkanması geçiren Muhsin Bey'in İzmir'e gelmesini doktorların yasakladığını öğrendik. Sonradan sanatçı eşi Handan (Uran)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hanım'dan öğrendiğimize göre, kendisi, "Bu benim için bir onur, öleceğimi bilsem yine giderim" diye dayatmış. Doktorlar da istemeye istemeye izin vermişler.

Muhsin Bey, 25 Nisan sabahı Handan Hanım'la birlikte bir akrabalarının evine yerleşti. Devlet Tiyatrosu sahnesinde hummalı bir çalışma vardı. Her taraf temizleniyor, koltuklar siliniyor, sahne hazırlanıyordu. Konuşma kürsüsünün önüne, Muhsin Ertuğrul'un tahta üzerine yakılarak yapılmış bir portresi konuldu.

25 Nisan 1979 günü, Konak Sahnesi tıklım tıklımdı. Yukarda, ışık odasının yanındaki küçük localar da dolmuştu. Ön sırada, ortada Muhsin Ertuğrul, Handan (Uran) Hanım, yanlarında rektör ve rektör yardımcıları, bazı senato üyeleri, Suat Taşer ve ben vardık. Ustayı tanıyanlar bilir, kendinden söz etmeyi sevmezdi, böyle durumlarda da ne yapacağını bilemezdi. Elinde beratı ile kürsüye geldi ve Ege Üniversitesi'ne teşekkür ettikten sonra sadece şöyle dedi: "Herkese teşekkür ederim, çok teşekkür ederim, bu akşam bize katılmak şerefini veren sanatseverlere özellikle teşekkür ederim. Hepiniz sağ olun!"

Ertesi gün kendisini ziyaret ettiğimde, dinlendiğini ve kimseyle konuşmadığını söylediler. Bir sonraki ziyaretim de öyle oldu. Pirimiz, ustamız, Cumhuriyet Tiyatrosu'nun kurucusu, geliştiricisi ve ustabaşı Muhsin Ertuğrul, 29 Nisan 1979 günü, o çok sevdiği tiyatrosunu ve yaşamını İzmir'de bırakarak sessizce bizden ayrıldı. Onun anlamlı yaşamı bundan böyle de sürüp gidecektir. Aydınlık onunla olsun!

Babamın ailemizi kedere boğan ani ölümü

1980 yılının mart ayı sonunda, annemden gelen bir telgrafla babamın son yolculuğuna çıktığını öğrendim. Bu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bende bir şok etkisi yarattı. Ne düşüneceğimi, ne diyeceğimi şaşırmıştım. Oysa birkaç ay önce, bir iş için geldiği İzmir'de fakülteye gelip bizi ziyaret eden babamı görenler, yaşını göstermeyen, o dinç görünüşünden etkilenmişlerdi. Zeynep henüz bir buçuk yaşında olduğundan Hülya hemen annemin yanına, İstanbul'a gitmemi söyledi.

Hiçbir hazırlık yapmadan arabama atlayıp İstanbul yolunu tuttum. Eve ulaştığımda akrabaların kalabalık sessizliğini aşıp yatak odasına gittim. Kardeşim Babür, sonu gelmeyen gözyaşları içindeki annemi teselli etmeye çalışıyordu. Babam hareketsiz yatıyordu ve yüzünde mutlu bir gülümseme vardı sanki...

Babamın bir hiç uğruna öldüğünü anlamam uzun sürmedi. Apartman sakinlerinin toplantısında, iki dairenin tutuştuğu kavgayı önlemeye çalışırken beyin kanamasından vefat etmişti. Bu acımızı bir kat daha artırıyordu. Sanki bana hiç ölmezmiş gibi gelen babam, artık yoktu. Oysa o benim yaşamımda büyük rol oynamış bir insandı. O anda kendimi kaybolmuş gibi hissettim. En acısı da aile kabristanında babamı çukura Babür'le benim indirmemin gerekli görülmesiydi.

Bu acıyla, annemi kendi kederiyle bırakıp İzmir'e döndüğümde yaşam sürüp gidiyordu; yapılacak çok işimin olduğunu görüp kolları sıvadım. Bu kederimi ancak çalışarak atlatabileceğimi anlamıştım.

Almanya'dan gelen genç bir yazar-sanatçı

Üç hafta kadar sonra, genç ve aydınlık yüzlü bir genç odama geldi, 30'lu yaşlardaydı: "Adım Mehmet Ergüven. Almanya'da opera eğitimi gördükten sonra İzmir'e yerleştim."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ankara'da konservatuvar eğitiminden sonra Münih Devlet Müzik Akademisi'nde şan ve opera eğitimini tamamlamış, İzmir'e yerleşmişti. Onu, yeni kurduğum Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü'nde şan dersleri vermek üzere derhal aldım. Genç bir adamın böylesine birikimli ve deneyimli oluşu, eğitimde ondan yararlanabileceğim anlamına geliyordu. 1980/1981 döneminde sahnelediğim iki oyunda Hülya'yla birlikte benim yönetmen yardımcılığımı üstlendi.

Bir süre, İzmir Devlet Opera ve Balesi'nin sanat yönetmenliğini yürüten Ergüven, yalnızca opera rejisi (*Gılgameş, Macbeth, Don Giovanni, Fidelio, Falstaff, Figaro'nun Düğünü, Faust, Bajazet*) konusunda değil, müzik konusunda da yazdığı denemeler, edebiyat eleştirileri, fotoğraf üzerine yazdıklarıyla da dikkatimi çekti. Özellikle resim üzerine yazdıkları, ressam monografileri ve eleştirileri kültür hayatımızda onu önemli bir yere çıkarmıştır.

"Reji, bir metni görmekse, gördüğüm şey üzerine yazabilmeliyim" diyen Ergüven, ürettiğinin arkasındadır aynı zamanda...

"Efsane" Belediye Başkanı Zafer Keskiner

Bir gün Salihli Belediye Başkanlığı'ndan bir telefon aldık. Salihli Belediyesi, yüksek tavanlı düğün salonunu tiyatro salonuna dönüştürmek istediği için yardımımızı istiyordu. Elimizden geldiğince yardım edeceğimizi söyledim ve Tasarım dalı başkanı Talay Toktamış'ı bu konuyla görevlendirdim.

Salihli Belediye Başkanı Zafer Keskiner ilerici, uygar, çok iyi eğitim görmüş, Fransızcası mükemmel bir kişilikti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şiiri çok sevdiği için 1986'da başlattığı "Şiir İkindileri" bugün hâlâ sürmektedir. 1980'li yılların başında yaptırdığı tiyatro binasına, 2012'deki ölümünden sonra, Belediye Meclisi'nin oybirliğiyle aldığı kararla Zafer Keskiner Belediye Tiyatrosu adı verildi. Zafer Keskiner Salihlililere tiyatroyu ve şiiri sevdirmiş bir belediye başkanıydı.

Şiir ikindilerinin birçoğunda Hülya ve ben de bulunmuştuk. Hayata geçirdiği Kurşunlu Kaplıcaları'ndaki evlerde kalır, Zafer Bey'in davetlisi olarak "Bizim Ev" adını koyduğu muhteşem restoranda yemeklerimizi yerdik. Bu restoran bilinen restoranlardan değildi. Yukarıda çocuklar için oyun ve yatak odaları bulunurdu, genç dadılar çocuklarla meşgul olurdu, analar babalar da rahatça sohbet edip yemeklerini yerlerdi. Bu da büyük kentlerimizde bulunmayan, Zafer Bey'in harika bir buluşuydu.

Galiba 1990 yılının sonbaharıydı. Yine bir şiir ikindisi için Salihli yolunu tutmuştuk. Sanat aşkıyla dolu Belediye Başkanı Zafer Bey, o kadar işinin arasında, bizi yine güzel bir geceyle ağırlayacaktı. Bu kez başkanın iki Yunanlı konuğu vardı. Bunlar biri 9, öbürü 10 yaşlarındayken doğup büyüdükleri Salihli'den ayrılıp Yunanistan'a göç etmek zorunda kalan iki eski Salihlili idi. Bu birliktelik Salihlili dostlar dışında, Türk-Yunan Dostluk Derneği Başkanı, Prof. Dr. Ekrem Akurgal, Prof. Dr. Bilge Umar, Yard. Doç. Dr. Meral Manyas, Dr. Şadan Gökovalı, ben ve eşim Hülya'yla tamamlanmıştı.

1920'li yıllara dair Salihli'deki yoğun dostlukların yaşandığı anılar tazelendi. Yunan dostlardan biri, kendisini "Salihli'nin Babası" diye tanıtan Evangelos Kakaroğlu, doğru bir Türkçeyle konuşmaya başladı. Çocukluğunu geçirdiği evi bulduğunu, dayanamayıp merdivenleri nasıl öptüğünü anlattı. Anımsadığı Türk atasözlerini yineledi.

Çocukluğunda, dükkânlar kapanınca büyüklerin kapılarının önüne rakı sofralarını hazırladıklarını, rakılarını yudumlarken birbirleriyle mutlu bir biçimde konuştuklarını anlattı. Doğduğu yeri görmesi için ona bu fırsatı veren Belediye Başkanı Zafer Bey'e teşekkür etti. Dönüşünde gördüğü konukseverliği ve güzellikleri bir basın toplantısında anlatıp Salihli'nin kardeş kent olması için çalışacağını belirtti.

İkinci konuk Tasos Ateniyadis'ti. Salihli'ye sonradan eşi olan Maria'yla birlikte gelmişti. Dostları Maria'ya "Salihli'nin gelini" diyorlarmış. Ateniyadis, Salihli'den 1922'de ayrılmış. Hukuk okuyup avukat olan Ateniyadis, ilk kitabını 1943'te, İkinci Dünya Savaşı sırasında yazmış. Ardından kitap ve romanları basılmış, Yunanistan'ın bol ödüllü yazarlarından biri olarak tanınmış. Ulusal Tiyatro ve Opera'nın yöneticisi olmuş.

Beş yıl önce, asil üyesi olduğu Atina Akademisi'nin yanı sıra, Yunan Ulusal Tiyatrosu Genel Sekreterliği'nden başkanlığa getirilmiş. Romanları birçok dile çevrilmiş olan Ateniyadis'in dileği, *Niobe'nin Çocukları* adını verdiği yapıtının televizyona uyarlanması ve Türkçeye çevrilmesiymiş. İki cilt tutan bu yapıtın ilk cildinin kapağında, Salihli'deki doğduğu evin fotoğrafı bulunuyormuş. İkinci kitabının kapağında ise o dönemdeki tren istasyonunun fotoğrafı yer alıyormuş. Ateniyadis, duygu yüklü sözlerini şöyle bitirdi: "Biz, sanatçılar, dünyayı uzaydan bakan bir astronot gibi görürüz ve o astronot gibi, dünyadaki sınırları görmeyiz."

Ateniyadis'in bu sözlerine gönülden katıldığımı belirttikten sonra, iki toplumun ortak noktalarına değindim. "Sayın Ateniyadis, biz sanatçıların bildiği gibi sanat evrenseldir ve sınır tanımaz. Geçmişteki dostluklar hoşgörü-

nün sonucudur ve dünyanın şu anda en çok gereksinimi olan da bu tavırdır" dedim. O da bana "Özdemir Bey, bu söylediklerinizi gönlüme koydum" dedi.

Türk-Yunan Dostluk Derneği adına konuşan Ekrem Hoca, Ateniyadis'in kitabından okunan "Kadı Efendi ile Hacı Leonidis" arasında geçen diyaloğun etkili olduğunu, kitabın Türkçeye çevrilmesi için girişimde bulunacağını ayrıca ekledi. Sonra da, Herkül Millas'ın, karşılıklı dostluk ve sevgiyi işleyen kitabından söz etti. Ülkelerin dostluklarında eleştiri ile özeleştirinin aynı kefede değerlendirilmesi gerektiğini vurguladı. Kakaroğlu'nun Türkçeyi arkaik bir şekilde konuşmasına karşın dilimizi doğru kullandığına değindi. Halklarımızın dil benzerliklerinden söz ettikten sonra müziğimizin ortak yanlarını açıkladı.

Barışa, anlayışa ve hoşgörüye çok gereksinim olan bu çağda, küçük de olsa bu birlikteliği sağlayan Zafer Keskiner'i bir kez daha özlemle anmak isterim.

Zafer Bey bizi hemen hemen her hafta sonu Salihli'ye davet eder ve genellikle bizi alması için araç gönderirdi. Bir keresinde, provam olduğu için geç de olsa, mutlaka kendi aracımla geleceğimi bildirmiştim. Herkes Bizim Ev'de toplanmıştı ama gece vakti, Salihli'ye girince yolu şaşırdım ve yanlış yollara girdim. O sırada yoldan geçen birine, "Siz Salihli'nin yerlisi misiniz?" diye sordum.

"Evet"

"Lütfen, söyler misiniz, Bizim Ev'e nasıl gidebilirim?"

Adam yüzüme garip bir şekilde baktı, öfkesini bastırmaya çalışarak, "Dayı, sizin evi nerden bileyim, dalga mı geçiyorsun?" dedi ve yürüyüp gitti. Haklıydı. Gece vakti adamı durdur ve böyle bir soru sor! Bu olayı Zafer Bey'e anlatınca güldü, "Bizim Ev adı yanlış mı oldu acaba?" demişti.

Şiir ikindilerinden birinin onur konuğu Fazıl Hüsnü Dağlarca'ydı. Dağlarca'yı Türk Dil Kurumu'ndan tanıyordum. Yönetim kurulu toplantılarımızda Fazıl Hüsnü Dağlarca ile Dil Kurumu genel sekreteri şair Cahit Külebi sıkça tartışmaya girerler, Nusret Hızır ya da Adnan Binyazar bir nükteyle araya girerek tartışmayı sonlandırırdı. İzmir'e geldiğimden beri onunla karşılaşmamıştım. Fazıl Hüsnü cüssesinin iriliğine karşın çok yufka yürekliydi. Aynı aşırı duyarlılık Cahit Külebi'de de olduğu için birbirleriyle barışır, sonraki tartışmaya kadar iyi geçinirlerdi.

Fazıl Hüsnü Usta'ya bir sürpriz yapmak için bir iki şiirini besteledim ve kasete kaydettim. O gün, Devlet Tiyatrosu sanatçısı Yaşar Ürük de şiirlerini okuyacaktı. Yaşar da benim gibi piyano çalıyor ve çocuk şarkıları besteliyordu. O gün geldi ve ben, Yaşar'ın desteğiyle sürprizimi yaptım. Onun için bestelediğim şiirlerini klavyede çalarken Yaşar da şiirleri okuyarak bana eşlik etti. Duygusal Dağlarca, benim bu yanımı bilmediği için şaşırdı, teşekkür ederek bana sarıldı.

Salihli'nin odun köftesi Ege yöresinde ün salmıştır. Salihli'ye her gidişimizde mutlaka odun köftesi yerdik. Ayrıca çok iri kirazları olan bahçeleri vardı. O kiraz bahçeleri de anılarımda. 1990'lı yılların başında Kamyon Tiyatro ile Salihli'nin bir köyüne gittik. Geleceğimizi önceden haber verdiğimiz köyün girişinde yoğun bir sis vardı. Aracı durdurduk. Bize rehberlik eden Salihlili delikanlı, "Buraları bağ bahçe olduğu için börtü böcek çoktur. İlaç sıkıyorlar; biraz bekleyelim, duman dağılsın" dedi.

Duman dağıldıktan sonra köye çıngılımızı çalarak törenle girdik. Köy meydanı çok geniş değildi. Bir köşede muhtarın evi, aynı zamanda muhtarlık, karşısında köy kahvesi ve meydanın en görünür yerinde de cami vardı.

Fazıl Hüsnü Dağlarca bana sarılıp teşekkür ederken, 1990.

Fazıl Hüsnü Dağlarca Günü'nde konuklar: (en sağda) Salihli Belediye Başkanı Zafer Keskiner, Özdemir Nutku, onun önünde küçük kızı Zeynep Nutku, 1990.

Bütün köy merakla oradaydı. Erkekler kahvede, kadınlar bir duvarın arkasında, bebeler de ortada ve kamyonun yanında. Önce çocuklara şeker dağıtıp balon verdik ve mahnemizi hazırlamak için onları biraz oyaladık. Oynayacağımız oyun, Ülkü Ayvaz'ın *Yaşasın Gökkuşağı* adlı çocuk oyunuydu. Bunu önceden haber verdiğimiz halde, yedisinden yetmişine köyün tamamı oradaydı. Tam oyunu oynamak üzere giriş müziğine başlamıştık ki öğle ezanı

okunmaya başladı. Doğal olarak bekledik O sırada kahvedeki erkeklerden ak sakallı biri kalktı, "Hadi, namaza" dedi ama kimse kıpırdamadı,

"Yahu dede, biz her gün namaz kılıyoruz, hiç tiyatro görmedik. Sen bizim için de kıl!"

Köylüler, çocuğundan dedesine kadar oyunu sonuna kadar seyredip alkışladılar. Temsilimiz bittikten sonra bize ayran ikram ettiler. Kamyon Tiyatro'dan sonra Hülya öğrencilerle sahnelediği sokak tiyatrosuyla Salihli'nin tüm köylerine turne yaptı.

1984 yılında belediye başkanı seçilen, üç dönem belediye başkanlığı yapan Zafer Keskiner, görevi süresince Salihli'ye anıtlaşmış yapıtlar kazandırdığı ve halkın takdirini kazandığı için "Efsane Başkan" olarak anılmaktadır.

Yeni kitaplarım

1970'li yılların başlarında "Ortaoyununda Yabancılaştırma Etmeni" başlıklı bir yazı yazmıştım. Yazı beğenilince Almancaya çevirip Viyana'da yayımlanan *Maske und Kothurn* adlı dergiye gönderdim. Orada da ses getirince, ortaoyunu üzerine araştırmalarıma başladım. Bununla, biraz da geleneksel Türk tiyatrosu ile Batı tiyatrosunun sentezini oluşturmak açısından bir şeyler bulabilmeyi umut ediyordum. Ortaoyunundaki yabancılaştırma yani estetik uzaklık ilkesi, tekerlemelerdeki soyutlamalar, oyunculuktaki göstermeci nitelik beni son derece ilgilendiriyordu. Bu yüzden çeşitli kütüphanelerde yazmaların tozlu atmosferinde burnumu ve ağzımı kapatan bir maskeyle çalışmaya başladım.

İstanbul'daki Ali Emirî Kitaplığı'nda yazmaları incelerken, birden "Faydalı Konular Dergisi" anlamına ge-

len *Mecmua-i Fevaid* dergisinin bir sayısında çok ilginç meddah senaryoları buldum. Bunlar 18. yüzyıla aitti. O güne kadar, 18. yüzyılda yaşayan tek bir meddah bulunmuştu. Onu da Fuat Köprülü bulmuştu, adı Kırimî idi, yani Kırım doğumlu bir meddahtı. Oysa benim önümde 18. yüzyılda yaşamış yirmiye yakın meddah ve bunların senaryoları vardı.

Ortaoyunu kitabını sonra yazmak üzere, meddahlık ve öyküleri üzerine odaklandım ve yabancı ülkelerdeki yazmalar bölümlerinden ve Türkiye'de kütüphanelerin yazma koleksiyonlarından tonlarca yazma topladım. Üzerinde çalışıp bir düzenlemeye gittikten sonra kitabı yazmaya başladım. Kitabımın adını *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri* koydum. Bu kitapla Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ilgilendi ve ilk baskısı 1977'de gerçekleştirildi. İkinci baskısı da aynı yıl Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tarafından yapıldı. Bugün mevcudu kalmadı ve bir yayınevinin ilgisini bekliyor.

Meddahlık ile *Türkiye'de Brecht* kitaplarım ilgi çekti ve bu kitaplar hakkında yazılar yazıldı. Bundan çok memnundum. Bir yandan İzmir'deki bölümü geliştirmeye çalışıyor, öte yandan da araştırmalarım, incelemelerim ve denemelerimle uğraşıyordum. *Meddahlık* kitabım, 1979'da, Milli Kültür Vakfı'nın Büyük Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

Venedik'teki 5. ITI Kongresi (1978)

1978 yılında, Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün beşinci kongresinde Türkiye delegeleri olarak Lütfi Ay ve ben seçilmiştik. Lütfi Ay, bir işi dolayısıyla bir gün sonra eşiyle gelecekti. Yolculuğum oldukça olaylı geçti. Türk Hava Yolları ile Roma'ya uçana kadar her şey güzeldi ama

Venedik'e uçmak üzere Roma Havaalanı'na indiğimizde işçilerin grevi alandaki bütün yolcuları zor durumda bırakmıştı. Oysa normalde saat 14.00'te Venedik'te otelimizde olmamız gerekiyordu. Aslında henüz otel de seçmemiştim. Nasılsa vaktim var, bir otel bulurum demiştim. Sahipleri Türkiye'yi tanıyan bir İtalyan çiftin işlettiği bir pansiyon vardı, orada bir yer bulacağımı umuyordum. Ama işte grev devam ediyor, havaalanından hiçbir uçak kalkamıyordu.

Gece saat 24.00 civarında anlaşma oldu, grev bitti ve biz de uçaklarımıza yerleştik. Gece yarısı 01:30'da Venedik'e vardık. Daha önce iki üç kez Venedik'e gitmiştim ve bu yüzer kenti az çok tanıyordum. Kanal motoruyla Venedik'in merkezine, bir Amerikan turist kafilesiyle birlikte gittim. Onlar çoktan Büyük Kanal'a bakan lüks bir otelde yer ayırtmışlardı. Gecelik oda fiyatları 434 dolardan başlayıp 685 dolara kadar çıkan, Büyük Kanal'da bir ada üzerine inşa edilmiş Santa Maria della Salute Bazilikası'na bakan Hotel Danieli beş yıldızlı, lüks bir oteldi. Amerikalılar gittikten sonra, elimde sapı kopmuş bir valizle ben bir başıma kaldım.

Bu otelde bir gece kalmam demek, yedi günlük ziyaretimin dört gününü aç ve sokakta geçirmem demekti. Resepsiyondaki adama durumumu anlattım. Bir kongreye geldiğimi, tiyatro profesörü olduğumu ve bu parayı veremeyeceğimi ama saat geç olduğu için başka otele de gidemeyeceğimi belirttim. Adam bir yere telefon açtı, İtalyanca bir şeyler konuştu. "Size bir gecelik yardımcı olabilirim, çatı katında bir odamız var. Fiyatı, aldığımız tutarın dörtte biri kadardır."

Hemen kabul ettim. Tam valizimi alıp çıkarken resepsiyondaki adam, nazikçe, "Valizi boşalttığınızda telefon

Heinz Kindermann ve Özdemir Nutku, Gondol rıhtımında, karşıda kongrenin yapılacağı ada, 1978.

edin, onun sapını yaptırayım" dedi. Bir de valizimi mi onartacaktı? Adamın bu duyarlılığı ve sıcaklığı hoşuma gitti. Teşekkür edip odama çıktım. Çatı katındaki oda küçüktü ama muhteşem bir manzarası vardı. Gece, renk renk ışıklar içindeki büyük kanalı sekizinci kattan seyretmek çok etkileyiciydi.

Ertesi sabah, otelden ayrılmadan önce bir komi valizimi getirdi, sapı sağlamca yapılmıştı. Kahvaltıdan sonra oteli terk etmek üzere resepsiyona gittiğimde tekrar teşekkür edip valizimin sapı için ne kadar vereceğimi sordum. Adam gülerek "Bu bizim otelimizin yardımı" dedi ve onun için para almadı. Sonraki günlerde kalmak için İtalyan bir karı-kocanın işlettiği geceliği 68 dolar olan Albergo San Marco adlı bir pansiyona gittim. Beni görünce kırk yıllık ahbaplarıymışım gibi, karısı çığlık atarak, kocası da sarılarak beni karşıladılar. İtalyanları bu yüzden seviyorum. Duygularını göstermekten çekinmiyorlar ve bir yabancıya, kendisini yabancı bir ülkedeymiş gibi hissettirmiyorlardı.

Oteldeki odama yerleşince rahat bir soluk aldım. Burası San Marco Meydanı'na 400 metre kadar uzaktay-

Kongre salonunda delegeler. Ön sırada Lütfi Ay ve Özdemir Nutku.

dı, yani yürüyerek yedi sekiz dakikaydı. Saat 10.00'daki kongreye gitmek için gondola binmek gerekiyordu çünkü toplantı yeri, adadaki Santa Maria Bazilikası'ndaydı. Tam bir gondol çağıracaktım ki rıhtımda pirimiz Heinz Kindermann'a rastladım.

İlk gün öğleden önce açılış konuşmaları, sonra da öğle yemeği vardı. Lütfi Bey eşiyle yemeğe yetişti. Belli ki onlar bir greve rastlamamışlardı. Kahveler içildikten sonra, saat 15.00 civarında tekrar toplantıya girdik. Benim bildirim, Avrupa'da, üniversite düzeyindeki tiyatro eğitimlerinin sadece kuramsal oldukları için yetersiz oldukları ve kolektif bir eğitim sisteminin benimsenmesi üzerineydi. Özellikle, Orta Avrupa ülkelerinde tiyatro eğitimi daha çok filolojilerdeki gibi kuramsaldı.

Kıyamet koptu. Önerime karşı olanların başını da Heinz Kindermann ile Margret Dietrich çekiyordu[8] ama bana karşı yine de uygarca davranıyorlardı. Ben derslerin en az yüzde 70 uygulama, yüzde 30 kuramsal olmasından ya-

8 Birkaç yıl sonra yalnızca oyunculuk eğitimi veren Viyana Schönbrunn Sarayı'nın bünyesinde bulunan ve 1929'da kurulan, Reinhardt Seminer ile koordinasyon içinde çalışmaya başladılar.

naydım. Bana karşı olanlar kadar, beni destekleyenler de çıktı; ABD, İngiltere, İsveç, Fransa ve Sovyet Rusya delegeleri beni destekliyorlardı. Hatta Paris Üniversitesi'nden, Prof. Dr. Veinstein, uygulamanın yüzde 80 olması üzerinde ısrar ediyordu. Kongrenin sonunda oyçokluğuyla önerim kabul olundu ve resmiyet kazandı.

Hatta bir geçici ek madde konulup tiyatro eğitimi alanında, birkaç kişiyle birlikte[9] Avrupa üniversitelerine gerektiği sürece ve istendiği takdirde danışmanlık yapmamız notu eklendi. Bu danışmanlardan biri de bendim. Bu görevi 1983'e kadar sürdürdük.

Garip bir kitap toplatma olayı

İzmir'de bölümü kurduğum günden başlayarak, Ankara'daki isteğim depreşti ve ders kitapları yazma düşüncesiyla oturdum yazmaya başladım. *Dünya Tiyatrosu Tarihi*, tiyatro okullarında ders kitabı olarak okutuluyordu. İkinci baskısı da tükenmek üzereydi. Tiyatro eğitimi alma imkânı olmayan, Anadolu'daki tiyatro amatörleri için sahneyi, oyuncuyu, estetik ve teknik olguları tanıtacak bir özet kitap olarak *Sahne Bilgisi*, bölümün ilk sınıfında okutulmak üzere *Dram Sanatı* adıyla bir tiyatroya başlangıç kitabı yazmayı aklıma koymuştum.[10] 1978 yılında başladığım *Sahne Bilgisi*'ni 1979 yılında bitirdim. O dönemde Kültür Bakanı olan Ahmet Taner Kışlalı kitabımın basılması için emir verdi. Kitap 1980 tarihiyle yayımlandı ve satışa sunuldu. Ama Ahmet Taner Kışlalı bakanlığı bı-

9 Bu kişiler Türkiye, İsveç, Sovyet Rusya, Fransa ve ABD delegeleriydi.

10 Gösteri sanatları alanında kitaplarım dört kesime ayrılabilir: 1. Ders kitapları; 2. Deneme ve inceleme kitapları; 3. Türkiye kültür tarihi araştırmalarını içeren kitaplar; 4. Sözlükler.

rakınca, daha yeni bakan atanmadan bazı işgüzarlar *Sahne Bilgisi*'ni toplatıp depoya kaldırdılar. Bu bizde kurumsallaşamamanın güzel bir göstergesiydi.

Bu kitapta bir tek politik tümce bile yoktu. Amatörlere tiyatronun uygulama kısmını anlatan teknik bir kitaptı. Peki, ne için toplattırılmıştı? Her zaman tanık olduğumuz gibi, bu köle ruhlu kişiler yeni bakana yakın görünmek için, eski bakanın emrine karşı çıkarak yeni bakana yaranmak uğruna bunu yapmışlardı. Bunun üzerine bir dilekçeyle Kültür Bakanlığı'na başvurdum. Yanıt bekledim ama boşuna.

Bir dostum, "Bunu yapan memurlar sumenaltı etmişlerdir. Bakanın bundan haberi bile yoktur" deyince uyandım ve doğrudan bakana iadeli taahhütlü bir mektup yazıp zarfın üstüne "kişiye özel" notunu ekledim. Kültür Bakanı Tevfik Koraltan imzasıyla bir mektup aldım: Kitabımın depoya kaldırılışının "sehven" (yanlışlıkla) yapıldığını söyleyip kitabın en kısa zamanda satışa sunulacağını belirtiyordu.

Bu kitap toplatma olayı basında da yer aldı. *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Ulus* ve İzmir gazetelerinde haberler, yorumlar ve bu olayı kınayan yazılar çıktı. *Milliyet Sanat* (1 Ağustos 1981) dergisinde Tahir Özçelik şöyle yazmıştı: "[...] Ege Üniversitesi'nde fakülte düzeyinde tiyatro öğrenimini yönlendiren Prof. Dr. Ö. Nutku'nun, öbür yapıtları gibi, özenli bir çalışmanın ürünü olan *Sahne Bilgisi*, eski Kültür bakanlarından A. Taner Kışlalı'nın oluruyla basıma verilmiş, hükümet değişince, aynı bakanlığın yetkilileri tarafından (kim bilir hangi tutarsız düşünceyle) depoya atılmış. 12 Eylül'den sonra da sessiz sedasız satışa çıkarılmış. Bin adet basılan yapıtı, bugün arayanların bulması olanaksız."

Bu kitaplar sonradan, çeşitli yayınevleri tarafından arka arkaya basımlarla çok sattı. Kültür Bakanlığı'nın kitabı heba etmesinden sonra, Günay Akarsu *Sahne Bilgisi*'ni iki cilt olarak İzlem Yayınları'nda bastı. *Sahne Bilgisi*'ni dört kez basımla tanıtan Kabalcı Yayınları oldu. *Dram Sanatı*'nı da öyle. Şimdi bunların yeni basımları hazırlanmaktadır.

Antalya 20. Altın Portakal Film Festivali

12 Eylül 1980'in doğurduğu birçok olumsuz kararın ardından, yetkililerin solcu olarak benimsedikleri, Ege bölgesinin en eski eğitim kurumu olan Ege Üniversitesi'ni parçalamak için bu üniversiteden ayırdıkları bazı fakülteleri ve yüksekokulları Dokuz Eylül adıyla kurdukları üniversiteye eklediler. Bu parçalanmadan biz de nasibimizi alarak yeni kurulan üniversitenin bir fakültesi olduk. Sonra Dokuz Eylül Üniversitesi'nden de Manisa'daki Celâl Bayar Üniversitesi, daha sonra da Muğla Üniversitesi doğdu.

Âlim Şerif özel nedenlerden dolayı İstanbul'a gidince, Ege Üniversitesi'nin 1983'te doğurduğu Dokuz Eylül Üniversitesi Senatosu, Âlim Şerif'in bölüm başkanı olduğu Sinema-Televizyon-Fotoğrafçılık Bölümü'nü de benim bölüme kattı ve bölümün adı, Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü olarak değişti. Bu değişiklik, birtakım sorunları da beraberinde getirdi. İki ayrı bölüm, bir bölüm durumuna gelince iki ayrı bütçe, bir bütçeye inmişti.

Bu bize büyük sıkıntı verdi çünkü hem sinemanın hem tiyatronun tesis yönünden belli bir miktarda bütçeye gereksinimi vardı. Diğer bir sorun da eğitimdeydi. Bizim öğrenciler fakültenin dörtte üçünü oluşturuyordu. Altı lisans

ve dört lisansüstü eğitim olmak üzere on eğitim programı yürütmek zorundaydık. Bu durumun tek olumlu yanı, tiyatro ile sinema öğrencilerinin birbiriyle çalışmaları ve eğitim koordinasyonunun ortaya çıkmasıydı. Tasarım uygulamasına, sinema ve televizyon için gerekli set tasarımını da ekledik. Ayrıca kamera ile kısa filmler çekmek isteyen öğrenciler bizim oyunculardan yararlandılar. Yazarlık bölümü öğrencileri, onlar için senaryolar yazdılar vb.

1983 Eylülü'nün başlarında Antalya Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'ndan resmi bir yazı aldım. 20. Altın Portakal Seçici Kurulu'na önerildiğim belirtiliyor, kabul edip etmeyeceğim soruluyordu. Antalya'yı sevdiğimden, sinemayı da haz duyduğum ikinci sanat dalı olarak gördüğümden olumlu yanıt verdim. Seçici Kurul'un diğer üyeleri Rekin Teksoy, Atilla Dorsay, Ülkü Tamer, İzzet Günay, Süreyya Duru, Gani Turanlı, Hurşit Yenigün, Hayati Tungar, Süheyla Uysal, Ziya Uçkan, Nazan Akgün, Cihat Çiftçili idi. Seçici Kurul'un ilk toplantısında beni başkanlığa seçtiler.

Festival, 1-9 Ekim tarihlerindeydi. Antalya'da bize belediyenin Konyaaltı Tesisleri'nde yer ayırmışlardı. Yorgunluğumuzu burada denize girerek kolayca atacaktık. Doğrusu bu, belediyenin güzel bir seçimiydi. Sonbahar olduğu için Antalya bütünüyle portakal ağaçlarından yayılan güzel bir kokuya bürünmüştü. Merkeze gittiğimizde portakal kokusu, sahil kahvelerindeki künefe kokusuyla birleşiyordu.

Festivale katılan 12 uzun metrajlı, 7 de kısa metrajlı film vardı. Bu festivalde Seçici Kurul'un oybirliğiyle aldığı kararlarda, uzun metrajli filmler arasında, beş dalda ödül kazanan *Faize Hücum* bugün de capcanlı belleğimdedir.

Viyana Volkstheater'ın Birinci Tenoru

Profesör Kasper'in yaptığı sınırsız yardımlardan biri de Viyana Reinhardt Seminer'in şan eğitmeni ve Viyana Volkstheater'ın birinci tenorunun eğitim kadromuzda yer almasıydı. Prof. Joseph Maschkan (1910-1989) aynı zamanda besteci olarak da tanınmıştı, ama uzmanlığı Viyana'da, Schönbrunn Sarayı'ndaki oyunculuk okulunda şan hocalığı ve Viyana Halk Tiyatrosu'nda birinci tenor olmasına dayanıyordu. Özellikle dört sesli koro çalışmalarındaki konserleriyle ünlenmişti. Bu alanda plakları vardı.

Böyle değerli bir insanın eğitim kadrosunda yer alması bizi son derece memnun etmişti. Prof. Maschkan bir ay içinde öğrencilerimize üç dört sesle şarkı söylemeyi öğretti. Özellikle operetlerden ve müzikallerden şarkı söylemeye başlayan öğrencilerimiz sanki kırk yıllık profesyonel koristler gibiydiler. Prof. Maschkan bir aylık çalışma sonunda verdiği konserle bize ne kadar başarılı bir şan eğitmeni olduğunu göstermişti. Şahika Tekand sesiyle büyülerken, Bülent Arın, Cem Duygulu ve Macit Sonkan'ın üç sesli parçaları ilgi topladı.

Prof. Maschkan'ı kaldığı süre içinde Efes, Bergama, Didim, Priene ve İzmir'deki sit alanlarına götürdüğümüzde her Avrupalı gibi o kadar mutlu oldu ki yanıbaşımızda duran bu zenginliği pek dikkate almadığımızı bize bir kez daha düşündürdü.

Burgtheater'ın Başyönetmeni Franz Reichert

1980 yılı ve yine mart ayı... Prof. Kasper yine devrede... Ona olan borcumuz artıyor. Bizi bu kadar destekleyen bir kültür ataşesi hiç olmamıştı. Bu yönden Avusturya hükümetine bir minnet borcumuz var. Bu kez de Prof. Dr.

Kasper "Intendant", tiyatro, sinema yönetmeni ve aktör Franz Reichert'la (1908-1990) çıkageldi. İlk başlarda bölümün kendine gelmesinde böyle desteklere gereksinim vardı, Prof. Kasper de bunu biliyordu. Çünkü öğretim üyesi ve görevlisinden fazla yeni yetişmekte olan asistanlar vardı. Onlar biraz ayaklarının üzerinde duruncaya kadar bu bizim için çok büyük yarar sağlıyordu. Asistanları ve eğitmenleri de bu yabancıların yaptıkları çalışmalara girmeye zorunlu tutmuştum.

Franz Reichert, kibri olmayan dost canlısı bir insandı. Öğrencilere karşı bir üstünlük kurmuyor, bu yüzden de iyi sonuçlar alıyordu. Kaldığı bir ay içinde, Brecht'in *III. Reich'ın Korku ve Sefaleti*'nden sahneler çalıştırmaya başladı ve onlara oyunculuktaki diyalektik tiyatro estetiğini uygulamalı olarak öğretti. Ders arası dinlenme saatlerinde, genellikle işçilerin geldiği fakültenin karşısındaki börekçide bizlerle çay içiyor, çayları dağıtan Karadenizli teyzeyle iletişim kurmaya çalışıyordu. Börekçi, trafiğin yoğun bir yerinde, egzoz gazından nasibini aldığından öğrenciler dükkânın adını "Egzoz Börekçisi" koymuşlardı.

Devlet Tiyatrosu'nun Konak Sahnesi'nde yapılan pazartesi söyleşilerinden birinin başlığı "Politika ve Şiir"di. Öğrencilerimiz hem Brecht'ten şiirler okudular hem Reichert'ın çalıştırdığı *III. Reich'ın Korku ve Sefaleti*'nden parçalar oynadılar. Repo günlerinin anlamlı kullanımına bir örnektir bu.

Bizimle olduğu süre içinde sanki baştan beri bölümün kadrosundaymış gibi hiç yabancılık çekmedi ve tüm etkinliklerimize katıldı. Hatta bölümün kuruluşundan sonra hazırladığımız ilk çalışma olan Kleist'ın *Kırık Testi* adlı oyununun temsilini gördükten sonra, "Yorumunuzu çok beğendim; bir Alman yazarın oyununun Akdenizli bir ül-

kenin sıcaklığı içinde oynanması ne kadar etkileyici! Çocukların sahnedeki enerjileri dikkate değer. Sizi kutlarım" deyişi bugün bile benim için canlı bir anıdır.

Üçüncü Viyana seferim

1980 yılında Avusturya Kültür Bakanlığı bana bir araştırma bursu vermişti ve davet mektubunda eşimin de benimle gelebileceği belirtilmişti. Bu, tam zamanında gelen bir davetti. Yoğun işlerimizden dolayı Hülya'yla balayına çıkamamış, evlenir evlenmez Antalya Sinema Festivali'ne gitmiş, dönüşte İzmir'de çalışmalara başlamıştık. Hülya, o zamana kadar Viyana'yı görmediği için bu davete sevinmişti. Elbette, bu davet Viyana Tiyatro Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Heinz Kindermann'ın önerisi ve İstanbul Konsolosluğu Kütür Ataşesi Prof. Dr. Kasper'in çalışmasıyla gerçekleşmişti.

Bize, enstitüye yakın, birinci bölgede, bir bale stüdyosunun üstünde daire kiralamışlardı. Baştan sona elektrikle ısınan, elektrikle yemek yapılan bir evdi. Kaldığımız bu taş bina eskiydi ama içi restore edilmiş ve günümüz gereksinimlerini karşılayacak konfor sağlanmıştı. Çok rahattı, en önemlisi Viyana'nın tam merkezinde, üniversiteye ve tiyatrolara çok yakındı. Ama asıl ilginç olanı, edindiğimiz bilgiye göre, Mozart'ın o evde üç ay kadar kalmış olmasıydı. Aramızda hep Mozart nerde beste yapmıştır, nerde yatmıştır diye tahminlerde bulunuyorduk.

İlk ziyaret ettiğimiz yer, doğal olarak Tiyatro Bilimi Enstitüsü oldu. Orada, enstitünün yaşlı genç bütün hocaları bizim için toplanmışlardı. Ayrıca Kültür Bakanlığı'nın Kültür ve Sanat Dairesi'nin başkanı da gelmişti. Bu bizim için yapılan incelikli bir hoş geldin toplantısıydı. Enstitü-

deki benden genç birkaç kişi dışında, hepsi de Viyana'nın önemli öğretim üyeleriydi. Böylece, bize verdikleri değeri göstermek istemişlerdi.

Yıllar önce Margarete'yle gezdiğim yerleri şimdi sevgili eşimle gezecektim. Doğal olarak, Hülya'nın Margarete'den haberi vardı. Hülya, bir keresinde yarı şaka, yarı ciddi "Margarete ile nerelere gittinizse beni de götür" demişti. Bunu söylemesi, onun bana ve kendine olan güvenini gösteriyordu. Ben de ona Burgtheater'ı, Staatsoper'ı, diğer tiyatroları bir bir göstermeye başladım. Johann Strauss Bahçesi'nde Strauss valsleri eşliğinde kahvemizi içtik, yağmur için hazırlıklı gelmediğimizden Kaertner Caddesi'nden birer yağmurluk aldık. Türk tarihiyle dolu Viyana'daki heykelleri ve yadigârları seyrettik. Viyana sokaklarında oyunculuk mezunumuz Hakan Yavaş'la karşılaşmamız da hoş bir sürpriz oldu.

Viyana'da araştırmalar dışında, tiyatrolara, operaya ve Reinhardt Seminer'in yetenek sınavlarına girdik ve öğrencilerin oynadığı, Carlo Goldoni'nin *İki Efendinin Uşağı* adlı oyununu izledik. Viyana'ya vardığımızın haftasında operada Carl Orff'un *Die Kluge* (*Akıllı Kız*) adlı yapıtını büyük bir hazla seyrettik. 25 Mayıs 1869'da Mozart'ın *Don Juan* operasıyla açılan Devlet Operası'nın bu temsiline İmparator Franz Joseph ile eşi Elizabeth de katılmışlar. Bu operanın genel sanat yönetmeni besteci Gustav Mahler'miş. Çağımızda dünyanın sayılı operaları arasında yer alan bu tiyatro, gördüğümüz *Akıllı Kız* temsilinde bir kral ile akıllı bir köylü kadının öyküsünü işliyordu. Bu yapıtın hem librettosu hem müziği Carl Orff tarafından Grimm'in bir masalından esinlenerek yapılmıştı.

İzmir'deki bölümün açılışında ilk gelen eğitmenlerinden biri olan şan eğitmeni Prof. Joseph Maschkan bizi

1980 yılında, Viyana Üniversitesi, Tiyatro Enstitüsü'nde gelişimizi kutladıkları "hoş geldiniz" toplantısı, (soldan): Ulf Birbaumer, Margret Dietrich, Hülya Nutku, Özdemir Nutku, Heinz Kindermann ve Kültür Bakanlığı yetkilisi.

buldu ve bir şarap bahçesinde o şarapla yenen özel peynirler ikram etti. Bu ikramını Viyana'nın farklı yerlerinde tekrarladı. Aslında, Maschkan, İzmir'de gösterdiğimiz konukseverliğe karşılık vermek istiyordu; bu yüzden bizimle çok meşgul oldu. Bizi opera sanatçılarının bir toplantısına götürdü. Orada sahnede gördüğümüz büyük sanatçılarla tanıştırdı. Bir karikatürist, Hülya'nın ve benim karikatürlerimizi yapıp bize armağan etti. Bu karikatürlerimiz sonradan ne oldu bilemiyorum, bir türlü bulamadık.

Viyana'da izlediğimiz en ilginç oyun, bizde ilgililer dışında hiç bilinmeyen Frank Wedekind'in ergenlik çağına giren gençlerin cinsel sorunlarını ve bu sorunlara kulaklarını kapayan aile ortamını ele alan *Baharın Uyanışı* (*Frühlings Erwachen*) adlı oyunuydu. Viyana'nın Katolik tutucu kesimini bu oyunun rahatsız ettiğine gözlerimizle tanık olduk. Kız soyunurken orta yaşlı bir hanım elleriyle kocasının gözlerini kapatmıştı. Elli dört yaşında hayata veda eden Wedekind'in 20. yüzyılın başında böyle bir oyun yazıp oynatması tutucu çevrelerin protestosuna uğramıştı.

Baharın Uyanışı'*ndan bir sahne.*

O sırada, doçentliğe hazırlanan enstitü asistanlarından Dr. Ulf Birbaumer bir tiyatro topluluğu kurmuş, Dario Fo'nun *Ödemiyoruz, Ödemeyeceğiz* adlı oyununu sahnelemişti. Oyunun oynandığı yer ağaçlarla çevrili, ortası sahne durumuna getirilmiş bir açık hava tiyatrosuydu. Birbaumer, oyunun taşlamasını ve mesajını güzel ortaya çıkarmıştı. Eve gelen polisler sahnesinde, Birbaumer, karşıtlık kurmak için polislerden birini çok uzun, ötekini çok kısa oyunculardan seçmiş. Evde arama yaparken uzun olan polis dolap ve perde üstlerini, kısası ise dolap ve masa altlarını araştırıyordu. Bu gösteride Ulf'un aktris eşi de oynuyordu. İyi bir çalışmaydı, Ulf'u içtenlikle kutladık.

Enstitüde yeni doçent olan Dr. Paul Stefanek, bunu kutlamak için Hülya'yla beni davet etti. Üç çocuğu da küçük olduğu için, özür dileyerek eşinin gelemediğini haber verdi. İşte o yemekte, değer verdiğim bu genç öğretim üyesine bizde bir seminer yapması için öneride bulundum, kabul etti. İki yıl sonra da bize geldi. Ondan bir yerde söz etmiştim. Talihsiz bir adamdı.

Viyana, hem yaşlılar evi gibi huzurlu bir kenttir, hem genç âşıklar için gökdelenleri olmayan, ağaçlar ve heykel-

lerin olduğu, her yerden müzik sesleri gelen romantik ve bulunmaz mekânları olan bir sanat kentidir. O yolculukta üç yıllık evli olduğumuz halde Hülya'ya yeniden âşık olduğumu belirtebilirim. Hülya o sıralarda tarihsel dram üzerine doktorasını yapıyordu. Dietrich'in de doktorasının bu konu üzerine olması onun açısından da verimli bir süreç oldu.

Viyana'ya gitmeden önce Zeynep'i Ankara'da kayınvalideme bırakmıştık, o da bebeğin ihtiyacı olursa elinde bir doktor adresi olmasının yararlı olacağını söylemişti. Benim aklıma hemen yazar ve çocuk doktoru dostum Orhan Asena geldi. Asena'nın kronik kulak ağrısı çeken Zeynep'i bu dertten kurtarması üzerine Hülya da Asena'ya onun için bir kitap yazma sözü verdi. İşte bu söz 1980-1998 arası 18 yıllık bir çalışmayı getirdi ve bu çalışması 1998'de onun "biyografi" dalında Kültür Bakanlığı büyük ödülünü kazanmasını sağladı.

1980, 12 Eylül Askeri Darbesi

12 Eylül sabahı, Hülya'yla Ege Üniversitesi lojmanlarından, her günkü gibi aracımızla hareket ettik, tam Bornova kavşağında Askeri İnzibat bizi durdurdu ve evimize dönmemizi söyledi. Askeri darbelere alışkın olduğum için hiç itiraz etmeden lojmana dönüp hemen televizyonu açtım. Az sonra anlaşıldı; ordu yönetime el koymuştu. Darbenin başını Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren çekiyordu. Her vesilede Atatürk'ü öne süren Evren Paşa'yı önce ilerici bir komutan sandık ama zaman ilerledikçe onun Atatürk'ün mirasını hiç utanmadan yok etmeye başladığını, 27 Mayıs Devrimi'nin aksine, bunun, bir karşıdevrim harekâtı olduğunu anlamakta gecikmedik.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye halkına bıraktığı mirası Türk Dil ve Tarih Kurumu'nu kapattıktan sonra, güya bu kurumları daha ileriye götürüyormuş gibi Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu adıyla özerkliği olmayan bir kurumun kurulmasına önayak oldu. Bu yüzden grev başlattık ama nafile... Atatürk'ün Türkiye halkına bıraktığı miras, o günden itibaren dokunulmazlığını yitirdi ve ondan sonra gelen hükümetler de Atatürk'ün mirasını parçalamakta tereddüt göstermediler. Bugün çektiklerimizin kaynağı 12 Eylül'dür.

Uluslararası tiyatro şenliğimiz yasaklandı

Bir yıl önceden planını yapıp Paris'te bulunan ITI (Uluslararası Tiyatro Enstitüsü) genel merkezine 1980 yılının ekim ayında uluslararası bir tiyatro şenliği yapacağımızı bildirmiş, genel merkezden de bizi destekleyecekleri bilgisini almıştık. Böylece kolları sıvayıp hazırlıklara başlamıştık. Ege Üniversitesi Rektörlüğü de bu etkinliğimizi önemsemiş, maddi ve manevi yardımda bulunmuştu. Şenliğin başlamasından iki hafta önce, bütün hazırlıklarımızı bitirmiştik ki askeri hükümet şenliğimizi yapamayacağımız haberini verdi. Bir yıldan beri yaptığımız çalışmalar güme gitmişti. ITI merkezine ne söyleyecektik? Bu daha sonraki girişimlerimizi etkilemez miydi? Türkiye'nin bu alandaki kredisi ne olacaktı?

Paris'teki ITI merkezi, bildirdiğimiz bu yasaklamadan hiç hoşlanmamış olacaklar ki bir temsilci gönderip bu durumu inceleyeceklerini yazdılar; çünkü uluslararası bir şenlik, çocuk oyuncağı değildi. Paris'teki merkez de bu şenliği bütün ülkelere yaymakla yükümlüydü ve şimdi bu yeni durumu yine birçok ülkeye bildirmek zorunda kalacaktı.

Biz bu yasaklamanın üzüntüsünü yaşarken temsilci geldi. Biz yaptığımız işleri, bastırdığımız broşürleri, afişleri ve hazırladığımız şenlik programını gösterince Fransız temsilci de bize hak verdi. Askeri yönetimin yasaklama yazısının Fransızcaya çevrilerek kendisine verilmesini istedi. Bunu hemen yerine getirdik. Temsilci İzmir'den ayrılırken üzülmememizi, bizim hiçbir kusurumuz olmadığını, bunun bir eksi puan getirmeyeceğini belirterek bizi teselli etti.

Ege Üniversitesi Dokuz Eylül'ü doğuruyor

Önemli bir üniversite olan, İzmir'in iftihar ettiği Ege Üniversitesi Senatosu, bir süre rektör seçemediği için cezaya uğradı ve ondan Dokuz Eylül Üniversitesi doğdu. Bizim fakülte de Dokuz Eylül Üniversitesi'nin içinde yer aldı. Ayrıca 26 Temmuz 1982'de kurulan Dokuz Eylül'ün başına ilk gelen rektör seçimle değil, atamayla geldi. Ama bizler oy vermediğimiz halde, kendisinin seçilerek geldiği söylendi. O zamanki örnekler bugün daha hoyrat biçimde kullanılmaktadır. Bereket, Dokuz Eylül'ün bu ilk rektörü Tıp Fakültesi'nin saygın bir öğretim üyesi olan Prof. Dr. Ömer Yiğitbaşı'ydı.

Nasıl ki alacakaranlıkta bazı yırtıcı hayvanlar ortaya çıkıp avlanırlarsa, bizdeki ham zekâlı yırtıcılar da birden ortaya çıktı. Yeni yönetimin kraldan fazla kralcı yandaşlığı, başka hiçbir sorun yokmuş gibi üniversite öğretim üyelerinin sakalı, bıyığı ve favorileriyle uğraşmaya başladı. Askeri disiplinde olduğu gibi sakal yasaktı, bıyıklar nizami biçimde dudak sınırını aşmayacaktı ve uzun favori olmayacaktı. Bu kurallara uymayanların ücretlerinden kesinti yapılacak, kademe ya da derece ilerlemesi yapılmayacaktı.

Doğal olarak buna herkes isyan etti. Ama istediğiniz kadar isyan edin, diktatörlükte yalnızca bir adamın sözü geçer. Bölümde, kademe ve derece ilerlemesi gelmiş meslektaşların bu yasak yüzünden hakları olan ücret artışı yapılmıyordu. Böyle bir uygulama hepimizi deli ediyordu. Adem Genç'in bıyıkları dudak hizasını geçiyormuş. Şahika Tekand fotoğrafı kolsuz bluzla çekilmiş. Ki sonradan YÖK'ten, stüdyo alanlarında çalışanların mesleki gerek yüzünden tayt ve tişörtle girebilmeleri kararının çıkartılmasını sağladım.

Bu gelişmeler sonucunda herkesten önce ben delirdim ve rektörlük özel kalemine bu ruh durumuyla gittim: "Sayın Rektörümüz nerde?" diye bağırmaya başladım. Biliyorum bu davranış bir senatöre yakışmayan bir tavırdı. Aslında çok sabırlıyımdır ama sabrım taştı mı gözüm hiçbir şeyi görmez. Bizde, "Yumuşak atın tekmesi pek olur" diye bir özel halk deyimi vardır. Özel kalem sekreteri bayan, sinirli ama kontrollü bir şekilde, "Rektör Bey burada değil, efendim" dedi.

Ama Rektörün içerde olduğunu hissettiğimden yine yüksek sesle konuşmaya başladım. Bağırışıma üniversite genel sekreteri geldi. Onun bıyıkları da "nizami" (!) değildi. Douglas, çizgi bıyıklı biriydi. Genel sekreteri, "Her işi hallettiniz de şimdi kıl uzmanlığı mı yapıyorsunuz" diye azarladım. O sırada, herhalde beni yatıştırmak, belki de azarlamak için babam yaşındaki rektör odasının kapısında göründü. Ben fazla ileri gittiğimi anlayıp "Sayın Rektörüm sizinle görüşmek istiyorum" dedim. Rektör beni odasına aldı ve kapıyı kapattı.

"Nedir bu kızgınlığınız?"

"Kendimi kaybettiğimden dolayı özür dilerim, efendim" dedikten sonra anlattım.

"Efendim bölümdeki öğretim elemanlarımın birinin favorisi uzun, ötekinin bıyıkları uzun diye birinin derece, ötekinin de kademe ilerlemesini yapmıyorlar. Biz özerk bir üniversite değil miyiz? Herhalde, burası askeri bir kurum değil. Elemanların hepsi yaşını başını almış değerli kişiler. Eminim sizin de bundan haberiniz yoktur."

Rektör ummadığım yumuşak bir sesle: "Haklısınız. En kısa zamanda bunu telafi ederiz."

İçim rahatlamıştı.

"Başka bir şey var mı?"

"Evet, bir sorunumuz daha var, efendim. Bildiğiniz gibi, fakültenin en büyük ve o nispette de en çok etkinliği olan bölüm bizimki. Üniversitenin yayımladığı Aylık Bülten'de fakültemizin etkinliklerinden hiç söz edilmiyor. Diğer fakültelerin en küçük etkinliği haber olarak duyuruluyor ama bizim etkinliklerimizin hiçbiri haber olarak çıkmıyor."

Rektör özel kalem sekreterini telefonla aradı ve bizim bölümün dosyasını getirmelerini emretti. Dosya geldi, içi boştu. O zaman rektör bir şeyler döndüğünü anladı. Genel sekreteri çağırdı: "Bu dosya niye boş?"

Genel sekreter hık etti mık etti ve haberi olmadığı yalanını attı. Rektör, "Herkesten önce, sizin haberdar olmanız gerekmez mi?" dedi.

Genel sekreter önüne baktı. O gittikten sonra Rektör, "Siz biraz kalın, sizinle konuşacağım" dedi. Herhalde nasihat edecek diye düşünürken beni çok şaşırtan bir şey söyledi: "Özdemir Bey, açık sözlü ve cesur birine benziyorsunuz, onun için bana gerçeği söyleyin. Sizin için bana komünist dediler."

Hayretten açılan gözlerimle Rektörü şöyle yanıtladım: "Sayın Rektör, siz saygın, babam yaşında bir tıp doktoru,

bir bilim insanısınız; sizin için de bize Süleymancı dediler ama biz inanmadık."

Bu kez Rektör şaşırdı ve dönen dolapları anladı sanıyorum. Senatoda bana karşı daha dikkatli davranmaya başladı. Ertesi yıl, Dokuz Eylül Üniversitesi'nin açılış kokteylinde konservatuvar öğrencilerinden küçük bir grup çeşitli klasik bestecilerin müziğiyle, müziği dinlemeyen ve içkisini içerken sohbet eden bizlere eşlik ediyordu. Müzisyenler bir ara verip bizlere katılınca, benim eski bir profesyonel piyanist olduğumu bilen arkadaşlar biraz çalmamı istediler.

"Burada olmaz, başka yerde, başka zaman" dememe karşın ısrarları karşısında piyanoya oturdum ve çalmaya başladım. Yakında olan öğretim ve senato üyeleri birden susup beni dinlemeye başladılar. O sırada, bir zamanlar Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin güzellik kraliçesi olan bir kadın yanıma yaklaştı: "Sizi, Ankara'da öğrenciyken dinlemiştim. İzmir'e hoş geldiniz!"

Arkasından Rektör ve onunla birlikte, diğer senatörler de yaklaştılar. Hâlâ güzel olan bu kadın, meğer Rektörün eşiymiş! Rektör iltifat ederek "Özdemir Bey, ben sizin bu hünerinizi bilmiyordum" deyince, ben "Efendim, siz beni üniversiteden atarsınız diye, Kordon'da 'Profesörün Yeri' adıyla bir gece kulübü açmayı düşündüğümden, son zamanlarda piyano çalışmaya hız verdim" nüktesini yapınca, Rektör beni yarı azarlar, yarı özür diler gibi "Estağfurullah, o nasıl söz öyle" sözlerini sarf etti.

Bu olaydan sonra da rektörümüz bizim bölümü hiç yalnız bırakmadı, o kadar işi arasında sürekli bizim etkinliklerimize katıldı.

Yiğitbaşı'nın, rektörlüğü sırasındaki bu karanlık dönemde elemanları koruması açısından üniversiteye büyük

katkıları oldu. Yalnızca üç yıllık bir süreçten sonra, yeni seçilen Rektör Namık Çevik'e makamını devrederken "Senato üyesi olan Özdemir Bey'e dikkat edin, biraz çılgın bir sanatçıdır. Onu uzun saçlarından tanıyacaksınız" demiş.

Prof. Dr. Namık Çevik, kısa zamanda üniversiteyi Türkiye'nin sayılı kurumlarından biri durumuna getirdi. 1983'te, Dokuz Eylül Üniversitesi kurucu rektörü olan sayın Prof. Dr. Ömer Yiğitbaşı'nı 12 Mart 2006'da, ne yazık ki 87 yaşını sürerken kaybettik. Prof. Dr. Namık Çevik ise emekli olduktan sonra Başkent Hastanesi'nin İzmir'deki yöneticisi oldu ve orayı da İzmir'in en hatırı sayılan hastanelerinden biri yaptı. Onu da 8 Mayıs 2018'de, bir trafik kazasıyla kaybetmenin acısını yaşıyoruz.

Prof. Dr. Namık Çevik üniversitemizin en çok gelişmesini sağlayan, girişimci, yapıcı kişiliğiyle daima dikkat çekmiş çok değerli bir rektörümüzdür. Emekliliğime kısa bir süre kala Güzel Sanatlar Enstitüsü'nü kurmuş olması da işbilirliğinin önemli bir örneğidir. Ben de onun açtığı bu enstitüde kısa sürede masaüstü yayıncılığı başlatarak fakültemizin dergi sahibi olmasını sağladım.

1981-1982 döneminde, Arthur Miller'in *Hepsi Oğullarımdı*'sını[11] sahneledim. Bu oyunun en zor yanı, İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerikan insanını öğrencilere tanıtmaktı. Bunun için çeşitli kaynaklara ve filmlere başvurarak ABD halkının savaş sonrası travmaları ve kolektif kompleksleri üzerinde çalıştık. Bu oyunda çalışan oyuncular, dramaturglar ve tasarımcılar mezun olmaları beklenen ilk öğrencilerdendi. Öğrencilerimin yeteneklerini çok iyi bildiğimden, iyi bir rol dağılımı yaptığımı sanıyorum.

11 *All My Sons* başlığı, oyunun metnindeki "They Were All My Sons" tümcesinin kısaltılmış biçimiydi. Bu yüzden çeviride *Hepsi Oğullarımdı* başlığını tercih ettik.

Temsilimiz olduğu bir gün, asistanımız Hülya, salona yanında biriyle girdi ve onu ön sıralardan birine oturtmak istedi; ama sürpriz konuğumuz arkadan üçüncü sırada oturmayı tercih etti. Önce kimin geldiğini seçemedim. Ama konuğumuza yaklaşınca, onun Yıldırım Önal olduğunu gördüm. Çok sevinmiştim. O, "Temsilinizi seyretmeye geldim" dedi. Bir zamanlar aynı oyunda başrolü oynayan Yıldırım Önal'a "Bizi çok sevindirdiniz. Öne buyrun!" dedim.

"Hayır, buradan daha iyi izlerim."

Yıldırım Önal'ı bütün rollerinde büyük bir heyecanla seyretmişimdir. Kendine özgü diksiyonuyla karakter rollerinde üstüne yoktu. Öğrenciler de adını sık sık duydukları ama şahsen tanımadıkları bir sanatçının önünde oynayacakları için çok heyecanlandılar. Sanırım bu heyecanla o kadar güzel bir temsili gerçekleştirdiler.

Temsilin sonunda, tam Yıldırım Önal'ın yanına gidecektim ki baktım, yerinde yoktu. O, Hülya'dan kendisini kulise götürmesini rica etmiş. Kulise geçtiğimde öğrencilerimden İbrahim Raci'nin yanındaydı, bir şeyler söylüyordu. Öğrencilerden birkaçı da dinliyordu. Rahatsız etmemek için yanlarına gitmedim ve bir koltuğa oturdum. Yıldırım'ı fakülte dış kapısına kadar geçirdikten sonra merak edip geri döndüğümde, İbrahim'e, "Sana ne söyledi?" dedim.

İbrahim'in yanakları kızardı ve "Beğenmiş, hocam" demekle yetindi ve yanımdan gitti. Konuşmayı dinleyen Hülya'ya sorduğumda "Aferin evlat, sen bu rolü benden daha iyi oynadın, diyerek omzuna vurdu" dedi.

"İbrahim buna karşı bir şey söyledi mi?"

"Herhalde hoşlanmıştır, ama yüzü kızararak 'Estağfurullah efendim, ben daha öğrenciyim' dedi."

Arthur Miller'in Hepsi Oğullarımdı *adlı oyunundan bir sahne, 1982.*

"Aferin ona; benim öğrencilerim alçakgönüllü olmayı bilirler" dedim ve öğrencilerimin sırtlarını sıvazladım.

12 Eylül'ün sultası altında, 1984/1985 döneminde, Carl Zuckmayer'in *Köpenick Yüzbaşısı ya da Bir Alman Masalı* adlı oyununu sahneledim. Oyun, 20. yüzyılın başlarında, II. Wilhelm'in imparatorluğu dönemindeki militarizmi alaya alan bir yapıttı. O zamanlar, bugün olduğu gibi, oynayacağımız oyunlar için Sıkıyönetim Komutanlığı'nın olurunu almak gerekiyordu ve oyunu oynamamız yasaklandı. Gösterilen neden, Almanya'nın NATO müttefikimiz olduğu, bu oyunla onları rencide edebileceğimizdi.

Oysa bu oyunun ortaya çıkabilmesi için İzmir'deki Alman Kültür Merkezi Müdürü Herr Dr. Hochhut bize parasal yardımda bulunmuştu ve sonucu görmek için sabırsızlanıyordu. Biz de hayal kırıklığına uğradık, çünkü oyunla İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın yaptığı festivale katılacaktık. Ancak bu karar çıkınca, Dr. Hochhut da sesini çıkaramadı. Ama ben bu oyunu bir daha sahneleyeceğime ona söz verdim.

1995/1996 döneminde oyunu tekrar sahneleyerek temsillere başladık. Oyun büyük bir başarı kazandı ve seyirci sayısı açısından bir rekora imza attık. Fakülte, o dönemde Altay Stadyumu'nun yanında, merkezde olduğu için Alsancak, Konak, Bayraklı, Karşıyaka ve birçok semtten çok sayıda seyirci geliyordu. Şimdi hem bizim fakülte binasının hem stadyumun yerinde yeller esiyor.

Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Konservatuvarı

1983 yılıydı, o zaman üniversitenin rektörü olan Yılmaz Büyükerşen, yeni kurduğu konservatuvarda bir iki konferans vermem için beni davet etti. Daha önce de tiyatro bölümü için bir rapor yazmamı istemiş, ben de göndermiştim. Onunla, öğrenci olduğu 1960'lı yıllardan beri tanışıyorduk. Yılmaz'ı kesinlikle kıramazdım. Gerçi İzmir'de çok işim vardı ama Eskişehir'e gitmekte kendimi zorunlu hissettim. Beş yerleşkesi olan Anadolu Üniversitesi'nin ana yerleşkesi yeşillikler içinde, her gereksinimi karşılayabilecek küçük bir kent gibiydi.

Daha o zamandan Yılmaz'ın ne kadar becerikli ve yetenekli bir insan olduğunu biliyordum. Birkaç yıl önce bir Karagöz sempozyumu için Eskişehir'e gittiğimde, bir Avrupa kenti görünüşüne bürünen Eskişehir'in bu hale Yılmaz Büyükerşen'in belediye başkanlığı sırasında gelişine de hiç şaşırmadım.

Konservatuvardaki öğrenciler çok heyecanlı ve ilgiliydiler. Konuşmamı kalabalık bir gençlik grubu izledi. Sonra da bana okulu gezdirdiler. Her türlü gereksinimleri karşılanmıştı. Kurumun müfredat programı da Ankara Devlet Konservatuvarı'nın bir benzeriydi. Güzel bir sahnesi, dershaneleri vardı. Kısacası, Eskişehir'de çok güzel vakit geçirdim ve biraz da dinlendim.

Ama İzmir'e dönüş böyle olmadı. Eskişehir'e trenle gelmiştim. Tren çok uzun sürede geldiği için dönüşte otobüsle gitmeye karar verdim ve biletimi aldım. İzmir'e dönüşü bundan sonraki bölümde anlatacağım.

İzmir Devlet Opera ve Balesi'nin kuruluşu

İzmir'e geldiğimin haftasında bir iş için Konak'a indiğimde, karkas halinde, bir bina iskeleti görünce İzmirli bir arkadaşa sordum. Tamamlanmayan opera binası olduğunu söyledi. Bana göre bu bina iskeleti, Konak gibi bir merkezin havasını bozan çirkin bir görünüm sergiliyordu. Öte yandan, Milli Kütüphane Caddesi'nde bulunan Milli Kütüphane binası, onun eki olan Elhamra Sineması'yla birlikte 1912 yılında, mimar Tahsin Sermet Bey tarafından yapılmış, İzmir'in en eski binalarından biriymiş. Elhamra Sineması, Milli Kütüphane'ye gelir sağlamak üzere düşünülmüştü. Türkiye'de ilk sesli film, *The Jazz Singer*, bu sinemada gösterilmiş.

Elhamra Sineması Milli Kütüphane'ye gerekli kaynağı sağlayamayınca kütüphane müdürlüğü oranın bir "bonmarşe" olmasını istiyordu. İşte o sırada Güzel Sanatlar Fakültesi, Mimarlar Odası, sanatçılar, gazetelerin de desteğini alarak oranın bir sanat merkezi olması için harekete geçti. Mimarların, sanatçıların bulunduğu bir komisyon kuruldu ve operası olmayan İzmir'de bu binanın opera yapılması için bir etkinlik başlatıldı. Halktan imzalar toplandı ve bu durum hükümetin kulağına gidince, Kültür Bakanlığı 1980 yılında Elhamra'yı kiralayarak restore etti ve Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'ne verdi. Doğal olarak Ankara'dan, İstanbul'dan müzisyenler, opera ve bale sanatçıları İzmir'e akın etti. Ankara ve İstanbul'dan gelen eğitmenlerle bu proje hayata geçti.

İzmir Devlet Opera ve Balesi, 1982 yılının ekim ayında etkinliğe başladı. Bu kurumun ilk müdürü Ankara'dan tanıdığım Necdet Aydın oldu. Necdet Aydın, benimle aynı yaştaydı, emektar bir opera sanatçısıydı. Uyumlu, kafasında yeni fikirler olan, adı gibi, bir aydındı. Vargücüyle çalıştığı hemen belli oldu. İlk yılından itibaren, başında bulunduğu kurumu kısa zamanda Ankara ve İstanbul operalarıyla aynı aşamaya getirmek istiyordu. Ama bu birdenbire olamazdı. Oysa o birkaç yıl içinde hedefine ulaştı. Ayrıca Dokuz Eylül Üniversitesi konservatuvarında opera ve bale bölümünü kurdu. Emekliliğinden sonra da derslerini sürdürdü. Necdet Aydın iyi niyetiyle İzmir Devlet Opera ve Balesi'ni belli bir yere kadar getirdi ve emekli olunca makamını bırakıp giderken kurum artık yerine oturmuştu. Seyirciye operayı sevdirmek için kısa opera metinleri ve "Opera Yapıyorum" (Cax and the Box) başlıklı kimi tanıtıcı etkinlikleri büyük inançla sürdüren dostum Necdet Aydın'ın çalışkanlığı değerlidir.

Necdet Aydın'ın ilginç yanı, unutkan ya da dalgın olmasıydı. Bazı görevlere bir ayağında siyah diğerinde kahverengi pabuçla gittiği olurdu. Ama dalgınlığının doruk noktası emekli olmadan birkaç ay önce gelmiş. Sanatçının eşi, bir gün, gece yemeğe konukları olduğunu söyleyince, Necdet Aydın kaplumbağasına (VW) atlayıp kasaba gitmiş, eti aldıktan sonra evine dönmüş. Konuklar kalkarken sanatçımız onları aracıyla evlerine bırakmayı önermiş. Ne ki aşağı indiklerinde bir bakmış ki arabası yok. Çalındığını düşünüp polise bildirmişler. Necdet, ertesi sabah işine yayan giderken ne görsün, arabası kontak anahtarı üstünde, kasabın önünde çalışır durumda. Şaşkınlıkla arabasına baktıktan sonra sevinçle binip operaya yollanmış. Bu olayı bana kendisi anlatmıştı. Necdet dostum, 2013 yılının şubat ayında bizleri bırakıp sonsuzluğa gitti.

İzmir'de hiç yakınım yok sanıyordum. Ama İzmir'e yerleştikten çok kısa bir süre sonra İstanbul'dan bildiğim bazı akrabaların burada olduklarını öğrendim. Beni, onlar buldular. Büyükbabam Hayri Bey'in kız kardeşi İfakat Hala'nın torunları, Oya ve Füsun'un yıllar sonra İzmir'de olduklarını öğrendim ve çok sevindim. Oya, o sırada Devlet Tiyatroları'nın sevilen, ünlü sanatçısı, Ümran Uzman'la evliydi, Füsun ise İzmir'in ünlü ailelerinden İplikçizadelerden Polat Bey'le evlenmişti. Füsun'un, Doruk ve Haluk adlarında iki oğlu olmuş, Oya'nın da Kemal adlı bir oğlu vardı. Hülya'yla evlendikten sonra, onlarla daha sık görüşmeye başladık. Ama Polat Bey'in işi Almanya'ya kayınca, Füsun ve oğulları, ailecek Main Irmağı kıyısındaki Frankfurt'a[12] taşındılar.

Ümran Uzman da tutulduğu o kötü hastalığı yenemeyerek sonsuzluğa göç etti. Bu hepimizi derinden üzdü. Biz de Oya'nın bu acısını biraz olsun azaltmak için onu daha sık görür olduk. İşte o zaman, Oya'yı daha yakından tanıma olanağı buldum.

Kardeş torunu olduğum akrabam Oya zeki, her şeyin farkında olan bir insandı. Yaşam üzerine ilginç düşünceleri olan Oya'yla sohbet etmekten hoşlanırdım. Onun bir komik yanı, aşırı dalgın olmasıydı. Nasıl mı? İstanbul'da, bir kokteylden ayrıldıktan sonra, elinde şarap kadehiyle vitrinleri seyretmesi gibi... Bir ayağında topuklu, öbür ayağında topuksuz bir pabuçla çıkıp kendinin neden topalladığına şaşması gibi... Ama dalgınlığı bu kadarla kalmazdı.

12 Bir de doğuda Oder Irmağı'nın kıyısında, daha küçük bir Frankfurt vardır.

Oya'nın bu konudaki sabıkası bir hayliydi. Oya'nın bir de "Haluk" adını verdiği bir muhabbet kuşu vardı. Bu, sevdiği yeğeninin adıydı. Kuş evin içinde serbestçe dolaşır, sonra gelip Oya'nın omzuna konardı. Bir gün Almanya'daki kardeşini görmek üzere valizini hazırlıyormuş. Haluk da her zamanki gibi odadan odaya dolaşırken gelip valizin içine tünemiş, bizim Oya da bakmadan valizi kapatmış, Almanya'da valizi açtığında kuşun ölüsüyle karşılaşınca çok üzülmüş.

Bir gün, İzmir Devlet Tiyatrosu'nda bir oyun seyrettikten sonra, benim de bulunduğum bir sohbette, oyunu şiddetle eleştiren Oya'yı desteklemiştim. Oradan ayrıldıktan sonra da, "Aferin Oya, çok doğru şeyler söyledin" diye onu kutlamıştım. Oya eve döndükten sonra telefon çalmış, bir erkek sesi "Bu gece iyiydin" deyince, Oya da telefondakini ben sanıp "İyiydim değil mi?" dediği anda telefondakinin bir süreden beri onu taciz eden telefon sapığı olduğunu anlamış.

Kardeşi Füsun'a gittiği dönemde Frankfurt'ta da bir dalgınlığı olmuş: Konuk olduğu bir evden ayrılırken yanlışlıkla yanına aldığı gözlüğü taktığında iyi göremediğini, bir göz doktoruna gitmenin iyi olacağını söyleyip durmuş. Ertesi gün, gittikleri evin hanımı, kardeşi Füsun'a telefon edip Oya'nın yanlışlıkla gözlüğünü alıp kendininkini bıraktığını bildirince iş anlaşılmış.

Oya böyle biriydi; dalgınlık şampiyonuydu. En üzücü olan, Oya'nın büyük bir merakla beklediği torunu Sarp'ı görmeden vefat etmiş olmasıdır. Huzur içinde yatsın! Şimdilerde oğlu Kemal, eşi Canan ve hızla büyüyen sevgili oğulları Sarp, benim İzmir'de birlikte olmaktan keyif aldığım akrabalarım...

Gösterim Terimleri Sözlüğü

12 Eylül bütün ağırlığıyla üstümüze balyoz gibi indiğinde, Kenan Paşa, Mustafa Kemal'in Türk halkına miras bıraktığı Türk Dil ve Tarih Kurumlarını feshedeceğinden söz ediyordu. Türk Dil Kurumu, benim uzun süre üstünde uğraştığım *Gösterim Terimleri Sözlüğü*'nü basımevine vermişti. Kapanma kararı alınınca sözlük bir acele 1983'te basıldı ama piyasaya verilemedi. Ben bir iki tane elde ettim. Bir de ne göreyim, maddeler var ama açıklamaları kaymış, anlamsız bir sözlük olmuş. Piyasaya verilmediğine memnun oldum. Ne ki sanırım birkaçı sahaflara kaçmış. Buna da hiç memnun olmadım.

"Temaşa" karşılığı kullandığım *gösterim* sözcüğünün kapsamı, tiyatro sözcüğünden daha geniş bir alanı çağrıştırdığından, bu çalışma içine tiyatronun yanı sıra, opera, bale, dans, kukla, gölge oyunu, öykü canlandırma (meddahlık, kıssahanlık), sirk ve seyirlik beceriler maddeleri de girdi. Böylece, sözlük beş ayrı bölümde hazırlandı. Dizinlerde, *Sözlük*'teki tüm terimler alfabetik sırayla bir araya getirildi.

Gösterim Terimleri Sözlüğü'nde 3.000'e yakın madde yer almaktadır. Ayrıca özellikle sahne tekniği terimlerinin Almanca, Fransızca, İngilizce karşılıklarının yanı sıra, bazı İtalyanca karşılıkları da verilmiştir. Eski terimler dizininde ise bugünün gençlerinin tanımadıkları ya da çok az tanıdıkları Osmanlıca sözcüklerin Türkçeleri gösterilmiştir. Dizinlerde yabancı terimin karşısına doğrudan Türkçesi konulmuş, böylece özellikle yabancı dillerden çeviri yapacaklar için, bu dizinleri, bir gösterim sanatları sözlüğü olarak kullanma olanağı sağlanmıştır.

Henüz okurların eline geçmeden ortadan kaybolan ve aceleyle yanlışlarla dolu olarak basılan bu yapıtı sonra-

dan İnkılâp Kitabevi basıma hazırladı. Her tiyatrosever için, kavram kargaşasını önlemede küçük de olsa bir rolü olacak bu kitabın ikinci baskısı, 1998 yılında, doğru bir biçimde, İnkılâp Kitabevi tarafından yapılmıştır. Kaynak Yayınları'nın, 2017 yılında hazırladığı üçüncü baskısı, görüleceği gibi, titiz bir çalışmanın ürünü oldu.

İzmir, GSF Sahne Sanatları Bölümü'nün Gelişip Büyümesi

Bir bölümün gelişip büyümesi için hem kadroya yeni katılacak akademisyenlere hem de var olan kadrodaki akademisyenlerin akademik ilerlemelerine gereksinim vardır. Bölümde DTCF'de yüksek lisansını tamamlayarak gelen Murat Tuncay, Hülya Nutku ve Faruk Ersöz doktora aşamasındaydılar. Efdal Sevinçli, Bülent Arın, Mehmet Büyükağaoğlu, Cem Duygulu yüksek lisanslarını tamamladı. İlk doktorayı Murat Tuncay verdi. Faruk Ersöz Viyana'da yazılmış, Türkleri konu edinen eserler üzerine çalışmak için Viyana'ya gitti.

Kızımız Zeynep'in doğumu ve büyümesi için Hülya, geciktirmek zorunda kaldığı doktora çalışmalarını 1983'te tamamlamış ve doktor olmuştu. 1985'te de yardımcı doçent olarak öğretim kadrosunda yerini almıştı. 1982'de bölümümüze, Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü başkanıyken, askeri yönetim tarafından huzursuz edilen Prof. Dr. İbrahim Armağan'ın da gelmesini sağlamamla biraz daha iyi duruma gelmiştik.

Kendisi, iki doktora yapmış bir akademisyendi ve aynı zamanda Paris Sorbonne Üniversitesi'nde sosyoloji dersleri veriyordu. O sıralarda bölümümüz oldukça iyi bir gelişim evresine girmişti. Sosyolog olmasına dayanarak Dr. Armağan'ı tiyatro sosyolojisine yönlendirdim. Anka-

ra Üniversitesi Tiyatro Bölümü'ndeyken, dostum Emre Kongar'ın da DTCF'de Sanat Sosyolojisi dersleri veriyor olmasından dolayı duyduğum ilgi nedeniyle, tiyatro sosyolojisi üzerine uzunca bir araştırma yazısı yazmıştım. Asistanım Nurhan Karadağ'ı da bu alanı kapsayan bir doktora çalışmasına özendirmiştim. Bu açıdan bölümümüzde çok iyi bir sosyoloğun bulunması büyük bir kazançtı.

Ne ki, doktorasını yeni yapmış olan Murat Tuncay bundan hiç hoşnut kalmadı. Bir gün bana, "Hocam, bizden kıdemli bir yabancı öğretim üyesi alarak önümüzü kapadınız" dedi.

"Ne bakımdan, Murat?"

"Ya ileride bölüm başkanı olursa?"

"Olursa olsun, bunda ne gibi sakınca olabilir?"

"O zaman sizden sonra ben bölüm başkanı olamam."

"Bu kadar önemli mi bölüm başkanı olmak, Murat?"

"Benim için önemli."

"Bölüm başkanı demokratik sistemde seçimle gelir. Hem burası sanat eğitimi veren bir kurum. Kendini sanat alanında kanıtlarsan daha iyi olur; yönetsel görevlerden olabildiğince kaçınmak gerekli."

Buna bir yanıt vermedi ama bayağı bozulmuştu. Bunun kokusu yıllar sonra ortaya çıktı. Çünkü tek isteği bölümün başına geçmekti. Sanırım emekli oluncaya kadar da 17 yıl kimse bölüm başkanı adayı olamayacaktı. İbrahim Armağan ise bölüm başkanı olmalıyım diye bir duygu taşımıyordu.

İlk mezunlarımız (1981)

Oyunculuk ana sanat dalı ilk mezunlarımızın bitirme oyunu, tezlerinin yanı sıra, Heinrich von Kleist'ın *Kırık Testi* adlı komedyasıydı.

1984 yılına geldiğimizde, üçüncü kez mezun vermiş ve başlarda bölümümüze karşı inançsız olan Ankara Devlet Konservatuvarı'ndan mezun olmuş Devlet Tiyatroları sanatçılarına kendimizi zamanla kabul ettirmiştik. İlk mezunlarımızın tümü de, biri dışında, sınavla Devlet Tiyatroları kadrosuna alınmışlardı.

O bir kişinin alınmama nedeni de oyunculuk yapmayacağına dair bana söz vermiş olmasıydı. Yakışıklı ve uygar görünüşlü bu öğrencim, yakışıklılığına zıt olarak oyunculuk açısından yeteneksizdi. Son sınıfa geçirirken ona şart koştum:

"Seni geçiririm ama bir şartla; eğer ilerde oyunculuk yapmayacağına söz verirsen. Senden oyuncu değil, ancak oduncu olur."

Yakışıklı öğrencim: "Ben de farkındayım hocam, ama babam için benim buradan mezun olmam önemli. Size söz veriyorum. Zaten istesem bile bunu yapamayacağımı biliyorum."

Yıllar sonra bu öğrencimin kereste tüccarlığı yaptığını öğrendiğimde, kendi öngörümü kutladım.

İşte, 1982, 1983, 1984 ve sonraki mezunlarımızın çoğu da kendi alanlarında iş bulmuşlardı. Kimi Devlet Tiyatroları'na, belediye tiyatrolarına, özel tiyatrolara girmiş, kimi de bir an önce para kazanmayı seçtiği için televizyon dizilerinde boy göstermiş, en zeki olanlar da hem televizyonda hem tiyatroda oynayarak kendilerinin çok iyi birer sanatçı olduklarını kanıtlamışlardır. Benim için bütün öğrencilerim gurur vesilesidir. Onlar önce benim evlatlarım, yıllar ilerledikçe de torunlarım oldular. Hepsiyle gurur duymakta haklıyım, çünkü başkanlığım sırasında, GSF Sahne Sanatları Bölümü'nü, tiyatro alanında bir marka durumuna getirdiler. Mezunlarımız bizden mezun

olduklarını söylediklerinde hemen iş buluyorlardı. İzmir GSF mezunları aranılan adaylar olarak kabul ediliyorlardı.

Üç önemli tiyatro adamı

Kuruluştan birkaç yıl sonra, üç önemli tiyatro adamı, Turgut Özakman, Suat Taşer ve Haşim Hekimoğlu sırayla bölümümüzün eğitim kadrosunda yer aldılar. Bu, eğitimimiz için büyük bir kazançtı. Özakman yazarlık, Taşer diksiyon, Hekimoğlu da sahne ve komedi teknikleri dersleri vermeye başladılar. Hepsi de kendi alanlarında önde gelen insanlardı. Bu bana büyük bir mutluluk verdi. Onların deneyimleri öğrencilere katkı sağlayacaktı.

Turgut Özakman

Turgut Özakman Ankara'dan yakın dostumdu. Ne kadar iyi bir yazar olduğu herkesçe biliniyordu ama yazarlığı kadar da iyi bir eğitmendi. Suat Taşer'i 1950'li yıllarda Avni Dökmeci'nin bürosunda tanımış, sahnede birçok oyununu görmüştüm. Aynı zamanda, diksiyonuyla ön plana çıkmış bir insandı. Haşim Hekimoğlu ise onlarca komedyada oynamış, hoşgörülü, bildiklerini saklamadan öğrencilere olabildiğince yararlı olmaya çalışan bir eğitmendi. Bu önemli tiyatro adamları bölümümüz için birer ödül olmuşlardı.

Turgut'u tanımamdan bu yana yarım yüzyılı aşkın bir süre geride kaldı. İzmir'e ilk gelişinde Ege Üniversitesi'nin lojmanlarındaki evimizde kaldı. O zamanlar burgulu tıraş bıçakları vardı. Sabah tıraş olurken elini jiletle kesen Turgut kan görmeye dayanamadığı için cılız bir sesle beni çağırdı, ben de aynı duyguyu yaşayınca, Hülya olaya müdahale edip hemen penisilin tozu ve gazlı bezle parmağını

Bozkurt Kuruç, Haşim Hekimoğlu ve Özdemir Nutku, DEÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, 1989.

Turgut Özakman ve Özdemir Nutku, İzmir Sanat, 2009.

sardı ve bulaşık eldivenini keserek parmağına taktı. Mediko Sosyal'e gittiğimizde "İlk müdahaleyi hangi hemşire yaptı" dediklerinde kahkahalarla güldük.

Bu, kıvrak zekâlı, anlamlı ve derinlikli nüktelerini yalnızca şaka yaparmış gibi muzipçe dile getiren yazarı anlatmak kolay değil. İzmir'de Bostanlı Camii'nin arkasındaki bir sokağa taşındı. Eşyaları Ankara'dan geldiğinde koltuk takımları eve taşınmadan önce Hülya ve benimle sokak-

ta oturarak "İklimi güzel bu kentin tadını çıkaralım"dedi ve uzunca bir sokak sohbeti gerçekleştirdik, ta ki koltukların taşınma sırası gelene kadar... Aynı gün Kordon'da Pasaport'un orada, denize nazır bir kebapçıda yemeğimizi yiyip kahvelerimizi içerken, karşıdaki kahvehanenin önünde oturan iki ayakkabı boyacısı çocuğu yanına çağırıp birine bir ayakkabısını, diğerine öteki ayakkabısını boyatıp "İzmirli olmanın tadını çıkarıyorum" demesini unutmak mümkün değil. Özakman daha sonraları yazarlık öğrencilerini Pasaport'taki kahvehaneye götürerek gözlem yapmaları konusunda ipuçları verirdi.

Turgut Özakman'ın tiyatro için yazdığı oyunlar, seyrederken eğlenceli, ama üzerinde düşünmeye başladığınızda çok ciddidir. Onun, her zaman istenilen bir yazar olmasının bence en büyük nedeni de budur. Tıpkı günlük yaşamdaki nükteli konuşmalarının altında daima ciddi bir anlam olduğu gibi...

Özakman'ın İzmir yılları verimli geçti. *Resimli Osmanlı Tarihi*, *Bir Şehnaz Oyun*, *Fehim Paşa Konağı* oyunları, sağlık sorunları yaşayan Zülâl Aksoy'un şeker hastalığı nedeniyle gözlerinde oluşan problemin tedavisi için yurtdışına gittiğinde onun yerine Meşrutiyet Dönemi Türk Tiyatrosu derslerine girdiği sırada kaleme alındı. *Töre* oyunu o yıllarda tasarlandı. Kurtuluş senaryosunu tasarladığı için evinde kocaman bir Türkiye haritası ve Kurtuluş Savaşı'nın cephelerini belirleyen raptiyeler vardı. Gökhan Akçura bu konuda onu asiste ederken, Ahmet Erinanç da fakültedeki asistanlığını yürütüyordu.

Özakman Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne atanana kadar bizimle birlikte oldu, bizi her zaman mutlu etti, biz de bu harika insanla çalışmanın haklı gururunu yaşadık. Genel müdürlüğü sırasında, iç hizmet yayınla-

rından yüksek lisans ve doktora tezlerini, Suat Taşer'in Boleslavski'den çevirisini bastırarak akademik dünyayla Devlet Tiyatroları'nı bir araya getirmeyi başardı.

Suat Taşer

Ellili yıllarda Ankara'da tanıştığım Suat Taşer'e yıllar sonra İzmir'de rastladım. Konuşmasını, sesini duymayı özlemişim. Emekli olduğunu, kışın İzmir'de, bahardan itibaren Karapınar'da yaşadığını söyledi. Biri Fethi Giray'la, diğeri Ömer Faruk Toprak'la olmak üzere sekiz şiir kitabına imza atan Suat Taşer, şiir yazmaya ara vermiş, kendini çevirilere adamıştı. Daha önceleri *Üç Duvarlı Dünya, Tiyatro Meseleleri, Bir Dünya ki, Konuşma Eğitimi* kitaplarını yazan ve iki de tiyatro oyunu bulunan (*Aşk ve Barış, Deli Dumrul*) Suat Taşer'i bölümümüze kazandırmak gerekiyordu. 1971'de kendi isteğiyle emekli olan Suat Taşer, 1977/1978 yılında bölümümüze öğretim görevlisi olarak geldi.

1978 Ağustosu'nda Ergin Orbey Devlet Tiyatroları Genel Müdürü oluncaya ve onu İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürü olarak atayıncaya değin de çalıştı. O dönemde bizi bu kadar kısa sürede bıraktığı için kırıldığımı ve bu tür bürokratik görevlerin dönemin iktidarlarına göre değişim gösterip geri gelmek istediğinde kadro bulamayabileceğimi belirttim. İzmir Devlet Tiyatrosu'ndaki görevi 2 yıl 5 ay sürdü.

Sevdiğimiz bir hocamızdı Suat Taşer, duygu adamıydı. Bizimle bağını Devlet Tiyatrosu'ndayken de sürdürdü. Pazartesi söyleşileri, tiyatronun repo günlerinde sanatçılarla öğrencilerimizin bir araya gelmesini sağladı. Nitekim İzmir Devlet Tiyatrosu müdürlüğü 1980 yılının kasımında

bitince ne yapıp edip fakültemize Suat Taşer'i geri kazandırdık. Tam iki yıl daha birlikte olduk. Taşer'i 16 Kasım 1982'de kaybettik. O yıl fakültenin açılışında sağlığı iyi değildi, bu nedenle "Her an çıkabilirim" diyerek arka sıralarda bir yerde oturdu.

Acı kaybını bize sabah vakti Bilgin Adalı bildirdi. Oturduğu koltuk öğrencilerimiz tarafından kasımpatılarıyla donatıldı. Oğuz Makal onun oğlu gibiydi. Murat Tuncay'la aynı odayı ve birçok anıyı paylaştı. Mezunumuz Müjde Bilir, Suat Taşer üzerine yazdığı kitapta onun dünyasını gayet güzel anlatır. Bir de adını anmadan geçemeyeceğim; anma günlerimizde çocuklarımız, Suat Taşer'in "Aç gözünü adamım, acele iştir yaşamak" diye süren bu anlamlı şiirini, yazarlıktan mezun ama müzisyen olarak daha başarılı olan Soner Atadan Olgun'un bestesiyle yıllarca söylediler. Deniz Üstüngel Süer de kısa oyununa *Yaşamak Sevmektir* adını koymuştu.

Suat Taşer üretken bir insandı, bir yandan da keyif insanıydı. Evinde rakı üretir, dost toplantılarında bizlere Ömer Hayyam'dan şiirler okurdu. Masada kimi kez heykeltıraş dostu Turgut Pura, kimi kez çok sevdiğimiz astronomi profesörü Abdullah Kızılırmak yer alırdı. Yakın dostlarından biri de Profesör Şefik Uysal'dı. İzmir'de kurduğu ve Günay Akarsu'yla birlikte çalıştığı öykü tiyatrosundan Bilgehan Oğuz ve yanından ayırmadığı Mustafa da bizlerle birlikte olurlardı. Bahar ayları yaklaştığında "Şimdi Karapınar'da menekşeler coşmuştur" diyerek de Karapınar'ı özler ve "alçak basıncı sevmiyorum" diyerek astımdan şikâyet ederdi.

Stanislavski'nin eserlerini çevirmeye başladığı bir süreçte Hülya ona ısrarla *Yazko Edebiyat*'ın çeviri ödülü koyduğunu, göndermesi gerektiğini söylediğinde o esprili

"Emekli katır"ın çevresinde toplananlar; (soldan sağa) Ahmet Erinanç, kızı Şirvan, (ön koltukta) Özdemir Nutku, fotoğrafçı Mustafa, Suat Taşer, Âlim Şerif Onaran, (yerde oturan) Bilgin Adalı, Mordoğan.

bir şekilde "Yaz ve Ko yazıp bir kenara koyarlar, göndermesem mi acaba?" demesine karşın Hülya'nın ısrarlarına dayanamayıp gönderdi ve *Yazko 1982* çeviri ödülünü alınca sevinerek ona teşekkür etti. Kitabın arka kapağında, doğal olarak Stanislavski'nin fotoğrafı vardı. Gelin görün ki yıllar sonra, hem kimi internet sitelerinde hem Bostanlı'daki Suat Taşer Tiyatrosu'nun açılış töreninde bu fotoğrafın Suat Taşer'in fotoğrafı olduğunu sanıp büyüterek konukların göreceği bir yere yerleştirmişler, altına da Suat Taşer diye yazmışlardı.

Benim garibime giden, açtıkları tiyatroya adını verdikleri, yıllardan beri İzmir'de yaşamış ve ölmüş bir şair, yazar, Devlet Tiyatrosu sanatçısı ve oyunculuk eğitmeni olan Suat Taşer'den haberleri olmamasıydı. Biri onlara bir ad vermiş, belediyenin kültürlü sanat danışmanları da Suat Taşer'in fotoğrafıdır diye Stanislavski'nin fotoğrafının altına "Suat Taşer" adını yazıp bir skandala imza atmışlardı. Dönemin belediye başkanı Cevat Durak zor durumda

kalmıştı ama bu onun kabahati değildi. Kabahati sadece, sanat müdürü diye atadığı kişiyi yanlış seçmiş oluşuydu.

Suat Taşer'in Karapınar'daki evine de birçok sanat ve yazın insanı gelirdi. Yakın komşusu heykeltıraş Turgut Pura'ydı. Turgut Pura'nın bahçesi bir açıkhava heykel müzesiydi. Bu evde de şiirli, öykülü, tiyatrolu güzel günler geçirirdik.

1982'deki ani ölümü hepimizi çok sarsmıştı. Alsancak'taki binanın tiyatro salonuna "Suat Taşer Salonu" adını koyduk. Ama bütün karşı çıkışlarımıza rağmen bu bina yıktırıldı. Neyse ki Karşıyaka Belediyesi, yaptırdığı tiyatroya onun adını vermeyi akıl etti. Mezunumuz Deniz Üstüngel Süer de emek vererek Suat Taşer'in fotoğraflarından oluşan bir pano hazırlayarak Suat Taşer görselleriyle ilgili yapılan hatayı düzeltmiş oldu. 30'a yakın fotoğrafı da kulise koyuldu. Adına koyulan Suat Taşer Kısa Oyun Yazma Yarışması ise geleneksel hale gelerek fakültemizin yazarlık öğrencilerine, kısa oyunlarının oynanması ve izleyiciyle yapılan sohbetlerle kendilerini ifade etmelerinin en güzel yolu oldu. Bölümümüzün bu geleneği neredeyse 40 yıldır sürdürülüyor.

Haşim Hekimoğlu

Bir gün, İzmir'e uçarken yanıma Haşim Hekimoğlu oturmaz mı! Bu güzel rastlantı, önemli gelişmelere vesile oldu. Konuşmaya başladık, konu döndü dolaştı, İzmir'de kurduğum bölüme geldi. Haşim Hekimoğlu, ne yaptığımızı öğrendikten sonra, "Anlaşılan daha kapsamlı bir bölüm bu" deyince, bizimle çalışmasını önerdim. Haşim Bey, Devlet Tiyatroları'ndan emekli olmuştu, dizilerde oynamaktaydı. Özellikle, *Kaynanalar* dizisiyle halk tarafından

çok rağbet görmekteydi. Onun arabasına bindiğimizde trafik polislerinden değnekçilere, fırıncılardan dükkân sahiplerine kadar herkes tarafından tanınıp sevildiğine tanık oldum. Önerimi hiç düşünmeden kabul etti ve 1996'daki ölümüne dek 16 yıl bölümümüze hizmet etti. Alsancak'ın ara sokaklarındaki Kırık Çatal Lokantası'na ben ve Hülya'yla gidip orada, mangalda ağır ağır pişen kahvesini içmeyi severdi. Çevrenin de hemen ilgi odağı olurdu.

Narlıdere'deki binada yer alan sahneye benim adım verilince, hiç olmazsa, binadaki küçük sahneye de onun adının verilmesini önermiştim. Ne yazık ki, bugüne dek bu önerim hayata geçirilemedi. Bunda öğretim elemanlarını fazlasıyla meşgul eden YÖK'ün kabul ettiği ve ikide bir değiştirdiği Bologna ders sistemi ve sınavları neden olmuş olabilir; çünkü YÖK'ün kararları bizim sistemimizi bozdu ve öğretim elemanları bu yönetsel değişikliklerle haşır neşir olmaya çalıştı. Adeta bürokrasi bu tür etkinlikleri bastırır oldu.

Televizyondaki *Kaynanalar* dizisiyle herkesçe tanınan Haşim Hekimoğlu, kılıbık koca rolüne seçilmişti. Aslında diziyi yazan arkadaşı, Devlet Tiyatrosu sanatçısı Tekin Akmansoy, Haşim Hekimoğlu'nun ona kılıbık demesinin öcünü böyle almak istemişti. Gerçek yaşamda asıl kılıbık Akmansoy'du.

Bizde, TV'de gördüklerini günlük yaşamla özdeşleştiren çok insan vardır. Haşim Bey bir gün, eşi Ayten Hanım'la Efes Oteli'nin havuz başında yemek yerken, karşılarında oturan iki kadın, işaret parmaklarını sallayıp onaylamaz bir tavır içinde, ona kaş göz işaretleri yapmışlar. Kadınlar yemekten kalkıp onların yanından geçerken, ona bakmadan, "Ayıp, utanmaz adam" dediklerini duymuş. O zaman anlamış; dizide onun karısı rolündeki

Tijen'i (Sevda Aydan) aldattığını sanarak, gerçek eşiyle yemek yiyen Haşim Bey'i ayıplamışlar.

Bir başka olayda da gittiği basket maçında Sevda Aydan'ın (Tijen) oğlu, Efe Aydan'ın basket atamadığı anlarda, kimi izleyenlerin babası yerine koydukları ve dizideki adıyla Haşim Bey'i "Timur, oğlan yine başaramadı" diye eleştirmeleriymiş.

İzmir'de yapılması düşünülen "Best Model of The World" için organizasyona gelen Erkan Özerman, bizden Haşim Bey'le Hülya'yı ve Abdullah Uyan'ı istemişti. İsmet İnönü Kültür Merkezi'nde yapılacak açılış için kırmızı halı döşenmesi, smokin ve tuvaletle gelinmesi isteniyordu. Tören gecesi, ben yurtdışında olduğum için öğrencilerimizden Ozan Akhan'a *Kül Altındaki Kor* oyunundaki smokini giyip Hülya'ya eşlik etmesini ve yine kostüm deposundan buldukları bir üniformayı giydirip öğrencimiz Can Kahraman'ı da Hülya'nın o sıralardaki Serçe marka arabasına şöför yapmalarını söylemiştim.

Kapının önündeki kırmızı halıya kadar bu şekilde gelen çocukları gören Haşim Hekimoğlu'nun "Bravo işte, size yakışan da budur çocuklar" diyerek gülmesi aramızda hep espri konusu olmuştur.

Yine bir başka gün Haşim Hekimoğlu'nun arabasıyla Karşıyaka Çarşısı'na girip Karşıyaka Devlet Tiyatrosu Ragıp Haykır Sahnesi'nin açılışına gittiğimizde, çarşının girişindeki polislerden birinin gelen kişiyi "Nehar Tüblek geldi", diğerinin "Hayır o değil, Fecri Ebcioğlu geldi" diye yorumlamalarına dakikalarca gülüp, polislerin dizi seyretmeye fırsatları olmadığının sohbetini yapmıştık.

Haşim Bey'in bir özelliği de adları karıştırmasıydı. Onun bu unutkanlığı çocukların hoşuna gidiyordu. O yıllarda, Atatürk İl Halk Kütüphanesi'nin salonunda Ziraat

Bankası, Halk Bankası ve Pınar Çocuk Tiyatrosu olmak üzere üç çocuk tiyatrosu temsiller veriyordu. Hülya da Haşim Bey de orada oyunlar sahneledi. Tüm oyunlarda bizim öğrencilerimiz oynuyor ve harçlıklarını çıkarıyorlardı. Haşim Bey her gelişinde öğrencimiz olan Ozan'a "Oğuz" diye hitap ediyor. Bu böyle birkaç gün sürdükten sonra onlar her seferinde "Ozan" diye düzeltiyorlar. Ertesi gün Haşim Bey gelip "Merhaba Ozan" diyor ve bu tiyatroların organizasyonunu üstlenmiş olan Şakir Demirpehlivanlı'ya dönüp "Bak bu kez doğru söyledim Raşit" deyince çocuklar kahkahayı koparıyorlar.

Haşim Hekimoğlu'nun özverili yanlarından biri de Suat Taşer Oyun Yarışması'nda ödül alan *Onu Bize Sor* adlı kısa oyunu yönetirken dekor masrafı olmasın diye evinden getirdiği koltuk takımını kullanmasıdır. Hülya da Aslıhan Ünlü'nün *Muhteşem Zozote* adlı oyununu yönetirken, o dönemde öğrenci olan Funda Şirinkal'ın eşyalı olarak tuttuğu evden, ev sahibinin eski koltuklarını getirtip oyunu öyle oynatmıştı. Haşim Hekimoğlu'yla konuşurken, "Hocam siz yine kendi eşyalarınızı getirdiniz. Ben her oynanışta, bu öğrencinin ev sahibi oyuna gelip de bunlar benim koltuklarım diyecek diye ödüm kopuyor" dediğinde Haşim Bey, "Bunu tiyatro aşkıyla yaptım dersin" diyerek onu teselli ediyordu.

Haşim Bey dışa dönük neşeli bir insandı. Avrupa'ya her çıkışında öğrencilere tiyatro broşürleri getirir, dağıtır (örneğin *Cats* müzikali gibi...), bazen de önemli günlerde onlara Viyana'dan ya da Brüksel'den getirdiği çikolataları dağıtırdı. Bonkör bir insandı. Yurtdışından Kerim Dündar'a getirdiği palyaço kostümü sokak tiyatrosu yaparken çok işimizi görmüştü. Haşim Hekimoğlu'nun kızının eşi önce Japonya'da sonra Avustralya'da görev yaptığı

için onların yanına sık sık giderdi. Hele şubat tatilinde Avustralya'dan dönünce orada güneşlenip denize girdiğini öğrendiklerinde "Hocam çok kıskandık" diyen öğrencilerine sevgiyle sarılmıştı.

Öğrenciler onu sever ve ellerinden geldiği kadar ödevlerini ciddiye alırlardı. Yalnızca, yetenek sınavlarında, kulağı iyi duymadığı için, sesini denetleyemez, adayın duyacağı şekilde fikrini söylerdi. Örneğin, "Bu çocuk neden başvurmuş?", "Ben beğendim" ya da "Bu çocukta iş yok" gibi düşüncelerini daha aday sahneden çıkmadan yüksek sesle söyleyiverirdi. Sonunda, herkesin not alması ve jüri üyelerinin düşüncelerini sınav bittikten sonra söylemelerini kararlaştırarak bu duruma son verdik. Bir keresinde de bitirme tezi olarak sahnede Molière'in Frosine adlı hizmetçi karakterini oynayan, o sıralarda öğrenci olan Pınar Aras'ın duyacağı şekilde, "Bu kız hizmetçi değil, kraliçe oynamaya layık" deyince hepimizi bir gülme tuttu.

Sevgili eşi Ayten Hanım ona "Paşam" derdi. Haşim Bey zarif bir adamdı. Fakülteye gelişi anında belli olurdu. Çünkü tek tek odalara uğrar, giriş kapısından itibaren önce personelin, sonra da tek tek hocaların hatırını sorardı. Bir gün yine Hülya'nın yazarlık dersi yaptığı sınıfın kapısını açık görünce hal hatır soran Haşim Hekimoğlu, sınıftaki yazarlık öğrencilerine, "Sizlere çok ihtiyacımız var, biz aktörler sizlerin yazdıklarıyla besleniyoruz" demiş. Bu onun insana verdiği değer, sanatçı adaylarına olan sevgisinin bir yansımasıdır.

Haşim Bey, 1 Ocak'ta doğmuş, 1 Ocak'ta yaşama veda etmişti; tıpkı Shakespeare'in 23 Nisan'da doğup 23 Nisan'da öldüğü gibi... Haşim Bey, bölümün neşesiydi ve bizde eğitmenlik yaptığı sürece hiçbir etkinliğimizi kaçırmadı. Hepsinde yanımızdaydı. Onu burada özlemle anı-

yorum. Işıklar içinde uyusun. Küçük sahneye bunca yıl hizmet veren Hekimoğlu'nun adının verilmesi önerimi yinelemek isterim.

Bölümümüzde kısa süreli eğitmenlik yapanlar

İlk başlarda, İzmir Devlet Tiyatrosu'ndaki rolleri dolayısıyla bölümde kısa süreli eğitmenlik yapan sanatçılar da oldu. Oyunculuk Ana Sanat Dalı kadrolu eğitmenleri Mehmet Büyükağaoğlu, Bülent Arın, Cem Duygulu ve bendik. Dışardan, Ragıp Haykır, Semih Sergen, Haldun Marlalı, Metin Oyman, Mehmet Gürkan, Mahmut Gökgöz, Cengiz Yılmaz, Zuhal Olcay, Serap Sağlar; ilk mezunlarımızdan Devlet Tiyatrosu sanatçıları İbrahim Raci Öksüz ve Ümit Bakış, bölümümüzde bir süre eğitim görmüş olan Hülya Savaş ve şive eğitmeni olarak Sedat Demir emek verdiler.

Son yıllara kadar yine ilk mezunlarımızdan Devlet Tiyatrosu sanatçısı Gürol Tonbul da uzun yıllar diksiyon eğitmeni olarak bölümümüze hizmette bulundu. Bu kendine özgü, Devlet Tiyatrosu sanatçılarını çağırmamın nedeni, bizlerden başka görüş açıları sağlamaları yani çeşitli profesyonel oyuncuların kendi deneyimlerini aktarmalarını ve kısa bir süre için oyuncu adaylarımızı kendi anlayışlarına göre çalıştırmalarını istememdi. Kanımca, öğrenciler ne kadar farklı sanatçıyla temas ederlerse, o kadar fazla şey öğrenirler. Bu yüzden başkanlığım süresince otuza yakın, tanınmış yabancı tiyatro ve opera eğitmenini de bölüme çağırmıştım. Bu ustaların bir kısmını getirmekte bize destek olan, o dönemin Avusturya Kültür Ataşesi Prof. Kasper'i tekrar minnetle anıyorum.

Gürol Tonbul, Gülcan Kay, Özdemir Nutku, Malcolm K. Kay.

Zuhal Olcay ve Özdemir Nutku.

Levent Ulukut, Müjde Bilir, Bülent Arın, İbrahim Raci Öksüz.

Oyunlarındaki kompozisyonları çok beğendiğim Devlet Tiyatrosu'nun emektar sanatçısı Ragıp Haykır titiz bir insandı. İlk tanışmamızda, odama geldiğinde elimi sıkmadan önce çantasından çıkardığı kolonyayla elini iyice sildi ve sonra tokalaştı. Ben elimde olmayarak, kendi ellerime baktım, acaba kirli mi diye... Ama Ragıp Haykır, her gelişinde aynı seremoniyi sürdürünce aşırı titiz bir insan olduğunu anladım ve onu öyle kabul ettim. Ragıp Bey, öğrencilerden sahne alırken salonun en arkasında bir sağa bir sola geziniyor ve sahne bitince hiçbir eleştiride bulunmuyordu. İlk başlarda, sahnede yapılan çalışmaları ışık odasından bir iki kez seyrederdim ve eğitmenleri kırmadan, onları eleştirmeden, nasıl çalıştığımızı söyler ve onların fikirlerini sorardım. Sanatçı egosunu bildiğim için bu konuşmayı en usturuplu şekilde yapmayı uzun yılların deneyimiyle öğrenmiştim.

Bölümün ilk yıllarında, oyuncu eğitmenlerin dışında, Devlet Tiyatrosu ile Devlet Opera ve Balesi'nden şan, dans ve solfej eğitmenlerini, Metin Aşkıner, Attila Abana, Gül Onoğur'u, daha sonraları da iki opera solistini sürekli şan dersleri için davet ettim. Ünlü bariton Altuğ Dilmaç ile Alpaslan Mater bölümümüze yıllarca çok güzel hizmet verdiler ve yararlı oldular. Onların sayesinde biri kuyruklu olmak üzere üç piyanomuz oldu. Piyanolardan birini Bostanlı'daki bir komşumuz bağışladı. Kısa bir süre de Maria-Rita Epik, Hüseyin Çebi, Tülin Oğurman, tasarımcı Adnan Öngün, Duygu Ebru (Öngen) Corsini, Yıldız İpeklioğlu da öğrencileri çalıştırdı.

Ayrıca Ankara'dan, halkbilimci (etnolog) Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, kültür tarihçisi Prof. Dr. Metin And, tiyatro kuramları konusunda uzman Profesör Dr. Sevda Şener ve televizyon eğitmeni öğretim görevlisi Mahmut Tali Öngören, mitologya öğretmenimiz Prof. Dr. Müker-

rem Usman Anabolu, daha sonra dostumuz, mitologya öğretmenimiz Prof. Dr. Şadan Gökovalı aramızda oldu. Çağdaş Sanat dersi için Turgay Gönenç, ardından Sezer Tansuğ öğrencilerin çok yararlandıkları eğitmenler oldu.

Bu kişilerden başka farklı konularda konferans vermek için bazı tanınmış uzmanları bölüme davet ettim. Anımsadığım kadarıyla bu uzmanlar arasında, Tiyatro Günleri'nde gelen Dr. Erdal Atabek, Hamit Akınlı, Tahir Özçelik, Erkan Yücel, Can Gürzap, şair ve oyuncu Ülkü Tamer, *Yeditepe* dergisi sahibi Hüsamettin Bozok, Hüseyin Yurttaş, Hidayet Karakuş, Tarık Dursun K., Dikmen Gürün, Hüsamettin Ünsal, Nurhan Karadağ, Cüneyt Gökçer, Cengiz Gündoğdu, Günay Akarsu, Bozkurt Kuruç, Fikret Tartan, Erhan Gökgücü, Mehmet Birkiye, gazeteci-oyun yazarı Recep Bilginer, yazar Haluk Şevket Ataseven ve oyun yazarı Dr. Orhan Asena, Güngör Dilmen, Oktay Arayıcı, Bilgesu Erenus, Tuncer Cücenoğlu, Ülker Köksal, Kerim Korcan, Turan Oflazoğlu, Dinçer Sümer yer aldı. Öğrencilerle fakülteyi ziyaret ettiklerinde konferans verip çocuklarla sohbet eden, öncelikle Prof. Dr. Melahat Özgü oldu. Sonra Müşfik Kenter, Yücel Erten, Tamer Levent, Mehmet Esen, Ferhan Şensoy, Tuncel Kurtiz, Yılmaz Erdoğan, Zafer Diper, Genco Erkal anımsayabildiğim isimler oldu.

Bölümün ikinci ve üçüncü oyunu

1981-1982 öğretim döneminde iki yerli oyun sahnelemeyi aklıma koymuştum; bunlar Haldun Taner'in 1964 yılında yazdığı *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı* ile Turgut Özakman'ın 1962 yılında yazdığı *Ocak* adlı oyunlarıydı. *Sersem Koca*'nın en zor yanı Ermeni oyuncuların şivesiy-

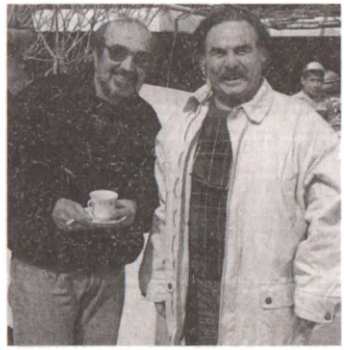
Özdemir Nutku, Hülya Nutku ve Yücel Erten, Sabancı Kültür Merkezi'nin önünde, 2014.

Hülya Nutku ve Nurhan Karadağ, DEÜ GSF Rauf Beyru Salonu, 2014.

Mehmet Birkiye, Özdemir Nutku ve Tamer Levent, Frankfurt Kitap Fuarı, 2008.

Erhan Gökgücü ve Özdemir Nutku, Adana Devlet Tiyatrosu, 1997.

le karakterlere Türkçe konuşturmak, ilk bölümde *George Dandin* oynarken, daha sonra *Yorgaki Dandini* bölümünde ise Ermeni oyuncular Türk şivesiyle konuşurken bir de buna Kayserili diyalektinin eklenmesiyle çift yanlı bir şiveyi kullanmak zorunluydu. Bunun için, 2008 yılının 4 Şubat günü sonsuzluğa uğurladığımız, o sırada sinema oyuncusu ve İzmir Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Sedat Demir'den bize yardım etmesini rica ettim. Sedat, hiç itiraz etmeden

kabul etti. Öğrenci oyuncuların bu çifte şiveyi özümsemeleri epeyce zor oldu ama iki aylık süre içinde gerçekleşti.

Bu arada provaları da sürdürdük. Oyunu başkalarının gözleriyle değerlendirmek ve onların eleştirilerini almak için kongre nedeniyle İstanbul ve Ankara'dan davet ettiğimiz yazar ve sanatçı dostlarımızı oyunun temsiline davet ettik. Temsil bittikten sonra, davetli dostlar da izleyicilerle birlikte alkışladılar ve beğenilerini ilettiler. Kerim Korcan, Ali Taygun, Tahir Özçelik, Bilgesu Erenus, Güngör Dilmen, Oktay Arayıcı, Günay Akarsu, Cengiz Gündoğdu anımsayabildiğim konuklarımızdı.

Hatta onlardan biri –şimdi kim olduğunu anımsayamadım– sanırım eleştirmen Tahir Özçelik, Fasulyacıyan'ı oynayan İbrahim Raci Öksüz'ün, bu karakterle heyecan uyandıran Münir Özkul'dan "aşağı kalmadığını" söylediği gibi, bunu İstanbul'a döndüğünde Münir Özkul'a da söylemiş. Münir Özkul'un bu genci merak ettiğini, İzmir'e gelmek istediğini söyleseler de maalesef bu gerçekleşemedi. Ama *Milliyet Sanat* dergisi, "Ayın Oyunu" olarak bizim oyunumuzu seçince çok sevindik. Çünkü emeğimiz bir başka kentte de konuşulur olmuştu.

Ulusal Kongre çok başarılı geçti. Kongreye katılanlarla Selçuk ve Efes antik tiyatrolarına gezi düzenledik. Selçuk Müzesi'nde antik bir memur maskının önünde Bilgesu'nun "Memurlar o zaman da asık suratlıymış" dediğini anımsıyorum. Öğrenciler ve kongreye katılanlarla birlikte şarkılar, türkülerle bize tahsis edilen otobüsle döndük. Yanılmıyorsam o yıldı, Mehmet Büyükağaoğlu da İzmir'in Üstünden Kuşlar Uçar adlı dramatizasyonu gerçekleştirmiş ve turne de yapmıştı.

Özakman'ın *Ocak* adlı oyunu, acı yanlarının gülümseten karşıtlıklarla dengelendiği, ilk bakışta kolaymış gibi gö-

rünen ama sahnede oldukça zor bir yapıttır. Çünkü dikkat edilmezse bir melodram havasına bürünebileceği gibi yüzeyde bir çalışmayla kalın çizgili bir güldürü düzeyine inebilir. Önemli olan, evrensel boyutların göz ardı edilmemesidir.

Ayrı günlerde verilen temsillerin ikisi de başarılı oldu. Ama yaşanan bir olayı hiç unutmuyorum. *Ocak*'ın ilk temsilinde seyirciler arasında bulunan Rektör Prof. Dr. İbrahim Karaca, bizi kutladıktan sonra sahneye çıktı ve mutfaktaki musluktan suyun nasıl aktığını kontrol etti. Ona, mutfak duvarı olarak kullandığımız panonun arkasında, yükseğe asılı su deposunu gösterdikten sonra tatmin olup bizi tekrar kutladı.

Bilgisayarla tanışma

Epey bir süredir görsel ve yazılı medya, bilgi-bilişim çağından söz edip tek tük de olsa bilgisayar satışları için reklam yapıyordu. Yeni şeylere ve özellikle elektroniğe olan ilgimden artık emektar daktilomu bırakıp bilgisayar mı öğrensem diye düşünüyordum. 1983 yılının başında, biraz da yeni yaşıma basmamın şımarıklığıyla gözümü karartıp taksitle bir bilgisayar satın aldım.

Şimdi adını anımsayamadığım sempatik bir insan olan bilgisayarcı arkadaş, bilgisayarı fakültedeki odama getirdiğinde beklemediğim büyük bir gürültü koptu, bölümün elemanları meraktan odama doluştular. O zamana dek hiçbirimiz bilgisayarı bu kadar yakınımızda görmemiştik. Sürpriz olsun diye, bilgisayar alacağımı söylemediğim, ayrıca ben nafaka ödediğimden ekonomik durumumuz pek parlak olmadığı için, Hülya haklı olarak bana kızdı. Bilgisayarı geri göndermek istedi. Ama bilgisayarın ilk taksitini ödemiştim. Yani onu satın almıştım. Sevgili Hülya kısa süre sonra yumuşadı, böylece bir bilgisayarım oldu.

Ne ki 1983 başında satın aldığım bu bilgisayarı bugünkülerle karşılaştıracak olursak oldukça ilkeldi. Ayaklar üstünde duran, büyücek bir küpü andırıyordu. Ekranı 10 santimetrekareydi. Uzun yıllar önce kullanımdan kalkan DOS sistemiyle çalışıyordu; örneğin bir kare çizecekseniz, yukarı, aşağı, sağa, sola diye komut vermek zorundaydınız. Yazısı gözleri bozan bir yeşil renkteydi. Ancak o bilgisayar, kullanım mantığını öğrenmek açısından bana yarar sağladı. Ama bir iki yıl sonra, "Apple/MacIntosh" bilgisayara geçtiğimde, kendimi çok hızlı bir gelişmenin içinde buldum.

Bilgisayarla haşır neşir olduğum ilk yıllarda, İzmir'de üniversite içinde, bilgisayarla çalışan ilk kişi olduğumdan, satıcılar benim adımla reklamını yapıyor ve o sırada pek tanınmayan "Apple" markasını satmaya çalışıyorlardı. Bazen beklemediğim bir şey oluyor, sanki ben bu bilgisayarın uzmanıymışım gibi, satın alanlar bir şey sormak için bana telefon ediyorlardı: "Hocam, dipnotu nasıl konuyor?", "Dizin nasıl hazırlanıyor?" ya da "Sayfa numarası koyarken ilk sayfaya numara konmamasını nasıl sağlayacağım?" vb...

Bir otobüs kazası ve sonrası

1983 yılının bahar ayında –nisan mıydı, mayıs mıydı şimdi tam anımsayamıyorum– yeni kurulmuş olan Anadolu Üniversitesi Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'ne öğrencilerle söyleşide bulunmak için davet edildiğimi bir önceki bölümde yazmıştım. İzmir'den trenle rahat giderim diye trene bilet aldım. Ne ki şansıma, Kütahya'yı biraz geçince bir marşandiz vagonunun raydan çıkması nedeniyle dört saat kadar bekledik. Mavi trenle 12 saat süren yolculuk

16 saate çıkınca ancak ertesi sabah 11:30'da Eskişehir'e vardık. Beni 07:20'de karşılamaya gelen genç meslektaşım, iki kez istasyona gelmek zorunda kalmıştı. Neyse ki buluşmamız saat 14:00'teydi. "Ama gecikme yüzünden beni karşılamaya gelen için zahmetli olmuştur" diye düşünürken, istasyona gelen asistan, sağ olsun, hiç renk vermeden "Hemen her zaman gecikme oluyor Hocam, biz alışkınız, üzülmenize gerek yok!" diye beni rahatlattı.

Dönüşte, İzmir'e otobüsle gitmeyi tercih ettim. Tanınmış firmaların otobüslerinde hiç yer kalmadığı için, hiç bilmediğim Eskişehir kökenli bir firmanın otobüsüyle İzmir'e doğru yola çıktık. Sabah saat 06:00 sularında henüz gün ağarırken, birden alacakaranlığın içinden bir karaltı ortaya çıktı ve bizim otobüse bodoslama çarptı. Cam şangırtıları, çığlıklar ve acıyla bağıranlar... Solda, benim oturduğum dördüncü sıradaki pencerenin yanından bir karaltı uçtu ve ilerdeki tarlaya düştü. Baktım, bir kamyon. Ben de bu dehşet verici sarsıntıdan sağ dizimi yerdeki demire çarptım, askılı çantamdan pipolarım yere düştü. Ben ucuz kurtulmuştum. Şoförün beyaz kazağı kıpkırmızı olmuştu, şoförün arkasındaki koltukta oturan iki genç kızın ayakları kopmuştu. Sonradan onların Ege Üniversitesi öğrencileri olduğunu öğrendim. Yine sol ve sağ önde ve onların arkasında olanların yüzleri cam kırıklarıyla kan içinde kalmıştı.

Herkes, telaşla otobüsten inmeye başladı. Bereket sağ yanda, ilerde bir köy vardı. Köylüler koşarak geldiler. Otobüs sürücüsünün durumu vahimdi ama o durumunun henüz farkında değildi, yolcuların inmesine yardım ediyordu. Herkes şok geçiriyordu, sanırım ben de; o telaş içinde, pipolarımı yerden toplamaya çalışıyordum. Dışardan bağırıyorlardı: "Hemşerim, in hemen, otobüs hendeğe kayı-

yor!"... Otobüsten en son ben indiğimde sağ bacağımda müthiş bir acı hissettim. Bir de ne göreyim, bacağım davul gibi şişmiş, nerdeyse pantolonumu yırtacak. İşte, iç kanama geçirdiğimin ancak o zaman farkına vardım. Köylüler destek vererek hepimizi kahveye götürdüler.

Ancak şoför ile iki kızın durumu kötüydü, ambulans yoktu. Hemen bir köylünün arkası açık kamyonetine bir örtü serip üçünü Kütahya'ya götürdüler. Kızların ne olduğunu bilmiyorum ama şoför yolda ölmüş. Çok üzüldük. Allah rahmet eylesin!

Sağlık ocağından bir genç elinde çantasıyla geldi, önce yüzlerine cam kırıkları batanları birer ikişer ve "ah of" sesleri arasında ilaçla temizledi, Bacağımı görünce, "Burada buna bir şey yapamayız. İzmir'e döndüğünüzde hastaneye gitmeyi ihmal etmeyiniz" diye tembihledi.

Muhtar, Kütahya'ya telefon edip bir otobüs istedi, olmadı. Bu kez, Eskişehir terminalini aradı ve kazayı söyledi, bir otobüs göndermelerini istedi. Telefonu kapattı, bize dönüp "Otobüs göndereceğler" dedi.

Az sonra, kamyon şoförünü getirdiler. O da yaralıydı. Başını cama vurmuş, ayaklarına darbe yemişti. Zor yürüyordu. Onu da bir sedyeye yatırdılar, jandarmanın gelmesini beklemeye başladılar ki o sırada iki silahlı jandarma kahveye girdi. Jandarmalar kamyon sürücüsünün yattığı sedyeye gittiler. Birtakım sorular sordular. Şoförün, adeta ağlamaklı bir tavırla, "Uyumuşem be, yiğidim" dediği kulağıma çalındı. Bir süre sonra jandarmalar, onu ciplerine bindirip götürdüler.

Sağ bacağımdaki acı artmıştı. Ama yapılacak bir şey yoktu. Sağlık memuru ağrı kesici vermek istedi. O zamanlar hap yutmayı sevmezdim. Üstelik, aç karnına mideme zarar vermeye de niyetim yoktu. Teşekkür ettim ve almadım.

Kazadan tam üç saat sonra bir otobüs geldi. Nerdeyse taş devrinden kalma gibiydi. Fred Çakmaktaş'ın otobüsünü andırıyordu. Seçimim olsaydı, böyle bir otobüse kesinlikle binmezdim. Ne ki "Denize düşen yılana sarılır" misali topallayarak otobüse bindim ve en arka koltuğa oturdum. Sabaha karşı insanı uyku basar ya bir süre uyudum, otobüsün durmasıyla uyandım. "Yoksa inip otobüsü mü iteceğiz?" diye düşünürken arka lastiğin patladığı anlaşıldı. Çıkardıkları lastiğe baktım, hiçbir yivi kalmamış kabak bir lastikti. Şoför, "İyi ki çift lastik var, tek lastikle bir benzinciye gireriz" dedi. Gerçekten kıyı kıyı, yavaş sürerek bir benzinciye girdi. Kabak lastiği atarak, benzinciye "Çıkma lastik var mı hemşerim?" diye sordu.

"Çıkma var ama yaramaz, çok eski ancak saksı yapılır" dedi benzinci. Şoför çıkardığı lastiği göstererek: "Bundan iyidir herhal, hemşerim."

"Valla sen bilirsin abi, getireyim de gör."

Getirdiği lastik, çıkarılan lastikten belki bir parça daha iyi görünüyordu. Şoför lastiği inceledi, "Evet, pek de iyi görünmüyor ama ne yapalım, bizi İzmir'e kadar idare eder. Kaça?"

Benzinci güldü, "Bundan para mı alıcam abi, al senin olsun" deyince şoför memnun olmuş olacak ki, "Biraz mazot alalım" dedi.

Lastiği takıp yola koyulduk. Neyse bir vukuat olmadı diye düşünürken Salihli'ye girdik. Şansımız varmış derken benzinciden aldığımız çıkma lastik patlamaz mı? Patlar tabii. Patlamak şöyle dursun, boydan boya yarılmıştı. Saksılık lastiği alırsan böyle olur. İçimi bir sıkıntı bastı, öfkeyle, şoföre, "Yahu kardeşim, firmanız yeni bir lastik alamıyor mu?" diye bağırdım.

"Ne firması dayı, bu benim emektar. Ben sadece şehir içi çalışırım ama acil olduğunu söyleyip ısrar ettiler, ben de sizi

kurtarmak için bu riski göze almak zorunda kaldım" dedi ve indi. Hadi, ikinci operasyon başladı, lastik kullanılacak gibi değildi. O lastiği de attı ve düşünceye daldı. Yolcular ilk kez uyandılar ve birkaç kişi şoförle konuşmaya indi. Geri geldiklerinde, "Adamın cebinde parası yokmuş. Her yolcu beşer lira verirse, gidip yeni lastik alacakmış" dediler.

Böyle bir şey ancak ülkemizde olur diye söylenerek beşer lira topladık. Şoför alı al moru mor bir lastik getirdi ve yerine taktı. "Bismillah!" deyip gaza bastı ve Eskişehir'den İzmir'e gelişimiz de 16 saat kadar sürdü. Güya otobüsle yolculuğum daha kısa sürecekti.

Hülya'yı telaşlandırmamak için trenle geleceğimi söyleyip rötar yapabilir demiştim. O da gece uzun süren *Kral Lear*'i izlemiş (Cüneyt Gökçer'in Lear oynadığı yapım), sonrasında notlar almış ve uyumuştu. Eve gelince, bacağım iyice şişmişti ve pantolonumu ancak makasla keserek çıkarttık. Ertesi gün fakülteye gittiğinde Hülya kaza geçirdiğimi söyleyince Murat tüm bölüm elemanlarını toplayıp "Hocayı ziyarete gidelim" demiş. Onlar Alsancak'ta fakültenin kapısından çıkarken, beni fakülteden içeri girerken görünce şaşırdılar. Odama gittiğim zaman Ege Üniversitesi Rektörlük özel kalemi Barış Hanım'ın eşi –ki Mediko Sosyal'in başındaydı. Oyunculuk dalında okuyan oğlu Yılmaz Tüzün'ü görmeye gelmişti– beni görünce şaşırdı, "Hocam niye bu halde geldiniz?" dedi ve beni arabasına alarak Mediko'ya götürdü. Oraya gittiğimizde: "İyi ki zamanında geldiniz, biraz daha gecikseydiniz, kan pıhtılaşarak plaka haline gelecekti; o zamanda ameliyatla almamız gerekecekti."

Neyse, biraz acı verse de bacağımdaki kanı iğneyle çekip boşalttılar. Ama sonradan diz kıkırdaklarımın da kırıldığı anlaşıldı. Şimdi merdiven çıkarken biraz zorlanıyorum.

Bölüm dersleri ve kitaplarımla uğraşırken bir yandan da Avrupa'daki tiyatro bölümlerine önerilerde bulunuyordum. Neyse ki Venedik'teki ITI kongresi tarafından, bir geçici maddeyle, bir süreliğine verilen bu görevim 1984'ün ocak ayında son buldu. Şubatta, Berlin'de bir Gençlik Edebiyatı Semineri düzenleneceği için beni de davet ediyorlardı. Bu seminere benimle birlikte çocuk pedagojisi uzmanı Atalay Yörükoğlu, dilci Kemal Demiray, sanat tarihçisi İnci San, Muzaffer İzgü, Alpay Kabacalı, Ali Püsküllüoğlu ve o sırada Almanya'da yaşayan Fakir Baykurt, Ahmet Doğan ve Adnan Binyazar katıldı. Bu seminerin ev sahipleri Dr. Gundel Mattenklett, Dr. Barbara Grutzmacher, Heinz Blumansath ve Marlies Krause idi.

Seminerde genellikle çocuk pedagojisi ve eğitimi üzerinde duruldu. Hepimiz düşüncelerimizi belirttik. Alman temsilciler arasında bulunan Marlies Krause dikkatimi çekti, çünkü o tiyatro pedagojisinden söz etmişti. Seminerin bu ilk gününden sonra kendisine tiyatro pedagojisini sordum. Bana Berlin Özgür Üniversitesi'nde bir Tiyatro Pedagojisi Bölümü olduğunu ve başkanlarının Prof. Dr. Walter Nickel olduğunu söyledi. Fräulein Krause'den, beni Prof. Dr. Nickel ile tanıştırmasını rica ettim. Çok esnek ve sempatik biri olan Dr. Nickel'i bizim bölüme davet ettim. O, bu yıl gelemeyeceğini ama ertesi yıl için söz verebileceğini belirtti. Not defterlerimizi çıkarttık ve nisan ayını işaretledik.

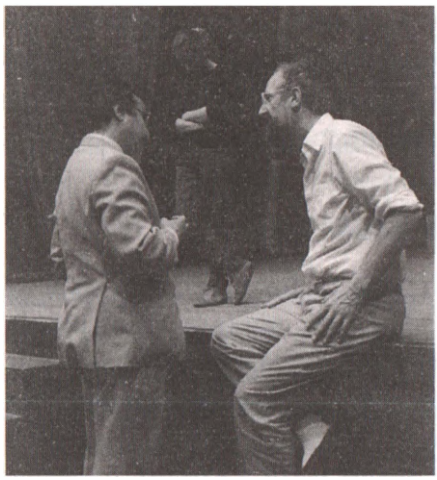
Ertesi yıl geldi ve öğrencilerle üç günlük bir seminer yaptı. Ben yaptıklarını seyrettim ve öğrendiklerimin çocuk tiyatrosu için önemli olduğunu gördüm. Üç gün sonra, Dr. Nickel gitmeden önce, ona iki ya da üç yıl kalmak

üzere bize bir yardımcısını gönderip gönderemeyeceğini sordum.

"İşimizin önemini anladığınıza çok memnun oldum. Size birkaç yıl için Marlies'i gönderebilirim. Zaten o da yabancı ülkelerde çalışmaya çok meraklıdır, bulunduğu ülkenin dilini de çabucak öğrenir" dedi. Anlaştık. Ben hemen, kadro için girişimimi yaptım ve bir öğretim görevlisi kadrosu buldum. Marlies Krause gelince onu bu kadroya alacaktım.

Prof. Dr. Nickel'den bir yıl sonra da Fräulein Krause geldi ve bölümümüzde üç yıl eğitmenlik yaptı. Sıcak ve sevimli, birkaç dil bilen çok uyumlu bir kadındı. Ona hemen Bornova'da bir ev bulduk, yerleştirdik. Çok az zamanda Türkçeyi söktü. Belli ki, yabancı dilleri öğrenme yeteneği son derece iyiydi. Bir iki gün sonra da kendi başına fakülteye gelmeyi öğrendi.

Marlies, sadece bizim öğrencilerle değil, aynı zamanda kimsesiz çocuklarla da çalışmak istiyordu. Bu güzel bir şeydi çünkü bu İzmir'e de bir katkı olacaktı. Nitekim de oldu, İzmir'de bizim fakültenin öğretim kadrosu içinde yer alan Marlies Krause, bir yandan bizim asistanlara ve öğrencilere tiyatro pedagojisi öğretti, bir yandan çeşitli ilkokul öğrencileri ve kimsesiz çocuklar yurdu öğrencileriyle çeşitli etkinlikler yaptı. Kendisi gitar, flüt gibi müzik aletleri çaldığından çocuklarla kolayca iletişim kurdu ve izin alarak onlara duvarlara resim yapmalarını öğretti. Kimi zaman, "Benim ülkemde biz duvarların yıkılmasını istiyoruz, siz ise duvarları resimleme merakına sahipsiniz" diye espriler yapmayı da ihmal etmiyordu. Ayrıca birlikte iş çıkarmaları için danslar ve doğaçlamalar yaptı. En güzel çocuk resimleri de Fransız Kültür Merkezi'nin duvarlarında ortaya çıktı.

Prof. Dr. Nickel ile Alsancak'taki sahne önünde konuşurken, 1985.

Onu Hülya'nın çalıştırdığı sokak tiyatrosunda (mekân her zaman Alsancak Sevinç Pastanesi'nin önüydü) siyah-beyaz çizgili pantolonuyla, akordeon çalarken anımsıyorum. İnsan canlısı Marlies, Bornova'da pazara gidip o kadar çok fotoğraf çekmiş ve pazarcılarla sohbet etmiş ki ne zaman Hülya'yla pazara gitsek esnaf, "Marlies Hanım iyi mi, selamımızı söyleyin" derlerdi. Marlies, ilk geldiğinde yazarlık stüdyosuna da farklı bir renk gelmişti.

Bir gün stüdyoya gittiğimde yere yayılmış, kocaman bir kasap kâğıdı üzerine yere yatmış, yazarlık öğrencilerinin ellerindeki markörlerle o günkü duygu ve düşüncelerini karalayıp ortak bir karakter ve ruh halinden yola çıkarak tema arayışlarını sürdürüyordu, çalışmalarını özgür bir ortamda yürütüyor olması öğrencilerin de yaratıcılığını körüklüyordu. Torbalı Çocuk Bakımı Meslek Okulu'ndan arabalarla gelen öğretmen adaylarıyla bizim stüdyomuzda yaptığı çocuk pedagojisine yönelik çalışmalar hâlâ belleğimizde yer ediyor.

Türkiye'den ayrılırken tef, zil, bender, darbuka, kaval gibi farklı enstrümanlar satın aldığını söyledi ve bunları tek tek nasıl kullanacağını göstererek kültürümüzün zenginliğinden söz etti.

Çocuk kitabı yazma isteğim

Daha önce çocuk tiyatrosu üzerine yazılar, incelemeler yazmıştım. Tiyatroyla uğraşan çoğu kimse gibi çocuk psikolojisi beni de yakından ilgilendiriyordu. Bu yüzden, kitaplar okuyor ve çocukların davranışları üzerine gözlem yapıyordum. Kızım Zeynep beş yaşına gelmişti ve yaşına göre ileri bir zekâsı vardı. Örneğin, öğrencilerimle yaptığım provalara gelir, dikkatle oyunu seyreder ve biz o günkü çalışmanın tartışmasını yaparken o da lafa karışır ve sezgisel de olsa, kendi düşüncelerini söyler, öğrenciler de sevecen bir biçimde onun söylediklerini dinlerlerdi. Söyledikleri, genellikle doğru bir gözleme dayanırdı.

Kendilerini bildikleri tarihten itibaren, kızlarım Elif ve Zeynep'e hep yetişkinmiş gibi davranmıştım, onların söylediklerini dinlerdim, sorularını yanıtlardım; onlara hiç yalan söylemedim. Söz verdiğim şeyi muhakkak yaptım, yapamayacağım şey için söz vermedim, yanlış yaptığı şeyi tokatla cezalandırmadım, onlara neden yanlış yaptıklarını anlattım ve böylece onlarla aramızda güçlü bir güven duygusu oluştu. Her iki kızımla da aramızdaki bu ilişki büyüdükten sonra da sürdü; onlar da kişiliği ve duruşu olan olgun birer kadın oldular.

Yine beş-altı yaşlarındayken, Zeynep bir gün, yazları aynı sitede dairesi olan[1] eski eşim Tülin'in kapısını çalmış. Tülin kapıyı açmış, "Ay, sen de kimsin?" deyince, Zey-

1 Tülin'le evliyken Tülin'nin babası da Ören'de o siteden bir daire almıştı.

nep de "Teyze, size teşekkür etmeye geldim" demiş. Tülin "Niçin? Sen beni tanıyor musun?" diye sorunca, Zeynep, "Babamdan ayrıldığınız, böylece bana doğma fırsatı verdiğiniz için size teşekkür etmek istedim" diye yanıtlamış. Bunu bize, bizzat Tülin anlatmıştı. Zeynep'i o sitedeki şairler, yazarlar ve sanatçılar da çok sever, ona sorular sorup hiç beklemedikleri yanıtlar alırlardı.

Düşündüğüm yapıt, dokuz yaşına gelmiş çocuklar için tiyatroyu tanıtan bir kitap olacaktı. Oturdum ve ilk taslağını hazırladım, adını da *Zeynep'in Tiyatro Kitabı*[2] koydum. Ülkemizde Zeynep adı çok olduğundan kitap bütün Zeynep'lere ve çocuklara yönelebilsin istedim. Kitap önce, 1983'te, Bilgi Yayınları'nın Çocuk Dizisi'nden çıktı. İkinci basımı, 1992'de Kabalcı Yayınevi tarafından yapıldı. Bu kitap oldukça iyi ilgi gördü.

Bu kitapta çocuklara tiyatro öğreten Galip Amca'ydı. Sanırım, o sırada, Şehir Tiyatroları'nın emektar aktörlerinden biri olan İ. Galip Arcan'la yakın dostluğumuz beni etkilemişti. O yakınlarda, *Yaş Yetmiş İş Bitmemiş* adlı şiir kitabını güzel bir notla bana göndermişti.

Kitap üzerine en güzel yazıyı Şadan Gökovalı yazdı. Gökovalı, o güzel anlatımıyla şöyle demişti: "Özdemir Hoca, tiyatronun kuramı ve uygulaması kadar, yazmayı da çok iyi bildiği için, 'klasik' değerde bir yapıt koymuş ortaya. [...] Tiyatroyu anlatan bu kitap, son derece başarılı ve yararlı bir tiyatro oyunu olabilir. [...] Söylenmek istenenlerin çocuklara söyletilmesi, kitabı didaktik, hadi Türkçesini söyleyelim, bilgiçlik taslar olmaktan kurtarmış. Keşke, diyorum, keşke öteki sanat ve bilim dalları için de böyle kitaplarımız olsa."[3]

2 Bu kitabın öyküsünü bir çocuk oyunu olarak uyarlayacağım.

3 Şadan Gökovalı, "Küçük Prenses ya da Zeynep'in Tiyatro Kitabı", *Dönem*, sayı 4, Eylül 1983, s. 39-40.

Yönettiğim Güngör Dilmen'in Midas'ın Kulakları

1983/1984 tiyatro döneminde yönettiğim *Midas'ın Kulakları* ummadığım kadar ses getirmiş ve o yıl, İstanbul'da Ulvi Uraz Yönetmenlik Ödülü'nü kazanmıştı. Ankara'da ritüelistik atmosferde tekrar sahnelediğimde uluslararası bir kongrede bir bildiriye konu olmuştu. Ayrıca Fransa'daki Uluslararası Nancy Tiyatro Şenliği'nde özel bröve ile değerlendirilmişti. Ankara'daki oyun düzenim Ferit Tüzün'ü bir opera bestelemeye itmiş, danışman olarak da benden rica etmişti.

Ama bu oyunu ikinci kez sahnelediğimde oyun düzenimin biraz daha değişik olmasına büyük özen gösterdim. Aynı şeyleri yapmanın bir yararı yoktu. Bu oyunun verdiği olanaklarla yeni bulgulara gitmeli, oyuna farklı bir şeyler getirmeliydim.

Güngör Dilmen, "çağdaş Türk klasiği" olarak kabul ettiğim bu yapıtını yeni baştan ele aldı, eklemeler yaparak ikinci bir metin yazdı. Sanki elime doğmuş gibi duyumsadığım, şiir ve anlam dolu oyunun bu ikinci versiyonunu, ikinci kez Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Bölümü Deneme Topluluğu'nda sahneledim.

Her çalışmada yeni boyutlar kazanan bu oyunu tiyatralliği öne alarak sahneledik; çünkü biçem bunu gerektiriyordu. Görselliği vurgularken içeriği, düşünceyi ve duyguları göz ardı etmeden bol hareketli, esprili, müzikli, danslı bir oyun olmasına dikkat ettik. İzleyicilerimizin bilinçaltını harekete geçirerek oyuna eleştirel gözle bakmalarını sağlamaya çalıştık.

Bunda Okay Temiz'in müziğinin katkısı büyük oldu. Yaşamı olduğu gibi değil, sanatsal bir dönüşümle vermeye

özen gösterdik. Tiyatronun imgesel gerçekliğinde sahneye düşlerimizi koymalıyız; imgelere açılmalıyız. *Midas'ın Kulakları* da yeni arayışlara, yeni imgelere açık bir yapıt; güzel, farklı bir oyun. Bunun için de oyunu ilkinden farklı bir ritüelistik atmosfer içinde vermeye çalıştık. Oyunla İstanbul'a turne yaptık, oyunu yazarlar, eleştirmenler, en başta da Güngör Dilmen izledi. Oyun Ulvi Uraz En İyi Reji Ödülü'nü aldı.

İzmir'de ilk Muhsin Ertuğrul Semineri

Muhsin Ertuğrul'u yitirmemizden bu yana beş yıl geçmişti. Aklımda hep ulusal kapsamda bir "Muhsin Ertuğrul Semineri" yapma düşüncesi vardı. 1984 yılında, bu fırsatı yakaladık. O sırada, Sinema-TV Ana Sanat Dalı da bende olduğuna göre, bu seminer sinemacıları da ilgilendiriyordu. Böylece, İstanbul'dan, Ankara'dan katılan sinema ve tiyatro insanlarıyla başarılı bir seminere imza attık. Bu seminere Muhsin Usta'nın eşi Handan Hanım da katıldı. Rektör Ömer Yiğitbaşı'nın, Dekan Doğan Tuna'nın ve benim açılış konuşmalarından sonra akademisyenler, yönetmenler, oyuncular onun hakkında konuşmaya başladılar. Ben açılışta, Muhsin Ertuğrul'un 70 sanat yılına 700 yılı sığdırdığını söyleyip onun yokluğu nasıl varlığa çevirdiğini anlattım. Baha Gelenbevi, yaptığı konuşmada, "Hiç şüphe yok ki, Muhsin Ertuğrul Türk tiyatrosunun tek önderidir. Ancak 12 senelik perde hayatını zararlı bir diktatorya gibi bile görmek olasıdır" demişti.

Ankara Üniversitesi Tiyatro Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. Melahat Özgü, "Muhsin Ertuğrul'un Türk tiyatrosuna katkıları onun kültür anlayışından kaynaklanıyor" derken, Selahattin Küçük, Muhsin Ertuğrul'la anılarını ve ça-

lışmalarını anlattı. Prof. Dr. Sevda Şener, otosansürden söz ederken, "Ertuğrul Muhsin, sanatta sansüre karşı olan, hele kendi kendini sansür etmeye hiç gerek duymayan bir insandır. Onun için, inandığı tiyatronun gerçekleşmesini engelleyecek, sanatı zedeleyecek müdahalelere karşı doğallıkla mücadele etmiş, ödün vermeye zorlandığında yetki makamını bırakmaktan kaçınmamıştır" diye konuştu.

Seminerin ikinci oturumunda çeşitli bildiriler sunuldu. Mahmut Tali Öngören, yurtdışında kendisinden sık sık söz ettirmeye başlayan Türk sinemasının çeşitli sorunlarına parmak bastı. Oğuz Makal, Muhsin Ertuğrul sinemasının bilimsel, araştırıcı yeni değerlendirmeleri hak ettiğini belirtti. Vasfi Rıza Zobu da bildirisinde, "Tanrı onu tiyatrocu olmak için yaratmıştır. Tiyatro sanatının her kolunda en yüksek mertebeye erişmiştir. Onun meziyetlerine erişecek bir kimsenin meydana çıkacağına ihtimal vermiyorum" dedi.

Şükran Kurdakul, "II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde toplumsal değişimler ve Muhsin Ertuğrul'un katkıları" üzerinde durdu. Bu ikinci oturumda Muhsin Ertuğrul tiyatrosu üzerine daha fazla bildiri vardı. Bu seminerde olumlu olan şey düşüncelerin ve tartışmaların büyük bir saygı çerçevesinde yapılmasıydı. Bu seminere katkısı olan daha birçok kişi vardı ama ben burada aldığım notlara bakarak aklımda kalanları aktarmakla yetiniyorum.

Zihni Küçümen "Tiyatromuzun Yapısal Değişim Sürecinde, İçerik Olarak Muhsin Ertuğrul'un Pratikteki Yeri", Efdal Sevinçli "Darülbedayi'nin İlk Dönemlerinde Muhsin Ertuğrul ile İlgili Yazı ve Tartışmalar", Murat Tuncay "Tiyatro Anlayışında Devlet-Tiyatro İlişkisi", Haluk Şevket Ataseven "Muhsin Ertuğrul'un Tiyatro ve Sinema Yazıları", Hayati Asılyazıcı "Muhsin Ertuğrul'u Anarken Ba-

demler Köyünde Tiyatro", Zeynep Kocanoğlu "Muhsin Ertuğrul'un Bağnazlıkla Savaşımı", ben de "Türkiye Tiyatrosunda Muhsin Ertuğrul Olgusu" başlıklı bildirilerimizi sunduk. Seminerin sonunda da bir panel düzenledik. Daha sonra da seminer bildirilerini ve yapılan paneli kapsayan bir kitap çıkardık. Bu kitap, ne yazık ki o günkü olanaklarımızla teksir olarak basıldı ve daha çok toplantıya katılanlar ile üniversite içinde bilinir oldu. Orada birçok yazarın, oyuncunun çok güzel anıları ve anekdotları vardı. Bir olanak bulunsa da düzgün bir kitap olarak basılabilse...

Muhsin Ertuğrul üzerine düzenlediğimiz bu seminer keşke beş yılda bir tekrar edilseydi; çünkü tiyatroyla uğraşan genç kuşağın bir kısmı, Cumhuriyet dönemi tiyatrosunun kurucusu ve koruyucusu olan Muhsin Bey'i tanımıyor. Sonradan Muhsin Ertuğrul üzerine yazdığı kitaplarla Efdal Sevinçli, Muhsin Ertuğrul konusunda çok emek vermiştir.

27 Mart Dünya Tiyatro Günleri

Biz bölüm olarak bu Tiyatro Bayramı'nı bir haftaya uzatarak bir tiyatro etkinlikleri haftası düzenlemeye başladık. Bu günün, bir hafta olma önerisini Murat Tuncay getirmişti, başarılı da oldu. Hatta sonradan iki haftaya çıkmasında da bunun kabul görmesinin etkisi var. Başlarda sosyal etkinlikler içinde yer alan eğlencelerde benim ya piyano ya da klavye çalmam bir gelenek olmuştu. Ben de bunu öğrenciler için seve seve yapıyordum.

Her yıl, 27 Mart'ta kutladığımız Dünya Tiyatro Günü, topluca katılmayı sağlayan, insanca yaşamayı vurgulayan, barış ve sevgiyi gösteren tiyatro sanatının, aynı anda ve bir solukta yaşanmaya başlandığı gündür. Uluslararası

Ben çalarken tiyatro pedagogu Marlies Krause şarkı söylüyor.

Tiyatro Enstitüsü'nün bir üyesi olan ülkemizde de bu anlamlı gün başından beri kutlanmaktadır. Ancak bu günün bir hafta süren küçük bir şenlik olarak değerlendirilmesi dünyada ilk kez İzmir'de, bölümümüz tarafından başlatılmış ve bu uygulama ülkemizde başkaları tarafından da benimsenmiştir.

Bizim için, 27 Mart'ın kutlama dışında başka bir anlamı daha vardır. O da insanın özdeğerleri ve ruhsal yaşamı açısından hayati işlevi olan tiyatro konusunda, geçen Dünya Tiyatro Günü'nden bu yana ülkemizde tiyatro alanında neler yapıldığını, nelerin yapılamadığını, neler yapılması gerektiğini sormaktır; yani aynı zamanda tiyatro konusunda bir hesaplaşma fırsatıdır. Bu soruların yanıtında olumlu bazı gelişmelere işaret edilebileceği gibi, uzun zamandan beri sürüncemede kalmış ve bir türlü çözümlenememiş çok önemli konulara da yer verilebilir.

2000 yılında, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 27 Mart Tiyatro Haftası'nı desteklemeye karar verdi ve adı İzmir Tiyatro Günleri oldu. 2015 yılına geldiğimizde, belediye genel geçimleri bahane ederek desteğini kesti. Biz de 33. Tiyatro Günleri'ni Aysa Prodüksiyon'un desteğiyle yaptık. Bu özerkliğin çok da başarılı olduğunu söyleyebilirim. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nde danışmanlar değişti ve bu şenliği başlatan kurumun temsilcileri olan bizler, Tiyatro Günleri Komitesi'nde soğuk karşılanmaya başlandık. 34. Şenlik zar zor ortaya çıkarıldı. 2017'de yapılacak olan, 35. Tiyatro Günleri'nden belediye bu kez de Referandum'u bahane ederek desteğini çekti ve bu geleneğe son verdi. Bu tarihten sonra Büyükşehir Belediyesi sadece GSF Sahne Sanatları'nın oyunlarına destek sağladı ki buna da teşekkür etmek gerekir. Üstelik bu kutlamalar fakültemizden Emre Duygu'nun başarılı afişleri, mezunumuz Sinan Sungur'un başarılı renk ayrımı ve katalog düzenlemeleriyle anlam kazandı ve Hülya bu ekiple sıkı bir disiplin içinde çalıştı.

Aysa Prodüksiyon'un başındaki Alaittin Eraslan, sıkı bir tiyatro meraklısıydı. Önce gelecek toplulukları seçer ve bizim seçimimize sunardı. İlginç olan, seçiminin büyük bir kısmı yerinde olurdu. Alaittin'in tiyatrodan anladığına eminim. Ama doktorların yanlış teşhisiyle genç yaşta aramızdan ayrıldı. Onun mirasını aynı nitelikte, değerden anlayan Kıvılcım devraldı. Bizim, Aysa Prodüksiyon'la düzenlediğimiz 33. Tiyatro Günleri, Alaittin Eraslan'a ithaf edildi. Bu ithafın ardından Alaittin Eraslan Tiyatro Günleri Ekim 2015 yılında başladı. İlk festival kataloğunda Alaittin'in eşi Ayfer'le Hülya'nın yaptığı söyleşi, bu can dostu tanımayanların da onun sıcaklığını hissetmelerini sağladı. Onun ardından dostumuz Kıvılcım, hiç aksatmadan aracı olarak bizim bölümün yapımlarına da büyük destek verdi.

Bölümümüz dışından genç yetenekleri sahnemizde ağırlıyoruz

Boğaziçi Üniversitesi'nin tiyatro şenliğinde, şenlik sorumlusu Aykut Altın bizi güzel sesi olan Sertab Erener adlı bir öğrenciyle tanıştırdı. Sertab sesi güzel olduğu kadar akıllı da bir gençti. Henüz tanınmamıştı. Konser vermesi için İzmir'e bölümümüze davet ettim. Bir süre sonra geldi. Biz de konseri için elimizden geldiği kadar ses tesisatını kurduk. Önceden duyurduğumuz için dinleyici de çok oldu. Sertab, başarılı bir konserle ilk kez öğrencilerin ve halkın karşısına çıktı. İstanbul'a dönerken hepimize teşekkür etti.

Böyle tanınmamış bir yeteneğin başarısı bana güç verdi ve İstanbul'dan, Ankara'dan başka genç yeteneklere de bir fırsat verme düşüncesi giderek güç kazandı. Bundan sonra genç yetenekleri izlemeye başladım. İstanbul'dan Özlem (soyadı aklımda kalmadı) adlı bir genç oyuncunun *Pitekantropus Eleksus* adlı oyununu bizde de oynamasını istedim. Sanırım yazarı, Mehmet Esatoğlu'ydu. Bu gösteri için sahneyi hazırladık. Özlem de bu ilginç oyununu bizde oynadı. İzleyicilerin büyük bir bölümü öğrencilerdi. Oyun, öğrenciler arasında büyük ilgi gördü.

Bundan sonra genç sanatçılar bize başvurmaya başladı. Aslı İçözü adlı bir genç sanatçı, bizde Brecht şarkılarını içeren bir resital verebileceğini bildirdi. Bunun iyi olup olmadığını düşünmeden bu gence bir fırsat vermek için kabul ettim. Bu resitali de öğrenciler izlediler. Bugün Aslı başarılı bir sanatçı olarak hem tiyatroda hem dizilerde tanınıyor.

Anımsadığım kadarıyla, bize başvuranlardan biri de İstanbul'dan Fransızca bir oyunla, Bensu Orhunöz adlı bir genç kızdı. Fransızca hocasıyla birlikte iki kişilik bir oyunla geldi (St. Michel Lisesi mezunu olarak dili mükemmel-

di). Fransızca oynadığı için, daha önceden haber vererek Fransız filolojisi öğrencileriyle Fransız Kültür'den Fransız yöneticileri de gösteriye davet ettik. Böylece, bizim bazı öğrencilerle birlikte bu oyunu da izledik. Bu gösteriden sonra bu etkinlikler bir süre bölümümüzün geleneği oldu.

Sözünü ettiğim Özlem, Aslı ve Bensu, Mimar Sinan Üniversitesi oyunculuk öğrencileri oldukları için bu etkinlikler okullar arasındaki ilişkiyi de güçlendiren bir nitelikteydi. Onlar da bize taleplerini iletirken, Mimar Sinan'da doğru dürüst bir sahneleri olmadığı için sıkıntı çektiklerini söylediler. Sertab, Aslı ve Bensu'nun bugün ülkemizin tanınan sanatçıları arasında olmalarıyla gurur duyuyoruz.

Ay Işığında Şamata

En sevdiğim yazarlardan biri Haldun Taner'dir. Onun hem öyküleri hem tiyatro oyunlarından haz duyarım, 1987-1988 tiyatro döneminde, onun *Ay Işığında Şamata* adlı oyununu sahneledim.

Taner'in 1954 yılında yazmış olduğu "Ay Işığında Çalışkur" adlı öyküsünü, 1976 sonunda sahneye uyarlamasıyla öyküden daha etkili ve ileri bir tersinlemeyi ve ince mizahı içeren *Ay Işığında Şamata* adlı oyunu, yine daha önce sözünü ettiğim koşullandırma temasını kapsar. Burada da yazarın koşullandırması ile seyircinin bambaşka koşullandırmaları arasındaki karşıtlık traji-komik bir hava içinde yansır. Bu yapıtında da yazar Türk tiyatrosuna özgü açık biçime çağdaş bir sentezleme getirmiş ve bu türün en güzel örneklerinden birini vermiştir. Toplumda izlediğimiz vurdumduymazlığı, bilinçsizliği, kişiliksizliği, çıkarcılığı, cinsel doyumsuzluğu ve "Don Kihote"liği düşünsel bir tersinlemeyle eleştirel tavrının odak noktası ya-

pan yazar, özellikle kulaktan dolma, basmakalıp görüşleri dışta yumuşak ama içte ciddi bir biçimde taşlamıştır.

Oyun, bir Anlatıcı'nın yönetiminde iki kez oynanır: Birinci bölümde yazarın koşullandırması ile, ikinci bölümde seyircinin koşullandırması ile... Birinci bölümde, "görülmek istenmeyen gerçekler" yer alır. İkinci bölüm, seyirciden gelen itirazlar ve görüşler (ki bunlar basmakalıptır) ışığında, onların istediği gibi yeni baştan oynanır. Böylece, birinci bölümde görülmek istenmeyen gerçekler, ikinci bölümde seyircinin itirazlarıyla "idealize edilmiş yalanlar"a dönüşerek gülünç bir durum alır. Yazar bu yoldan birbirine koşut iki ayrı düzlemde toplum-birey eleştirisini getirir.

Anlatıcı, hem bir gözlemci hem oyun kurucudur. İlk bölümde olanları ve kişileri ciddiyetle açıklayan bu oyun kişisi, ikinci bölümde açıklamalarını eleştirel bir tavırla yapar. Oyun didaktizmi ve dar ahlakçılığı taşlayan Koro'nun şu sözleriyle sona erer; bir kıssadan hissedir:

> Hasılı ey seyirci-i kiram,
> Fenalık bir zaman cezasını görür.
> İyilik eninde sonunda mükâfat bulur.

Taner, her oyunundaki tavrı içinde, bu oyunda da suçlayıcı değil belirleyici ve yapıcıdır. Hatta her oyununda olduğu gibi, düşünsel tersinlemesinde sevgi ve hoşgörü egemendir. Bu yüzden eleştirisi de hedefi on ikiden vurur.

Haldun Abime bir mektup yazarak oyuna bazı eklemeler yapmak istediğimi bildirip iznini istedim. Yapacaklarımı da ayrıntılı biçimde açıkladım. Sağ olsun, Haldun Abi, o engin hoşgörüsüyle mektubumu hemen yanıtladı ve "Denemekte yarar olabilir" diye yazdı. Bunu olumlu bir yanıt olarak kabul ettim ve çalışmaya başladım.

Oyuna yeni bir karakter olarak Şamatacı'yı ekledim. Talay Toktamış'ın stilize dekorunun damındaki Şamatacı, elinde, abartılmış, uzun bir tahta çubuğun ucuna bağlanmış, içi doldurulmuş mutfak eldiveninden yapılma elle, uygunsuz davranan ya da uygunsuz sözler söyleyen oyun karakterlerini omuzlarına vurarak uyarıyordu. Çünkü o, aynı zamanda yönetmenin torpiliyle bu rolü aldığını söyleyerek kendinde böyle bir hak görüyordu. Anlatıcı ise bir meddah tavrıyla kısa tümcelerle durumu özetliyordu.

Apartman sakinlerinden, kocası Müjdat Bey'le geçinemeyen Suzan Çalışkur'un kavga sahnelerini daha yoğunlaştırmak için Suzan'ı oynayan Mutlu Polat'ın hırçın süs köpeğini kullandım. Çünkü bu köpek kim Suzan Hanım'ın yanına yaklaşsa havlayıp onu ısırmak istiyordu. Özellikle de Müjdat Çalışkur'u canlandıran Murat Çobanoğlu'na gıcık oluyordu. Bu küçük şirin köpek, o kadar hareketliydi ki temsilin birinde, Mutlu'nun kucağından fırlayıp ilk sırada oturan bir seyircinin kucağına düştü.

Birinci perde bittikten sonra seyirci arasına dağılmış oyuncular yazarı eleştirip karakterlerin nasıl oynanması gerektiği üzerine ahkâm kesiyorlardı. Ben, buraya, yönetmeni de yaptığı yenilikler için eleştiren oyuncular seçtim ve bu replikleri de daha önceden Haldun Taner'e gönderip onayını aldım.

İkinci perdeyi, izleyicilerin eleştirilerini göz önüne alıp oynadık. Şamatacı'nın elindeki uzun sopa ve eldiven kalktı, köpek kulise gönderildi, tonlamalar izleyicilerin eleştirisine göre biraz değiştirildi ve sonuçta ortaya, hiç de gerçekle bağdaşmayan, inandırıcı olmayan bir olay dizisi çıktı.

Tepedeki Ay'ı, ülkemizdeki çifte standardı göstermek için iki tane yaptım. Bir yerine iki ay, seyirciyi şaşırttı ve yönetmene yönelik eleştirilerden biri de buydu. Ayrıca

bazı efektleri Şamatacı ile verdim. Örneğin, gençlerin sevişme seslerini dinledikleri sahnede, Şamatacı'nın ayağı takılıyor, o da acıdan inleme sesleri çıkarıyordu.

Bir de, oyun bitiminde seyirciye bir sürpriz hazırladım. Temsil başlamadan önce, genç ve güzel bir kız tekerlekli iskemlede getirilip protokolün ya da en ön sıranın başına yerleştiriliyordu. Kızın bacakları battaniyeyle örtülü, yüzü solgun ve kederliydi. Perdenin açılmasını bekleyen izleyiciler, genç yaşta yürüyemediği için bu kıza acıyarak bakıyorlardı. Ama oyun bittiğinde, kız battaniyeyi atıp ayağa kalkıyor ve sahnedekileri coşkuyla alkışlıyordu. Bu, Bornova'da üst katımızda oturan komşumuzun lisedeki kızı Sema'ydı. Bir başka temsilde de kolu alçılı gelen biri oyunun finalinde alçıdan kolunu çıkararak deli gibi alkışlıyordu. Bu sürprizleri oyuncularıma da söylemediğim için onlar da her gece şimdi ne olacak diye bekliyorlardı.

Bu arada *Söylev*, Devlet Tiyatroları'na bağlı çeşitli bölge tiyatrolarının repertuvarlarına seçilmişti. Kaç yaşında olursa olsun, Atatürk gençliği için özetleyerek sahneye uyarladığım büyük *Nutuk*, Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. yılı için hazırladığım *Söylev* adıyla, sonunda DT Edebi Kurulu tarafından fark edilmiş ve ilk temsilinden (1973) on iki yıl sonra Devlet'in tiyatrosunun oyun dağarı içinde yer almaya hak kazanmıştı. Bu temsillerin ikisinin de yönetmeni öğrencilerimdi. Sivas Devlet Tiyatrosu'nda oyunu Fırat Demirağ, İzmir'de de Mehmet Büyükağaoğlu sahnelemişti. Belki de bu yüzden adım, gazete bulmacalarında geçmeye başlamıştı. İlk olarak bir dergi bulmacasında adımı Soner Atadan Olgun kullanmıştı.

Sahnelediğim Bir Alman Masalı *adlı oyun*

1984/1985 döneminde, yıllar önce, sıkıyönetim tarafından yasaklanan Carl Zuckmayer'in *Köpenick Yüzbaşısı ya da Bir Alman Masalı* adlı oyununu tekrar sahneledim. Öğrenciler değiştiği için, dekor ve giysiler de değişti. Çünkü bunlar on yıl önceki tasarımcıların yaptığı dekoru aynen getiremezlerdi. Öğrenciler oyuna uygun dekoru ve giysileri yeni baştan yaratmak zorundaydılar.

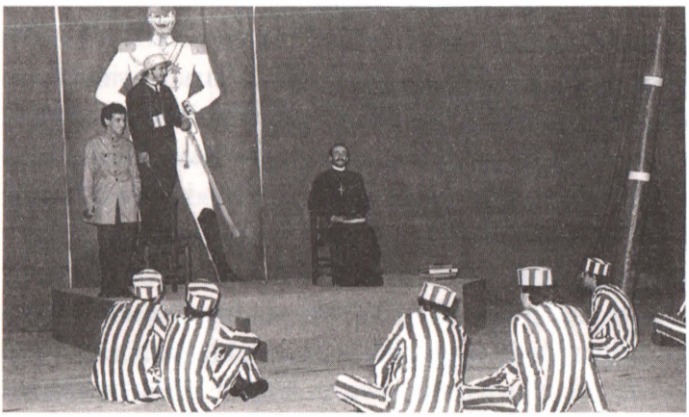
Bu oyuna da bir ek yaptım. Oyunun başında ve sonunda çalınmak üzere, laterna ile bir sokak şarkıcısının söyleyip çalacağı müziğin sözlerini yazıp besteledim. Bunu Almanya'daki laternalı sokak çalgıcılarına, yani "moritat" söyleyenlere benzetmeye çalıştım. Tasarım öğrencileri hiç laterna görmemişlerdi. Neyse resimlerini görünce laternanın ahşap kısmını yaptılar, ben de onun içine bir kasetçalar[4] yerleştirdim. Laternacı Kız Yasemen Heper tarafından oynandı.

Carl Zuckmayer'in 1931'de yazdığı *Der Hauptmann von Köpenick* (*Köpenick Yüzbaşısı*), alt başlığı da *Bir Alman Masalı* olan oyunu, yazarın bugüne kadar en sık oynanan yapıtıdır. Biz bu ikinci başlığı uygun bulduk. Bu oyun, 20. yüzyılın başlarında Alman İmparatoru II. Wilhelm dönemini ele alarak o yılların Almanya'sına bir pencere açar; ve bu pencereden otuz yıl sonraki Nazi Almanyası'nı ortaya çıkartan manzara da açık seçik biçimde gözlerimizin önüne serilir. Çünkü dünyayı cehenneme çeviren Alman faşizminin tohumları II. Wilhelm döneminin "Almanya her ülkenin üstündedir" (Deutschland über alles) sloganı ve militarizmiyle atılmıştır. Bütün Almanya'yı bir karargâh ve halkını da askerleri durumuna getiren bir sis-

4 O dönemde ülkemizde henüz CD yoktu. Sesi ve müziği ya makaralı teypten ya da kasetçalardan veriyorduk.

Özdemir Nutku, Bir Alman Masalı *prova arası, DEÜ GSF, 1984-1985.*

Bir Alman Masalı'*nda hapishanede eğitim sahnesi, DEÜ GSF, 1984-1985.*

tem içinde, Prusya'nın Britanya İmparatorluğu'ndan sonra o yılların en büyük emperyalist gücü oluşunu duyarlı bir yazarın usta kaleminden izleriz.

1906 yılındaki gazete manşetlerini günlerce işgal eden gerçek bir olaydan hareket ederek bu oyunu yazan Zuckmayer, tatlı sert eleştirilerle, Almanya üzerindeki kara bulutlara ilk dikkat çekenlerden biridir. Nitekim, bu oyunun oynanışından iki yıl sonra da Hitler başa geçmiştir.

Zuckmayer'in bu oyunu yazdığı 1931 yılı, Almanya'da ekonomik bunalımın en yoğun olduğu başlangıç dönemiy-

di. Bu dönemde özellikle Batı Avrupa'da radikal sağın gücü oldukça arttı. 1933'te, Hitler'in partisinin başa geçmesiyle Alman Sosyal Demokrat Partisi tamamen işlevini yitirdi. Aynı frekansta, radikal sağın güçlendiği Avusturya'da da Sosyal Demokrat Parti dağıldı. İşsizliğin arttığı, ekmeğin bir çuval dolusu marka satıldığı bir ülkede, yazar 1906'daki gerçek bir olayı temel alarak bu oyunu tamamlamıştı.

Bu oyuna model olan gerçek Wilhelm Voigt, yaşamının son yıllarında hem üne hem de paraya kavuştu. Ölümünden sonra da efsane olup Potsdam kentinin bir meydanına heykeli dikildi.

Turgut Özakman'ın yeniden oyun yazmaya dönmesi

Can dostum Turgut, kadromuza girdiğinde oyun yazmayı bırakmış, senaryolara ve tarihsel romanlara ilgi duymaya başlamıştı. Evinde bağımsızlık savaşı taktiklerini gösteren haritalar vardı ve bu konu hakkında birçok kitap toplamıştı. Harıl harıl bunun üzerinde çalışıyordu. Bostanlı Camii arkasındaki sokakta bir ev kiralamıştı. Bu evi, Karşıyaka'da oturan kız kardeşi bulmuştu. Kız kardeşinin kızı Deniz Üstüngel Süer, sonradan bizim dramatik yazarlık öğrencimiz oldu. Deniz'in babası Yüksel Üstüngel de fakültemizin Restorasyon Bölümü'nün saygın hocalarındandı.

Kıvrak bir zekâsı ve tiyatroya müthiş yatkın bir kalemi olan Turgut'un oyun yazmayışı beni ziyadesiyle üzüyordu. Hele oyunlarında ironiyi ve nükteleri kullanışı, oyunlarına renk veren ve düşündüren taşlamalardı. Bir gün oturup sohbet ederken, ilgi duyduğu tarihsel konular dışında, oyun yazmayı mutlaka sürdürmesini söylediğimde, o hafif gülümseyişiyle "Kızma yahu, yazıyorum" dedi.

İnanmamıştım, bu düşüncemde haklı olduğum, yazdığı oyuna bakmak için izin istediğimde ortaya çıktı. Yazdığı bir oyun yoktu. Ama bir ay kadar sonra bu tatlı yalanını kapatmak için bir sabah, zafer kazanmış bir komutan tavrıyla, masamın üzerine bir metin attı.

"Bu ne?"

"Yeni oyunum."

Gerçekten çok sevindim ve dosyanın kapağını açtım; oyunun başlığı *Fehim Paşa Konağı* idi.

"Kutlarım, ne kadar sevindiğimi bilemezsin."

"Oku bakalım, ne diyeceksin?"

"Hemen okurum."

Oyun çok güzeldi, Osmanlı döneminde, devleti kabadayılık yoluyla yönetmeyi ve jurnalci Fehim Paşa'yı ele alıyordu. Kabadayılığın erdem sayıldığı bir düzeni buruk bir gülünçlükle açımlıyordu. Elbette, bu oyunu yazdığı için onu içtenlikle kutladım. Oyun, 1979 yılında, Türkiye İş Bankası Büyük Ödülü'nü kazandı. Ödenekli ve ödeneksiz tiyatrolar tarafından beğenilerek defalarca oynandı. Bence *Fehim Paşa Konağı*, *Resimli Osmanlı Tarihi*, *Sarıpınar 1914* ve biraz da *Bir Şehnaz Oyun* ile birlikte tiyatro klasiklerimiz arasında yerini almıştır. Bu oyunlar geleneksel tiyatro ve Batı estetiğinin sentezi olarak başarılı örneklerdir. Turgut'un oyun yazmaya dönüşü, onun oyun üslubunda da bir gelişime yol açmıştır. O, benzetmeci oyunları bırakıp ülkemizin karakteristiği olan göstermeci estetiğe dönmüştü.

Oyunu sahnelemeye karar verdiğimizde, Talay Toktamış'ın tasarım öğrencileri bir döner sahne yaptılar. Bu, oyundaki Anlatıcı'nın kol gücüyle döndüreceği bir döner sahneydi ve bu göstermeci tarzdaki oyuna çok iyi gidecekti. Bu döner sahne, her şeyden önce, değişimlerde

çok kolaylık sağladı. Ayrıca bir kız öğrencimiz, Ayvaz ile Anlatıcı rollerini bıyık takarak oynadı. Bu da groteski getiren bir yorumdu.

Fehim Paşa Konağı, güleç yüzlü, zekâ dolu, ciddi bir taşlamadır. Abdülhamid döneminin atmosferini yumuşak bir eldivenle okşayarak yüzümüze çarpan yazar, günümüzdeki politikalara da göndermeler yapar. Anlarız ki bizdeki siyasal arena, eski tarihlerden bu yana, bir türlü kabadayılıktan kurtulamamıştır. Bu kabadayılık düzeni içinde sevgi dolu, barıştan yana, çıkarını düşünmeyen, düşündüğünü söyleyebilen yürekli Yusuf'lar ise bunun bilincine varmışlar, dışarda kalıp beklemeyi yeğ tutmuşlardır. Aslında bu Yusuf'lar uygar bir ortamda her zaman yardıma hazır, sevgi dolu kişilerdir. Oyunun sonunda bu Yusuf'lardan biri duygularını şöyle dile getirir:

> Umudum ittihatçılardaydı. Ama onların da attığını vurur, vurduğunu devirir silahşör aradığını duyunca bunaldım. Sıkıldım ben bu kabadayılık oyunundan. Hiç kimse sevda şarkısı söylemiyor. [...] Yalnız çığlık atıyoruz: as, kes, vur, kır, döv, söv, yak, yık, saldır, daldır. Öldür! [...] Ee, bu böyle giderse. Mutluluğu uğrunda silaha sarıldığımız halklardan, geride tek canlı kalmayacak. Kan gölünde nilüfer açar mı? [...] Babayiğidin hası karınca bile ezmez. En bilekli el diye, okşayan ele derim! En yürekli kabadayı da herkesi yüreğine sığdıran insandır.

Altmış üç yıllık dostum Turgut Özakman, eylül başında doğmuştu, yine bir eylül günü hayata veda etti. İnanılacak şey değildi. Sanki, o ve biz yazarlar, sanatçılar, sonsuza dek yaşayacakmış gibi çalışıyorduk. Ama yaşamın sınırına geldik mi maddi yaşamımızın sonu geliyor. Ne ki Turgut Özakman gibi büyük yazarların sınırı yok.

Fehim Paşa Konağı, *GSF Deneme Sahnesi, 1989-1990.*

Fehim Paşa Konağı, *İzmir Devlet Tiyatrosu, 2002-2003.*

O, sonsuza dek yapıtlarıyla yaşayacaktır. Ama bu da teselli etmiyor insanı. Onun o ciddiyetinin altındaki eleştirel ifadeyi arıyor insan. İşin ilginç yanı Özakman, eleştiri oklarını önce kendine yöneltirdi. Ben özeleştirisi bu kadar güçlü yazar az gördüm. Egoların çarpıştığı, sıfırların belini sıkarak kendilerini sekiz yaptıkları şu dönemde, onun gibisine rastlamamız pek sık olmuyor. İyi ki yıllar

önce onunla yolumuz yine kesişti. İzmir'de Sahne Sanatları Bölümü'nü kurduktan sonra, ona yazarlık konusunda bölümümüzde eğitmen olmayı isteyip istemediğini sorduğumda hiç düşünmeden kabul etmişti. Ve hepimiz kazandık; ilk yazarlık sınıfları onun öğrencisi olma şansını elde etti. Turgut Özakman, 1983'te, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne atanana kadar bizimle aynı heyecanı, aynı üzüntüleri ve başarıları yaşadı.

Fehim Paşa Konağı'nın oynandığı yıl fakültemize Hülya'nın davetiyle Jak Deleon geldi ve absürt tiyatro üzerine bir konuşma yaptı. Onun gönderdiği 200 kitabı Efes Oteli'nin oradaki kargodan alan Hülya, *Çağdaş Tiyatroda Harold Pinter Geleneği* başlıklı kitabı dağıttı. Bu ziyaret aynı zamanda tez aşamasında olan Ozan Akhan ve Güzin Yamaner için de absürde yönelik çalışmalarına ivme kazandırdı. Tıpkı bölümümüz için tüm GSF'nin bölümlerinin davetli olduğu Harold Pinter'ın *Aldatma* oyununun İsmet İnönü Sahnesi'nde oynanması gibi... Tiyatro Stüdyosu'nun bu başarılı oyunundan sonra da öğrencilerle sanatçıların söyleşisi (Zuhal Olcay, Ahmet Levendoğlu, Haluk Bilginer) kayda değer anılarımızdan biridir. Etkinliğin sonunda Hülya hem idarenin teşekkür mektubunu sanatçılara iletti hem onlara fakültemizin gururu heykeltıraş Ekin Erman'ın yaptığı tiyatro masklarından oluşan yaka iğnelerini armağan etti. Bu, üniversitelerin dışa açık politikalarının karşılıklı kazanımlar açısından önemini vurgulayan anılardır.

Resimli Osmanlı Tarihi

Turgut'un Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne atanmasından bir yıl sonra, 1984/1985 döneminde bir süredir

sahnelemeyi düşündüğüm, Özakman'ın *Resimli Osmanlı Tarihi*'ni programımıza aldık.

Özakman'ın 1982 yılında yazdığı *Resimli Osmanlı Tarihi*, üç ayrı zaman dilimi içinde (1876, 1960 ve 1982) toplumumuzu ve insanlarımızı ironik bir yaklaşımla ele alan müzikli bir güldürüdür.

Turgut Özakman'ın tiyatro için yazdığı oyunlar, seyrederken eğlenceli ama üzerinde düşünmeye başladığınızda çok ciddidir. Onun, her zaman istenilen bir yazar olmasının bence en büyük nedeni de budur. Tıpkı günlük yaşamdaki konuşmalarında nüktelerinin altında daima ciddi bir anlam olduğu gibi.

Bu oyunumuzun temsili o kadar tuttu ki, derslerin yapılmadığı cumartesi ve pazar temsilleri günde ikiye çıkarıldı. Oyun İzmir yakınındaki kentler tarafından da istenmeye başlandı, Manisa'ya turne yaptığımızda, sık sık seyircilerin şu sorularıyla karşılaştık: "Kitap mı okunacak?", "Kim okuyacak tarih kitabını?", "Kitap okunurken fotoğraflar mı göstereceksiniz?" falan filan... Bu soruların nedeni yazarın metnin başında "2 perde" yerine "II cilt" sözünü kullanmasıydı. Bunun bir tiyatro oyunu olduğunu anlatana kadar göbeğimiz çatlamıştı.

Bu oyunu, sonradan, 2005 yılında, Erzurum Devlet Tiyatrosu'nda sahnelemeden önce Turgut'a bir mektup yazdım: Yıllar geçtiğini ve ikinci bir Anlatıcı rolüne gereksinim olduğunu belirttim. İkinci bir Anlatıcı'nın olması oyunun gelişimi için önemliydi. Turgut'a hemen telefon açıp düşüncemi söyledim. Yanıtı şöyleydi: "O kadar çok işim var ki, sen yaz bana gönder, ben bir bakıp sana haber vereyim."

"Olur mu yahu Turgut, bunu sen yazmalısın."

"Sen benim esprimi en iyi anlayan dostumsun, senin yazabileceğinden eminim."

Resimli Osmanlı Tarihi,
Erzurum Devlet Tiyatrosu.

Resimli Osmanlı Tarihi, *Sahne Sanatları Bölümü.*

"Turgut, sağ ol, bu önerin benim için onurdur ama bu büyük bir sorumluluk."

"Sana söz veriyorum, yazdığını okuyacağım ve altına imzamı atacağım. Sorumluluk bana ait olur."

Turgut, "görüşürüz" diyerek telefonu kapattı.

Haydaa! Oturdum, düşündüm, seksenlerin arabesk gencine karşıtlık kuracak bir genci onun karşısına koymak gerekiyordu. Sonra buldum: Bu, gece kulüplere gidip eğlenen, "Clubber" denilen, daha bilgili, uyanık ve biraz da ukala bir genç olabilirdi. O genci oyuna ekledim. Bu genç ikinci bölümde sahneye çıkıyordu; arabesk genci bilgisizlikle suçlayıp onunla eğleniyordu. Oyunun sonunda kolu bacağı sarılı olarak sahnede görünen bu genç, belli ki arabesk genç tarafından bir hayli hırpalanmıştı.

İkinci gencin metnini Turgut'a gönderdim ve onun düzetmelerini bekledim. Bir hafta sonra beni telefonda yanıtladı: "Eline sağlık, çok güzel olmuş, düzeltilecek bir şey yok, olduğu gibi metne ekleyebilirsin." Hem şaşırdım hem sevindim ve böylece provalara başladık. Oyuna bu ikinci "Amerikancı" genci eklemem iyi olmuştu. Bu iki

genç arasındaki karşıtlık oldukça renkli bir durum getirmişti. Bu oyun bir komedya olduğundan elbette olumlu gençleri değil, eleştirilmeleri gereken gençleri sahne ışıklarına çıkardık. İkinci Anlatıcı, ilkinden biraz daha bilgili ama kendi toplumundan kopuk, Amerikan taklidi bir gençtir. Böylece oyun 2006/2007 sezonunda Erzurum Devlet Tiyatrosu'nda oynandı.

Bu temsille Ankara turnesi yaptık ve oradaki eleştirmenlerden olumlu not aldık. Özellikle, oyundaki geleneksel özelliklerin başarılı bir şekilde sahne üzerine yansıtılmasındaki anlayışı öven ve buna dikkati çeken eleştirmen Prof. Dr. Ayşegül Yüksel'in yazısı beni çok memnun etmişti. Demek ki uzun süredir savunmakta olduğum Doğu-Batı sentezi bu çalışmamızda da gerçekleşmişti. Bu oyun Ankara seyircisi tarafından da alkışlandı, böylece Erzurum Devlet Tiyatrosu'nun enerjik, genç kadrosu ile benim emeğim boşa gitmemiş oldu. Genç sanatçıların sahne üzerindeki titizliği beni mutlu etti. Beni en çok memnun eden şey de Ayşegül Yüksel'in yazısında, kızım Zeynep için, "yılların profesyonellerine taş çıkartıyor" diye yazması, Turgut Özakman'ın da Ankara'da izledikten sonra "Aferin Zeynep, zihnimde canlandırdığım Mahmure'yi en iyi şekilde verdin" demesiydi. Burak Altay ve Zeynep iyi bir ikili oluşturmuşlardı.

İki yabancı eğitmen daha bize katılıyor

1985 yılının sonuna doğru, iki yabancı eğitmenimiz daha oldu. Biri, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü tarafında davet edilen Daniel Holliger, diğeri İtalya'da bir dans okulu olan Elizabeth Conroy'du. Bu kez, bunda Prof. Kasper'in parmağı yoktu. Daniel Holliger, Turgut

Özakman'ın Devlet Tiyatroları bünyesinde oluşturduğu "Gençlik Tiyatrosu" biriminde *Soytarılar Okulu* adlı oyunu sahnelemek üzere gelmişti. Daniel'in Cenevre Palyaçoluk Okulu'ndan mezun olduğunu öğrendiğimde, Devlet Tiyatrosu'ndaki rejisinden sonra, ona bölümümüzde eğitmenlik önerdim. Özellikle çocuk tiyatrosu için gerekli olan palyaçoluğu ve palyaçoluk tekniklerini bildiğinden, bizim çocuklara da bunları öğretebilir diye düşündüm. Sağ olsun Daniel hemen kabul etti ve bölümümüze üç yıl hizmet etti.

O geldikten sonra sokak tiyatrosu etkinliklerine de başladık. Onun sokak tiyatrosunda yaptıklarını çocuklar alkışlıyorlardı. Hatta bir keresinde, bir çocuk, o çok sevdiği şekerini feda edip ona şeker vermişti. Bölümüzde de çok sevimli hareketler yapar ve herkesi en gerilimli anında yumuşatırdı. Örneğin, bir gün biraz kaygılı ve öfkeli bir halde koridordan başka bir odaya giderken, oda kapısı açık olan Holliger birine bir hüner gösterirken benim geçtiğimi görünce hemen eline bir kitap alıp okurmuş gibi yapmıştı.

Zeynep 7 yaşındayken, "Babam nerde?" diye sorunca, Daniel masasının çekmecelerini bir bir açıp baktıktan sonra, Türkçe olarak "Burada yok!" demiş. Daniel, bana "Big Boss" deyip dururdu. Ben de espri yapsın diye dişi replik verirdim: "Ben patron değil, sadece bu bölümün başkanıyım" dediğimde bu kez de "Super Big Boss" demeye başladı. Yine bir gün eğitmenlerin odalarını dolaşıp hepsine "Günaydın!" derken, Daniel ilk kattaki odasının penceresini açıp bahçeye atlamıştı. Sonradan neden bunu yaptığını sorduğumda, "Anlamadığım o kadar şiddetli bir Türkçe kelime söylediniz ki korkudan atlayıverdim" demez mi!

25 yıl sonra, Daniel Holliger ve Özdemir Nutku, Teos.

Yine bir gün sinema öğrencileri geleneksel bir hale gelen su bayramında birbirlerini ıslatırken o da bahçe hortumuyla herkesi ıslatmıştı. Daniel bir espriyi tek bir kez yapar, tekrarlamazdı çünkü onda numara çoktu. Kimse ona kızamazdı; çok sempatik ve çocuksuydu. Öğrencilere çeşitli jonglörlük, sihirbazlık numaraları ve akrobatik hareketler öğretti. Ayrıca Hülya'yla çok değişik bir *Küçük Prens Commedia dell'Arte Dünyasında* başlıklı çalışma yaptılar. Provalarda yalnızca çocukları değil, büyükleri de dikkate alarak çalıştılar. Zaten bu oyun küçüklerden çok büyüklere yönelen bir yapıttı.

Bundan başka Hülya'yla sokak tiyatrosu yaptılar. Mekân yine Sevinç Pastanesi'nin önüydü. Bir de inanılmaz bir seyirci potansiyeline ulaşan, hatta kısa bir gösteri olduğu için kapının önünde biriken yüzlerce seyirciyi bekleterek art arda üç-dört kez oynadığımız *Ya Gülmezlerse* başlıklı gösteriyi düzenledi. Ama görsel açıdan küçüklerin de algılayabileceği düzeydeydi.

Daniel Holliger bugün yine Cenevre'de sahneye çıkıp soytarılıklarını sürdürmekle meşgul. Onu hepimiz özlüyoruz. 2018 yılının mayıs ayında bir hafta kalmak ve bizleri görmek üzere, telefon edip kızıyla birlikte İzmir'e geldi. Bu vesileyle onunla bir kez daha görüşmek nasip oldu. O sırada ben Sığacık'ta Yazar Evi'nde konuktum. Daniel'i bize mezunumuz Mutlu Polat getirdi. Seferihisar'ın o yıl belediye başkanı olan Tunç Soyer'in de aramıza katılmasıyla çok keyifli bir gün yaşadık.

Diğer eğitmen, Elizabeth Conroy, İtalya, Parma'da bir dans okulu olan eski dansçılardan biriydi ve öritmik uzmanıydı. Parma'da uluslararası bir tiyatro, dans ve şan kongresine gittiğimde onun sunduğu bildiriyi beğenmiş ve bölümümüze gelmesini önermiştim. O zaman buna olanak olamadı çünkü birkaç ülkede konferansı vardı,

"Ama ilerisi için önerinizi düşünürüm" demişti. Aradan üç yıl geçtikten sonra ona bir mektup yazarak önerimin hâlâ geçerli olduğunu yazdım; o da ancak 1985'te uygun olabileceğini yazmıştı. 1985 yılının eylül ayında bize katıldı. Elizabeth uzun boylu, alımlı bir kadındı. Bizde bir yıldan biraz fazla kalan Miss Conroy, çok dikkatli bir eğitmendi. Herhalde İtalya'daki alışkanlığıyla bana hep "maestro" diye hitap ederdi. Her hafta sonu, cuma günleri gelir, derste yaptıkları konusunda hesap verirdi. Bunu ondan hiç istememiştim, –hatta kimseden istemedim– ama herhalde İtalya'da böyle yapıldığı için diye düşünür, bir şey demezdim. Bizden ayrılırken de ben istemediğim halde, bizde eğitmenlik yaptığı süre içindeki bütün notlarını verip "Bunlar sizin için maestro" diye veda etmişti. Özellikle, hem sanatçı hem eğitmen olan profesyonellerin eğitimdeki katkıları çok oluyor; eğitimde kan değişikliği için biraz da uluslararası programları düşünmek gerekli.

Sürpriz bir konuk

Bir gün, sekreterim Hanife Hanım'ın getirdiği günlük resmi yazıları imzalarken telefon çaldı, açtım. Telefonda, Hanife Hanım, "Hocam biri sizi görmek istiyor, uzaktan geldiğini söylüyor" dedi.

"Nasıl biri?"

"Düzgün birine benziyor, İngilizce konuşuyor, her dediğini pek anlayamadım."

"İçeri buyur et."

Kapı açıldı, içeri tıknaz, esmer, daha çok Güney Amerikalıya benzeyen, iyi giyinmiş biri girdi. Ayağa kalkarak "Hoş geldiniz! Buyrun oturun" dedim. Ben de masamın önündeki konuk koltuklarından birine, karşısına oturdum. Kendisini tanıttı.

"Ben, Dr. Edgards de la Cruz. New Orleans, Southern University'de profesörüm. Bir kongre için İstanbul'a gelmiştim. Bir Türk dostumun tavsiyesiyle sizinle bazı konuları konuşmanın gerektiğini anladım. 1978 yılındaki ITI Kongresi'nde ben de vardım. Orada bildirinizi dinledim. Sizinle aynı fikirdeyim. Sizi orada danışma kuruluna seçmiştik."

"Doğru ama o görevim sona erdi."

"Olsun, önemli değil. Bir tiyatro bölümü kuracağız, sizinle bu konuda görüşmeye geldim."

"Teşekkür ederim. Üniversitenizin spor alanında ünlü isimler yetiştirdiğini biliyorum. Şimdi de bir tiyatro bölümü kurmak istiyorsunuz. Buna memnun oldum."

"Hayır, üniversitemizde değil, Peru'da yeni ve örnek bir tiyatro eğitim bölümü kurmak istiyoruz. Peru'nun bu konuda oldukça zayıf olduğunu belki bilirsiniz."

Southern Üniversitesi, siyahi öğrencilerin çoğunlukta olduğu ve öğretim kadrosunun yüzde doksanı siyahi

Bölümün akıllı ve çalışkan sekreteri Hanife Gürbulak'la.

öğretmenlerden kurulu bir devlet üniversitesiydi. Böylece, yoğun bir konuşmaya girdik. Ben yapabildiklerimizi ama daha yapılması gereken işleri anlattım ve ona, "Sakın bir fakülteye yamanmayın; müzik, sinema ve tiyatro bölümlerini içeren çok dallı bir fakülte kurmaya bakın, çünkü biz bunu gerçekleştiremedik. Yeni bir kuruluşta ayrı bir fakülte açılmasını tavsiye ederim" dedim.

Dr. De la Cruz, gülümsedi: "Peru'da bu kolay değil. Hem Peru öyle zengin bir ülke değil, halkın çoğunluğu ya köylüdür ya dar gelirli memur."

"O zaman, siz de bizim eğitimimizi deneyin" demek zorunda kaldım.

Dr. De la Cruz, "Sizin bir dersinizi izleme olanağım var mı?" dedi.

"Öğleden sonra sahne çalışmam var, arzu ederseniz öğleden sonra birlikte gideriz. Şimdi yemeğe gidelim, konuşmamızı sürdürelim."

Öğle yemeğinden sonra, sahnede öğrencileri topladık. De la Cruz, yönetmen olarak bir atölye çalışması yaptı. Sahne ortasına bir çift postal konulmasını ve lokal ışıkla bunların aydınlatılmasını isteyen Cruz, kendisi kulise gi-

derek bir süre bekledikten sonra kulisten başını uzatarak, "Şimdi sizler, bu postalın sahibi kim diye bekliyorsunuz, değil mi?" diye sorarak tiyatronun anlamlı ve insanla ilgili bir hikâyesi olması gerektiğini, karakterlerin sağlam olmasının anlatılan hikâyeyi nasıl güçlendireceğini, olay dizisi ve karakter ilişkisi açısından açıklayan bir çalışma yaptıktan sonra okulumuzdan ayrıldı.

Prof. Dr. De la Cruz, bir yıl sonra bir mektupla bana teşekkür edip ayrı bir fakülte kuramadıklarını, tiyatro bölümünü ancak İşletme Fakültesi yapısı içinde oluşturabildiklerini yazdı.

Örnek bir sanat adamı: Genco Erkal

Bazı insanlar zekâları ve yeteneklerini eğitim ve sanat duyarlılığı ile birleştirip tek başlarına yoklukları bolluğa dönüştürürler. 60 yıllık can dostum Genco'yu bu yüzden sanat dünyasındaki fenomenlerden biri olarak kabul ederim. Onu ilk kez 1958'de, amatör Genç Oyuncular'ın Erdek Şenliği'nde tanıdım. Daha önce belirttiğim gibi, benden yedi yıl sonra Robert Kolej'den mezun olan Genco, kolejde oynadığı oyunlarda yeteneğiyle göze çarpmıştı. İlk ve ortaöğretimini Galatasaray Lisesi'nde tamamlayan Genco, Fransızcadan sonra İngilizce öğrenmiş ama bununla yetinmeyip 1957'de İstanbul Üniversitesi'nde Psikoloji Bölümü'nü bitirmiştir. İki yabancı dil bilmesi onun Fransa'da ve İngilizce konuşulan ülkelerde de yabancı seyircilere oyunlar oynamasını sağlamıştır.

1950'li yıllardaki Genç Oyuncular topluluğu, iktidardaki baskıcı Demokrat Parti hükümetine karşı bir gençlik patlamasıydı. O sırada, öncü tiyatronun temsilcisi olan absürt oyunlar yazıp mevcut politikaların saçmalığını ortaya

koyuyorlardı. Atila Alpöge'nin yazdığı *Tavtati Kütüpati*[5] genç tiyatronun bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Sonra kolektif bir şekilde yazdıkları *Vatandaş Oyunu*, Çürük Elma, *Keloğlan*, *Büyücü Oyunu*, *Akçagüler ile Karagülmez* vb. üstünde durulması gereken oyunlardır. Bu toplulukta sonradan tiyatrolarımızda ön plana geçen oyuncular vardı. Mehmet Akan, Çetin İpekkaya ve sonradan besteleriyle tanınan Arif Erkin. Bu bilinçli ve kültürlü gençlerin kurduğu Genç Oyuncular gençlik tiyatroları ve amatörler için doğru bir örnektir ve bu açıdan tarihsel bir dönüm noktasıdır.

O günlerde, bizim *Mavi* dergisindeki başkaldırımız gibi, gençlerin tiyatrodaki başkaldırısı da Genç Oyuncular'la geldi. Bu toplulukta Üstün Kırdar, Atila Alpöge, Ergün Köknar, Şevket Altuğ, Mehmet Akan, Arif Erkin, şimdi adlarını tam anımsayamadığım birkaç kişi daha vardı. Genco, henüz genç yaşlarda böylesine önemli bir etkinlikle profesyonel tiyatroya girdi ve çeşitli profesyonel tiyatrolarda oyuncu olarak *Bir Delinin Hatıra Defteri*, *Şvayk*, *Arturo Ui*, *Keşanlı Ali Destanı* ve *Midas'ın Kulakları* vb. oyunlarıyla ön plana çıktıktan sonra, 1969'da Dostlar Tiyatrosu'nu kurdu ve bu tiyatronun 50. yılını, bu yıl, 2018'de kutladı.

Genco'yu değerlendirmek için sayfalar yetmez, onu ancak kapsamlı bir kitapla belki değerlendirebiliriz. Genco İzmir'e her gelişinde bizi arar. Bir keresinde aradığında benim doğum günümdü ve o bütün zarifliğiyle bana Fazıl Say'la birlikte doldurdukları Nâzım DVD'sini doğum günü armağanı olarak vermek için ev adresini istediğinde Hülya, kentin yabancısı olduğu için evi bulmasının zor olacağını

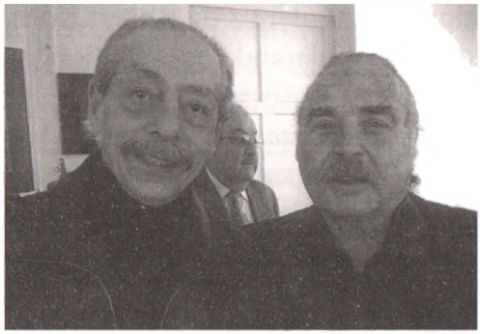
5 "Tavtati Kütüpati" Karagöz'deki Beberuhi'nin ağız pelesengidir. Beberuhi her söylenene böyle yanıt verir.

düşünerek, Genco'nun bulunduğu Hikmet Şimşek Kültür Merkezi'ne gidip almıştı. Bu DVD ile mest olmuştum.

Onunla sık olmasa bile, mutlaka bir yerde oturur sohbet ederdik. Bir de çok alçakgönüllüdür. Tülay'la birlikte oynadıkları Brecht kolajında her ikisini de çok beğendiğimi söylediğimde Genco'nun, "Sahi, iyi miydik?" demesi beni şaşırtmıştı. Bir sürü ıvır zıvır oynayıp oyunculuktan nasibini almamış bazı insanların afrası tafrasını anımsadım ve Genco'nun, mesleğine önem verdiği kadar, yaptığına ne kadar insanca önem verip heyecan duyduğunu hissettim.

Elbette sanatçı olabilmek için önce insan olmak gerekir. Genco benim için az bulunur insanlardandır. İçtendir, kültürlüdür, bilgilidir; çevresindeki her yanlış olaya karşı son derece duyarlıdır. 2012'de, Kıbrıs'ın Tiyatro öncüsü Yaşar Ersoy'un başlattığı Tiyatro Şenliği'nin onuncusuna Hülya ve ben davet edildiğimizde, *Ben Bertolt Brecht* oyunuyla gelen Genco'yla aynı otelde karşılaştık. Genco, düzenli olarak sabah bir saat, akşam bir saat otelin havuzunda mayosunu giyip yüzüyordu. Biliyorum kendini diri tutmak için bunu yapıyordu. Ama onun bu düzenli yüzmesi beni öylesine etkiledi ki, bir gece onu şaraba davet ettim ve içimden gelen en pahalı Fransız şarabını ısmarlayıp onu bu eyleminden dolayı kutladım. O yıl, 74 yaşındaydı ve bir genç kadar diriydi.

Genco'nun, bir de belleğine hayranım. Beş oyunun tamamı aynı anda ezberindedir. İzmir'e geldiğinde her akşam beş ayrı oyunu hiç aksatmadan oynadığını görünce ona olan sevgim ve saygım daha da arttı. Hülya'nın "Genco Erkal Rekora Koşuyor" yazısı için telefon ederek her zamanki zarif ve alçakgönüllü tavrıyla teşekkür etmişti. "Sizin gibi böyle bir rekor sahibi var mı?" diye sorunca

İzmir'e oyun için gelişlerinin birinde, Genco Erkal ve Özdemir Nutku.

Genco Erkal ve Özdemir Nutku, Çin Mahallesi'nde, New York.

Brecht'in damadının (Barbara'nın eşi) olduğunu söylese de bu onun tevazusundan kaynaklanıyor, çünkü o Berliner Ensemble'da birkaç oyunda farklı roller üstleniyordu, oysa Genco, Tülay'la oynadığı iki kişilik oyun dışında, tek kişilik oyunlarla sahnedeki yerini alıyordu.

İzmir Sanat'ta, "Ustaya Saygı" programında, Ragıp Tarınç onun sinema dünyasındaki yerinden söz etti. Hülya da tiyatrodaki yerinden ve Genco'nun yaşamöyküsünden söz ederken ikimizin arasında bazı paralellikler kurmuştu. İkimizin de babası deniz subayıydı; annelerimiz

terzilik eğitimi almıştı; ikimiz de Robert Kolej mezunuyduk. Genco psikoloji alanında başarılı bir öğrenciydi; bölüm başkanı Genco'ya asistanlık önermiş, ailesi de onun bu alanda ilerlemesini istemişti. Benim de babam askeri yargıçlık, sonra da avukatlık yaptığı için İstanbul'daki avukatlık bürosunun başına geçmem için hukuk okumamı istemişti. Ama Genco da ben de tiyatroyu seçmiştik.

Hülya'nın yakaladığı bu paralellikler mi beni ona daha fazla yaklaştırdı yoksa 1937'de doğan en küçük kardeşim Temuçin'i 16 yaşının içindeyken kaybetmenin üzüntüsüyle mi, bilmiyorum ama Genco'yu hep küçük kardeşimmiş gibi hissediyordum.

Üniversite Repertuvar Tiyatrosu kurma girişimim

Yazılarımda, bir yandan İzmir Büyükşehir Belediye Tiyatrosu'nun kurulmasının önemi üzerinde dururken, üniversitenin de bir repertuvar tiyatrosu olması gerektiği giderek kafamı iyice meşgul etmeye başlamıştı. Böyle bir tiyatronun kurulma girişimi için önce dersime çalışmalıydım. Gelişmiş ülkelerde, repertuvar tiyatrosu kurmuş üniversiteleri inceledim. Kendimi hazır hissedince harekete geçtim.

3 Haziran 1983 tarihli bölüm yazısıyla dekanlığa başvurduk. Bu yazıya gerekçeli bir raporu da ekledim. Üniversite repertuvar tiyatrosunun, sürekli temsil verecek, eğitimden bağımsız ama aynı zamanda eğitimin uzantısı olan bir kurum olduğunu belirttikten sonra, bu tiyatronun amaçlarını özetledim.

13 Aralık 1983'te bölümün isteği, Fakülte Yönetim Kurulu'ndan oybirliğiyle geçti. Olumlu yanıt rektörlüğün 13 Mayıs 1984 tarihli resmi yazısıyla, Rektör Prof. Dr. Ömer Yigitbaşı'nın imzasıyla Fakülte Dekanlığı'na bildi-

rildi. Artık iş, repertuvar tiyatrosunun hayata geçirilmesine kalmıştı. Bu tiyatronun fakültenin döner sermayesine bağlı olarak işletilmesi kararı alındı (O zaman döner sermayemiz vardı). Böylece, Ekim 1985'ten itibaren tiyatronun etkinliğe başlayabileceği Dekan Prof. Dr. Doğan Tuna'nın imzasıyla Bölüm Başkanlığı'na bildirildi.

Seçilen ilk oyun Arnold Wesker'in *Dört Mevsim* (*Four Seasons*) adlı oyunuydu. Oyunlar resmi makamlarca denetlendiğinden, Rektörlük'ten gelen 18 Temmuz 1985 tarihli yazıyla, bu oyunun sakıncalı olup olmadığı soruldu. Vali Yardımcısı Erhan İztekçin imzasıyla gelen yazıda oyunun oynanmasında bir sakınca olmadığı belirtildikten sonra, görev alacakların "açık kimlikleri"nin gönderilmesi isteniyordu.

Ağustos 1985 tarihli, Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı imzasıyla gelen başka bir yazıda, repertuvar tiyatrosunun amacının anlaşılmadığı, bunun için konuya açıklık getirmemiz isteniyordu. Oysa biz üç daktilo sayfası tutan yazıda amacımızı on maddede belirtmiş bulunuyorduk. Bunun üzerine ben rektörlüğe tekrar yazı yazmak zorunda kalarak istedikleri açıklamayı yaptım. Kültür Bakanlığı'na yaptığımız başvuru için de yazışmalar uçuşup duruyordu. Biz üniversite olduğumuz için işin içine bir de YÖK karıştı. Böylece, iş uzadıkça uzadı. 1986 yılının ortalarına kadar yazışmalar sürdü. Baktım, bu bürokrasiyle tiyatro filan yapmamız mümkün değildi. Çok sabırlı bir insan olduğum halde, bu işi bıraktım ve başka etkinliklere döndüm. Bürokrasinin "İşkilli Memo" tutumu bize pes ettirmişti.

Varşova Uluslararası Tiyatro Şenliği (1986)

Bugüne değin, uzunca bir süre Eczacıbaşı Vakfı'nın 1989'dan itibaren düzenlediği İstanbul Uluslararası Tiyatro Festivali Komitesi'nin bir üyesiydim. Fırsat buldukça ve maddi durumum uygun olduğunda dünyanın çeşitli ülkelerindeki tiyatroları seyredip toplantılara, diğer üyeler gibi, bazı öneriler getiriyordum. Bunu fazlasıyla yapan Zeynep Oral ve festival kurulu yöneticisi Dikmen Gürün'dü; çünkü Zeynep'in gazeteci olarak çok daha fazla olanağı bulunuyordu.

Her fırsatta farklı ülkelerde oynanan oyunlar ve sanat insanlarını tanımak ilgimi çekmiştir. Yine böyle fırsatı, 1986 yılının ağustos ayında yapılacak Uluslararası Tiyatro Festivali için Varşova'dan bir davet mektubu alınca yakaladım. Oradaki ITI merkezi düzenledikleri Uluslararası Tiyatro Festivali'ne beni de davet ediyorlardı. Bu daveti kabul etmemem olanaksızdı çünkü Polonya Tiyatrosu merak ettiğim tiyatrolar arasındaydı. Üstelik, ilk kez Sovyet Rusya'nın denetimi altında olan bir Demirperde ülkesine gidecektim. Gitmeden önce Polonya Tiyatrosu üzerine yeni çıkan kitap ve incelemeler okudum. Yarı cahil bir şekilde Varşova'da olmamak için bu konu üzerinde bayağı çalıştım. Festivale birçok ülkeden eleştirmenler ve dergi sahipleri da davet edilmişti. Bunlar

Kaldığım otelin penceresinden Varşova.

arasında daha önceden tanışmış olduğum Şvidkoi da vardı. Moskova'da çok okunan *Teatr* dergisinin editörü ve eleştirmeniydi.

İstanbul'dan, Polonya Lot Havayolları'nın Tupolev 154 uçağıyla Varşova'ya hareket ettik. Yerim kuyruk tarafında, arkadaydı ve Varşova'ya ininceye kadar motor gürültüsünden rahatsız oldum ve acaba bir arıza mı var diye hostese sordum. Hostes, motor arkada olduğu için bu gürültünün çıktığını söyledi ama ben, bizim uçaklarda arkada otursam da böyle kulakları sağır eden bir gürültünün çıktığına tanık olmamıştım. Uçakla yolculuk etmeyi severim. Ama bu gürültüden dolayı ilk kez kaygılandığımı itiraf etmeliyim.

Varşova, Chopin Havaalanı'na indiğimizde rahat bir nefes aldım. O zamana kadar Varşova'ya gitmediğim için otelime taksiyle gitmeyi tercih ettim. O sırada, Batı ile Doğu arasında soğuk savaş sürdüğünden Alman markı büyük değer taşıyordu. Taksi şoförü konuşkan ve meraklı biriydi. Önce, "İngilizce biliyor musunuz?" diye sordum.

"Biraz Almancam var" dedi. Hayret, Nazilerin katliamına uğrayan bu ülkenin taksi şoförü İngilizce değil, Almanca biliyordu!

"Almancayı nerde öğrendiniz?"

Şoför kırık dökük Almancasıyla "Auschwitz'de" dedi ve sustu. İçimden "Keşke sormasaydım" diye düşündüm. Bir an suskunluktan sonra, "Festivale mi geldiniz?" diye sordu.

"Evet."

"Eğer kızmazsanız, oyunlar hakkında size biraz tiyo vereyim."

Ben şaşırdım. "Taksi şoförü tiyatro mezunu bir genç miydi?" diye düşündüm.

"Siz tiyatro eğitimi mi gördünüz?"

"Hayır ama tiyatroları ve operaları kaçırmam. Benim ve eşimin tek eğlencesi de bu zaten." Şaşkınlığım epeyce arttı.

"Ee, söyleyin bakalım, ne tavsiye edersiniz?"

Havaalanından Hilton'a 20 dakika süren yolculuğumuzda, taksi şoförünün gördüğü ve henüz görmediği oyunları anlattığını da tahmin ettim. Söylediklerinin yarısını anlamadım. Otele geldiğimizde bu kültürlü şoföre ücretin ne kadar tuttuğunu sorduğumda, bana dürüst bir şekilde "7,5 mark ama siz bana 10 mark verirseniz, biraz daha tiyatro izleyebilirim" dedi. Bu hoşuma gitti ve hiç düşünmeden istediği parayı verdim. Benim gittiğim yılda süt hâlâ vesikayla veriliyordu, o da önce çocuklu ailelere... Şimdilerde, Polonya'da çok şey değişti. Bu kültürlü şoför belki bir istisnaydı, belki de değildi. Ama şurası kesin ki o yıllarda birçok ihtiyaçların karşılanamadığı bu ülkenin kültür seviyesi yüksekti.

Her zaman yaptığım gibi, yerleştikten sonra nereleri görmem gerektiğini ve boş zamanlarımda ne yapabilece-

Almi, oteldeki turist rehberinden saptadım ve planımı yaptım. Çünkü Varşova'da iki hafta kalacaktım. Önce üniversite caddesine gittim. Bu caddede çok sayıda kitapçı, plakçı, resim, tiyatro malzemeleri ve nota satışları vardı. Hepsi çok ucuz olduğu için burada herkes, tekerlekli sepetleri bizdeki gibi, gıda maddesi değil, kitap, plak ve boya malzemeleriyle dolduruyordu. Belli ki onların gıdası doğal olarak kitaplar ve eğitim malzemeleriydi. Kitapların çoğu doğal olarak Lehçeydi. Ben İngilizce, Almanca kitaplarla bir hayli de plağı sepetime doldurdum. Bu arada, Penderecki gibi ünlü Leh bestecilerin plaklarını da satın aldım. Penderecki'nin ilginç müziğini, yıllar sonra İzmir Devlet Tiyatrosu'nda sahnelediğim *Godot'yu Beklerken*'de kullandım.

Otelde yemeğe indiğimde, şef garson, "Yemekten önce 'şlimaki' yemeden olmaz, bu özel bir Polonya yemeğidir" dedi. Toprak çanak içinde fırında kotarılmış bir yemek geldi. Biraz soğumasını bekledikten sonra bir kaşık aldım. Çok lezzetliydi, kaşar peynirli, içinde karidese benzeyen ufak ve beyaz et parçacıkları vardı. O kadar hoşuma gitti ki, ertesi akşam da yemeğime "şlimaki" ile başladım. Garson toprak çanağı almaya geldiğinde,

"Bu neyle yapılıyor?" diye sordum. Garson, "Yumurta, kaşar peyniri ve salyangoz" demez mi! Bilsem yemezdim. Ama bu önyargıma rağmen, ertesi akşam da "şlimaki" yemeden duramadım.

Józef Szajna ile söyleşi

Bir gazetenin muhabiri olarak Varşova'ya gelen, sevgili, can dostum Hayati Asılyazıcı'yla buluşup Józef Szajna'ya (1928-2008) gittik. Hayati, daha önceden randevu al-

mıştı. Hem beni onunla tanıştırmak istiyordu hem çevirmenliğini yapmamı. Ben de seve seve kabul ettim. Hayati, bağa gözlükleri ve dingin duruşuyla profesöre benden fazla benziyordu. Bense, 55 yaşında, 12 yıllık bir profesör olduğum halde pek öyle bir akademisyene benzemiyordum. Hayati, beni tanıştırmayı unutunca, Szajna, Hayati'ye profesör, bana da çevirmenmişim algısıyla yaklaştı.

Szajna, İkinci Dünya Savaşı'nda, Naziler Polonya'ya girdiklerinde tutuklanmış ve bileğine bir numaratörle damga vurulduktan sonra Auschwitz'e ve sonra da Buchenwald toplama kamplarına gönderilmiş, zehirli gazla öldürülmekten kıl payı kurtulmuş. Polonyalı ünlü bir tiyatro tasarımcısı, yazarı ve yönetmeni olan sanatçı, konuşma arasında, İngiltere hükümetinden oraya yerleşmek üzere davet aldığını söyledi. Hayati mektubu görüp göremeyeceğimizi sordu.

Mektup gelince, bir çevirmen olarak mektubu okumak görevi de elbette bana düştü. O sırada ben lafa karışarak, "Peki, ne yapmayı düşünüyorsunuz?" diye sordum. Szajna, bana döndü, ilk kez beni fark ediyormuş gibi, "Gitmemeye karar verdim. Çünkü gidersem rahata kavuşurum ve rehavet içinde hiçbir şey üretemem. Mrozeck gitti de ne oldu? Burada yazdıkları dışında hiçbir şey üretemedi. Liubimov'un eşi Musevi'ydi, İsrail onlara kucak açtı ama gitmediler. Çünkü o da benim gibi, üretmek istiyordu. Ülkemin viranelikten kurtulmasını acı çekerek göreceğim ve üreteceğim, bu yüzden, burada kalmak istiyorum."

Szajna'nın bu sözlerini gönülden kabul ediyordum. Bir şey demedim ama ben de tıpatıp böyle düşünüyordum. Bana da Almanya, Avusturya, Avustralya ve ABD gibi ülkelerden çekici ve heyecanlandırıcı iş önerileri gelmiş, ben de reddetmiştim.

(solda) Józef Szajna ve Özdemir Nutku, Varşova.
(sağda) Józef Szajna'nın Replika*'sından.*

Konuşmamızın sonuna doğru Hayati uyandı ve özür dileyerek beni ona tanıttı. Szajna bana döndü ve ilk kez ilgiyle "Hoş geldiniz, Dr. Nutku" dedi. Tanıştıktan iki gün sonra ona sokakta rastladım ve küçük bir pastanede kahve içerken konuşmanın bir yerinde, hiç unutamadığım şu sözleri söyledi: "Bakın Dr. Nutku, Naziler benim ülkemi çizmeleriyle işgal ettiler ama ben onların ülkesine sanatımla girdim."

Sanatçının birçok yapıtının yanı sıra, en çok *Dante* ve *Replika* adlı yapıtları başarı kazandı ve dünyanın birçok ülkesinde oynandı. Szajna birkaç yıl sonra İkinci Dünya Savaşı'nın korkunçluğunu ve Nazilerin saldıkları dehşeti gösteren *Replika* adlı oyunuyla İstanbul Uluslararası Tiyatro Festivali'ne geldi. Bu oyunu izleyen bizler, insanoğlunun bu şiddeti ve zorbalığı karşısında bir kez daha sarsıldık.

Varşova Üniversitesi Türkoloji Bölümü

Ertesi gün öğleden sonra üniversitenin yolunu tuttum. "Polonya'nın en iyi üniversitesi" olarak tanınan bu eğitim kurumu 1816 yılında açılmış ve öğretime başlamış. Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler Fakültesi'nin bir bölümü. O dönemde bu bölümün başında, Doç. Dr. Malgorzata Labecka-Koecherova (1917-2011) vardı. Bu Polonya adlarında birçok sessiz harf yan yana ama bunların bazıları sesli okunuyor. Örneğin, Polonyalı, gerçekçi oyun yazarı Pryzbyszevski'nin (1867-1928) adı, "Pşibizevski" diye okunuyor. Neyse, üniversite, çevresi eski ve yeni binalarla bezenmiş çok güzel bir yerleşkeydi.

Türkoloji Bölümü'ne gittiğimde, daha önceden haber verdiğimden, beni Dr. Malgorzata karşıladı ve kütüphanede konuk etti. Az sonra bölümün diğer elemanları da geldi. Dr. Malgorzata beni onlarla tanıştırdı. Çayımızı içerken sohbet başladı. Dr. Malgorzata, Türk edebiyatını yakından izlediklerini belirtti. *Mavi* ve *Değişim* dergisindeki şiirlerimden ve yazılarımdan söz etti. Konu, döndü dolaştı, Türkiye'deki şairlere geldi. Öğretim elemanları bana bazı şairler hakkında sorular yönelttiler. Özellikle, şairlerimiz hakkında konuşmamı istediler.

Onların en merak ettikleri arasında Attilâ İlhan, Cemal Süreya, Özdemir Asaf ve Edip Cansever vardı. Kitap raflarında Nâzım Hikmet'in Rusça ve Türkçe bütün kitapları bulunuyordu. Dr. Malgorzata'nin uzmanlığı zaten Nâzım Hikmet üzerineydi. Sonra da beni şaşırtan bir biçimde kütüphane raflarında duran, benim o güne kadar çıkan bütün kitaplarımı gösterdi. Hatta benim Türkiye oyun yazarları üzerindeki incelememin Rusça çevirisi bile o raftaydı. Yanımda, o sırada, yeni yayımlanan bir-

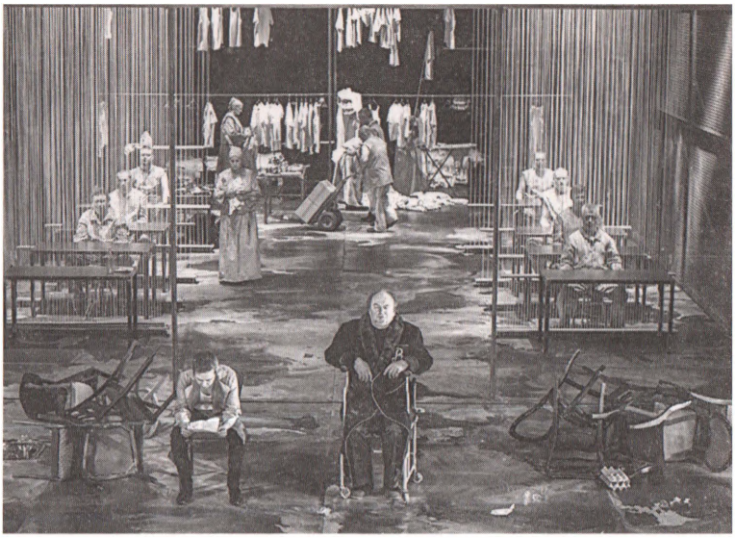
kaç tane *Uzatmalı Gerçekler* vardı. Kitabın iç kapağına "Varşova Üniversitesi Türkoloji Bölümü kitaplığına, saygılarımla" diye yazdım ve bölüm başkanına sundum. Türkiye'deki yazın yaşamını yakından izledikleri gerçekten de belli oluyordu. Sohbetten sonra Dr. Malgorzata, bana, Türkçeden Lehçeye çevirmiş olduğu makaleler kitabını armağan etti. Bu kitapta neler yoktu ki! Eski Türk destanlarından, çağdaş şairlere ve yazarlara kadar incelemelerle doluydu.

Davetli tiyatro konuklarının Lodz seferi

O sırada Polonya'da sonradan parlamaya başlayan Ukrayna doğumlu oyuncu, tiyatro ve film yönetmeni Kazimierz Dejmek (1924-2002) Lodz kentinde, Teatr Nowy'i[6] (Yeni Tiyatro) kurunca daha çok tanınmaya başlamış. 1993 ile 1996 arası Varşova Ulusal Tiyatrosu'nun genel sanat yönetmenliğine atandı ve Polonya Kültür Bakanı oldu. Ürettiklerinden ve yaptıklarından dolayı Polonya'nın en büyük nişanı olan "Polonia Restituta Büyük Haç" nişanıyla ödüllendirildi.

Elbette, bütün bunları çok daha sonra öğrendik. Biz oradayken, o yalnızca gelecek vaat eden bir sanatçı olarak biliniyordu. İşte şimdi onun tiyatrosunda bir performans gösterisine tanık olacaktık. Konuk heyet bu küçücük, depodan bozma, 40-50 kişilik tiyatroda bulduğu yere oturdu. Işıklar söndü, bir lokal ışık kapkara bir kitleyi aydınlattı. Bununla güzel bir müzik başladı. Işık küçüldü büyüdü, müzik hızlandı, yavaşladı ve gösteri bu şekilde sürdü gitti. Otuz dakika sonra ışıklar yandı ve Dejmek fikrimizi

6 Dejmek'in ölümünden sonra oraya kendi adı verilmiş ve Kazimiers Dejmek Tiyatrosu olmuştur.

Dejmek'in Teatr Nowy'de sahnelediği Kreatywna Europa (Yaratıcı Avrupa).

sordu. Çıt yok. Ne oldu herkes dilini mi yuttu? Ben cesaretimi toplayarak, "Bir performans da olsa, bu hiç hareket etmeyen, içinde insan olmayan gösterinin ne anlama geldiğini siz bize açıklayın" dedim. Benim bu sorum üzerine Sovyetler'deki *Teatr* dergisinin editörü Dr. Şvidkoi, "Evet, ben de Dr. Nutku'ya katılıyorum" diyerek beni destekledi ve tartışma başladı.

Dejmek, "Bu bir estetik gösteridir, hareket ve insan olmasına gerek yok" dedi.

Orada bulunanlardan Kanada temsilcisi, "Bunun bir heykel seyretmekten ne farkı var? Müziği mi" diye sordu. Oradan Fransız tiyatro adamı ironik bir tonla "Ama ışığı da var" dedi. Tartışma iyice büyüyünce, Dejmek, "Baylar bu kadar" deyip kestirip attı.

Aslında Dejmek sonradan gerçekten anlamlı şeyler üretti ve önemli yönetmenlerden biri olarak kendini dünyaya

tanıttı. Ama bizim gördüğümüz, bence performans heveninde olan 62 yaşındaki bir sanatçının saçmalamasıydı.

Festivalde izlediğim oyunlar ve Tadeusz Kantor

Polonya'ya gitmişken ABD'den Polonya'ya dönen Grotowski'yi de görmek istiyordum. Ama ne yazık ki o bir yıl önce, 1985'te Çalışma Merkezi'ni İtalya'nın Toskana eyaletinde, Pisa'ya yakın bir yer olan Pontedera'ya taşımıştı. Zaten Varşova'da görüştüğüm onu tanıyan sanatçılar, onun içine kapandığını ve kimseyle görüşmediğini söylediler. Oysa Viyana'ya giderken, Polonya'nın Opol ilçesine uğramış onunla tanışmıştım. Bir çalışmasında da bulunmuştum. O zamanlar genç ve heyecanlıydı. Ama 12 yıl sonra, şimdi onun ABD'deki yıllarında uyuşturucuya alıştığını, şimdi bir enkaz durumunda olduğunu söylediklerinde üzülmüştüm.

Beş Sahnede Ölüm Tragedyası'*ndan bir sahne.*

Birçok güzel temsil arasından, daha çok Polonya oyunlarını ve yönetmenlerini seçtim. Bunlardan en çok Tadeusz Kantor (1915-1990), Kyristian Lupa (d. 1943) ile Krzysztof Warlikowski'nin (d. 1962) çalışmaları ilgimi çekti. Kantor'un sahnelediği iki oyun vardı.

Bunlardan biri, "Witkacy" mahlasıyla yazan, 1939'da 54 yaşında ölen yazar-yönetmen Stanislaw Ignacy Wjtkiewicz'in yazıp Kantor'un metnin üzerinde çalışmasıyla ortaya çıkan *Su Tavuğu* ile Kantor'un Cricot 2 Tiyatrosu'nun temsil ettiği *Beş Sahnede Ölüm Tragedyası*'ydı.

Kantor, 20. yüzyılın ikinci yarısında ve sonrasında, Polonya'nın en önemli tiyatro adamlarından biriydi. Kuramcı ve deneyci Jerzy Grotowski'nin yanı sıra, belki de en önemlisiydi. Almanya için Joseph Beuys, ABD için Andy Warhol neyse, Polonya için de tasarımcı, yazar, yönetmen ve kuramcı Tadeusz Kantor da oydu. O yeni avant-garde'ın öncülerinden biriydi. Bir tiyatro devrimcisiydi. Kendine özgü çalışmalarıyla seyircinin hayal gücünü zorluyor, denemeleriyle herkesin aklını başından alıyordu. Zaten festival dolayısıyla tanıştığım Polonyalı tiyatro insanları da onu özel bir yere koyuyorlardı. Kantor, farklı bir kuramcıydı; kendi yeniliklerini gelenek üzerine kuran bir öncü olarak kabul ediliyordu.

Kantor'un gördüğüm her iki oyunu da beni gerçekten heyecanlandırdı çünkü bunlardaki sıradışı hayal gücü ve resim estetiği izleyene haz veriyordu. Bu tiyatro festivalinden en büyük kazancım, Kantor'un çalışmalarını biraz olsun tanımak oldu. "Keşke onunla konuşma fırsatı bulabilseydim" diye hep düşünmüşümdür.

41 yaşında olan Kyristian Lupa 1986'daki bu festivale sahnelediği *Hamlet*'le katılmıştı. O yıllarda 73 yaşını süren sahne tasarımcısı, yazar, yönetmen ve pedagog Lupa, şu anda Avrupa'nın yaşayan en büyük yönetmeni olarak değerlendirilmektedir. Provalarını kendine özgü bir yöntemle yürüttüğünden bu çalışmalarına "laboratuvar provaları" denilmiştir.

Lupa, Thomas Bernhard'ın değerini Avrupa'ya ilk tanıtan yönetmen olarak da anılır. Kendisi Kantor'dan, Swinarski'den[7] ve 'Witkacy'den[8] etkilendiğini belirtmiştir. Zaten Kantor'un da öğrencisidir. Lupa, tiyatro yaşamına atılmadan önce fizik eğitimi görmüş, 1969'da grafik tasarımından mezun olmuş. Ayrıca Krakow'daki Devlet Yüksekokulu'nda yönetmenlik eğitimini tamamlamış. Başlarda Swinarski gibi film çekimine ilgi duymuş, görüntü sanatları için sinema okulunda da eğitim görmüş. Özellikle Swinarski ve Kantor, onun vizyonu için birer yol gösterici olmuşlar.

Bir süre Swinarski'nin de öğrencisi olan Lupa, Swinarski'nin asistanı olarak Krakow Stary Teatr'da (Eski Tiyatro'da) *Hamlet*'i sahnelerken Swinarski'nin oyuncuyu çalıştırma tekniği ile Kantor'un oyuncunun işlevleri öğretisini bir arada uygulamış. Ayrıca yol göstericilerinden biri de Carl Gustav Jung olmuş.

Edindiğim bilgiye göre, Lupa'nın, tiyatroya attığı ilk profesyonel adım Slawomir Mrozek'in *Mezbaha* adlı oyu-

7 Konrad Swinarski (1926-1975), Polonya tiyatrosunun en önemli öncülerinden biri; ne yazık ki 49 yaşında, bir uçak kazasında hayatını kaybetmiştir.

8 Stanislaw Ignacy Wjtkiewicz (1885-1939). Tiyatroda salt biçim, "absürt", kara mizah, resim, fotoğraf, eksantrik görünümlerle ilgilenmiş yenilikçilerden biri. O da 44 yaşında uyuşturucudan ölmüştür.

nuymuş. Bu çalışmasından sonra Almanya, Avusturya ve Yunanistan'da oyun sahnelemesi için davet edilmiş. Kısacası, Lupa'nın yaptıkları uzayıp gidiyor. Ben, daha çok festival sınırları içinde kalmayı yeğ tuttuğum için özetle ilgileniyorum.

Krzysztof Warlikowski

Lupa'nın öğrencisi olan Krzysztof Warlikowski de çok ilginç bir tiyatro insanıydı. Bu festivalde sahnelediği bir oyun yoktu; ama konferanslar dizisi içindeki konuşması çok etkileyici ve değişikti. Bu tiyatro insanı, bugünlerde tiyatronun en devrimci ve gözü pek yönetmeni olarak değerlendirilmektedir. Çeşitli yazarlardan yaptığı sahne uyarlamaları tiyatro tarihinde yerini almıştır. Özellikle, Shakespeare oyunları üzerine yaptığı yenilikler hem Shakespeare'in hem bugünün yorumunu yapar niteliktedir. Gerçi bunlar, 1990'lı yıllardan sonra ortaya çıkmış ve 2000'li yıllarda doruğuna ulaşmış olsa da Warlikowski'nin 1986'daki konuşması, zaten ilerde onun parlak geleceğinin habercisi olduğunu gösteriyordu.

1986'da konuşmasıyla beni etkileyen Warlikowski'nin geleceğini o zamandan öngördüğüm için sonradan kendimi kutladım.

Yurda dönüş

Chopin Havaalanı'nda, bizi yine Rus yapımı aynı tip bir uçak bekliyordu. İçimden "Eyvah" dedim, "Yine İstanbul'a kadar gürültüden kulaklarımız sağır olacak" diye düşündüm. Bereket yerim bu kez ortalarda bir yerdeydi. Motor gürültüsü daha az geliyordu. Bavulumu ver-

dim ve yerime oturdum. Birkaç hediyelik eşya aldığım için bavulum şişmişti. Üç üç buçuk saat sonra İstanbul'a vardık. İzmir uçağına yetişmek üzere bavulumu almak için herkesten önce yürüyen bantların önüne geldim. Hay aksi şeytan, bavulum bir türlü gelmedi.

Son bavul da alıp götürüldükten sonra bavulumun gelmediğini görünce, havalanındaki sorumlu kişiye gittim ve durumu anlattım. Polonya Havaalanı'na telefon edildi. Makbuzumdaki numara verildi ve anlaşıldı ki bavulum Kiev'e gitmiş. Uzatmayayım, bavulum bir ay sonra adeta parçalanmış ve iplerle bağlanmış olarak İzmir Havaalanı'nda bana verildi. Bavulu açtığımda bazı plakların ve hediyelik eşyaların olmadığını gördüm. Canım sıkılmıştı. Hülya'ya aldığım çok güzel bir hediye vardı. O da yok olmuştu. O güzel Varşova yolculuğumun sonu kötü bitmişti.

Ağustosun sonuna doğru İzmir'e döndüğümde öldürücü bir sıcakla karşılaştım. Zaten bunu bekliyordum. Hemen tatile gitmek istiyordum ama masamın üstü mektup ve resmi yazılarla doluydu. Ağustos ayında, "tiyatro da olsa festival çekilmez" dediğinizi duyar gibi oluyorum. Ama Polonya'ya ilkbahar güzelliği ancak ağustosta geliyormuş, bu yüzden, daha önceki aylar soğuk olduğu için sanatsal etkinlikler temmuz ile eylül arasında düzenleniyormuş. Onların açısından doğru. Ama onları bu ayda İzmir'e getirsek, erirlerdi herhalde.

Tiyatro Müzesi kuruluyor

Aynı yılın sonuna doğru masamın üstündeki resmi yazıların arasında biri dikkatimi çekti. Bu, 9 Aralık 1986 tarihli, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan gelen bir yazıydı. Yazıyı, bakan Mesut Yılmaz adına genel müdür Dr. Nurettin Yardımcı imzalamıştı. Yazı kısaca, bir tiyatro müzesinin kurulacağını, bunun için Yıldız Sarayı'ndaki Gedikli Cariyeler binasının seçildiğini ve İstanbul'da,19 Aralık 1986 günü, saat 14:00'te bir toplantı yapılacağından söz edilip ekte de toplantıya katılacak üyelerin adları yer alıyordu.

Toplantıya müsteşar Kemal Gökçe'nin başkanlığında, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Nurettin Yardımcı,

Haldun Taner, Cüneyt Gökçer, Recep Bilginer, İstanbul Kültür ve Turizm Müdürü Cengiz Taner, İstanbul Kültür ve Turizm Müdür Yardımcısı Altan Akat, Röleve ve Anıtlar Müdürü Muharrem Oral, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü temsilcisi Ayla Yılmaz, Röleve ve Anıtlar Müdür Yardımcısı Özkan Yalaz, Yıldız Sarayı Müdür Yardımcısı Bülent Bilgin ve bir de ben katılacaktık. Bu listeye göre bakanlık temsilcileri sekiz, biz tiyatrocular ise dört kişiydik. Listeye itiraz edince Prof. Bedrettin Tuncel, Vasfi Rıza Zobu, Ayşın Candan, Oktay Akbal da dahil edildi. Cüneyt Gökçer mazeret bildirince Bozkurt Kuruç toplantıya katıldı. Böylece, sekiz kişi olduk ve resmi görevlilerle aynı sayıya eriştik.

Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcileri toplantıda önümüze hazırladıkları raporu getirdiler. Bu raporda bakanlığın müze konusunda düşüncesi belirtiliyordu. Önemli olan, tartışmanın seviyeli bir ortamda olmasıydı.

Biz tiyatrocular yapabileceğimiz katkıları açıkladık. Müze açılmadan da bunları teslim ettik. 28 Haziran 1987 günlü, Yıldız Sarayı Müdür Yardımcısı Bülent Bilgin'in resmi yazısının ekinde, müzeye armağan ettiğim malzemelerin bir dökümü yapılmıştı. Bunlar için teşekkür ediliyordu. Tarihsel bir saptama olarak armağan ettiklerimin bir listesini buraya aktarıyorum:

- Ertuğrul İlgin'in yönetmen yardımcılığını yaptığı Carl Ebert'in, 1942'de, Beethoven'ın *Fidelio* operası için tuttuğu kapsamlı ve ciltlenmiş oyun düzeni defteri (reji defteri);
- 2 adet Milli Tiyatro'nun II. Meşrutiyet'teki el ilanı;
- 4 adet Milli Tiyatro'nun duvar ilanı;
- 1 adet Erenköyü, Sefa Bahçesi'nde 6 Eylül 1337 (1921) Salı günü verilen temsile ilişkin ilan;
- 1 adet Erenköyü, Sefa Bahçesi'nde, 12 Teşrinievvel 1337 (Ekim 1921) Cuma günü ve akşamı yapılan sünnet düğünündeki temsilin el ilanı;

• 2 adet İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun Şehzadebaşı'ndaki temsilinin ilanı;

• 1 adet Şehzadebaşı'nda Muhsin Ertuğrul'un kurduğu ilk özel tiyatro olan Ferah Tiyatrosu'nun ilanı;

• 1 adet İstanbul Temâşâ Heyeti'nin davetiyesi;

• 1 adet Istanbul Temâşâ Heyeti'nin Kınalıada'daki temsiline ilişkin el ilanı;

• 1 adet Kadıköyü'nde, 1926 yılında Yoğurtçu Park Sineması'nda düzenlenen "Aile Müsameresi"nin ilanı;

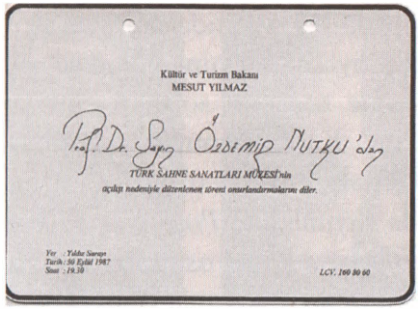
• 2 adet Kadıköyü, Kuşdili Tiyatrosu'nun Ramazan temsilleri ilanı;

• 1 adet Halk Sinema Tiyatrosu'nun davetiyesi.

Yıldız Sarayı Tiyatrosu'ndaki hazırlıklar ancak ertesi yılın eylül ayında bitti; Kültür ve Turizm Bakanı'nın da katılmasıyla 30 Eylül 1987 akşamı bir törenle halka açıldı. Başta, Vasfi Rıza olmak üzere Şehir Tiyatrosu sanatçıları ellerinde bulunan belgeleri vermişlerdi. Vasfi Rıza bir zamanlar kendi parasıyla yaptırdığı tiyatro giysilerini müzeye devretmişti. Açılış bir hayli ilgi topladı. Müzenin bulunduğu Gedikli Cariyeler binası, II. Abdülhamid'in yaptırdığı ve Kültür Bakanlığı tarafından yenilenme çalışmaları süren tiyatro binasının[1] yanındaydı.

Yıldız Sarayı Tiyatrosu ve Sahne Sanatları Müzesi adı verilen bu kompleks, bugün, Yıldız Tiyatrosu binasıyla (1889) birlikte Gedikli Cariyeler binasını kapsamaktadır. Restorasyon çalışmaları tamamlanan bu yapılar ziyarete açılmıştır. Tiyatro Müzesi'nin bir bölümünde de kullanıldığı devre ait orijinal kostümlerin sergilendiği bir seksiyon oluşturulmuştur. Sahne Sanatları Müzesi'nde ise halen geleneksel ve Batı etkisinde gelişen tiyatro tarihine ait ve

1 Tiyatro binası da 6 Ocak 1994 günü halka açıldı.

Kültür ve Turizm Bakanı
MESUT YILMAZ
Prof. Dr. Sayın Özdemir NUTKU'dan
TÜRK SAHNE SANATLARI MÜZESİ'nin
açılış nedeniyle düzenlenen öğrenci onurlandırmalarını diler.
Yer : Yıldız Sarayı
Tarih : 30 Eylül 1987
Saat : 19.30
LCV. 160 30 60

Bakanlığım açılış davetiyesi.

arşiv değeri taşıyan belgeler ile ünlü sanatçılara ait bazı kişisel eşyalar sergilenmektedir. Çekirdeği oluşturan müzeler, devredilecek ve satın alınacak yeni eserlerle daha da zenginleşecektir.

Önemli bir İngiliz eleştirmen: John Elsom

İngiltere'nin en önemli tiyatro eleştirmenlerinden biri olan Kenneth Tynan, 53 yaşındayken, 1980'de yaşamını yitirdikten sonra, onun tahtına oturan John Elsom çok yönlü bir tiyatro yazarıydı. Aynı zamanda da gazete eleştirmeniydi. 1986'da Uluslararası Tiyatro Eleştirmenler Birliği'nin başkanlığına seçilince, bir yıl sonra, 1987 yılında Türkiye'ye geldi. Ben de Türkiye Eleştirmenler Birliği'nin bir üyesi olduğumdan onunla tanışıp konuştum.

İstanbul'da yaptığımız bu konuşma ikimiz adına da çok yararlı geçti. Aynı zamanda televizyon programları yapan, tiyatro konusunda 9 kitabı, 10 oyunu olan ve çok yönlü etkinliklerin başını çeken Elsom da uyuşabileceğim insanlardan biriydi. O sırada, Britanya'daki Liberal Parti'nin de başkanıydı. Sonradan uluslararası sanat danışmanı olarak ünlendi. Benden üç yaş küçüktü, 1934 doğumluydu.

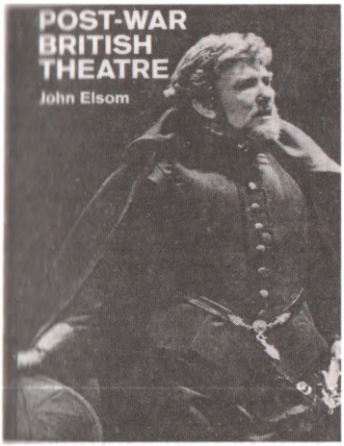
Tanıştığımızda 53 yaşında olmalı. Konuşmamız sırasında İngiliz tiyatro tarihini bilmeme şaşırdı. Türkiye tiyatrosu üzerine sorduğu soruları elimden geldiği kadar yanıtladım. Konuşmamızın sonunda, çantasından çıkardığı bir kitabı imzalayarak bana armağan etti. Bu, onun 1976'da yayımlanan *Post-War British Theatre* (*Savaş Sonrası Britanya Tiyatrosu*) adlı kitabıydı. O sırada, *Othello* ve *Kral Lear*'i çevirmiş, *Yeter ki Sonu İyi Bitsin*'i de çevirmeye başlamıştım. Shakespeare'den söz ederken, "Shakespeare üzerine de bir kitap yazmayı düşünüyorum; basıldığı zaman size de gönderirim" dedi.

"Teşekkür ederim. Lütfen zahmet etmeyin, ben Shakespeare üzerine çıkan kitapları zaten izliyorum, onu da alırım."

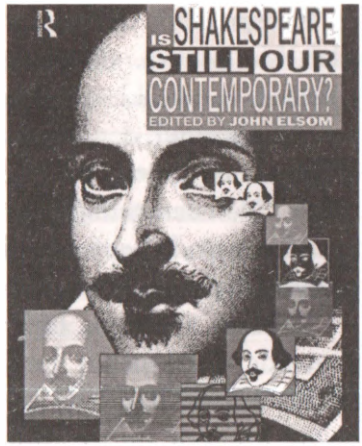
Elsom'un şimdi kitaplığımda bulunan, 1989'da piyasaya çıkan *Is Shakespeare Still Our Contemporary?* (*Shakespeare Hâlâ Çağdaşımız mı?*) başlıklı kitabı, Jan Kott'un *Shakespeare Our Contemporary* (*Çağdaşımız Shakespeare*) adlı kitabının tersten bir yankısı gibidir. Bu kitap Young Vic Theatre'da (Gençlik Tiyatrosu'nda) düzenlenen bir seminerin bildirilerini kapsar, editörü de John Elsom'dur. Kitabı elime aldığımda, "Demek yazmaktan vazgeçti, bir seminer düzenleyip genç akademisyenlerin düşüncelerini almayı daha yararlı buldu" diye düşündüm. Sanırım bu düşüncemde de yanılmadım; çünkü genç akademisyenlerin Shakespeare üzerine oldukça değişik görüşleri vardı.

Arnold Wesker'le İzmir'de

1988 yılının nisan ayında, İngiliz öfkeli kuşağın en önemli yazarlarından biri olan, sosyalist ve ateist Arnold Wesker'in İstanbul'a bir konferans vermek üzere geldiğini

Savaş Sonrası Britanya Tiyatrosu.

Shakespeare Hâlâ Çağdaşımız mı?

öğrenince, onun İzmir'e de gelmesini sağlamak için gerekli yerlere başvurdum. İngiliz Kültür Heyeti'nin desteğiyle, yazar olarak çok sevdiğim Arnold Wesker İzmir'e geldi, biz de onu ağırladık.

Wesker, 1950'li yılların ortalarında, Türkiye Devlet Balesi'nin başında bulunan Dame Ninette de Valois tarafından Ankara'ya davet edilmişti ama ben o sırada Ankara'da olmadığım için onunla görüşememiştim. İşte şimdi İzmir'de görüşecektim ve heyecanlıydım. Wesker'i güzel bir yemekle ağırlamak istiyordum. O sıralarda, İzmir'de çok revaçta olan Çin Lokantası'nda yer ayırtmayı düşündüm. Restoran sahibi Tevfik, Ankara mezunumuz Hülya'nın dönem arkadaşıydı. Hülya da her zamanki gibi bu işi de üstlendi, zor yer bulunan bu restorana telefon edip 16 kişilik (bölüm öğretim elemanlarının katılacağı) yer ayırtmayı başardı. Tevfik, bir indirim yapacağını söylemişti ama yemek sonunda bizden hiçbir şey talep etmedi. "Wesker'i restoranımıza getirmeniz bizim için onurdur" dedi ve onun konukları olduğumuzu söyledi.

Wesker geldi. Afrası tafrası olmayan, doğal hareket eden bir insandı. Özellikle, kendilerini soyluymuş gibi gösteren ve varlıklı olduklarından dolayı yüksekten bakan "highbrow" denilen insanlardan hiç hoşlanmıyordu. 2006 yılında yaptığı bir söyleşide, bir gazeteciye şöyle demişti: "Nereden geldiğini göstermek için şapka takan insanlar hakkında hep kaygı duymuşumdur, çünkü nereden geldiklerinin pek de bir önemi yoktur."

Yemekte aramızda tatlı sert bir tartışma başladı. O, tiyatroda eleştirmenin gereksiz olduğuna inanıyordu ve bu düşüncesini hararetle savunuyordu. Bense eleştirmenin önemi üzerinde duruyordum, tiyatroya olan katkısından söz ediyordum. Wesker, yönetmene de karşıydı; o, kendi oyunlarını kendi sahnelemek istiyordu. Bazı ülkelerde de bunu şart koşmuş ve başarmıştı. Ama İngiltere'de bu isteği pek iyi karşılanmamıştı... Nitekim, Wesker fakülteye geleceği için öğrencilerin hazırladığı *Dört Mevsim* adlı oyununu izledikten sonra, öğrencilere müdahale ederek kendi rejisini yapmaya kalktı. Ben cesaretimi takınarak, "Siz önemli bir yazarsınız ama yönetmen değil. Bence bir yazar kendi oyununu sahnelememeli; çünkü kendi yavrusuna objektif bakamaz" dediğimde kızdığını ama belli etmemeye çalıştığını gördüm.

Wesker, benim, onun bu fikirlerine karşı koyduğumu gördükçe daha da inatçı bir tavır alıyordu. Ne de olsa bizim konuğumuzdu. Bu tartışmaları uzatmak gereksizdi. En sonunda ona, "Mr. Wesker, sizin oyunlarınıza ve duruşunuza çok saygım var, eminim sizin de benim düşüncelerime ve duruşuma saygınız vardır" deyince gülmeye başladı, "Sizi sevdim, anlaşılan siz de benim kadar inatçısınız" diyerek içten bir biçimde, dostluk duygusuyla sırtıma vurarak tartışmayı bitirdi. Sonra da Bond çantasını açıp tiyatro, gazeteler ve gazetelerdeki tiyatro eleştirileri üzeri-

ne düşüncelerini içeren, *The Journalists: A Triptych* (*Gazeteciler: Üç Tablo*) adlı kitabını imzalayıp verdi; verirken de "Belki kitabın tümüne karşı olacaksınız ama kim bilir, belki de bana katılırsınız" deyip son vuruşunu yaptı.

Arnold Wesker'le ilk ve son konuşmamız bu oldu. Ama o saplantı durumuna getirdiği düşünceleriyle, bende ve yemeğe katılan diğer kişilerde iz bıraktı. Son yıllarında Parkinson hastalığına yakalanan Wesker'i 12 Nisan 2016'da 83 yaşını sürerken yitirdik.

Bilimsel bir gezi üzerine Allegro Vivace

Günü geçmiş de olsa, güncelliğini yitirmemiş olan bilimsel bir gezinin anı kırıntıları üzerinde durup biraz soluklanmak istiyorum. Burada özetlediklerim geçmiş yıllardaydı ama bugün de bizim için tazeliğini koruyor. 1987 yılının 10-13 Kasım günleriydi. Uluslararası Tiyatro Enstitüsü (ITI) Türkiye Milli Merkezi'nin girişimiyle, İstanbul'da önemli bir sempozyum düzenlenmişti. Bu tiyatro toplantısı özellikle üç devlet arasında yapılmıştı: Türkiye, ABD ve Sovyetler Birliği. Bu sempozyumun amacı Türkiye'nin bir barış elçisi olarak Batı ile Doğu arasında bir köprü oluşturması ve günümüz tiyatro sorunlarının tartışılmasıydı. Bu etkinlik, öyle kuru kuruya bir toplantı olarak kalmamış, çok yararlı olmuş ve üç devletin sanat temsilcileri arasında çok sağlıklı bir iletişim kurulmuştu.

Üç devlet arasındaki toplantıların ikincisi, Amerika Birleşik Devletleri'nde, North Carolina Üniversitesi'nin Winston-Salem'de bulunan oyunculuk ve sahne tasarımı sanat dallarını da içeren Sanat Fakültesi'nde 17-20 Nisan 1989 tarihleri arasında düzenlendi. Türkiye'den Genco Erkal, Ayşegül Yüksel, ITI Başkanı Refik Erduran ve ben katıldık.

Sovyet Rusya'dan ITI Başkanı Valery Khassanov, Azerbaycan Tiyatro Birliği sekreteri, sanatçı Azer Neimatov, Özbekistan Tiyatro Birliği sekreteri Taşpulat Tursunov, tanınmış Rus aktris ve Moskova'daki Sovremennik Teatr'ın sanat yönetmeni Galina Volchek, son yıllarda ülkemizde de adını duyuran yazar Aleksandr Galin ve *Teatr* dergisi yayımcısı Mikhail Şvidkoi katıldı. ABD'den ise ITI Başkanı Martha Coigney, aktör Alan Rust ve –Sir John Gielgud, Sir Ralph Richarson gibi, büyük Shakespeare oyuncularının diksiyon ve konuşma estetiği eğitmeni– Prof. Malcolm Morrison, Detroit'ten eleştirmen Lawrence Devine, 1986'da İstanbul'da başarılı bir resital veren, günümüzün en ünlü Shakespeare aktrislerinden biri olan Irene Worth, oyun yazarı, oyuncu, yönetmen, besteci, eleştirmen George White, son yıllarda çeşitli tiyatrolardaki oyunlarıyla tanınan genç oyun yazarı Peter Hedges, Playmakers Repertuvar Tiyatrosu sanat yönetmeni David Hammond, Florida Üniversitesi'nden Gin Lazin, Dramaturg-yönetmen Susan Gregg ve Milwaukee Repertuvar Tiyatrosu yöneticisi Sara O'Conner bu toplantıya katıldılar.

Toplantının yapıldığı Winston-Salem iki küçük ilçenin birleşmesinden ortaya çıkmış, çelik ve camdan yapılmış yüksek binaları olmayan, bin bir renkte çiçeklerle bezenmiş bahçeli evlerden oluşan, yeşillikler içinde şirin bir ilçeydi.

Uzun bir yolculuktan sonra, 16 Nisan 1989 akşamı, North Carolina Sanat Fakültesi'nin konuklar onuruna verdiği akşam yemeğinin sonuna doğru yetiştik. Amerikalı ve Rus meslektaşlarımız oradaydılar. Fakültenin eğitim kadrosunda bulunan Çiğdem Onat (Selışık), Tunç Yalman da bizi karşılayanlar arasındaydı.

North Caroline Üniversitesi, ABD'nin önde gelen üniversitelerinden biriydi. Sadece Sanat Fakültesi'nin yerleş-

kesi, ülkemizdeki birçok üniversitenin yerleşkesinin üç dört misliydi. Daha çok, her türlü gereksinimi karşılayabilecek küçük bir ilçeye benziyordu. Süpermarketleri, büyük bir stadyumu, sinemaları, 9 tiyatro salonu, 2 konser ve dans salonu, 2 sinema salonu ve ayrıca her bölüm için çalışma stüdyoları vardı. Hele opera binası gördüğüm en büyüklerinden biriydi. Bu fakülte, üç aşamalı bir eğitim yapıyordu, ortaöğretimde, öğrenciler, ilerde yükseköğrenim göreceği dallarda yetiştiriliyor, sonra dört yıllık bir üniversite eğitimini tamamlayan mezunlar isterlerse, mezuniyet sonrası, lisansüstü eğitimine de kaydolabiliyorlardı. Doğrusu bu üniversitenin sadece Sanat Fakültesi'ni görmek bile insana, buranın nasıl bir üniversite olduğunu hissettiriyordu.

17 Nisan Pazartesi günü ilk toplantıya gittik. Okulun gönderdiği otobüsle yerleşkeye geldiğimizde, bahçede kurulan açık hava sahnesinde, çok güzel tap dansı[2] yapan öğrencilerin gösterisiyle karşılandık. Bunun öğrencilerin, "sanat eğitiminden anlamayan" müdüre karşı sürdürdükleri bir direniş olduğunu gördük. Ama bu şimdiye kadar karşılaşmadığımız, çok bilinçli bir protestoyu içeriyordu; ne bağırış çağırış, ne taşkınlık, ne de kalabalığın nümayişi... Her yerde düzenli bir gösteri vardı. Yüzlerce ağacın yayıldığı yeşil çimenlerin çeşitli yerlerinde podyumlar, çadırlar kurulmuştu. Öğrenciler değişik mekânlarda gösteriler düzenliyorlardı. Bir yerde dansçılar bale gösterisi yapıyor, öbür yanda bir oda orkestrası Mendelssohn çalıyor, başka bir alanda bir kuartet caz müziği yapıyordu. Tiyatro bölümü öğrencileri oyunlar oynuyor, tasarım öğrencileri yollara birbirinden güzel resimler çiziyordu.

2 "Tap dansı" bizde "step" denilen dans. Aslında step dansı, İngilizcede başka bir dans türüdür.

Sonradan öğrendiğimiz şeyler bizi daha da etkiledi. Öğrenciler bütün derslere giriyorlardı. Öğrencilerle konuştuğumuzda, dersleri kaçırmanın kendileri için çok büyük kayıp olacağını, buradaki eğitimin bir saniyesinin kaçmasının bile, kendilerinin gelecekteki yaşamlarında bir eksiklik yaratacağını söylediler. İçlerinden biri, "Biz hepimiz sanatçı olmak üzere eğitiliyoruz. Sanatın protestosu sanat üretmektir; düşünceleri ve duyguları sanatla göstermektir" dedi. Öğrenciler kollarına doğanın ve üretkenliğin simgesi olan yeşil bantlar takmışlardı. Bu protesto, demokrasinin ve bilinçli olmanın en güzel örneklerinden biriydi. Bu tavırlarıyla hocalarını da yanlarına çekmişlerdi.

Aynı gün, bütün hocaların hatta oraya gelen Amerikalı tiyatro adamlarının da kollarında yeşil bantlarla dolaştığını izledik. Ünlü tiyatro sanatçısı Dame Irene Worth, protesto için, Shakespeare'in *Coriolanus*'undan Volumnia ile Coriolanus arasında geçen bir sahneyi okulun bir oyunculuk eğitmeniyle birlikte oynadı. Genco ile Çiğdem de Bilgesu Erenus'un *Güneyli Bayan*'ından bir sahneyi Türkçe olarak okudular. Türkçe olmasına karşın, öğrenciler tarafından uzun uzun alkışlandılar. Daha sonra, Peter Hedges,[3] kendi oyunundan bir parçayı okudu.

18 Nisan Salı günkü sabah oturumunun teması, "'Oyun Yazarının Bugünü ve Yarını"ydı. Oyun yazmada yeni estetik ve teknik eğilimler tartışıldı. Oyun yazarının tiyatronun dışında biri olmadığı, nasıl yönetmen, oyuncular, tasarımcılar ve ötekiler birlikte çalışıyorlarsa yazarların da bu kolektif çalışmanın bir unsuru olarak yer alması gerekliliği üzerinde duruldu. Yazarın da tiyatronun bu ortaklığının ayrılmaz bir birimi olduğu kabul edildi.

3 İstanbul'da yeni oyunu sahnelendi.

Özdemir Nutku, ünlü ABD'li aktris Dame Irene Worth ve Genco Erkal, North Carolina, 1989.

"Oyun Yazarının Yönetmen ve Oyuncudan Bekledikleri", aynı gün öğleden sonraki oturumun temasıydı. Amerikalı dostlarımız bildiri hazırlanmasını istemedikleri için bu temaları daha önce bildirmemişlerdi. Bu bence iyi oldu çünkü önceden dikkatle hazırlanmış birtakım kâğıtlar yerine, böylece çok canlı, sıcak ve yaratıcı bir konuşma ortamı doğmuş oldu. Ülke temsilcileri, önce kendi ülkelerindeki sorunlardan söz ettiler. Büyük yazar, vasat yazar konusu gündeme geldi.

Her üç ülkenin de yazarları para için yazılmaya başlandığı anda, yazarın genellikle vasatın üzerine çıkamadığından söz ettiler. Büyük yazarların, öncelikle ve sadece yazmayı düşündükleri için büyük olabildiklerine dikkat çekildi. Ayrıca oyun yazarının durumunun nerede yaşadığına bağlı olduğu gerçeği üzerinde de duruldu. Yazarlar için, yönetmenin önemi vurgulandı. Yazar-yönetmen işbirliğinin önemi üzerine konuşuldu. Sanatçılar, çoğu yazarın, yönetmenin önemini anlamadığı, iyi bir yönetmenin, metinde, yazardan daha çok şey görebildiği savunuldu. İyi yönetmenin, oyuncunun yaratıcılığını ateşleyen bir sanatçı olduğu da belirtildi.

19 Nisan günü oturum yoktu. Konuklara çevre gezdirildi. WTTI Başkanı Profesör Morrison, ilginç bir milyarderin evine, öğle yemeğine davetli olduğumuzu söyledi. Bu milyarder sanat ve sanatçı dostu, ünlü Hanes iç çamaşırı endüstrisinin başta gelen patronuymuş. Biz tiyatrocuları davet ettiğine göre renkli biri olmalıydı.

Bir minibüsle kentin dışında, ağaçlarla büyük bir gölün çevrelediği üç katlı bir malikâneye geldik. Minibüsten iner inmez bizi Rodin'in ünlü "Düşünen Adam" heykeli karşıladı. Heykelin çok başarılı bir kopyasıydı; özgün yapıttan ayırt edilemeyecek kadar güzeldi. Bilindiği gibi bu heykelin özgün olanı Paris'te, Rodin Müzesi'nin önündedir.

Mr. Hanes bizi kapıda karşıladı. Oysa ben kapıyı bir hizmetçi açar diye bekliyordum. Orta yaşlarda, güler yüzlü bir adamdı. Hepimizin teker teker elini sıkıp bizi içeriye buyur etti. Salonda muhteşem bir yemek masası hazırlanmıştı, bir küçük orkestra, bir altılı (sekstet), yemek salonunda hazır bekliyordu. Yaylı çalgılardan kurulu bu oda orkestrası yemek boyunca klasik müzikle kulağımızın pasını giderdi. Masadaki her iki konuğun arkasında bir hizmetli isteklerimizi yerine getirmek için bekliyordu. Bu muhteşem yemekte ilk kez genleriyle oynanmış domatesler, elmalar, portakallar gördüm; örneğin, renk renk domatesler, portakal büyüklüğünde çilekler, kabuklarıyla yenilen erik kadar portakallar, ayva genleriyle melezlenmiş elmalar vb.

Yemek arasında, evin önündeki Rodin heykelinin özgün yapıtı aratmayacak kadar çok başarılı bir kopya olduğunu belirttiğimde, Mr. Hanes gülerek "Evet, özgün olanın tıpatıp bir kopyasıdır" deyince hepimiz bunu onayladık. Yemek bitip de terasta, kahvelerimizi yudum-

larken, Mr. Hanes o kocaman gölü göstererek "Burası bir vadiydi, aylarca buraya su taşıttım. Bir de artezyen kuyusu açtırdım. Burayı bir göl durumuna getirdim, bundan gurur duyuyorum" dedi. İskelede, üç katlı güzel bir yat duruyordu.

"Pek boş zamanım olmuyor ama ailem yararlanıyor, bu da bana yeter."

Sonra bize döndü: "Resim koleksiyonumu görmek ister misiniz?"

Herkesten önce ben atıldım: "Çok seviniriz."

Evin yanına inşa edilmiş bir galeriye gittik.

"Önce size Rönesans ustalarını, sonra da modern resimleri göstereceğim."

Galeriye girdiğimizde hepimizin ağzı şaşkınlıktan açık kaldı. Not alabildiğim kadarıyla Rafael, Bernini, Correggio, Caravaggio, Guerini, Masaccio, Mantegna, Veronese gibi ressamların yağlıboya tabloları ve bir de Leonardo da Vinci'nın karakalem bir skeçi sergileniyordu.

Modern ressamlar koleksiyonu daha fazlaydı: İzlenimcilerden Monet, Cezanne, Lautrec, Pisarro, iki adet Degas; dışavurumculardan Van Gogh, Gauguin, figüratiflerden Miro, iki adet Kandinsky vb. Zengin olmanın en güzel yanı bu olsa gerek.

Sanat koleksiyoncusu Mr. Hanes'in evinden ayrıldıktan sonra minibüs bizi kentin yaslandığı Blue Ridge Dağı'na götürdü. Mor ve yeşilin iç içe geçtiği bol ağaçlı ormanda, Çiğdem Onat'ın dağ evinde piknik yapıldı. Öğleden sonra, öğrencilerin de katılacağı bir sohbet kokteyli vardı. Öğrenciler sempozyuma katılan bizlerle konuştular; ülkelerimiz tiyatroları hakkında bilgi aldılar. Kendi sorunlarını bir kenara bırakarak yeni bir şeyler öğrenmek için adeta yarış ettiler. Böyle öğrenciye can kurban.

Son oturum, 20 Nisan günü yapıldı. Bu oturumda ülkelerimiz arasında sanatsal alışverişin nasıl kurulacağı tartışıldı. Her ülke için bu konuda en büyük engelin para olduğu anlaşıldı. Değişik ülkelerin sanatını ve sanatçısını birbirine ulaştırmak, sağlıklı bir iletişim kurmak için finans kaynaklarının araştırılması üzerinde daha yoğun bir çaba harcamak gerektiği belirtildi. Oturum sonunda, North Carolina Sanat Okulu Tiyatro topluluğunu o sırada düzenlenen İstanbul Uluslararası Gençlik Tiyatroları Şenliği'ne davet ettik. Yol paralarını çıkarabilirlerse bir dahaki yıl katılacaklarını belirttiler.

Bu üçlü tiyatro buluşmalarının üçüncüsü de ertesi yıl Aşkabad'da yapıldı. Ben o toplantıya İzmir'deki etkinliklerimiz dolayısıyla katılamadım. Bu toplantıların ardından, 1990 yılında Viyana, Schönbrunn Sarayı'nda toplanan temsilcilerle benim, adını önerdiğim WTTI'yı (World Theatre Training Institute) yani Dünya Tiyatro Eğitimi Enstitüsü'nü kurduk. 1991'de de bütün ülkeleri kapsayan uluslararası bir kongre İstanbul'da düzenlendi.

O gün 13:20 uçağıyla New York'a uçtuk. Otelimiz, Edison Hotel, Broadway'in tam göbeğindeydi. Otelin karşısındaki Barrymore Theatre'ın önünde, Barişnikov'un *Metamorphosis* adlı bale temsilinin ilanı görülüyordu. O gece, ilk açılışını 1912'de yapmış olan 52. Cadde'deki Cort Theatre'da *Sarafina* adlı müzikale götürüldük. Bu müzikal, Güney Afrika'daki ırkçı rejime karşı, Güney Afrikalı bir topluluk tarafından oynanıyordu. İki yıldır başarısını sürdüren bu topluluk, *Sarafina*'yı ilk kez 1987 Haziranı'nda Johannesburg'da oynamış. Müziği ve danslarıyla ilginç bir ritüeli andıran bu oyunda bir metin aramak herhalde yanlış bir tutum olurdu. Oyun adeta doğaçlamayla geliştirilmişti; beyazların siyahileri ezmeleri daha çok şarkılar ve

danslarla anlatılmıştı. Konuşma örgüsü naif ama o ölçüde de çekiciydi. Perde arasında, fuayede birdenbire Müşfik Kenter'le karşılaştık. Binlerce kilometre uzakta bir sevdiğine rastlamak mutlu ediyor insanı. New York'taki bir tiyatro okulunda tek kişilik *Van Gogh*'u oynayacakmış.

Ertesi gün, New York Türk Konsolosluğu'ndaki kokteylde Rus meslektaşlarımız, Amerikalı yönetmenler, sanatçıların yanı sıra, uzun bir süredir görmediğim Şirin Devrim, Arif Mardin, ressam Doğançay, Talât Sait Halman ve kolejden sıra arkadaşım, Birleşmiş Milletler'deki Daimi Temsilcimiz Büyükelçi Mustafa Akşin gibi değerli kişiler vardı. O gece Eugene O'Neill Theatre'da David Henry Hwang'ın yazmış olduğu *M. Butterfly* adlı kara mizahı içeren oyunu gördük. Bu oyun, Madame Butterfly konusu tramplen yapılarak yazılmış sonu sürprizle biten bir yapıttı. Metin olarak da ilginçti; nitekim bu oyun, kısa bir süre sonra Türkiye dahil, (Şehir Tiyatrosu'nda Ali Taygun sahnelemişti) birçok ülkede oynanmaya başlandı.

Son gece, bir Off-Broadway temsili olan Tirso de Molina'nın *Don Juan*'ını yeni bir yorumla, Doğu 13. Cadde'deki CSC Theatre'da izledik. Herhalde, Broadway'den uzaklaştıkça yoksulluk da başlıyor. Ortada birkaç kalas, birkaç da hevesli oyuncu vardı. Belli ki oldukça derme çatma bir topluluktu... Ama bu gençlerin deneme yapma çabası alkışlanmaya değerdi. Oyun yerinin iki yanı seyirciyle çevriliydi. Bir kenarda borulardan yapılmış bir iskele, öbür duvarda da boydan boya bir köprü vardı. Aslında dekor ilginçti ama dekorla oyunculuk arasında bir yorum bütünlüğü göremedim.

23 Nisan Pazar günü Türkiye'ye dönmek üzere uçağa bindiğimizde hepimiz yorgunduk. Ama mesleki gezimiz bu yorgunluğa değmişti. Burada söz ettiklerimiz ve et-

mediklerimizle sonuçta çok yararlı olan bir sempozyuma katılmıştık.

Bölümümüzdeki bir uygulamayı örnek alan ABD'li bir akademisyen

1965 yılında, ziyaret ettiğim ve bir seminer yaptığım Minnesota Üniversitesi Duluth yerleşkesindeki Tiyatro ve Dans Bölümü'nün bir yıl sonra bölüm başkanı olan Prof. Dr. Arthur Ballet, Türk-Ameriken Derneği'nin davetlisi olarak 1990 yılının ikinci yarıyılında, bölümümüz öğrencilerine yeni Amerikan yazarları üzerine bir konferans vermek üzere İzmir'e geldi.

Dr. Ballet'in konuşması hem ilginç hem eğlenceliydi. Belli ki zeki ve nüktedan biriydi. 1959'dan beri Minnesota Üniversitesi, Tiyatro ve Dans Bölümü'nde ders veren Dr. Ballet öğrenciler tarafından çok sevilen, hatta yazdıklarıyla öğrencisi olmayanlar tarafından da çok beğenilen popüler bir akademisyendi.

30 Ocak 2012 günü, 88 yaşında öldüğünde üniversite eğitmenleri ve ünlü sanatçılar olan öğrencileri yazdıkları yüzlerce anı ve övgü mesajında onun yalnızca iyi bir öğretmen değil, ayrı zamanda bütün öğrencilerine özgüven aşılayan ve onları geleceğe en iyi şekilde hazırlayan, hümanist bir eğitmen olduğundan ve kendilerine meslekleri̇nde başarılı olmaları için gerekli her şeyi öğrettiğinden söz ediyorlardı.

Ballet, aynı zamanda Dallas'taki Guthrie Tiyatrosu'nun dramaturgu olarak yıllarca çalışmış ve "İleri Araştırma Teknikleri" dersiyle tanınmıştır. Kendisi güler yüzlü, yakın bir dost kadar sıcak, afrası tafrası olmayan, yalınlığı kural edinmiş bir akademisyendi. Kendinden söz etmekten çok, karşısındakine sorular soran bir yapısı vardı.

Konferanstan sonra yemeğe gittiğimizde, durmadan bölümün ders programlarını, uygulamalarımızı sorup durdu. Ben de yanıtladım. Oyun yazarlığı öğrencileri için tek perdelik oyun yarışması açtığımızı ve bu oyunların öğrencinin de hazır olduğu provalarla, deneyimli eğitmenler ya da profesyonel yönetmenler tarafından sahnelediğini, bunun öğrenciler açısından çok eğitici olduğunu söylediğimde, bu yaklaşımımızı çok beğendi. "Dönüşte, bu projeyi ben de hayata geçireceğim" dedi.

Dr. Ballet'in seminerinin *ex tempore* (o anda başka bir dile aktarma) çevirmeni bendim ve onun Amerikalıların kullandıkları bazı argoları Türkçe karşılıklarına dönüştürürken epeyce sıkıntı çektiğimi hatırlıyorum. Nedense, Türkçe argo deyimler birden anımsanamıyor. Neyse ki bunları da yüz akıyla atlattım.

Konuşmasında tarafsız bir biçimde Amerikan oyun yazarlığının artıları ile eksileri üzerinde duran Dr. Ballet, konuşmasının bir yerinde şöyle dedi: "Amerika'da bütün her şeyde, dıştan görünenle, bir karşıtlık, çelişki, çatışma ve gerilim vardır. Amerikan tiyatrosu, yazarları ve televizyonu özerktir ve anlayış açısından liberaldir. Ama kökenimize ilişkin bir huzursuzluk vardır. Nereden geldikleriyle ilgili bu karşıtlık ve gerilim oyun yazarlarında da sezilmektedir." Ballet birçok oyunun aksiyon açısından zengin ama düşünce açısından yoksul olduğunu da belirtti ve örnekler verdi. Sansür olmadığını ama bazı tiyatro sahiplerinin kendi politik görüşüne uyulmadığında bir oyunu reddedebildiğini söyledi. Dr. Ballet bizden ayrılırken, yakın bir dosttan ayrılır gibiydik. Bizler de onu öğrencileri kadar sevdik.

Benden Sonra Tufan Olmasın

1977 yılında, Muhsin Ustamızı, Hülya ile İhsaniye'deki evinde ziyaret ettiğimizde anılarını içerecek bir kitap hazırlıyordu. Daha önceden anılarını yazmaya oturduğunu, "manevi oğlum" dediği Beklan Algan'dan öğrenmiştim ve buna çok sevinmiştim, çünkü onun o akıcı üslubuyla yazacağına emin olduğum bu kitap, Cumhuriyet tiyatrosunun gelişimi üzerine en canlı belge olacaktı. Evi denize yukardan bakan, kartal yuvası gibi bir yerdeydi. Bütün duvarlar raf raf kitap doluydu. Muhsin Usta, dizlerinde bir battaniye, önünde bir ısıtıcı, elyazısı ile bazı eski Türkçe yazılarını yeni Türkçeye çeviriyordu. Handan Hanım da bu kitap için ona destek oluyor, onu durmadan özendiriyordu.

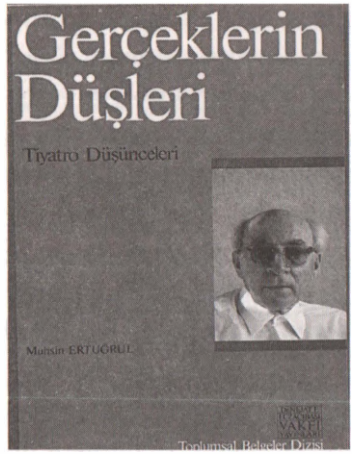
"Daha başlardayım. Unuttuğum şeyleri hatırlayıp yine geriye döndüğüm için henüz 1920'lerdeyim."

Muhsin Hoca'nın önünde daha çok yol vardı. Bitirmesini dört gözle bekliyordum.

Muhsin Ertuğrul, 25 Nisan'daki doktora töreni için hasta hasta geldiği İzmir'de 29 Nisan 1979'da yaşamını yitirince, son derece üzülmemin dışında, yazdığı anı kitabını düşünmeden edemedim. Acaba nereye kadar gelmişti? Ustanın vefatından sonra kütüphanesini satın alarak Atatürk Kitaplığı'nı açan Eczacıbaşı Vakfı acaba o kitabı gördü mü diye telaşlanırken, kendi de bir sanatçı olan, kolej arkadaşım Şakir Eczacıbaşı'ndan bir telefon geldi. Şakir, telefonda, Muhsin Ertuğrul'un anılarını Vakıfça basmak istediklerini, bunun için benim vaktimin olup olmadığını soruyordu. Ben bunu duyunca, vakit nakit düşünmeden "Seve seve çalışırım" dedim. Şakir, "Yalnız bizdeki arşivi oldukça dağınık ve çok belge var; yanına uygun bulduğun birkaç kişiyi de alırsan bu kitap daha çabuk hazırlanır" dedi.

Benden Sonra Tufan Olmasın, *Eczacıbaşı Vakfı, 1989.*

Gerçeklerin Düşleri, *Eczacıbaşı Vakfı, 1993.*

Belgeler bana ulaştığında, gerçekten tasnif edilmemiş yüzlerce belgenin fotokopisi çalışma odama yığıldı. Kolay olur diye kendi bölümümden Efdal Sevinçli ile Murat Tuncay'dan rica ettim, onlar da seve seve kabul ettiler. Özellikle, Efdal'in eski belgelere olan merakını bildiğimden, onu seçmemden çok memnun kalacağını hissettim.

Önce belgeleri tasnif ettik, konularına göre, eski ve yeni Türkçeleri ayırdık ve bir hafta sonunda Muhsin Bey'in anılarını okumaya başladık. Ne yazık ki anılar 1929 yılına kadar geliyordu. Sonrası yoktu, yani daha yarım yüzyıllık bir zaman dilimi vardı. Ne yapacaktık? Sonra aklıma geldi, Muhsin Bey'in dış ülkelere yolculuk izlenimlerini, çabaları hakkındaki yazılarını, güncel olayları aydınlatacak tartışmalarını tasnif edip yıllara göre sıralamak ve anıları ölümüne kadar sürdürmek... Bu yardımcılarım tarafından da kabul gördü ve çalışmaya başladık.

1989 yılında yayımlanan anıların 1929 yılına kadar olan bölümü, Muhsin Ertuğrul anılarını nasıl kaleme al-

dıysa öyle bırakıldı. 1930 yılından itibaren, onun yazdıkları anılarına eklendi. Ne de olsa ustamızın tiyatroda yaşadıkları, gezi notları ve bazı önemli tartışmaları da onun anılarıydı. Bu büyük bir sorumluluk ve oldukça zor bir işti ama hepimizin çok titiz bir çalışma yaptığımıza inanıyorum. Anıların adı, sanırım, vakıftakiler tarafından konuldu: *Benden Sonra Tufan Olmasın.* Bence Muhsin Bey, kendini bu kadar önemsemezdi. Bu ad, sanırım, onu seven Şakir Eczacıbaşı'nın koyduğu bir kitap adıydı.

Bu çalışmanın verdiği rüzgârla, Muhsin Ertuğrul'un yazdığı yüzlerce yazı arasından bir seçki yaptım ve bunları tasnif ederek bölümlere ayırdım. Bu kitaba da ben, *Gerçeklerin Düşleri* adını koydum. Bu kitabı da Eczacıbaşı Vakfı yayımladı.

İzmir Uluslararası Sanat Şenliği'ne Katılıyoruz

1988/1989 tiyatro döneminde, İKSEV'in düzenlediği, İzmir Uluslararası Sanat Festivali'ne, Ankara Devlet Tiyatrosu ile Opera ve Balesi dışında, bizim de tiyatro topluluğu olarak yer almamıza karar verilmiş. Festivalde açık hava tiyatrosunda oynayacağımız haber verildiğinden Aristophanes'in savaşa karşı olan *Lysistrata* komedyasını seçerek provalara fakülte bahçesinde, açık havada başladık. İleriki yıllarda, bölümümüz Deneme Sahnesi iki Aristophanes komedyası daha hazırladı. Bunlardan biri, 1995-1996 döneminde sahnelediğim *Eşekarıları*, diğeri de Kerim Dündar'ın sahnelediği *Kuşlar*'dı.

Bize temsil için 17 Haziran 1988 gecesi, Karşıyaka Açıkhava Tiyatrosu'nu verdiler. Tahminen 750-800 kişilik olan bu tiyatro o gece hıncahınç doluydu. İzleyenler arasında sanatçı ve Festival Komitesi Başkanı Aydın Gün

de vardı. Temsilin sonunda sonuçtan memnun olan Aydın Gün, beni ve tüm öğrencileri başarımızdan dolayı kutladı.

İkinci temsil için 19 Haziran 1988 gecesi 5.000 koltuklu Kültür Park'taki Açıkhava Tiyatrosu'nu verdiler. Her iki temsilin de açık havada olması nedeniyle özellikle de ikinci temsilde, oyuncuların seslerini en az 5.000 kişiye duyuracakları beceriyi elde etmek için, dört ay sadece bahçede çalıştık. Bu da bize sesleri duyurma açısından büyük avantaj sağladı. Sesi gönderme, özellikle açık havada teknik isteyen, zor bir şeydir. Ayrıca akustiği de kötü olunca... Ama açık havada sadece arka tarafın kapalı olduğu bir yerde çalışmak sesi iyice açar ve oyuncular açık havada seslerini nasıl kullanacaklarını öğrenirler.

O gün provamız bittiğinde, asistanların aldıkları notları görmek istedim; yalnızca bir sahnede seslerin bazı yerlerde duyulamadığını saptadıktan sonra, o sahnede ufak tefek değişiklikler yaparak tekrardan prova ettim. Çocuklar, elbette, yine en son sırada yerlerini aldılar. Bu kez aşağıya indiklerinde ses açısından bir sorun olmadığını memnuniyetle gördüm.

Bizden sonra provaya başlayan Ankara Devlet Operası sanatçılarının hepsi de mikrofon kullanıyordu. Az sonra mikrofonlar cızırdamaya, sesler kaybolmaya başlayınca teknikerin başı derde girdi. Üçüncü sırada provayı seyreden ve 24-25 Haziran'da oynanacak olan *Damdaki Kemancı* için orada bulunan, o dönemin Devlet Tiyatroları Genel Müdürü Bozkurt Kuruç yanıma geldi.

"Siz bu işi nasıl hallettiniz?" diye sordu.

"Dört ay yalnızca açık havada prova yaptık" deyince, "Fondaki perdeleri akustiği sağlayan malzeme olarak mı kullandınız?" diye sordu.

Lysistrata, *komutanın kadınlar tarafından kovulma sahnesi, 1989.*

"Onlar, akustikle ilgisi olmayan kumaşlar" sözüme karşılık; "Mikrofonsuz çalışmanız çok iyi olmuş, akıllıca!" deyip sustu.

Korodaki kızların eteklerini yukarıdan gelen fon perdesinin devamı oluşturuyordu. Oyunun başlangıcında bir rölyef gibi hareketsiz duran koro kızları, hareketlenip öne doğru ilerleyince görsel bir şölen ortaya çıkıyordu. Fondaki bu perdeye mavi ışık verdiğimizde ellerindeki testilerle koro su sahnesini, perdeye kırmızı ışık verdiğimizde ise koro kızları sırtlarını dönüp eteklerinin uzantısı kumaşları sallayarak yangın efektini oluşturuyordu. İlk yıl *Lysistrata*'yı Gaye Cankaya, ikinci yılda da Vahide Perçin (Gördüm) oynadı. Yaşlılar Korosu, belli bir tartımla geliyor, belli bir tartımla konuşuyordu. Dansları eski ritüellerden elde ettiğimiz kadarıyla gerçekleştirmeye çalıştık. Oyunun açılış müziğini ben besteledim. Tasarım akıllıca bir biçimde Hakan Dündar tarafından yapıldı. Güzel ve kullanışlı bir dekordu; giysiler de öyle.

Bu şenlikte iki temsil verdik ve başarılı olduk. Bunun nedeni öğrencilerin çok düzenli, disiplinli ve enerjik bir biçimde, hiç aksatmadan oyunu geliştirmeleriydi. Bu çalışmamızı

gören Bozkurt, beni ilk kez Devlet Tiyatroları'nda oyun sahnelemeye davet etti. Almanya'da reji eğitimi görmüş, birçok başarılı sahne çalışması yapmış bir adam yerine, oyuncu eskilerinden kırpıp kırpıp yıldız yapmaya çalışan Devlet Tiyatroları'nın bir genel müdürü, rastlantı eseri gördüğü bir provayı beğenerek beni istemişti. Keşke tiyatro sanatçıları da başka oyunları da izleyip birbirlerini tanısalardı. Neyse ki, o günden sonra Devlet Tiyatroları'nda birçok oyuna yönetmen olarak imza attım. Bundan da memnunum.

Bedia Muvahhit'le ilk tanışmam

1989 yılının nisan ayıydı, İstanbul TRT'den bir telefon geldi. Türk Tiyatrosu üzerine yapılacak panelde benim de yer almamı istiyorlardı. Ankara'dan Sevda ile Metin de geleceklerdi. Doğal olarak benim ilgimi çekti. Panel vesilesiyle eski meslektaşlarımı da görme fırsatı yakalayacaktım.

Harbiye'deki TRT stüdyosuna girdiğimde herkes gelmişti. Metin And, Sevda Şener'den başka, Bedia Muvahhit de oradaydı. Bu beni heyecanlandırdı. Onu ilk kez, 1951 yılında, Muhsin Ertuğrul'un 1923'te yönettiği, Halide Edip'in öyküsünü yazdığı *Ateşten Gömlek* adlı filmde görmüştüm. Muvahhit daha sonra Darülbedayi'nin 1923'te, İzmir'e yaptığı turnede Atatürk'ün önerisiyle sahneye çıkmış ve o zamandan beri de 300'den fazla rol oynamıştı. Karşımda bir tarih duruyordu. Paneli yönetmek için yazar Tarık Buğra'yı seçmişlerdi. Açılışı yapan Buğra'dan sonra sırayla Türkiye tiyatrosu üzerine konuştuk.

Aynı yılın mayıs sonunda İstanbul TRT'den bir telefon aldım. Bu kez de Devlet Sanatçıları belgeselinin 11. dizisini Bedia Muvahhit'e ayırdıklarını, benim gelip onunla röportaj yapmamı istiyorlardı. O sırada yılsonu sınavları-

Türk Tiyatrosu paneli; (soldan sağa) Metin And, Bedia Muvahhit, Tarık Buğra, Sevda Şener ve Özdemir Nutku, İstanbul, 1989.

nın arifesindeydik. Her ne kadar, Bedia Hanım'la röportaj düşüncesine sıcak baksam da sınavların yaklaşması buna bir engelmiş gibi görünüyordu.

"İstanbul'dan kimseyi bulamadınız mı?"

Telefondaki zat gülerek, "Elbette bulabilirdik. Ama Bedia Hanım bir şart öne sürdü. 'O, İzmir'deki genç profesör gelirse kabul ederim' dedi."

Vaay, ne de genç, o sırada 58 yaşındaydım. Ama Bedia Hanım'a göre gençtim elbette.

"Bu şaka değil, değil mi?"

"Estağfurullah efendim, bu ciddi."

Hazırlandım ve İstanbul'a uçtum. Bedia Hanım'ın Teşvikiye'deki apartmanının önüne iki büyük televizyon nakil kamyonu gelmişti. Beş altı da TRT teknisyeni. Belgeselin yönetmeni, canı sıkkın bir gülümsemeyle "Sizi de rahatsız ettik. Bedia Muvahhit Hanım üşütmüş, bu halde çıkmak istemediği için daha sonra bizimle röportaj yapacakmış" dedi.

Biraz canım sıkılsa da bir yandan da "Bu iyi oldu" diye kendimi teselli ediyordum. Aynı gün gerisingeriye İzmir'e döndüm ve sınav hazırlıklarını yapmaya başladım. Sabah gidip öğleden sonra hemen dönmeme Hülya çok şaşırmıştı.

"Çekimi yapamadık" dedim.

İki hafta sonra, Bedia Hanım'ın rahatsızlığının geçtiği, röportajı yapabileceğimiz haberi geldi. Neyse ki sınavlar bitmişti. Yine İstanbul'un yolunu tuttum. TRT yine nakil kamyonlarıyla hazırdı. Belgeselin yönetmeni bir buket çiçekle gelmişti. Kapıyı çaldık, Bedia Muvahhit açtı. Yönetmen elindeki çiçeği ona sundu ama Bedia Hanım bana teşekkür etti. İçeri girdik. Biraz şaşırdım. Bu 95 yaşındaki sanatçı saçlarını yaptırmış, manikürü, pedikürü gayet muntazam bir genç kız edasıyla, edalı bir biçimde süzülerek bizi içeri buyur etti. İçeri girdik, oturduk.

Yönetmen bir an önce başlamak istiyordu. Üç kamera birden kuruldu. Kameraman, iyi bir çekim yapmak için odanın ışık ayarıyla uğraşırken, yönetmen Bedia Hanım'dan giyebileceği giysileri göstermesini rica etti. Bedia Hanım üç dört giysiyle geldi ve bunları yönetmene değil, bana göstermeye başladı. Ben yönetmene ne yapayım gibisinden baktım, o ilerden bana işaretle, ben size işaretle bildiririm demeye getirdi. İşaret gelince, "Bu uygun bunu giyin" dedim. Yine aynı genç kız edasıyla geldi.

"Elbiseniz çok güzel."

"Özdemir Bey, benim 95 yaşında olduğumu söylüyorlar ama ben henüz 93 yaşındayım."

Bu bana bir tanıdığın, "Daha 40 yaşına basmadım, 39'umun içindeyim" demesini anımsattı. Ama işin doğrusu o yaştaki bir kadının bir genç kadın gibi, kendine bu kadar iyi bakmasına hayran oldum. O, hâlâ çocukluğunu yüreğinde taşıyordu ve yaşama sevinciyle doluydu. Müt-

hiş bir belleği vardı. Önceden hazırlamış olduğum soruların yanıtlarını gayet net veriyordu. Yanıtlarında belli belirsiz bir ironi de vardı. Zeki ve eğitimli bir sanatçı olduğu belliydi.[4]

Ondan ikinci bir röportaj istediklerinde yine İzmir'den beni istemişti, Herhalde bana kanı kaynamıştı. Onun zekâsını gösteren bazı anekdotlar biliyorum. Bedia Hanım, benim gibi, bayağı hızlı araba kullanırmış. Bir gün, Maslak'tan Teşvikiye'deki evine giderken, bir otobüs durağında genç bir delikanlı ile genç bir kız görmüş. Şiddetli yağmur yağdığından onları arabasına almış ve hızlı gittiği için Mecidiyeköy'ün oralarda bir dolmuşu keserek sollamış. Kırmızı ışığa yakalandıklarında dolmuş şoförü camı açıp "Ulan, öküz" diye bağırmış, gençler bu kabalığa kızmışlar, ama Bedia Hanım gayet soğukkanlı, "Karanlıkta göremedi, görseydi, 'Ulan inek' diye bağıracaktı" diye onları yatıştırmış.

Bir başka anekdot, bir film setinde olmuş. Yapımcı, metresiyle sete geldiğinde, Bedia Hanım'ı makyaj masasında bulan kadın, ona "Ah, Bedia Hanım, ben de sizin gibi aktris olmak istiyordum, ama bana, 'Sakın ha, orospu olursun' demişlerdi" deyince, Bedia Hanım, pudralanırken gayet sakin, kadının yüzüne bakmadan, "Peki, şimdi nasıl oldunuz?" demiş.

Bedia Hanım'ın zekâsı ve hayat dolu oluşu çok hoşuma gitmişti. Bana yazmakta olduğu anılarını göstermişti ama ölümünden sonra bunlar ortaya çıkmadı. Bitiremedi mi acaba? Yayımlansaydı, herhalde çok ilgi çekici olurdu. Eğer bulunduysa, eksik de olsa basılmalı diye düşünüyorum.

Sanat yaşamı Türkiye Cumhuriyeti'yle yaşıt olan Bedia Muvahhit, yalnızca tiyatro tarihimizin ilk kadın sanat-

4 Bkz. TRT Belgeliği, Devlet Sanatçıları, No. 11.

çılarından biri değil, aynı zamanda Atatürk devrimlerinin, kadın haklarının ve özgürlüğünün ilk temsilcilerinden de biridir.

İzmir'de ilk sahneye çıktığı, sonradan adı Tayyare Sineması olan Sine Palas'ın yerinde bugün Tayyare Apartmanı bulunmaktadır. Bu apartmanın girişinde bölümümüzün önerisiyle yer alan pirinç levhada onunla ilgili tarihsel veriler yer almaktadır. Bu pirinç levha Büyükşehir Belediyesi'nin katkısıyla asılmıştır.

Ustaların İzmir turnesi

Ortaoyuncular'ın, 1989 baharında, İzmir'e yaptıkları turne benim açımdan önem taşıyordu; çünkü Ferhan Şensoy'un bir yıl önce yazıp sahnelediği *Soyut Padişah* adlı oyunda Ferhan Şensoy'un yanı sıra Münir Özkul, Erol Günaydın ve Rasim Öztekin gibi büyük ustalar da yer alıyordu. Ayrıca Ferhan'ın bu oyunu tarihimizin bir persiflajı olmasının yanı sıra, devlet yönetmenin bencilliğindeki mizahın vurucu bir manzarasını da sergiliyordu.

Annesinin sözünden çıkmayan bir şehzadenin, büyüklerinin taht için birbirlerini öldürdüklerine tanıklık ettikten sonra, dokuz yaşında tahta çıkıp annesinin denetiminde devlet yöneten bir padişahı ele alan oyun, bence Ferhan Şensoy'un klasikleşmiş yapıtlarından biridir. Aslında, padişah devletin nasıl battığını biliyor, yönetenler de yönettikleri şeyin içindeki keşmekeşleri biliyorlar ama kimse, padişah bile, işleyen düzene çomak sokmaya cesaret edemiyor. Bu soyut padişahın "urun kellesini" demeye de gözü yemiyor; dese bile olan garibana oluyor. Bu oyunun önemli bir iletisi var: Yönetenler devletin içinde neler olup bittiğini pekâlâ biliyor, birbirlerini de çok iyi tanıyorlar

ama sırf gösteriş tutkusundan görmezden geliyorlar. Hazine tamtakır olmasına karşın, gereksiz masraflar arttıkça artıyor, bu da halka ağır vergiler olarak yansıyor, yani oyunda söylenenler günümüze de göndermede bulunuyor.

Dünya Uluslararası Tiyatro Eğitimi Enstitüsü'nü (WTTI) kuruyoruz

Daha önce değindiğim gibi, 1990 yılının ekim ayının ikinci yarısında, Viyana'da, uluslararası tiyatro alanında çok önemli bir adım attık. Bu, giderek yakınlaşan uluslara ve ortak bir hedefe yönelik, ilerinin dünyasına yeni ufuklar açan bir olaydı. 14-17 Ekim 1990 günlerinde, Viyana'da düzenlenen tiyatro eğitimi "Zirve Toplantısı"nda, Türkiye'nin de içinde bulunduğu, Dünya Tiyatro Eğitimi Enstitüsü'nü resmi olarak kurduk. Adını benim önerdiğim ve kısaltılmış adı, WTTI (World Theatre Training Institute) olan bu kurum, oyunculuk eğitim programlarını içeren bir konsorsiyumdur. Amaçları, on ülkeden gelen tiyatro adamlarının imzası bulunan kuruluş protokolünde şöyle özetlendi:

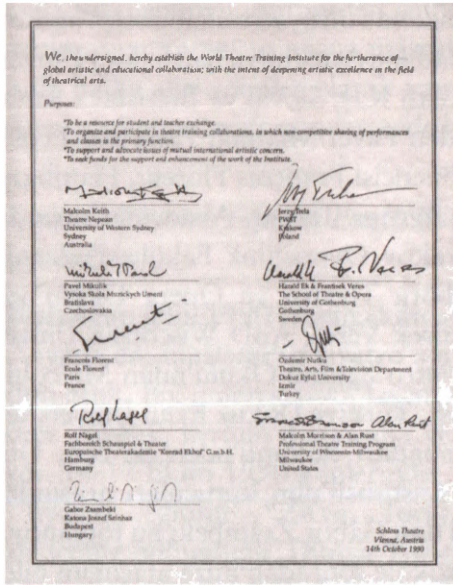
Kurumun temel işlevi, rekabete dayanmayan, paylaşmacı bir tutumla, çalışmaları, gösterileri ve dersleri tiyatro eğitimi işbirliği kapsamında örgütlemek, desteklemek ve bunlara katılmaktır;

- Öğrenci ve öğretim elemanı değişiminde bulunmak;
- Uluslararası, ortak sanatsal bağlamdaki çalışmaları desteklemek ve savunmak;
- Enstitünün çalışmalarını destekleyecek ve geliştirecek parasal kaynakları araştırmaktır.

Bu tarihi protokol, 14 Ekim 1990 tarihinde Viyana, Schönbrunn Saray Tiyatrosu'nda imzalandı ve yürürlüğe

girdi. Sekiz ülkenin on tiyatro adamı bu protokolü kendi adlarına imzaladılar. Avustralya Batı Sidney Üniversitesi'nden Malcolm Keith Kay, Slovakya Bratislava Sahne Sanatları Fakültesi'nden Pavel Mikulik, Paris'teki Ecole Florent'in sahibi ve yöneticisi François Florent, Hamburg'dan Konrad Ekhof, Avrupa Tiyatro Akademisi'nden Rolf Nagel, Polonya Krakov Oyunculuk Fakültesi'nden Jerzy Trela, İsveç Göteborg Tiyatro ve Opera Okulu'ndan Harald Ek ve Frantisek Veres, ABD Wisconsin Üniversitesi Profesyonel Tiyatro Eğitimi Okulu'ndan Malcolm Morrison ve Alan Rust, Türkiye Dokuz Eylül Üniversitesi Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü'nden de ben, Dünya Tiyatro Eğitimi Enstitüsü'nün kurucuları arasında yer aldık. Macaristan'dan Gábor Zsámbéki bu toplantıya katılamadı ama protokole sonradan imza atacağını bildirdi.

İlk toplantıdan üç gün sonra, 17 Ekim 1990 günü Viyana'ya 65 kilometre uzaklıktaki Slovakya'nın Bratislava kentinde, Sahne Sanatları Okulu'nda toplanan kurucular, başkanlarını ve yönetim kurulunu seçtiler. Böyle bir kuruluşun olması gerektiğini ilk ileri süren Malcolm Morrison üç yıl için başkanlığa seçildi. Yardımcıları ise Avustralya'dan Malcolm Keith Kay, Almanya'dan Rolf Nagel oldu. Bizler de yönetim kurulu içinde yer aldık. Kısa sürede kuruluşu tamamlanan enstitünün yönetmeliğinin de başkanlıkça hazırlanması için yetki verildi. Bu enstitünün temel işlevi, dünyadaki tiyatro eğitimi alanındaki denemeleri, yeni yöntemleri, araştırmaları ve yeni önerileri değerlendirecek bir ortam yaratmak ve tiyatro sanatının yaratıcı yanını geliştirecek araştırma ve deneye dayalı tiyatro eğitimini daha yaratıcı bir duruma getirmekti. Ülkeler arası öğrenci ve öğretim elemanı değişimi, uluslararası, rekabete dayanmayan şenlikler, seminer ve

We, the undersigned, hereby establish the World Theatre Training Institute for the furtherance of global artistic and educational collaboration; with the intent of deepening artistic excellence in the field of theatrical arts.

Purposes:

*To be a resource for student and teacher exchange.
*To organize and participate in theatre training collaborations, in which non-competitive sharing of performances and classes is the primary function.
*To support and advocate issues of mutual international artistic concern.
*To seek funds for the support and enhancement of the work of the Institute.

Malcolm Keith
Theatre Nepean
University of Western Sydney
Sydney
Australia

Jerzy Stuhl
PWSFT
Krakow
Poland

Pavel Mikulik
Vysoka Skola Mentickych Umeni
Bratislava
Czechoslovakia

Harald Ek & Frantisek Veres
The School of Theatre & Opera
University of Gothenburg
Gothenburg
Sweden

Francois Florent
Ecole Florent
Paris
France

Özdemir Nutku
Theatre, Arts, Film &Television Department
Dokuz Eylul University
Izmir
Turkey

Rolf Nagel
Fachbereich Schauspiel & Theater
Europäische Theaterakademie "Konrad Ekhof" G.m.b.H.
Hamburg
Germany

Malcolm Morrison & Alan Rust
Professional Theatre Training Program
University of Wisconsin-Milwaukee
Milwaukee
United States

Gabor Zsambeki
Katona Jozsef Szinhaz
Budapest
Hungary

Schloss Theatre
Vienna, Austria
14th October 1990

14 Ekim 1990 günü imzalanan WTTI kuruluş protokolü.

Schönbrunn Saray Tiyatrosu'nun bahçesinde WTTI kurucuları; (soldan sağa) Malcolm Keith Kay, Alan Rust, Özdemir Nutku, Susan Gregg, Sara O'Conner, Pavel Mikulik, Rolf Nagel, Malcolm Morrison, Harald Ek, Frantisek Veres.

stüdyo çalışmaları örgütleme, düzenleme ve programlaştırma hedefleniyordu.

Enstitü başlangıçta Bratislava, Krakov, Hamburg ve Milwaukee'de yapılan şenlikler yoluyla projesinin bir bölümünü yürüttü. Projenin başka bir bölümü de protokolü imzalayan ülkeler arasında gerçekleştirilecek öğretim elemanı ve öğrenci değiştokuşuydu. Bu da kuruluştan bir sonraki yıl başladı. Örneğin, iki asistanımız (Sibel Erdenk, Ayçe Abana) bir ay kadar İsveç'in Göteborg Dans ve Hareket Tiyatrosu Bölümü'nde eğitim gördüler.

Bu girişimin uluslararası tiyatro eğitimi alanında büyük sıçramalar yapacağı kesindi. Özellikle, değişik kültürlerin kesişmesi, değişik ülkelerden gelen öğrencilerin ve eğiticilerin birbirlerine bir şeyler öğretip onlardan bir şeyler öğrenmesi, dünya tiyatrosunun gelişmesinde sıcak bir ilişkiye ve yakınlaşmaya, daha sonra da rekabet yerine, birbirini ileriye doğru iten bir sanatsal yaratıcılığa yol açacaktı; çünkü tiyatro, ancak böyle bir yaratıcı etkileşim ortamı içinde gelişebilir, kendini yenileyebilirdi.

Deneme yapmayan, aynı şeyleri yıllar yılı mekanik biçimde yineleyen bir tiyatro, Peter Brook'un dediği gibi "ölümcül tiyatro"yu var eder. Düşünme, araştırma, yorum ve yaratma, sonra da kendini yenileme alışkanlığı eğitimle başlar. Düşünen, araştıran, kendini sorgulayan ve bilgisine bilgi katmak için çabalayan bir tiyatro öğrencisi o alışkanlığını profesyonel yaşama girdiğinde de sürdürür. Bu alışkanlıkların çoğalması ise profesyonel tiyatro yaşamına canlılık, renk ve yaratıcılık getirir.

İşte WTTI, bir yandan bu çeşitliliğe ve yaratıcılığa yol gösterici bir işlev yüklerken, öte yandan da uluslararası alanda çeşitli ülkelerin tiyatrolarına, dolaylı da olsa, atılım yaptıracak yeni ufuklar açmayı amaç edinmişti. Bu,

karşılıklı anlayış, işbirliği ve idealizm gerektiren çok yorucu bir çalışmaydı. Ama enstitü kurucuları, işin zorluğunun ve aşmaları gereken yolların bilincinde olarak böyle bir uluslararası görev yüklenmişlerdi. Enstitü yönetim kurulunun bundan sonraki toplantısı 1991 Mayıs sonunda Krakov'da yapıldı ve bu böyle devam etti.

O yıllarda, zorunlu emekliliğime yedi yıl kalmıştı. Bu yüzden benden sonra gelmesi olası bölüm başkanı adaylarını yanımda Macaristan'a, ABD'ye götürdüm, iki asistanımı İsveç'e gönderdim ve 1996'da İzmir'de çok başarılı bir WTTI Şenliği düzenledik. Ne yazık ki benden sonra bölümümüzün yabancı eğitmen kullanma ve dış ilişkiler konusunda herhangi bir adım atmadığını üzülerek izlemekteyim.

Bir çocuk tiyatrosu pedagogu

1987 yılının şubat, mart, nisan ve mayıs aylarında Viyana'dan üç bilim insanı ile Almanya, Düsseldorf'a bağlı Utzenstorf'ta küçükler ve gençler için bir dans stüdyosu olan, ünlü bir çocuk tiyatrosunun pedagogu geldi. Çocuk tiyatrosu alanında uzman sayılan Barbara Oerki Burduli, öğrencilerle "Parmak Çocuk" masalı üzerine bir atölye çalışması yaptıktan sonra son sınıf öğrencisi Tunç Denizer'i beğenerek mezuniyetinin ardından, yönettiği çocuk tiyatrosunun bağlı olduğu Düsseldorf Devlet Tiyatrosu'nun (Düsseldorfer Schauspielhaus) çocuk tiyatrosu kadrosuna aldırdı.

Tunç, bir süre sonra serbest çalışmak için çocuk tiyatrosundan ayrıldı ve yine bölümümüzün oyunculuk anasanat dalından mezun olan Ozan Akhan'la anlaşarak ikisi Comedie Hybrid adında kabare ve *stand-up* karışımı bir

tiyatro kurdular. Kısa zamanda bütün Almanya'da tanındılar, ünlü oldular. Tunç, Hamburg'da doğmuş, lise eğitimini orada bitirip bölümümüze gelmiş ve yetenek sınavıyla oyunculuk dalına alınmıştı. Ozan ise İzmir doğumlu fırlama bir yetenekti. Ozan bir süre bölümümüzde asistanlık da yaptı. Her ikisinin de ünlü olmasına hiç şaşırmadım çünkü ikisi de sıradışı yeteneklerdi.

Burada sözü geçmişken bölümümüz oyunculuk dalından mezun olduktan sonra yeteneğini ve bilgisini görerek asistan aldığım ve üç dört yıl asistanlığımı disiplinle ve başarıyla yürüten Hülya Doğan'dan da söz etmek isterim. Hülya da Tunç gibi Almanya (Köln) doğumluydu. Liseden sonra yetenek sınavıyla oyunculuk anasanat dalına alınmış bir mezunumuzdu. Bizde asistanken *Hırçın Kız*'da Katherine ve *Othello*'da Desdemona rollerini büyük başarıyla canlandırmıştı.

O da Köln'de oyunculuk bölümümüzden mezun, kardeşi Selda ve Ozan'la göçmenlere yönelik bir tiyatro kurup Türkçe ve Almanca oyunlar oynayarak Almanya'daki topluluklar içinde yer almayı başardı. Bir oyunculuk mezunumuz da Berlin "Gripps" çocuk tiyatrosunda oynamaktadır. Hepsiyle gurur duymakta haklıyım sanıyorum.

Viyana'dan üç tanınmış tiyatro insanı bölümümüzde

Bu üç tiyatro insanı, Viyana Üniversitesi Tiyatro Enstitüsü'nden Dr. Ulf Birbaumer, Doç. Dr. Paul Stefanek ve tiyatro üzerine kitapları olan Dr. Helmut Schwarz'tı. Bunda da yine Avusturya Kültür Ofisi Müdürü Prof. Dr. Kasper'in desteği vardı. Bugün, benim gibi, profesörlükten emekli olan, yakın dostum Dr. Ulf Birbaumer, çok yönlü bir bilim insanıydı. Onu İzmir'e davet ettiğim sırada doktorasını yapmış ama henüz doçent olmamıştı.

Tiyatro bilimi dışında, iletişim ve medya bilimi eğitimi de alan Ulf, fakültemizde "Medya ve Tiyatro İlişkileri" üzerine bir konferans verdi. Konferanstan sonra öğrencilerin sorularını yanıtladı, bir kısmının düşüncelerini dinledi. Ulf öğrencilerimizle sıcak bir ilişki kurdu. Bu yüzden öğrenciler de onu sevdi. Üç gün kalıp Viyana Üniversitesi Tiyatro Enstitüsü'ne döndü. Sonraki yıllarda bu enstitünün müdür yardımcısı oldu. Fransa'da Sorbonne, Paris III ve Floransa üniversitelerinde öğretim üyeliği yaptı.

Ulf'tan sonra, ertesi yıl, aynı enstitü öğretim üyesi Doç. Dr. Paul Stefanek, yüksek lisansını Viyana'da yapan Ayşın Candan'la geldi ve "Avusturya Tiyatrosunun Gelişimi" üzerine konuştu. Dr. Stefanek 1983'te yazmış olduğu *Tiyatro ve Avusturya'da Faşizm* adlı kitabıyla tanınmıştı. Bölümümüzde, Macar yazar Ödon von Horvath üzerine konuştu. Ülkemizde az bilinen ve henüz hiçbir oyunu oynanmamış olan bu ilginç yazar üzerinde ayrıntılı bir inceleme yaptı. 1983-1984 öğretim yılında, Stanford Üniversitesi'ne çağrılmış ve orada dram sanatı dersleri vermişti. "Tarihte Avusturya-Türkiye Kültür İlişkileri" ile "Avusturya Tiyatrosunun Gelişimi" üzerine öğrencilerle söyleşiler yaptı.

Paul Stefanek sessiz, içine kapanık, çok ciddi bir bilim insanıydı. Öyle meslektaşlarıyla kolay kaynaşamıyordu. Ama bunun nedeni daha sonra anlaşıldı. Çocuğunu hasta bıraktığı için aklı Viyana'daydı. Gittikten bir süre sonra yazdığı mektubunda çocuğunu kaybettiğini haber veriyordu. Mektubunda, tiyatronun kökeninde yer alan ritüelistik öğenin, topluca katılımın önemine değinerek geçmişte insanların acılarını kâh göğsünü döverek, kâh ağlayarak, kâh da bağırarak gösterebilmesinin ne kadar değerli olduğunu, oysa şimdi bizlerin medeniyet adı altında acılarını içine gömen, duygularını göstermemeyi

marifet sayan yapımızla baş başa kaldığımızı yazıyordu. Kaderin cilvesi; bir yıl dolmadan, henüz kırk yaşını sürmekte olan Dr. Stefanek'in siyah bir kart üzerine gümüşi yazılarla yazılmış ölüm haberini aldık, posta kutusundan çıkan siyah zarfı aldığımızda Hülya da ben de şoke olduk.

O yıl bölümümüz öğrencileri için gelen üçüncü önemli kişi, Avusturyalı tiyatro ve sinema yönetmeni Helmut Schwarz oldu. Dr. Schwarz iki konferans vermek için gelmişti. O tarihte sinema eğitimi de bendeydi, Sahne ve Görüntü Sanatları adıyla eğitim veriyorduk. Fakülte öğrencilerinin üçte ikisi bizdeydi; altı lisans, dört yüksek lisans eğitimini yürütüyorduk. Bu yüzden, Dr. Schwarz konferans dizimiz için biçilmiş kaftandı.

Dr. Schwarz'ı, 1960'lı yılların başında Ankara Üniversitesi'ne gelip konferanslar verdiğinde tanımıştım. O sıralarda, Viyana'da bulunan Reinhardt Seminar adlı oyunculuk okulunun yöneticisiydi. Avusturya'ya geri döndükten bir ay sonra ondan aldığım mektupta, *Regie* adını verdiği bir kitap üzerinde çalıştığını, Türkiye tiyatrosu konusunda ona yardımcı olmamı rica ediyordu. O kitap 1965 yılında Bremen'deki Carl Schünemann Yayınevi tarafından basıldı. Kitabın sonunda, başkalarıyla birlikte bana da teşekkür etmişti. Onlarca kitap yazan Dr. Schwarz, şimdi de İzmir'de, kurduğum bölümde konferanslar vereceği için memnundum. Dr. Schwarz'ın kalın bağa gözlükleri altında zekâ fışkıran, ışıltılı gözleri vardı. İzmir'de hem tiyatro hem sinema yönetmenliği üzerine aydınlatıcı konferanslar verdi. 1928 Viyana doğumlu Helmut Schwarz, 31 Ekim 2009 tarihinde, 81 yaşında yaşama veda etti.

"Türk Tiyatrosunun Öyküsü" belgeseli

Muhsin Ertuğrul'u yitirmenin acısını taşırken, Ankara TRT'nin isteği üzerine bir Muhsin Ertuğrul senaryosu yazmıştım. Her ne hikmetse senaryo tekniğiyle yazdığım bu metinde birtakım yerler değiştirilerek, senaryo yazarı kendilerinden biri gösterilmiş, ben de sadece metin yazarı olarak geriye itilmiştim. Oysa ben, o sırada, aynı zamanda senaryo dersleri vermekteydim. TRT'dekiler ancak benim çömezlerim olabilirdi. Bu yüzden TRT için bir daha bir şey yazmamaya karar vermiştim.

Yıllar geçti, Ankara Üniversitesi, Tiyatro Bölümü'nden mezun olan bir kısım öğrenciler TRT'ye alındılar. Bir zaman sonra, mezun olup da TRT'ye alınan öğrencilerimden Engin Atatimur beni arayarak, bir "Türk Tiyatrosu Tarihi" belgeseli yapmak istediğini, metin ve senaryoyu benim yazmamı istedi. Ben TRT için yazmama kararımı açıkladım ve durumu anlattım. Engin, "Hocam, bu sefer biz bu projenin başındayız, öyle bir şey olmaz" dedi. Ona hak verdim, o ne de olsa bizim öğrencilerimizden biriydi. Kabul ettim ve oturdum on bölümlük, senaryo yazım tekniğiyle yazdığım metni Engin'e ilettim.

Engin, yönetmen olarak istediğim malzemeleri elinden geldiği kadar topladı, bulamadıklarımız için senaryoda ufak tefek değişiklikler ve çıkarmalar yaptık ve sonra da çekime başladık. Engin bu belgeselin sunucusu da olmamı önerdi, ben de kabul ettim ve çekimlere başladık. Çok rüzgârlı yerlerde mikrofon koruyucu da yetmeyince, ikinci bir anlatıcı olarak Ergün Uçucu seçildi, onun konuşmaları stüdyoda kaydedildi. Ben sunuculuğumu yalnızca kapalı yerlerde ve rüzgâr almayan açık havada yaptım.

İlk program yayımlandığında belgeselin başında ve sonundaki adları görünce şoka uğradım diyebilirim. Benim

adım danışmanlardan ve sunuculardan biri olarak geçiyordu.

Peki ya, senaryo yazarı kim? Senaryo yazısı altına Engin Atatimur ile İbrahim Karamehmet'in adları vardı. Her ikisi de benim öğrencilerimdi. Şimdi, çarpılmamın nedeni bunu, bana sevdiğim iki öğrencimin yapmış olmasıydı. Demek onlara öğretememiş olduğum şeyler de vardı. Sevdiğim genç insanlar bana ihanet etmişler gibi geldi. Bundan sonra da TRT'ye bir daha tek bir şey hazırlamadım. Aslında önemli olan ne adlardı ne titiz olmamaktı, asıl önemli olan, dürüst ve sevimli öğrencilerimin, bu davranışta bulunmasıydı.

Küçük kızım Zeynep'in de aynı şeyleri yaşaması, aradan geçen yılların bazı şeyleri değiştirmediğini gösterdi. Zeynep, çok sevdiği oyuncu Haluk Bilginer üzerine çok ayrıntılı yaptığı yüksek lisans tezinde, Bilginer'in annesinden birçok fotoğraf ve belge edinmişti. Bilginer'in ağabeyleri, sınıf arkadaşları, öğretmenleriyle konuşmuş, belge toplamıştı. Tüm bunları kendisinden alan Nebil Özgentürk'e, emeğine karşılık hiçbir ücret talep etmeden sadece adının anılmasının yeterli olacağını söylemesine karşın, Özgentürk'ün "Bir Yudum İnsan" programında "Bu konuda bir de yapılmış yüksek lisans tezi vardır" diye geçiştirmesine ve adını anmamasına Zeynep günlerce üzülmüştü. Ne yazık ki insan emeğinin değerinin hâlâ bilinmediğini düşünüyorum!

1991'de üç kitap

Meslek yaşamımda 1990'lı yıllar belki de çalışmalarımın en yoğun olduğu yıllardı. 1990 yılında, WTTI'nin kuruluşunu gerçekleştirdikten sonra olaylar ardı ardına gelmeye

Özdemir Nutku, belgesel dizide ortaoyununu anlatırken.

başladı. 1986 yılında yayımlanan *Uzatmalı Gerçekler* adlı kitabımdan sonra, denemelerimi kapsayan bir kitabım yayımlandı. O yılın başında, Yılmaz Yayınları'nın editörü olan Erdoğan Tokmakçıoğlu'nun bir kitabımı yayımlama önerisi üzerine, bugün tükenmiş olan *Zümrüdüanka'nın Külleri* adlı yeni denemelerimi içeren bir kitabım basıldı. Arkasından ITI Kongresi dolayısıyla Sevda Şener, Ayşegül Yüksel ve benim kaleme aldığımız İngilizce *Theatre in Turkey*, Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün yayını olarak çıktı. Bir de üniversite yayınları arasında çıkan *Tiyatro Yönetmeninin Çalışması* adlı kitabımın ikinci baskısı yapıldı.

Deneme kitabımda 14 deneme ile 10 inceleme ve araştırma yazısı yer alır. ITI'nin isteği üzerine yazdığımız *Theatre in Turkey*'nin tarihsel gelişimini ben, dramaturgi bölümünü Sevda ve eleştiri bölümünü de Ayşegül yazdı. Bu kitap yabancı konuklara bedava dağıtıldı. İyi de oldu çünkü Türkiye tiyatrosundan haberdar olmayan yabancı kongre üyeleri çok memnun kaldılar. İlk baskısı 1974'te

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yayını olan, *Tiyatro Yönetmeninin Çalışması*'nın ikinci baskısı, 17 yıl sonra, Dokuz Eylül Üniversitesi yayınları arasında çıktı. Bu kitabın üçüncü baskısı Eksik Parça Yayınevi tarafından basıldığından, ilk kez öğrenciler dışında, halka da sunulmuş oldu. Bu kitap oyun sahnelemenin ABC'si olarak hazırlanmıştır.

Sevgili dostum Tuncel Kurtiz

Tuncel Kurtiz ilk kez Yılmaz Güney'in 1970 başında çevirdiği *Umut* filminde ilginç bir oyuncu olarak dikkatimi çekmişti. Sonra onun hemen her filmine gider oldum. Tunç Okan'ın *Otobüs* filminde çömeldiği nehrin köprü duvarından sırtüstü düşüşünü izlemek için Hülya'yla filme iki kez gittiğimizi anımsıyorum. O sırada, onunla tanışmamış olmama karşın onda müthiş bir potansiyel olduğunu seziyordum.

Yıllar geçti, onun daha çok İstanbul'da, benim İzmir'de olmam nedeniyle pek karşılaşamadık. Ancak onun dizi çekimleri dışında sıkça kaldığı Zeytinbağ köyünün Ören'e yakın olması nedeniyle iki kez Hülya, kardeşi Ümit ve eşi Alona'yla gidebildik. Bir kez Hülya ve ben onun temmuz ayının ilk haftası yaptığı hayır yemeğine gittik. Hayır yemeği öncesi sırtına halılarını alan, ellerinde evde bulunan bulgur, pirinç, soğan, patates ne varsa alıp gelen köy kadınları köy kahvesinde büyük kazanlarda yemek pişiriyorlardı. Akşama doğru köye çıkan yol civardan ve hatta İstanbul'dan gelen arabalarla doluyordu. Orada dostları görme olanağım da oldu. Akrabam olan ressam Mehmet Güleryüz, Işıl Özgentürk, şarkılarıyla renk katan Selma Moritz ve birçok sanatçı da ordaydı. Gece Tuncel'in hoş sohbetleriyle sürdü.

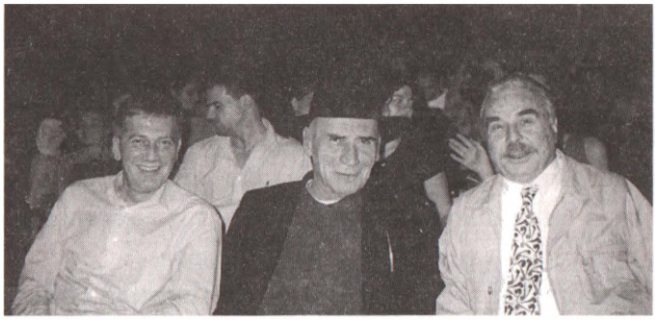
Tuncel'i köyde ilk ziyaretimizde köy kahvesinde buluştuk. Köylülerle sabah çayı içiyordu. Onlara nasıl bir gemiye kaçak olarak binip uzun bir yolculuğa çıktığını, ilk kez Amerika'ya böyle gittiğini, sabah gemide uyanınca Hürriyet Heykeli'ni görüp heyecanlandığını, insanların istekleri için gayretleri olması gerektiğini anlatıyordu. Ayrıca Habima Tiyatrosu'nda yaptıklarından söz ediyordu. İnanamadım, yöre insanları onun gözünün içine bakıyor, her söylediğini dikkatle dinliyorlardı.

Sonra köy kahvesine çocuklar geldi. Onlardan, önce çevrelerini temiz tutmaları için yerlere atılmış bir şeyler var mı diye kontrol etmelerini istedi. Daha sonra köy kahvesinin köşesine yaptırmış olduğu podyumun üzerine çıktı ve benimle Hülya'yı tanıttı. Övgü dolu sözler söyleyip kitaplarımdan söz etti. Onlarla oyun oynamaya karar verdiğinde, benim de bu oyuna katılmamı istedi. Ben Bakkal Erdoğan rolündeydim. Çocuklardan biri "Aa, benim amcam köyün bakkalı, adı Erdoğan" dedi. Tuncel onlara "Tamam şimdi sizin paranız yok, Bakkal Erdoğan'dan bir yumurta isteyin". Ben gelen her çocuğa "Para yoksa yumurta da yok" demekle yükümlüydüm. En sonunda "amcam" diyen çocuğa olmayan nesne olarak bir yumurta verince, Tuncel çocuklardan daire şeklinde toplanıp yumurtayı çatlatarak içinden bir hayvan imgesi çıkarmalarını istedi. Fil, zürafa, deve vb. hayvanları çocuklar canlandırdı. Sonunda yerde bir kara kaplı defter olduğunu söyleyen Tuncer, çocuklara "Açın bakalım, ne yazıyor defterde" dedi. Çocuklar yanıt veremeyince, o "Yapılanların hepsi bizim uydurduğumuz yalanlar" diyerek onlara sarıldı.

Daha sonra yukarıya, onun mekânına çıktık. Atölyesini gezdirdi. Aynaları ve barı olan bu oyunculuk stüdyosu onun çalışma alanıydı. Onun yanında taş bir binada eşi

Menend'in kardeşinin Akdeniz yemekleri mutfağı ve restoranı vardı. Kayınbiraderi bu konuda dereceler almış bir gurmeydi. Hemen yanındaki dükkân ise kimya mühendisliği eğitimi almış eşinin yaptığı sabunlar, kimi otantik giysiler, yörenin zeytinyağları ve yöre kadınlarının yaptığı takıların bulunduğu harika bir yerdi. Taş ve şömineli küçük mekânlarda gelen konuklar kalıyordu.

Bölümün bir atölye çalışması için Tuncel'le Hülya anlaşmışlar ancak 27 Mart kısa oyun provaları yüzünden bu çalışma gerçekleştirilememişti. Zorunlu emekliliğimden kısa bir süre sonra, Çok Tuhaf Soruşturma adlı oyunla Ortaoyuncular İzmir'e turneye gelmişti ve oyunda Tuncel de oynuyordu. İzmir'de o sırada kanser tedavisi görmekte olan Can Yücel dostumuzu ziyaret eden Ferhan Şensoy ve Tuncel Kurtiz, daha sonra bölüme beni ziyarete geleceklerini bildirdiler. Ben de bölümdeki öğrencilere haber vererek onlarla bir söyleşi yapmalarını istedim. Ferhan Şensoy'la ilgili yüksek lisans tezi yapan asistanımız Elif İskender de Ferhan'ı fakültemize davet etmiş. Böylece hazırlıklarımızı tamamladık. Elif, bölümün kuramsal kadrosu ve benden sonra bölüm başkanı olan Murat Tuncay'a haber vermiş, Narlıdere'ye haber vermiş. İlkin Elif teziyle ilgili olarak Ferhan hakkında konuştu. Sonra bölüm başkanı Murat, Ferhan Şensoy'u kastederek "Aramızda çok değerli bir konuğumuz var" deyince, ben sezdirmeden parmağımla iki işareti yaptım. Murat, bu kez ikinci gafını yapıp Tuncel'e "Affedersiniz, başınızda şapka olduğu için sizi tanıyamadım" deyince, Tuncel de yüksek sesle Murat'a, "Ben her zaman şapkalı dolaşırım" dedi. Sonra da sadece Ferhan'la benim duyacağım bir sesle "Sizin tanımanıza da gerek yok zaten" diye duygularını dile getirdi. Öğrenciler, Murat'a "Tuncel Kurtiz, Tuncel Kurtiz" diye, bağırarak sufle verdiler.

Alsancak'taki salonda: Ferhan Şensoy, Tuncel Kurtiz ve Özdemir Nutku.

Tuncel, Çamlıbel'de köy çocuklarını çalıştırırken beni de oyuna dahil etmişti.

Daha sonra Ferhan Şensoy'la söyleşimizi o sırada oynamakta oldukları oyun üzerinden de sürdürdük. Ardından sahneye Tuncel Kurtiz çıktı ve öğrencilere oyunculuk üzerine bazı önemli noktaları anlattı. Özellikle Peter Brook'un kendilerini nasıl çalıştırdığına ilişkin ipuçları verdi ve özellikle de ses açma temrinleri yaptırdı.

Çocuklara Tuncel'in *Oyuncu* adlı kitabını okumalarını salık verdim. Çünkü onun serüveni bana her zaman ilginç gelmiştir. Tuncel disiplin adamıydı. Sporunu yapar, sağlığına dikkat ederdi. Bunu İstanbul'da da sürdürdü.

Saat sabah altıda kalkar, bir ya da iki saat sonra evine dönerdi. Ne yazık ki, ölümü de Levent'te böyle bir geziden sonra oldu. Aslında yaptığı doğruydu; açık kalp ameliyatı geçirenlerin tümüne doktor yürümeyi salık verirdi. Spor salonunda ağır spor mu yapıyordu, onu bilemeyiz.

Tuncel, kendine özgü, ilginç bir insandı; benim her şeyden fazla hoşlandığım dobra insanlardır; çünkü onların içi dışı birdir. Tuncel de öyle mert bir insandı. Mesleğinde doruğa ulaştı; Berlin'de Schaubühne'de Peter Stein'ın yanında çalıştı. Peter Brook'un dört saatten fazla süren *Mahabharata*'sında iki değişik rol oynadı. İçerde ve dışarda çevirdiği filmlerin hepsinde, ikincil rollerde bile parladı. Farklı bir karizması ve çekiciliği vardı. Sinemada ve tiyatro oyunculuğunda karakter inşalarıyla ödüller kazandı. Hangi rolü oynasa, en iyisini ortaya koyuyordu.

Tuncel'in ölüm haberini, Hülya'nın arkadaşı Gül'den aldığımda sanki gerçek değilmiş gibi geldi. Tuncer ölemezdi çünkü öyle sağlam bir duruşu vardı ki... Sanatçı olarak hâlâ yaşıyor. 27 Eylül 2013 günü aramızdan ayrılan Tuncel Kurtiz, yine o çok sevdiği Güre'deki Çamlıbel köy mezarlığına gömüldü. Böyle olaylara duyarlı olan o zamanki Karşıyaka Belediye Başkanı Cevat Durak, onun adına bir park yaptırdı ve İzmir geleneği olarak parka da onun bir büstünü koydu. Tuncel için açılan parkta Hülya da ben de birer konuşma yaptık. İyi ki bu büyük aktörü tanımışız. Orada bulunan kızı Aslı Eyrik'le, eşi ve çocuklarıyla tanışma fırsatı bulduk. Daha sonraki yıl da torunu Tuncel'in okuduğu Yaşar Üniversitesi'ndeki anma törenine katıldık. Orada da birer konuşma yaptık. Torun Tuncel besteler yapan, güzel gitar çalan bir genç, şimdilerde okulunu bitirip İstanbul'a yerleşti. O gece bölüm arkadaşlarıyla Tuncel'in sevdiği parçaları çaldı.

Ferhan Şensoy olgusu

"Uyumak güzel de kitle halinde uyuyunca sıkıntı büyük oluyor" diyen Ferhan Şensoy'un, tiyatromuz açısından, başlı başına üzerinde durulması gereken bir sanatçı olduğuna inanıyorum. Öyle yakın bir arkadaşlığımız olmadı. Ama dostluğumuz büyük bir sevgi ve inanç üzerine kuruludur. Şunu bilmek çok güzel bir duygu, Ferhan Şensoy'un yanında benimle ilgili hiç kimse eleştirel yaklaşamaz, aramızdaki sevgi bağı ve inanmışlık buna izin vermez.

Özellikle, onun özverili bir insan olduğundan söz etmek isterim. 1997 yılında Anca Visdei'yle birlikte okulumuza geldi. Üstelik, geleceği gün İzmir'de olağandışı bir soğuk vardı. Kar yağmıştı. Ama o sözünü tutarak Anca'yla birlikte geldi. Romanya asıllı Fransız yazar Anca Visdei'ın *Aptallara Güzel Gelen Televizyon Dizileri* adlı senaryosundan Ferhan'ın oyunlaştırdığı yapıtı oynuyorlardı. Ferhan'ın Derya'yla oynadığı bu iki kişilik oyuna, bir üçüncü karakteri eklemiş olması onun yaratıcılığıydı. Bu rolü Rasim Öztekin'e vermişti ve karakterinin adı "parantez içi"ydi. Sahnede kadına sarıldığı anda Ferhan'ın parantez içine dönerek "Sana ihtiyacımız yok, çıkabilirsin" demesi seyircileri kahkahaya boğuyordu.

Anca Visdei'ın *Don Juanna* adlı bir oyunu olduğundan söz etti Ferhan ve bu oyunda Don Juanna'nın, Don Juan gibi çapkın bir kadın olduğundan tam evlenmeye karar verdiği sırada nikâh anında, bu kez de nikâhı kıyan papaza âşık olup vazgeçişini anlattı. Anca Visdei ise Ortaoyuncular'a sıklıkla geldiğini, Avrupa'da böyle çekirdek kadrosu olan toplulukların kalmadığını, oysa Ortaoyuncular'ın yıllardır uyum içinde çalıştıklarını hayranlıkla izlediğini söyledi. Oyun yazarlığı konusunda da

Bükreş'teki yazarlık dalı başkanına "Yılda kaç yazar yetiştiriyorsunuz?" sorusuna, onun "Bölümümüze ne kadar giriyorsa o kadar!" yanıtını verdiğini anlatarak, yazar doğulduğunu vurguladı. Bu bana Ferhan'ın bir oyun öncesi yaptığı bir espriyi hatırlattı. Ferhan'ın masasının üzerinde Lajos Egri'nin *Piyes Yazma Sanatı* kitabına bakan arkadaşının başını sallayarak "Hıı, şimdi anladım, nasıl yazdığını!" demesi gibi...

Karlı bir günde sözünü tutarak gelen bu güzel adamın bir diğer özverisini örneklemek gerekirse, emekliliğime yakın bir zamandı, Sahne Sanatları Bölümü'ne yıl sonu oyunumuz için bir türlü destek alamıyorduk. Yeni hükümet, döner sermayeleri toptan iptal etmiş, yerine de maddi durumları destekleyecek bir şey getirmemişti. Rektörlük de yardım edecek durumda değildi. Çok zor durumdaydık, dekor ve giysiler için aramızda para toplasak bile yeterli olmuyordu. Ferhan fakültemize geldiğinde herhangi bir sıkıntımız olup olmadığını sorduğunda öğrencimiz Özkan Gezgin dekor, kostüm için para bulamadığımızı belirtince Ferhan, "Ben, yarın akşam Ankara'da *Ferhangi Şeyler*'i oynayacağım, yarın akşamki gişe gelirini vereceğiniz hesaba tümüyle yatırayım" dedi ve söz verdiği gibi gerekli parayı iki imzayla açtığımız banka hesabına gönderdi. Bu, Ferhan Şensoy'un eğitime verdiği önemin bir sonucuydu. Onun sayesinde yılsonu oyunumuzu çıkardık ve broşürümüzde bu çalışmayı Ferhan Şensoy'a ithaf ettik.

Başta "Ferhan Şensoy Olgusu" başlığını atmamın nedeni bize yardım etmesiyle ilgili değil. O başlı başına, kendine özgü, üretken ve farklı bir tiyatro emekçisidir. Benden yirmi yaş küçük olan Ferhan'ı, yurtdışından Türkiye'ye döndüğü 1975 yılından bugüne değin yakın-

dan izledim. Neden mi? Bu genç adam dikkatimi çekti; çünkü okuduklarıma ve söylediklerine göre, Jérôme Savary ve Andre-Louis Perinetti gibi önemli tiyatro adamlarıyla çalışmış, Montreal'de *Ce Fou De Gogol* adlı oyunuyla 1975'te En İyi Yabancı Yazar Ödülü'nü almış ve ayrıca yine Montreal'de, Théâtre de Quatre-Sous'da da yönetmenliğini yaptığı, *Harem Qui Rit* adlı müzikalde oynamıştı. O sırada 24 yaşında olan bu sıradışı genç tiyatro adamını yakından izlemeye başladım.

Ferhan bir süre sonra, mizah dolu oyunlar, taşlamaya yönelik denemeler, kabare oyunları, televizyon dizileri yazmaya ve arka arkaya kendine özgü kitaplar yayımlamaya başladı. Bu kitapları okuyanlar onun zekâsına ve kültürüne tanık olabilir. Şu anda sayısını bilemeyeceğim kitaplarından başka ses getiren oyunlara imza attı. Bu oyunlarıyla ödüller kazandı. Üstelik yazdığı güldürüler güncel olaylara ayna tutuyordu. *Şahları da Vururlar, Kahraman Bakkal Süpermarkete Karşı, Parasız Yaşamak Pahalı, Soyut Padişah, Ferhangi Şeyler, Felek Bir Gün Salakken* vb...

1980 yılında Ortaoyuncular topluluğunu kuran Ferhan, ayrıca ihmalle eskimiş, sıvaları dökülen, koltukları yıpranmış ve büyük bir onarım gerektiren Ses Sineması'nı kendi parasıyla onararak İstanbul'a bir tiyatro salonu kazandırdı. Bu salonda Hülya ve ben, İstanbul Tiyatro Festivali'nde karşılaştığımız Muzaffer Tuncağ, Ayla Algan ve Ayşe Emel Mesci ile Athol Fugard'ın yazdığı, Peter Brook'un yönettiği *Sizwe Bansi Öldü* oyununu seyretmiş ve salona bir kez daha hayran kalmıştık. 1989 yılında, tuluatçı Kel Hasan Efendi'nin günümüze gelen külahı, Münir Özkul tarafından Ferhan Şensoy'a verildi. Ferhan da bunu yakınlarda, güldürü arkadaşı Rasim Öztekin'e devretti.

Derya Baykal, Ferhan Şensoy ve Özdemir Nutku, İzmir.

Ferhan Şensoy'un yazdığı bazı oyunlar yabancı ülkelerde de oynandı. Bunlardan biri, güncel olaylara göre sürekli geliştirilen *Ferhangi Şeyler* adlı "stand-up"tı. Amsterdam ve Brüksel'de sergilenen *Ferhangi Şeyler*, Münih, Köln, Stuttgart, Essen, Frankfurt'ta da oynandı. Sidney ve Melbourne'da temsil edilen *Felek Bir Gün Salakken* de 400 gösteri yaptı.

1997'de, televizyonun bir uyuşturucu olduğuna inanan Ferhan'ın *Aptallara Güzel Gelen Televizyon Dizileri* adlı oyunu Londra'da iki kez oynanmasının ardından, Haldun Taner'le başlattıkları kabare türü tiyatro çok başarılı oldu. Haldun Taner'in düzyazı, öykü, skeç ve şarkılarından, *Haldun Taner Kabare* adlı bir oyun kurgulayan ve Derya Baykal'ın sahneye koyduğu oyunda rol alan Şensoy, o yıl 11 Aralık'ta, kendisine En Başarılı İletişimciler Ödülü ile En İyi Deneme Yazarı Ödülü'nü getiren *Ferhangi Şeyler* gösterisini 1266. kez oynamış oldu.

Ferhan Şensoy durmadan yazdı, oynadı, bazen beğenildi, bazen beğenilmedi ama hep yazdı ve ödülleri de topladı. Her yıl en az bir çalışmasıyla kendinden söz ettiren Ferhan, dinlenmesi gereken bir rahatsızlığı olmasına

karşın durmadan üretmiştir. 1999 yılında eşi Derya Baykal için, *Şu An Mutfaktayım* adlı tek kişilik kadın oyununu yazan Şensoy, Haziran 1999'da Ayın İletişimcisi Ödülü'nün sahibi olurken, *Ferhangi Şeyler*, Londra, Magosa, Washington, New York, Montreal ve Toronto'da da temsil edilerek 1.350 gösteriye ulaştı.

Burada yıl yıl neler yaptığını yazmayacağım. Onun o çok yönlü tiyatro çalışmaları için kalın bir kitap yazmak gerekir. Ferhan Şensoy bugüne dek 60'a yakın sahne oyunu yazdı, 13 filmde oynadı ve bazılarının senaryosunu yazdı ve ayrıca kendine özgü 24'e varan deneme kitabı yayımladı. Ferhan'ın düş gücü, fantezisi, zekice nükteleri, halka yönelen konuşma tarzı onu çok yönlü bir olgu durumuna getirmiştir. Ferhan tüm yorgunluğuna ve çalışmasıyla bedenen zayıflamasına karşın, hızını kesmiş değildir. O, tiyatromuzun en renkli simalarından biridir.

İzmir Şehir Tiyatrosu Serüveni ve Türkiye'de İlk Kamyon Tiyatro Etkinliği (1989-1992)

İzmir Şehir Tiyatrosu'nun kurulması öyküsü, 1980'li yılların başlarına kadar gider. O yıllarda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin İzmir Şehir Tiyatrosu'nu kurup tiyatro alanındaki kısır döngüden kurtulması konusunda yazılar yazmış, basın toplantıları düzenlemiştim. Bu gereksinimi her yıl çeşitli vesilelerle tekrarlamıştım. Bu ısrarımın ilk adımı, sonunda, o sırada İzmir Belediye Başkanı olan Yüksel Çakmur tarafından 1989 yılının haziran ayında atıldı.

Bir pazar günü Bornova'daki evimde kitap okuyarak dinlenirken kapı çalındı. Takım elbiseli, tanımadığım biri, "Efendim, ben Büyükşehir Belediyesi'nin şoförüyüm. Sizi başkanımızın basın toplantısına götürme emri aldım. Hemen giyinip gelin. Ben, aşağıda bekliyorum" dedi. Acaba neyin basın toplantısı için isteniyordum? Sonra şoförün ültimatom verir gibi konuşması beni biraz rahatsız etmişti. Hemen giyindim ve aşağı indim.

Belediye başkanının geniş odasına girdiğimde içerisinin gazete muhabirleri, kameralarla dolu olduğunu gördüm. İki kişilik kanepede oturan Yüksel Çakmur beni yanına çağırdı. Sonra gazetecilere dönüp "İşte tiyatromuzun kurulmasında tek yetkili Özdemir Nutku Bey'dir" diye beni tanıttı. Ben şaşırmıştım ama başkanı bozmamak için daha

önceden haberim varmış gibi davranmaya çalıştım. Bu çok güzel bir fırsattı, Yüksel Bey, Belediye Tiyatrosu'nu kuracağını anlattı. Muhabirler, sonra bana döndü: "Sizin de fikirlerinizi alabilir miyiz?"

Ben, başkanın bu kararına çok sevindiğimi, bu yüzden tiyatroya önem veren, yurdun dört bir yanındaki belediye başkanları gibi Türkiye tiyatrosunun tarihinde olumlu bir yer alacağını söyledikten sonra, "Şehir Tiyatrosu'nun bir de gezici Kamyon Tiyatrosu olacak" dedim.

Başkan, garip bir şekilde bana baktı. Ama bozmadı. Konuşmalar bittikten sonra Yüksel Çakmur oradaki herkesi Kültürpark'taki açık hava tiyatrosu, Mehtap Bahçesi'ne, kokteyle davet etti. Başkanın makam arabasıyla Mehtap Bahçesi'ne gittik. Gazeteciler de gelmişlerdi. Yüksel Bey, Mehtap Bahçesi'ndeki bu açıkhava tiyatrosunun üstünün kapatılıp Şehir Tiyatrosu yapılacağını ilan etti (Sonradan İsmet İnönü Kültür Merkezi oldu).

Ben, bir ara, başkanı gazetecilerin yanından çekip alçak sesle, "Başkanım, bunu iyi düşündünüz mü, çünkü tiyatro oldukça pahalıya patlar" der demez beni kolumdan çekip gazetecilerin arasına götürdü, onların duyacağı yüksek sesle, "Özdemir Bey, benden önce körfeze trilyonlar akıttılar, benim sanat için bu bütçeyi ayırmamı çok mu görürler?" diye sitemkâr bir tonla yanıtladı. Benim gizlice sorduğum bu soruya gazetecileri yanıtlar biçimde yüksek sesle ve havalı bir tarzda cevap vermesine bir gerekçe bulamamıştım. Ama olsun, tiyatroyu kurmayı aklına koymuştu ya! Daha ne isteyebilirdim? Ama bir şey sezdim, başkanın bir zaafı, gösteriş merakıydı. "Sakın, bütün bunlar sözde kalmasın" karamsarlığı aklımdan geçmiş olsa da başkanın o anda samimi olduğunu hissediyordum.

Kanat takmış gibi uçarak eve geldim ve Hülya'ya bu güzel haberi verdim. O da buna çok sevindi ve bu tiyat-

ronun nasıl olması gerektiği üzerinde saatlerce konuştuk durduk. Önümüzde yapacak çok iş vardı. Ben ayrıntılı bir plan yaptım. Hülya'nın da fikrini aldım. Kuruluş gerçekleşince her şeyden önce yönetmelik ve tüzüğün yapılması gerektiği için, bu konuda İstanbul Şehir Tiyatroları'nda sanat yönetmenliği yapmış ve çok ciddi çalışacağını bildiğim Hamit Akınlı'yı İzmir'e davet etme düşüncesiyle belediyedeki resmi işlemleri beklemeye başladım.

Sayın Çakmur vakit geçirmeden 28 Haziran 1989 tarih ve 2624 sayılı yazısı ile Dokuz Eylül Rektörlüğü'ne benim belediyede görevlendirilmem için yazı yazmış ama üniversite rektörlüğünden olumsuz bir yanıt gelebilir düşüncesiyle, ek olarak, daha kapsamlı bir metni de 21 Ağustos 1989 tarihli ve yine 2624 sayılı yazıyla göndermiş. Rektörlük, bu yazı üzerine üniversite personel dairesi başkanlığının, 11 Eylül 1989 tarihli ve 0900/P1/291.–/2130 sayılı yazısıyla bunu fakülte dekanlığına bildirmişti. Dekanlık da aynı gün bu yazıyı tarafıma iletti.

Artık resmen görevlendirildiğime göre, bu iş yola giriyor diye düşünmekten kendimi alamıyordum. Sonradan dosyama giren belgelere göre, Çakmur, 5 Eylül 1989 tarihli bir yazıyla, Meclis Heyeti'ne, belediyenin kendi tiyatrosunu kuracağını, "tiyatroların uygarlığın simgeleri" olduğunu, İzmir'in bir kültür ve sanat kentine dönüştürülmesi bir zorunluluk olduğu için, mecliste bu konunun gündeme alınmasını ve 1990 yılının mali bütçesinin buna göre hazırlanması konusunun görüşülmesini önermişti. Bu yazının altında da Yüksel Çakmur'un imzası vardı.

22 Eylül 1989 günü yapılan belediye meclisi toplantısında, Başkanlık önerisi, incelenmesi için Hukuk ve Bütçe Komisyonu'na havale edilmişti ve bu komisyonun 10 Ekim 1989 tarihli raporunda önerinin oybirliğiyle kabul

edildiği yazılıydı. Raporun altında da 16 üyenin imzası vardı. Bu rapor da olumlu olunca, 12 Ekim 1989 tarihli meclis oturumunda bir tiyatro müdürlüğü kurulması ve 1990 bütçesinin buna göre yapılması kararı alındı. Böylece, Şehir Tiyatrosu resmen kurulmuş oluyordu. Şimdi yönetmeliğin de geçerlik kazanması için meclisten geçirilmesi gerekiyordu.

Hamit ve birkaç deneyimli İstanbul Şehir Tiyatroları sanatçısıyla harıl harıl çalışıyor ve onların kendi yönetmeliklerinde gördüğümüz aykırı ayrıntıları düzeltmek için yeni maddeler ekleyip bazılarını çıkarıyorduk. Yönetmelik bittiğinde, Hamit, bunun İstanbul yönetmeliğinden daha doğru ve ileri bir yönetmelik olduğunu söyledi. Bir yandan da bir kamyon bulunmuş, asistanımız Can Özcan'ın istemlerim doğrultusunda çizdiği plana göre kamyonun 16 metrekarelik sahnesi ile kulisleri yapılıyordu. Ayrıca Kamyon Tiyatro'nun ses ve ışıklama sistemi için, teknik aygıtları kapsayan başka bir küçük kamyon hazırlanıyordu. Ben ve İstanbul'dan gelen dostlarım büyük bir heyecan içinde çalışıyorduk. Daha tiyatro açılmadan, İzmir'den genç mezunların yanı sıra birçok tanınmış İstanbullu ve Ankaralı oyuncu ya telefonla ya yazıyla kurulan tiyatronun kadrosuna girmek istediklerini belirtiyorlardı. Bunların arasında ünlü adlar vardı. Hatta Yıldız Kenter, kız kardeşi İzmir'de yaşadığı için kuracağımız tiyatroya gelebileceğinden söz ediyordu. Şehir Tiyatrosu'ndan Gökhan Mete, Ayberk Çölok, Dursun Ali Sarıoğlu gibi isimler başvuruyordu. Genco'nun kendi topluluğu olduğunu ve özerkliği sevdiğini bildiğim halde, inanmasam da beni desteklemek için, "Belki ben de kadroya girerim" demesi beni mutlu ediyordu.

Kamyon Tiyatro için seçtiğim son sınıf öğrencileri, ilerde açılacak Şehir Tiyatrosu'nun çekirdek kadrosunu

oluşturacaklarının bilinciyle vargüçleriyle kendilerini göstermek için, özveriyle Kamyon Tiyatro'da çalışıyorlardı. Tiyatronun kadroları henüz alınmadığı için, sanatçılar Parklar ve Bahçeler Müdürlüğü'nün geçici işçi kadrosunda maaşla çalışıyorlardı. Sadece oyun oynamıyorlar, aynı zamanda iki belediye işçisiyle kamyonu hazırlama hamallığını da yapıyorlar, giysileri ütülüyorlar, dekoru kuruyorlardı. Kapaklar hidrolik olarak açılmadığı için, o ağır kapakların altına girip oyuna daha başlamadan yoruluyorlardı ama iyi bir iş yapmanın mutluluğu onları motive ediyordu.

Öte yandan Mehtap Bahçesi'nin işlerinin bitirilmesini ve sahne provalarına başlanmasını istiyorlardı. Tiyatroyu Turgut Özakman'ın *Resimli Osmanlı Tarihi* adlı oyunuyla açmak istiyorduk. Rol dağılımını yapmıştık. Bazı öğrenciler rollerini şimdiden ezberlemiş durumdaydılar. Bir yandan da Mehtap Bahçesi'nin yapımı sürüyordu. Öğrenciler yakında hayata geçirilecek Büyükşehir Belediye Tiyatrosu için her türlü fedakârlığı yapmaya razıydılar.

Belediye elemanları iyi niyetliydi ama tiyatronun kendine özgü sorunlarına yabancıydı. Ellerindeki yönetmelikler de tiyatronun çalışma koşullarına uygun değildi. Örneğin, dekor yaptırmak büyük bir eziyetti çünkü dekor için ihale açılıyor, en düşük fiyatı verene yaptırılmak isteniyordu. Örneğin, o ihaleyi alan doğramacılıktan başka bir şeyden anlamıyordu. Oysa sahne marangozluğu bile gerçek yaşamdakinden farklıdır.

Tiyatronun yönetmeliği mecliste kabul edilmişti. Kamyon Tiyatro ve elektronik araç tamamlanmış, prova yapabileceğimiz duruma gelmişti. Bu da bir aşamaydı. Belediye içinde bir tiyatro müdürü odası hazırlandı. Geçici müdür bendim. Bana bir de sekreter vereceklerini söylediler. Çok

Özdemir Nutku, Kamyon Tiyatro'nun hizmet görevlileriyle Ege'nin bir köy yolunda.

Kamyon Tiyatro ve teknik destek aracı.

iyi anlaştığımız personel müdürüne, "Rica etsem, daktilo yazabilen, mümkünse yabancı dili olan biri olsun" dedim. İki gün sonra, sekreterim olarak, çok çekici ve güzel bir kız geldi, daktilo ile İngilizce bildiğini söyledi. İzmir Amerikan Koleji'ni bitirmiş. "Hem yabancı dil biliyor hem daktilo, çok şanslıyım" diye düşündüm. Sekreterime neler yapacağı üzerine biraz bilgi verdim. O da tiyatroyu çok sevdiğini, kolejdeyken oyunlarda oynadığını söyledikten sonra, "Özellikle burada çalışmak istedim" diye tiyatro sevgisini bir kez daha belirtti. Ancak sekreterimin giyini-

şi, güzelliği ve tavrı belediye çalışanları arasında güncel bir konu olmaya başlayınca, bu başkanın kulağına kadar gitmiş. Başkan, personel müdürünü odasına çağırıp "Özdemir Bey'in sekreterini buraya getirin, bir tanıyayım" demiş. Bir hafta sonra sekreterim başkanın sekreteri oldu, bana dil bilen başka bir sekreter buldular.

Kamyon Tiyatro etkinliklerine başlıyor

Kamyon Tiyatro ilk gösterisini 23 Nisan 1991 günü, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda, Büyükşehir Belediyesi'nin önündeki alanda verdi. Seçilen oyun, Ülkü Ayvaz'ın *Yaşasın Gökkuşağı* adlı oyunuydu. Ebemkuşağındaki renkler gibi, çeşitli ırktan insanların bir arada yaşamasının mutluluk getirdiğini, devletler arası çekişmenin mantıksızlığını ve barışın insanlık için önemli olduğunu vurgulayan bu çocuk oyununun müziklerini besteledim. Bir de başlangıç için neşeli bir cıngıl hazırladım, her mahalleye ve köye bu cıngılla girip geldiğimizi haber veriyorduk.

Açılış temsili için kırmızı-beyaz balonlar ve çocuklara dağıtmak üzere şekerler alındı. Kamyon Tiyatro'nun cıngılı çalarken balonlar ve şekerler dağıtıldı. Başkanın gelmesini beklerken, ben çocuklara Kamyon Tiyatro'nun kurallarını açıkladım: En kısa boylular önde seyredecekler; ilkokulun 4. ve 5. sınıfına gelmiş çocuklar düzeni sağlayacaklar, yetişkinlerin arkaya geçmelerini söyleyeceklerdi. Onlara bir halat verilecek, onlar bu halatı tutup temsil sırasında çocukları sahne tarafına geçirmeyeceklerdi; isteyenler ancak temsil bitip sanatçılar hazırlandıktan sonra sahneyi ve kulisleri görebileceklerdi.

O sırada iki polis geldi ve dağılmamızı söyledi. Biz de bunun belediye etkinliği olduğunu, başkanın bunu bizzat

istediğini söyledik. Üstelik belediye personeli de olayı bildikleri için binanın pencerelerinden oyunun coşkusuna ortak olmak üzere bakıyorlardı.

"Bize söylemediler. Onun için vakit geçirmeden dağılın" dediler. Oysa temsile başlamak için her şey hazırdı. Yalnızca başkanın gelmesini bekliyorduk. Başkanı beklerken, Büyükşehir Belediye Tiyatrosu konusunda bizi baştan sona destekleyen, değerli dostum Atila Sertel de bu etkinliği görmek için gelmişti. Polisler, önce kalabalığı dağıtmakta ısrar ederken, sonradan milletvekili olarak Büyük Millet Meclisi'nin bir üyesi olan ve o sırada belediyede önemli bir mevkide bulunan Atila Sertel olaya el koydu ve polisleri ikna etti. Böylece, polisler de seyircilerimiz arasında yer aldılar. Oyun bitince polislerden biri yanıma geldi, "Bilseydim ben de kızımı getirirdim" diye hayıflandı. Biz de "daha çok oynayacağımızı" söyleyerek onu teselli ettik. Ama başkan yoktu ve onun yerine Daire Başkanı kısa bir konuşma yapacaktı. Her şey bittikten sonra başkanın hasta olup olmadığını sorduğumda, "Kültür Park'ta Gelinlik-Damatlık ve Abiye Fuarı'na davetliydi, oraya gitti" dediler. İçimden "Kamyon Tiyatro'nun ne olduğunu mutlaka görmek isteyecektir" diye kendimi avutuyordum.

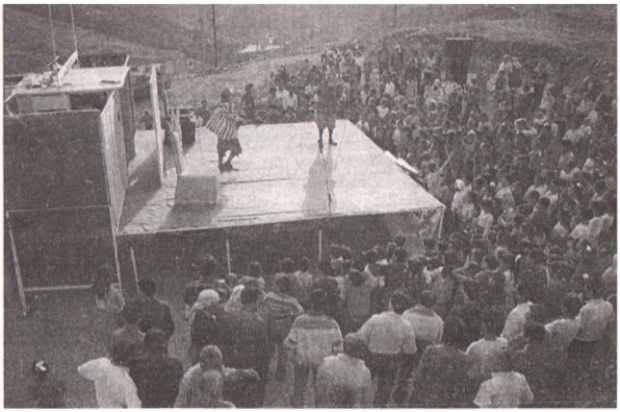
Ertesi gün gazetelerde başkanın fuarda konu mankeni olan gelinlik ve damatlık giymiş çifte mutluluklar dileyip "Bir yastıkta kocayın" dediğini okuyunca gülümsemekten kendimi alamadım. Başkan, bu ilk gösterimize gelmediği gibi, bundan sonra da hiçbir temsilimize gelmedi; ne yaptığımızı görmedi, merak etmedi. Oysa biz politik açıdan da dolaylı olarak ona yardım ediyor ve varoşlardaki vatandaşlar ile köylülerin oylarını topluyorduk. Kamyon Tiyatro dolayısıyla, öğrencilerim ve ben fazladan çalışmak

zorundaydık. Yoruluyorduk ama bu işi severek yürütüyorduk, ne ki başkandan çıt yoktu. Hakkını vermem gereken kişi ise bizimle çoğunlukla birlikte olan Atila Sertel'dir. Biz turne yaptığımızda o da evleri dolaşarak ziyaretlerde bulunuyor, partisinin çalışmaları hakkında bilgi veriyordu. Başkanla birkaç kez görüşme isteğinde bulundumsa da nafileydi. Çok önemli işleri olduğundan, aynı bina içinde olmamıza karşın sadece bir kez buluşabildik. Bir de bir iki dakika Bornova'daki bir toplantıda...

Kamyon Tiyatro'nun kadrosu 17 oyuncu ve 2 tasarımcıdan kuruluydu. Oyuncular, sahneye giriş sıralarına göre, Hakan Yavaş, Tunç Denizer, Selçuk Uluergüven, Cengiz Küçükayvaz, Can Kahraman, Ozan Akhan, Sadık Yağcı, Engin Özsayın, Vahide Perçin (Gördüm), Yılmaz Tüzün, Esin Umulu, Somer Karvan, Ersin Umulu, Nazan Kırılmış, Ayşın Tamer, Funda Şirinkal, Hülya Dilek Kural'dı. Tasarımcılar, sonradan doçent olan Dr. Duygu Ebru Öngen (Corsini) ile şimdi profesör olan Dr. Selda Kulluk (Yerdelen) idi.

Çocuklar için Kamyon Tiyatro mahalle sorumlusu kartları bastırdık ve ön sırada halat tutan sorumlu çocuklara temsilci olduklarını söyleyerek dağıttık. Bu kartlarda Tiyatro Müdürlüğü'nün telefonu ve adresi vardı. Her gittiğimiz yerde, Kamyon Tiyatro'yu bu telefondan arkadaşlarının yaş günü, sünnet düğünü ya da bayramlarda isteyebileceklerini belirttik.

Oyuncuların geçici işçi kadrosu ücreti kesilince, Kamyon Tiyatro'nun etkinliklerine de son vermek zorunda kalındı. Sonraları, kapakları insan gücüyle değil, hidrolikle açılan bir kamyon daha hazırladık; ama Belediye desteğini çekince, şoför ücreti ve mazot parası bize geri adım attırdı. Belediye geçici işçi kadrolarını kaldırıp Kamyon Tiyatro

Kamyon Tiyatro'nun Limontepe'deki temsili.

Kamyon Tiyatro'nun Salihli temsili.

oyuncuları açıkta kalınca, bu kamyonun bölümce kullanılmak üzere, Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü'ne devredilmesini sağladık. Rektörlüğümüz de kamyonu Tınaztepe'de fakülteler arası yük taşımaya tahsis etti. Kasasını söktürüp kamyonete çevirmeleri de cabası... Aydınlarımızın ve bürokratlarımızın sanat bilinci ve duyarlılığı ne harika değil mi!

Ören'e yaz tatiline gittiğimde, henüz tanışma mutluluğuna erişmediğim Adnan Kahveci'den bir kutlama telefonu aldım. Her zaman antenleri açık bir hümanist olan Kahveci'nin Kamyon Tiyatro'yla ilgilenmesi beni çok mutlu etmişti. Adnan Bey telefonda, çok doğru bir girişimde bulunduğum için beni kutladı. Daha sonra, onunla İstanbul'da Fenerbahçe'de buluşmamızı istediğini söyleyen Rutkay Aziz'le randevuya gittim. Adnan Kahveci, benden Kamyon Tiyatro'nun planlarını istedi,

"Planı bana gönderin, Milli Piyango İdaresi'ne başvurarak beş adet yaptırayım. Birini size, diğerlerini Devlet Tiyatrosu'na, Milli Piyango'ya, Çocuk Esirgeme Kurumu'na ve TİYAP'a (Tiyatro Yapımcıları Derneği) özel tiyatroların kullanmaları için dağıtalım" deyince, bu projeye içtenlikle katıldım. İzmir'e dönünce verdiği adrese planları gönderirken, Kamyon Tiyatro'ya refakat edecek elektronik aletler taşıyan bir aracın da gerekli olduğunu raporuma ekledim. Adnan Kahveci'nin, Milli Piyango'ya Kamyon Tiyatro için emir verdikten iki hafta sonra, ne yazık ki, bir trafik kazasında öldüğü haberini aldık. İlk kez bu buluşmada tanıdığım Kahveci, değerli, algıları yüksek bir insandı. Doğrusu, kendisini yeni tanımıştım ama duruşunu çok sevmiştim. Onun bu erken ölümü beni çok üzdü.

Adnan Bey sonsuzluğa gittikten sonra, Milli Piyango, bizim kamyonun bir benzerini yaparak istek üzerine, Ankara Devlet Tiyatroları'ndan destek aldı. O sırada, dönemin Kültür Bakanı'nın devlet tiyatrosundaki sevgili eşi, Devlet Tiyatroları'na verilen Kamyon Tiyatro'nun başına atanmış, o da İzmir Konak Sahnesi'nde, daha önce temsil edilen, kendisinin de oynadığı *Yedi Köyün Yargıcı* adlı oyunu, aynı oyun düzeniyle sahnelemesi için sanatçı Doğan Yağcı'nın yardımını istemişti. Buraya kadar iyi...

Ama bundan sonrası onaylanacak gibi değil! Ankara Kamyon Tiyatro'nun başına geçirilen sanatçının diyelim ki haberi yok, eşi konuyu biliyordu, bizim Kamyon Tiyatro'dan haberleri yokmuşçasına, Milli Piyango çekiliş listelerinin arka sayfasında şöyle bir ilan yayımlatmada beis görmemişler: "TÜRKİYE'NİN İLK KAMYON TİYATROSU." Sonra da kendi yaratmış gibi, büyük harflerle sanatçının adı ilana konulmuş! Türkiye'nin ilk Kamyon Tiyatro'sunun tarafımızdan yapıldığından haberi olmayan ya da olduğu halde buna aldırmayan kimselerin ülkemize özgü tipik bir reklam örneği... Ad vermeye gerek var mı? Bizim Kamyon Tiyatro'yla aylardır yaptığımız turnelerden bir tiyatrocunun haberi olmamasını nasıl algılamak gerekir acaba? Doğal olarak bunun yanlış olduğunu belirten resmi bir yazı yazmamıza karşın, küçücük bir özür dileme işitmedik. Biz çoktan sayısız turneyle köylere, İzmir'in en ücra köşelerine gitmiş, temsiller vermiştik. Üstelik, kamyonun planını onlara gönderen de bendim. Hadi birincisi cahilliklerinden gelen bir gaftı ama bize nezaketen bir yanıt bile vermemeleri bağışlanacak şey değildi.

İsmet İnönü Kültür ve Sanat Merkezi

Mehtap Bahçesi'nin üstü kapatılıp hazır duruma getirildiğini söylediklerinde, heyecandan yerimde duramaz oldum. Hemen birkaç öğrenciyle oraya gittim. 800 koltuklu bir salon ama sahne sahne değil, akustik berbat... Oranın geçici elemanıymış, sordum, "Peki ama ışık odasını göremiyorum!" Belediye görevlisi, "Ne diyor bu adam" gibilerinden yüzüme baktı: "Nasıl yani?"

"Şu tepe spotlarını ve ses sistemini denetleyecek bir ışık ve efekt odası gerekli. Akustiğin de düzeltilmesi gerekir; bu uzay tavanla temsillerde üçüncü sıradan sonra kimse

bir şey işitemez. Bu uzay tavan olmaz, akustiği bozan onlar; tavan kapanmalı, spotlar yanlış; yanlara da spot demirleri gerekli."

Adamın aklı iyice karıştı. Benim de canım sıkıldı. Oradan ayrıldık. Bunları neden sormadılar, bunu yapan tiyatronun gereksinimlerini bizden daha mı iyi biliyor? Bana da sorabilirlerdi, Devlet Tiyatrosu sanatçılarına da! Hatta bizim öğrenciler bile bu kadar basit şeyleri onlara açıklayabilirdi.

Biz gittikten sonra Kültür Merkezi'ndeki vatandaş Büyükşehir Belediyesi'ne telefon etmiş: "Efendim, Özdemir Bey geldi ve hiçbir şeyi beğenmedi. Ben teknikten bir şey anlamam. Akustikten, bir odadan söz etti, lütfen onunla siz konuşun" demiş. İnşaat Dairesi'nden genç ve uygar giyimli biri odama geldi, kendisi yüksek mühendismiş.

"Özdemir Bey, galiba binada eksikler varmış."

Ben tekrardan bütün kusurları söyledikten sonra, "Bunların tamamlanması gerek" dedim. Genç mühendis beni dinledi, onaylayan bir tavırla odamdan ayrıldı. Biz, bütün bu eksiklikler tamamlanmadan, çeşitli yerlerde provalar yaptık. Bir hafta sonra, "Tamam" dediler, biz de gittik. Salonun en arkasına ışık odasını yapmışlardı ama uzay tavan olduğu gibi duruyordu. Yan taraflara spot demirlerini koymamışlardı.

"Neyse, bunlar da yavaş yavaş gerçekleşir" tesellisiyle provaları orada sürdürdük. Bir süre sonra, Büyükşehir Belediyesi, tiyatronun açılışını yapmak üzere bir temsil vermesi için Ferhan Şensoy'u davet etmiş. Ferhan daha ilk provada akustik faciasını görünce çok sinirlenmiş ve "Bu ne biçim akustik! Bir bina yapmışsınız, onu da yüzünüze gözünüze bulaştırmışsınız" diye bağırınca, beni ciddiye almayanların etekleri tutuşmuş... Neden? Çünkü Ferhan medyatik, ayrıca İstanbul'dan geliyor. Demek İstanbul do-

ğumlu olan beni İstanbul'dan çağırsalardı, sözümü dinleyeceklerdi. İstanbullu sanatçının bu haykırışı meyve verdi ve uzay tavan kapatıldı. Yan duvarlar da öyle. Ama yine de, o salon tiyatro oyunları için tamamlanmış sayılmaz.

Biz yine dönelim kendi sorunumuza... Bu hengâme içinde biz düzenli bir biçimde provalarımızı sürdürdük. Akış provalarına başlamıştık. Bir hafta sonra ilk genel provaya girecektik. Dostum personel müdürü müjdeyi verdi: Kadrolar hazırlanıp Ankara'ya, İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'ne gönderilmişti. Kadroların oluşturulması üzerine olan karar, Bütçe ve Hukuk Komisyonu'nun, 29 Mayıs 1991 tarihli olumlu raporundan sonra Belediye Meclisi'nin 4 Haziran 1991 tarihi ve 05.125 karar numarasıyla ve belediye başkanının imzasıyla yürürlüğe girmişti. Yaşasın!

Bir hafta sonra ilk genel provaya girdiğimiz gün kötü haberi aldık. Kadrolarımız verilmemiş, tiyatroya ayrılan kadrolar İtfaiye'ye, Parklar ve Bahçeler Müdürlüğü'ne, Zabıta'ya ve benzeri şubelere dağıtılmıştı. Çocuklarla birlikte tam anlamıyla yıkıldık, prova diye bir şey kalmadı. Kamyon Tiyatro ile bir süre daha temsillerimizi sürdürdük. Ama geçici işçi kadroları da kaldırılınca sanatçılar da açıkta kaldı.

O sırada, çok saygı duyduğum ağabeyim, sanat meraklısı ve İçişleri Bakanı olan İsmet Sezgin'i görmek için Ankara'ya gittim. Ben Ankara'da yaşarken, İsmet Bey'in tiyatroları, konserleri kaçırmadığını biliyordum. Üstelik, Devlet Konservatuvarı'ndan öğrencim Tamer Levent'in de kayınbabasıydı. Sanat sevgisi yüksek olan İsmet Bey'in valilerle bir toplantısı vardı. Ama beni görmek için toplantıya ara verme yüceliğini gösterdi. Derdimi anlatınca, beni, Özel Kalem Müdürü ile Mahalli İdareler Genel

Müdürü'ne gönderdi. Müdürle hoşbeşten sonra, tiyatro kadrolarının niye verilmediğini sordum. Genel müdürün bu sorudan çok rahatsız olduğunu anladım. Ama bakan tarafından gönderildiğim için çaresizce açıkladı: "Bakın Özdemir Bey, emekliliğime şurada bir yıl var. Bunu açıklarsam emekliliğimden olurum. Ama madem sizi İsmet Bey gönderdi, bir istirhamda bulunacağım, lütfen bunu ben emekli olmadan kimseye açıklamayın."

Başkan, "Benim başka planlarım var" demiş. Genel müdür sıkıntıdaydı ama doğru söylüyordu. Bu haber beni çok sarsmıştı. Başkanın bu yüz seksen derece dönüşünü anlamakta güçlük çekiyordum. "Bu işte bir bit yeniği olmalı" diye düşünerek İzmir'e döndüm. Ben mi bir hata yaptım? Hayır yapmadım, bütün ciddiyetimle çalıştım; hepimiz büyük bir sevgiyle ve özveriyle çalıştık. Bir şeylerin oluşması için gece gündüz durmadan koşturduk. İzmir'e uçarken öğrencilerin emeğine de acıdım. Onlar belediye başkanına bel bağlamışlar ve ölesiye çalışmışlardı. Ben bunu onlara nasıl açıklayacaktım? Açıklayamazdım, genel müdüre söz vermiştim.

Yüksel Çakmur kendi isteğiyle geri çekilmişti. Durum sonradan ortaya çıktı. Tiyatroya ayıracağı bütçenin yirmi misli heba olup gitti. Eğer Büyükşehir Tiyatrosu o dönemde hayata geçirilmiş olsaydı bu yıl, 2018'de. 26. yaş yılını kutluyor olacaktık. Çakmur da Türkiye tiyatro tarihine geçmiş olacaktı. Yüksel Çakmur adı, tıpkı Cemil Topuzlu, Muhittin Üstündağ, Lütfi Kırdar, Zafer Keskiner, Yılmaz Büyükerşen, Reşat Leblebicioğlu, Sabri Süphandağlı ve bu ışık dolu başkanlar gibi tiyatro tarihi içinde ölümsüz olacaktı. Bir gün, Belediye'deki odamda, "Ne yapabilirim?" diye kendimi yerken başkanın imzasıyla bir yazı geldi. Yazı kısa ve netti, oldukça da kabaydı:

"Görevinize son verilmiştir."

Bu kadar! Ne bir teşekkür ne bir nezaket emaresi... Öncelikle ben belediyenin adamı değildim, görevim de belediyede değildi. İkincisi, danışman olarak üniversiteden istenmiş bir profesördüm. Bu ibare, kendi yanında çalışan herhangi birine bile, bu denli basit bir hitap tarzını gerektirmez. Çok şaşırmıştım ve bu işte bir dengesizlik olduğunu sezdim. Ama bir şey demeden bütün dosyaları toplayıp fakülteye döndüm. Bütün yazışmalar belgeliğimdedir; belki bir gün meraklı biri, şehir tiyatrosunun niçin hayata geçirilmediğini düşünüp bu araştırmayı yapar diye bu belgeleri sakladım. Şehir tiyatrosu halen kurulmuş durumda. Basiretli ve vizyonu olan bir belediye başkanı çıkıp da sadece kadro istemini yaptığı anda, tiyatro, Büyükşehir Belediyesi'nin korumasında hayata geçer ve Türkiye'nin üçüncü büyük metropolü İzmir de sonunda bir şehir tiyatrosuna kavuşur.

Ama öykü burada bitmiyor. Beni şaşkınlığa boğan dahası da var. Üç dört ay sonra, bir gün köpeğimizi gezdirirken, Bostanlı'daki Suat Taşer Tiyatrosu'nun karşısındaki yaya kaldırımında Yüksel Bey'le karşı karşıya geldik. Beni görünce, "Oo, Özdemir Bey, nerelerdesiniz? Sizi uzun zamandır göremedim, kendinizi özlettiniz" demez mi! Beni kucaklamak üzere kollarını açtı. Ben, doğrudan yanıt verdim:

"Siz, bir teşekkürü bile çok görerek beni kovdunuz, hatırlamıyor musunuz?"

"Öyle şey olur mu canım, kovmak ağır kaçtı."

"Ama öyle! Hem de sizin imzanızla, 'görevinize son verilmiştir', yazan kimdi?"

Yüksel bey: "Ben değildim."

"Nasıl olur, Sayın Çakmur, sizin bilginiz olmadan kim böyle bir şey yapabilir? Hem o yazı sizin imzanızla geldi. O yazınızı hâlâ saklıyorum."

"İmzalanacak evrak çok olunca bazen önüme konulan yazıları pek bakmadan imzalarım. Bu da onlardan biri olacak."

"Sanata ve sanatçıya ne kadar önem verdiğiniz anlaşılıyor. Demek her şey bir gösterişten ibaretti! Ama o imza başkasını değil, sizi bağlar Yüksel Bey."

Böyle tatsız bir konuşmayla ayrıldık. Yüksel Çakmur Bey'in bu "eveleme geveleme, devekuşu kovalama"sı üzerine kamuoyuna açıklamak için, 28 Mart 2006'da bir basın toplantısı yaptım. Gelişmeleri anlattıktan sonra konuşmamın sonunda şunları söyledim:

> Sonuç olarak, [...] Tek kişilik bir koşuya Belediye bürokratlarının bıyık altından gülerek "koşsun bakalım ne yapacak?" tavrı da artık beni rahatsız etmekteydi. Bu, kimsenin özel tiyatrosu değil, İzmir halkının tiyatrosu. Belediye sahip çıkamıyorsa, İzmir halkı buna sahip çıkmalıl Beni kendileri davet ettiler. Yeterli destek verilmemesine rağmen, elimizden geleni yapmaya çalıştık, uzun bir süre sebat ettik, çalıştık. Beni tanıyanlar ne kadar çekilmez bir sabrım olduğunu bilirler. Ama benim bile sabrım taştığına göre, gerisini lütfen siz düşününl
>
> Sanat partilerin üstündedirl Belediyeler kamu hizmeti verirler. Hangi partiden olurlarsa olsunlar, varoluşlarının nedeni çevre halkına en iyi hizmeti vermektir. Ama bu konuda CHP'li Belediye Başkanı sınıfta kalmıştır. Buna, o çevrenin sanatı ve kültürü de dahildir. Bu da yalnızca lafla, parlak sözlerle olmaz; önemli olan söz verilenleri gerçekleştirebilmektir. Bu ulusun artık boş lafa karnı tok. Kamuoyu, bundan böyle verilen sözlerin tutulduğunu görmek istiyor. İzmirliler bir Şehir Tiyatrosu'nun kurulmasını istiyorlarsa lütfen destek versinler. Hizmette şu ya da bu siyasi parti ötekinden daha önemli değildir. Bu işi hangi parti gerçekleştirme yeteneğine sahipse hiçbir karşılık beklemeden yine çalışırım.

Devlet Tiyatroları Edebi Kurulu'na seçiliyorum

1961'de üç yıla yakın yaptığım Edebi Kurul üyeliğinden 31 yıl sonra 1992'de, beni kurula yine istemişlerdi. Dr. Orhan Asena başkandı. O başkanlığı bıraktıktan sonra beni seçtiler.

Kültür Bakanı Attila Koç'un, Genel Müdür Lemi Bilgin'i, Tuncer Cücenoğlu'nu ve beni Edebi Kurul'da istemediği 2003 yılına kadar başkanlığım sürdü. Devlet Tiyatrosu'nda bize özgü bir dramaturg sistemi vardı; çünkü yasa bu kadarına izin veriyordu. Dramaturglar, daha çok raportör gibi çalışıyor, oyunları okuyup düşüncelerini yazarak Edebi Kurul'a rapor veriyorlardı. Bunlar, tiyatro eğitimi görmüş dil bilen gençlerdi. Ben yine de oyunların tümünü okuyor ve notlarımı alıyordum. Ancak bir süre sonra, birkaç üye benim düşüncelerimi belirten notlar aldığımı görünce, toplantılara oyunların bazılarını okumadan gelmeye başladılar. Ellerinde nasıl olsa dramaturg raporları vardı. Başkan olarak, onları uyarmam gerekiyordu ama onları kırmadan bunu nasıl yapacağımı bulmak epey zaman aldı.

Her ne hikmetse, aynı Kültür Bakanı üç yıl sonra, 2006 yılında beni Türk Kültürüne Hizmet Ödülü'ne layık gördü. Bu arada değinmeden geçemeyeceğim. Oyun yazarı Dr. Orhan Asena, Edebi Kurul üyesi olarak istendiği zaman bir şart koşmuştu: O Kurul üyesi olduğu sürece, oyunları repertuvara alınmayacaktı. Ona bu söz verildikten sonra, Kurul'a girmeyi kabul etti. Asena'nın bu soylu duruşunu burada anmak istedim. Bunun tersini yapan Refik Erduran gibi kişiler de belleğimizde olabilir.

Budapeşte'de tiyatro

1992 yılında WTTI Başkanı Malcolm Morrison'dan, enstitü için Budapeşte Bahar Festivali'ne gidemeyeceğini ve Macaristan'ın Türkiye'ye yakın olması dolayısıyla benim gitmemi ve gidersem WTTI adına orada Gábor Zsámbéki'yle konuşmamı istediğini belirten bir mektup aldım. Budapeşte'ye hiç gitmemiştim ve gidenler kenti öve öve bitiremiyorlardı. Sık sık yabancı meslektaşlarla buluştuğum için benden sonra da bölüm onlardan kopmasın diye arada sırada yanımdaki hocaları da götürüyordum. Budapeşte'ye giderken yanımda, o sırada doçent olan Dr. Murat Tuncay'ı da götürdüm. Bir yıl sonra profesör olacaktı; ilerde ben emekli olduktan sonra, dış bağların kopmasını istemiyordum ancak bugün ne bağlardan ne WTTI'den söz etmek mümkün!

Ya mart ya nisan ayıydı, Budapeşte'ye uçtuk. Budapeşte, iki kentin, Budin ile Pest kentlerinin birleşmesiyle ortaya çıkmış, Tuna Irmağı'nın kıyısında çok güzel bir kentti. Özellikle, Buda tarafındaki tepeden bakınca Tuna Irmağı, köprüler ve kentin bir kısmının manzarası harikaydı.

Macarlar, birbirlerine soyadları başa alarak hitap ediyorlar: Franz Lizst, Sándor Petőfi gibi... 19. yüzyılın başlarında gelişmesi hızlanan Macar tiyatrosunun ilk önemli isimlerinden biri, bizim Jozsef Katona diye bildiğimiz, Macarların Katona Jozsef olarak andıkları yazardır. İşte 1982'de, "Nemzeti Színház"ın, yani Macar Ulusal Tiyatrosu'nun bir kısım sanatçıları, Ulusal Tiyatro'nun uzantısı ama bağımsız bir topluluk kurarak adına Katona József Színház demişler. *Színház*, "Renk Evi" anlamına geliyor. Böylece tiyatronun Macarca adı da "Renk Evi" oluyor. Bu tiyatronun bütçesinin yüzde 65'i Budapeşte

Belediyesi tarafından sağlanıyor, geri kalan yüzde 35'i de biletlerden, sponsorlardan ve oyunların video kasetlerinden elde ediliyor. Kuruluş aşamasında Gábor Zsámbéki bu tiyatronun sanat yönetmeni, Gábor Székely de yöneticisi oluyor. 1989'da, Gábor Székely topluluktan ayrılınca, Gábor Zsámbéki genel sanat yönetmeni, Tamás Ascher ile Péter Gothár de sahne yönetmenleri olarak atanıyorlar.

370 kişilik seyirci salonu olan Katona Tiyatrosu, bugün, Macaristan'ın en iyi tiyatrosu. Milano'daki Piccolo Teatro, Dublin'deki Gate Theatre, Berlin'deki Schaubühne ne ise Budapeşte'deki Katona Tiyatrosu da aynı önemi taşıyor. 1985'ten bu yana Paris, Londra, Madrid, Zürih, Viyana, Belgrad, Moskova, Bogota, Chicago, Kudüs gibi 53 tiyatro merkezine yaptıkları turnelerde sayısız ödül kazanan bu tiyatro, klasik bir topluluk değil ama avantgarde tiyatrolar arasında da yer almıyor. İlginç oyun düzenleriyle, birçok usta oyuncunun toplandığı ve hiçbirinin ötekinin önüne geçmediği bir "ensemble" tiyatrosu.

Yaptığımız konuşmada, Zsámbéki şu sözleri söyledi: "Uydurma alternatiflerle boşa vakit harcamak istemiyoruz, halkın isteklerine uyarak ve naturalizmi dışlayarak daha çok güncel sorunları yansıtacak psikolojik realizmi yeğ tutuyoruz. Bizim için önemli olan üst düzeyde estetik ölçüler ve yönetmen ile aktörün yüksek sanatsal performansıdır."

Gerçekte de izlediğim üç temsilde, tiyatronun, bu hedefleri doğrultusunda çok başarılı olduğunu gördüm. Tiyatronun oyun dağarı klasikten çağdaş yapıtlara kadar her şeyi kapsıyor ve gerçek bir repertuvar tiyatrosu anlayışı içinde seyirci tarafından tutulan oyunlar yıllarca oynuyor. Buna bir örnek, Çehov'un *Üç Kız Kardeş*'inin dört yıldan beri oynanıyor olmasıydı.

Özdemir Nutku, Budapeşte'de Bahar Şenliği'nde.

Katona Tiyatrosu çağdaş oyunlar için 1992 yılında hem "Oda Tiyatrosu" hem "Kiler" anlamına gelen, 100 kişilik Kamra'yı kurmuş. Oyun alanları çeşitli biçimde kullanılabilen bu çok amaçlı tiyatro, Katona Tiyatrosu gibi tıklım tıklım doluyor. Koltuklar dışında, ayakta seyretme yerleri de var. Seyircinin rağbeti, Katona'da yüzde 110, Kamra'da yüzde 103. Her iki tiyatro da sezona 21 Ağustos'ta başlıyor ve sezonu 10 Haziran'da kapatıyor. Kapalı olduğu iki aylık süre içinde de izne gitmiyor, yurtdışı turnelere çıkıyor. Böylece, tiyatronun 40 kişilik sanatçı kadrosu sanatını soluk almadan sahnede sürdürüyor. Tiyatroda sanatçılara verilen en yüksek ücret 100 bin forint (aşağı yukarı 5.000 TL), başlangıçtaki genç sanatçılara verilen ücret ise 24 bin forint (aşağı yukarı 1.100-1.200 TL). Buna karşın, boş kadro da yok.

Tiyatronun üç yönetmeni ile dışardan gelen konuk yönetmenler dışında, kimse oyun sahnelemiyor. Başka deyişle yönetmenliğin önemini anlamışlar, bunun hevesle bir ilgisi olmadığını çok iyi biliyorlar. Her tiyatro dönemi,

dağarına ortalama yedi oyun ekleyen topluluğun en az bir oyunu yerli yazarların. Şimdiye kadar oynadıkları Macar yazarları, György Spiró'nun *Tavuk Kafası*, *Dolandırıcı*, Kusan'ın *Bay Ölüm Kabı*, Füst'ün *Catullus*, Halász'ın *Çinli*, *Hırs*, Ödon von Horvath'ın *İnanç Umut Aşk*, Miklós Németh'in *Müller'in Dansçıları*, Esterházy'nin *Uyan Artık Ey Hırpani Dönüşüm Geldi*, Hugo-Jeles'in *Gülen Adam*, Karpati'nin *Her Kadın* adlı oyunları. Dünya tiyatro yazınından ise benzer biçimde geniş bir yelpaze sergileniyor. Bu tiyatro, bir ay içinde 10-11 farklı oyunla seyirci karşısına çıkıyor.

Budapeşte'de, Katona Tiyatrosu'ndan üç oyun görme fırsatını yakaladım. Bunlardan ilki John Arden'in *Live Like Pigs* (*Domuzlar Gibi Yaşa*) adlı oyunuydu. Keskin bir burjuva eleştirisini getiren bu oyunun yönetmeni Tamás Ascher'di. İddiasız ama işlevsel dekoru, ölçülü, uyumlu, dinamik ve ayrıntılı oyunculuğu ve hiçbir an hiçbir yerinden patlak vermeyen bir takım anlayışıyla, bu oyun bana sıradışı bir tiyatro hazzı verdi.

İkincisi, Pirandello'nun *Questa sera si recita a soggetto* (*Bu Gece Doğaçlama Yapıyoruz*) adlı oyunuydu. Oyun içinde oyunu kapsayan bu yapıt ironik, buruk bir mizah atmosferi içinde insanın zayıf yanlarını açımlıyor. Gerçek ile fantezinin iç içe olduğu bu temsilde, aynı derinlikte, yine ayrıntılı bir oyunculuğa tanık oldum. İzleyiciyi, oynuyormuşçasına sahneye götüren ve devinime sokan oyuncuların ustalıklarına hayranlık duydum. Bu da Ascher'in özgün bir çalışmasıydı.

Seyrettiğim üçüncü oyun, Kamra'da temsil edilen ve Heinrich Böll'ün romanından Géza Bereményi tarafından sahneye uyarlanan *Die verlorene Ehre der Katharina Blum* (*Katharine Blum'un Çiğnenen Onuru*) oldu. Bir

kelime bile Macarca bilmediğim halde, oyunu büyük bir hazla izledim; o dönemde gördüğüm en başarılı yapıttı, diyebilirim. Etkili, hoş ve buruk bir gerilim içeren bu temsilde tiyatronun her yanı kullanılıyor; telefon konuşmalarında karşı tarafın sesini, izleyiciler, girişte kendilerine verilen bir kulaklıkla dinliyorlar. Bu da seyircinin telefon konuşmalarının içine girmelerini ve söylenenleri yaşamalarını sağlıyor. Katharina Blum'u oynayan Juli Básti mükemmel bir oyuncu; hatasız, ayrıntılı bir oyunla seyredeni büyülüyor. Ruhunda duyduklarını o kadar ustaca dışa aktarıyor ki etkilenmemek olanaksız. Ascher'in oyun düzeni burada da hatasız ve yerli yerinde. Duyduğuma göre, birçokları gibi bu oyun da seyirci tarafından çok tutulmuş. Benim gittiğim gece de koltuklar dolmuştu, ayakta duranlar ve basamaklara oturanlar vardı.

Zsámbéki'ye, gelişimin nedenini anlattım ve WTTI'nin, tiyatro eğitiminde uluslararası bir koordinasyon kurmak istediğini belirttim ve tiyatro eğitimi veren Macar meslektaşlarla tanışmak istediğimi söyledim. Zsámbéki, Tiyatro ve Film Üniversitesi'ndeki bir yetkiliyi aradı, –adını bir yere yazmamışım– Macar adları beni bayağı zorluyor. Doğrusu şaşırdım. Çünkü tiyatro-sinema eğitimi için, bölüm ya da fakülte değil, bir üniversite kurmuşlardı. Ayrıca Budapeşte Üniversitesi'nde bir drama ve film akademisi de vardı; özel okulları saymıyorum. Üniversitenin tiyatroya ilişkin bölümü WTTI'yi duyduklarını ve buluşmak istediklerini belirtti. Ben aramızdaki konuşmaları WTTI Başkanı Morrison'a yazdım. O da bizzat ilgileneceğini söyledi. İlgilenmiş olacak ki, bir sonraki WTTI toplantısında Budapeşte'den iki eğitmen bize katıldı.

İzmir'e dönünce, o yıllarda danışman üyesi olduğum İstanbul Uluslararası Tiyatro Festivali için Katona

Tiyatrosu'nun gelmesini önerdim ama bütün iyi niyetli çabalarımıza karşın onları getirecek bir sponsor bulamadık. Oysa bu tiyatronun İstanbul Festivali'nde Türk seyircisi tarafından seyredilmesi tiyatro yaşamımıza yeni bir hava getirecekti. Böyle nitelikli bir topluluğun tüm tiyatrocular tarafından seyredilmesinin iyi olacağı düşüncesindeydim.

İzmir ve Nejat Uygur

1961 yılından bu yana halk tiyatrosu üzerine birçok yazı yazdım. Ama halk tiyatrosu yalnızca tuluat tiyatrosu değildir. Tuluat tiyatrosu da halk tiyatrosu konusunun bir parçasıdır. Tuluat tiyatrosu üzerine yazdığım ilk yazı, 1973'te "Tuluat ve Güldürü" adlı bir incelemeydi. O tarihte, *Türkiye'de Tuluat Tiyatrosu* başlıklı bir kitap hazırlamaya başlamıştım. Bazı nedenlerden bitiremedim ama yaptığım on yıllık plan kapsamında o kitabımı da yayımlamayı düşünüyorum.

Konunun tarihsel yanı daha kolaydı çünkü eski belgeler vardı ve bazı yazmalarla birlikte tuluat tiyatrosu üzerine daha önce yazılanlarla –dipnot vererek– bir senteze gitmenin olanağı vardı. Çağımızın tuluatçılarını izlemem gerekiyordu ve başta da Nejat Uygur bulunuyordu. Nejat Uygur'la tanışmamız 1980'li yıllarca rastlıyor. O dönemlerde Bornova Belediye Başkanı Ali Sözer'in bir daveti üzerine Nejat Uygur'un ailesi ve benim ailem, bir de dostumuz Prof. Dr. Didem Uslu bir araya gelmiştik. Nejat Bey'in hakkımdaki övgü dolu sözleri ve hoş sohbeti o gün gibi aklımda...

Usta tuluat sanatçısı Nejat Uygur, 1990'lı yıllarda İzmir Kültürpark'ın simge sanatçılarından biriydi. Uygur'un yaz aylarında İzmir halkına yaptığı katkılar üze-

rine Kültürpark içindeki Çamlık Senar Tiyatrosu'nun adı Çamlık Senar Nejat Uygur Tiyatrosu olarak değiştirildi. Sanatçının büstü de 1993 yılında, dönemin İZFAŞ Genel Müdürü Selami Gürgüç'ün isteğiyle, fakültemizin profesörlerinden heykeltıraş Cengiz Çekil tarafından yapılıp tiyatronun önüne yerleştirildi. Bu törende, İstanbul'dan gelen sanatçılarla birlikte, İzmir'den sanatçılar ve ben de vardım. Açılışta, Nejat Uygur'un isteği üzerine tuluat tiyatrosunun halka olan olumlu katkısından söz etmiş ve Nejat Uygur'u kutlayan bir konuşma yapmıştım. Daha sonra birçok oyununu ailece izledik.

Nejat Uygur, bazı kimselerin sandığı gibi ne bulvar komedyaları yazan bir kişi ne bulvar tiyatrosu yöneten bir sanatçıdır. O, 20. yüzyılda, Dümbüllü'den sonra, tuluat tiyatrosu geleneğini, eşi ve beş oğlundan Behzat ve Süheyl'in de aralarında bulunduğu kendi topluluğuyla, kesintisiz sürdürebilmiş bir halk sanatçısıdır. Yazdıkları da tuluat tiyatrosuna özgü, güncel olaylardan hareketle yazılan, gevşek dokulu, atlamalı durumlarla gelişen güldürülerdir. Başka deyişle, tiyatronun kaynağındaki *mimo*sun uzantısıdır; çevrenin toplumsal ve bireysel sorunlarına ışık tutan mizahı, bu tiyatro biçimi için gerekli bir naiflik içinde iletilir. Tuluat deyince sahnede isteyen istediği gibi doğaçlama konuşur şeklinde anlaşılmasın, espriler onun zekâsının ışığında kaleme alınır ve yazılan metne sadık kalınırdı. Nejat Uygur ondan önceki tuluat sanatçılarının yaptıkları gibi, sahneye girişte ve finalde adeta imzasını atarcasına bilinçli olarak belli kalıplar kullanır. Kel Hasan, nasıl teneke yuvarlayıp elinde bir tavan süpürgesiyle sahneye girmişse, Nejat Uygur da bir müziğin eşliğinde sahneye dans ederek girer ve oyununa başlamadan önce seyircileri asker selamıyla selamlar. Oyununu bitirdikten

Nejat Uygur yaptığı Kel Hasan resmini, temsile başlamadan önce Özdemir Nutku'ya armağan ederken, Bostanlı Suat Taşer Tiyatrosu, 20 Eylül 1992.

sonra alkışlara, selamını, askeri tören adımlarıyla verir. Sahnede daire çizerek yürür ve seyircisini öyle selamlar. Sanatçının her iki kalıbı da onun imzasıdır ve belli bir taşlamaya yöneliktir.

1949'da, Adana'da sahneye ilk çıkışından onu kaybettiğimiz 18 Kasım 2013'e kadar, Nejat Uygur kendi çizgisinden ayrılmadı.

Kanımca, Nejat Uygur, kendine özgü bir halk sanatçısıydı. Nejat Uygur, aslında bana iki Kel Hasan portresi yaptı. İkisi de değerli birer anı olarak evimde asılıdır. Yukardaki fotoğrafta gördüğünüz Kel Hasan portresi üzerinde bir de şiiri var:

Bir gün gelecek,
Ziller susacak
Işıklar sönecek
ve perde bir daha sonsuza dek
Üstüme açılmamacasına kapanacak.
Üzülmeyin seyircilerim

Söz veriyorum sizlere
Tüm dertleri ben götüreceğim
Mutluluklar sizlere kalacak.
Nejat Uygur

Sanatçı yaptığı resmin diğer tarafına da şunları yazmıştı:

Bu iş hep böyledir,
Adam güldürür güldürür de
Kendi gülmeden gider

Bu dizelerin üstünde de bana yazılmış bir not vardı: "Sevgili Nutku, yaşlılığıma verin, şiiri ikinci kez yazdım."

Nejat Uygur tiyatroyu o kadar seviyordu ki ölümle ilgili bu şiirinde bile dizelerden anlaşılacağı üzere, genellikle mutsuz olan ülke halkını bir daha güldüremeyeceği için üzülüyordu.

İsmail Dümbüllü (1897-1973)

Tuluat konusu bana çocukluğumda, Kadıköy Kuşdili Çayırı'nda seyrettiğim İsmail Dümbüllü'yü anımsattı. Naşit'ten sonra can çekişen tuluat sanatının son ustalarından İsmail Dümbüllü, 1917 yılında, Kel Hasan'ın yanında sahneye çıkmıştı. Son elli yıl içinde bir kenara itilmiş ve gücünün azaldığı son dönemlerinde birden anımsanarak, jübilesi dolayısıyla apar topar halk karşısına çıkarılan sanatçı, ölmeden önce takkesini kendinden sonra yerini alacak bir ustaya bırakmıştı; bu Münir Özkul'du. Sonradan bu takke Ferhan Şensoy'a, ondan da Rasim Öztekin'e geçti.

Naşit'e göre, tuluatın ölmesinin başlıca nedenlerinden biri, hatta ilki, bu sanatın değerbilmez tiyatro yöneticilerinin elinde kalmasıdır: "Onlar zorla halk sahnesini katle-

diyorlar. Artistlerin ihtiyaçları, istikballeri temin olunmuyor. [...] Bu işte kırk paranın otuz dokuzu patronun, bir parası artistin! Zavallı bizim işçimiz esnaf kahvelerinde birbirini tırtıklamakla geçiniyor."[1] Devletin elini uzatmadığı, patronların sömürdüğü bu halk sanatı böylece tarihe karışmış oluyor.

Tuluat sanatının giderek yozlaşmasında, bu sanatın başıboş bırakılması kadar, yetenekli, zeki ve hazırcevap tuluat ustalarının da –İsmail Dümbüllü dışında– bilgi ve kültürle işlenmemiş oluşları da bunda rol oynamıştır. Tiyatro tarihimiz içinde saygıyla anacağımız bu ustaların gidişleriyle kalıplaşmış, dondurulmuş ve değişime uğramadığı için eskimiş bir halk tiyatrosu anlayışını çağdaş anlayışa oturtma çalışmaları ve denemeleri ancak onlar aramızdan ayrıldıktan sonra başlayabilmiştir.

Ben İsmail Dümbüllü'ye yetiştim. Gerek açık alanda (genellikle Kuşdili Çayırı'nda, Çamlıca'da, Erenköy Aile Bahçesi'nde, Moda'da Koço'nun Bahçesi'nde vb.), gerek sahnede onun oyunlarını seyrettim. O, hem ortaoyunu oynardı hem tuluat sahnesine çıkardı. Ama aynı zamanda kapalı mekânda, yani sahnede ortaoyununa çıktığını da gördüm. 1950'li yıllarda olgunluk dönemini yaşayan Dümbüllü, nüktelerinde rahat, oyununda çok inandırıcıydı. Nükte yaparken hiç gülmezdi ama buna gerek yoktu, yüzü zaten komikti. O ciddi görünümlü yüzün altında gülen, yumuşak bir ifade vardı; daha dikkatli bakınca pırıltılı gözlerindeki alayı hissedebilirdiniz. Tevfik İnce ile oynadığı skeçlere çok güldüğümü anımsıyorum. Tevfik İnce iriyarı, tombulca bir adamdı; ustalıkla laf açar, Dümbüllü'nün nükte patlatmasını sağlardı. Karşılıklı atışırlardı.

1 Nusret Safa Coşkun, "Halk Sanatkârı Nâşit", *Perde ve Sahne*, sayı 9, Aralık 1941, s. 6.

Dümbüllü oldukça kısa boyluydu ve Tevfik Bey'in yanında cüce gibi dururdu; ama bu zıtlığı lehine çevirmesini bilirdi. Oyunlarında bu zıtlığı kullanarak da güldürürdü. Yüz anlatımı başarılıydı. Hatta lastik gibi esnek bir yüzü vardı, diyebilirim. Onu bir kez de Hüseyin Erişen'le oynarken seyrettim. Ayrıca filmlerini gördüm. Bütün bunlardan çıkardığım sonuç: Dümbüllü'nün, tuluat oyuncusu olarak, yanındaki oyunculara çok çabuk uyum sağlayabilen bir yeteneğe sahip olmasıdır. O, Tevfik İnce ile oynarken başka, Hüseyin Erişen'le oynarken başkaydı. Aynı Dümbüllü, farklı bir tavırda ve değişik bir atmosferde de olsa aynı başarıyla seyirciyi güldürürdü.

İsmail Dümbüllü mesleğine âşık, sahneye ve seyirciye saygılı, disiplinli, az yetişen sanatçılardan biriydi. İşinde titiz, her şeyi dakikası dakikasına yapmayı severdi. Herkesten önce kulisteki hazırlığını yapar, bir yere turne yapılacaksa, herkesten önce randevu noktasında olurdu. En önemli erdemlerinden biri de hasta bile olsa, başladığı işi bitirmesiydi. O hiçbir işini yarım bırakmamıştır. Son zamanlarda hasta hasta sahneye çıktığı, o dönemi yaşayanlar tarafından çok iyi bilinir.

İsmail Dümbüllü'yü 121. yaşında saygı ve sevgiyle anıyorum.

1994'te cumhurbaşkanıyla Macaristan'a yolculuk

Ağustos ortasında, Cumhurbaşkanlığı Kültür Dairesi'nden Cumhurbaşkanlığı antetli bir yazı aldım. Yazıda, Zigetvar'daki Kanuni Sultan Süleyman Anıtı'nın 6 Eylül 1994'teki açılışı nedeniyle, bilim insanları, sanatçılar, tarihçiler ve bürokratlar ile Zigetvar'a gidecek kafilede yer almam isteniyordu. Gözlerime inanamadım; çünkü benim

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e hiçbir yakınlığım yoktu. Üstelik, öğretim üyelerinin cüppeleriyle yaptıkları protesto yürüyüşünde ben de vardım ve bu yürüyüşe cumhurbaşkanının sadece "Yürüyerek yollar eskimez" sözünü çok duyarsız bulmuş ve kızmıştım. Şimdi nasıl oluyor da ben de kafileye dahil ediliyordum? Sonra kafamda şimşek çaktı: Cumhurbaşkanlığı danışmanı, Devlet Tiyatroları sanatçısı, yazar dostum Dinçer Sümer'di. Herhalde beni listeye o eklemişti.

4 Eylül'de kendi aracımla Ankara'ya hareket ettim. Hareket günü sabahı, Esenboğa Havaalanı'na girişte yazıyı gösterdim, beni hemen VIP otoparkına götürdüler. Takım elbiseli bir görevli bavulumu, eşyalarımı alıp gitti ve beni VIP salonuna aldılar. Vay be! O güne dek hiç VIP olmamıştım. Bir baktım, salonda tanıdıklar var. Tarihçilerden Halil İnalcık ve İlber Ortaylı. Yazarlardan Orhan Asena, Recep Bilginer, Refik Erduran, Tuncer Cücenoğlu, Turan Oflazoğlu; sanatçılardan Dinçer Sümer, Ayten ve Cüneyt Gökçer, Arsen ve Can Gürzap ve şimdi anımsayamadığım bir iki kişi. Diplomatlardan sadece New York'ta Birleşmiş Milletler'deki Büyükelçimiz, Robert Kolej'den sınıf arkadaşım Mustafa Akşin'i anımsıyorum.

Cumhurbaşkanlığı'nın uçağına bindiğimizde bir görevli bize bir kitapçık dağıttı. Bu kitap yolculuk boyunca uymamız gereken kuralları kesin bir dille anlatıyordu. Herkes kitabı okurken uçağa en son cumhurbaşkanı ile yaveri olan albay ve sivil polisler bindi. Herkes ayağa kalktı. Uçak havada belli bir yüksekliğe ulaşıp kemerlerimizi çıkardıktan sonra, Cumhurbaşkanı Demirel ayağa kalktı ve sırayla koltukları dolaşarak herkesin teker teker elini sıktı. Her birimiz onun tombul, yumuşak elini sıkarken adımızı söyleyip kendimizi tanıtıyorduk. Dikkat etti-

ğim bir husus, cumhurbaşkanı her birimizin elini sıkarken gözlerimizin içine bakıyordu. Babacan bir görünüşü vardı. Bu törensel tanışma bittikten sonra, "Adımızı söylemişiz söylememişiz ne fark eder, az sonra adımızı unutur" diye düşünmekten kendimi alamadım. Derken ikram geldi, bu her zaman gördüğümüz bir uçak ikramı değildi. Bayağı zengin bir ikramdı.

Aşağı yukarı iki saat sonra Budapeşte, Liszt Ferenç Uluslararası Havaalanı'na indik. Havaalanına bizde Franz Liszt olarak bilinen ünlü Macar bestecinin adını koymuşlardı. Elbette, havaalanında bir tören bölüğü, onlarca polis ve Macaristan cumhurbaşkanı bizi bekliyordu. Kitaptaki protokol kurallarına göre hareket edecektik. Kapı açıldıktan sonra yaveri albay merdivenin başında esas duruşa geçti, cumhurbaşkanı kapıda görününce selam durdu, sonra cumhurbaşkanının ardından onu izledi, arkadan sivil polisler onu takip ettiler ama onlar beş adım geriden gelmek zorundaydılar. Bizler biraz bekledik. Her iki cumhurbaşkanı da binadan içeri girdikten sonra bizler çıktık ve VIP Salonu'na alındık.

Otelimize giderken cumhurbaşkanlarının siyah makam otomobilinin önünde arkasında ve yanlarında motosikletli polisler vardı, önünde iki de polis arabası ilerliyordu. Bizim otobüsümüzün önünde bir siyah makam arabası daha vardı. Onda kimler olduğunu bilmiyorum. Otelde, odalarımıza girmemizden on on beş dakika sonra bavullarımız ve eşyalarımız geldi.

O gün serbest olduğumuz için herkes kendi grubuyla Budapeşte'yi gezdi. Kafeteryaların bir kısmı Tuna kıyısındaydı ve bunlar tıklım tıklım doluydu. Sonunda birinde yer bulup yerleştik. Hepimiz yorulmuştuk çünkü öğle yemeğinden sonra gezintiye çıkmış ancak hava kararıktan sonra bir yere oturabilmiştik.

Ertesi sabah anıtın açılış töreni yapılacak, öğleden sonra da "Kanuni'nin Zigetvar Seferi" başlıklı panel düzenlenecek ve buna Türk ve Macar tarihçiler katılacaktı. Bilindiği gibi Kanuni Sultan Süleyman, 1566 yılında bu kuşatmada şehit düşmüştü ve türbesi de Üzüm Tepesi'ndeydi. Bu savaşta ona Zhiny Mikloş adlı bir Macar komutan destek vermişti. Açılış için Zigetvar'a gittik. Anıt, Kanuni Sultan Süleyman ile Macar Mikloş'un devasa büstleriyle inşa edilmişti.

O gece, Budapeşte'deki Türk Büyükelçiliği'nde bir kokteyl vardı. Ben düğünümde giydiğim simokinimi kuşandım ve birkaç arkadaş birleşip bizlere tahsis edilen araçlarla elçiliğe gittik. Can Gürzap, Refik Erduran ve Recep Bilginer bir randevuları olduğunu söyleyip onları idare etmemizi rica ettiler. Ee, doğal olarak o kalabalıkta cumhurbaşkanı onları takip edecek değil ya!

"Tamam, ederiz."

Protokol gereği en son gelenler, refakatçılarıyla cumhurbaşkanları oldu. O kalabalıkta cumhurbaşkanımız Orhan Asena'yla beni gördü,

"Özdemir Bey, Can Bey'i, Refik Bey'i ve Recep Bey'i göremedim, yoksa rahatsızlandılar mı?" diye sorunca hepimiz şok geçirdik. Çünkü bu kalabalıkta onları görmemiş olması ve daha da önemlisi adlarımızı anımsaması bizi çok şaşırtmıştı.

"Bilmiyoruz efendim, herhalde geciktiler."

Cumhurbaşkanı yanımızdan ayrılırken, "Eğer bir sorunları varsa beni haberdar edin" dedi. Şaşkın bir biçimde birbirimize baktık; dilimiz tutulmuştu sanki, hiçbir şey söyleyemedik. Demirel'in müthiş bir belleği vardı, bir bilgisayar gibi, hiçbir şeyi unutmuyordu.

Son gün, karayoluyla Budapeşte'nin 230 km güneyindeki Hırvatistan sınırına yakın Peç kentine gittik. Cum-

Özdemir Nutku, Kanuni Anıtı'nın önünde.

hurbaşkanı makam otomobiliyle ve biz otobüsle, önümüzde polis arabaları ve motosikletli polisler eşliğinde, iki buçuk saat süren bir yolculuktan sonra Peç'e ulaştık. Yoldaki sivil arabalar polisten o kadar korkuyordu ki kimi yol açmak için yandaki tarlaya, kimi hendeğe, kimi de otomobilini bir çayırlığa sürüyordu.

Peç, 2010 yılında, İstanbul'la birlikte, Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilen bir üniversite kenti. Üzüm bağları ve porselenleriyle tanınmış. Bu kent, savaşlardan ve komünist yönetimden kalma, sanayiden çok hasar almamış, sakin bir üniversite kenti. Merkezi büyük değil ve kolayca gezilebilir. Burada, Güney Macaristan'da Akdeniz iklimi hâkimmiş ve herhangi bir sokakta, herhangi bir yöne baktığınızda, ağaçlı tepeleri ve Mecsik Dağları'ndaki üzüm bağlarını görebiliyorsunuz. Kenti ziyaret etmenin en büyük nedeni: Türk mirası binalar, çeşmeler ve özellikle Zsolnoy Seramik Fabrikası'nı gezmekti... Kent aynı zamanda birçok öğrenci barındırmaktaydı ve ünlü bir üniversite kentiydi. Peç, özellikle, Ortaçağ döneminde

eğitim ve öğrenim merkezi olmuş. 1367 yılında kurulan Peç Üniversitesi, Macaristan'daki en eski üniversiteymiş.

Bu kentte Osmanlı'nın birçok mimari yapıtı var. Vakit darlığından bizi yalnızca birine götürdüler: Gazi Kasım Paşa Camii. 16. yüzyılda Osmanlı işgali başlangıcında gotik Aziz Bartholomew Kilisesi yıkılmış ve eski kilisenin taşları kullanılarak, Gazi Kasım Paşa'nın yönergesine uygun biçimde bu cami yapılmış ve 150 yıllık Osmanlı hâkimiyeti döneminde kullanılmış. Günümüzde, Macaristan'daki en önemli Türk camilerinden biri olarak anılmakta. Ünlü gezgin Evliya Çelebi, Peç Camii'nin güzelliği ve büyüklüğü konusunda, Konya'daki Sultan Selim Camii'ne rakip olabileceğini yazmıştır.

Peç, küçük ama gerçekten bir kültür kentiydi. Akşama doğru Budapeşte'ye vardık ve otelimize girdik. Ertesi sabah Türkiye'ye uçacağımız için hazırlığımızı yaptık. Yolculuk sonunda Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, tek tek adlarımızla hitap edip ellerimizi sıkarak her birimize teşekkür etti. Cumhurbaşkanının belleğine hayran olmamak olanaksızdı. Esenboğa Havaalanı VIP otoparkındaki aracıma atlayıp Ankara'dan İzmir'e doğru yollara revan oldum.

Kartal kanatlı, sevgili arkadaşım Can Yücel

Bu başlığı neden koydum. İstanbul'da ne zaman Can Yücel'e rastlasam o kartal kanadı gibi kollarını açar, gök gürültüsünü andıran sesiyle "Özdemir" der ve sarılır. Bunları Hülya'ya anlattığımda, hep bu kareyi merak ettiğini söylerdi. Bana hep "Sizin karşılaşmanıza tanıklık etmek istiyorum" diyordu. Can'ın Datça'ya yerleşmiş olduğunu biliyordum. 12 Eylül'ü izleyen yıllardı. İzmir Festivali'nde

Efes Celsus Kütüphanesi'nde verilecek senfoni orkestrası konseri için gelmişti, biz de ailecek konsere gitmiştik. O kalabalık içinde, Yüceller'i gördük, Can beni görünce kartal kanatları gibi kollarını açtı ve "Özdemir buradayız!" diye o davudi sesiyle seslendi ve gelip sarıldı. Hülya'nın istediği olmuştu. Can'daki arkadaş sevgisini ve sıcaklığını o an iliklerimde hissettim. Selamlaştıktan sonra, Hülya, Can'a, "Nasılsınız, Sevgili Can Yücel?" deyince, Can, "Sorma, dört ayları tutuyorum; Recep, Şaban, Ramazan, bir de Kenan" diye bulunduğumuz üç aylardaki nüktesini patlattı. 12 Eylül'den sonra hemen herkesin ortak konusu bu olmuştu. Bu söylediği bana bir yerde okuduğum bir dizesini anımsattı. Orada da şöyle diyordu Can: "İlkin elifba'ydı, sonra alfabe oldu, derken abece, şimdi de a.b.d." Bu da Can'a özgü bir ironiydi. Yine yazdığı kısa bir şiir o dönemi yansılar ve Kenan ironisi taşır: "Kabaramazsın kel Fatma, Atam güzel sen çirkin."

Can, o gün, büyük kızı Güzel'i ve yabancı damadını Datça'da kıyılan nikâh sonrası bu konsere getirmişti. Güzel, şimdilerde Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmakta. *Piri Reis* gemisiyle denize açıldığında bizi arar. Güler Hanım ve küçük kızı Su Yücel de yanlarındaydı. Zeynep daha küçüktü; Su, onun kolunu tutup "Baba, baksana iyi mal" diye espriyi patlatınca, Zeynep, "Ben mal değilim" diye ağlamaya başlamaz mı? Zor susturduk. Can'ın çocukların gönlünü almakta da üstüne yoktu:

"Aferin, bu yaşta mal olmadığını biliyor" diyerek onu teselli etti.

Oğlu Yeni Hasan Yücel yurtdışındaydı. Can ve Güler, Datça'da yaşadıkları halde, sanatsal etkinliklerde onlarla yolumuz sık sık kesişiyordu. Bu kesişmeler en çok da Sa-

lihli Belediye Başkanı Zafer Keskiner'in düzenlediği, bugüne değin süregelen Şiir İkindileri'nde oluyordu. Yabancı şairlerle buluşmak her iki taraf için de yararlı oluyordu. Bu, uluslararası Şiir İkindileri'nin birinde, ünlü Yunanlı şairler ile Türk şairleri davet edilmişlerdi. Tiyatro salonundaki şiir okumalarından sonra Bizim Ev adlı lüks restoranda Yunanlı şairlere rakı sofrası kurulmuştu.

Can Yücel de benim yanımda oturuyordu. Bir ara, Yunanlı şairlere İngilizce, "Seferis'in, benim için yazdığı, hiç bilinmeyen bir şiirini size okuyabilir miyim?" dedi. Onlar da heyecanla "Tabii" dediler. Can, o an uydurduğu bir şiiri, Seferis'in bir şiiriymiş gibi satır sonlarını uzatarak okumaya başladı: "Merdiven inerrr, merdiven çıkarrr" şiir uzadıkça uzuyordu. Yunanlı şairler, çevirmenlerinin yardımıyla hemen not tutmaya ve şiiri yazmaya çalıştılar. Can, "Yok, yazamazsınız, çünkü telif benim" dedi.

Can Yücel'in Yunanlı şairlere yaptığı bu muziplik hoş bir şeydi. Sonra, "Can size şaka yaptı" diye doğrusunu başkan söyledi. Ama şairlerden biri, "Ama çok güzeldi" deyince, Belediye Başkanı Zafer Bey "Ama Can Yücel de bizim büyük şairlerimizden" dedi. Can bana dönüp "Özdemir, masanın batısında oturup, şu doğuda oturan Yunanlı şairleri nasıl kandırdım" diyerek rakısına yöneldi. Gece Kurşunlu Kaplıcaları'na döndüğümüzde tam yatmaya giderken, onların kaldığı tek katlı pansiyonun önünden geçtiğimizde Güler Hanım, Can Baba'ya çay koymayı teklif ediyor, o ise "Bana şarap bulun" diye çıkışıyordu.

İçmeyi ve sohbeti seven Can'ın ilerleyen yıllarda Karşıyaka Belediyesi'nin nikâh salonunda yaptığı söyleşiye gittiğimde salonun hıncahınç dolmasının dışında, yerde, dizinin dibinde oturan gençleri görünce ona olan sevginin ülkemizde inanılmaz boyutlara ulaştığına tanık oldum.

(Soldan sağa) Zeynep Nutku, Özdemir Nutku, Hülya Nutku, Can Yücel, Güler Yücel ve Su Yücel, Efes.

Konserden önce Zeynep Nutku, Hülya Nutku, Can Yücel ve Özdemir Nutku, Efes.

Can, o haşin görünüşüne karşın romantik biriydi. Bu romantizmini kimseye belli etmek istemezdi. Ancak bunu onun aşk şiirlerinden de çıkarabiliriz. Budalalığa karşı çok duyarlıydı, işte o zaman küfürbaz da olabilirdi. Ne ki küfür ona yakışıyordu çünkü o söylenene karşı en doğru küfrü edebilen biriydi. Zekâsı çok hızlı çalışan bir hazırcevaptı.

Bir gün bir delikanlı ona, "Babanıza olan sevginiz, şiirinizden belli, annenizi sevmediniz mi?" diye sorunca, Can şöyle yanıtlamıştı: "Anneme olan sevgimi yazacak kadar şair değilim."

Can, onunla tanışan kişilerde çok güçlü bir hayranlık bırakacak ya da onları anında etki altına alabilecek zekâya sahip olduğu halde bunu yapmaz, aksine ilk tanıştıklarını uzakta tutar ve arkadaşlığa değip değmeyeceğini –fark ettirmeden– gözlem yaparak öğrenmeye çalışırdı. Ama yukardan bakmayan, afrası tafrası olmayan biriydi. Çeşitli insanlar onunla konuşmak isterler, Can da onlarla nasıl konuşacağını bilir, öyle konuşurdu. Örneğin, benim gibi yakın arkadaşlarıyla konuşması başka, budalaca laf edenlerle konuşması daha başkaydı.

Can üzerine bir sürü fıkra yayımlandı, bunların doğru olup olmadıklarını bilmiyorum. Sözlü mizahta, yani Neyzen Tevfik'in ya da Şair Eşref'in küfürlü fıkralarında olduğu gibi, Can için de birçok fıkra havada uçuşup durur. Bazıları doğru, bazıları abartılı ama doğru, bazıları da başkaları tarafından uydurulmuştur. Ama doğru olan birkaç fıkrasını biliyorum:

Yıllar önce, ben Ankara'dayken, ODTÜ'de yaptığı bir konuşmada mimarlık amfisi tıklım tıklım doluydu hatta onu dinlemek için ayakta kalan onlarca kişi vardı... Can Yücel konuşmaya şöyle başladı: "Biz hiç bi bok olamadık!"

Salondakiler bir anda neye uğradıklarını şaşırdılar. Ortalığı derin bir sessizlik kapladı. Salona gelmeden önce üç bira ve yarım şişe votka içmesine karşın Can çok güzel bir konuşma yaptı. Kuşkusuz, bu bol küfürlü bir konuşmaydı. Söyleşinin soru-yanıt bölümünde, ön sıralarda oturan hanım hanımcık bir kız öğrenci parmak kaldırıp Can

Yücel'e sordu: "Can Bey, bizler şiirlerinizi ve düşüncelerinizi çok beğeniyoruz, size büyük bir saygı duyuyoruz ama konuşmalarınızda çok fazla küfre ve argoya yer veriyorsunuz, küfürlü konuşmasanız olmaz mı?"

Can Yücel önce sustu, sonra yavaşça doğruldu, o kocaman ellerini kürsünün üzerine koyup: "Küfür, burjuvazinin ağzında bir lağım çukurudur... Ama işçi sınıfının ağzında, küfür, bir çiçektir!" deyince salonda müthiş bir alkış koptu.

Başka bir doğru fıkra da şöyledir: Türkiye İşçi Partisi zamanlarında bir tüzük toplantısında, herkesin komünizmi anlatmaya çalıştığı "Şöyle olsun, böyle olsun" dediği bir toplantıda Can Baba ayağa kalkar ve bir nükte patlatır: "Beyler beyler, Türkiye'de komünist olmak tüzük değil, büzük ister."

15. Genelkurmay Başkanı Faruk Gürler, cumhurbaşkanlığına adaylığını koyup da kaybedince Can şu dizeyi söylemişti:

Kara kaşlı bir bulut geldi...
Gürledi, ama yağmadı değil,
Yağmadı, ama gürledi gitti.

Yıllar sonra ÖDP'den aday olduğunda Can'ın bölgesi İzmir'den Narlıdere'ydi. Birkaç kez gençlerle konuşmak üzere fakültemize konuk oldu. Kanser illetine yakalanmış olması büyük bir talihsizlikti. Fakir Baykurt'la yazın Ören'de buluştuğumuzda, Fakir, elinde tavukgöğsü kutusuyla havaalanından gelmişti. Eşi Muzaffer Hanım'a bunu uzattı ve "Can yolladı" dedi. Uçakta takma dişlerini çıkarıp çok sevdiği bu tatlıyı Can, Fakir'e vermiş. Fakir, dişsiz bir şekilde onun söylediklerini anlayamadığını be-

lirtince: "Ben bunları takmak istemiyorum. Emperyalistlerin bulduğu her şeye karşıyım" demiş.

Can, zekâsı çok yüksek, şiirleri muhteşem ironilerle bezeli bir şairimiz, şimdilerde üzüntüm, onun sahte şiirlerinin ortalığı sarmış olması... Bununla en iyi mücadele edenlerden biri bölümümüz profesörlerinden Semih Çelenk. Can'ı en iyi değerlendiren sanatçılardan biri de Genco Erkal oldu.

Bu arada aklıma gelen küçük bir anekdotu paylaşmak isterim. Altınyol'dan Karşıyaka'ya doğru araba kullanmakta olan Hülya, güzergâhtaki billboardda iki afişi yan yana görmüş, Genco Erkal'ın *Can* ve yanında Nejat Uygur'un *Sizinki Can da Bizimki Patlıcan mı* oyununun afişleri. Cepten o sırada Berlin'de olan Genco'yu aramış, Genco Hülya'dan bunun fotoğrafını çekmesini istese de sürüş anında eşim bunu gerçekleştirememişti.

Can, kötü illetle ciddi bir mücadele sürdürdü, oğlu da yurtdışında değerli bir doktorumuz olarak süreci takip etti. Onun Dokuz Eylül Hastanesi'ne yattığını öğrenen Hülya, hastaneye gittiğinde tümör nedeniyle sakalları kesilen Can "Beni tanıyabildin mi?" diye sormuş.

Hülya "Sizi kim tanımaz?" deyince, "Özdemir'e söyle, Can tebdil-i kıyafet dolaşıyor de" demiş.

Sonradan bu önemli süreci atlatan sevgili Can, hastaneden çıkarak İzmir'deki evine yerleşti, Güler Hanım'ın özverili bakımı ve bakıcı kadın Gümüş Hanım'ın titizliğiyle iyiye gidiyor haberlerini almıştık. Hatta 1998 yılında fakültemize Tuncel Kurtiz ve Ferhan Şensoy gelmeden önce onu ziyaret etmişlerdi. Nasıl olduğunu sorduğumda, Ferhan gülerek şunları anlattı: Evde Gümüş Hanım Can Yücel'le ilgileniyor. Ona "Gümüş Hanım nasılsınız, bu adamdan memnun musunuz?" diye sorduğumuzda, Gümüş Hanım,

"Çok memnunum, Can Bey çok iyi bir insan, yalnız bir sorun var" demiş ve eklemiş; "Ben baştan Can Bey'e okuma yazma bilmediğimi söylememe rağmen, herhangi bir hizmetimden sonra Can Bey'in 'Yaz kızım Gümüş' demesi zoruma gidiyor." Tuncel, Ferhan, ben ve Hülya yemekte kahkahalarla güldük, onun iyi olduğuna çok sevindik.

Oğlu Yeni Hasan Yücel yurtdışından gelişmeleri izliyordu. O gerçekleri biliyordu, biz umut dünyasında yaşıyorduk. 12 Ağustos 1999'da Datça'da onu yitirmiş olmamız bizi çok üzdü. Güler Hanım kısa Japon şiirleri ya da deneme yorum diyebileceğimiz *haiku*lar yazmaya ve kızı Su gibi kendini resim yapmaya adadı. Torunu Can, Can Yücel üzerine çıkan bir kitapta dedesine yakışan, onu tanımlayan yazısıyla dikkat çekti. Can Yücel, en çok sevdiği babasına yakışan bir adam olarak özlenmeye devam ediyor. Tiyatroda yaptığı Türkçeleştirmelerle anılmayı sürdürüyor. Benim de aklıma onun çok sevdiği Van Gogh sarısı ayçiçekleri geliyor.

Haley'in Vincent Van Gogh'u ve Gogol'ün Müfettiş'i

1994-1995 tiyatro döneminde iki yabancı oyun birden hazırladım. Biri İzmir'de Gogol'ün *Müfettiş* adlı oyunu, diğeri Malcolm Keith Kay'in İngilizce olarak oynadığı, Patrick Haley'in *Van Gogh* oyunuydu. Malcolm, İstanbul'da kısa bir süre yabancılar için kurduğu International Theatre Company adlı bir toplulukta oynadı. Temsil için o zamanlar hâlâ ayakta olan Karaca Tiyatrosu kiralandı. Tiyatronun önüne İngiltere'deki gibi, üstlerinde tiyatronun, yazar ve oyunun adları bulunan ince uzun bayraklar asıldı. Camekânlara oyundan fotoğraflar dışında, Malcolm'un ve benim birer fotoğrafımız konuldu.

I.T.C. International Theatre Company
Uluslararası Tiyatro Topluluğu

Malcolm Keith Kay

as

Vincent

VAN GOGH

-TEKKİŞİLİK İNGİLİZCE OYUN-

in english

Yöneten Özdemir NUTKU Director
Müzik Peter KENNARD Music
Tasarım Can ÖZCAN dESIGN
Yapım Gülcan ZEBEK Producer

I.T.C. Uluslararası Tiyatro Topluluğu Nedir?

UGH ! Uluslararası Gösteri Hizmetleri Ltd. Şti.

Özdemir Nutku'nun yönettiği Vincent Van Gogh *temsilinin broşürü.*

Dostum Malcolm Keith Kay ile yıllar sonra bölümde.

Malcolm'un kızıla çalan saçları ve çökük yanakları onun Van Gogh'a çok benzemesini sağladı. Saçlarının biçimi ve yüz makyajıyla sanki ressamdan klonlanmış gibi görünüyordu. Dekor fonu olarak ressamın "Kargaların Uçuştuğu Buğday Tarlası" resmini kullandık. Yine çoğu kimsenin bildiği "Yatak Odası" resmini ressamın kullandığı renklerle gerçekleştirip dekoru yaptık. Hatta ressamın üstünde pipo duran iskemlesinin aynısını yaptırıp dekora ekledik. Perde açılır açılmaz izleyici sanki ressamın odasındaymış hissine kapılıyordu. En azından seyircinin bize söyledikleri öyleydi.

Malcolm'un başarılı oyunu, İstanbul'daki İngilizce bilen Türk seyircilerle yabancıları tiyatroya çekti. İlk on on bir temsilde Karaca Tiyatrosu'nun salonu doldu taştı. Ama sonra seyirci sayısı azaldıkça topluluğun ekonomik durumu kötüye gitmeye başladı. Malcolm, dibe vurmadan temsillere son vermeyi kararlaştırdı ve topluluğun etkinliğine son verdi.

Bu oyun için parasal sorunumuz yoktu. Çünkü o dönemde oynadığımız her oyun için bilet satıp döner sermayeye koyuyor, ertesi yıl yeni yapımlar için dekor, giysi, aksesuvar vb. harcamalarını zor da olsa karşılayabiliyorduk. En önemli çelişki, kısa oyunlardan ücret almadığımız için seyircinin bir bölümünü büyük oyunlara ücretli girmeye ikna etmekti.

Metnin hazırlanmasında, Gogol'ün başka bir yapıtından da yararlandım. Örneğin, fırsatları kullanmasını iyi bilen, baba parasıyla keyif süren, kâğıt oyunlarından hoşlanan, uçarı Hlestakov karakterine, aynı yazarın *Kumarbazlar* oyunundaki Ikharyev karakterini aşıladım. Yine aynı oyunda kumarbaz Uteştelniy'in sözünü ettiği kömürcü kadını bir *leitmotiv* olarak oyuna kattım. Oyunu 25 tabloya bölerek, ikinci perdenın birinci ve ikinci sahnelerini, birinci ve ikinci tablo olarak en başa aldım. Her tabloya o epizotla ilgili bir başlık koydum. Böylece, bizim sahne metnimiz Kaymakam ve çevresindekilerle değil, Kömürcü Kadın, Osip ve Hlestakov'la başlamaktadır. Yazarın metninde Osip'in uzun bir tiradı vardır. Otel odasında, kendi kendine konuşur. Uyarladığım metinde ise bu düşüncelerini Kömürcü Kadın'la paylaşır.

Sahne metnimizde zamanı bugüne getirdik. Küçük bir kentin kaymakamı olan Anton Antonoviç ile çevresindekileri halkı sömüren bir mafya çetesi olarak gördük. Anton Antonoviç kendine özgü bir mafya babası, karısı Anna Andreyevna da sosyete özentili, herkesin hemen gözlerine âşık olacağını sanan bir kuş beyinli... Kızı ise saf, anne baskısı altında yeni yeni başkaldıran harcanmış bir genç. Bu aileyi grotesk olarak yorumladım, çıkış noktam Bart Simpson ailesi oldu... Özgün metinde Osip, ayyaş bir uşaktır; bizim metnimizde o sağduyulu bir köy

delikanlısıdır. Konuşmalarından da çıkarılacağı üzere, o her şeyi gerçekçi bir gözle gören, efendisine karşı görevini yerine getirmeye çalışan olumlu kişilerden biridir (diğeri de Kömürcü Kadın).

Bobçinski ile Dobçinski irat sahibi, boş gezenin boş kalfası, dedikoducu, nerde ne olduğunu öğrenmek için her yere girip çıkan, oradan oraya laf taşıyan, korkak, cimri kişilerdir. Oyunda adeta ikiz kardeş gibidirler. Posta Müdürü İvan Kuzmiş Şpekin orta zekâlı, kendini işbilir ve kurnaz sanan bir zavallıdır. Milli Eğitim Müdürü Luka Lukiç Hlopov kendi gölgesinden korkan, çaçaron karısının sultası altında yaşayan başka bir zavallıdır. Kimsesizler Yurdu Müdürü Artemi Filipoviç Zemliyanika şarlatan, arkadan vurmayı seven, ikiyüzlü ve dışta Kaymakam'a bağlı görünen bir taşra bürokratıdır. Yargıç Ammos-Fyodoroviç Liyapkin-Tiyapkin ise bir iki kitap yalamış, onun için de ukalalığı elden bırakmayan, av meraklısı, rüşvet almada diğerlerinden altta kalmayan ve yargıçlığın yanından geçmediği bir başka çete üyesidir. Bunlar, benim yorumumda, çıkarları için kaymakamla işbirliği yapan mafya üyeleri ve aynı zamanda kaymakamın korumalarıdır.

Dekor, giysi, makyaj, saçlar ve aksesuvarlar da bu karikatürleştirme anlayışını bütünlemek üzere ayarlandı. Yalın bir görünüm, parlak renklerle "Pop-art" eşyalar, maddi olanaklar elverdiğince, buna uygun giysiler ve abartılı makyajlar... Evrenselliği vurgulamak için böyle bir yorumda gerçekçi bir dekoru hiç düşünmedik. Tiyatronun sağladığı fantastik boyutların bu oyuna uygun olanını, tiyatronun imgesel gerçekliği içinde vermeye çalıştık. Örneğin Kaymakam'ın tombul karısının oda eşyaları da onun gibi tombuldu. Satranç tahtası gibi, kırmızı beyaz kareler bulunan zemin üstünde uzun arkalıklı iskemlele-

Gogol, Müfettiş *(Yönetmen: Ö. Nutku) Hakan Meriçliler, Burcu Başaran, Tekin Temel, İdil Fırat, Murat Ergür, Bahadır Karasu.*

rin arkasında aynalar vardı. Rüşvet sahnesinde, bu iskemlelerin arka, aynalı tarafını seyirciye doğru gelmek üzere dizdik, seyirciyi de rüşvet sahnesinin içine çekerek sayılan para bloklarını aynalar yoluyla katlayarak rüşvete bir göndermede bulunduk.

Oyunun sonunda, gerçek müfettişin kasabaya geldiği söylendiğinde lokal bir ışık altında, sahne ön ortasında bulunan iskemleye karizmatik bir şekilde dayanıp elimde pipomla, gerçek müfettiş olarak ben görünüyordum. Seyircinin çok hoşuna giden bu anda ekibim çıkmadan alkışları topluyordum. Her temsil için önceden takım elbiselerimi giyerek hazırlandığım bu rol için, salon sorumluluğumu yürüten Hülya, "Alfred Hitchcock gibisin, yapımda bir karede de olsa görünmen seyirciye çok hoş geliyor" diye takılmadan edemezdi. Gogol, bu oyunun başında şöyle der: "Yüzünüz çarpıksa, aynaya kızmayın!" Biz de bu oyuna öyle, sevecenlikle ve içimiz burkularak yaklaştık. İnanıyorum ki seyirciler de bizim gibi hissetmişlerdir.

1995 ile 1996 yıllarının getirdikleri

UNESCO tarafından ilan edilen 27 Mart 1995 Tiyatro Günü Ulusal Bildirisi'ni, ITI benim yazmamı istedi. Bu, önemli bir sorumluluktu. Doğru dürüst bir şeyler yazmalıydım. Bir yandan da 1995/1996 tiyatro döneminde Sahne Uygulaması dersi kapsamında sahneleyeceğimiz oyunu bulmam gerekiyordu. Fakülte topluluğu için oyun seçerken ilke olarak kendimi değil, öğrencileri düşünürüm. Çünkü okul bir eğitim yeridir. Onların bu çalışmayla yeni bir şeyler öğrenmelerini isterim. Bu yüzden sevdiğim oyunları seçerken, onların öğrencilere bir şeyler öğretmesini öngörürüm. Üzerinde biraz düşünmem gerekir.

Sahneleyeceğim oyuna tam odaklanmadan bildirimi hazırlamayı doğru buldum; çünkü ona da önem verip odaklanmam gerekiyordu.

Üç ansiklopedi

Daha önceki yıllarda Diyanet Vakfı'nın yayımladığı 44 cilt tutan *İslam Ansiklopedisi*'ne kültür tarihine ilişkin maddeler yazmıştım. Her maddenin altında o maddeye ait kaynakça vardı. Daha çok eski töreleri ve Darülbedayi dışında nahıl, düğün, çeyiz, damat, gelin, kirve, meddah, esnaf vb. gibi törelere ilişkin maddeleri hazırladım.

Bundan bir süre sonra, doğru anımsıyorsam, 1990'lı yılların başında, Hollanda, Leiden'da yayımlanan *Encyclopedia of Islam* için benden kültür tarihine ilişkin maddeler yazmamı istediler. İstedikleri maddeleri İngilizce olarak sırayla yazdım. Her maddenin altında bol kaynak göstermemiz önemliydi.

Bundan beş yıl kadar sonra, 1995'te, Dan Rubin imzalı bir yazı aldım. Bana hitaben yazılmış bir yazıydı. Res-

mi yazının üst tarafında Toronto, York Üniversitesi'nin Tiyatro Bölümü anteti vardı. Mr. Rubin, altı yedi cildi bulacak, çağdaş tiyatroyu içeren Çağdaş Tiyatro Dünya Ansiklopedisi'nin (*The World Encyclopedia of Contemporary Theatre*) hazırlığı içerisinde olduklarını, benim de Türkiye tiyatrosunun uygulamaya yönelik kısmını hazırlamamı rica ediyordu. Bu çok hoşuma gitti ve bana düşen maddeleri İngilizce olarak hazırlayıp gönderdim. Yazdığım bütün maddeler olduğu gibi yayımlandı.

Aristophanes'in Eşekarıları

O dönem için bu oyunu seçmemin nedeni, her şeyden önce öğrencilerin çizgi film mantığını ve grotesk kişileştirmeyi sahne üzerinde kullanmayı ve bir de bizim ortaoyununda kullanılan yabancılaştırmayı ve soyutlamaları sahne üzerinde gerçekleştirmeyi öğrenmeleriydi. İçerik açısından ise Aristophanes'in yargıçları eleştirisini, politikacı eleştirisine dönüştürerek dolaylı bir biçimde güncel olaylara değinmekti. Eşekarıları her yerdeydi ve durmadan halkı sokuyorlardı. Oyunda güncelleme yaparken o sırada davaları sürmekte olan ya da hapiste bulunan gazeteci ve yazarların adlarını da ekleyerek eşekarılarının verdiği kararların ne kadar isabetsiz olduğunu eleştirel olarak oyunun içine yerleştirmiştik.

Yazarın üstünde durduğu, kendi zamanının güncel sorunlarının çoğu bugünkü seyirci için hiçbir anlam taşımadığından, oyunun ruhunu bozmadan bir güncelleştirme düzenlemesi yaptım; bazı replikleri çıkartıp ufak tefek eklemelerde bulundum. Yeni bir *Eşekarıları* metni ortaya çıktı. Yargıçların temsilcisi Filokleon (Kleonsever), yeni metinde Diyakoz (dalkavuk), yargı sistemine karşı olan

Eşekarıları, *mahkeme sahnesi.*

oğlu Bdelikleon (Kleon'dan nefret eden) ise yeni metinde Takoz (engel) oldu. Yeni metinde esas Koro'nun yanı sıra, başlarında Kraliçe Arı olmak üzere, Eşekarıları Korosu da eklendi. Oyunun naivitesini bozmamak için yargı sahnesi ile ziyafet sonrası sahne olduğu gibi bırakıldı. Oyunun sonunda Aristofanes'in bazı yazarları alaya aldığı dans sahnesi de olduğu gibi kaldı. Koronun ve eşekarılarının bazı sözleri değiştirilerek bugüne göndermeler yapıldı. Oyunun başında, uşakların, yani Sosis (özgün metinde Sosias) ile Tulum'un (özgün metinde Ksantias) düş sahneleri ortaoyunu tekerlemelerinden yararlanılarak kurgulandı.

Oyunu sahnelerken, çizgi film olarak *Tom ve Jerry* ve *Muppet Show* mantığını uygulamaya çalıştım. (Örneğin, sahne yan çerçevesine çarpan bir oyuncu –Kedi Tom gibi– erirmişçesine, çarpmanın şiddetiyle yere doğru süzülüyordu.) Dansları, şarkıları da bu mantık içinde caz ve pop-caz parçalarıyla sağlama yoluna gittim. Oyunu her yerde, açık havada, ortada, amfitiyatroda oynanabilecek biçimde düşündüğümden yok denecek kadar az bir de-

korla yetinmeyi doğru buldum. Aynı zamanda oyuncuların biyomekanik özelliklerinden yararlanarak bu çizgi film havasının vurgulanmasına önem verdim.

Ana rollerden birini oynayan Kerem Kupacı, yakalandığında, iki uzun boylu muhafız tarafından kollarından kaldırıldığı sırada, ayakları havadayken uzunca tiradındaki noktalama işaretlerini ayaklarıyla gösterirken, aynı zamanda, nokta, virgil, ünlem, soru işareti, noktalı virgül vb. işaretleri de seslendirmesi seyircinin çok ilgisini çekmişti. Eşekarıları Korosu'nda olup da dans edenlerde deniz gözlükleri, pelerinlerle eşekarısı imajı yaratmaya çalıştım. Bu arada bölümümüzün Tasarım Anasanat Dalı, birinci sınıf öğrencimiz (bugün Öğr. Gör. Dr.) Atay Gergin'in, köşeli ve kübik kesimlerle oluşturduğu maskları ilginç bulduğum için mahkeme sahnelerinde kullandım.

Sahne Uygulaması dersi kapsamı için ayrı uzmanlık programları bulunan üç anasanat dalının (Oyunculuk, Sahne Tasarımı ve Dramatik Yazarlık-Dramaturgi) öğrencilerinin kolektif katılımıyla ortaya çıkan bu yapım Alsancak ünitesinde her dönem olduğu gibi çok rağbet gördü. Oyun, yapılan düzenleme ile Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin "Aziz Nesin" adına koyduğu ödülü kazandı.

Trabzon Devlet Tiyatrosu'nda Oyunun Oyunu

Trabzon Devlet Tiyatrosu'na Michael Frayn'ın *Oyunun Oyunu* başlığıyla Mehmet Ergen tarafından dilimize çevrilen *Noises Off* adlı oyununu sahnelemek üzere davet edildiğimde farklı bir heyecan duydum. Neden mi? Dedemin ataları Trabzonluydu ve Trabzon'u hiç görmemiştim. O yüzlerce çeşit yeşilin dünyası Trabzon, o zamana değin benim için sadece gazetelerde okuduğum, resimlerini der-

gilerde gördüğüm bir yerdi. Şimdi ise atalarımın yaşadığı yeri bizzat görecektim. O nedenle bu davet benim için farklıydı. Ayrıca büyük kızım Elif de Trabzon kadrosundaydı ve eşinin sahnelediği *Elveda Saraybosna* adlı oyunda oynamaktaydı.

Trabzon Havaalanı'na inerken sanki denize inermiş gibi bir duyguya kapıldım çünkü sol tarafta bütün haşmetiyle Karadeniz bizi karşılıyordu. Bildiğim kadarıyla, Karadenizliler zeki ve çalışkan insanlardır. Ama saf görünenlerin çoğu cahilliklerinden dolayı öyledirler. O saflıkları, bir bakıma da inatçı olmalarından ileri gelir. Çocukluklarında ailelerinin onlara öğrettikleri şeylerden ödün vermezler, bir konuyu bilmeseler de iddia etmeyi çok severler. Ben, Karadeniz fıkralarının çoğunu kendilerinin uydurduğuna inanırım. Çünkü o fıkralarda mizah için kendilerini safmış gibi gösterirler ama bu, sağ gösterip sol vurmak gibi bir şeydir. Kimin kimi işlettiği belli değildir.

Nitekim, orada yaşamış Devlet Tiyatrosu sanatçılarının anlattığı bir anekdot beni çok güldürür. Ankara Devlet Tiyatrosu, Refik Erduran'ın *Cengiz Han'ın Bisikleti* adlı oyunuyla Trabzon'a turne yaptıklarında, Karadenizli biri, "Neyle geldiniz?" diye sorunca, oyunculardan biri, "*Cengiz Han'ın Bisikleti* ile" cevabını verince vatandaş "Yapma be uşağım, bisikletle gelmek zor olmadı mı?" demiş.

Trabzon Devlet Tiyatrosu, eski stada yakın bir yerdeydi. Sahnesi elverişli, seyirci salonu rahattı. Ama daha oraya gider gitmez bana ilk tavsiyeleri şu oldu: "Trabzonspor'un maç günlerine dikkat edin, eğer Trabzonspor kazanırsa sokaklarda havaya ateş etmeye başlarlar. O gün riske girmeyin. Maç başlamadan provayı kesin ve oyuncuları evlerine gönderin."

Ben de hep öyle yaptım. Kızımın ve damadımın oturduğu apartmanın altında bir bakkal vardı ve fanatik

Trabzonspor taraftarıydı. Maç kazanıldığında o da sokağa çıkar, yukarı doğru ateş ederdi. Üçüncü katta oturduğumuz için odanın ortasına geçer, gardımızı alırdık. Bizi asıl korkutan, bakkalın tabanca kullanmayıp otomatik tüfekle saydırmasıydı.

Gazeteci, mizah, roman ve oyun yazarı Michael Frayn, bu oyununda çok kızdığı ve ciddiyetten uzak bulduğu alturacı tiyatrolara eleştirel bir bakışla yaklaşırken sıradışı bir fars ortaya çıkarmış. 1980'li yıllarda ilk oynandığında iki ödül birden kazanan ve özgün adı *Noises Off* (*Dışardan ya da Kulisten Gelen Sesler*) olan bu oyunda, salt para kazanma düşüncesiyle tiyatro yapmaya çalışan "kifayetsiz muhteris"lerden kurulu bir kadro sahne üstünde ve arkasındaki beceriksizlikleriyle gösterilir. Senaryo mantığıyla kurulmuş ve teknik açıdan epeyce zor olan bu oyun olağanüstü bir tempoyla gelişirken yetersizlikler, terslikler, düzensizlikler hatta densizlikler bir bir sökün eder.

Hemen her tiyatro sanatçısının provalar ve temsiller sırasında aksi giden olaylarla ilgili anları vardır. Çok titiz bir kolektif çalışma gerektiren tiyatroda zaman zaman yerinde olmayan aksesuvarlar, kaçırılan antreler, unutulan replikler, terslikler sanatçıyı ne kadar üzse de zaman içinde bunlar, tekrar tekrar anlatılan yaşanmışlıklar halini alır.

Trabzon Devlet Tiyatrosu'nda dikkatli ve uyumlu bir sanatçı kadrosuyla çalışmanın keyfini yaşadığım için mutluyum. Bunda hem yardımcımın hem sahnenin tüm teknik elemanlarının disiplinli çalışmalarının katkısı var. Aynı keyfi bu oyunu seyreden Trabzon seyircisinin de yaşaması mutluluğumu bir kat daha artırdı. Bir öğrencim rejisör rolündeydi. Temsil bittikten sonra da dağılan halk arasından birileri, oyunu beğendikleri için o öğrenciyi kutluyorlardı. Öğrencim de bu kutlamalar sırasında yüzü

Oyunun Oyunu'*nda yere düşen göz merceği aranıyor.*

kızararak bana bakıyordu. Ben de başımı sallayarak böyle devam etmesini destekliyordum.

Bir buçuk ay süren Trabzon serüvenimde birçok gazeteci ve tiyatro heveslisi, amatör gençle tanıştım. Bunlardan biri, takdir ettiğim Necati Zengin'dir, çünkü başka bir meslek dalında okuduğu halde Trabzon'da kendisini tiyatroya adamış biridir. Birçok amatör oyunda oynamış, durmadan kitap okumuş bir tiyatro sevdalısıdır. Şimdi de o heyecanını sürdürdüğünü görüyorum. Bugün, Trabzon Sanat Tiyatrosu adıyla kurduğu tiyatro, temsiller veren, Devlet Tiyatrosu'ndan sonra Trabzon'da en çok tutulan tiyatrodur.

Bu arada politik nedenlerle Gürcistan'dan kaçmak zorunda kalmış Varlam Nikoladze ile tanıştım. Kendisi Tiflis Üniversitesi'nde tiyatro doçenti ve aynı zamanda profesyonel yönetmenmiş. O da o sırada Devlet Tiyatrosu'nda Molière'in *Tartuffe* adlı kara komedyasını sahneliyordu. Kaçırır mıyım, kendisine İzmir'e gelip bizim bölümde eğitmenlik yapmasını önerdim. Zaten sıcak ve yaşam dolu bir

insandı, kabul etti ve 1996'nın ekim ayında İzmir'e geldi, yedinci evliliğini yaptığı eşiyle... Bir süre sonra Türk uyruğuna geçti ve Aslan Aksakal adını aldı. Bizde uzun yıllar eğitimimize katkıda bulunduktan sonra önce Ankara'ya, sonra İstanbul'a, son olarak da Kocaeli'ne taşındı ve çeşitli üniversitelerde eğitmenlik yaptı. Sonra da ülkesinde af çıkınca Gürcistan'a geri döndü.

5 Kasım 1995 günündeki felaket

1992 yılında, Bornova'daki evi satıp biraz da borçlanarak Karşıyaka Bostanlı'da, 6345. Sokak'ta dubleks bir daire almıştık. 5 Kasım günü, sabah uyku mahmurluğuyla aşağı kata inerken kızımın çığlığını duydum; "Ne oluyor" diye aşağı inip adımımı attığım anda kendimi göğsüme kadar su içinde buldum. Çevremizin sularla çevrilmiş olduğunu hayretle gördüm. Sokak coşkun bir dere gibiydi. Sokakta, arabaların bir kısmı yüzüyor ve diğerine çarpıyordu.

En üst kattaki dairede oturan doktorun yeni aracının üzerine başka bir araç kuş gibi konmuş, kimi de denizi boylamıştı. Sokaktaki sel azgın bir ırmak gibi denize doğru akıyordu; alt kata 70 cm yüksekliğinde pis kokulu dere suyu dolmuş, parkeler kalkmış birer kümbet gibi olmuştu. Salondaki bütün eşyalar ise yüzmekteydi. Apartman sakinlerinin bütün araçları yarıya kadar suya gömülmüştü. Müthiş bir sel felaketiyle karşı karşıyaydık.

"Dileriz hiçbir insan kaybı yoktur" diye düşünürken 60'ın üzerinde kişinin öldüğü haberi geldi. Felaketin merkezi Karşıyaka'ydı. Yamanlar Dağı'ndan gelen Ahırkuyu Deresi'nin taşmasıyla o yöredeki dere yatağına yapılmış gecekonduların birinci katları tavana kadar suyla dolmuş ve onlarca insan boğulmuştu. Felaket gece yarısı başlayıp

dört saat sürmüş ve metrekareye 100 kilogram yağmur düşmüştü. Bunu fark eden karakoldaki bir komiser elektrikleri kestirerek can kaybını önlemişti. Elektriğin geçirgenliği nedeniyle o ana kadar kayıplar olduğunu öğredik. Eskiden dağdan inen tam yedi dere yatağı vardı. Bunlardan biri Girne Caddesi'ydi; sonra bu yataklar asfaltla kapatıldı ve dere yatağına gecekondular yapıldığı için doğa da öcünü aldı.

Yatak ve çalışma odalarımız ikinci katta olduğundan biz kurtulmuştuk. Ama buna sevinemedik. Bir mezunumuz telefonda dışarıya çıkamadıklarını çünkü kapılarının önünde bir cesedin yüzdüğünü bildirdi ve çok korktuklarını söyledi. Biz de bahçeye baktığımızda devrilen konteynırlardan bahçeye gelen çöpleri gördük. Her yer devasa birer göldü.

Bereket üst katımız vardı ve aşağı inmemek şartıyla oturabilirdik. Ama mutfağımız aşağı katta ve çamurlu suyla dolu olduğu için yemek yapma olanağımız bulunmuyordu. Belediye, lastik botlar ve kayıklarla ekmek dağıtıyordu. Üst kattaki komşumuz Nur Hanım bize, bir sepetin içinde çorba ve yemek indirerek birkaç gün için de olsa bizi aç bırakmadığı gibi, eşi Muzaffer Bey de aşağıya sallandırdığı bir kablo ve ucundaki ampulle elektriğimizi sağladı. Çünkü artık dairelere elektrik verilmişti, sadece alt katlarda şalterleri indirme zorunluluğu vardı. Sular henüz çekilmemişti. En çok üzüldüğüm şey, her an okuyabilmek için alt katta tuttuğum Aziz Nesin, Erhan Bener ve Muzaffer İzgü'nün kitaplarının sular altında kalmış olmasıydı. Bizi telefonla ilk arayan Yıldız Kenter üzüntülerini bildirdi.

Beş gün sonra sular çekildi. Zararımız büyüktü. Fakültedeki öğretim elemanları ve özellikle öğrenciler imdadımıza koştu. Hemen her öğrencimiz gelip bize yardım etmek

için çırpındı. Öğretim elemanımız Zerrin Akdenizli'nin örgütlemesiyle yazarlık öğrencileri, tabak, çanakları yıkayarak paketlediler. Öğrencilerimizden Zeliha (Ürkmez) Güney, perdeleri, gerekli çamaşırları yıkamak için evine götürdü, yıkayıp ütüleyip getirdi. Bülent İnal ile Gülşah Banda duvardan duvara gerdiği ipte fotoğraflarımızı mandallayıp kuruttular. Erbil Göktaş, geceden sabaha, gün ağarana dek aşağıdaki kitapları kurtarmak için her sayfanın arasına gazete kâğıdı koyup kurutmaya çalıştı.

Daha birçok öğrencimizin yardıma koştuklarını biliyorum. Telekomünikasyon'da çalışan, kitaplarımı okumuş, tanımadığım bir görevli PTT'nin boş katında kitaplarımızı kuruttu. Kitaplıklarımızın büyük bir kısmı üst katta olduğu için onlar kurtulmuştu.

Bu yardımlara karşın mutfakta beyaz eşyalar, salonda mobilyalar ve elektronik eşyalar, dışarda da araçlarımız bir anda işe yaramaz duruma gelmişti ve tabii hepsi çöpe gitti. Aracımdaki bilgisayarım da öyle... Çünkü aracın bütün pencereleri otomatik açılmış ve pencerelerden içeriye su dolmuştu. Ayrıca kızımın Amerikan Koleji taksitinin süresi de gelmişti. Her şeyden önce bu taksiti ödemeliydim.

O sırada Kaymakamlık'ın zarara uğrayanlara yardım yapacağı söylenince ben de başvurdum. Her yer boşalmıştı, sıvalar dökülmüş, çamurlu dere suyunun pis kokusu hâlâ geçmemişti. Değerli dostum, yakın arkadaşım, çok yakınlarda kaybettiğim Mehmet Karcı evimize geldi, sanırım Fen İşleri Daire Başkanı'ydı o sıralarda, ölçüm yaparak 45 cm dere çamurunun, 70 cm dere suyunun eve dolduğunu tespit etti. Biz de bilgilerin ışığında Karşıyaka Kaymakamlığı'na başvurduk.

Bir yargıçla mübaşir evimize geldiler. Yargıç, durum saptaması yaparken, kraldan fazla kralcı olan mübaşir,

bana "Elini cebinden çıkar, yargıç önündesin" demez mi! Zaten burnumdan soluyorum, "Burası mahkeme değil, benim evim" diyerek mübaşiri azarlayınca susmak zorunda kaldı. Yargıç incelemesini bitirince, raporunu yazdı ve yardım alabileceğimizi söyledi. Neyse, yardım alacağımız gün sıraya girdik. Sıradan da hiç hoşlanmayan biriyimdir. Ama zorunlu olarak bekleyecektim. Kuyruk çok uzundu ve sabahın sekiz buçuğundan öğlen bire kadar beklemek zorunda kaldım. Buna değer miydi? Yardıma gelince, gülmemek için kendimi zor tuttum; verdikleri, kayda değer olmayan bir para yardımı ile bir koli gıda maddesiydi. Oysa benim zararım çoktu ve o güzelim arabamı yok pahasına satmak zorunda kaldım.

Oysa o sırada, o özel yapım Passat'tan İzmir'de iki tane vardı; biri bende, öteki Alman Konsolosluğu'ndaydı. Hülya'nın Opel Astra'sı da selden payını almıştı. Sözün kısası, ailecek toparlanmamız yıllar sürecekti. Bir akşam, üst katımızda oturan can dostum Tamer'in doğum günü nedeniyle yukarı çıktığımızda onun bir arkadaşıyla tanıştık. Ertuğrul Bey değerli bir inşaat mühendisiydi. Zararımızla ilgilendi, gelip evi gördü. Onarım için gün verip bize ekonomik anlamda da yardımcı oldu. İnsanın dostları böyle zor anlarda daha çok belli oluyor.

Ahmet Piriştina, Büyükşehir Belediye Başkanı olunca ilk işi derelerin tümünü tehlikeli olmaktan kurtarmak, bütün İzmir'in altyapısını yeni baştan yapmak ve Körfez'deki pis kokuyu sonlandırmak oldu. "Büyük Kanal Projesi" onun eseridir. "Üniversite Olimpiyatları"nı düzenleyerek İzmir'i yeni kuşaklara tanıtan, sanatsever Piriştina, ne yazık ki 52 yaşında, daha çok işler yapacağı hayata erkenden veda etti.

Duvardaki Mavi Kuş: *İki Almanya Birleşirken Alman Tiyatrosu (1990)*

1990 yılında, beni çok etkileyen bir şey oldu. Almanya ITI Merkezi ile Goethe Enstitüsü, iki Almanya'nın birleşmesi, Berlin Duvarı'nın yıkılışı sırasında, Batı ve Doğu Almanya'daki tiyatro insanlarıyla görüşmem ve oyunlar görmem için beni davet etti. Bu, bir aylık bir geziydi. Bu gezinin ayrıntılarını *Duvardaki Mavi Kuş* (İzmir: Etki Yayınları, 1999) ve *Duvar Yıkılırken Almanya'da Tiyatro* (İstanbul: Alkım Yayınevi, 2005) kitaplarımda anlattım. Ellili yıllardan bu yana hemen her yıl gittiğim Almanya ve Alman tiyatrosu üzerine böyle kitaplar yazmaya girişmem, savaştan sonra bölünmüş bir ülkenin birleşme kararından sonra ortaya çıkan hareketli ortamın sonuçlarını hiç olmazsa tiyatro açısından göstermek içindi.

Nisan ayında Almanya ITI merkezinin, haziran ayında da Goethe Enstitüsü'nün bursiyeri olarak çok kısa aralıklarla gittiğim Almanya'nın resmen birleşmesinden kısa süre önceki süreci tiyatro açısından özetle yansıtmak isterim.

Havaalanından kent merkezine giderken daha Münih'in kenar semtlerinde ağaçlar ve renk renk açmış çiçeklerle dolu parklar arasında her adım başı görülen ti-

yatro ilanları, bu kentin tiyatro açısından ne kadar etkin olduğunu göstermeye yeter. Bavyera'nın bu canlı başkentinde tiyatronun vazgeçilemeyecek bir gereksinim olduğu hemen belli oluyor. Bu kez indiğim otel, üniversite ve sanatçılar semti olan Schwabing'in tam ortasında, Hotel König Ludwig'di.

Savaştan sonra sayısız yeni bina yapılmış olmasına karşın, Münih'te ayakta kalmış ya da onarılarak eski durumuna getirilmiş çok bina var. Almanya'nın öteki büyük kentlerinde bu kadar çok geleneksel binaya rastlamak bir hayli güç. Şimdi eski tiyatro binaları da sırayla açılıyor. Tiyatrolar, müzeler, kiliseler, kütüphaneler, konser salonları hep bu eski binalarda... Ve bunlar dolup dolup taşıyor; müzeler nerdeyse sıkış sıkış, konserlere bilet bulmak çok zor; tiyatroların da keyifleri yerinde çünkü bilet ücretleri yüksek de olsa kapalı gişe oynuyorlar.

Önce, bana Almanya'daki programımı verecek olan Frau Anwandter'in bürosuna gittim. Orta yaşlı, ciddi bir kadındı. Münih'te onu ziyaret ettiğim her seferinde göreceğim yüzündeki hafif gülümsemeyi yakaladığım gün, ilk gündü. İşini çok iyi yapıyor, sanki ona yasaklamışlar gibi gülmekten korkuyordu.

Münih Halk Tiyatrosu

Programdaki ilk uğrağım Brienner Sokağı'ndaki Münchener Volkstheater, yani Münih Halk Tiyatrosu'ydu. Geleneği 16. yüzyıla kadar giden halk tiyatrosunun Münih'teki tek temsilcisi bu tiyatro sayılıyor. Bu tiyatronun öyküsü 1510 yılında, iki "moralite" oyunuyla başlıyor. 18. yüzyılın sonlarına kadar, özellikle oynadığı güldürülerle halkın benimsediği bu tiyatronun oyunları, 1782'de katı ve fa-

natik yöneticiler tarafından öbür tiyatrolardaki oyunlarla birlikte yasaklanıyor. Bu yasaklamayla amatör niteliği olan tiyatro da kapanıyor. Bir süre sonra Münih dışından gelen gezici topluluklar *Commedia dell'Arte* üslubunda doğaçlamaya dayanan oyunlar oynamaya başlıyorlar. Kahramanları Hanswurst ve Pickelhering gibi, halkın yaşamından alınmış tipler olduğu için de tutuluyorlar. Yöneticiler halkın çok tuttuğu bu toplulukları yasaklamaya cesaret edemediklerinden tiyatro yine gelişmeye başlıyor.

Bugün tiyatronun temsillerini verdiği Brienner Sokağı'ndaki binanın, çağdaş tekniğin gerektirdiği her özellik göz önüne alınarak yaptırıldığı görülüyor. 14 Kasım 1983'te açılan bu modern tiyatro binası, o tarihte 3 milyon 900 bin marka mal olmuş; 644 kişilik salonuyla burası şimdi Münih'in en sevilen topluluklarından birini barındırıyor.

Tiyatronun sanat politikasından sorumlu yöneticisi Christoph Brück ile 12 Haziran 1990, Salı günü yaptığımız konuşmada, topluluğun o günlerde bir özel tiyatro olarak Bavyera Eyaleti'nden 6 milyon mark aldığını ve bu paranın giderlerinin yüzde 80'ini karşıladığını öğrendim. Geri kalan yüzde 20'si, anlaşılacağı üzere, bilet satışlarından elde ediliyor. Bir özel tiyatro olduklarından aldıkları bu para ödenek olarak değil, proje başına veriliyor; başka deyişle önerdikleri her prodüksiyon için gerekli miktarın yüzde 80'i veriliyor. Bununla da sanatçı aylıklarını ödeyebiliyorlar. Turnelerden de ayrıca kazanç sağlayabiliyorlar. Bir sanat tiyatrosu olarak halkın gereksinimi olan oyunları tür ayrımı yapmadan repertuvara alıyorlar. Daha çok da genç yazarların yeni oyunlarını sahneliyorlar.

Bavyera Devlet Tiyatroları'nın kralı: August Everding

Volkstheater'a ulaştığım günün ikindisinde August Everding'le (1929-1999) randevum vardı. Everding, Bavyera Devlet Tiyatroları'nın tümünden sorumlu bir tiyatro ve opera yönetmeniydi. Aynı zamanda hem Federal Almanya Yazarlar Birliği'nin hem UNESCO'ya bağlı Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün başkanlıklarını yürütüyordu. Kısacası çok işi olan, sevilen biri. Bavyera Devlet Tiyatroları'nın genel sanat politikasından sorumlu olduğu kadar, eski tiyatro binalarının onarılmasından parasal konulara kadar hemen her işin yükümlülüğü de onda. Hele şimdi iki Almanya'nın birleşmesiyle Doğu ve Batı Alman tiyatrolarının uyumu ve yeniden yapılanması işi de ona verilmişti.

Benimle önce Künstler Haus'ta (Sanatçılar Evi'nde), sonra da prova yaptığı Cuvilliés Tiyatrosu'nda görüştü. Büyük Everding'den randevu almak çok zor olduğundan benimle görüşmek istemesine hem şaşırmış hem memnun olmuştum. Goethe Enstitüsü adına Almanya'daki programımı benim isteğim doğrultusunda büyük bir başarıyla düzenleyen Frau Anwandter'e sorduğumda hoşuma giden bir yanıt aldım: "Dediğiniz doğru, ondan randevu almak çok zordur. Ama biz daha önce sizin özgeçmişinizi göndermiştik, sizinle tanışmak istedi." Ne yalan söyleyeyim, bayağı gururlandım.

Everding, sıcak, dostça bakan, neşeli ve kibar bir insandı. Yerinden kalkarken, "Sizi bekliyordum meslektaşım" diyerek beni buyur etti. Hemen ardından da özür diledi: "Kusura bakmayın, bugün her şey üst üste geldi. Demin telefon ettiler, yarım saat sonra sayın Genscher[1] ile buluşmam gerekiyor. Doğu Alman Devlet Tiyatroları

1 Genscher, o dönemde Almanya Şansölyesi yani başbakanıydı.

ile koordinasyon ve yeniden yapılanmayı galiba ben sağlayacakmışım. Herhalde, benimle bunun için görüşecek." Bunları söyleyip o sırada içmekte olduğu pembe şaraptan bana da ikram etti.

Alman Devlet Tiyatroları'nın yapısı ve işleyişi üzerine konuştuk. Devlet tiyatroları bir merkezden değil de tiyatroların bulundukları yerlerdeki sanat yönetmenleri eliyle yönetiliyor. Yani yerinden yönetim bir ilke olmuş. Kendisi yalnızca koordinasyon ve sorunların çözümünde çalışıyor, hiçbir tiyatronun sanat politikasına, repertuvarına ve işleyişine karışmıyordu. Everding, ayrıca yerinden yönetim sistemi ile Devlet Tiyatroları'nın çok hızlı bir gelişme gösterdiklerini belirtti. Bu ilk konuşmamızda ödeneğin nasıl verildiğini, Devlet Tiyatroları'nın özerk durumlarını açıkladı. Bizim Devlet Tiyatrolarımızın o sıralarda 30 sahnesinin bir merkezden yönetildiğini söylediğimde şaşırdı kaldı. Hele bilet ücretlerini öğrenince, "Bu çok yanlış çünkü onlara tiyatronun ucuz bir şey olduğu düşüncesine kapılmalarını sağlarsınız" dedi.

Konuşmamızın sonunda yeni restore edilen Cuvilliés Tiyatrosu'nu görmek isteyip istemediğimi sordu. O sırada, bu tiyatroda Mozart'ın *Mitridate* operasını sahneliyormuş. Yavaş ve ağır bir yapıt olan *Mitridate* sahneye çok seyrek çıkarılan bir operadır; onun için, hem tiyatroyu hem provayı görmek istediğimi ilettim. Çok memnun oldu: "Hem de konuşmak için biraz daha fırsat buluruz. Ben sayın Genscher ile konuştuğum sırada siz, eğer istersiniz, restore edilmekte olan Prinz Regenten-Theater'ı görebilirsiniz. Sonra sizinle Cuvilliés'de buluşuruz."

Everding'in makam arabasıyla, sekreterinin eşliğinde Prinz Regenten-Theater'a gittik. Tiyatroda yapım sürdüğü için temsiller oldukça küçük bir geçici sahnede veriliyor-

du. Gittiğimde Schiller'in *Haydutlar* oyununun provası vardı. Yeni bir yorumla çalışılan oyunun sahne tasarımında dekor en aza indirilmişti; minimalist dekoru hep yeğ tutmuşumdur çünkü oyuncunun daha iyi vurgulanmasını sağlar. Oyuncular düz zemin üzerinde değil, bir akrobat gibi sahnenin iki yanından yukarı doğru yükselen U ya da V biçimindeki kavisli bir zeminde oynuyorlardı. Hemen hemen portala kadar yükselen kavisli zeminin üst kısmına kadar çıkıp oradan perende atarak aşağı atlıyorlardı. Bu da çağdaş oyunculuk eğitiminde akrobasi ve kondisyonun ne kadar önemli olduğunu vurgulayan bir başka örnekti.

Son yıllardaki ışıklama ile sahne plastiğini ortaya çıkarma eğilimi bu çalışmada da belirgindi. Işık, sahnedeki başarılı oyunculuğu tamamlayan bir estetik öğe olarak etkileyiciydi. Ne yazık ki programım yüzünden provayı sonuna kadar seyredemedim. Oysa orada kalmayı çok isterdim. Geçen yüzyıl sonunda Adolphe Appia'nın sahne ışıklamasında yaptığı devrim, teknolojinin ilerlemesiyle bugün artık en uç noktalarda denenen bir anlatım aracı durumuna geldi. Bu denemeleri gerçekleştirecek üstün yetenekte ışıklama sanatçıları yetişti ve çok gelişmiş ışıklama aygıtları üretilildi. Doğal olarak, tiyatro malzemeleri endüstrisini kurmuş ülkelerde, bu donanıma sahip olmak çok daha kolay. Nitekim, Almanya'daki en küçük tiyatrolarda bile, ileri bir tekniğin ürünleri olan yüzlerce ışıklama ve efekt aygıtı gördüm.

Almanya'daki küçüklü büyüklü bütün tiyatrolarda olduğu gibi, Prinz Regenten-Theater'da da sahne dışındaki mekânlara önem verildiğinden seyircinin rahat edeceği bir fuaye, bir kafeterya ve sıcak günlerde seyircinin dinleneceği çok güzel bir bahçe de yapılmıştı. Tiyatronun ayrıca

ikinci bir küçük sahnesi, bir de konser salonu niteliğindeki üçüncü salonu büyük özenle düzenlenmişti. Seyirci mekânı, salon ve sahne kadar önemlidir düşüncesi, Alman tiyatrocularının en önemli ilkesi. Buna biz de biraz önem versek ne iyi olacak.

Everding tiyatrodan geldiği için, opera sanatçılarının tavır ve hareketleri üzerinde en küçük ayrıntısına kadar duruyor. Müzikteki nüanslarla karakterlerin özelliklerini eşleştirmede titiz bir usta... Sanatçılarla dostça bir ilişkisi var. Otoritesini sertlikle değil, onları ikna yoluyla yürütüyor. Gerektiğinde tartışıyor da. Oyuncuları bir araç olarak değil, yaratıcı birer sanatçı olarak görüyor ki bu tutumu yıllardır savunup duruyoruz. Onun için de Everding'in çalışmasını beğendim ve onu tanımaktan dolayı mutluluk duydum.

Falckenberg Oyunculuk Okulu

Münih'in merkezinde, Maximilian Caddesi'nde bulunan Kammerspiele'nin arka duvarına bitişik, Hildegarde Sokağı'ndaki tarihi bir binada yer alan bu oyunculuk okulu, 1917'den 1944 yılına kadar Kammerspiele'nin hem sanat yönetmenliğini hem baş dramaturgluğunu yapmış Otto Falckenberg'in adıyla anılıyor.

13 Haziran 1990, Çarşamba günü öğleden sonra saat 15.00 için bana randevu veren okul yöneticisi Dr. Bernd Wilms, beni tam zamanında karşıladı. Büyük pencereli loş, yalın eşyalarla donatılmış ama kahve makinesi eksik olmayan bir odada karşılıklı oturduk. Kendisinin Ulm Devlet Tiyatrosu "Intendant"lığına atandığını ve 1991'de okuldan ayrılacağını da konuşmamızın başında öğrendim.

Falckenberg Oyunculuk Okulu bir yüksekokul değil. Bir sanat-oyunculuk lisesi, daha doğrusu bir tiyatro lise-

si. İki dalı var; yönetmenlik ve oyunculuk. Öğrencilerinin yüzde 85'i oyunculuk dalında... Okulun 12 kadrolu, 15 de saat ücretli öğretim elemanı var. Dört yıllık bir eğitimi kapsayan okulun dört sınıfında topu topu 40 öğrenci bulunuyor; yani hemen hemen iki öğrenciye bir hoca düşüyor. Her yıl 400 ila 700 aday başvuruyormuş ama giriş sınavları sonucunda, bunların yalnızca yüzde 3'ü kabul ediliyormuş. Başka deyişle 400 kişilik başvuruda yalnızca 12 kişi okula girebiliyor. Derslerin yüzde 90'ı uygulamalı ve haftada 30 saat...

Okulun bütçesi Münih Belediyesi'nce karşılanıyor. Okul ücretsiz; yalnızca girişte kayıt ve yemek parası alınıyor. Buradan mezun olan öğrenciler isterlerse kendi alanlarındaki bir yüksekokula da devam edebiliyorlar. Burası bir lise olduğundan 18 yaşından büyük çocuklar buraya kabul edilmiyorlar.

İkinci sınıfta 6-7 hafta süreli bir uygulama semineri düzenleniyor. Her seminerin bir teması oluyor: Shakespeare, Brecht gibi... Bunun için de Kammerspiele'den bir yönetmen çağrılıyor. İkinci yılın sonunda esaslı bir eleme sınavı yapılıyor.

Üçüncü yıla geçen öğrenciden bireysel çalışmalar isteniyor. Öğrenci, sahne dersinde oynayacağı rolleri kendi seçiyor. Sahne çalışmaları daha yoğunlaşıyor. Okul dışı, profesyonel tiyatrolarda staj, bu üçüncü yılda başlıyor. Seyirci önünde ilk temsiller de üçüncü sınıfta verilmeye başlıyor.

Dördüncü yıl, eğitmenler tarafından seçilen başarılı öğrenciler profesyonel tiyatrolarda çalışabiliyorlar. Vasat olanlara kesinlikle izin verilmiyor. Dr. Wilms bu okulda daha çok sözlü tiyatro oyuncusu yetiştirdiklerini, onun için de dans derslerinin fazla olmadığını belirtti.

Kuramsal eğitim veren Münih Üniversitesi Tiyatro Bilimleri Enstitüsü

Münih'in Odeon Meydanı'ndan sanatçılar semti Schwabing'e uzanan geniş Maximillian Bulvarı Münih Üniversitesi'nin dev kampusunu da kapsar. Bu üniversitenin Tiyatro Bilimleri Enstitüsü de bu güzel bulvarla kesişen, kitapçıların, sanat dükkânlarının ve galerilerin, antikacıların, öğrenci kahvelerinin bulunduğu Schelling Sokağı'nın başında...

Enstitüde eğitim programı yalnızca kuramsal dersler ile araştırmaların yapıldığı seminerleri içeriyor. Çeşitli seminerlerde temel konular üzerine yapılan araştırmalar tartışılıp değerlendiriliyor. Enstitünün stüdyo sahnesinde oyunculuk eğitimi almayan öğrenciler genç bir profesyonelin denetiminde amatör çalışmalar yapıyorlar. Bu da ilerde dramaturg, yazar ya da incelemeci olacak gençlere tiyatronun uygulama yanı üzerinde bir fikir verebilmek içinmiş. Başka deyişle, bu öğrenciler Titania'nın büyülü ormanında izcilik yapıyorlar.

Benimle görüşmek üzere randevu veren Prof. Dr. Andreas Höfele, enstitünün yönetsel işlerine baktığı gibi, Shakespeare ve Tiyatro, Törensel Tiyatro ve İngiliz Bulvar Tiyatrosu derslerini de veriyor. Enstitünün kadrolu öğretim üyeleri dışında, ünlü yazarlar ve tiyatro adamları da davet edilip seminerler düzenleniyor. Ben oradayken, son yılların en çok tutulan yazar-yönetmenlerinden George Tabori, kendi oyunları üzerine bir seminer yürütüyordu. Beni çok etkileyen bu yazarın, ilerleyen yıllarda iki oyununu dilimize kazandırdım. Bunlardan biri *Weisman ile Kızılyüz* diğeri ise *Bir Casusa Ağıt* idi. Yönetmen Stephan Stroux da bir reji semineri yapıyordu. Bu davetler her sömestr

değişiyor ve öğrenciler değişik yazarlar ve profesyonel uygulayıcılarla tanışmış oluyorlar.

Tiyatro Bilimi Enstitüsü klasik anlamda, ciddi bir kuramsal eğitim ve araştırma kurumu. Ancak tiyatro gibi kolektif bir çalışmaya ve uygulamaya yönelik bir bilim-sanat dalı böyle bir programa mı sahip olmalı? Fakültelerin edebiyat bölümleri de hemen hemen aynı şeyleri yapmıyor mu? Orta Avrupa'daki bu tür kemikleşmiş tiyatro eğitim kurumlarında –yıllarca önce belirttiğim gibi– Mozart tek parmakla çalınmak isteniyor. Sanat profesyonel bir iştir. Bu profesyonelleri yetiştirmek de eğitim kurumlarının işidir. Yalnızca iyi seyirci, tiyatro kültürü olan insan ya da en çoğundan dramaturg yetiştirmek yeterli değildir. Tiyatro kolektif bir sanat olduğuna ve bu kolektivizmde yaratıcılık dirsek temasıyla birbirini ürettiğine göre, tiyatronun çeşitli dalları içerecek biçimde bir eğitim programına sahip olması gerekir.

Münchener Kammerspiele

Kammerspiele'nin Türkçe karşılığı "Oda Tiyatrosu"dur. Strindberg'in, geçen yüzyılın sonlarında belirttiği, öncü oyunlar için "intim" bir salonun gerekliliği, Almanya'da da hissedilmiş ve böyle bir "intim" tiyatro, 1905 yılında Deutsches Theater'a bağlı olarak bu tiyatronun sanat yönetmeni ünlü Max Reinhardt tarafından Berlin'de açılmıştır. Almanya'daki ikinci Kammerspiele de 1911'de Otto Falckenberg tarafından Münih'te kurulmuştur. "Oda Tiyatrosu" deyince, akla Ankara'daki 60 koltuklu salon gelmesin! Bu oda tiyatroları 250-300 kişilik, yani Ankara'daki Yeni Sahne kadar, İzmir Devlet Tiyatrosu'nun Konak Salonu'ndan daha büyük.

Almanya'da A. Messter'in 1900 yılında Nürnberg'de kurduğu Intimes Theater, A. Hellmer'in 1911'de Frankfurt'ta açtığı Neues Theater, E. Ziegel'in 1918'de Hamburg'da başlattığı Intimes Theater bu tür salonlara başka örneklerdir. Daha sonra açılan bu küçük salonlara, bugün genellikle Kleines Theater, Kleine Bühne ya da Kleines Haus denilmektedir.

Bunların en önemlilerinden biri, hiç kuşkusuz, Falckenberg'in 1911'de açtığı, bugün de önemini sürdürmekte olan Kammerspiele'dir. Bu tiyatroda iki oyun gördüm. Biri Ibsen'in bizde henüz oynanmamış bir oyunu, *Denizden Gelen Kadın* (*Fruen fra Haret*), öteki Tankred Dorst'un, 1989'da Alman Yazarları Ödülü'nü alan *Karlos* adlı yapıtlarıydı.

Denizden Gelen Kadın, bireyci idealistler ile o dönemin gerçek küçük burjuva toplumu arasındaki çatışmaya Ibsen'in eleştirel bakışını getiren bir oyundur. Oyunun kahramanı Ellida başkaldıran idealistlerin ilk örneklerindendir. Ibsen'e göre, böyle bireyci idealistler söyleyeceklerini yalnızca özgür bir atmosferde ve sadece kendilerinden sorumlu olarak belirtirler; çünkü bunlar kendi özgürlükleri için başkaldırırlar. Bu öyle bir özgürlük kavramıdır ki burjuvanın temelinden küçük bir taş bile oynatılmadan elde edilebileceği sanılır. Oyunda Ellida'nın başkaldırısı ve kadın özgürlüğü savunuculuğu da toplumsal değil, psikolojiktir. Yönetmen Thomas Langhoff'un etkili bir biçimde, iyi oyuncularla yaptığı çalışma, uzun zamandır unuttuğum Ibsen'in tadını geri getirdi diyebilirim.

1990 "Büchner Ödülü"nü alan Tankred Dorst'un (1926-2007) *Karlos*'u ise düşsel bir atmosferde gelişen, yalnızlığa itilmiş İspanya Kralı II. Felipe'nin oğlu Karlos üzerinde duruyor. "Kara masal" diye tanımlayabileceği-

miz bu oyun, erginlik çağına girmiş aristokrat bir gencin ilişkilerini, çevresinden kopmuşluğunu ve bunalımını evrensel boyutları içinde veriyor. Sağlam bir kuruluşu olan bu oyun, çağımızın gelecek için yalnız bırakılmış gençliğini simgeliyor. Düş dünyasındaki hızlı geçişlerle renklenen, gölge ve hayal kişilerle gelişen bu kara masal, yönetmen Dieter Dorn'un seyirciyi etkileyen çalışmasıyla ilginç bir uygulamayı ortaya çıkarmış. Oyuncular arasında ise virtüözler çoğunlukta. Hele bu oyunu bir de çocuk fantezisinin zenginlikleri içinde değerlendirdiniz mi seyretmeye doyamıyor insan. Alışılagelmiş bir oyun olmadığı için de gerçekçi bir gözle seyredildiğinde anlaşılmayabilir. Gerçek, düş fantazisinin ardında gizli...

Temsilin ertesi günü, Münih'ten ayrılmadan bir gün önce, sanki bu atmosferi pekiştirmek için Villa Lenbach'ta Kandinsky, Chagall, Franz Marc, Belling, Münter, Klee koleksiyonlarını gezdim. Üç gün önce gezmiş olduğum La Glyptothèque'teki Rönesans devlerinin yapıtlarından aldığım haz, bu koleksiyonlar arasında geçirdiğim üç saatle pekişmiş oldu.

Ertesi sabah çok erken, saat 05:45'te Intercity ekspresiyle, yeni oyunlar görmek ve çağımızın ileri gelen Alman tiyatro adamlarıyla buluşmak üzere Stuttgart'a hareket ettim.

Tepelere yaslanmış coşkulu Stuttgart

Intercity ekspresi, gün ağarırken koyu ve sık ormanlar arasından, kuzeybatıya doğru hızla yol alıyordu. Vagon restoranda kahvemi yudumlarken 34 yıl öncesine, Almanya'daki öğrencilik yıllarıma doğru gittim. Tiyatro eğitimi görmek ve Ankara Üniversitesi'nden aldığım dok-

tora tezim üzerinde araştırmalar yapmak için Almanya'ya geldiğimde ilk durağım Stuttgart olmuştu. Ve gariptir, bundan sonra çok sık Almanya'ya gitmeme karşın, yolum hiç bu kente düşmemişti. Şimdi yıllar sonra, yarısı bir tepenin üstünde, diğer yarısı düzlükte olan bu zümrüt yeşili kenti bir kez daha görecektim. Özellikle, o sıralarda John Cranko'nun çalışmasıyla dünyaca ünlenen Stuttgart Balesi ve uluslararası bir sanatçı kadrosuna sahip Stuttgart Operası'nı göreceğim için heyecanlanıyordum.

Yıllar önce, Carl Orff'un *Trionfo di Aphrodite* (*Afrodit'in Zaferi*) adlı yapıtının dünya prömiyerini de görme fırsatını işte o zaman elde etmiştim. Orkestrayı yöneten de Carl Orff'un kendisiydi. Aslında, daha kuzeye, o sırada Doğu Almanya sınırına çok yakın, bugün ise Almanya'nın tam merkezinde bulunan, Aşağı Saksonya Eyaleti'nin en önemli üniversite kentlerinden biri olan Göttingen'e gidecektim. Üstelik orada olmak bana üniversite yıllarımı anımsatacaktı.

Sabah sekizde, Stuttgart Garı'na indiğimde çok şeyin değişmiş olduğunu gördüm. Garın altı büyük bir alışveriş merkezine, onun altı metro istasyonlarına dönüşmüştü. Yeraltından garın karşı sırasındaki Hotel Rieker'e rahatça gittim. Saat 10:00'da Würtemberg Eyaleti'nin Stuttgart Devlet Tiyatroları Halkla İlişkiler Müdürü Herr Gerd Leo Kuk ile randevum vardı. Acele duş alıp kahvaltımı ettikten sonra yola koyuldum.

Konuşmamızın sağlıklı olması için daha önceden Stuttgart Devlet Tiyatroları üzerinde bilgi edinmiştim. Kurum opera, bale ve tiyatro olmak üzere üç özerk sanat kuruluşu olarak yapılanmış. Binalar kuğuların ve ördeklerin yıkandığı yapay bir gölün kıyısında, büyük bir parkın içinde aralıklarla sıralanmışlar. En uçta da büyük konser

sarayı var. Büyük binaya opera yerleşmiş, klasik üslupta dört katlı, locaları olan bir bina. 1.306 koltuğu ve 15 locası var: Dörder kişilik dört alt loca, üçer kişilik 11 üst loca var. Bunlardaki oturma yerlerini de eklersek 1.355 kişilik dev bir opera salonu...

Bu sayıları belirtmemin nedeni, her temsilde tıklım tıklım dolmasının yanı sıra, operanın önünde iade bilet olabilir düşüncesiyle bekleyenlerin çokluğu... Yönetim, tiyatro ve balede olduğu gibi daha çok abone bilet satışına önem veriyor. Biletler salondaki yerlere göre, 80, 90 ve 100 Alman markı. Abonman biletler ise 64-256 Alman markı arasında değişiyor. Davetiye alanlar biletin vergisini ödemek zorundalar. Örneğin ben de 20 marklık vergi tutarını ödeyerek davetiyemi aldım.

İkinci Dünya Savaşı'nda hava saldırılarında yıkılan eski binanın yerine yapılan yeni tiyatro binası, 851 kişilik. Çağdaş bir tiyatro için gereken bütün donanıma sahip. Sözlü tiyatronun bundan başka iki binası daha var. 250 kişilik Kammertheater (Oda Tiyatrosu) ve 108 kişilik, deneme sahnesi olan Theater im Depot (Depo Tiyatro). Bunlarda da biletler 26-60 marktan 89-60 marka kadar; on temsil için abone ücretleri ise yine salondaki yerlere göre 99-342 mark arasında değişiyor.

Afişlerin, broşürlerin ve kâğıtların cirit attığı rahat, geniş bir odada, kahve makinesinden çıkan tatlı bir kahve kokusunun eşliğinde Herr Kuk'un odasına girdim. Herr Kuk, güler yüzlü, her işini önemseyerek en iyi şekilde yapmaya çaba gösteren, otuz beş kırk yaşlarında genç bir tiyatro işletmecisi. Kahve içip içmediğimi sorduktan sonra kendine ve bana birer fincan kahve aldı ve karşıma oturdu. Beni kırk yıldır tanıyormuş gibi dostça davranan Herr Kuk'u yoğun bir çalışmanın ortasında yakaladığımı görerek hemen sadede geldim.

Herr Kuk, yalnızca tiyatronun halkla ilişkilerine bakıyordu. Ondan öğrendiğime göre, tiyatro, bütçesinin yüzde 75'ini yani 7.5 milyon markını ödenek olarak alıyor, geri kalan yüzde 25'ini de bilet satışlarından sağlıyordu. Bu ödeneğin yarısını eyalet, öteki yarısını da belediye veriyordu. Tiyatronun ikisi doktoralı, altı dramaturgu var. Bir kadrolu yönetmen ile üç konuk yönetmen en az ikişer oyun sahnelemek zorundalar. 31 kadrolu, sayıları 30 ile 40 arası da konuk sanatçıları var. Her yıl, kadrolu üç tasarımcı dışında, beş de konuk tasarımcı çağırıyorlar.

Her tiyatro sezonunda repertuvarlarında ortalama 16 ila 20 yeni oyun yer alıyor. Sanat politikaları, ucuza kaçmadan güncel, siyasal ve toplumsal sorunlara yönelen, evrensel perspektifi olan oyunlar. Repertuvar tamamen bağımsız, özerk bir hava içinde hazırlanıyor. Üzerinde en çok durdukları konular estetik sorunlar ve prodüksiyonun maliyeti...

Philip Glass ile Robert Wilson

Ertesi gece, uzun zaman unutamayacağım bir sanat olayına tanık oldum. Stuttgart Operası'nda son yılların en ilginç bestecilerinden biri olan ABD'li Philip Glass'ın müziği ile Amerikalı çılgın yönetmen-tasarımcı Robert Wilson'un librettosunu yazdığı ve yine Wilson'un yönettiği *Einstein On the Beach* (*Einstein Kumsalda*) adlı operayı seyretme şansını elde ettim.

Alışılagelmiş bir opera değildi bu; müzikle plastiğin, renklerle biçimlerin, felsefeyle eleştirinin çakıştığı bir yapıttı. Dört saat on beş dakika süreyle seyredeni büyüleyen, çok iyi çalışılmış, bir o kadar da harcama yapılmış dev bir prodüksiyondu. Sanki 1920'li yıllarda, Bauhaus

Okulu'nda Oscar Schlemmer'in yapmış olduğu deneylerin doruğa erişmiş örneğiydi. Sahnenin, planimetrik ve stereometrik kullanımı ise bundan iyi olamazdı. Siyah fon önünde dans eden beyaz figürler, "düz duvara tırmanır" gibi, değişik yüksekliklerde bazen yan, bazen de tepetaklaktılar. Konuya uygun, stilizasyona dayanarak elde edilen sahne tasarımı, organik bir gelişme ile geometrik biçimler, beyazdan başlayarak gökkuşağının çeşitli renklerine ulaşan yatay ve dikey çubuklar, üçgenler, kareler, dikdörtgenler, yuvarlaklar ve ultramodern soytarılar...

Einstein Kumsalda'nın dünya prömiyeri 1977 yılında, ABD'de yapılmıştı ve tiyatro dergilerinde de bu temsilin herkesi şaşırttığını okumuş, merak etmiştim. İşte on üç yıl sonra da olsa, yine Robert Wilson'un oyun ve sahne tasarımıyla bu yapıtı izleme fırsatını elde etmiştim. Adından da anlaşılacağı üzerine, Wilson, Einstein'ın görecelik kuramı ile onun üzerinde yapılan spekülasyonları, "kuantum" zaman eşleşmesini dile getiren, metafizik yanı ağır basan biyografik bir oyun yazmış. Bu yapıtın müziğini yapan Philip Glass ise 1970'li yıllardan beri giderek önem kazanan çağdaş bir besteci.

Benim Stuttgart Operası'nda gördüğüm yapıt, üzerinde yeniden çalışılmış ikinci versiyondu. Bu ikinci versiyonda Achim Freyer ile opera dramaturgu Dr. Klaus-Peter Kehr'in katkıları var. Bu opera, Einstein gibi bir dehayı, araştırmaları ve buluşlarından çok, 1920'li yılların devrimci havasını solumuş bir insan olarak işliyor. Einstein, gelişen teknolojik bir toplumda yalnız bırakılmış, uzaklaştırılmış bir insan olarak ele alınmış. Bu opera, insanoğlunun kalıplaşmış düşüncelerine, hareketlerine, bakış açılarına ve metalaşmış sanatına karşı bir başkaldırıyı yansıtıyor. Bunun için de bu yapıt, 1920'li yılların baş-

kaldırı felsefesinden ve sanatından türetilerek geliştirilmiş bir yorumla yazılmış ve sahnelenmiş. Nitekim, tiyatro broşüründe de Einstein'ın sözleri dışında Picasso'nun, Meyerhold'un, Wittgenstein'ın, Picabia'nın, Russell'ın ve Artaud'nun düşünceleri, o dönemin resim örnekleriyle birlikte yer alıyor.

Dört bölümlük operanın ilk bölümü, sahne gerilerine doğru eğimli bir biçimde uzanan ve havada duruyormuş duygusu veren dev bir toplantı masasının çevresine oturmuş, 1920'li yılların tezlerini tartışan şu kişilerle başlıyor: Kafası kocaman bir beyin olan Metafizikçi, kapkara kocaman bir kafadan ibaret büyücü Şişkafa, akrobat Zarkafa, sıcak aşa soğuk su katan Popokafa, belden aşağı kısmı abartılı büyüklükte Kırmızılı Kadın, üç metre boyunda, kafası görünmeyen Faresakal (kısmi soytarı), elinde değneği Yönetken (burun soytarısı). Birinci bölüm, bu grotesk figürlerin asgari müştereklerde birleşmenin önemi üzerinde durmalarıyla bitiyor. Operanın büyük sahne ağzı, logaritmada kullanılan kareli kâğıdı anımsatan yeşil çizgili bir tülle kaplı. Bu karelerin üzerine zaman zaman birtakım formüller yansıtılıyor.

İkinci bölüm, figür-mekân, figür-çevre ilişkisi üzerinde duruyor. Burada, bireysel nörotizmin insanları faşizm, militarizm vb. saplantılara yönelttiği ve yabancılaştırmanın getirdiği yalnızlıkla insanları kendi özünde parçalanmaya sürüklediği vurgulanıyor. Mekân çizgilere, yüzeylere bölünüyor ve bu da özdeğerlerin, ruhun yeniden huzur bulmasını engelliyor.

Üçüncü bölüm, fenomenleri inceliyor; sahne önce yalın bir yüzeyken başka bir mekâna dönüşüyor. Bir yüzeyin biçimlenmesi, renklenmesi başlıyor. Evrenin sonsuzluğunu gösteren bir renkler ve biçimler geçidi başlıyor. Koz-

mos, bir renk kozmosu oluyor, insanoğlunun patlaması, yaratıcılığı ama aynı zamanda yıkıcı doğası gözlerimizin önüne seriliyor.

Dördüncü bölüm, patlamanın görkemi ve güzelliğiyle başlıyor. Atomun parçalanması bir yaratış iken, insanları parçalara ayıran bir güç olarak egemen oluyor. Bu parçalanmayla Ego nötr bir duruma geliyor ve gerçek olmaktan çıkıp düşünceye dönüşüyor. Zaman, mekân ve figür, göreceli büyüklüklerine göre birer oyuncu durumuna giriyorlar. Operanın sonunda, geleceğin hâlâ ve durmadan masa başında değerlendirildiği eleştirilirken bir de soru soruluyor: Gelecek yoksa, bu bir anının eski bir fotoğrafı mı?

Bu olağanüstü sanat olayı beni çok etkiledi. Düşünce, yaratıcılık, fantezi, teknik, emek ve harcanan bunca para boşa gitmemiş. Anlayana söyleyeceği çok şeyi olan şaşırtıcı bir teknikle, çok çalışılmış bir prodüksiyon... Doğal olarak bu sanat olayının yaratıcılarını da unutmamak gerek. Operadan çıkarken, bir iki yıl önce Münih'te gördüğüm bir belgesel filmdeki şu sözleri anımsadım: "Geleceğimizin sonu şimdi başladı!"

Thomas Bernhard'ın Tiyatrocu'su

Ertesi günün gecesi, son yılların en iyi Avusturyalı yazarlarından biri olan ve ne yazık ki 1989'un başında 58 yaşında ölen Thomas Bernhard'ın *Der Theatermacher* (*Tiyatrocu*) adlı oyununu gördüm. Bu oyunun belkemiği, bir zamanlar sevilen (ya da kendisi öyle sanan) ama yaşlandıktan sonra popülaritesini kaybettiği için köy köy dolaşıp eşini ve iki çocuğunu da oynatarak tiyatro yapmaya çalışan yaşlı bir aktör. Bir idealist gibi düşünüp tüccar gibi davranan, tiyatroya büyük saygısı olduğu halde, hasta ve yeteneksiz karısı-

nı ve aklı başka şeylerde olan çocuklarını oynatmakta ısrar eden, kendine dönük, başkalarına bazen şımarık bir züppe, bazen de bir faşist katılığıyla davranan oyunun kahramanı Bruscon, çelişkilerin yumaklandığı bir karakter.

Bir bakıyorsunuz, herkesin sahip olmadığı bir duyarlığa sahip ama az sonra iğrenç bir kendini beğenmiş olarak sizi altüst ediyor. Bruscon'un kişiliğinde çağdaş insanın çelişkilerini ve arada kalmışlığını duyumsuyorsunuz. Onun kişiliğinde buruk bir güldürünün kara mizahı ortaya çıkıyor. Oyun ilerledikçe, Bruscon'un çocuklarına ve karısına olan, vahşete varan davranışlarının arkasında kendine olan nefretinin yattığını seziyorsunuz.

Kısacası *Tiyatrocu*, ilginç ve kişiyi derinlemesine etkileyen bir oyun. Oyunu sahneleyen Gerd Böckmann, Wolfgang Höper gibi deneyimli bir oyuncuya Bruscon'u oynatmış. Diğer rollerde tüm oyuncular hiç eksiksiz bir "ensemble"ı ortaya çıkarıyorlar. Yönetmen Böckmann iddiasız, yalın bir düzenlemeyle karşımıza çıkıyor; belli ki oyuncuları çalıştırmaya daha çok önem vermiş. Sahne tasarımı ise bu yalın oyun düzenine uygun, fazlalıkları olmayan, yalnızca işlevsel eşyaların bulunduğu bir dekor içinde oynandı. Oyunu beğendiğim için dönüşte Türkçeye çevirdim. Çeviri iki farklı yayınevinden yayımlandı.

Ağaçlıklı bir yoldan otele dönerken bir tabela ilişti gözüme: "John Cranko Yolu"

Anlaşılan o büyük koreografın ölümünden sonra yola bu ad verilmişti. Cranko, bizim Devlet Balesi'nin başarılı koreografı Duygu Aykal'ın da hocasıydı. Yazık, her ikisi de genç yaşta, daha yapacakları çok iş varken bu dünyadan göçtüler. Az sonra yine o müthiş oyuncu eskisi Bruscon aklıma takıldı. Birileri olsaydı da üstünde konuşsaydık, diye düşündüm. Oyunu çevirmeye karar verdim.

Gençliğe yönelik bir sanat merkezi

Stuttgart'ta bir de çok ilginç bir kurumu, Zentrum Theater und Kunst'u (Tiyatro ve Sanat Merkezi) ziyaret ettim. Stuttgart'ın yeşil tepelerine doğru yükselen Heusteig Sokağı, No: 39'daki beş buçuk katlı bir binada, o kentteki bütün çocukları, milliyet ayrımı yapmadan bir araya getiren ve onları bir arada sanatsal bir ortamda üretime sokan bu kurumun başında, aynı zamanda kurumun kurucusu olan Manfred Raymund Richter var.

Dr. Richter, tiyatronun oluşmasında kaçınılmayacak iki temel öğeden biri olan seyircinin eğitimini kendine amaç edinmiş: "Tiyatronun gelişmesi için yalnızca tiyatro yapanların değil, tiyatro seyredenlerin de eğitimi çok önemli; çünkü tiyatronun yaşamı onu sahne üzerinde üretenlerin yaratıcılığı kadar, tiyatronun tüketicisi olan seyircinin yaratıcılığıyla da geçerli olabilir" diyen bu tiyatro pedagogu, Stuttgart Teknik Üniversitesi'nde Edebiyat ve Sanat Tarihi öğrenimi gördüğü sırada üniversite gençlik tiyatrosunu yönetmiş. Sonra Prof. Dr. Graf Dürkheim, Dr. Maria Hippius gibi ünlü hocalardan psikoloji okumuş. 1960'tan başlayarak yönetmen ve oyuncu olarak çalışmış. 1974 yılında da bu gençlik tiyatro merkezini kurmuş.

Devletten ödenek alan Amatör Tiyatrolar Birliği'nin bir üyesi olan bu kurum, yaş gruplarını ayırarak çocuklar ve gençlerle birlikte çalışıyorlar. Onları bir yandan tiyatro yoluyla geleceğin toplumu için sağlıklı bireyler durumuna getirirken, öte yandan tiyatronun estetik kurallarını öğretiyor ve uygulamalar yapıyorlar. Bu da çocukları ve gençleri "anlamlı bir yaşam"a hazırlamada en kestirme yol oluyor. Uygulamalar için profesyonel sanatçılardan yararlanan merkez, 1989 yılının mayıs ayında kendi Gençlik Tiyatrosu'nu da kurmuş. Oyuncu olmak isteyen gençler

de buradan oyunculuk eğitimine geçebiliyorlar. Başka meslekler seçenler ise yaşamları boyunca insanın özvarlığını zenginleştiren tiyatroyla ilişkilerini kesmeden anlamlı yaşamlarını sürdürüyorlar. Hangi meslek olursa olsun, tiyatronun onlara kendi yollarında zengin bir fantezi ve yaratıcılık aşıladığı somut olarak kanıtlanmış durumda.

Dr. Richter ile 15 Haziran 1990 Cuma günü yaptığım konuşmada çocukları pedagojik olarak topluma hazırladıklarını, onların sorumluluk duygularını, kolektif çalışma yetilerini ve insanlarla ilişkilerini geliştirdiklerini, yabancı çocukları ve gençleri topluma uyumlu bireyler yaptıklarını, bunun için de bilinçli, sabırlı ve dikkatli bir çalışma içinde olduklarını belirtti. Görüldüğü gibi bu merkez birçok amaca hizmet ediyor: İleride başarılı olacak sağlıklı bireyler dışında tiyatro seyircisi de yetiştiriyor, ayrıca yetenekli gençlerin oyunculuk eğitimine girmelerinden önce onları hazırlıyor.

Ödeneklerinin yüzde 40'ını Würtemberg eyaletinden, yüzde 60'ını Stuttgart Belediyesi'nden alan merkezde, ben gittiğimde Türk, Yugoslav ve Alman çocukları birlikte çalışıyorlardı. Ürettikleri oyun için tartışıyorlar, deniyorlar, bir daha tartışıyorlar ve sonunda bir çözüme ulaşıyorlardı. Bütün bu çalışmalar profesyonel oyuncu ve pedagog denetiminde yapılıyordu. Ama onlar geri planda kalıyorlar ve ön plana çocukları getiriyorlardı. Bu beş buçuk katlı binanın içinde hemen her şey var: Bir deneme sahnesi, stüdyolar, kafeterya, çeşitli amaçlarla kullanılan mekânlar. Çocuklar ve gençlerin çalıştıkları yerler büyük bir özenle seçilmiş ve döşenmiş. Oraya bir kez gelen çocuğun ya da gencin bir daha gelmemesi olanaksız...

Garda, Frankfurt'a gidecek Intercity ekspresini beklerken yıllar sonra gördüğüm Stuttgart'tan olumlu izlenim-

lerle ayrılıyordum. Trene binerken aklımdan çıkaramadığım şey, Frankfurt'ta *Einstein Kumsalda*'nın yazarı ve yönetmeni, Robert Wilson'ın, başrolde ünlü aktris Marianne Hoppe olmak üzere, sahnelediği *Kral Lear*'i görmekti.

Yabancılar kenti Frankfurt

17 Haziran, Pazar günü öğleden sonra Frankfurt'a hareket ettim. Trenimiz iki saat içinde yemyeşil bir ovadan Main Irmağı'nın kıyısındaki Frankfurt'a vardı. Frankfurt, yabancıların en yoğun yaşadığı bir Alman kenti. Bu kent İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Berlin'e ulaşmak için kurulan hava köprüsünün en önemli istasyonlarından biriydi. Berlin'e havayoluyla gitmek isteyenler Frankfurt'tan geçmek zorundaydılar. Havaalanı Amerikan ordusunun denetimindeydi.

Ben oradayken pasaport ve gümrük denetimi Almanlardan başka, hâlâ, bir de Amerikalı subaylar tarafından yapılıyordu. Bir Amerikan çavuşu bavulumu açtırdıktan sonra öyle karıştırıp allak bullak etti ki eşyalarımı yeniden yerleştirmek yarım saatimi aldı. Bu kadarı da olmamalı! Herhalde, askerlere "Hadi kızlar, marş marş" diyen sert buldoglardan biriydi. Doğal olarak bu sorun, bugün, iki Almanya birleştikten sonra artık çözümlenmiş durumda... Almanya'da bir Frankfurt daha var: Almanya'nın doğusunda, Oder Irmağı'nın kıyısında; daha küçük, ama tiyatro tarihi olan başka bir kent.

Main Irmağı üzerindeki büyük demir köprülerden birini geçerek terminale girdik. Bu kez otelim, istasyondan bir hayli uzaktaki Bockenheimer semtindeydi. Bunun nedeni, Almanya programımı düzenleyen bayanın otellerimi, tiyatrolara en yakın semtten seçmesiydi. Nitekim, o

gün otele inmemden bir buçuk saat sonra, Stuttgart'tan beri merak etmeye başladığım, mutlaka görmek istediğim, benim gelişimden 20 gün kadar önce başlamış olan, Robert Wilson'un sahnelediği *Kral Lear* temsiline gidecektim ve tiyatro da otelin yüz adım ötesindeydi.

Depo Tiyatro'da bir Lear

Tiyatro, bir itfaiye garajından bozma, oldukça büyük ama çok güzel bir sahnesi, salonu ve fuayesi olan bir yerdi. Adı da Bockenheim Deposu'ydu. Son sistem elektronik aygıtları ve bizim hiçbir tiyatromuzda bulunmayan bir ışık donanımı vardı. Son yıllarda Almanya'nın hemen her kentinde bir Depo Tiyatro gördüm. Bunların tümü de yeni deneyler için kullanılıyor. Kiminde stüdyo çalışmaları, kiminde çocuk ve gençlik tiyatro etkinlikleri yer alıyor.

Tiyatronun önü, burada da ana baba günüydü. Gişenin önünde uzun bir kuyruk vardı. Benim davetiyem ayrılmıştı ama ben gişenin önüne gelinceye kadar temsil başlayacaktı. Birden gözüme ikinci bir gişe ilişti, gişenin üzerinde "Freiekarte" yani davetiye diye yazıyordu ve önünde kimsecikler yoktu. 6 mark tutan vergiyi ödeyip davetiyemi aldım. O sırada, yanıma çok sempatik sakallı bir genç yanaştı ve selamladıktan sonra "Biletinizi 25 marka satın alabilirim" dedi. Oysa temsilin biletleri 75 marktı. Ben tiyatroya giriş vizesini sağlamış olmanın rahatlığı içinde çene çalmak için yanıtladım. "Ama biletler 75 mark; önerdiğiniz 25 mark bu temsil için çok az değil mi?"

Sakallı genç: "Siz yalnızca 6 mark ödediniz!"

"Olabilir ama siz bu temsili çok görmek istiyorsanız, biraz daha cömert olmalısınız!" Genç biraz duraksadıktan sonra: "Öyleyse 40 mark vereyim."

"Neden 40 mark?"

"En adaletlisi bu, her ikimiz de eşit olarak kazançlı çıkıyoruz; siz 34 mark kazanıyorsunuz, ben de 35 mark kâr etmiş oluyorum."

Ancak bu arada arkadaşının bilet aldığını öğrenince teşekkür edip yanımdan ayrıldı. Arada fuayeye çıktığımda onu tekrar gördüm, Almanya'da işletme okuyan bir İsrailli öğrenci olduğunu öğrendim.

Robert Wilson, *Kral Lear*'i çok değişik bir yorumla sahnelemişti. Boş sahnede çok az sahne eşyası vardı: Sivri metal ayaklar üzerinde uzanan çok dar bir masa, yana döndürülünce bir haç biçimini alan iki taraflı bir taht ve çeşitli hayvanların toynakları üstünde, yerden 25 cm yükseklikte ince uzun bir podyum... Sahnelerin genel havası daha çok ışıklama ve sahne efektleriyle sağlanıyordu.

Başrolde bir zamanlar Alman tiyatrosu ve sinemasının büyük karakter oyuncusu, o günlerde 80'li yaşlarını süren Marianne Hoppe vardı. Şimdiye dek kadın oyuncudan birkaç *Hamlet* seyretmiştim ama *Lear* seyretmemiştim. Neden olmasın? Ayrıca sanatçının çok etkili kontralto sesi de Lear'i oynamasında ona yardımcı oluyor. Hoppe dışında kadro deneyimli orta yaşlı ve genç oyunculardan kurulmuştu. Yönetmen, *Lear*'i kısaltarak adeta yeni bir metin yaratmış. Antik tragedyadaki estetik uzaklığı anımsatır bir yalınlaştırma ve üsluplaştırmaya gidilmiş. İşte bence bu da *Kral Lear*'i etkisiz kılmış.

Bir yazımda belirttiğim gibi, Shakespeare'in bu oyunu tragedyanın da ötesine geçen, groteskin en üst aşamasına ulaşan bir zorluk taşır. Wilson'un Stuttgart Operası'nda gördüğüm *Einstein Kumsalda*'sını ne kadar beğendimse, onun Frankfurt'taki *Kral Lear* çalışması da beni o kadar düş kırıklığına uğrattı. Her deha bazen yanlış yapabilir.

Bu etkisizliğe karşın, sahne plastiği yine sıradışı bir sanatçının damgasını taşıyordu.

Süddeutche Zeitung'daki eleştiride, "*Kral Lear* bir değişiklikler tragedyasıdır ve Wilson, burada bunu kullanmıştır" denirken, *Die Welt* gazetesinin eleştirmeni, "Wilson'ın *Lear*'i yabancı olduğu kadar açımlayıcı, değişik olduğu kadar ilginç" diye yazıyordu. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* ise Marianne Hoppe'yi çok beğeniyordu. Benim için, Lear'in ters orantılı bir gelişimi vardır. Lear, başta makamca ve görünüşçe büyük ama insan olarak küçüktür. Kızları üzerinde yanıldığını anladığı an, makamca ve görünüşçe küçük, ama insan olarak bilinçlenerek büyüyen bir karakterdir. Bu temsilde ise Marianne Hoppe daha başlangıçta dirayetsiz zayıf bir kralı canlandırıyordu.

Wilson, aslında bir tasarımcı olduğundan, o sırada Schirn Kunsthalle'de onun *Kral Lear* için çizdiği eskizler sergileniyordu. Ertesi sabah gidip bu sergiyi gördüm. Oyundaki önemli repliklere göre, Wilson'ın çizdiği 25 eskizi de çok beğendim. Ama bunların gösterideki tasarımla ilgileri yoktu. Bunlar, belki, Wilson'ın sahne üzerinde gerçekleştirdikleri için birer çıkış noktası olmuştur. Nitekim, Wilson da bir tiyatro dergisinde, bu eskizlerin tiyatro çalışmasıyla ilintili olmadığını, sahne üzerinde üç boyutlu bir resim düşündüğünden daha değişik bir tasarıma gittiğini belirtmiştir.

Öncü bir tiyatro: Theater am Turm

Frankfurt'un tiyatro yaşamında önemli bir yer tutan ödenekli bir tiyatro, Theater am Turm (Kuledeki Tiyatro)... Bir kulenin içinde temsil veren bu tiyatro, Schirn Kunsthalle adlı sergi sarayı, Off-Tat adlı bir deneme sahnesi ve Mousonturm denilen sanatçılar eviyle birlikte Frank-

furt Kültür Ortaklığı adlı bir kent şirketine bağlı. Şehir Tiyatroları'ndan sonra, kent tarafından ödenek verilen ikinci büyük kuruluş. Yılda 8 milyon mark yardım alıyor. Tiyatro, çalışmalarını üç şekilde yapıyor: Tiyatronun kendi yapımları, başka bir tiyatroyla ortaklaşa yürütülen yapımlar ve başka tiyatroların verdikleri temsiller.

Tiyatronun kendi yapımları az oyunculu, o güne dek Frankfurt'ta hiç oynanmamış, çağdaş ve öncü oyunları kapsıyor. Yönetmen, oyuncu ve tasarımcılarla yeni bir şey üretmenin çabası içinde çalışılıyor. Örneğin, bu tiyatronun 1989/1990 dönemi repertuvarında, kendi prodüksiyonu olan üç oyun var. Bunlar, Elke Lang'ın *Öteki Saat,* Botho Strauss'un, *Zaman ve Oda* adlı yapıtları ve Heinrich von Kleist'tan bir düzenleme, *Söz Vebası.*

Theater am Turm yalnızca temsiller veren bir topluluk değil, ayrıca okul tiyatrolarını özendirici şenlikler de yapıyor. Ben oradayken "Okul Tiyatro Günleri" adıyla 16-30 Haziran tarihleri arasında Alman liselerarası *yarışmasız* tiyatro şenliği sürüyordu. Gelen 23 topluluğa da iki haftalık yatma ve yeme olanağı sağlandığından, düzenleyiciler tarafından üzerinde titizlikle durulan şey gençlerin kaynaşmaları ve ürettikleri üzerinde tartışıp birbirlerinden bir şeyler öğrenmeleriydi.

Bizdeki gibi yarışmalı liselerarası şenliklerde, futbol seyircisine dönüştürülen gençler birbirlerinden bir şeyler öğrenmek şöyle dursun, tiyatro otoritelerinden bile bir şeyler öğrenmeye yanaşmadan yalnızca yarışmaya takılıp kalıyorlar. Bu da grupları birbirlerinden koparıyor. Yerli yersiz alkışlarla vakit doldurarak dalga geçiyorlar. Frankfurt'taki şenlikte yarışma olmamasının bir nedeni, yarışmanın gençler için pedagojik açıdan zararlı bulunmasından dolayı... Bizde özendirme diye yeteneği olan ama ne

sesini, ne gövdesini denetleyemeyen ve yaptıkları taklitten öteye geçemeyen gençlere "en iyi(!) oyuncu ödülü" verilince, o genç kendini gerçekten en iyi oyuncu sanmaya başlıyor ve buradan da piyasaya çeşit çeşit "kifayetsiz muhteris" dökülüyor.

1975'teki ITI kongresinde de uluslararası gençlik festivallerinin yarışmasız olması gerektiğini, yarışmanın pedagojik zararlarını belirtmiştim; bu da bütün delegeler tarafından desteklenmişti.

Bu Kültür Ortaklığı'nın düzenlediği bir başka şenlik de haziran başından ağustos ortasına kadar süren "Uluslararası Sanat Festivali". Bu festivalde, çeşitli ülkelerden gelen ünlü adlarla tiyatro, dans, müzik, sirk gösterileri düzenleniyor. Almanya dışından gelen topluluklar arasında yalnızca dans tiyatrosu olanlar şunlardı: Fransa'dan Roc in Lichen, Sovyet Ordusu Merkez Tiyatrosu, İspanya'dan Arena Teatro ile Danat Danza Topluluğu, Japonya'dan Ko Muro-bushi, Portekiz'den Rui Horta-Escola Danca.

Tiyatro toplulukları arasında ise Alman tiyatroları dışında Londra'dan Action Theatre, The Wheelers, Nickelodeon adlı üç topluluk, İspanya'dan Companyia Marti & Atanasiu, İsviçre'den Tandem Tinta Blue, İtalya'dan Teatro Ingenuo vb. Bunların dışında ikişer kişilik kabare tiyatroları, dans grupları ile caz orkestra ve küçük grupları festivalde yerlerini almışlardı. İşin en güzel yanı da bu gösterilerden sonra oradaki sanatçıların oyunlar üzerinde tartışmalarıydı.

"Experimenta 6"

19 Mayıs günü başlayan ve iki hafta süren "Experimenta 6", Heiner Müller ve yapıtları üzerine yoğun bir sanat

haftası olarak üzerinde çok konuşulan bir etkinlik oldu ki ben Frankfurt'a geldiğimde yankıları hâlâ sürmekteydi. O sırada, günümüz Almanya'sının yaşayan en büyük ozanı olarak nitelendirilen ve Brecht'in tahtına oturduğu belirtilen Heiner Müller'in yalnızca şiirleri ve öyküleri değil, tiyatro yapıtları da ele alındı. Bunların bir bölümü de bu tiyatroda oynandı. Ben bunlardan birini seyrettim. Müller'in *Volokolamsk Şosesi* (*Wolokolamsker Chaussee*) adlı dramatik şiirinin beş bölümünü, Berlin'den gelen genç bir topluluk olan Theaterwürfel dramatize etti. Onun oyunlarını sahneleyen çeşitli tiyatrolar da Frankfurt'ta temsiller verdiler.

Galipler de bir gün kurban olurlar. Müller'in *Volokolamsk Şosesi I-V* adını, İkinci Dünya Savaşı'nda Alman ordusunun Rus birlikleri tarafından ilk kez durdurulduğu karayolundan alıyor. Rusya içlerine hızla ilerleyen Alman zırhlı birlikleri, Moskova'ya 120 kilometre kala bu karayolu üzerinde durduruldu ve savaşın yönelişi değişti.

Heiner Müller'in *Volokolamsk Şosesi I-V* adlı şiir dramatizasyonu, yakın çağ Alman tarihine evrensel değerler açısından pencere açan bir yapıt. Bu dramatizasyonda ortaya atılan sorunlar tüm insanlığı ilgilendiren acı deneyimleri içeriyor.

4 Haziran'da sona eren, "Experimenta 6"da tam 91 etkinlik yer aldı ve oyunları iki haftada 70 temsile ulaştı. Bu etkinliklere katkıları olanlar arasında "Doğu Berlin Sanatlar Akademisi", "Frankfurt Kültür Enstitüsü", Hessen Radyosu, Müller'in kitaplarını basan yayınevleri, "Alman Sahne Sanatları Akademisi" de vardı. Bu etkinliklerin gerçekleşebilmesi için Hessen Eyaleti ve Frankfurt kenti 1 milyon 650 bin mark harcadı. Bazı tutucu gazeteler, Almanya'daki "vergi yükümlülerinin Müller'in eşe-

ği" durumuna getirildiğini, cebini dolduran tek kişinin de Müller olduğunu ve bunun yüz kızartıcı bir durum ortaya çıkardığını belirterek veryansın ettiler.

Frankfurt söz konusu olunca, Alman Tiyatro Yayıncıları Birliği'nin önde gelen üyelerinden biri olan Suhrkamp Verlag'dan söz etmemek eksiklik olur. Alman dilindeki sahne yapıtlarının büyük bir bölümünü yayımlayıp dünya çapında bir dağıtıma giren bu yayınevinin sorumlu müdürlerinden Herr Manfred Ortmann'la görüştüm. Ondan aldığım bilgilere göre Almanya'da yalnızca tiyatro alanında yayın yapan küçüklü büyüklü tam 60 yayınevi var. Çoğunluğu oyun olmak üzere her türden tiyatro kitabı basıyorlar. Bu yayınevleri sözleşmelerini hem tiyatrolarla hem yazarlarla yapıyorlar. Küçük yayınevlerinin zaman zaman büyüklerle birleşip yayımladıkları kitaplar da var.

Frankfurt, her yönden hareketli bir kent. Bir yanda kısa sürede insanın görmeye yetişemeyeceği sanat etkinlikleri, öte yanda görülmesi gereken temsiller, dinlenmesi gereken konserler... Ancak programım Frankfurt'ta daha fazla kalmamı engellediği için yoğun Frankfurt gecelerini ve ilginç konuşmaları geride bırakarak Ren kıyılarına doğru yola çıktım.

Ren Irmağı kıyıları

Köln, Ren Irmağı kıyısında Almanya'nın en büyük kentlerinden biri ve birleşmeden önceki başkent Bonn'a da çok yakın. Otobandan gidilirse, yarım saati bile tutmuyor. Düsseldorf'a da yarım saat uzaklıkta. Üzüm bağlarının çevrelediği Ren Irmağı'nın kendinden emin, coşkulu bir akışı vardır. Ve geceleri sanki üzüm bağlarından hafif bir ezgiyle sulara karışan şaraplar ve kıyı kentlerinde sulara

yansıyan ışıklar bu cümbüşü biraz daha artırırlar. Ren kıyıları tepelere doğru yükselen yemyeşil bağlar, ormanlar, eski şatolar ve kiliselerle çevrilidir. Üniversitesi, tiyatro enstitüsü, operası, tiyatroları, kütüphanesi ve bir de dev katedraliyle ünlü... 1970'li yılların başında burada altı ay kalmış, profesörlük araştırmalarımı tamamlamıştım.

Thomas Bernhard ve farklı bir Tiyatrocu *temsili*

Köln'e geldiğimde Stuttgart'ta gördüğüm Thomas Bernhard'ın *Der Theatermacher*'ının Kammerspiele'de de oynadığını istasyondaki ilandan öğrendim. Gidip hemen o gece için biletimi aldım. Çok sevdiğim bu oyunu hem bir daha seyretmiş olacak hem de iki değişik yönetmenin yorumlarını karşılaştıracaktım.

Köln'de de *Der Theatermacher* (*Tiyatrocu*) hem oyun düzeni hem oyunculuk açısından başarılıydı. Oyunu sahneleyen Fred Berndt'in aynı zamanda iyi bir tasarımcı olması yorumu da daha etkili bir duruma getirmişti. İki yüz kişilik bir tiyatro salonu, bir köy birahanesi atmosferine sokulmuştu. Biz seyirciler de o birahaneye gelmiş müşterilerdik. Oyun önümüzde, arkamızda, yanımızda, ötemizde; kısacası her yerde oynanıyordu. Oyunda yedi karakter olmakla birlikte, bütün yük "Büyük Oyuncu" Bruscon'un sırtında; yani tek kişilik bir oyun gibi...

O sırada, Köln Kammerspiele'de, perestroykadan sonra ortaya çıkan çağdaş Sovyet yazarı Nina Sadur'un, insanlığın kimliği üzerine tartışma açan *Das Wunder Weib* (*Şaşırtıcı Kadın*) adlı oyunu da vardı. Bir de Lüksemburg'dan gelen Kapuziner-Theater, Büchner'in *Woyzeck*'ini oynuyordu. Bu oyunları da başka bir gün görmek üzere Düsseldorf'a doğru yola çıktım.

Yola çıktım, sözü buraya uymayabilir. Bu sözde, uzun bir yolculuğa çıkmanın anlamı yatar. Oysa Düsseldorf, trenle tam 28 dakika çekti. Daha önce de bu güzel kente gelmiştim. Şık ve zarif bir kenttir Düsseldorf... Graf Adolf Caddesi'nden kuzeybatıya doğru yürüdünüz mü en şık ve pahalı mağazaların, kafelerin bulunduğu Königsallee'ye gelirsiniz. Burası, Düsseldorf'un en geniş ve güzel caddesidir. Daha önceki gelişlerimde, bu cadde üzerindeki kahvelerin birinde bir sabah kahvesi ya da bir ikindi çayı içmek bende alışkanlık olmuştu. Otele gelir gelmez, tiyatro için rezervasyonlarımı yaptım ve soluğu bu kafelerin birinde aldım.

Almanya'nın en büyük tiyatro yapılarından birine sahip olan Düsseldorf Schauspielhaus'un mimarlık açısından da göreni etkileyen ve 1960'lı yıllarda yapılan binası içinde, iki ayrı binaymış duygusu veren iki tiyatro sahnesi ve salonu var. Grosses Haus (Büyük Tiyatro) 1.200, Kleines Haus (Küçük Tiyatro) 600 seyirci alıyor. Bir de gençlere ve çocuklara oyun oynanan Theater im Foyer (Fuayedeki Tiyatro) var. Bu da 250-300 arasında seyirci alabiliyor.

1989/1990 döneminde, her iki tiyatroda 18 yapıt sahnelenmiş. Bunların beşi klasik, geri kalanı en son çağdaş oyunlar. Bir fikir vermek için 1990/1991 repertuvarına bir göz atalım. Repertuvardaki 15 yapıtın yedisi klasik ya da klasikleşmiş oyunlar, sekizi ise çağdaş yazarların yapıtları. Ayrıca daha önceden oynanıp da çok beğenilen 13 oyun tekrar ediliyor. Repertuvarda altı da çocuk ve gençlik oyunu var.

Düsseldorf'ta, farklı günlerde iki oyun seyrettim. Bunlardan biri, çok başarılı bir biçimde sahnelenmiş ve çok

ustaca oynanan Brecht'in *Kleinbürger Hochzeit*'ı (*Küçük Burjuva Düğünü*) ile Herbert Achternbusch'un çok değişik *An der Donau* (*Tuna Üzerinde*) adlı oyunlarıydı.

Brecht'in ilk sahne yapıtlarından biri olan, 1919'da yazdığı *Küçük Burjuva Düğünü*, onun yazarlık yeteneğini gösteren ve grotesk öğeler içeren gerçekçi, kısa bir öğreti oyunudur. Küçük burjuvaların bir düğün masasında bir araya geldiği bu oyunda baba, anne, gelin, akrabalar, damat ve damadın akrabaları ile arkadaşları yerler, içerler. Baba, fıkralarıyla herkesi sıkarken, ordakilerin sahte gülücükleri, konuşmaları, sahneyi giderek dramatik bir gerilime sokar. Gelin gebedir, konuklar içtikçe saçma sapan davranmaya başlarlar. Damat da kontrollü değildir. Bayağı bir şarkı biraz olsun bu gürültüye ara verir. Konuklar gittikten sonra, gelinle damat yorgun argın ama yeni başlayacak düğün gecesi için tüm güçlerini toplayarak yatak odalarına girerler.

Brecht küçük burjuvaların davranışlarına, konuşmalarına ayna tutarken, kara mizaha doğru gelişen grotesk öğeleri öylesine ustaca yerleştirmiştir ki zaman zaman Ionesco'yu anımsatan durumlarla karşılaşırız. Elinden biraz iş gelen damat, para harcamamak için mobilyaları kendi yapmıştır. Ancak bunlar arka arkaya kırılmaya başlar. Kiminin elinde iskemlenin ayağı kalır, kiminin bacağına kıymık batar, az sonra bir konuk kırılan iskemlesiyle birlikte kendini yerde bulur. Damat, kolunda gelin, yatak odasının kapısını açar, topuz elinde kalır. Gelin sorar: "Ya yatak", Damat: "N'olmuş yatağa?", Gelin: "Ya o da kırılırsa!", Damat: "Boş ver". Işıklar kararır, perde.

Bu oyun genç Brecht'in eleştirel bir şakasıdır; oyunu Çehov'un *Düğün* adlı kısa oyunundan etkilenerek yazmıştır.

Büyük Tiyatro'da oynanan *Küçük Burjuva Düğünü*'nü, yine Fred Berndt sahnelemiş. Bu yönetmenin çalışmasını hem sahne tasarımı hem oyun düzeni açısından Köln'deki *Tiyatrocu* temsilinde görmüştüm. Burada da hem sahnelemiş hem oyunun dekor ve giysi tasarımını yapmış. Yönetmen, oyunu bir boks maçı gibi geliştirmiş; raundlar adeta bir gong sesiyle başlıyor ve bitiyor. Oyuncular, karakterleri groteski de katarak çok titizlikle çizmişler. Bir saat on beş dakika süren temsilin her saniyesi haz veriyor. Oyun düzeninde ve oynanışta hiçbir boşluk yok. Çok severek seyrettiğimi söylemeliyim.

Herbert Achternbusch, Tuna Üzerinde

Ressam, heykeltıraş, film ve tiyatro yönetmeni, oyuncu ve yazar Herbert Achternbusch'un *Tuna Üzerinde* adını verdiği oyunu ise mizah türü ve biçimiyle Brecht'in oyunundan değişik bir yapıt. Çok yönlü bir sanatçı olan Achternbusch'un, bütün oyunlarında eleştirilerini büyük bir neşeyle ve keskin nüktelerle gerçekleştirdiği görülüyor. Bu Bavyeralı sanatçı Almanya'da çok popüler; her filmi, her oyunu merakla bekleniyor. Onun için, "Komedyen Karl Valentin'in büyük yeğeni" deniyor. İşin ilginç yanı bu kadar popüler olan biri, aynı zamanda seyircilerini ve okuyucularını kızdıran da bir yazar. Herkes sanki bile bile "Bakalım bu kez nasıl güldürüp kızdıracak" diye gidiyor oyunlarını görmeye.

Bu yazarın metinlerindeki en kızdıran yan, daha iyi bir yarın göstermek yerine, daha iyi bir geçmişin yok edildiğini belirtmesi. Ancak daha kızdırıcı olan, onun bu durumu üzüntüyle değil, tam tersine bir neşe kelebeği gibi, bundan sanki zevk alıyormuş gibi yazması. Bir yazısında Her-

mann Broch, "burjuvayı kızdırmanın tek yolu, ona ne olması gerektiğini değil, ne olduğunu göstermektir" demişti. Achternbusch da yazar ve oyuncu olarak aynı şeyi yapıyor tiyatroda ve sinemada. Susan Sontag'ın, "Herhangi bir durum bireysel olduğu anda, o şey nesnel bir biçimde toplum dışı olur ve diğer insanları birer kaçık gibi gösterir" sözleri Achternbusch'un yaptıklarına uyuyor. Alay ya da tehdit olsun, yazar hızla rahatsız edici oluyor; okuyucu/seyirci o konuda karar vermek zorunda bırakılıyor.

Küçük Tiyatro'da izlediğim *Tuna Üzerinde* adlı oyunda üç Tanrı, yarattıklarının anlamı üzerine konuşurlar: Yarattıklarından geriye ne kalmıştır? Bir işçi çalışır, bira içer, uyur, gezer, falan filan... İki sevgili zorluklarla boğuşur. Bir kadın "İmdat!" diye bağırarak yardım ister. Ama Tanrılar bütün bunlara kulaklarını tıkarlar. Birinci Tanrı buna dayanamaz ve ölür. İki Tanrı yas tutarlar ve yeni bir şeyler yaratmanın önemi üzerinde dururlar. İnsanlar neden yapmaları gerekenin tersini yaparlar? Uyumaması gerekenler uyur, çalışması gerekenler çalışmaz, çok yiyenler daha çok yerler, yemek yemesi gerekenler yemezler. Tanrılar görünmeden insanların arasına inerler. Ama insanlar öylesine hızla birbirlerini yok etmekle meşguldürler ki yapacak bir şey yoktur. Oyundaki son sözler hayvanlarla, ağaçlara kalır. Dünyada insan kalmadığı için maymunlar mutludur. Domuzun biri, ölümlü oldukları için insanları anlayışsızlıkla suçlar. Oyun, bir papağanın durmadan tekrarladığı şu sözlerle sona erer: "Geçti... geçti..." Taşlamayla gelişen bu ilginç güldürü tiyatroda ortada oynandı.

Yönetmen Stephan Barbarino'nun yorumu, bu oldukça karışık oyunu, belirgin bir duruma getirmişti. Oyun yerinin ortasında, havada asılı duran bir televizyon ekranından dünyada olup bitenler gösteriliyordu. Bir yandan

da üç kademede oyun sürüyordu. Tanrılar, sekiz metre yükseklikten aşağıya uzun bir merdivenle iniyorlardı. Bana göre oyunun metni daha iyi bir fantezi ve atmosfer gerektiriyordu. Barbarino temiz çalışmış, ama vasat bir temsil ortaya çıkmıştı.

Döndükten bir süre sonra bu çok beğendiğim yazarın, *Der Stiefel und sein Socken* (*Çizme ve Çorapları*) adlı oyununu Türkçeye çevirdim. İki erkek oyuncu için yazılmış oyunda, bu iki erkekten birinin kadını oynadığı roller, daha sonra değiştokuş edilir.

Ruhr Havzası

Ruhr havzası Almanya'nın endüstri bölgelerinden biri; kömür ocaklarının ve bazı yeraltı madenlerinin bulunduğu yer olduğu için genellikle dumandan, kötü havadan yaşanmayacak bir yer olduğu sanılır. Ama karşıma bunun tam tersi bir doğa çıktı. Yine yemyeşil ovalardan ve sık ağaçlı ormanlardan geçen trenimiz Almanya'nın Ruhr endüstri bölgesindeki, yeşillikler içindeki 200 bin nüfuslu Mülheim'a doğru yol alırken düşünmeye başladım: Bir ülkenin bu kadar güzel doğası olması için onu koruması gerekir. Almanya'da ağaç kesme, adam öldürme kadar dehşet verici bir şey, cezası da çok yüksek. Birden içim sızladı, bizde rant elde etmek için orman yakan vicdansızlar, beton binalar dikmek için kilometrelerce ormanı yok eden cellatlar aklımdan geçti.

İki hafta süren 15. Mülheim Tiyatro Buluşması, yalnızca birtakım oyunların oynandığı bir şenlik değil. Genç yaşlı Alman oyun yazarlarının yeni oyunlarının oynanıp tanıtıldığı, üzerlerinde tartışıldığı ve şenlik sonunda da Almanya'nın tiyatro yaşamındaki belli başlı kişilerden kurulu bir jüri ile seyircinin birlikte değerlendirdiği,

o yılın yani 1990 yılının Alman dilinde yazılmış en iyi oyununun ilan edildiği bir buluşma. Mülheim Belediye Başkanlığı'nca seçilen en iyi oyuna da 12 bin mark tutarında bir özendirme ödülü veriliyor.

Bu oyunların Almanya dışında da oynanmalarını sağlamak amacıyla her yıl değişik ülkelerden çevirmenler davet ediliyor. Bu işi de merkezi Berlin'de bulunan Uluslararası Tiyatro Enstitüsü (ITI) üstleniyor. ITI, beni Almanya'ya çevirmen kimliğimle davet etmişti.

Ruhr havzasının en büyük gazetelerinden biri olan, 29 Mayıs 1990 tarihli *Neue Ruhr Zeitung*'da (*NRZ*) çeşitli ülkelerden gelen davetli çevirmenler üzerine de büyük bir yer ayrılmıştı. "Tiyatro Günlerinin Sessiz Katılımcıları" başlığı atılan bu uzun yazıda bütün çevirmenlerle yapılan söyleşiler aktarılmıştı. ITI tarafından davet edilen ülkeler ABD, İngiltere, Letonya, Romanya, Litvanya ve İzlanda'ydı. Türkiye'den de ben davet edilmiştim.

İki sayfa süren yazıda benimle yapılan konuşma yer alıyordu. Gazetenin sanat yazılarını yazan, şu anda adı aklıma gelmeyen orta yaşlı bir bayan, doğal olarak özellikle Türkiye'de sahnelenen Alman yazarlarını sordu. Ben de en çok oynanmış olan popüler Alman yazarlarından söz ettim. Klasikler dışında, Türkiye'de bu kadar çok çağdaş Alman yazarının oynanmasına şaşırdı. Yazısında da bunu belirtmişti. Sonunda bana, Mülheim Tiyatro Günleri'nde gördüğüm Alman yazarlarının oyunlarını çevirip çevirmeyeceğimi sordu:

"Burada görüp de beğendiğiniz ve çevirmek istediğiniz bir yazar var mı?"

"Birkaç yazar var. Ama en önce George Tabori'nin iki oyununu çevirmek istiyorum."

"Hangileri, sorabilir miyim?"

"Elbette, biri *Weisman und Rotgesicht* (*Weisman ile Kızılyüz*), öbürü *Requiem für einen Spion* (*Bir Casusa Ağıt*). Ama aynı zamanda Herbert Achternbusch'un *Der Stiefel und sein Socken* (*Çizme ve Çorapları*) adlı oyununu ilginç buldum. Onu da çevirmek istiyorum."

Öte yanda, 29 Mayıs 1990 tarihli *West Deutsche Algemeine Zeitung* (*WAZ*), benimle yaptığı söyleşinin bir özetini manşet yapmıştı. Türk seyircisinin politik tiyatroyu sevdiğini yazmıştı. Diğer çevirmenlerin sözlerini de yazıya ekleyen gazete, sanırım en çok benim söylediklerimle ilgilenmişti.

Mülheim Belediye Başkanı Frau Eleonore Güllenstern tiyatro ve sanat etkinliklerine çok önem veren bir kişi; belediye başkanlığına seçilmesinden bu yana Mülheim'ı Ruhr bölgesinin en önemli sanat merkezlerinden biri durumuna getirmiş. Federal Almanya'nın en iyi tiyatro topluluklarından biri sayılan ve ülkemize önce 1987'de, sonra da 1990'ın Nisan başında gelen Theater an der Ruhr da bunun somut örneği. Bu topluluk 1986'dan 2014 yılına kadar Türk tiyatrosuyla ilişkisini sürdürmüş, aynı zamanda Türk topluluklarını (Özellikle Müge Gürman'ı) Almanya'ya davet etmiş, topluluğun kurucularından yönetmen Roberto Ciulli, Devlet Tiyatrosu'nda Türk oyuncularla, Lorca'nın *Bernarda Alba'nın Evi* oyununu, erkek oyunculara oynattığı bir yorumla sahnelemiştir.

Tiyatro Buluşması, Mülheim Belediyesi ile Alman Yazarlar Birliği tarafından düzenleniyor. Buna, ITI de çevirmenleri çağırarak katkıda bulunuyor. O dönemde Almanya ITI merkezi genel sekreteri olan Dr. Manfred Linke'nin 1990'da konuk ettiği temsilciler Türkiye, Bulgaristan, Romanya gibi Balkan, Litvanya, Letonya, Estonya gibi Baltık ülkeleri ile İngiltere ve Amerika Birleşik

Devletleri'nden geldi. Çağrılı olmasına karşın, bu davete Yunanistan katılmadı.

Bizler için hazırlanan program çok yoğundu. 15 gün içinde yalnızca Mülheim'da değil, Düsseldorf, Köln, Dortmund, Krefeld, Recklinghausen gibi kentlerde her gece temsil seyrettik. Hepsi de Alman oyun yazarlarının yeni yapıtlarıydı. Temsillerden önce o tiyatroların dramaturglarıyla görüşme, temsillerden sonra da seyircinin de katıldığı bir tartışma düzenleniyordu. Ayrıca hem Doğu Alman hem Batı Alman yazarlarıyla, Alman Televizyonu yöneticileriyle, tiyatro bilim insanlarıyla, basın temsilcileriyle, Alman Yazarlar Birliği yönetim kurulu üyeleriyle, Suhrkamp ve Huizinger yayınevleri redaktörleriyle, *Theater Heute* ile *Die Deutsche Bühne* dergilerinin sorumlu müdürleriyle görüşmeler yaptık.

Bu şenlikte seçiciler kurulu ile halkın seçtiği oyun Friedrich Dürrenmatt'ın *Jonas und sein Veteran* adlı yapıtı oldu. Böylece, şenlik sonunda 1990 yılının kazananı da belli oldu. Ama ben bu şenlikte iki oyunu çok beğendim. Bir oyunu da ilginç buldum. Beğendiğim iki oyun, sonradan çevirdiğim George Tabori'nin iki oyunu ve ilginç bulduğum bir diğer oyun ise Herbert Achternbusch'un oyunuydu.[2]

Theater Heute *dergisi*

Theater Heute dergisinin şef redaktörü Peter von Becker'la 29 Mayıs 1990 günü saat 14:00'da yaptığımız görüşme-

2 Bu oyunların üçünü de çevirdim. Üçü de Mitos-Boyut Yayınları tarafından yayımlandı; Herbert Achternbusch, *Çizme ve Çorapları (Der Stiefel und sein Socken)*, 1994; George Tabori, *Bir Casusa Ağıt (Requiem für einen Spion)*, 1994 ve George Tabori, *Weisman ile Kızılyüz (Weisman und Rotgesicht)*, 1994.

de, Becker, derginin yayın politikası üzerinde durdu. Altmışlı yıllardan bu yana sürekli çıkan ve her yıl biraz daha gelişen bu dergi, tiyatro üzerine bilgi verdiği kadar, oynanan oyunların eleştirilerini, tiyatro haberlerini, tiyatro konusunda yayımlanan kitapları da tanıtır. Çıktığından bu yana, her sayıda yayımlanmamış yeni bir oyunun metni vardır ve o metnin yazarlık haklarını korumakla kalmaz, o oyunun tiyatroda oynanmasını sağlamak için de çaba gösterir.

Becker, *Theater Heute*'nin uluslararası bir kültür dergisi olduğunu ve kendine özgü bir kültür politikasıyla yönetildiğini belirtirken 1960'lı yıllarda, sahne tasarımı açısından etkin olduklarını, bunun da sahne estetiğine ve plastiğine çok önem vermelerinden kaynaklandığını söyledi. Ayrıca yine baştan beri her sayıda yeni bir oyun metni yayımlayarak tiyatroya birçok yeni yazar kazandırdıklarını da sözlerine ekledi: "Dergimiz Almanya dışındaki tiyatro olaylarına, komşu ülkelerde ortaya çıkan kültür hareketlerine uyanık kalmıştır. Örneğin Fransız, Güney Amerikan, İsrail, Polonya vb. kültürlerine ve tiyatrolarına eğilmiştir. Bu arada, uzun zamandır unutulmuş senaryo ve oyunları da yayımlayarak güncellik kazandırmıştır" diyen Becker, tiyatro yıllıkları ve kitaplarıyla Almanya'nın en büyük yayınevlerinden biri durumuna geldiklerini de belirtti.

"Derginizin Alman tiyatrosu üzerinde büyük etkisi oldu mu?"

"Olmadı diyemem, hatta bir ara bu dergideki düşüncelerin, tartışmaların ışığında belirgin bir yönlenme sezildi. Tiyatro, canlı, çağını yansıtan, pislikleri, hasta ve sağlıklı yanları gösteren bir tiyatro olmalı. Dergimizde buna çok dikkat ediyoruz. Akademik değil, halk çoğunluğuna

yönelen bir dergidir. Okuyucularının üçte ikisi tiyatro seyircisidir, üçte biri de tiyatrocular dır."

Peter von Becker, dünyanın hangi ülkesinden davet alırsa oraya gidiyor ve o ülkenin tiyatrosunu inceliyor. Farklı ülkelerden yazarları, yönetmenleri, sanatçıları tanıtıp o ülkelerin tiyatroları üzerine bilgi veren yazılara yer veriyor. Dergi, herhangi bir tiyatroda yapılan denemelerle, yeniliklerle ilgileniyor, dekor, giysi, ışıklama, efekt, kullanılan malzemeler hakkında bilgi toplayıp tiyatronun mutfağına da yer ayırıyor. Bu dergi, Taksim'deki Atatürk Kültür Merkezi yangınına da büyük yer vermişti.

"Madem Almanya dışındaki ülke tiyatrolarıyla ilgileniyorsunuz, bizim ülkemize de gelip düşüncenizi yazabilirsiniz."

"Çok isterim."

Von Becker birkaç yıl sonra sozünü tutup İKSV'nin düzenlediği İstanbul Uluslararası Tiyatro Festivali'ne geldi.

Küçük bir işçi kasabasında tiyatro

Ruhr bölgesinin bulunduğu Nordrhein-Westfalen Eyaleti Avrupa'nın en büyük endüstri merkezi; onun için de toplumsal sorunlar ön planda... UNESCO araştırmalarına göre, bu bölge kültür ve sanat açısından da Avrupa'nın en yoğun bölgesi: Ödenekli 20 tiyatrosu var; bunların 11'i müzik tiyatrosu.

Bundan önceki bölümde belirttiğim gibi, Düsseldorfer Schauspielhaus Almanya'nın en büyük tiyatro binalarından birine sahip... Bochumer Schauspielhaus da aynı önemde, büyük yönetmenlere sahne olmuş bir tiyatro. Bugün Mülheim'daki "Theater an der Ruhr" Ciulli gibi bir yönetmen ve Schaefer gibi bir dramaturg ile Almanya'nın

başta gelen tiyatroları arasında yer almaktadır. Bu bölgedeki özel tiyatrolar, diğer eyaletlerdeki özdeşlerine göre az ödenek alıyorlar ama bayağı da tutuluyorlar. Örneğin, Ruhr Tiyatrosu dışında, Münster'deki Borchert-Theater'da Hamburg'a kadar adını duyurmuş bir topluluk. Nordrhein-Westfalen'da iki ödenekli devlet tiyatrosu var. Bunlardan Gelsenkirchen'deki opera çok cesurca uygulamalara gittiği için tiyatro yaşamında sevilen bir topluluk; burada Peymann ve Flimm gibi büyük yönetmenlerin izleri duruyor. Parasal sıkıntı içine düşen bu operayı kurtarmak için birçok belediye, dernek ve halk çalışarak başarıya ulaştı ve bu topluluk da bugüne dek yaşayabildi.

Ruhr bölgesindeki işçi profili çoktandır bir hayli değişmiş. Essen'de inşa edilen tiyatro, her sınıfa yönelecek değişik topluluklara yer verdi. İşçiler, tiyatroya gidebilmek için yeni elbiseler alıp tiyatroya abone oldular. Ancak daha sonra da tiyatrodan ayaklarını kestiler. Bunun bir nedeni tiyatronun kendi sanat politikasını tam olarak belirleyememesi.

Bir kentte tiyatro kapandı mı bu olay o kent için büyük bir utanç vesilesi oluyor. Onun için, her kentin yerel yönetimi kendi sınırları içinde olan tiyatronun kapanmaması için her çareye başvuruyor ve her türlü özveriyi gösteriyor; çoğu kez de başarı sağlanıyor.

Mülheim'da çıkan bir yerel gazetenin kültür bölümünün sorumlu yöneticisi Herr Johannes K. Glauber'yla 23 Mayıs 1990 günü yaptığımız bir görüşmede, Türkiye'yle kıyaslayınca Almanya'da oldukça pahalı olan tiyatro biletleri konusunda kendisine sorduğumda şöyle dedi: "Tiyatro biletlerinin ucuz olması, tiyatro seyircisinin sayısını artırmaz; tam tersine, seyirci gözünde tiyatronun değerini azaltır!" Bu da bir görüş. Belki de doğru!

Alman Televizyonu'ndan jüri üyesi olarak katılan Heinz Klunker, her yıl bu yarışmaya 80-100 kadar oyun gönderildiğini, ancak bugün artık metnin ön planda olmadığını ve hatta çoğu sahnelemelerin de metinden daha iyi olduğunu belirtiyor.

"Onun için yalnızca metne ödül vermek biraz garip oluyor" diyen Klunker, sahneleme çok başarılı olunca doğal olarak metnin de çok şey kazandığını sözlerine ekliyor: "Ama bu kez de metnin düzeltilmesi gerektiği anlaşılıyor. Bu adeta filoloji ile tiyatro arasındaki çatışmayı ortaya çıkarıyor. Ne ki sonunda önemli olan seyirciye götürülen tiyatrodur."

Mülheim Tiyatro Buluşması, genç kuşak Alman yazarlarını seyirciye tanıtmak için yapılıyor. Bu yarışmada kazanan oyun, yabancı dillere çevrilme şansını da elde ediyor. Almanya'daki tiyatro sisteminde eski oyunlar daha çok yeni bir anlayış ve yorumla ele alınıyor. Özellikle, büyük yönetmenler yeni oyunlarla uğraşmıyorlar. Yeni oyunlar önce küçük sahnelerde deneniyor, daha sonra tanınmış yönetmenler, eğer oyunu severlerse bunu yepyeni biçimde sahneliyorlar. Bazen Claus Peyman, Flimm, Bondi, Stein gibi büyük yönetmenler yeni oyunları da sahneliyorlar. Oysa genç yazarların oyunları daha sık sahneye çıkarılmalı. Bu durum Almanya'nın doğusunda daha iyi. Orada yeni yazarlar daha sık sahneye çıkarılıyorlar. Onun için de yeni Alman yazarları arasında doğudakiler yabancı ülkelerde daha önce tanınmışlardır. Bu yıl gönderilen 100'e yakın oyun arasından yarışmaya katılmak üzere sekizi seçilmişti.

Son yılların, Alman dilinde yazan en üretken ve en çok tutulan oyun yazarı Tabori'nin *Weisman und Rotgesicht* adlı yapıtı, Hitler yönetimi altında her şeyini kaybetmiş

bir Yahudi'nin, Amerika'daki Rocky Dağları çöllerinde, yaşlı eşeğini ölüme terk etmek için gelmiş, Kızılderili makyajı yapmış bir Hollywood figüranıyla karşılaşmasını ironik biçimde işleyen özgün ve fantezi dolu bir yapıt. Bu oyunda ırkçılık, faşizm ve zorbalık yönetimleri kıyasıya eleştiriliyor.

Çağdaş Alman tiyatrosunun en iyi yazarlarından biri olan Georg Seidel'ın *Carmen Kittel*'i ise bilinen "Carmen" öyküsünü tümden değiştiren bir metin. Bu kez Carmen bir patates fabrikasında köle gibi çalışan 19 yaşında bir işçi kızdır. Carmen, Doğu Almanya'da yaşayan işçilerin durumuna ışık tutan, doğru dürüst yaşamak isteyen ama istediği yaşamı bir türlü elde edemeyen, bilinen Carmen karakterinin tersine, erkeklere ilgi duyacak gücü bile bulamayan yorgun bir kızdır. En güzel yılları boşuna harcanmıştır. Carmen başkaldırır ama çevresini sarmış olan boğucu havadan kurtulamaz ve onun kurbanı olur. Tiyatro yarışmasının en güzel oyunlarından biri olan *Carmen Kittel*'ın yazarı Georg Seidel, ne yazık ki ben yurda döndükten kısa bir süre sonra, 1990 yılı sonunda öldü.

Recklinghausen'da kent bilinci

Yine bu bölgenin ilginç kentlerinden biri 110 bin nüfuslu Recklinghausen. Buranın halkı, on dört yıl kadar önce, kent tiyatrosunu kuramadı diye bir belediye başkanını istifaya zorlamışlar. Ondan sonra seçilen belediye başkanının yaptığı ilk iş Kent Tiyatrosu'nu kurmak olmuş. Burada önemli olan, nüfusunun çoğunluğu işçi olan bu kent halkının tiyatroyu ne kadar ciddi bir gereksinim olarak görmüş olmasıdır. Belediye başkanı, mevcut yüzme havuzunun, diskoteğin, bilardo ve bovling salonlarının, bir de

kumarhanenin gelirlerini tiyatronun ödeneği durumuna getirmek ve kasaba halkının ihtiyacı olan tiyatro için bir şirket kurmuş. Bu kasabadaki Theater im Depot (Depo Tiyatrosu) işte böyle ortaya çıkmış. Tiyatronun dramaturgu Herr Willi Haendler'le yaptığım görüşme benim için yararlı oldu.

Recklinghausen'daki Theater im Depot'ta, çağdaş oyun yazarlarından biri olan Volker Braun'un, *Hinze Kunze* adlı romanından sahneye uyarlanan yapıtını gördüm. Orta yerde ve seyirci arasında oynanan bu oyunda insan ilişkileri çeşitli yönleriyle inceleniyor. Hinze ile Kunze, Edi ile Büdü gibi iki karakter; zaafları, güçlü yanları, iyi ve kötü yanlarıyla insanlığı temsil ediyorlar. Oyunun konusu yalın ama tersinleme içinde söyledikleri anlamlı ve düşünülmesi gereken şeyler. Ayrıca ideolojik sorunlar oyunun omurgasını oluşturuyor. Volker Braun, beş altı yıl kadar önce bu romanıyla Bremen'de her yıl verilen "Yazarlık Ödülü"nü kazanmıştı.

O tarihten 14 yıl önce kurulan tiyatro, yedi yıldır düzenli ve sürekli bir çalışma içinde. 1.000 koltuklu tiyatronun kadrosunda 1 yönetmen,12 oyuncu, 2 müzik yönetmeni, 5 de teknisyen bulunuyor. Görüldüğü gibi, seyirci kapasitesi büyük ama kuruluş olarak küçük bir tiyatro.

Recklinghausen Belediyesi'nin tiyatrosunu yaşatmak için bulduğu formül bizim belediyelerimize de örnek olması gereken bir anlayışa ışık tutuyor. Belediyeler, eğer gerçekten bir kentin ihtiyacı olan sanat hareketlerinin öncüsü olmak ve özellikle tiyatrosunu kurmak istiyorsa, bunun parasal çareleri bulunur. Yeter ki bu gösteriş olarak değil, içtenlikle inanılarak yapılsın.

Başka kentler, başka oyunlar

Uluslararası Tiyatro Enstitüsü, davet ettiği konuklarına başka kentlerdeki çağdaş Alman oyunlarını da göstermeyi programına almıştı. Yarışma oyunlarının oynanmadığı geceler, civar kentlerdeki tiyatrolara gidildi. Küçük bir işçi kenti olan Krefeld'de bir gün Botho Strauss'un *Trilogie des Wiedersehens*'ını (*Yeniden Görüşmenin Üçlemesi*), başka bir gün de Christoph Hein'ın *Die Geschichte des Ah Q* (*Ah Q'nun Öyküsü*) adlı oyununu seyrettik. Her ikisi de çağdaş anlamda insan faktörünü açımlayan oyunlardı.

Ruhr bölgesinin büyük kentlerinden biri, birasıyla ünlenen Dortmund. Dortmund Schauspielhaus'ta, tiyatronun dramaturgu Herr Stefan Rudel'le söyleştik. Bu tiyatro sahne sanatlarının üç alanında da çalışıyor: Sözlü tiyatro dışında, müzikli tiyatro ve dans tiyatrosu olarak da görev yapıyor. Müzikli tiyatronun (opera, operet, müzikal) salonu 1.500 kişilik. 500 seyirci alan sözlü tiyatro dışında, bir Studiobühne (Stüdyo Sahnesi) ile bir tren vagonunda kurulmuş çocuk ve gençlik tiyatrosu var.

Geçen yıl Mülheim'da En İyi Oyun Ödülü'nü kazanan Tankred Dorst'un *Korbes* adlı oyununu bu tiyatroda gördüm. Yazar, Grimm Kardeşler'in masallarından birindeki kötü Korbes kişiliğini eski halk komedyası türünde ele almış ve konuyu İsa'nın çarmıha gerilişiyle parallelik kurarak zengin bir masal havasında vermiş. Oyun içinde oyun ve çeşitli nüktelerle zenginleştirilmiş olan bu yapıt, göndermeleri açısından daha çok Avrupa ülkelerinde anlamlı olabilir. Ama tiyatro olarak içinde her şey olan zengin bir yapımdı.

21. yüzyıla adım atan bir topluluk: Theater an der Ruhr

Bir gün gruptan ayrılarak 1988'de "Almanya'nın En İyi Tiyatro Topluluğu" seçilen Theater an der Ruhr'un tiyatrosuna gitmek için taksiden indiğimde, kendimi çeşitli ağaçlarla bezenmiş bir yerde buldum. İlerde, eski taş bir bina, yanında da bir İtalyan restoranı vardı. Topluluğun yeri bu görkemli taş binaydı. Kapıdan girdiğimde üç kadın terzi fuayede giysi dikiyorlardı.

"Herr Ciulli ile randevum vardı..."

Kadınlardan biri "Herr Ciulli, Herr Dr. Schaefer'la birlikte, şu odadalar" diye bir odayı işaret etti. Odaya girdim, yönetmen Ciulli ile dramaturg Schaefer hararetli bir şekilde tartışıyorlardı. Odada büyük bir şömine yanan odunları çıtırdatırken, Milanolu Ciulli beni görünce elindeki şarap kadehini kaldırıp sanki benimle kadeh tokuşturuyormuş gibi, "Hoş geldiniz, benim Türk dostum!" diye sıcak bir biçimde karşıladı. Her ikisini de Ankara'dan tanıyordum ve her ikisiyle de bir dergi için röportaj yapmış, hatta onların İzmir'e de gelmelerini sağlamıştım. Ciulli bana da bir kadeh şarap verip tartışmaya katılmamı önerdi.

"Ne tartışıyorsunuz?"

"Bu gece Wuppertal'e turneye gideceğiz, *Godot*'yu tartışıyorduk."

Ben de onların bu çalışmasını görmeden kendi düşüncemi belirttim. Ciulli, "Ülkelerimiz birbirinden farklı ama aynı şekilde düşünüyoruz" diyerek bana iltifatta bulundu. Tiyatro yönetimi bir reform yapmak istiyormuş. Ben daha çok oyundaki bu dört kişinin de insanlığın değişik niteliklerini temsil ettiğini ve Beckett'in bu kişileri kara mizah

içindeki soytarılar olarak ele aldığını söylemiştim. Felsefe mezunu Schaefer, bu sözlerimi felsefe temelinde destekledi.

Ciulli, "Neden bu gece siz de bizimle turneye gelmiyorsunuz?"

"Gelirim, hem de büyük bir memnuniyetle."

Böylece topluluğun otobüsüyle Wuppertal turnesine katıldım. Otobüs iki katlı ve oldukça lükstü. Yukarıda oyuncuların uzanabilecekleri ve dinlendikleri koltuklar vardı. Aşağıdaki karşılıklı koltukların arasında bir masa ile masa lambası, otobüsün arkasında, arka kapının karşısında bir içki barı ve buzdolabı vardı. Ciulli önce beni oyuncularla tanıştırdıktan sonra bana, "Biz yukarıda bir gırgır provası yapacağız, siz bardan istediğiniz içkiyi alın ve bir masaya oturun, dönüşte biz de sizinle kadeh tokuşturup oyun hakkındaki izlenimlerini konuşuruz" dedi.

Sanatçılar yukarı kata çıktılar. Benimle yalnızca tasarımcılar ile teknik yardımcılar kaldı. İçkilerimizi aldıktan sonra karşılıklı oturup önce tiyatrodan, sonra da şundan bundan konuştuk. Vaktin nasıl geçtiğini anlamadan Schauspiel Wuppertal'e (Wuppertal Tiyatrosu) geldik, yol bir buçuk saat sürmüştü.

Bu tiyatronun orada oynadığı *Godot'yu Beklerken*'i seyrettim. Şimdiye dek Türkiye'de ve çeşitli ülkelerde seyrettiğim Godot'lardan çok farklıydı ve seyrettiğim Pozzo'ların en etkilisi bu temsildeydi. Yönetmen Ciulli'nin tiyatro anlayışı Beckett'inkine tıpatıp uyduğundan, Ciulli daha önceki bazı metinlerde yaptığı kısaltmaları bu metinde hiç yapmadan kara mizahı en başarılı biçimde sağlamıştı.

Reinhart Firchow'un canlandırdığı Pozzo, ayak bileklerine kadar uzayan bir palto ile beyaz geniş kenarlı bir şapka giymiş. Hareketlerinde kendinden emin, "uhrevi"

Theater an der Ruhr'un Mülheim'daki tiyatrosu.

kişiliği olan bir rahip gibi. Bu, etkili bir tersinlemeyi getiriyor. Vladimir, siyah elbise ve siyah şapkasıyla, çaptan düşmüş, çapkın bir züppeye benziyor. Estragon ise çizgili pijamasıyla bir Nazi toplama kampı tutsağını andırıyor. Vladimir ile Estragon'un bulunduğu mekân Auschwitz'tir. Ciulli, "Vladimir benim için Auschwitz'te bulunmuş bir işbirlikçidir, Estragon ise bir Yahudi'dir" diye açıklıyor. Bunların ilişkileri ise Alman halkının çok iyi bildiği, çıkarcı-kurban ilişkisidir.

Bu yorumda, Godot'nun gelemeyeceğini haber veren ilk çocuk ile ikincisi ayrı kişiler; ilki, Habil, ikincisi ise katil kardeşi Kabil. Bunun için, ikincisinin elinde kanlı bir bacak ile kanlı bir topuz var. İnsanlık tarihi, zaten bu Habil ile Kabil temasından ibaret değil mi? Ciulli soruyor: "Alman toplumu neden, bunca yıldır *Godot'yu Beklerken*'in bu toplumun geçmişi olan Auschwitz olduğunu düşünmedi?"

Yanıtını da hemen veriyor: "Çünkü bu toplum 1945'ten sonra, dehşet verici geçmişinden olabildiğince kaçtı ve onu düşünmek istemedi."

Tasarımcı Gralf-Edzard Habben'ın sahne tasarımı parçalanmış, yitmiş, büyük ve küçük taşlarla dolu, ıssız bir dünyayı gösteriyor. Sağ yanda, Çin Seddi gibi kırmızı bir duvar var. Sahnenin bir yanından başlayıp öbür yanında sonu görünmeyen dev bir ağaç kütüğü yatıyor. Sanki bir zamanlar burada bulunan büyük bir orman büyük bir patlamayla yok olup gitmiş... Oyunda geniş sahneyi yanlamasına kaplayan ağaç kütüğü de bundan önceki yapımlarda görmediğim bir yorum.

Bu yapımda, hiçbir temsilde görmediğim bir şey daha vardı: Sanki Godot hep oradaydı, yani Tanrı oradaydı! Önce sanki Tanrı, Pozzo'ydu. Bu duygu, seyredende oyunun sonuna kadar sürüyor, ta ki Vladimir Godot'dan haber getiren çocuğa sorana kadar: "Godot'nun sakalı var mı?" Çocuk yanıtlıyor: "Evet, sakalı var." "Siyah mı beyaz mı?" "Beyaz." Oysa Pozzo'nun sakalı yok. O anda Vladimir, Pozzo'dan başka güçlü biri daha olduğunu fark ediyor. Belki Pozzo, Estragon ile Vladimir'i, yani insanlığı cezalandırmakla görevli biridir... Pozzo İblis mi? Ama hayır, İblis Lucky... Pozzo, Tanrı değilse, demek ki Tanrı çok uzaklarda; ve giderek de uzaklaşıyor... Bu yoruma, bir de usta aktörlerin oyunu eklenince, akıldan kolay kolay çıkmayacak, seyredene büyük haz veren bir temsil izlemenin mutluluğuyla tiyatrodan çıkıyorsunuz.

Yeni bir tiyatro yapılanması

Topluluğu bu kadar başarılı ve yeni kılan nedir? Hiç kuşkusuz, birbiriyle uyumlu, birbiriyle anlaşmış, bilinçli oyuncular, teknisyenler, yönetim görevlileri ve sahne yardımcıları ile Ciulli ve Schaefer gibi beyinlerin varlığıdır. Roberto Ciulli gibi felsefe okumuş, fantezi yüklü bir yönetmen, Helmut

Schaefer gibi düşünür, toplumbilimci, yarının tiyatrosunun ne olabileceğini araştıran bir dramaturg ile ressam, karikatürist, sahne tasarımcısı, sahneyi bir kara mizah atmosferine dönüştürmekte usta Gralf-Edzard Habben birleşince öncü bir topluluk da böylece doğmuş oluyor.

2 Nisan 1990 günü Ankara'da yaptığımız görüşmede, topluluğun baş dramaturgu Helmut Schaefer çağdaş tiyatronun gelişmesi konusunda özetle şöyle demişti:

> Tiyatro, yepyeni bir yapılanmaya, sanatsal çalışmanın merkezde olduğu bir yapılanmaya gitmelidir. Ödenekli, resmi tiyatrolarda yeni bir yapılanma olanaksız diyecek kadar zor. Çok büyük bir örgüt gerektiren bu gibi tiyatrolarda hiyerarşi ve bürokrasi genellikle sanatsal olanın önüne geçiyor. Ancak ödenekli tiyatroların da bir yolunu bulup kendilerini yenilemeleri gerekli; belki bu yeni bir ekonomik biçimle sağlanabilir. Aksi takdirde, giderek köhneleşecek ve seyircinin gerisine düşecekler. Önümüzdeki yüzyılda, seyirci, göz kamaştırıcılığa değil, sanatsal olana daha önem verecek; bunun için de gelecekte seyirci için daha fazla uğraşmak gerekecek... Çünkü seyirci yapısı hızla değişiyor. Alışagelmiş biçimde, hiçbir çağdaş yenilik getirilmeden oynanan klasik yapıtlar artık seyirciyi ilgilendirmeyecek. Bu, ne tiyatro, ne de seyirci açısından bir eksidir; alışılagelmiş, rutin bir tiyatronun değişmesi anlamındadır.

Theater an der Ruhr'un yıllık seyirci bilançosuna baktığımızda, her yerde kapalı gişe oynadıkları anlaşılıyor. Gişe gelirleri ile bütçenin yüzde 50'sini karşılayabiliyorlar. Belli bir seyirci için tiyatro yapmıyorlar:

"Kim gelirse bizim için yeni bir sevinçtir" diyor Schaefer.

Dünyanın siyasal görünümünün hızla değiştiği bir süreçte, politik tiyatronun da daha evrensel boyutlara yöneleceğini tahmin etmek zor olmasa gerek. Toplulukta bu

yönelişin seyirci açısından başarılı olduğunu görebiliyoruz. Schaefer'e göre, 21. yüzyılın tiyatrosunda merkezdeki tema İNSAN-DOĞA ilişkileri olacak. Teknoloji içindeki insanın özvarlığını koruma çabasını içeren temalar ön plana geçecek ve İNSAN teması DOĞA'dan soyutlanmayacak; başka deyişle temalar ontolojik bir nitelik kazanacak. Bunun için de tarihselleştirme ve tarihsel geriye dönüşlerden yararlanılacak.

Theater an der Ruhr, Türkiye'ye ikinci gelişinde üç oyunla geldi. Ama birbirinden ilginç olan üç oyununu da Ankara'da oynadı, yalnızca bir oyununu İzmir ve İstanbul'da temsil etti. Topluluk Ankara'da Heinrich von Kleist'ın *Heilbronnlu Kaetchen*'ini, Jean-Paul Sartre'ın *Mezarsız Ölüler*'ini ve Bertolt Brecht'in *Üç Kuruşluk Opera*'sını temsil ettikten sonra İzmir ve İstanbul'da yalnızca sonuncusunu oynadı. Neden yalnızca Ankara'da oynandı bu birbirinden ilginç oyunlar? İstanbul, İzmir seyircisi de bu oyunları görmeliydi. Sartre'ın *Mezarsız Ölüler*'i içinse mutlaka bir salon bulunurdu. Neyse ki, ben hepsini görme fırsatını edindim.

Seyirci tepkisi o kadar coşkun ve olumluydu ki, diğer oyunların neden İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerde oynatılmadığına hayıflandım. Belli ki, Türk seyircisi böyle iyi anlaşmış avant-garde bir topluluğa susamış. Türk tiyatro seyircisinin, alışılagelmiş, rutin ve fantezisiz uygulamalardan bıktığı bu olayda daha iyi anlaşıldı. Theater an der Ruhr gibi bir topluluğun Türkiye'ye gelmesinde emeği geçenler, bilmelidir ki, Türk seyircisi böylesine başarılı ve öncü tiyatroları coşkuyla kucaklayabilecek gelişmişliktedir. Ülkelerin uydu yayınlarla birbirlerini çok yakından tanımaya başladığı dünyamızda, zaten bunun aksi de düşünülemez.

Bu tiyatronun bir ilkesi de oyuncuların ücretlerinin üçte birini, yapılacak turneler için tiyatro veznesine geri vermeleridir. Ancak önemli olan, bu suretle çeşitli ülkelere turneler gerçekleştirebileceklerinin bilincinde olmaları ve buna hiç itiraz etmemeleridir.

Üç Kuruşluk Opera

Brecht'in yirmili yılların sonunda yazmış olduğu *Üç Kuruşluk Opera*'sı, yirmili yılların varyete-vodvil karışımı olarak yorumlanarak sahnelenmiş. Bugüne kadar gördüğüm *Üç Kuruşluk Opera* temsilleri içinde en anlamlısı diyebilirim.

Seyirci salona girerken, yirmili yılların bir sinemasına giriyormuş duygusuna kapılıyor. Ekranda, yine o yıllarda Fritz Lang'ın, gelecekteki felaketi (Nazizmi) haber veren *Dr. Mabuse'nin Vasiyeti* adındaki filmi oynuyor. *Üç Kuruşluk Opera*'da mafyanın giderek güç kazandığı bir dünyadaki felaketi mi haber veriyor? Oyunun sonunda Dr. Mabuse'nin özdeşi olan Mackie de, Brecht'in sonucundan değişik olarak, kaderine razı oluyor ve cezasını hemen çekiyor. Dev bir hamakta, sinek gibi yakalanmış olan Mackie'nin idamı, büyük soytarının elindeki şeridin akışı ile simgelenen elektrik şokuyla tamamlanıyor. Onun bağışlandığını bildiren kralın habercisi ise eski bir gramofondaki taş plakta kalmıştır. Bu idam sahnesi, salonun öndeki koltuklarına gelip oturan oyuncular, yani dostları ve düşmanları tarafından seyredilir. Ama onun ölümünden hiç etkilenmezler.

İçinde birkaç metre dikenli tel bulunan ve ölü bir güvercin olan eski bir kuyruklu piyano. Piyanist önce piyanodan ses çıkmayınca, dikenli telleri ve ölü güvercini çıkardıktan

sonra portakal suyu sürahisindeki pipetini düzeltiyor ve Kurt Weill'ın müziğinden doğaçlamalar yapıyor.

Sahne önündeki iki soytarı yabancılaştırmanın-yabancılaştırılması efekti ile Mackie Messer'in Moritat'ını söylüyorlar. Cüce soytarı değişik seviyede su doldurulmuş bardakların kenarlarına parmaklarını sürerek, uzun boylusu da şiddetli bir biçimde bıçaklarını bileyerek şarkılarına eşlik ediyorlar. Uzun boylu soytarı sonunda bıçağı, cüce soytarının böğrüne saplayıveriyor. İki soytarı, zaman zaman Brecht diyaloglarının kısa özetlerini verdiklerinden bu üç saatlik temsil çok hızlı bir tempoyla gelişiyor.

Ciulli'nin yorumunda, Peachum ve Bayan Peachum sosyete aslanları olarak gece kıyafetiyledir; her ikisi de gözbağcılıkta ustadırlar. Peachum, "Uyanın ey yoz Hıristiyanlar" şarkısını bir tekerlekli iskemlede söylerken, ekranda dev bir köpekbalığı salınarak yüzüyor ve avını arıyor. Köpekbalığının şarkısı çalınırken, uzaklardan derinden Brecht'in sesi duyuluyordu. Mackie Messer ile sevgilisi Polly operet yıldızları havasındalar. Mackie'nin gangsterleri, gençlerin kurduğu bir punk çetesine dönüşmüş. Bu çete, daha sonra, tütüler içinde bale yapan erkekler, randevuevinin kızlarını da temsil ediyor. Diğer birçok sahne gibi bu da çok başarılı bir groteski getiriyor. Korsan yavuklusu Jenny ise erkek gibi giyinen bir travesti. Onun için de Jenny'nin en ünlü şarkısı Polly'e aktarılmış.

Ciulli, her zamanki gibi, çok etkili sahneler yakalamış. Peachum ve mafya şeflerinin beyaz şapkalar ve kara güneş gözlükleri ile spagetti yemeleri, Tiger (Kaplan) Brown'un bir kaplan kostümü içinde kaplan kafasıyla sahneye çıkması, öndeki piyanistin oyunun gidişine göre şapka değiştirip seyirciyle ilişki kurması ve piyanistin gangsterlerin yanına gitmek için sahneye çıktığında yedikleri muzun ka-

buğunu onun düşmesi için yere atmaları... bu parodinin tadını ve rengini anlamlı bir biçimde artırıyor. Oyunun sonunda iki soytarı sahne önüne gelip hiçbir şey olmamış gibi, seyircinin önünde makyajlarını temizlerken günlük şeylerden konuşuyorlar ve sonra da kalkıp gidiyorlar.

Ciulli-Schaefer-Habben üçlüsü ile Theater an der Ruhr'un usta oyunculardan kurulu ensemble ruhu, büyük bir hazla seyredilen çok değişik bir *Üç Kuruşluk Opera* temsilini ortaya çıkartmış. Bir yandan, zengin bir fanteziden kaynaklanan sayısız yeni düşünce ve tiyatral görünüm, öte yandan Brecht-Weill operasının hakkını veren bir titizlikle ortaya çıkan yorum. Bu ikisini bir arada bulmak çok seyrek elde edilen bir şey.

Karşıyaka Devlet Tiyatrosu'nun sahnesinde oynanan bu oyun için önden iki sıra, piyanoya yer açmak için sökülmüştü. Bütün oyunun dramaturgisi, denizci, din adamı, gangster, gündelik vb. şapkaların değiştirilmesi tablolarla sağlanıyordu. H. Schaefer tüm oyunu, seyircinin giriş kapısında ayakta izledi. Hem oyunun gidişatını hem seyircinin tepkisini ölçmek için üç saat boyunca ayakta durdu. İzmir'deki görüşmemizde Roberto Ciulli bazı oyunların uzun bir süre çalışıldığını, ancak bu oyunu 21 günde çıkardıklarını belirterek şöyle dedi: "Ben oyuncularımdan sadece bir defilede olduklarını ama bu defilenin dilenciler arasında olduğunu tasarlamalarını istedim." İşte o andan itibaren kendilerini ilginç bir show içinde bulmuşlar. Dileğim, bu topluluğun kısa bir süre sonra başka oyunlarla yine Türkiye'ye gelmesi! Deney olanakları az olan Türk tiyatrosunun bu topluluktan öğreneceği çok şey var.

Bu arada değinmeden geçemeyeceğim: Muhsin Ertuğrul'un yazılarını derlerken, 1950'li yıllarda İtalya'da bir açık hava tiyatrosuna, temsil öncesi gittiğinde, ışıkla-

mayı yapan genç bir adamın ışıkları ayarladıkça sahneye inip gözlemlemesi üzerine bu gençle ilgilenip, onun tasarım gücüne hayran olarak, onun ilerde ünlü bir yönetmen olabilecek bir potansiyel taşıdığını yazmış olması, büyük ustanın ne kadar öngörülü bir tiyatro adamı olduğunun göstergesidir. Bu genç Roberto Ciulli'dir.

Batı Berlin

Dünyanın her çeşit insanının buluştuğu Frankfurt Havaalanı'nın o yorucu parlaklığından kurtulup Berlin'e doğru havalandığımda önümdeki iki haftanın yoğun programına bir göz attım. Dramaturglar, oyuncular ve yönetmenlerle konuşacaktım; Schiller-Theater'a, Filmfestspiele Berlin'e (Berlin Sinema Festivalleri Dairesi), Grips Çocuk Tiyatrosu'na, Peter Stein'ın Schaubühne'sine, Freie Volksbühne'ye (Özgür Halk Sahnesi) ve çeşitli atölye-deneme tiyatrolarına gidecektim. Daha sonra da Doğu Berlin'e geçecektim.

Bundan önce, yedi kez çeşitli vesilelerle Berlin'e gelmiş olduğumdan bu kentin yabancısı değildim. Berlin'e her gittiğimde beni en çok heyecanlandıran, bir şeylerin değişmiş olduğudur. Bu kentte her şey çok çabuk değişir; burası, batıdan ve doğudan gelen genç müzisyenlerin, ressamların, çeşitli sanatçıların yeni yapıtlarını sergiledikleri ve kendilerini denedikleri bir forumdur. Ama bu kez değişiklikler eskisinden daha farklıydı.

1989 Kasımı'nda her iki tarafın halkının girişimiyle yıkılan Berlin'in utanç duvarının büyük bir bölümü artık yoktu. Duvarın henüz yıkılmamış parçalarında renk renk resimler yer alıyordu. Belki de bunun için yıkımı ertelenmişti. Ayakta tek başına kalmış bir duvar parçasının üs-

tünde çok güzel yapılmış bir mavi kuş resmi vardı. Kim bilir ne zaman, ne düşünülerek yapılmıştı? Bir zamanlar bu duvarı yaşamları pahasına aşıp kaçmak isteyen ve vurulan yüzlerce kişinin anısına mı yapılmıştı? Mavi kuşun herhalde özel bir anlamı vardı. Bu resim bana Maeterlinck'in *Mavi Kuş* adlı oyununu anımsattı. O oyunda Tytl ile Mytl adlı iki kardeş mavi kuşu aramaya çıkarlar. Başlarından, ders alacak birçok olay geçer. Ama o kuşa bir türlü ulaşamazlar, ta ki bir gün onu yanlarında bulana kadar... Mavi kuş mutluluktur ve insanoğlu bunu hep uzaklarda arar. Oysa o, hep yanı başımızdadır.

Berlin Duvarı'nın yıkılmış olması dünya barışı için ne kadar önemliyse, Berlin için de o kadar kötü olmuştu. Doğudan batıya büyük göçlerle ortaya çıkan yaraların sarılması epeyce uzun süreceğe benziyor. Berlin'in ünlü Kurfürstendamm'ı İhtilal'den kaçan ve ne yazık ki dilenerek ekmeğini çıkaran çıplak ayaklı Rumenlerle dolu... Polonyalılar, en ucuz süpermarketlerden kutular ve sandıklar dolusu gıda maddesi ve elektronik eşya alıyorlar. Çekler, Yugoslavlar, Arnavutlar başlarını sokacak bir yer peşindeler. Doğu Berlin'den gelenler de evlerine torba torba eşya taşıyorlar. Bunlardan bazıları kaçak işçi olarak çalışıyor. Doğu ülkelerinden gelenler için açıkgöz toptancılar özel dükkânlar açmışlar. Bu dükkânlara yanaşmanın olanağı yok; çünkü önlerinde kilometreye varan kuyruklar oluşmuş.

Sokakta klasik, caz ve pop müzik yapanlara, Rumen Çingenelerinin çığlığa varan kemanları eklenmiş. Ufak çocuklar da şapkalar içinde para topluyorlar. Sokak kahveleri yine ağzına kadar dolu. Japon turistler, ellerinde video kameralar, bir casus titizliğiyle her şeyi filme alıyorlar.

Ağaçlarla gölgelenmiş bir sokaktan Goethestrasse ile Schillerstrasse'nin kesiştiği ve Schiller-Theater'ın bulunduğu Bismarckstrasse'ye yürüyorum. İkinci Dünya Savaşı'nda yıkılan bu tiyatronun yapımına 1954'te başlanmış ve 1959'da açılmış; 1964'te de onarılmış. Bu bina yapılıncaya kadar, tiyatronun savaşta yıkılan boyahanesi, 99 kişilik bir deneme sahnesi olarak Schiller-Theater Werkstatt (Schiller-Theater Atölye Sahnesi) adıyla açılmış; 1990 baharında Heiner Müller, Harold Pinter, Samuel Beckett, Tankred Dorst, Nicholas Wright, Herbert Achternbusch, Lee Blessing, Jean Cocteau, Willy Russell gibi çağdaş yazarların yapıtları deneysel çalışmalara sahne olmuş.

Devlet tiyatroları zincirinin bir sahnesi de 480 kişilik Schlosspark-Theater. Bu tiyatro, savaş sırasındaki bombardımanlarda pek fazla hasar görmediğinden 1951'de temsillere başlayabilmiş. Hauptmann, Ibsen, Strindberg, Wedekind, Schnitzler, Shaw gibi modern klasiklerin yanı sıra, Aleksandr Galin, Jean Genet, Tom Stoppard, Edward Bond, George Tabori, Botho Strauss gibi tutulan çağdaş yazarların yapıtları da burada oynanıyor.

Schiller-Theater ise iki balkonlu, 1.005 kişilik büyük bir tiyatro. Burada da klasik ve çağdaş teknik ve tasarımı zengin olan oyunlar sahneleniyor. Avusturya Halk Tiyatrosu'nun iki büyük yazarından biri olan Ferdinand Raimund'un (öteki Johann Nestroy) *Der Alpenkönig und der Menschenfeind* (*Alp Kralı ile İnsan Düşmanı*) adlı yapıtıyla, Jérôme Savary ile J.-L. Dabadie'nin, Alexandre Dumas'nın *Üç Silahşor*'undan uyarladıkları *D'Artagnan und die Drei Musketiere* (*D'Artagnan ve Üç Silahşor*) adlı oyununu bu tiyatroda gördüm.

Bu tiyatroda gördüğüm her iki oyun da gerek yorum gerek teknik olarak örnek temsillerdi. Raimund'un oyununu Sasse sahnelemiş, aynı zamanda "insan düşmanı" von Rappelkopf'u da canlandırıyor. Walter Schwab'ın Avusturya Halk Tiyatrosu'nun masalımsı sahne tasarımı ve olağanüstü efektleri, Georg Michahelles'in ışık tasarımıyla birleşince, sahnedeki usta oyunculukla bir uyum ortaya çıkıyor. Abartılı ve biraz da melodramatik naiviteyle yüklü Raimund'un oyunundan bu kadar haz duyacağımı ummazdım.

D'Artagnan ise uyarlayıcılardan biri olan Fransız yönetmen Jérôme Savary tarafından sahnelenmişti. Bir monarşik toplum eleştirisini getiren oyunda, XIII. Louis yetersiz ve zavallı bir insan olarak eleştirilirken, din kurumları da Kardinal Richelieu'nün kişiliğinde taşlanıyor. D'Artagnan silahşörlüğün büyüsüne kapılmış saf bir köy delikanlısı. Paris'e gidip kralın hizmetine giriyor; bileğinin hakkıyla kralın silahşörlerinin başına geçiyor. Ama neye hizmet ettiğinin bilincinde olmadığı için, bol keseden harcadığı yaşamının saçmalığını ancak ölürken anlayan genç bir "olumsuz kahraman".

Bu temsilde oyuncuların kondisyonları, bedenlerinin esnekliği beni çok etkiledi. Düello sahneleri çok başarılı bir biçimde düzenlenmişti. D'Artagnan'ı oynayan iri yarı, uzun boylu sarışın bir aktör olan Guntbert Warns'ın, o iri gövdesinden umulmayacak çevikliği bu sahnelere inandırıcılığı getiren etkenlerden biriydi. Sinemada izlediğimiz klasik kılıç sahneleri fevkalade bir düzenle yapılıyor; D'Artagnan'ın beyaz atı, üç silahşörlerin kır atları üzerinde yaptıkları dövüşler de görülmedik bir ustalıkla gerçekleştiriliyor. Üstelik sahnede silahşörlerin atlarının yer alması gösteriyi daha da görkemli hale getiriyor. Gös-

termeci bir kurgu içinde gelişen oyunda sahne değişimleri ve iç içe girmiş olayların sunuluşu büyük bir uyum ve ciddiyet gösteriyor. Kısacası, bu tiyatroda görme fırsatını yakaladığım her iki temsil de bir devlet tiyatrosuna yakışır düzeydeydi.

Theater der Freie Volksbühne

Berlin'de iki ayrı Özgür Halk Sahnesi (Freie Bühne) var: Biri Batı'da, öteki Doğu'da. Bunun sebebi yüzüncü kuruluş yılı kutlanmakta olan bu tiyatronun, kuruluşundan iki yıl sonra, 1892'de, iki gruba ayrılmış olmasıydı: Bir yanda Franz Mehring'in yönetiminde koyu sosyal demokrat ve politik bir tiyatro topluluğu; öte yanda Bruno Wille'nin yönetiminde daha çok halkı bilgilendirici, hümanist Yeni Özgür Tiyatro (Neue Freie Volksbühne).

Tiyatronun, iki sahnesi var: Biri 100 seyirci alan ve Kassenhalle denilen stüdyo tiyatrosu; ötekisi 1.017 koltuklu, büyük tiyatro...

Bu tiyatroda, Schiller'in *Die Braut von Messina* (*Messinalı Gelin*) adlı oyununu gördüm. Geçtiğimiz dönem repertuvarı içinde yer alan bu oyunun temsilinde tek tek usta sanatçılar var; ama Herr Mangel'in dediği gibi, gerçekten de "ensemble", yani bir takım oyunculuğu yok. Donna Isabella'yı oynayan Elisabeth Trissenaar usta bir yıldız oyuncu, yanındakiler de kötü olmamakla birlikte, onun ayarında değil. Ruth Berghaus'un oyun düzeni bir dereceye kadar temsili dengeleyen bir çalışma olmuş. Peter Schubert'in sahne tasarımı ve maskları çok güzel, onun için de bir "ensemble" olmamasına karşın, yine de sıkılmadan seyredilebilen bir temsil.

Güçlü bir özel tiyatro: Schaubühne

"Ensemble" topluluğuna iyi bir örnek Lehninger Meydanı'ndaki "Schaubühne". Bir özel tiyatro olmasına karşın, Berlin Senatosu'ndan aldığı ödenek hemen hemen devlet tiyatroları kadar. Bu tiyatro, giderlerinin yüzde 83'ünü karşılayan 20 milyon DM ödenek alıyor; geri kalan 4 milyonu da rahatça biletlerden sağlayabiliyor. Seyirci sıkıntısı yok; her temsilde, ortalama olarak, salonlarının yüzde 95'i doluyor. Bunda, elbette büyük yönetmen Peter Stein başta olmak üzere, Luc Bondy ve Klaus Michael Grüber gibi yönetmenlerin de çok büyük rolleri var.

Bir bina içinde, koltukları ve oyun yeri değişebilir üç sahnesi var: A salonu 500, B salonu 400, C salonu ise 200 seyirci alabiliyor. Aynı anda üç salonda ayrı temsiller verilebildiği gibi, iki ya da üç salon birleştirilerek ayrı atmosfer ve mekân elde edilebiliyor.

Bu yolculuğumda, Peter Stein'ın sahnelediği *Roberto Zucco*, Mülheim'da Theater a.d. Ruhr'da Roberto Ciulli'nin sahneye koyduğu *Godot'yu Beklerken*, Stuttgart Operası'nda Robert Wilson'un Glass'ın müziğiyle sahnelediği *Einstein Kumsalda* yapımları beni en çok etkileyen temsiller oldu. Daha önce ötekilerden söz ettiğimden, biraz Schaubühne'nin, üç sahnesinin birleşmesiyle oynanan, panoramik *Roberto Zucco* temsili üzerinde durmak istiyorum.

Oyun, adını, 19 yaşındayken ana ve babasını bıçaklayan, 26 yaşında da altı kişiyi daha öldüren ve uzman doktorlarca normal olduğu söylenen bir katilin adından, Roberto Zucco'dan alıyor. 1988 yılında, Toulon'da tutuklanarak cezaevine konulan ama daha yargılanmadan, cezaevinin damında soyunup "Ben güneşe gidiyorum" diye

kendini damdan aşağı atarak öldüren Zucco'nun öyküsü, Fransız yazar Koltès'i etkilemiş ve o bu öyküden birçok kimsenin farkında olmadığı bir gerçeği ortaya çıkartmıştır.

Hiçbir nedeni ve anlamı olmadan adam öldürmek bu çağın absürt duyarsız toplumlarını yansıtan bir çağdaş mittir. Fransa'da neonazi Le Pen, Almanya'da dazlaklar, ABD'deki Ku-Klux-Klan, İslamcı radikaller, dünyanın çeşitli yerlerindeki faşist-sadist gruplar, çağdaş kapitalist toplumların ürettiği canavarlardır. Zucco, tutuklandığında, ona "Sen kimsin?" diye soran gazetecileri büyük bir soğukkanlılıkla, "Ben bir katilim. Mesleğim adam öldürmek" diye yanıtlamıştır. Zucco, kapitalizmin var ettiği bireysel yabancılaşmanın ve bu yabancılaşmanın doğurduğu uyumsuzluğun canlı bir belgesidir.

Oyunun yazarı, Bernard-Marie Koltes 15 Nisan 1989'da, 41 yaşında Paris'te öldü. Daha doğrusu kendi canına kıydı. Peter Stein'ın olağanüstü oyun düzeni ve yine üstün bir teknikle sahnelenen *Roberto Zucco* seyredende izi kolay silinmeyecek bir etki yaratıyor. Tiyatronun evrensel işlevine çok güzel bir örnek bu temsil. Üç buçuk saat soluğunuz kesilmiş, seyrediyorsunuz. Oyunculuk da sahne tasarımı da sıradışı; asıl önemlisi şiirli olmaya özenmeden yazılmış sahneler, bu çalışmayla en güzel şiirsel atmosferi ve etkiyi sağlıyor; tiyatroda şiirin şiirle değil kolektif, uyumlu bir çalışmayla geldiğini kanıtlayan bir temsil daha...

Peter Stein'ın tiyatronun teknik olanaklarını kullanması da ustaca; yeraltı metrosunun seyircinin üstüne doğru hızla gelmesi, seyircinin gözünü almadan güneş efektiyle sağlanmış olan parlaklık, seyredeni hayran bırakıyor. Temsilden sonra, özellikle, güneşin seyircinin gözünü almadan, bu parklaklığın nasıl sağlanabildiğini ışık tasarım-

Lehninger Meydanı'ndaki yeni Schaubühne binası, Berlin.

cısına sordum. Eskiden uçakları izlemek için yerden havaya tutulan devasa projektörlerden birinin içine 40 watt'lık binlerce lamba koymuşlar ve bu efekti öyle elde etmişler.

Çocukların ve gençlerin forumu Grips Theater

9 numaralı metroya binip Berlin'in Hansa semtindeki Altona Sokağı'nda inerek yürüyen merdivenlerle yukarı çıktığımda Grips Theater'ı karşımda buldum. Bugün dünyanın sayılı çocuk ve gençlik tiyatrolarından biri olan bu topluluk, 5-11, 12-16 ve 17-19 yaş gruplarına yönelerek önemli bir görev yürütmektedir. Tiyatronun adı oynadığı oyunlara uygun; çünkü bu topluluk eğlendirirken, çağdaş dünyanın sorunlarını ortaya koyuyor, çocuklar ve gençlerle bir tartışma ortamı yaratıyor. Her oyunun genel provasından ve ilk temsilinden sonra seyirciler, yazar, yönetmen ve oyuncularla gördükleri oyun üzerinde tartışıyorlar. Ayrıca okullarda tiyatro ve temsil ettikleri oyundaki sorun üzerinde seminerler düzenliyorlar.

Grips'e gittiğimde, uluslararası çocuk ve gençlik tiyatroları şenliği düzenleyen topluluğun tüm sanatçıları

profesyoneldi; 11 kadrolu, 4 de konuk oyuncusu vardı. Ayrıca 8 müzisyen yapımların müziklerini hazırlıyordu. İşlevleri karşılığında bu tiyatronun aldığı ödenek yeterli değildi; ödenek giderlerinin ancak yüzde 53.5'ini karşılayabiliyordu, geri kalan yüzde 46.5'ini gişeden çıkarmak zorundaydı.

Grips, Almanya'da başlı başına bir tiyatro olayı; duyarlı bir basın bütün tiyatroları günü gününe izlediği gibi, bu topluluğa da önem veriyor. Berlin'de kaldığım yedi gün süresince, yalnızca bu tiyatro için çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan en azından dokuz on yazı okudum. Tiyatronun oynadığı tüm oyunların eleştirisi, büyüklerin tiyatrosu için yazılan eleştiriler kadar ciddi ve titiz bir biçimde kaleme alınıyor. Darısı bizdeki basının başına!

Berlin'de tiyatro pedagojisi

1987'den bu yana, Berlin'de her yıl amatör tiyatrocuların ve tiyatro pedagoglarının birlikte yürüttükleri uluslararası bir toplantı yapılıyor. Bunun başında, Tiyatro Pedagojisi dalını bir disiplin olarak yükseköğretime sokan Prof. Dr. W. Nickel var. Bu toplantıda tiyatro bir eğitim aracı olarak kullanılıyor. Yaş önemli değil, öğrenci, öğretmen, veli, bu çalışmalara herkes katılabiliyor. Oyun ve Tiyatro Pedagojisi Enstitüsü, ayrıca Almanya'daki yabancı işçi çocuklarıyla da çalışmalar yapıyor. Bu çalışmalar sokaklarda ve kapalı yerlerde, çocukların ve gençlerin yaratıcılığını ortaya çıkarmak, onları pedagojik açıdan geleceğe hazırlamak için yapılıyor.

1989 yılındaki toplantıda Wedding Lisesi'nden Türk ve Alman öğrenciler Yekta Arman'ın yazdığı *Öyle Bir Sınıf* adlı bir metni oynamışlar. Bu metinde kültür ayrılığından

doğan sorunlar, Türk çocuklarının yabancı bir toplumda karşılaştıkları güçlükler, yabancılara karşı olumlu ve olumsuz tepkiler gösteren Almanlar ele alınmış. Türklerin yoğun bulunduğu Kreutzberg'de yine bu enstitü elemanları duvar resimleri, çevre koruma, topluma uyum konularında yaratıcı çalışmalar yapmışlar. Bir de bu pedagojik çalışmayı civar ilçelerde ve küçük yerlerde sürdürmek için en çok dört beş kişilik topluluklar oluşturulmuş. Her topluluk değişik bir yaş grubuna hizmet götürüyor.

Bunlardan birini, Berlin yakınında Kalle adlı küçük bir yerleşim bölgesinde gördüm. Spielwerkstatt Berlin (Berlin Oyun Atölyesi) adlı bu küçük topluluk Frau Ninette Kühne tarafından yönetiliyor. Metinleri de genellikle Frau Kühne yazıyor. Topluluğun yedi sekiz spotu, gerekli teknik donanımı var. Sık sık bir yerden başka bir yere gittiklerinden en kolay şekilde yolculuk etmeyi uygun görüyorlar.

Benim gördüğüm oyun 5 ila 7 yaş çocukları için Ninette Kühne'nin yazmış olduğu *Da Bleibt Keiner Allein* (*Orada Kimse Yalnız Kalmaz*) adlı 40 dakikalık bir oyundu. Temsiller ücretliydi ve o sırada bir gençlik sokak şenliği vardı. Şenlikte eğlenen çocuklar, tiyatro anonsunu duyunca koşarak geldiler ve ceplerindeki son marklarıyla bilet alıp içeri girdiler. Bu minik seyircilerin arasında, büyük olarak tek ben vardım; onun için de bazı miniklerin soru yağmuruna tutuldum. Yanıma oturan minik oğlan önce beni onaylamaz bir biçimde süzdü:

"Kaç yaşındasınız siz?"

"Neden sordun?"

Bir küçük kız söze karıştı: "7 yaşında olamazsınız, sizin bıyığınız var."

"Biliyorum, ben büyüğüm de ondan."

Minik oğlan: "O zaman, bu tiyatroya sizin gibi büyükler giremez..." diye beni azarladı. "Velede bak, nasıl da tiyatrosuna sahip çıkıyor" diye düşünürken, konuşmamızın sonunu duyan Frau Kühne beni kurtardı ve benim gözlem yapacak bir konuk olduğumu söyledi. Çocuklar da sorgulamayı kesti. Hiçbir çocuğun annesi babası yoktu. Zaten isteseler de giremezlerdi. Çünkü Frau Kühne, küçük çocukların oyunları tek başlarına seyretmelerinin pedagojik yönden önemli olduğuna inanıyor.

Berlin heyecanı burada bitmiyor, yarın Doğu Berlin'e geçeceğim. Pasaport kontrolü kalktığı için bunun bu kez daha kolay olacağını sanıyorum. 3 no'lu metroya binip Hallesches Tor'da 6 no'lu metroya aktarma yapacağım, Friedrichstrasse'de ineceğim. Oradaki önemli tiyatroları da göreceğim. Yakında Batı'daki merkezle birleşecek olan, Uluslararası Tiyatro Enstitüsü Müdürü Prof. Ulf Keyn ile buluşacağım.

Berlin'in doğusunda tiyatro

4 Kasım 1989'da 500 bin kişinin yürümesiyle yıkılan Berlin Duvarı'ndan sonra, olaylar çok çabuk gelişti. Ben oradayken Berlin Duvarı'ndan koparılan üstü boyalı sıva parçaları plastik torbalarda paketlenmiş olarak Kurfürstendamm bulvarında satılıyordu. En ufağı 3 mark, en büyük parça ise 15 mark.

40 yıldan bu yana ayrı ideolojilerin yönettiği bu birbirine yabancılaşmış Almanya'ların birleşmesinde sayısız sorun var. Bir süre sonra ekonomik sorunlar çözümlense bile, insanların günlük yaşamlarını etkileyen yüzlerce soru işareti henüz yanıtlanmış değil. Gerçi bu insanlar aynı kültürün mirasçıları ama kırk beş yılın getirdiği bir yabancı-

laşma, bir değişim var. Doğu Almanların deyimiyle yarım yüzyıla yakın bir zaman "kendi halkına güvenmeyen" bir yönetim sistemi içinde yetişmişler. Yarım yüzyıl, düşüncelerini saklamışlar, yazdıklarını yayımlayamamışlar, istediklerini alamamışlar, karşıt düşünceleri savunmaktan korkmuşlar, seyahat özgürlükleri kısıtlanmış. Bugün ise içlerinde biriktirdiklerini çok yüksek sesle, kesin ve sert bir biçimde dile getiriyorlar. Yıllarca süren baskının bir sonucu olarak Stalinizmi alabildiğine eleştiriyor, yerin dibine batırıyorlar.

Yine Doğu Berlin'de konuştuğum kişilerin dediğine göre, Doğu Berlin halkı, yıkılan duvarın enkazı üzerinden Batı Berlin'e koşuyor. Kendi ürettiklerini değil, Batı Almanya'nın ürettiklerini yeğ tutuyorlar. Bir bilim insanının dediğine göre, Avrupa'da en iyi patates türlerinden biri Doğu Almanya topraklarında yetiştiği halde, halk, kendi topraklarında ürettiklerini bile Batı'dan alıyormuş. Çünkü kendi mallarının Batı'nınki kadar iyi olmadığına inanıyorlarmış. Bu arada, birleşme gerçekleşince tam Doğu ile Batı'nın ortasında kalan Kreuzberg'de oturan Türkler de, ucuz olduğu için, patatesi Doğu'dan alıp Batı'da Doğu Almanlara satıyorlardı. Yani Doğu'daki Almanlar, bu anlayışları yüzünden, kendi patateslerini daha pahalıya Batı'dan satın alıyorlardı.

Tiyatrocuların manifestosu

Aynı manzara tiyatro yaşamında da seziliyor. Son bir yıl içinde, Doğu Almanya'da seyirci sayısında bir azalma var. Buna karşılık Doğu Berlin tiyatroları Batı Berlin seyircisiyle dolup taşıyor. Bu herhalde geçici bir durum; çünkü artık kader birliği yapan iki Almanya halkı birbirini tanımak

istiyor. Bunun da en kestirme yolu sanat. Doğu Berlin'de konuştuğum kişilerden biri de ITI Merkezi Başkanı Prof. Ulf Keyn. Ona göre, savaş sonrası ayrılıştan bu yana halkın tek sığınağı tiyatro olmuş; çünkü sansürden dolayı basın organları, Doğu'da, hükümetlerin ağzıyla yazmak zorunda kaldıklarından, gerçeği dolaylı ya da dolaysız yoldan dile getirebilen tek iletişim aracı tiyatro, halkın düşüncesi, dili ve kulağı durumuna gelmiş. Gerçi oyun seçimi de denetimden geçiyormuş, çağdaş yazarların birçok oyunu yasaklanmış ama Shakespeare, Goethe, Schiller, Kleist vb. klasik yazarların yapıtlarına sansür getirilemediği için tiyatro bu sanat özgürlüğünü rahatça kullanabiliyormuş.

Şimdi sansür tamamen kalktığından savaş sonrası yazarlarının yıllar önce yasaklanmış oyunları ile birçok genç yazarın çok sert taşlamalar ve tersinlemeler yoluyla yazdıkları oyunlar, her iki Almanya'da da repertuvarların en istenilen yapıtları durumunda... Doğu Almanya'da tiyatronun dinamik gücüne en önemli örneklerden biri, 1989'daki Kasım Devrimi'nden iki ay önce Dresden oyuncularının yayımladıkları "Hakkkımız Var" başlıklı bildirgedir.

Yurda dönüş

Berlin'den havalanan uçak, beni, İstanbul'a doğru her an biraz daha yaklaştırırken Alman tiyatrosu gerilerde kalmış, onun yerine gözlerimin önüne yıllardır çözümlenemeyen sorunlarıyla Türkiye'deki tiyatrolar gelmişti. Kırk yıllık bir süreçte bu sorunlar durmadan yinelenmiş, benim gibi birçok yazar yazmış, çizmiş, tartışmış ama Türk tiyatrosunun sorunları bir çözüme kavuşmamıştır. Bazı ufak tefek adımlar atılmakla birlikte, tiyatro yaşamımız daha

çok gösterişten öteye geçememiştir. Ayrıca tartışmalar da sanki bir sağırlar sövüşmesidir. Toplum, tiyatronun önemli bir gereksinim olduğunu anlamadıkça, bazı iyi niyetli çabalar, bu alanda yapılan özveriler de kum üstüne yazı yazmaktan öteye geçemeyecektir. Bu ölü toprağı tek şeyle kalkabilir: EĞİTİM'le; ama doğru dürüst, baştan savma yapılmayan bir eğitimle... Bir de sanatını hakkıyla yapan sanatçılarla; başlarını sallayıp maaşlarını almakla yetinen memurlarla değil...

Almanya Dönüşü Bölüm Etkinlikleri ile Ankara ve Avustralya Turneleri

Bir sahne tasarımı deneyi

Bir gün, tiyatro salonunda oturmuş sahneleyeceğim oyunun en karmaşık bölümü üzerinde çalışıyordum. Sahnede kimse yoktu, salonda da... Birtakım eşyalar sahnenin arkasına yığılmış, kulis perdeleri kaldırılmıştı. Yalnızca prova ışıkları yanıyordu. Bu darmadağınık görünüşün dramatik bir etkisi vardı, "İşte" dedim kendi kendime, "sana üç boyutlu bomboş bir alan!" Sonra düşünmeye başladım. Bu sahne en anlamlı, en doğru biçimde nasıl kullanılır? Bu oylumdan tüm plastik güzelliğiyle bir dramatik olgu nasıl sağlanabilir? Çerçeve sahne genellikle iki boyutlu kullanılır; genişlemesine ve derinlemesine...

Peki ya üçüncü boyut? Yani yukardan aşağıya ve aşağıdan yukarıya! Hatta bunun dördüncü bir boyutu bile var: Doyurucu bir sahne plastiğinin seyircinin fantezisindeki yaşamı... Sahne oylumunu zengin bir fantezi yardımıyla kullanma, oyunun anlamı olan dördüncü boyutu seyirci için daha etkili ve anlaşılır yapacağı için üçüncü boyut da önem kazanıyor. Bunun için de tiyatro yapısındaki her şeyi kullanmak, oyuna katmak gerekir. Oyun alanı sınırlı bir yermiş gibi düşünülmemeli. İşte tiyatronun büyüsü, anlamı, etkisi de burada. Sahnenin de içinde bulunduğu bu yapı tümüyle tiyatro olayını yaşamalı. Alışılagelmiş

tiyatro uygulamalarının ötesindeki görüntüyü ve plastik bütünlüğü ancak bu düşünceyle sağlayabiliriz.

Böyle bir sahne tasarımı içinde, oyuncu temel alınarak tasarımcı, yönetmenle birlikte yorumu adım adım tamamlamalı. İlke, sahneyi olabildiğince boşaltmak olmalı. İşte o zaman, Doğu Avrupa ülkelerinde, özellikle Çek Cumhuriyeti'nde ivme kazanan *Aksiyon Tasarımı*'na girmiş oluruz. Aksiyon Tasarımı, mekân ile oyuncunun kaynaşmasıdır, tasarımla sahnedeki oyunun iç içe geçmesidir. Ama bunun için de yönetmen ile tasarımcının dirsek temasında olması gerekir. Aksiyon tasarımında sahne oylumu dekorla anlatılan bir resim değil, anlamı, duyguyu ve tadı getiren görselliktir.

Çehov kolajı (1991-1993)

Kül Altındaki Kor adını verdiğim Çehov'un üç kısa oyunu ve bir öykü uyarlamasıyla (*Kuğunun Şarkısı*, *Ayı*, *Bir Evlenme* ve *Sayfiyede Yaz*) yaptığım kolaj, bilinen anlamda, resimsel bir dekorla yapılmadı. Ayrıca çeşitli tasarımcıların getirdikleri taslaklar ve çizimler benim için nihai çözümler olmadı. Bunlar ancak geçerlilikleri provalarda ortaya çıkacak ön çalışmalardı. Bu düzenlemenin provaları sırasında oyuncular ve tasarımcılarla yaptığım sıkı işbirliği ile sahne tasarımı yavaş yavaş belirlendi. Eksiltme işlemi, bütün bu çalışmalar boyunca oyunun iç oylumuna nüfuz edinceye kadar sürdü ve oyuncunun yeri de kesinleşti.

Çehov'un oyunlarının derinlerinde tiyatrallik, ahlaksal coşku ve başkaldırı belirgin özelliklerdir. Yüzeyle çekirdek arasında da, sürekli gelişen, Çehov'a özgü bir tersinleme (ironi) ve gülmece katmanı vardır. Ancak bu, onun oyunlarının dış yüzü önemsizdir anlamına gelmez. Tam tersine bu dış yüz ya da kabuk onun sanatını bütünleyen, uyu-

I. Bölüm: Ayı, *Vahide Perçin (Gördüm), Can Kahraman.*

II. Bölüm: Bir Evlenme, *Somer Karvan, Ali Ekber Diribaş, Can Kahraman, Tunç Denizer, Funda Şirinkal, Ozan Akhan, Esin Umulu.*

mu sağlayan bir üst katmanı oluşturur. Çehov'un iç motiflerini, başka deyişle, başkaldırısını görebilmek için, bu katmanları dikkatle almak gerekir. Bu işlem dikkatsizce yapıldığında, iç katmanlarla kabuk arasındaki ince denge ve *gerçek* ile *başkaldırı*'nın iç içeliği zedelenebilir. Onun oyunlarında olumlu ile olumsuzu aynı anda içeren bir sentez vardır; o, acı çeken insanlara yakınlık duyarken, yine aynı insanların saçmalıklarına kızan bir gözlemci durumundadır. Bu sentezini bir yanda coşku ve duygusallık, öte yanda tersinlemeyi içeren bir gülmeceyle yoğurur.

Onun başkaldırısı birbirine karşıt iki yönde gelişir: Bunların ilki insanların tembelliğine, sorumsuzluğuna ve dar ahlak anlayışı içindeki ahlaksızlıklarınadır. İkincisi sıradanlığa, kabalığa ve kültürsüzlüğedir. Bu da yazarın yozlaşmış yığınsal kültür yoluyla, içinde bulunduğu toplumsal gerçeklere yönelttiği eleştiride ortaya çıkar.

Bu düşüncelerin ışığında *Kül Altındaki Kor* çıplak sahnede oynandı. *Aksiyon tasarımı*'yla yaptığımız işlemde, kulis perdelerini ve frizleri kaldırdık, sahnenin gizli kalan yerleri seyircinin gözleri önüne serildi: Kaloriferler, havalandırma boruları, hoparlörler, vantilatörler, ışıldaklar, kablolar vb... Sahne gerisindeki kalorifer kazan dairesine açılan kapı ise işlerlik kazandı. Simsiyah, loş sahneye birdenbire açılan ve açıldığı anda göz kamaştıran bir ışığın sahneye akmasıyla umudun, özgürlüğün kapısı gibi bir şey oldu. Sahne gerisinde ve sağında dev raflarda mankenler, giysiler, sahne eşyaları, aksesuvarlar ve onların arasında birer nesne gibi hareketsiz duran oyuncular... Yaşlı aktör Svetlovidov'un anıları içindeki kişilere sıra gelince, canlanan ve sonra yine tozlu raflardaki yerini alan insanlar bunlar. Sahne tasarımının hareketlerini yalınlığa götürerek bunların tiyatronun özellikleriyle uyum sağlamasına çalıştık. Değişik mekânlar yalnızca bunlarla ortaya çıkarıldı. Ama gösterinin ağırlığı oyunculara ve onların oyluma olan tavırlarına yüklendi.

Oyuncular, bu gösterideki oylumu, çevrelerindeki gerçekçi nesnelere olan tepkileri ve eğilimleriyle yarattılar. Bir tiyatronun aksesuvar deposunda başlayan oyun, sahne değişimine hiç gereksinim bırakmadan, baştan sona aynı sahnede tamamlandı. Yalın, ekonomik ve o derece etkili oldu. *Aksiyon Tasarımı*, yönetmenler için yaratıcı, çekici ve yoğun bir çalışmayı gerektirir.

Öğrenciler, başta gözde öğrencilerimden biri olan Vahide Perçin (Gördüm), Can Kahraman, Ozan Akhan, Esin ve Ersin Umulu olmak üzere Sadık Yağcı, Engin Özsayın, Tunç Denizer, Yılmaz Tüzün, Funda Şirinkal, Somer Karvan, Ayşın Tamer ve Ali Ekber Diribaş, hepsi çok üstün bir oyun çıkardılar. Onlar bu başarılarını şimdi dışarda da sürdürüyorlar. Kendi oyun düzenimden de tatmin olmuştum. Böyle başarılı yapımla yabancı festivallere katılma düşüncem vardı ama gideriz gidemeyiz kaygısıyla bunu öğrencilere söylemedim.

Erol Keskin'in bölümümüzdeki laboratuvar çalışması

Fakültemize iki kez gelen Ayla Algan ve asistanı, bir kez de Haluk Şevket Ataseven'le birlikte gelmişlerdi. TAL'da (Tiyatro Araştırma Laboratuvarı) İstanbul Şehir Tiyatroları'na bağlı bir tiyatro deney işliğinde yararlı çalışmalar yapıyorlardı. Buraya yabancı tiyatrocuları da çağırıp onlarla çalışıyorlardı. Bu arada, tiyatro antropolojisi üzerinde çalışan Eugenio Barba'yı da getirmişlerdi. Bu beni ilgilendirdi ve uygun bir zamanında, bizim oyunculuk dalı öğrencileriyle bir haftalık atölye çalışması yapması için farklı bir isim düşünüyordum. Hülya İstanbul'da katıldığı bir kongrede Erol Keskin'le karşılaşıp onu davet edince, Keskin de bu daveti sevinerek kabul etti. Sağ olsun, bizim için bir vakit yaratıp İzmir'e geldi ve bizim çocuklarla 15 gün boyunca çalıştı.

Gelmeden önce 12'şer adet 1x1 metrelik kare şeklinde mermerşahi tülbentler ve 70 cm uzunluğunda iki ucu kapalı plastik borular istedi. Hülya'yı arayıp "12 delikanlı ile çalışacağım, seçimi size bırakıyorum" demiş. Hülya yanlış anlayıp "12 erkek öğrenci mi?" diye sorunca Keskin, "Kızlar da delikanlı olamaz mı o yaşlarda" demiş. 6 erkek, 6 kız öğrenci seçildi ve stüdyoda son derece özverili

Atölye çalışması sırasında Özdemir Nutku, Erol Keskin ve Hülya Nutku.

bir çalışma başladı. Çalışmanın başlığını "Beden ve Tin (Ruh)" koymamızı istedi.

Tema olarak *Deli Dumrul* öyküsü seçildi. Erol bu çalışmanın başarısı için çocuklarla sabah 06.00'da okulun önünde buluştu. Konuşmaları yasaktı ve göz temasıyla anlaşarak üçlü gruplar halinde fuara kadar uzanan bir güzergâhta koşuyorlardı. Onlardan istenen kentin sabah uyanışını gözlemlemeleriydi. Ardından stüdyoya dönüp hem kentin sabah durumunu hem o sabah kendi ruh hallerinin nasıl olduğunu kaleme almalarını istiyordu. Ağır bir çalışmaydı. Onlara Tai Çi yaptırdıktan sonra doğaçlamaya başlıyordu.

İki haftalık bir çalışmadan sonra çok başarılı bir gösteri ortaya çıktı, Sinema öğretim üyesi Faik Kartelli, bu çalışmayı videoya aldı, fotoğrafları da öğretim üyemiz Levent Berber çekti. Öğrencilerin her biri ellerindeki değneği öykünün gelişimine göre denge malzemesi olarak kullanırken, tülbentlerle yüzlerini kapatarak nötr hale getiriyorlardı. Bedenin istekleri ile içinde bulunulan ruh halinin karşıtlığı bu yolla verilmeye çalışılıyordu. Beden-nefes, ses-denge ve bedenin çeşitli anlamlarda kullanılması da bu çalışmanın içindeydi. Oyunculardan oluşturduğu müzik grubu anlatıya eşlik ediyordu.

15 günün sonunda "Çalışma boyunca öğrencilere hizmetle yükümlüsünüz" dediği iki asistanım Hülya Doğan ve Gaye Cankaya da çok yorulmuşlardı. Gösterinin bize sunulacağı gün stüdyonun küçük bir alan olması nedeniyle Erol "herkes en sevdiği iki kişiyi getirebilir" demiş. Neyse ki Hülya da ben de bu gruba dahil olmanın keyfiyle stüdyoya gittik. Yere oturan seyircilerin dizlerine kadar örttükleri beyaz bir örtü vardı. Çok etkili bir çalışma ortaya çıkmıştı. Gösterinin sonunda örtü kalktı, sevgili arkadaşım Erol'un, asistanlarla organize ettiği ikramlar ve asistanların getirdiği çaylarla bu başarılı çalışmayı kutladık. Doğrusu değerli dostum Erol, çok yararlı bir atölye çalışması yapmıştı. Hiçbir maddi talebi olmadan, disiplin, meslek aşkıyla evimizde kaldığı iki hafta boyunca yaptığımız sohbetlerle okulda çok güzel anılar bırakarak İstanbul'a döndü. Kendisinin bu çalışması için minnettarım.

Ankara turnesi

Oyun oynandıktan sonra, öyle bir rağbet gördü ki oyun üzerine o güne kadar görmediğimiz sayıda yazı yazıldı. İlan vermediğimiz ve reklama verecek paramız olmadığı halde, hemen her gazetede oyun üzerine haber vardı. Bu da bizim için yeterliydi. Bu arada Hülya, o sırada TOBAV (Devlet Tiyatroları Opera ve Balesi Çalışanları Vakfı) başkanı olan Tamer Levent'e bir öneri götürdü. Ankara'da *Kül Altındaki Kor*'u TOBAV yararına oynayabilirdik. Bu öneri hemen kabul gördü. O sırada maddi sıkıntısı olan bu yapıyı desteklemek için gişe gelirinin tümünü onlara bırakma kararımızı Hülya, Tamer'e söyleyince bize Küçük Tiyatro tahsis edildi ve iki temsilimiz de kapalı gişe oynadı. TOBAV da ikinci temsilin sonunda bizim için ken-

Ankara, Küçük Tiyatro'daki maket sergisinde dostlarla. (Soldan) Turgut Özakman, Ergin Orbey, Oktay Aniç, Sevda Şener, Özdemir Nutku, Talay Toktamış.

Devlet Tiyatroları baş ışık uzmanı Nuri Özakyol ve Özdemir Nutku.

di mekânlarında bir yemekli buluşma gerçekleştirdi. Daha sonra TOBAV'dan İzzet Ararat, Hülya'ya telefon edip elektrik ve su giderlerini ödediklerini söyleyerek teşekkür etti. Böylece adımızı Ankara seyircisine duyurmuş olduk.

Sahne teknisyenimiz Oktay Aniç, arkadaşının eski otobüsünü ayarladı, Rektörlük dekor ve giysiler için bir kamyon verdi. Hepimiz cebimize harçlığımızı koyduk ve öylece Ankara'ya yollandık. Bu eski otobüse aşinaydık, çünkü aynı otobüsle Denizli Festivali'ne gitmiştik. Öğrenciler

mutluydu, sevdikleri bu oyunu Ankara'da da oynayacaklardı. Küçük Tiyatro hem akustiği hem atmosferi açısından hoşlandığım bir tiyatroydu. Yanımızda getirdiğimiz, tasarım öğrencilerinin yaptığı dekor maketlerini, dekor ve giysi eskizlerini Küçük Tiyatro'nun fuayesinde sergiledik.

Ankara seyircisi bu sergiye de büyük ilgi gösterdi; çünkü o güne dek bir tiyatronun fuayesinde böyle bir sergi akıl edilmemişti. Öğrenciler, o sırada dekan olan, ODTÜ mezunu Akın Süel'in yardımıyla, şubat tatilinden yararlanarak ailelerinin yanına gitmiş öğrencilerin boşalttığı ODTÜ öğrenci yurtlarında kaldılar. İkinci gecenin sonunda TOBAV'dan çıkışta öğrencileri yurda götürecek otobüsü beklerken, Ankara'nın karlar içindeki o soğuk gecesinde, İzmirli çocuklarımızın üşümemesi için Oktay Aniç'in orada bulunan çöp bidonlarındaki çöpleri yaktırarak ısınmalarını sağlayışı unutamayacağım bir andır.

Ankara Tiyatro Bölümü öğretim üyeleri, dostlar ve hemen hemen Ankara'nın tüm eleştirmenleri ve seyirciler meraktan tiyatroyu doldurdular. Sanırım temsil beğenildi ki bazı dostlar oyunu izlemek üzere ikinci temsile de geldiler. Bu arada, Ankara'daki ilk öğrencilerimi ve uzun zamandır iletişim kopukluğu yaşadığım birçok dostumu da görme fırsatını yakaladım.

Bu turne başarılı olunca, yani Ankara seyircisi iki temsili de doldurunca çocukların kendilerine güvenleri daha da arttı ve turnenin tadı damaklarında kaldığı için İstanbul'a da gitmeyi önerdiler. Ama İstanbul tiyatro şenliğinin programı çoktan belli olmuştu. Bu nedenle gidemeyeceğimizi öğrencilere söyledim. "Bakarsınız başka bir fırsat çıkar" diye onları teselli etmeye çalıştım. İşte, nisan ayının sonuna kadar sürecek temsillerin tazeleme provalarını yaparken beklenmedik bir fırsat çıktı.

Kurmuş olduğumuz WTTI'de en yakın dostlarımdan biri, Doç. Malcolm Keith Kay'di. O sırada, o, Batı Sidney'deki Nepean Üniversitesi Tiyatro Bölümü'nün artistik direktörüydü. 1992 yılının şubat ayıydı. Bir pazar günü telefonum çaldı, açtım, telefondaki Malcolm'du: "Özdemir, 6-26 Nisan tarihleri arasında WTTI adına Sidney'de bir eğitim şenliği düzenledik. Topluluğunuzla özellikle sizin de gelmenizi istiyoruz."

Bu, bulunmaz bir öneriydi. Elimde iki güzel çalışma vardı, biri Çehov kolaji, öbürü Erol'un atölye çalışma videosu. Ama pek de umutlu değildim. Bunca öğrenciyle ta Avustralya'ya nasıl gidecektik? Malcolm'a: "Bilemiyorum, Malcolm, elimden geleni yaparım ama parasal bir destek bulursak geliriz" dedim. Ne ki içimde bunun olasılığının çok az olduğu duygusu vardı. Öyle kapı kapı gezip bir sponsor için dilenemezdim. Ama bu çekici öneri de aklımı kurcalıyordu.

Temeli eğitim olan bu şenliğe çok önem veriliyordu. Daha bizim Sidney'e gidip gidemeyeceğimiz belli değilken, Sidney gazeteleri bizim 3. Tiyatro Günleri'ne katılacağımız haberini yapıyorlardı. Örneğin, Sidney'de Türkçe yayımlanan *Yorum* gazetesi (13 Ocak 1992) "Dokuz Eylül Üniversitesi, Nepean Tiyatro Şenliği'nde" başlığını atmış, altına da oynayacağımız oyunun adını ve temsil günlerimizi belirtmiş. Bu haber bizi hem kaygılandırdı hem de Sidney'e gidebilmemiz için bir kırbaç etkisi yaptı.

Sidney'de yayımlanan *Yeni Vatan* gazetesi de (13 Mart 1992) rezervasyonun yapılacağı telefon numarası ile Sidney'deki Türklere 14, 15 ve 16 Nisan'daki temsillerimize gelmelerini salık veriyordu. Ayrıca Batı Sidney Üniversitesi'nin yayımladığı derginin şubat sayısında yine

bizim topluluktan söz edilmekte ve temsil günleri belirtilmekteydi. İngilizce *Nepean News*'un şubat sayısında bizim oyundan bir resimle birlikte oyun hakkında bilgi veriliyordu. Şenliğin başlama tarihi olan 6 Nisan 1992 tarihli *Yorum* gazetesi, asistanımla Sidney'e geldiğimi bildirip yine temsil günlerini veriyordu. Bu haberlerde sevgili dostum Malcolm'un dahli olduğunu anlamıştım. O, topluluğumuzu Sidney'de görmek istiyor ve bu haberlerle, oraya gitmemiz için bizi bir açıdan kışkırtıyordu.

İmdadıma eşim Hülya yetişti. O sırada yardımcı doçentti ama iyi bir organizatör ve girişimciydi. Bir plan yaptı; önce ne yaptı ne etti, Türk Hava Yolları'ndan önemli bir indirim sağladı, bunun için Ersin ve Esin Umulu Ankara'ya gittiler. Ayrıca havaalanlarında ödenen dış hatlar harcı için grubun ülkemizi temsilen gönderildiğine ilişkin yazıyı almak üzere bir başka öğrencimizi görevlendirdi.

21 kişinin cep harçlığı için, Rektörlük dahil hiçbir parasal yardım alamadık. Ama adını şimdi anımsayamadığım İzmir'in en önemli sigorta şirketlerinden biri, "Siz dünyanın bir köşesinde Türkiye'yi temsil edeceksiniz, orada zehirli böcekler çoktur" deyip duyarlılık göstererek hepimizi ücretsiz olarak her türlü kazaya karşı sigorta etti. Bu sigorta şirketi yola çıkmadan önce de eski Efes Oteli'nin önünde toplu fotoğrafımızı çekti. Ama öğrencilerin cep harçlığı bir sorundu.

Öğrencilerin kimi cep harçlığını ailesinden, kimi borç alarak sağlamaya çalıştı. Hatta bir öğrencimin, annesinin kurban için ayırdığı parayı, yine annesinin rızasıyla cep harçlığı yaptığını duydum. Hülya'nın bir diğer başarısı da, uzun yıllar Almanya'da çalıştıktan sonra Türk Hava Yolları'nda görevli olan bir yetkilinin de hoşgörüsüyle, seyahat dönüşünde ödenmek üzere bilet açığını garanti etmesiydi.

Nisan başında ön hazırlıklar için, öncü keşif birliği olarak asistanlarımdan Gaye Cankaya'yla Sidney'e uçtuk. Geri kalanlar Hülya'yla birlikte iki üç gün sonra geleceklerdi. Kuala Lumpur'dan Avustralya hava yollarının Quantas uçağıyla Sidney'e vardık. Ben, Sidney'e yaklaştık duygusunu taşırken Avustralya kıtasının güneydoğu ucunda olan Sidney'e, Kuala Lumpur'dan sonra tam dokuz saatlik bir uçuşla ulaştık. O zaman anladım ki, bir ada olarak gördüğümüz Avustralya, Avrupa kıtasından çok daha büyüktü. Böylece, otuz saatten daha fazla bir sürede İstanbul'dan Sidney'e erişmiş olduk.

Sidney'in 8 kilometre güneyinde olan havaalanından kent merkezine kısa sürede gittik. Havaalanında bizi Nepean Üniversitesi'nden Dr. Gordon Beattie bekliyordu. İngiltere'deki gibi, gidiş geliş soldandı. Sürücünün yanına, sol ön koltuğa oturmam Gaye'nin espri yapmasına neden oldu: "Yoksa siz mi süreceksiniz, Hocam" diye takıldı.

Bizi Sidney'in bahçeli evlerinin olduğu üniversitenin yakınındaki bir semte götürdüler. Ağaçlarda hiç görmediğim renk renk kuşlar, papağanlar vardı. Gittiğimizde, bir işçi, evin havuzunu temizliyordu. Bu ev sadece bize, öğretim elemanlarına ayrılmıştı. Konforlu, her gereksinimimizi karşılayacak bir evdi. Bize evi gezdirdiler, mutfakta, buzdolabını bizim için tıka basa doldurmuşlardı. "Bu malzeme kahvaltınız için, öğle ve akşam yemeklerini üniversitemizdeki restoranda yiyeceksiniz."

İlk kez bölüm kafeteryasına girdiğimizde kafeterya sahibi bizi "Gadey" diyerek karşıladı. Bu "Good Day" demekmiş. O sırada, bölümün diğer eğitmenleriyle tanıştık. Bizim önden gelmemizin en önemli nedeni o kadar rafı, demir aksamı, eşyaları İzmir'den buraya getiremeyeceğimiz için dekoru burada hazırlamak zorunda oluşumuz-

du. Her öğrenci kendi giysisini, aksesuvarını ve makyaj malzemesini getirecekti. Zaten önceden bunu Malcolm'la konuşmuştuk, o da dekoru iki gün içinde yapabileceklerini söylemişti. Bölümün atölyesi açıldı, Sidneyli tiyatro öğrencileri bizim eskizlere bakıp rafları yaptılar.

Ama önemli sorun, İzmir'de, Alsancak sahnemizin solda yukarıda yer alan kalorifer kazan dairesi ve kapısına benzer bir odacık yapmak ve oradan istediğim parlak ışığı elde edebilmekti. Bu odacık bizi epeyce oyaladı ama sonunda da ortaya çıktı. Yapılan odanın menteşelerinden dışarı o güçlü ışığın sızması canımı sıktı. Bunu yapan oyuncu öğrenciye bu sorunu çözmesi gerektiğini söylediğimde işaret parmağını şakağına silah namlusu gibi dayayıp intihar rolü oynayan öğrenci, yattığı yerde düşündükten sonra "Yes, Sir!" dedi ve pratik bir şekilde kapıyı yeniden monte ederek sorunu çözdü.

Prova sırasında yaşadığımız bir başka anekdot da şöyleydi: Sahne amiri, sahnenin kulisinde bulunan camdan yapılmış kulübesinde aksaklıkları not alıyordu. Her şey yolundaydı. Ancak final sahnesinde yaşlanan aktör Lear "Uğuldayın rüzgârlar" tiradını okurken, sehpanın üzerinde oyuncunun yaşamına giren metinlerin sayfalarının çıkan rüzgârla uçuşarak şiirsel bir şekilde sahneye dökülmesi gerekiyordu. Bunu İzmir'de yan kulise koyduğumuz, çalışıp çalışmamaya geç karar veren DMO işi vantilatörle çözmüştüm.

Oysa buradaki vantilatör kocaman ve güçlüydü. Kâğıtlar kütle halinde uçup yere düşünce tüm şiirsellik bozulmuştu. Ben çaresizce, "Oyunun bütün şiiri gitti" diye hayıflanırken, mikrofondan bir ses geldi: "Özdemir, kahve iç!"

"Kim bu?" deyince Hülya, sahne amirinin olduğunu söyledi. Türkçe konuşuyordu. Tunç yanındaymış ona sormuş. Çözüme yönelik ses tekrarladı: "Özdemir, kahve iç!"

Çaresiz dışarı çıktım. Kahvemi içtim. Aklım final sahnesindeydi. Aynı ses "Tamam!" deyince içeri girdim. Final sahnesi alındı. Vantilatör çalışınca, kâğıtlar yavaş yavaş kımıldıyor, hafif bir toz bulutuyla birlikte sahneye dağılıyordu. İstediğim efekti yakalamıştık. Sahne amiri kâğıtları toz pudraya buladığı için kâğıtlar birbirlerinden zorlukla ayrılıyordu. Nepean'ın öğrencileri hiçbir şeyden şikâyet etmeden çözüm üretebiliyordu. Hocalara isimleriyle hitap etseler bile mesafelerini ve saygılarını kusursuzca koruyorlardı. Provalara en eski giysileriyle geliyorlar, zemini tümüyle halı kaplı mekânda 5 dakikalık bir ara bile verilse yere uzanıp bedenlerini dinlendiriyorlardı. Bizdeki gibi hemen bir çay ve sigaraya yönelmek yerine, dinlenmeyi tercih ediyorlardı. Akşam olunca temsilimizde hepsi son derece şık bir şekilde salona konukları aldılar.

Batı Sidney Nepean Üniversitesi'nin Tiyatro ve Gösteri Eğitimi Bölümü (Department of Theatre and Performance Studies), Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nin bir birimiydi. 1970'li yıllarda, bir uygulama atölyesi olarak kurulmuş, birkaç yıl içinde bölüm durumuna getirilmiş. Bölümün iki sahnesi vardı. Bunlardan biri, daha büyük olan Rex Cramphorn Studio, öbürü daha çok görüntü ve ses konuları üzerinde çalışılan Ses ve Görüntü Stüdyosu'ydu (Audio-Visual Studio). Temsiller daha büyük olan sahnede verildi. Işık sistemi açısından çok zengin olan bu tiyatro sahnesi, Narlıdere'deki Özdemir Nutku Sahnesi'nden küçüktü, sofitosu yoktu (4x17,7x8,5 m). Neyse ki bizim, bu oyunda sofitoya bir gereksinimimiz yoktu. Olsaydı, sorun olabilirdi.

Avustralyalı öğrenciler aksesuvar raflarını ilk günün akşamı tamamladılar. Sahneden tüm frizleri ve kulisi örten bütün perdeleri kaldırtınca çıplak sahneyi elde ettik. Bölümün ışık teknisyeni ışıldakları ayarlarken, "Bir bakın, daha fazla ışıldak gerekiyorsa, depoda var" dedi.

Tiyatroda hazırda kaç ışıldak olduğunu sorduğumda, "1.400'ün üstünde" deyince nerdeyse küçük dilimi yutuyordum. Başkası olsa "Benimle alay mı ediyor?" diye düşünürdüm. Ama adamcağız ciddiydi. Tiyatroda bu kadar ışıldağa alışıkmışçasına, "Hayır, bu kadarı yeterli olur" dedim. O parlak ışıklı oda ve kapısı ikinci günün akşamı, birçok düzeltmelerden sonra bitti. Dekor tamamlanmıştı. Bunu kafeteryada bira tokuşturarak kutladık ve Sidney'e gelmek üzere yolda olan öğrencilerimizin başarısına içtik.

Ertesi gün öğleden sonra Hülya ile öğrenciler geldiler. Onlar önce THY ile Yeni Delhi'ye gidip yakıt ikmali ve yiyecek desteği aldıktan sonra Singapur'a, oradan da Quantas Havayolları'yla Sidney'e ulaşmışlardı. Hepsi o uzun uçak yolculuğundan dolayı şaşkın ve yorgundular. Ama asıl olacakları bilmiyorlardı. Avustralya dünyanın güney yarıküresinde olduğu için, geldiğimden beri geceleri uyuyamıyordum, uykum gündüzleri geliyordu. Gündüz başkalarının yanında uyumamak için kendimi zor tutuyordum. Bunun, Avustralya'ya kuzey yarıküreden gelen herkesin derdi olduğu ama birkaç gün içinde alışacağımız söylendi. Gerçekten de üç gün sonra geceleri uyumaya başladım. Bu yüzden Gaye de ben de öğrencilere "Uyumayın, geceyi bekleyin" önerisinde bulunduk.

Öğretim elemanlarımız kaldığımız evi çok beğendiler. Peki, öğrenciler nerede kalacaklardı? Bunu sorduğumda onların, buraya yakın bir ormanın içindeki bungalovlarda kalacağı söylendi. Ertesi gün öğrencilere rahat edip etmediklerini sorduğumda, hiç kimse şikâyet etmedi, çünkü Avustralya'ya kadar gelmiş olmamızı bir mucize sayıyorlardı. Bu onlara yetmişti. Bir gün dinledikten sonra ilk provamızı yaptık. Öğrencilerimiz, buradaki tiyatro bölümünün elindeki teknik imkânlara şaşırmıştı.

Sidney'de 3. Tiyatro Günleri

Tiyatro Günleri, yazar Richard Neville'in konuşmasıyla açıldı. Bu kısa konuşmadan sonra Jean Callaghan'in yönettiği orkestra, besteci Henry Purcell'in "Gelin Sanat Çocukları" (*Come Ye Sons of Art*) adlı parçasını çaldı. Bu parçaya opera solistleri eşlik ettiler. Sonra birkaç akademisyen daha kısa konuşmalar yaptı, en son Malcolm Keith Kay konuştu. Bundan sonra bir kokteyl verildi. Bahçeye çıkıldı ve beni karşılayan Gordon Beattie'nin tiyatro öğrencileriyle okulun çimenleri üzerinde hazırladığı bir sokak gösterisi izlendi, herkes tarafından da beğenildi.

Oysa benim için bu, oyunculuk eğitiminde erken yapılmış bir çalışmaydı. Çünkü henüz bedenini ve onun olanaklarını tam olarak bilmeyen birinci sınıf öğrencileri, Uzakdoğu kültürünün etkisi altındaki Avustralya'da büyük kâğıt ejderha kuklalarını gezdirirken bedenlerini çeşitli şekillerde kullanarak adeta kendilerine duydukları bir hayranlık duygusu içinde taklide dayalı bir performans sergilediler. Fikrimi sorduklarında bunu aynı biçimde açıkladım. Hocalarına bu düşüncelerimi ilettiklerinde onlar da bu konu üzerine düşünmüşler. Şimdiden benim orada kalıp kalmayacağım konuşulmaya başlanmıştı bile.

Tiyatro günlerine katılan topluluklar Çekoslovakya, ABD, Polonya, İsveç, Türkiye, Avusturya, Fransa ve doğal olarak Avustralya'ydı. İlk temsilimiz Çekoslovakya'dan[1] sonra 14 Nisan'daydı. Ayrıca 15 ve 16 Nisan'da iki temsilimiz daha vardı. İlk temsilimizden sonra bizi kutlayanlar sıraya girmişti. Bu arada, Fransa grubunun yönetmeni Mösyö François Florent yanıma gelip kutladıktan sonra:

1 O yıllarda, bu ülke, Çek Cumhuriyeti (Çekya) ve Slovakya olarak henüz bölünmemişti.

"Size bir şey soracağım."

"Buyrun sorun."

"Temsilinizin atmosferi tam anlamıyla Çehov tadındaydı, peki ama öğrencileriniz Rusçayı nasıl öğrendiler?"

Şaşırdım: "Hepsi Türkçe konuşuyorlardı."

"Ya öyle mi! Çalışmanızı o kadar beğendim ki bana Rusça oynuyorlarmış gibi geldi."

Aslında bu safça soru beni memnun etmişti; demek ki Çehov'un atmosferini yakalayabilmiştik.

Temsillerimiz gerçekten büyük ilgi gördü, o zamana kadar izin verilmediği halde 250 koltuklu salona ek iskemleler ve tabureler getirildi. Avustralyalılar dışında, oraya uyum sağlamış eğitimli Türklerin de olduğu seyirci arasından temsilleri arka arkaya seyredenler bile vardı. Sidney'de yayımlanan gazetelerin tümünden övgü dolu eleştiriler aldık. Oranın kalburüstü eleştirmenleri, bir öğrenci topluluğundan bu kadar profesyonel bir temsil beklemediklerini, bunun büyük bir sürpriz olduğunu belirttiler. Türkçe yayın yapan bir radyoda Hülya ve benimle spiker Ayşe Kemikoğlu ve dinleyicilerin telefonla bağlanarak yayına katıldığı bir söyleşi yaptılar. Kısacası, ülkemizi hakkıyla temsil ettiğimize inanıyorum.

24 Nisan 1992 tarihli *Yeni Vatan*'ın manşeti şöyleydi: "9 Eylül Üniversitesi Tiyatro Bölümü'nün verdiği temsiller ayakta alkışlandı." Bu konuda oldukça uzun bir yazı yazan Nilda Çorapçı, oyunun konusunu yazdıktan sonra şöyle diyordu:

> 14, 15 ve 16 Nisan gecelerinde çok başarılı bir şekilde sahnelenen bu oyunlara hem Türk toplumundan hem Avustralya ve festivalde yer alan diğer ülke seyircileri tarafından gösterilen rağbet, son derece dikkat çekecek kadar çok

fazlaydı. 200 kişilik üniversite tiyatro salonu tamamiyle dolu olup bazı izleyiciler için koltuklarda yer kalmadığından, sandalyelerde oturarak oyunu izledikleri görüldü. [...] Türkiye'yi temsilen festivale katılan Dokuz Eylül Üniversitesi Tiyatro Bölümü öğrencilerinin aldığı coşkulu alkışlar gerçekten çok gurur vericiydi. Ve bu coşkunun giderek artarak ayakta alkışlanmaya dönüşmesi görülmeye değer, insanın tüylerini ürperten bir takdirin ses olarak semalara yükselmesiydi. [...]

Aynı gazetenin, aynı sayısında başka bir köşe yazarı, Bayram N. Peköz de önce beni İzmir'den tanıdığını yazıyor ve eleştirisini şöyle sürdürüyordu:

Tiyatroyu yaşamıyla özdeşleştirmiş, yalnızca Türk tiyatrosunda değil, dünya tiyatrosunda da kendini kabul ettirmiş bir üstat Özdemir Nutku. [...] 15-16 Nisan tarihlerinde sergilenen Kül Altındaki Kor adlı oyun; sahne dekoru, kostüm, oyun anlatımı, içerik, yorum ve oyuncular açısından Avustralyalı ve yabancı gruplar tarafından övgü dolu eleştiriler aldı. Öğrencilerden oluşan oyun kadrosunu profesyonel oyunculardan ayırt etmek güçtü. Sayın Nutku, bu oyunla aynı zamanda Avustralyalılara "tiyatro dersi" de veriyordu. [...]

27 Nisan tarihli *Yorum*, "Dokuz Eylül Üniversitesi Grubu Tiyatro Festivali'nin yıldızı oldu" başlığının altına topluluktaki öğrencilerimin tek tek adlarını yazdıktan sonra, dördüncü sayfada benimle yaptıkları söyleşiyi veriyordu.

Ülkemizde, şair, öykü yazarı ve başarılı bir tiyatro ve sinema oyuncusu olan Nihat Ziyalan, 21 Nisan tarihli *Turkish Weekly*'deki "Kanguru Günlüğü" başlıklı köşesinde beni anarak çok uzun bir yazı yazmıştı. O da temsilden haz duymuş ki uzun bir yazı yazma zahmetine girişmiş.

Temsilden önceki son provamız bittikten sonra bir de baktım, kadim dostum Nihat Ziyalan da provayı izleyenler arasında; sessizce girip arkadan oyunu izlemiş. Uzun yılların özlemiyle kucaklaştık. Benim Avustralya'ya geleceğimi öğrenince hop oturup hop kalkmış. Neden daha önceden haber vermedim diye biraz da sitem etti. Haklı olabilirdi ama gelip gelmeyeceğimiz kesin değildi, sonra da bir telaşın içinde düşmüştük. Sidney'e gelir gelmez de hazırlıklar, benim ona telefon etmemi geciktirmişti. Özür diledim ve ilk temsilden sonra Hülya'yla birlikte onlarla buluşmak istediğimizi söyledim. Eşi Nedret Hanım'la tanışmamıştık; bu vesileyle onu da tanımış olacaktık. Nihat, nasıl geleceğimizi anlattı. "Sizi istasyonda karşılarım."

Gelir gelmez, ev sahiplerimiz hepimize Avustralya doları cep harçlığı vermişlerdi. Gişedeki memura Sidney'e iki kişilik bilet istediğimde her birimiz için 3.75 dolar tuttuğunu söyledi, ben de 7,50 doları uzattım.

"Bir dakika lütfen" diyerek bir hesap makinesi çıkardı ve gerçekten de 7,50 dolar tuttuğunu gördü ve bana, "Bunu nasıl bildin?" gibisinden baktı. Aslında şaşıran Hülya ve bendim. Bu kadarcık parayı nasıl olur da aklından hesap edemezdi.

Sonradan Nihat'a sorduğumda, buradaki bütün okullarda öğrencilerin hesap makinesi kullandıklarını söyledi. Yani okullarda aritmetik öğretilmiyordu! Herkes çarpmaları hesap makinesiyle hallediyordu. Avustralya'daki bir Türk ailesinin ortaokula giden çocuğuna, "7 kere 8 ne eder?" diye sorduğumda, çocuğun gözleri büyüdü, sanki ona ileri bir fizik formülü sormuşum gibi, "Bu çok zor" deyip hesap makinesine başvurdu. Okullarda ders olarak

Özdemir Nutku ve Nihat Ziyalan, Sidney.

Hülya Nutku, Nedret Ziyalan ve Nihat Ziyalan, Sidney.

hayvanların dünyası, koalalar, kangurular hakkında bilgi veriliyor. Çocuklara çeşitli oyunlar öğretiliyor. Turistlere nasıl yol gösterecekleri, tarımın önemi üzerinde duruluyor. Doğa ve hayvanlar âlemi anlatılıyor ve konukseverlik üzerinde duruluyor.

Nihat Ziyalan benden beş yaş küçüktü. Yakışıklı bir şair, öykücü ve edebiyat yazarıydı. Ayrıca Ankara Sanat

Tiyatrosu'nda ve 150'ye yakın filmde oynamıştı. Yılmaz Güney'in çevirdiği filmlerde kendini iyice tanıtmıştı. Nihat Ziyalan'la 1960'lı yıllarda o Ankara Sanat Tiyatrosu'ndayken tanışmış ve dost olmuştuk. Daha öncede de söylediğim gibi, ben zor dost olurum. Nihat'a hemen kanım ısınmıştı. Şair Ülkü Tamer, onun *Severim Pazartesileri* adlı kitabını okuduktan sonra, "Kitapta baştan sona mizahla yumuşatılmış bir hüzün var. Abartısız, ince ince işleyen bir hüzün. Son derece dengeli" diye yazmıştır. Nihat, çok duyarlı bir yazın insanıydı. 1980 yılında Avustralya'ya gidip orada kaldı. Onu 12 yıldır görmemiştim. Şimdi artık özlem giderecektim.

Nihat'ın eşi, Nedret Hanım bizi çok sıcak karşıladı. O günden sonra her fırsat bulduğumuzda vaktimizi onlarla birlikte geçirdik. Onlar sayesinde Avustralya ve oradaki Türk göçmenler hakkında epey bilgi aldık. Çok insan tanıdık. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra, Türkiye'den Avustralya'ya sayıları bir hayli tutan beyin göçü olmuş. Üst seviyede bilgisayar mühendisleri, ekonomistler, bankacılar, öğretmenler, matematikçiler Avustralya'ya göç etmişler. Tanıdığımız eğitimli Türkler çok iyi görevlerde bulunuyorlardı.

Öte yandan işçi olarak göç edenlerin çoğu kendi içlerine kapanmışlardı. Eğitimi olmayanlar kendilerine göre bir getto kurmuşlar ve Auburn adlı kentte bir cami yaptırıp kabuklarına çekilmişler, Avustralyalılarla kaynaşamamışlardı. Ama eğitimli ve meslek sahibi olanlar Avustralya'daki yaşama uyum göstermişlerdi. Bizim temsillerimizi de onlar doldurdular.

Dikkatimizi çeken başka bir şey de sokak direklerinin üzerinde hâlâ Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının fotoğraflarının asılı olmasıydı. Oradaki eğitimli Türkler, bu üç

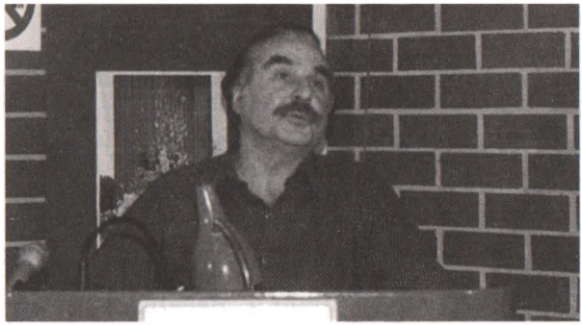
fidanın idamını anlamakta çok güçlük çekiyorlar ve her fırsatta bu adaletsizliği kınıyorlardı.

Nihat ile Nedret'in iki oğulları vardı, Türkçeyi unutmasınlar ve doğru konuşsunlar diye onları sık sık oradaki amatör tiyatro etkinliklerine sokuyorlarmış. Nedret Hanım çok usta bir terziydi ve Nihat'la birlikte garajlarında giysiler üretip Paddington Market'te satıyorlardı. Firmalarının adı One Way'di. Bu üretimlerinden bana ve Hülya'ya da armağan ettiler. Paddington Market, Sidney'in en ucuz eşyalarının ve giysilerinin satıldığı özgür bir satış alanıymış ve en çok da hippiler tarafından ziyaret ediliyormuş. Daha sonra gidip gezdiğimiz bu alanda Aborjinlerin sokakta yaptığı müzik, ortalıkta dolaşan ilginç giysili hippiler, çok değişik şekillerdeki balonlar, renkli aksesuvarlar vb. gördük... Hülya "Beni bırakıp gidebilirsiniz" deyince onun burayı çok sevdiğini anladım.

Bir gece, Avustralyalı Türkler otomobilleriyle bize kenti gezdirdiler, Sidney'in en büyük alışveriş merkezi olan, rengârenk neon ışıklarıyla gecenin gündüze çevrildiği Kings Cross semtine geldiğimizde bizi arabadan indirmediler, kendileri de inmediler; çünkü burası geceleri çok tehlikeli bir yer oluyormuş. Örneğin iki üç serseri birden yanınıza gelip para istiyor, vermediniz mi, bir AIDS iğnesiyle size hastalık bulaştırıyormuş. Polis bunlarla mücadele ediyormuş ama yeterli değilmiş. Ne yazık ki, gece vakti olduğu için bu semti gezemedik. Oysa çok güzel kafelerin, alışveriş merkezlerinin ve işyerlerinin olduğu bir semtti.

Deli Dumrul üzerine "master class"

Sıra, uluslararası eğitmenlere ve öğrencilere "master class" yapacağım güne geldi. Ben, Erol'un atölye çalışmasının vi-

Özdemir Nutku, "master class"ta konuşurken.

deosunu gösterdikten ve bir iki oyunculuk öğrencimle bu konuda gösteri yaptıktan sonra, her ülkeden arka arkaya sorular başladı. İşte o andan sonra müthiş bir dayanıklılık göstermem gerekiyordu çünkü üç dilde konuşuyordum; önce İngilizce, sonra Almanca ve Türkçe olarak soru ve yanıtları karşılıklı çevirmem, bir de sorulan soruları öteki dillere çevirmem gerekiyordu. Yaşamımda ilk kez bu denli yorulduğumu hissetmiştim. "Master class" sona erdiğinde Avustralyalı öğrencilerin, "Özdemir... Özdemir... Özdemir..." diye, elleriyle kolçaklara vurarak tempo tutmaları beni hem şaşırttı hem mutlu etti. Doğal olarak, bu bağırış çağırış bizim öğrencilerle birlikte öteki öğrencilere de sirayet etti ve bütün salon adımı bağırmaya başladı.

Avustralyalı öğrencilerin bölüm başkanına benim orada kalıp bölümün eğitmenlerinden biri olmamı önerdiklerini, yine sonradan Malcolm'dan öğrendim. Bu, beni ziyadesiyle mutlu etti. Ama yetişme tarzım gereği, ben kendi çöplüğümde olmayı yeğ tuttum ve bu ilginç öneriyi reddetmek zorunda kaldım. Öğrencilerin bu ısrarı devam edince Malcolm, "Hiç olmazsa bir sömestr bizde kal" diye ısrar etti. Ama kalamazdım çünkü İzmir'deki işlerim henüz bitmemişti.

Harikalar diyarı bir ülke

Yüzyıllar önce suçluların sürgün yeri ve İngilizlerin hapishanesi olan Avustralya, bugün düzenli toplumsal yaşamın bir örneği olmuş. Ben elbette yalnızca Sidney'den söz edeceğim. Gökdelenlerin bulunduğu işyerleri ile çalışanların oturduğu bahçeli, yüzme havuzlu, ağaçlar arasındaki evleri kentin farklı yerlerinde, iş günleri yorulanların dinlenecekleri bir atmosferde yapılmış. Belediye havuzların ve bahçelerin bakımını üstüne aldığı gibi, her evi de denetler durumda. Tek bir kurumuş ağaç bulursa, o evin sahibine ağır bir ceza uygulanıyor. Ağaçlara, insan kadar önem veriliyor. Bütün uygar ülkelerde böyle değil mi?

Avustralya kendine özgü bir ülke. Aborjinleri, çeşitli ırkları ve farklı ülke insanlarıyla güzel bir mozaik oluşturmuş; metroya bindiğinizde bütün renkleri görüyorsunuz. Keseli hayvanları, kuşları, yılanları ve zehirli böcekleriyle bir serüven ülkesi. "Tasmanian Devil" (Tasmanya Şeytanı) dedikleri yırtıcıyı da orada gördüm; koskoca bir kanguruyu bir dakikada kemik yığını haline getirdiğini söylediler. Ama çok utangaçmış, gündüzleri kovuğundan çıkmazmış. Sabaha karşı güneş doğarken avlanmak için ortaya çıkar, sonra da hemen kovuğuna çekilirmiş. Hayvanat bahçesinin bir görevlisi, ricam üzerine bir ağaç kovuğunun içine hortumla su sıkarak onu çıkarabildi. Ama o kadar hızlı bir hayvan ki onu saniyeler içinde görebildim. Orta boy bir köpeğe benziyordu, boynu yoktu; kafası ile gövdesi doğrudan birleşmiş gibiydi. Avlanmaya sabaha karşı çıkmasının nedeni, o saatlerde hayvanlar ağır uykuda olduğu içinmiş.

Bakıcılar, hayvanat bahçesinin zehirli yılan ve timsahtan sonra en tehlikeli hayvanının, boynuzlu bir kuş olduğunu söylediler. Devekuşu büyüklüğünde, parmaklık arkasında

duran bu kuşa yaklaştığımızda gök gürültüsüne benzer bir sesle göğsündeki tüyler kabarıyor, birer keskin kılıç gibi dikiliyordu. Bir de delici orta parmakları var. Koca kanguruların karnını bu orta parmakla deşiyormuş. "Wombat" denilen insan büyüklüğündeki keseli ise dev bir fareyi andırıyor. Önce yaklaşmakta duraksasanız da bakıcısı karnının okşanmasından çok hoşlandığını söylüyor. O zaman ona yaklaşacak cesareti buluyor insan. Karnını okşadığınızda da arkası üstü yatıp bundan büyük zevk alıyor.

Ayrıca Okyanus'un altında çok ilginç bir cam tünelleri var, buraya "Akvaryum" diyorlar. Her yanda deniz canlılarını gördüğümüz cam bir tüp. Tepenizde, sağınızda solunuzda her türlü deniz canlısı var; buna köpekbalıkları da dahil. İnsan hem çok eğleniyor hem ya bu cam tüp kırılırsa diye biraz tedirgin oluyor. "Wallabi" adı verilen cüce kangurular insanlarla çok iyi anlaşıyor. Onlara fındık fıstık vermek serbest, zaten arkadaşlık yapmaları da bu sayede olabiliyor.

Sidney, ikinci büyük kent Melbourne'a, harita üzerinde yakınmış gibi görünüyor ama karayoluyla dokuz saat sürüyor; 878 kilometre... Kaldığımız 21 gün içinde bize Sidney'in birçok yerini gezdirdiler; dünyaca ünlü Sidney Operası'nın yedi sahnesi bulunuyor ve bir mimarlık harikası. Sidney Körfezi, bizim Boğaziçi gibi, her iki kıyısında yeşil ormanlar arasında köşkler, villalar var. Kentin merkezi, iş merkezi olan gökdelenlerle dolu. Halkın büyük çoğunluğu merkezden biraz uzakta en yükseği üç katlı olan bahçeli, havuzlu evlerde oturuyorlar. Sidney'de, doğanın en güzel bölgelerinden biri, Blue Mountains (Mavi Dağlar) dedikleri ormanlık bölge. Çeşitli renkte ağaçlar, bir göl haline getirdikleri şelaleler, ağaçlar arasında ahşap bungalovlar, çeşitli renkte ve büyüklükte papağanlar, dallara tünemiş kokolar var. Mavi Dağlar'daki evini kendisi

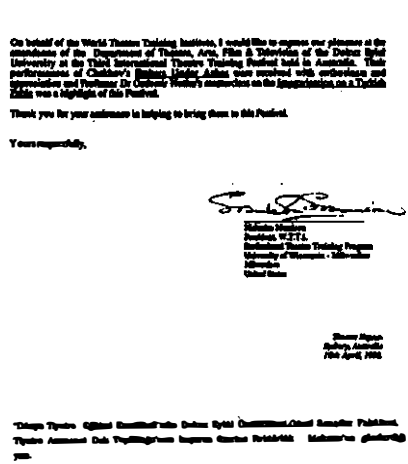
yapmış olan Malcolm bizi oraya davet etti. Gittiğimizde evin önünde bir yılan gömlek değiştirmişti, Hülya şaşkın ve biraz da ürkek halde, hemen içeri girmemizi önerdi. Avokadolu bir salata yiyip sohbet ettik. Elbette, burada zehirli örümcekler, böcekler ve yılanlar da vardı. Bunun için hepimize birer panzehir şişesi verdiler. Soktukları anda hemen bunu sürecekmişiz. Neyse ki kimseye bir şey olmadı.

Avustralya'da dünyanın en garip ama güzel, çeşit çeşit hayvan ve böceği bulunuyor. Bu yüzden bu hayvanları, kuşları sınır dışına çıkarma yasağı koyulmuş. Doğayı son derece dikkatle koruyorlar. Türkiye'ye döndükten sonra Mavi Dağlar'da büyük bir yangın çıktığını haber alınca içim cız etti, çünkü o yangında ağaçlar dışında, kim bilir kaç hayvan, böcek ve kuş telef olmuştur.

Yurda dönüş

Çok güzel geçen üç haftanın sonunda törene benzer bir vedayla bizi uçağımıza götürdüler. Doğrusu Avustralyalıların konukseverliği bizi mest etmişti. İleride İzmir'de bir eğitim şenliği yaparsak, onları en iyi şekilde ağırlamayı aklıma koymuştum. Yine 33 saatlik bir uçak yolculuğundan sonra İstanbul Atatürk Havaalanı'na indik. İki saat sonra kalkacak İzmir uçağını beklemek zorundaydık. İzmir'e vardığımızda herkes çok yorgundu. Ama hiç başarılamayacak bir turne gerçekleştirmiş ve sesimizi Avustralya'ya kadar duyurmuştuk. Bu bize yorgunluğumuzu unutturuyordu.

İzmir'e dönüşümüzden bir hafta kadar sonra, ekinde WTTI Başkanı Malcolm Morrison'ın imzalı yazısıyla birlikte Rektör Prof. Dr. Namık Çevik'ten gelen bir teşekkür ve kutlama yazısı aldık. WTTI Başkanı'nın yazısı şöyleydi:

Sidney'den gelen yazı.

Dünya Tiyatro Eğitimi Enstitüsü adına, Dokuz Eylül Üniversitesi Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü'nün Avustralya'da düzenlenen Üçüncü Uluslararası Tiyatro Eğitimi Festivali'ne katılmasından dolayı memnuniyetimizi belirtmek isterim. Onların, Çehov'un *Kül Altındaki Kor* temsili büyük bir hazla izlenmiş ve Prof. Dr. Özdemir Nutku'nun, bir Türk masalı üzerine yaptıkları doğaçlama çalışması hakkındaki "master class"ı Festival'in zirvesi olmuştur. Onları bu festivale göndermekteki yardımınız için teşekkür ederim. Saygılarımla.

Malcolm Morrison. WTTI Başkanı. Wisconsin Üniversitesi, Milwaukee, ABD

WTTI Başkanı Dr. Malcolm Morrison, Rektörlük'e yazdığı bu mektupla yetinmemiş, 5 Temmuz'da bana da uzunca bir mektup yazmıştı. Bu mektupta, oyunumuzun Tiyatro Şenliği'ndeki en başarılı yapım olduğunu belirtiyor-

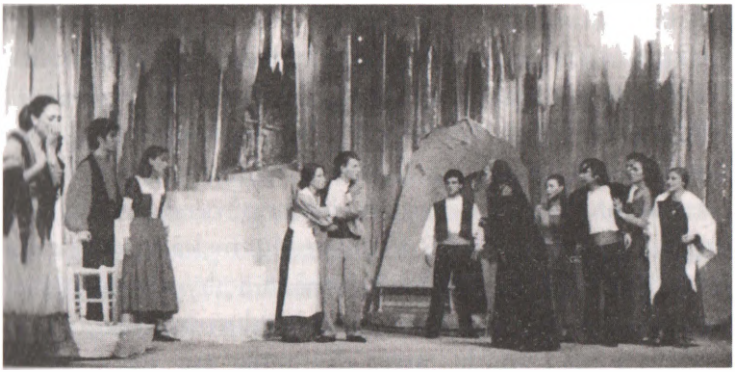
du. O da Milwaukee'deki Wisconsin Üniversitesi, Profesyonel Tıyatro Eğitimi Programı'ndaki öğrencileriyle, John Steinbeck'in *Gazap Üzümleri* adlı uyarlamasını başarılı bir biçimde sahnelemişti. Mektupta, yaptığım kolajı övüyor, oyun düzenindeki yorumu ve oyuncuları çok başarılı bulduğunu söyleyerek beni tekrar kutluyordu. Bu yabancıların beğendikleri kişileri yukarı taşımalarına gıptayla bakıyorum. Ne yazık ki bizde bunun tam tersi olur; eğer başarılıysanız sizi paçanızdan çekip kendi seviyelerine indirmeye çalışırlar. Yerinde saymamızın bir nedeni de bu değil mi?

Rektör Prof. Dr. Namık Çevik'in 29 Nisan 1992 tarihli yazısının içeriği ise şöyleydi:

> Sayın Prof. Dr. Nutku,
>
> Üyesi bulunduğunuz World Theatre Training Institute'un başkanı Mr. Malcolm Morrison'ın göndermiş olduğu fakstan, Avustralya 3. Tiyatro Festivali'nde başarı ile sergilemiş olduğunuz "Bir Türk Masalı Üzerine Doğaçlama" ve "Kül Altındaki Kor" adlı yapıtların son derece olumlu izlenimler bırakmış olduğunu öğrendim. Bunun üniversitemiz adına gurur verici olduğunu belirtmek isterim. Şahsınızı, bölüm elemanlarınızı ve öğrencilerinizi tekrar tebrik eder, başarılarınızın devamını dilerim. Saygılarımla.
>
> (İmza) Prof. Dr. Namık Çevik, Rektör

Sidney'de Türkçe yayımlanan *Yorum* gazetesinin sahibi Aşkın Baran'dan da bir mektup aldım. Aşkın Bey'in 28 Nisan 1992 tarihli mektubu şöyle başlıyordu:[2] "Sevgili Hocam, Dünyanın öbür ucunda bir hayranlar kitlesi bırakarak döndünüz. Biz hâlâ sizi konuşuyoruz. Söyleşimizi gazetede olduğu gibi yayımladık. Yararlanmak isteyenler

2 Her üç mektup ve eki belgeliğimizdedir.

Kanlı Düğün'*den orman sahnesi, 1992-1993 Sezonu.*

için az bulunur bir fırsat niteliğinde bir söyleşi oldu. [...]" ve bu minval üzere gidiyordu. Aşkın Bey, bu söyleşiden bana iki kopya, öğrencilere vermek üzere de birkaç kopya daha gazete kupürü de göndermişti.

Yeni bir oyunla ikinci Ankara turnesi (1993-1994)

Bir süredir sahnelemeyi düşündüğüm, Lorca'nın *Kanlı Düğün* adlı şiir dolu oyununu bir an önce sahnelememi gerçekleştiren olay, TOBAV'ın Ankara'da düzenlediği Tiyatro Okulları Buluşması'na daveti oldu. Bu oyun ödenekli ve özel tiyatrolarda birçok kez oynanmış ama nedense ormandaki düş sahnesi hep budanmıştır. Bu alegorik düş sahnesi benim için yazarın engin fantezisini ele veren anlamlı ve önemli bir bölümdür.

Federico Garcia Lorca, 19 Ağustos 1936'da, Franko'nun faşist militanları tarafından vurularak öldürüldüğünde 38. yaşını sürüyordu. Lorca'nın kukla oyunlarından sonra sahne için yazdığı oyunu olan *Kanlı Düğün* (1933) ilk oynanışından çok kısa bir süre sonra dünyanın dört bir yanında sahnelenmiştir. Bugün de bir-

çok tiyatroda değişik yorumlarla sahnelenen bu oyunda, yazar, Castille'in dağ köylerinin birinde sonu kanla biten bir düğünü ele alır. Lorca'nın şiirli dili ve imgeleri dinamik hale getiren yapısı, işlenen olayı olağanüstü bir masal havasına dönüştürdüğü gibi, yırtıcı doğanın ortasında sürekli savaşım veren kişilerin de özelliklerini vurgular. Oyunun imgesel atmosferi ve dili olayın geçtiği mekâna ve çevreye göre değişir; sahne kıraç bir mekâna açılıyorsa sözcükler ve imgeler daha yabanıl ve yırtıcı bir durum alır.

Lorca bu oyunda, artık dramatik şair değil, şiirsel dram yazarıdır. Oyundaki simgeler büyük bir ekonomiyle kullanılmıştır. Gerçekçi olaylarda bir düş dünyasının renkleri vardır.

Oyunda Leonardo'nun atının nal sesleri *leitmotiv* olarak kullanılmalıydı. Çığlık, at nalları ve bıçak birbirinden ayrılmayan şiirsel simgelerdi. Oyunun başına ve sonuna eklemeler yapılabilir ve Gelin'in düğün öncesi ruhsal durumunu yansıtabilmek için bir de düş sahnesi eklenebilir.

Lorca, aynı zamanda halk tarafından tutulmuş birçok müzik yapıtının bestecisiydi; bunun için oyunlarındaki müzik duygusu dramatik gelişimle organik bir biçimde kaynaşmıştı. Lorca'nın gitar için bestelediği notaları da çalışmamızda kullandık.

Oyunun müziğini yakalayabilmek için önce onun şiirini yakalayabilmek gerekir. Tiyatronun esası şiirdir. Sözcükleri harekete geçirdiği ve eyleme dönüştürdüğü için şiirsiz bir tiyatro düşünülemez.

Oyunun Tahsin Saraç-Turan Oflazoğlu çevirisini kullandım. Fransızcadan çevrilmişti. Ben de İngilizcesi ve Almancasıyla karşılaştırarak oyun üzerinde çalıştım. Oyunun atmosferine çok uygun olan Lorca'nın besteleri dışında, Flamenko gitarist ve besteci Carlos Montaya'nın müziğini seçtim. Tasarım öğrencilerinin başarılı çalışmalarıyla dekor

ve giysiler ortaya çıktı. Aralarında profesyonel yaşamda ünlenen Duygu Türkekul, Efter Tunç, Aylin F. (Akay) Dinler, Sevtaç Demirer gibi tasarım öğrencileri de vardı.

Kadro dağılımını, her zamanki gibi, sınıflara göre düzenledim. Son sınıflara birincil, üçüncü sınıflara destek rollerini verdim. Oyunun dönüşüm noktası olan orman sahnesine ve düş bölümüne çok önem verdik ve kanımca Lorca'nın şiirli atmosferini yakalayabildik. Ankara'da temsilimizi, çok sevdiğim Küçük Tiyatro'da verdik.

Adana Devlet Tiyatrosu'nda Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım

1993-1994 Dönemi. Carl Zuckmayer'in *Köpenick Yüzbaşısı, Bir Alman Masalı* adlı oyununu sahnelemiş, temsillere başlamıştım. O sırada, Adana Devlet Tiyatrosu Müdürü Erhan Gökgücü'nden telefon geldi: Haldun Taner'in *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım* adlı oyununu sahnelememi istiyordu. O yıllarda, Erhan'ı çok iyi tanımıyordum, bir iki kez görüşmüştük ama sonraki yıllarda aramızda gelişen yakın dostluk henüz ortaya çıkmamıştı. Çok sevdiğim Haldun Taner'in Kabare Tiyatrosu atmosferiyle gelişen bu göstermeci oyununu sahnelememi istemesi beni sevindirmişti.

İlk kez, 1964 yılında oynanan otuz iki[3] tabloluk "İbret"lik bu oyun, gerek içerik gerek biçim açısından üç dört yıl kadar sonra arka arkaya ürettiği kabare tiyatrosu oyunlarına giriş niteliğinde sayılabilir.

Yıllarca "Devekuşuna Mektuplar" başlığı altında köşe yazıları yazan Taner'in böyle bir tiyatro türünde başarı-

3 İlk versiyonu 28 tablodur. Taner, daha sonra bu oyunu 12 Mart Muhtırası'na kadar getirerek dört tablo daha eklemiştir.

Adana Devlet Tiyatrosu'nda sahnelediğim HaldunTaner'in Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım'*ından bir sahne.*

ya ulaşması hiç de şaşılacak şey değildir. Toplumumuzun devekuşlarını ve devekuşu yaşamını yakından tanıyan yazarın, kafalarını kuma sokanlara elbette söyleyeceği çok şey vardı. Türk toplumunun geçirdiği evrimlerden kesitler gösteren Taner, bu panoramik gösteride "ibret" veren sorunlara değinir.

Çalışmaya başlamadan besteleri Cem İdiz'den, dansların koreografisini de Tufan Kaytmaz'dan istedim. (Tufan, Ankara Sarar İlkokulu'ndan Hülya'nın sınıf arkadaşıymış. Adana'da karşılaşmaları çok hoş oldu.) Dekoru yapacak olan, tasarımcı Haluk Işık'a minimalist bir dekor yapmasını söyledim. Bu dekoru olabildiğince çocuk oyun bahçesine benzetmesini, örneğin salıncak, dönme dolap, kaydırak hatta sığdırabilirse tahterevalli bile koymasının iyi olacağını belirttim. Giysiler için de mezunlarımızdan tasarımcı Funda Karasaç'ı seçtik.

Oyunun başından sonuna kadar sahnede olacak ve adeta bir meddah görevi olan, Anlatıcı için 1983 yılında Ankara'daki konservatuvarın Beşevler yerleşkesinde, Cüneyt Gökçer'in sahnelediği *Marat/Sade* oyununda dikkatimi çeken ve mezun olduktan sonra Adana Devlet Tiyatrosu'nun kadrosunda olan Tayfun Erarslan'ı seçtim.

Tayfun hem esnek hem zeki bir genç oyuncuydu, onunla rahat çalışacağımdan emindim. Nitekim de öyle oldu; Tayfun başarılı bir Anlatıcı olarak istediklerimi yerine getirdi.

İyi bir kadrom vardı; İzmir'den mezunlarımız Yunus Emre Bozdoğan, Süreyya Kilimci, Necmettin Amaç dışında, Volkan Eğilmez, Şener Kökkaya, Galip Erdal, Elif Erdal, Mustafa Kurt, Sibel Özer, Tevfik Tarhal, Aysel Çakar Kara. Bu kalabalık oyunda elbette iki üç rol birden oynayanlar da oldu.

Bu oyunu beş yıl sonra, 1999-2000 tiyatro döneminde bir kez de İzmir'de sahneledim. Benim için aynı oyun da olsa, bu yeni bir heyecandı çünkü tekrar sahnelediğim bir oyunda yeni özellikler bulup çıkaracağımı bilirim. Bu oyun minimalist bir dekor gerektirir, bu yüzden yine sade bir dekorla çıkardık oyunu. Bestecim yine Cem İdiz'di. Dans düzenini bölümümüz eğitmeni olan Sibel (Sönmez) Erdenk'e verdim. Sahne tasarımı, giysi ve donatımlıklar üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri tarafından yapıldı.

O sırada bu oyunun kadrosunda olan üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri Bülent Alkış, Burak Altay, Engin Altan Düzyatan, Senan Kara, Zeynep Nutku, Özgür Dereli, Serhat Güzel vb. sonradan çeşitli kurumlarda başarılı sanatçılar oldular.

Oyun İzmir'de çok tuttu ve biz de Alsancak'taki sahnemizde kapalı gişe, üçer temsil verir olduk. Çocuklar yoruluyorlardı ama mutluydular.

Bir de filmde oynamak mı?

Adana'dan döndüğümün ertesi günü, sinema öğretim üyesi Ragıp Taranç odama geldi:

"Hoş geldiniz! Biz de sizi bekliyorduk, Hocam."

"Ne o, yokluğumda bir yaramazlık mı oldu?"

"Hayır Hocam. Bölümün çevireceği filmde Baba rolünü oynamanızı rica edecektim."

"Teşekkür ederim ama bu kadar işimin arasında bir de filmde oynayamam."

"Hocam, filmi yazın çekmeye başlayacağız. Hem de Ayvalık'ta, yani sizin kaldığınız yere de yakın. Ayrıca isterseniz sizin sahnelerinizi önceden çeker tatilinize de engel olmayız."

"Peki Ragıp, önce senaryoyu okumak isterim."

Ragıp getirmiş olduğu senaryoyu vererek teşekkür edip gitti. Senaryonun kapağında, "Senaryo: Zühal Çetin" yazıyordu. Zühal de bizim kadronun başarılı bir öğretim elemanıydı. Filmin yönetmenleri yine bizdendi: Ragıp Tarınç ve Faik Kartelli, görüntü yönetmeni Onur Çakaloz da öyle... Yapımcılardan biri, yine bizden Faruk Kalkan (diğeri Necip Sarıoğlu). Ragıp'ın öğretim üyesi, müzisyen eşi Berrak da film müziklerini yapmayı yükümlenmiş. "Bunlar benim ailem" diyerek öneriyi kabul ettim.

Bu çok küçük bütçeli bir filmdi. Bu yüzden, sadece Gelin ile Damat'a giysileri diktirildi. Oyuncuların hepsi kendi giysilerini getirdi. Yaz maz demeden, takım elbiselerimizi hazırlayıp bavullarla tatile taşıdık. Benim sahnelerim, Gülsen Tuncer ve eşimi oynayan oyuncunun mazereti üzerine otelde müşteri olan bir hanımlaydı. (Ragıp yazlığı arayıp Hülya'dan oyuncu gelmediği için eşimi oynamayı önermiş, Hülya da kibarca reddetmiş.) Bir de Damat rolündeki, oğlumu oynayan İzmir Devlet Tiyatrosu'ndan tanıdığım Evren Sertel'di.

Başka deyişle, sadece üç dört sahnem vardı. Onu da sağ olsunlar, Ragıp ile Faik, beni bir an önce azat etmek için sahnelerimi çekmeyi öne aldılar. Yalnızca deniz kıyı-

sında çay bahçesinde çekilen kalabalık düğün sahnesi için Ayvalık'a bir kez daha gittim. Yazları kaldığım Burhaniye Ören'den Ayvalık'a olan yol 20-25 dakika kadar sürüyordu. Bu da bir problem olmadı.

Bu filmde, Gülsen Tuncer, Şener Kökkaya, Osman Dikiciler, Derya Herek, Aslı İlker, Recep Yener, Sefa Sezer gibi oyuncular vardı. Sonradan kendini Şafak Sezer diye tanıtan Sefa Sezer'i o zamanlar tanımıyordum. Bir gün tesadüfen aynı masaya düşünce Ragıp'ın da ricasıyla bana açıldı: "Hocam, çok kötü durumdayım, cebimde beş liram bile yok. Sizden ricam, İstanbul'da beni bir yerlere yerleştirirseniz, size minnettar olurum."

"Tamam Sezer, bir bakayım, neler yapabilirim."

İstanbul'dan yıllarca uzak kalmıştım, gerçi dostlarım vardı ve beni kırmazlardı. Sonra aklıma geldi, "Bunu yapsa yapsa Müjdat Gezen yapar" dedim ve Müjdat da ricamı gerçekleştirdi. Sefa Sezer İstanbul'a gitti ve Şafak Sezer oldu. Aferin ona! Ne ki minnettarlık şöyle dursun, bir telefon açıp teşekkür etmedi. Aslında, böyle bir vefa örneği de beklemiyordum. Ama konu açıldı, birden anımsayıverdim.

Filme gelince, sinema öğretim kadrosunun bir kısım öğrencilerle kotardığı bu film üzerinde çok yazıldı, çizildi. Beğenenler de beğenmeyenler de oldu. Benim için önemli olan, sinema eğitmenlerinin, beş parasız, böyle büyük bir işe cesaret etmeleridir. Doğrusu bu filmin çekilişinde ufacık bir katkım olduysa, benim için yeterlidir. Bu film, büyük bir çaba ve özveriyle ortaya çıktı. Bu filmde oynadığım için hiç gocunmuyorum. Benim için de bir deneyim oldu. Üstelik ödül alan 1993 yapımı *Bir Düğün Masalı* adlı film TRT 2'de birkaç kez gösterildi.

İzmir'de Düzenlediğimiz 5. Uluslararası Tiyatro Eğitimi Festivali (1996)

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü ve Dünya Tiyatro Eğitimi Enstitüsü'nün (WTTI) işbirliğiyle 3-18 Mayıs 1996 tarihleri arasında Teos'ta başlatılan, İzmir, Efes, Priene ve Bergama'da sürdürülen 5. Uluslararası Tiyatro Eğitimi Festivali her yönden başarılı, daha önemlisi yararlı oldu.

Evrensel bir dil olan tiyatronun dünyaca sayılı profesyonellerinin ve eğitmenlerinin denetiminde, yarının genç aktörlerini yetiştirmede önemli bir köprü olan bu enstitü, 1990 Ekim'indeki kuruluşundan bu yana, dünyanın çeşitli üniversiteleriyle işbirliği yaparak tiyatro eğitimine ilişkin üçer hafta süren şenlikler düzenliyordu; bunlar sırasıyla 1990'da Milwaukee'deki Wisconsin Üniversitesi (ABD), 1991'de Bratislava'daki Sahne Sanatları Fakültesi (Slovakya), 1992 yılında, bizim de katıldığımız Sidney'deki Nepean Batı Sidney Üniversitesi (Avustralya) ve 1994'te yine Bratislava'daki Sahne Sanatları Fakültesi'ydi. Bu, hem eğitimi hem profesyonelliği kapsayan festivallerde, uluslararası karma öğrenci toplulukları ile çeşitli ülkelerden gelen eğitmenlerin yönettiği "workshop"lar, akademik düzeyde "master class"lar ve bir de katılan ülkelerin hazırladıkları temsiller yer almaktaydı.

Bu uluslararası enstitünün 9-10 Ekim 1994 tarihlerinde Viyana'da yaptığı yönetim kurulu toplantısında, 1996 yılındaki festivalin gösteri temasının antik tiyatro olması, bunun için en uygun ülkenin Türkiye ve işbirliği yapılacak yükseköğretim kurumunun da enstitünün kurucularından biri ve yönetim kurulu üyesi olan Dokuz Eylül Üniversitesi, GSF Sahne Sanatları Bölümü olduğu üzerinde duruldu. 1996'daki uluslararası festivalin İzmir'de, bölümümüzün işbirliğiyle gerçekleştirilmesinin önerilmesine karar verildi ve ben de bunu kabul ettim.

Bu yüzden, o günden beri hazırlanıyordum. Hazırlığa erken başlamanın ödülünü aldım ve 1996 yılına girdiğimizde çalışmalarımızın büyük kısmı tamamlanmıştı. Ankara'ya Kültür Bakanlığı'na giden Hülya'nın mütevazı bir ödenek istemesine şaşıran yetkililer teklifi hemen kabul etmişti. Sağ olsun, günümüzde Seferihisar'a çok büyük gelişmeler getiren Belediye Başkanı Tunç Soyer'in o zamanlar Sığacık'ta (Teos'ta) beş yıldızlı bir turizm tatil köyü vardı. Bize büyük bir indirim yaparak konukları ağırlayacağını söyleyince şenliğimizin işleri kolaylaştı. Üstelik, Tunç Soyer ödemeyi ilerleyen süreçte yapabileceğimiz bir opsiyon da tanımıştı. Ayrıca Hülya, kızımın Amerikan Koleji'nden sınıf arkadaşının annesi olan Kısmet Oteli'nin sahibi Hanzade Hanım'la görüşerek, Kuşadası'ndaki otel restoranında konuklara bir öğle yemeği düzenleyebileceği müjdesini almıştı. Rektörlük de ulaşımımızı sağlayınca hazırlıklar tamamlanmış oldu.

Bu şenliğe altı tiyatro okulu başvurdu: University of Wisconsin, Milwaukee, Theatre Trainig Program, ABD; Pantswowa Wyza SzkolaTeatralna Krakowic, Polonya; Teater-och Operahögskolan, Göteborg, İsveç; Academy of Drama and Film, Budapeşte, Macaristan; University of

Western Sydney-Nepean, Avustralya; Ecolé Florent ve yöneticisi François Florent, Paris, Fransa. Ancak yol parası bulamadıklarından bunların ikisi, Macaristan ve Fransa, şenliğe gelemeyeceklerini bildirdi; diğer dördü, Avustralya, İsveç, Polonya öğrencileriyle, ABD iki profesyonel oyunculuk eğitmeniyle katıldı. İzmir, Sahne Sanatları Bölümü ve dört yabancı grupla, temsiller dışında, atölye çalışmaları, üst düzey seminerler ve tartışmalar yapıldı. Doğal olarak bunlar hem eğitmenlere hem öğrencilere büyük yarar sağladı.

Bu önemli uluslararası şenliğe katılan okullar Türkiye dışında, Polonya, Krakov'dan Wyzsa Szkola Teatralna; İsveç, Göteborg'dan Teater-och Operahögskolan; Avustralya, Sidney'den, Nepean University of Western Sydney'di. ABD üniversitelerinden de iki eğitmen, biri WTTI Başkanı Malcolm Morrison, öteki de oyuncu ve oyunculuk eğitmeni Alan Rust şenliğe katkıda bulunmak için geldiler.

Şenlik, 5 Mayıs 1996 günü Teos'ta, dünyanın en büyük Dionysos Tapınağı'nın kalıntıları arasında yapılan bir doğaçlamayla açıldı. Teos'un tiyatro tarihi açısından önemini vurgulamak için kısa bir konuşma yaptım: Ayrıca oyunculuk tarihi açısından da çok önemli olduğunu, ilk oyuncular birliğinin MÖ 3. yüzyılda burada kurulduğunu, Atina'ya ve diğer kentlere oyuncuların buradan dağıldığını, şenliğe neden buradan başladığımızı da kısaca anlattım. Bu konuşmam, gelen yabancı öğrencileri hem şaşırttı hem heyecanlandırdı. Onlara şu soruyla yöneldim: "Acaba o günün oyuncularının sorunları sizce neler olabilirdi?" Tartıştık ve bugünün sorunları üzerine konuştuk.

İleride çokuluslu bir tiyatro topluluğu kurma hazırlığı içindeki Dünya Tiyatro Eğitimi Enstitüsü'nün antik tiyatro konusunda Ege'deki başka bir ülkeyi değil de

Türkiye'yi seçmesi memnunluk uyandırmıştı. Ülkemizdeki tiyatro eğitimi kadar İzmir'in kültür yaşamına da büyük katkısı olan böyle bir uluslararası festivalin hem mesleki açıdan hem dış siyasetimiz açısından büyük yarar sağladığı kesindi. İki hafta süren bu festivalde uluslararası karma "workshop"lar düzenlendi, akademik düzeyde en son eğitim sistemlerine ilişkin bildiriler sunuldu ve bunları destekleyen gösteriler yapıldı. Teos, Efes, Priene ve Bergama sit alanlarında halka açık temsiller verildi.

Teos'ta yapılan açılış doğaçlamasının teması "Savaş ve Barış"tı. Uluslararası bir tiyatro eğitimi şenliği için bunun doğru bir seçim olacağını düşünmüştüm. Yapılacak doğaçlamayı eğitmenimiz Mahmut Gökgöz denetleyecekti. İzin alınarak tapınağın çevresinde ateşler yakıldı, doğaçlamaya başlandı. Ev sahibi olarak doğaçlamaya önce öğrencilerimiz başladı, sonra da yabancı ülkelerden gelen öğrenciler birer ikişer katıldılar. Bu aynı zamanda öğrencilerin birbirleriyle kaynaşmaları için bir vesile oldu. Doğaçlamanın bitiminde, Hülya'nın sponsor olarak bulduğu bir şarap firmasının gönderdiği kaliteli şarapları katılımcılara dağıtarak, onlara "Evet, Dionysos'un çocukları sizin için kadehimi kaldırıyorum!" dedikten sonra hep birlikte açılış kutlamasını gerçekleştirdik.

Resmi açılış ise Dokuz Eylül Üniversitesi Sabancı Kültür Merkezi'nde düzenlendi. Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Erhan Nakoman'ın, o sırada İstanbul Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni olan Erol Keskin'in ve ilgililerin konuşmasından sonra konuklara kokteyl verildi.

Bu eğitim şenliğinde bütün ülkeler önceden çalıştıkları oyunları oynadılar. Polonyalılar ve Avustralyalılar gösterilerini antik kentlerin tiyatrolarında yaptılar. Örneğin Polonya grubu Sofokles'in *Antigone*'sini antik Priene açıkha-

va tiyatrosunda, Avustralyalılar Bergama antik kentinin Aisklepion sağlık merkezinde yaptılar. İsveç topluluğu İzmir'deki sahneleri tercih etti. Temsillerin yanı sıra, atölye çalışmaları ("workshop"lar), üst düzey seminerler ("master class"lar) ve tiyatro üzerine tartışmalı paneller de program içindeydi. ABD'den aktör-yönetmen Alan Rust ile eğitmen ve WTTI Başkanı Malcolm Morrison seminerlere katkıda bulundular.

İsveç topluluğu, bir dans gösterisi, bir de Shakespeare'in *Fırtına*'sının yeni bir yorumuyla gelmişti. Bu okul, gösterilerini Türk-Amerikan Derneği'nde sundular. Bizim topluluk da o sırada antik oyunlar dizisinden hazırladığımız Aristophanes'in *Eşekarıları*'nı 14 Mayıs akşamı oynadı.

Türk ve yabancı öğrencilerin bir arada çalıştıkları "workshop"lar vardı: Bunlar, Türkiye'den Erol Keskin, Tamer Levent ve Özdemir Nutku'nun yönettikleri dışında, İsveç'ten Per Nordin ile Pia Muchin, Avustralya'dan Gordon Beattie'nin çalıştırdıkları öğrenci gruplarıydı. Ayrıca Avustralya'dan Paul Wilson, Polonya'dan Prof. Dr. Edward Dobrzanski ile Agnieszka Schimbcheiner atölyeler düzenledi; karma öğrenci gruplarıyla iki hafta süreyle oyunculuk alanındaki son çalışma yöntemlerini atölye çalışmalarında uyguladılar. Festivalin sonunda, bu çalışmaların bir değerlendirmesi yapıldı. Bu değerlendirmeye öğrenciler ve dinleyiciler de katıldılar.

7 Mayıs günü atölye çalışmalarından önce yabancı öğretim elemanlarının da katıldığı, oyunculuk eğitimi üzerine bir panel düzenledik. Burada hepimiz eğitim üzerine olan düşüncelerimizi açıkladık. Ben özellikle tiyatronun kolektif bir sanat olduğunu, sadece oyunculuk eğitimi ile tiyatro eğitiminin tamamlanamayacağını vurguladım. Panel sonu, konuyu genel bir tartışmaya açtık. Bu tartışmaya öğrencileri de davet ettik.

Polonya topluluğunun Priene antik tiyatrosunda oynadıkları Antigone.

Özdemir Nutku, "workshop"tan sonraki tartışmalı panelde.

9 Mayıs Perşembe günü, ev sahibi olarak, ilk "master class" benimdi. Genç oyunculuk adaylarına, İngilizce ve Türkçe oyunculuk üzerine düşüncelerimi aktardım.

"Oyuncu, dünyanın en zor elde edilen enstrümanıdır; çünkü insan düşünme, üretme ve yaratma melekesi olan

dünyanın tek varlığıdır. Bu varlığı yaratıcı bir enstrüman durumuna getirmek ise bilginin, sezginin, kavrayışın, sabrın yol gösterdiği usta ellerin uzun ve yorucu çalışmalarını gerektirir. Yeteneği olan ve oyuncu denilen yaratıcı bir enstrüman olmayı (vitrin değil) aklına koymuş bir kişi de olağanüstü çaba gerektiren bu işin üstesinden gelebilmek için, bir an bile yılgınlık duymadan büyük bir özveri ile çalışmak, denemek, yaratmak zorundadır.

11 Mayıs'ta, Polonyalıların Priene antik tiyatrosunda verdikleri Antigone temsilinden sonra Dr. Dobrzanski'nin Lehçe yazıp Türkçeye çevirttiği bildirisi kendi okullarındaki eğitim sistemi üzerinde duruyordu. Ertesi gün, İsveç'ten Per Nordin, oynadıkları *Fırtına*'nın sahnelenmesindeki yeni yöntemden söz ettikten sonra, Pia Muchin, doğaçlamalarda kullandıkları sistem üzerinde durdu.

14 Mayıs'ta Gordon Beattie, temsil ettikleri *Budalalar Gemisi* adlı kolajın ortaya çıkmasındaki doğaçlama çalışmalarını uygulamalı olarak Bergama'da gösterdi. Ben de birinci sınıfların oyunculuk eğitimi üzerine olan düşüncelerimi belirttim ve bu eğitim için gerekli olan hazırlık sınıflarının öneminden söz ettim.

Şenliğe katılan yabancı gruplar için Priene, Efes, Bergama, Şirince, Selçuk Müzesi, Teos başlı başına bir olay oldu. Konuklar yalnızca kitaplarda gördükleri antik kentleri gezmekten çok mutlu oldular. Konuk öğretim elemanları ve öğrenciler Ege'yi ve İzmir'i çok sevdiler. Aslında kim olsa severdi; çünkü kaldıkları tatil köyü Sığacık koyunda deniz kenarındaydı. Avluya bakan evler, eski ahşap Türk evi stilinde yapılmıştı; içleri de öyle dekore edilmişti. Avluda dev bir kafeste 100'ün üzerinde muhabbet kuşu vardı. Konuklar sabahları, kuş cıvıltılarıyla uyanıyordu. Ayrıca bu tatil köyünde her türlü konfor mevcuttu. Her-

İzmir GSF Oyunculuk Bölümü 2010 mezunları.

2000'li yılların başındaki mezunlardan Selda ve Ebru ile Pasaport'ta.

İzmir GSF Oyunculuk Bölümü 2013 mezunları.

kes birlikte yemek yiyor, birlikte denize giriyordu. İsveç dans tiyatrosundan bir kız öğrenci dünya ikincisi olan bir sörfçüydü. O da bu tatil köyünde sörf yapma olanağı buldu; çok mutlu oldular ve buralara hayran kaldılar.

Biz Avustralya'ya gittiğimizde öğrencilerimiz, bir ormanda izci kamplarındaki gibi bungalovlarda kalmışlardı. Biz konukları beş yıldızlı tatil köyünde ağırlıyorduk. Bu, özellikle Avustralyalıların çok hoşuna gitmişti. Kuşadası'nda denize bir kama gibi giren burun üzerindeki Kısmet Oteli ise konukların çok sevdiği bir yer oldu. Otelin terasında bizim için hazırlanan öğle yemeğine gittiğimizde hocalar ve öğrenciler ayrı masalarda oturduk. Bir iki dakika sonra Avustralyalı öğrencilerin masasında bir sıkıntı sezdim. Kimi tartışıyor, kimi masadan kalkmış denizi seyrediyordu. Yanımda oturan, onların kafile başkanı Prof. Beattie'ye öğrencilerinin ne derdi olduğunu sordum.

"Ben de bilmiyorum" deyip yanlarına gitti, onlarla konuştu, Az sonra yanıma geldiğinde iş anlaşıldı. Öğrenciler, bu lüks oteldeki yemeğe verecek paraları olmadığını söyleyip tedirginliklerini dile getirmişler.

"Lütfen öğrencilerinize söyleyin, hiçbir şey ödemeyecekler. Herkes bizim konuğumuzdur, az sonra otel sahibi, Hanzade Hanım gelip onlara, hoş geldiniz, diyecek."

Mr. Beattie gidip bunları söyleyince, o masadan büyük bir alkış koptu. Az sonra Hanzade Hanım geldi ve güzel bir İngilizceyle, "Türkiye'ye hoş geldiniz, hepinize afiyet olsun" dedi ve kayboldu.

Kahveler içildikten sonra masalardan kalkıldı ve bizi götürecek otobüsler gelinceye kadar herkes terastan Kuşadası'nı, gelen yolcu gemilerini ve denizi seyretmeye başladı. O sırada, yanıma Avustralya grubundan bir asistan geldi, "Çok güzel yerleriniz var" dedi ve yarı şaka yarı

ciddi, "Malcolm gibi, beni de bölümünüze alır mısınız?" diye sordu. Bu hiç beklemediğim soru karşısında biraz durakladıktan sonra, "Kim bilir, ilerde o da olabilir" dedim. Asistan, "Dilerim olur" dedi ve denizi seyretmeyi sürdürdü.

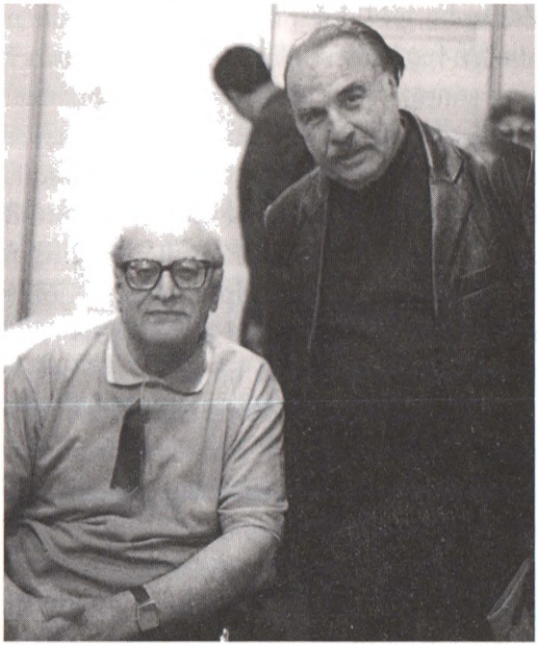
Polonyalılar, biraz daha içlerine kapanıktılar, belki de biraz çekingendiler demek doğru olur; çünkü onlarla konuştuğumuzda çok içten ve sıcak davranışları vardı. İsveçliler hem saygılı hem disiplinliydiler. Çok rahat ve dost canlısıydılar. Kısacası, bazı erkek öğrencilerimiz her gruptan bir kıza vuruldu ama bu geçici bir hevesti. Bizim kızların en iyi arkadaşları da Avustralyalılardı. Bu kaynaşma mesleki olarak da yararlı oldu çünkü gözlemlediğim kadarıyla aralarındaki konuşmalar genellikle ülkelerin dostluğu, tiyatro ve oyunculuk üzerineydi.

Sonuç olarak, çok verimli geçen bu festivalde öğrenciler arasında uluslararası platformda hem mesleki hem evrensel açıdan büyük bir kaynaşma oldu. Değişik okulların eğitim sistemleri izlendi, yeni düşünceler, öneriler ileri sürüldü. Bu da küçücük dünyaları içinde aynı yolları yürüyen birçok kimseye yeni yolların da olduğunu gösterdi. Uluslararası gençlik ve eğitim festivallerinin hem mesleki açıdan hem dünya barışı açısından büyük önemi olduğunu hep akılda tutmalıyız.

Güzel bir rastlantı

Server Tanilli'nin *Uygarlık Tarihi* adlı yapıtı benim için bir başucu kitabıdır. O kitabı tekrar göz gezdirmek için yanıma alıp TÜYAP Fuarı'na gittiğim gün konferans salonunda Server Bey'e rastlamaz mıyım!

Meğer onun da benim gibi konuşması varmış. Doğal olarak önce, elimdeki kitabı imzalattım. O da benim

Server Tanilli ve Özdemir Nutku, İzmir TÜYAP'ta.

gibi, 1931 doğumluydu ama benden birkaç ay küçüktü. 1978'de, evinin önünde uğradığı silahlı saldırı sonucu felç olmuş, yurtdışında uzun ve meşakkatli bir tedavi sürecinden sonra tekerlekli sandalyeye mahkûm olmuştu. Tedavi olup yurda döndükten sonra da *Cumhuriyet* gazetesinde ve çeşitli dergilerde yazmayı sürdürmüştür. Ama vefat ettiği 2011 yılına kadar hiç durmadan çalışmış ve yazmıştır. Kendisine büyük saygım vardı; çünkü bütün bu sıkıntılı durumuna karşın hiçbir zaman duruşundan vazgeçmemiştir.

Gizli Bir Şey Yok

O yıl çok sevdiğim Peter Brook'un *Gizli Bir Şey Yok* (*There Are No Secrets*) adlı üç uzun makalesini ya da

konferansını içeren kitabını çevirdim. Bu konferansların hepsi çok güzel, yepyeni düşünceleri içerir. Birinci makale, "Sıkıntının Kurnazlığı"; ikincisi, "Altın Balık"; üçüncüsü "Gizli Bir Şey Yok" başlıklarını taşır. Her üçü de bütün tiyatro insanları için birer mücevher değerindedir. Ama bu kitapla pek ilgilenen olmadı. Ben de evde, üç nüsha özel baskı yapıp bunu ciltleyip kitap haline getirdim ve özel "Nutku Yayınları" olarak kitaplığıma koydum. Hâlâ dışa açılmamış olarak kitaplığımda bekliyor.

Çok sevdiğim, Ören dostum, 2004'te yitirdiğimiz köşe yazarı Müşerref Hekimoğlu'na bu özel baskıdan birini vermiştim, yayınevlerinin ilgilenmediğini görünce *Cumhuriyet* gazetesindeki köşesinde bu durumu belirtmişti. Bu kitabı çevirdiğimde 65 yaşındaydım, şu anda 88. yaşımı sürüyorum. O kitap hâlâ basılmamış olarak bir yayınevi bekliyor.

2006 yılında, İKSV'nin (İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı) düzenlediği 15. Uluslararası Tiyatro Festivali'nde, Aya İrini'de, *Büyük Engizisyoncu* adlı oyun ile Ses Tiyatrosu'nda izlediğim Athol Fugard'ın *Sizwe Banzi Öldü* adlı oyunlarının başarılı rejisörü Peter Brook'la kilisede yapılan söyleşide bulunmak da ayrı bir keyifti.

Yeni bir çeviriye başlıyorum

Tiyatroyla uğraşanlar için başka önemli bir kitap da Martin Esslin'in *The Field of Drama* adlı kitabıydı. Peter Brook'un çevirisiyle ilgilenilmediğini görünce, dram sanatının göstergeleri üzerinde duran bu kitap çok yararlı olabilir diye düşünerek 1996 başında çeviriye başladım. Ne vakit bir kitap yazmaya ya da çevirisine başlasam, rastlantıya bakın ki bana da yeni bir idari görev veriliyordu.

Dekan olduğumda yaratıcı çalışmalarım aksamıştı; zaten bölüm başkanlığı tüm zamanımı alıyordu, aynı zamanda fakültenin senatörü ve Rektörlük Araştırma Fonu başkanıydım. Şimdi de Rektör Prof. Dr. Namık Çevik, beni yeni kurulan Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün müdürlüğüne atamıştı. Benim gibi, idare görevden hiç hoşlanmayan bir insanın, şaka gibi, o dönemde beş idari görevi vardı ve iki yıl sonra emekli olduğumda bu görevleri beş kişi paylaşacaktı. Bu kadar idari görev olunca kendi özel çalışmalarımın aksamaması elde değildi. İdari görevleri hiç sevmiyordum ama yine de görevlendirildiğim için en iyisini yapmaya çalışıyordum.

Bu durumda gecelerimden fedakârlık edip bu göstergebilim kitabını çevirmeyi sürdürdüm. Çeviriyi iki ayda bitirdim. Bir ay sonra bu kitaba Yapı Kredi Kültür Yayınları sahip çıktı ve Mayıs 1996'da kitap okurla buluştu. Yani tam bizim şenlik sırasında piyasaya çıktı. Brook'un o nefis kitabı ilgi görmemiş ama bu kitap çevirmemden bir ay sonra yayınevi tarafından istenmişti. Bunda biraz da göstergebilime duyulan ilgi, bu konu üzerine Türkçe çevirilerin hemen basılması ve birçok yazarın bu alanda kafa yorması etkili olmuş olabilir.

Diğer çalışmalarım

1996 yılında, baharın eşiğinde birden şiir yazma duygusuna kapıldım. Bu duyguya kapılmamın nedeni Salihli Şiir İkindileri'ni Ali Yüce dostum ve Hülya'yla birlikte izlerken, sevgili dostum Şadan Gökovalı'nın, yörenin şiir yazan gençlerini büyük bir coşku, övgü ve özendirici sözlerle sunuyor olması, orada bulunan gençler kadar beni de motive etmişti. Oysa ben 1950'li yıllarda üç kitapla atıldığım şairler dünyasından Nâzım Hikmet, Ahmed Arif, Attilâ

İlhan, Cemal Süreya vb. büyük ustaları okuyarak, "insan bir şeyi onu da hakkını vererek yapmalı" düşüncesiyle uzaklaşmıştım. Ancak şiire doyduğum o gün, Şadan'ın şiir coşkusuna, eve gittiğimde elektriklerin kesik olması eklenince Hülya'dan bir mum yakmasını isteyerek piyanonun başına geçtim; bir yandan piyano çalıyordum, bir yandan da dizeler zihnimden akıyordu.

Yıllardır şiir yazmamıştım. Ama bir gece uykuya dalmak yerine, kalktım, çalışma odama girdim ve sabaha doğru bir sürü şiir yazdığımı gördüm. Şiirlerin sonradan üstünden geçmek üzere yattım ama uyuyabilirsen uyu. Sonradan beğenmediğim şiirleri ve dizeleri çıkardım. Şiirleri bir süre nadasa bıraktım.

Aylar geçti, şiir yazma itkisi duyunca tekrar oturdum ve kendi yazdıklarıma baktım. Şiirlerin bir kısmını düzelttim ve birkaç yeni şiir yazdım ve yine dinlenmeye bıraktım. Ben şiirlerime bir süre sonra yabancılaşarak bakar ve öyle değerlendiririm. Şiiri bildiğim ve çok sevdiğim için, kendi şiirlerimin henüz hazır olmadığını düşünüyordum. Şiir kitabının adını *Uzun Atlar Vadisi* koydum. Yine ev baskısı bir kitap hazırladım. Buna bir uygun kapak bulup kitabı üç nüsha ciltleyerek bir nüshasını kitaplığıma koydum. Hâlâ kitaplığımda öylece duruyor. Ta ki besteci Cem İdiz birkaçını besteleyene kadar. Yine de acaba bastırayım mı diye düşünmekten kendimi alamıyorum.

1998 yılı, benim için telif yazma yılı gibiydi. Çehov'un sekiz değişik öyküsünü aldım ve onları sahne için uyarlayıp İnsancıklar başlığını verdim ama bastırmadım çünkü üstünde daha çalışmak istiyorum. Sadece, o yılki öğrencilerime sahne dersinde ödev olarak verdim ve sahnede nasıl olduklarını denedim. Yine de elimde tutuyorum, tıpkı diğer oyunlarımı sakladığım gibi...

Evde bastığım Uzun Atlar Vadisi, *1995.*

Aynı yıl, daha önce sözünü ettiğim, 1990'da senaryosunu yazıp bazı kısımların sunuculuğunu yaptığım *Türk Tiyatrosunun Öyküsü* adlı belgeselim TRT 3 ve TRT International'da tekrar tekrar gösterime girdi.

Sahne çalışmaları (1996/1997)

Sahne Uygulaması derslerinde, her yıl yerli ve yabancı oyunları dengelerdim. Her tiyatro dönemi, bir yerli ve bir yabancı oyun sahnelemenin öğrenciler için yararlı olacağını bilirdim. Ancak emekli olduğum 1998 Ocak başından bu yana, yani benden sonra, bölümde 20 yıldır (Orhan Asena-*Gılgamış* dışında) bir tek yerli oyun sahnelenmedi. Bunun en büyük nedeni, belki de elde olmadan kendi oyun düzenlerini beğendirme çabasıdır. Genç akademisyenlerin öğrencileri oyunculuk bağlamında çalıştırmaları, minimalist bir dekor ve dramaturgide titizlik üzerinden, önceliği eğitime vermeleri gerekir. Üstelik beni en çok üzen de üçüncü ve dördüncü sınıfta birer büyük oyun oynanırken, bunun sadece bitirme oyununa ve tek oyuna inmiş

olması, onun da ocak, şubatta oynanıp son sınıfların tez çalışması var diyerek sonlandırılması, ertesi yıl oynanma şansının ortadan kalkması. Geçmişte biz üçüncü sınıflar, dördüncü sınıf olunca, ertesi yıl da oyunu izleyenlere sunma şansına sahiptik.

Düşünsenize dört kısa oyun, iki büyük oyun, dramatizasyon, sokak tiyatrosu ve turneler hareketli bir tiyatro atmosferi yaratıyordu. Sanırım ülkemizin ekonomik şartları akademisyenleri eğitime emek verdikleri kadar dışarıda da yararlı olsam düşüncesine itiyor olsa gerek...

1996/1997 döneminde, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın çok tartışılan ünlü romanı *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, Ahmet Çakır tarafından sahneye uyarlanmış. Çeşitli karakter çözümlemeleri ve bazen gizli, bazen belirgin tersinlemelerle gelişen bu romanın sahneye uyarlanması birçok güçlüğü de beraberinde getiriyor. Konunun birçok yöne doğru gelişmesi, zaman ve mekânın iç içe geçmişliği, çok sayıda karakterin ruhsal çözümlemelerine yer verilmiş olması, eski ve yeni çatışmasının yarattığı bunalımlar, olaylar ve kişilerin ironik, eleştirel bir gözle ele alınması romanı ilginç yaptığı kadar, sahne için de zorluklara yol açıyor.

Bence bu romandan çok başarılı bir sinema senaryosu ya da televizyon dizisi yapılabilir. Bir spor yazarı olan Ahmet Çakır, elinden geldiğince en iyisini yapmaya çalışmış ancak metin romanın etkisinden pek kurtulamadığı için daha çok anlatıma dayanan bir yol izlenmiş. Bunun için, yazarın iznini alarak Sahne Uygulaması dersi kapsamında yoğun bir dramaturgi çalışmasına giriştik. Her şeyden önce anlatıma dayanan uzun ve tekrarlı bölümleri budadık, yerlerine yeni sahneler yazdık. Oyunun finalini değiştirdik. Oyun için Attila Abana'nın bestelediği özgün mü-

zik, metinde olmayan şarkı sözlerini yazmamızı gerektirdi ve doğal olarak bu müziğe uygun danslar da ortaya çıktı.

Metnin esasına dokunmama çabası içinde olduğumuzdan, oyunun senaryo tekniğine yatkın nitelikleri kaldı. Bu, yeni bir oyun düzenini ve tasarımı gerektiriyordu. Hele zamanın ve mekânın iç içeliği, yani bir olay olurken bir ay sonraki olayın aynı anda gösterilmesi zorunluluğu ya da bir mekânın aynı zamanda çeşitli zaman dilimlerini kapsaması, oyunun mantığını kurmakta bizi yeni denemelere itti. Böylece, kuantum fiziği kurallarını da kullanmış olduk.

Bu oyunu, eğer deyim yerindeyse "klip" mantığıyla sahnelemeye karar verdik. Şu günlerde, şarkıların kliplerle desteklendiği ve seyircinin kliplerle etkilendiği bu ortamda bunun tiyatral açıdan yararlı bir deneme olabileceğini düşündük. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın biraz da kendisini simgelediği Hayri İrdal (Bülent İnal) karakterinin çelişkilerini, ikilemlerle dolu kişiliğini bu "klip" mantığı içinde ele aldık. Bizim bu çalışmamızda ortaoyunu estetiği içindeki "yabancılaştırma etmeni"nin de işlevsel bir yeri oldu. Örneğin, sahnede bir iki adımlık bir dolaşma ile bir semtten başka bir semte yapılan yolculuk tamamlanmış oldu; bir kadının evlenmesi ile gebe kalması aynı zamanda ve mekânda gerçekleşebildi; ayrı zaman ve mekânlarda bulunan kişiler aynı zaman ve mekânda buluşabildiler. Oyuncuların yerlerini değiştirmeleriyle bir ev bir doktor muayenehanesi oluverdi; bunun gibi, bir meyhane, iskemle eklenmesiyle bir gazinoya dönüşüverdi.

Oyun düzeninde bizi en çok zorlayan, art arda ayrı mekân ve zamanlarda gelişen sahnelerdeki eşyalar oldu. Seyirciyi sıkmadan bu eşyaların değiştirilmesini gerçekleştirmede oyuncuları kullandık ve eşya değişimini de oyun düzeninin bir parçası durumuna getirmeye çalıştık. Doğal

olarak, böyle bir estetik içinde ışığın işlevi de ön plana çıktı. Genel ışıklamadan çok yerel ışıklamayı kullanma zorunluluğumuz, Alsancak'taki eski sahnemizde yeterli sayıda ışıldak olmadığı gerçeğini bir kez daha ortaya koymuş oldu.

Aslında *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* sahnelemeyi düşünmediğim bir oyun iken yaz tatilinde Ören'de Hülya, Kültür Bakanlığı'ndan destek almamız için sürenin bitmek üzere olduğunu söyleyince, sanırım bir yarışmaya katılmak üzere gönderildiği için elimizde bulunan bu uyarlamayla başvurmaya karar verdik. Hülya, projeyi bakanlığa sundu. Katkı aldık ama bu haliyle belki de üzerinde en çok çalışmak zorunda kaldığım oyun olmasına rağmen tatmin olduğum bir yapım olmadı.

Adana Devlet Tiyatrosu'nda Midas'ın Kulakları

Bu oyun oynanmaya başladığında, aynı dönemde Adana Devlet Tiyatrosu'nda, birinci sömestr bitiminde yani tatil günlerinde *Midas'ın Kulakları*'nı sahnelemek üzere bir çağrı aldım. Adana Devlet Tiyatrosu'nda daha önce Haldun Taner'in *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım* adlı oyununu sahnelemiştim. Orada da çok verimli bir çalışma yapmıştık. Şimdi, bu oyunu üçüncü kez sahneleyecektim. Yaptığım bir oyun düzenini tekrarlamaktan her zaman kaçınmışımdır. Örneğin, ödül aldığım ikinci *Midas* yapımı birincisinden çok farklıdır. Bu üçüncüsünün de farklı olması için çalışmaya başladım. Her şeyden önce Güngör Dilmen'in bu oyununun ikinci versiyonunu kullanacaktım. Bu da bana yeni fikirler veriyordu. Bereket, bu oyun, fantezi ve buluşlar açısından yönetmene sınırsız anlatım olanakları sağlayan bir yapıdadır.

Ankara'daki yetenekli öğrencilerimden biri olan ve o dönemde Devlet Tiyatroları teknik müdürü olan Sertel Çetiner'i dekorları yapması için istedim, Sertel hemen geldi ve benimle konuştuktan sonra bana Frigya tarzı bir saray yaptı. Onu sahnenin sağ yanına kurduk. Bir de keçiler korosunun toplandığı, seyirciye göre sahnenin sol yanına sunağı yaptı. Dekor yalındı. Ben bu konuda minimalistimdir; öyle operadaki gibi büyük süslü dekor istemem, böyle bir dekor, tiyatroda çoğu kez oyuncuyu yutar.

Bu oyunu üçüncü kez Adana Devlet Tiyatrosu'nda sahnelemek üzere davet edildiğimde, son çalışmamdan sonra, on iki yıllık bir sürecin verdiği birikim ve düş zenginliğinin sağladığı güç ve sevinçle kolları sıvadım. Yönetmenin, oyuncuların ve tasarımcıların fantezileri için sınırsız bir kaynak oluşturan bu oyunu yeni boyutlarda gezinerek öncekinden biraz daha değişik şeyler denemeye çalıştım. Oyunun şiiri, tersinlemeleri, eleştirel özelliği, düş dünyasına açık plastik boyutları yanı sıra, olumlu bir yalınlığı ve incelmiş bir esprisi vardır; bunun için, oyun neden hem büyüklere hem de küçüklere yönelmesindi? Hele bugünkü çocuklar harikaysa! Böylece, *Midas'ın Kulakları* kolektif toplumsal imgelere ve zaman zaman naiviteye varan renkler içine yerleştirilerek "fantastik gerçekçilik" diyebileceğimiz bir biçem üzerine oturtuldu.

Dıştan şaka gibi görünen bu oyunun ciddi bir anlamı, güncel göndermeleri vardır. Midas mitologyasının renkli, fanteziye varan boyutları içinde çağımız insanları için söylenen, düşünülmesi gereken şeyler bu oyunun temelidir. Masallar, mitolojik öyküler güzeldirler çünkü insanoğlunun özdeğerleri üzerine biliniyormuş sanılan fark edilmeyen şeyleri söylerler. Bunun için de oyunu ritüelistik bir atmosfer içinde vermeye çalıştık ve müzikli, danslı bir oyun olmasına dikkat ettik.

Adana Devlet Tiyatrosu'nda Midas'ın Kulakları.

İzleyicilerimizin bilinçaltını harekete geçirerek oyuna eleştirel gözle bakmalarını sağlamaya çalıştık. Yaşamı olduğu gibi değil, sanatsal bir dönüşümle vermeye özen gösterdik. Tiyatronun imgesel gerçekliğinde sahneye düşlerimizi koymalıyız; imgelere açılmalıyız; çünkü *Midas'ın Kulakları* da yeni arayışlara, yeni imgelere açık bir yapıt.

İzmir Devlet Tiyatrosu'nda Çayhane

İzmir'e döndüğümde, Devlet Tiyatrosu Müdürlüğü, Ayşe Sarıalp tarafından dilimize *Çayhane* adıyla çevrilen *The Teahouse of the August Moon* (*Ağustos Mehtabı Çayhanesi*) adlı oyununu sahnelememi istedi. Oyun, biraz Amerikan propagandası kokan hafif bir komedyaydı. Aslında bu oyun, İkinci Dünya Savaşı'nda Japonlarla savaşmış bir Amerikan subayı olan Vern Sneider'in romanından John Patrick'in yaptığı bir sahne uyarlamasıydı.

Oyun zekice geliştirilmiş, ince bir taşlamadır. Aslında geniş bir sahne gerektiren bu oyun, dilleri, kültürleri,

anlayışları birbirinden farklı da olsa, iyi niyet ve hoşgörü var oldukça, insanlar arasında sıcak ilişkiler ve dostluklar kurulabileceğini göstermekle kalmaz, renkli ve zekice kurgulanmış bir mizah ile de eleştirel bir bakış yakalar. Bu oyunda, Okinava'nın bir köyüne demokrasiyi yerleştirmek, kültür ve uygarlık götürmek üzere görevlendirilen bir Amerikalı subayın, doğunun gizemli, ince ve zengin kültürünün etkisinde kaldığını izleriz. Amerika'nın maddi desteğini, manevi değerlerle ödeyen Tobiki köylüleri, bir yandan kendi hayat felsefelerini Amerikalılara kabul ettirirken, öte yandan da Amerikan girişimciliğini ve para kazanma yollarını öğrenirler. Amerikalı eleştirmenler bu oyun ilk oynandığında şöyle yazmışlardır: "Bizi tüm kusurlarımızla, iyi ve zayıf yanlarımızla ele alıp çözümlemeyi başarmış, güçlü bir yapıt."

Çayhane, birbirinden asla ayrılamayacak iki cepheli bir oyundur. Bu yapıtın, ilk bakışta hafif bir komedya izlenimi veren ince mizah tabakasının altında kişiyi düşünmeye sevk eden bir ağırlığı vardır. Bu oyunun, çağımızın üst düzey komedyaları arasında yer almasının nedeni de budur. Teknik açıdan ilkel bir sahnede büyük zorluklar ve engeller çıkaran bu oyunu, olanaklar elverdiğince gerçekleştirmeye çalıştık. Bu yüzden, Japon geleneklerini bilen, bir Türk'le evli olan Hiroko Özçiçek, Japon âdetlerini, geleneklerine bağlı köy insanlarının geleneksel tavırlarını, yürümelerini, oturmalarını ve selamlamalarını öğretti. Ayrıca erkeklerin tavırlarını ve davranışlarını gösterdi. Kısacası, bize çok yararlı oldu.

Sahnede bir askeri cip, bir keçi ve bir horoz ile tavukların olması gerekiyordu. Askeri cip tamam, horoz ve tavuklar da tamam ama keçiyi denetlemek oldukça zordu. Çünkü keçi sahneye salıverilip karanlıktan birden spot

1997/1998 sezonunda İzmir Karşıyaka Devlet Tiyatrosu sahnesinde oynanan Çayhane*'den bir sahne.*

ışıklarıyla aydınlatılmış sahneye girince, heyecandan sahnede aynı yere gelip işiyordu. Belki bu doğal; ama gülüşmelere neden oluyordu. Neyse ki oyun komedyaydı ve bu komik sahneler içinde yediriliyordu. Bazen bir oyuncu tuluatla bunu oyuna oturtmaya çalışıyordu. Bazen de oyuncunun kucağında duran horoz sıkılıp uçuyor ve yere iniyordu. Temsiller ilerledikçe bu sürprizleri aksiyona yedirmeyi öğrendik.

Sakini'yi oynayan Mahmut Gökgöz anlatıcı olarak tüm aksiyonu götüren, etkili tonlamalarla izleyiciyi sürükleyen bir oyunculuk sergiledi. Mahmut Gökgöz, Gürol Tonbul, Elif İskender gibi hocalarımızın böyle bir oyunda rol alması önemliydi. Gülay (Özkaya) Toprak'la daha önce çalışmamıştım. Ancak onun da Hiroko'nun getirdiği tüm tavırları doğru yakaladığını düşünüyorum. Geçmişte bölümümüze büyük emek veren Bülent Arın'ın Albay Wainright Purdy rolünde komik sahnelerin komiklik yaparak değil de, belli

bir naivite içinde durumun komikliğini ortaya koyan ciddiyeti övgüye değerdi. Ekrem Kocaçal ve Ümit Bakış ise eski öğrencilerimdi. İyi bir "ensemble" çalışması olduğunu düşünüyorum. Oyun başarılı bir biçimde seyirci karşısına çıktı ve İstanbul'daki Türkiye Eleştirmenler Birliği En İyi Yönetmen Ödülü ile değerlendirildi.

Boston'daki Hartford Üniversitesi'ne davet ediliyoruz

Türk Dil Kurumu kapatılıp Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu kurulunca benim *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri*'nin ikinci baskısının yapıldığı sırada, Boston'daki Hartford Üniversitesi'nden davet aldık. Bunun iki nedeni vardı. Biri, WTTI Başkanı Prof. Malcolm Morrison (1940-2013) Milwaukee Üniversitesi'nden Hartford'a geçmişti. Orada Müzik ve Tiyatro Bölümü'nü kurmak üzere davet edilmişti. İkinci neden de bizim 1996'da İzmir'de başarılı bir eğitim şenliği yapmış olmamızdı. Morrison, bu geleneği sürdürmek için, İsveç Göteborg grubu ile bizim grubumuzu üç haftalık bir "workshop" çalışmasına çağırmıştı. Bu kez tiyatro gösterisi yoktu, sadece öğrencilerle uygulamalı atölye çalışması yapacaktık.

Boston'a gitme hazırlıkları içindeyken Refik Erduran'dan bir telefon aldım. "Güney Kore Seul'de yapılacak 27. Dünya Tiyatro Kongresi'ne Ayşegül Yüksel ve benimle geliyorsun değil mi?" diye sordu. "Nasıl olur, ben Amerika'ya gitme hazırlıkları içindeyim. Mümkün değil." Refik, kongre yetkililerine haber vermiş, yerim ayırtılmış. Nutku diye soyadım bildirilmiş. "Madem Nutku diye bildirildi, öyleyse Hülya pekâlâ temsil edebilir" dedim. Refik hemen bu teklifimi onayladı.

Nitekim biz ABD'ye, Hülya da Ayşegül Yüksel ve Refik Erduran'la Seul'e uçtu. Orada Eugenio Barba'nın atöl-

ye çalışmalarına katıldı, Donk Üniversitesi'nin Tiyatro Bölümü'nü ziyaret etti ve oyunlarını izleyerek kongredeki tartışmalara dahil oldu.

İsveç, ikinci sınıflardan beş altı kişi seçmişti. Bizim grubumuzda asistan Ayçe Abana, Hakan Eren, öğrenci Zeynep Nutku, Devlet Tiyatrosu sanatçıları Gülay Toprak ile mezunumuz Neriman Uğur vardı. Herkes kendi yol parasını vereceği ve ben de o yıl emekli olacağım için kızımın böyle bir atölye çalışmasında yer almasının ikinci sınıfın sonunda ona yararlı olacağını düşündüm. Neriman Uğur okul boyunca ve daha sonra profesyonel yaşamda son derece başarılı bir oyuncu olması nedeniyle hem bizim için hem de onun için bu gezi yararlı olacaktı.

İzmir Devlet Tiyatrosu'nda Çayhane'yi sahnelerken tanıdığım Gülay (Özkaya) Toprak ise çalışmadaki azmi nedeniyle gruba katılmalıydı. Sonradan sitem ederek "Hocam biz de katılmak isteriz" diyen Murat Tuncay ve dans eğitmeni Nevin Eritenel için Malcolm Morrison'u aradım, onaylayınca grubumuz genişledi.

O sırada Malcolm Morrison, Müzik-Tiyatro ve Dans okulundaydı ama dekanlığa adaylığını koymuştu. Sanırım bu yeni geldiği üniversitede biraz da kendini kanıtlamak istiyordu. Ona yardım etmeyi aklıma koydum ve konuklara verilen yemekte bir konuşma yaparak onun tiyatro eğitimindeki öneminden söz ettim. Kendimi beğenmiş gibi olmayayım ama etkili bir konuşma yaptığımı sanıyorum çünkü Mütevelli Heyeti üyeleri bizden sonra, onu, Hartt Sanat Fakültesi'nin dekanlığına getirmişlerdi. Ama elbette, onun dekan olmasında yalnızca benim konuşmam etkili olmamıştı. Onun dekan olmasını isteyen meslektaşları vardı. Benimki, yalnızca yabancı bir akademisyen olarak bir destek niteliğindeydi.

Belli ki fazla bir bütçe ayrılmadığı için bizler üniversite hocalarının evlerinde kaldık. Morrison, bana kendi evinde bir oda ayırmıştı; bana ait özel bir banyom bile vardı. Malcolm'un eşi, sinema ve tiyatro aktrisi ve oyunculuk ses ve diksiyon eğitmeni Johanna, güzel ve ilginç bir sanatçıydı. Evinde iyi bir ev kadını, dışarda kendini saydıran ünlü bir sanatçıydı. Ben evde olduğum sürece o yerleri siliyor, yemek yapıyor ve ortalığı temizliyordu. Ama evden çıkınca görkemli yürüyüşüyle herkesin dikkatini çekiyordu. O da benim gibi piyano çalıyor ve söyleyeceği şarkıları piyanoda çalışıyordu.

Biz konuklar için verilen kokteyle gidecektik. Malcolm, "Ben hazırlıklar için önden gideceğim. Sen Johanna'yla gelirsin ama lütfen tam altıda orada olun. Sana söylüyorum, çünkü onda saat kavramı yoktur. Ona saati sen hatırlatacaksın" diye üsteledi ve arabasına atlayıp gitti. Ben giyinmiştim. Johanna üst katta, odasında hazırlanıyordu. Rahatsız etmemek için üst kata çıkıp merdiven başından seslendim: "Johanna, tam altıda orada olacakmışız."

Johanna sesimi duydu ve dostça, "Yes, darling, I know" dedi. Aşağıya inip bekledim. O sırada kitaplıkta Malcolm'un yazdığı iki kitaba rastladım. Bana bundan hiç söz etmemişti. İkisi de ses-nefes ve konuşma sanatına ilişkindi. "Eğer fazla varsa isterim" diye düşündüm. Kitaplarla biraz oyalandıktan sonra, saatime baktım. Saat altıya on var. Yine yukarı seslendim. Ses yok. Ben Almanya'daki eğitimimde dakik olmaya alışmışım ya, aldı beni bir telaş. Türkiye'ye döndüğümde de kimseyi bekletmedim, zamanında buluşma yerine gittim; beni bekleten olursa kızarım, hatta çok bekletirse kalkar eve dönerim. Ama Johanna'yı bir daha uyarmaya çekindim. Sonunda altıyı on geçe merdivenlerden bir kraliçe edasıyla indi.

Süslenmiş ve makyaj yapmıştı. Parfümünün kokusu ta yukardan aşağıya ulaşıyordu.

"Geç mi kaldık? Neden bu kadar telaşlısınız, bir iki dakika geç gitmek her zaman işe yarar."

Onun arabasıyla kokteyl verilen binaya gittik. Bu, ağaçlar arasında, tek katlı şirin bir binaydı. Johanna, "Ben arabayı park edeceğim, madem geç kaldığımızı düşünüyorsunuz siz önden gidin, ben de arkadan gelirim."

Arabadan indim ve ilk gördüğüm kapıya yöneldim. Herhalde yanlış kapıydı çünkü mutfağa girmiştim. Aşçılar ve yamakları bana garip bir biçimde bakıp gidinceye kadar gözleriyle izlediler. Salona, Johanna'nın istediği görkemli girişi yapamamıştım. Sonunda, koskoca mutfağın salona açılan yaylı kapısını buldum ve girdim. Malcolm beni görünce, "Neden mutfaktan girdin?" diye gülmeye başladı.

"Mutfak temiz mi diye denetlemek istedim" gibi soğuk bir espri yaptım. O sırada, Johanna, evdeki davranışlarından tamamen farklı bir tavırla bir kraliçe edasıyla kapıda göründü, durdu ve çevresine baktı, kımıldamadı. Onu görenler koşuşturdular ve kibar bir biçimde elini öptüler. O da hayranlarının arasında yürüyerek bize doğru geldi. "Demek ünlü olunca böyle giriş yapmak gerekiyor" diye düşündüm. Ama kendi yaşamımda bunu hiç yapamadım. Yanımıza gelince tavrını bozmadan bizimle konuştu; evdekinden tamamen farklı bir Johanna karşımızda duruyordu. İşte o kokteylde Johanna'ya tiyatroda oynama önerisi geldi. Üç aylık bir temsil süresi için 500 bin dolara tiyatro sahibiyle anlaştı.

Workshop için bana İsveçli ve bir grup Amerikalı öğrenciyi, İsveçli çalıştırıcıya da bizimkilerle birlikte, diğer grup Amerikalı gençleri verdiler. Üç saat kadar çalıştıktan sonra devamını ertesi güne bıraktım, çünkü akşam

Amerikalılar, İsveçliler ve biz "master class" yapacaktık. Ben, aynı sahneyi iç ve dış oyunculuk açısından göstermek istiyordum. Bunun için o sırada asistanım olan Ayçe Abana'yı görevlendirdim. O da aynı sahneyi iç ve dış oyunculukla başarıyla oynadı. Özellikle, Amerikalı eğitmenler bu gösteriyi beğendiler ve dış oyunculuğu bilmediklerini, bu gösterinin onlar için yeni bir şey olduğunu söylediler. Sonra ben dış oyunculuğun tekniği üzerinde konuştum ve soruları yanıtladım. Akşam, aktör-eğitmen Prof. Alan Rust evinde bir yemek verdi.

Yemekten sonra, oyunculuk eğitmenleri olarak çeşitli oyunculuk teknikleriyle ilgili, uygulamalı ve eğlenceli gösteriler yaptık. Bu gösteriler aramızda oynadığımız bir oyun havasındaydı. Örneğin, bunlardan biri herkesin denediği ölme çeşitleriydi; okla, tabancayla, darbeyle nasıl ölünür; her eğitmen "nasıl ölünür"ü gösteriyordu ve çok eğleniyorduk. Bir ara gözüm ilişti: Murat ile Nevin yemek masasının başındaydılar; o gecenin eğlencesini videoya çekmişler, bana da bir kopya verdiler. Yaşadığımız o keyifli anlar, o videoda var.

Ertesi gün, 50 dolar bilet parası verenler Neil Simon'ın *The Gingerbread Lady* (*Zencefilli Çörek Hanım*) adlı oyununu, Boston'a 60 kilometre kadar uzakta bir bölge tiyatrosunda izlediler. Tiyatroya Alan Rust'ın arabasıyla gittik. Bu oyun 1960'lı yılların ödüllü komedya oyuncusu Maureen Stapleton üzerine yazılmıştı. Tipik bir Neil Simon komedyasıydı. Enerjik bir konuşma örgüsüyle ve zekice nüktelerle gelişiyordu. Doğrusu hem komedyen aktris hakkında bilgi almış olduk hem çok eğlendik.

Yurda dönerken Malcolm beni kırmadı ve iki kitabını içine bir şeyler yazarak bana verdi. *Clear Speech* adlı kitabına şunları yazmıştı: "Sevgili dostum ve hayran ol-

Grupla New York'ta. Ayçe Abana ile Nevin Eritenel Boston'da kalmışlardı; (soldan sağa) Zeynep Nutku, Murat Tuncay, Neriman Uğur, Gülay Toprak ve Özdemir Nutku.

duğum meslektaşım, parlak zekâsına, bilgeliğine ve hayal gücü olan Özdemir'e minnet duygularıyla. M. Morrison." Malcolm, bu sevgiden gelen biraz abartılı ithaf gibi *Classical Acting* adlı kitabının iç kapağına da şunları döktürmüştü:

> Özdemir'e,
>
> Yaptığın ve söylediğin her şeyi ve becerini hayranlık ve takdirle anıyorum. Senin eşsiz ve hoşgörülü yanının benim için örnek olduğunu belirtmeliyim.
>
> M. Morrison.

Hiçbir Türk meslektaşımdan bu kadar güzel bir kitap ithafı almamıştım. Bu beni ziyadesiyle mutlu etmişti.

1998'de zorunlu emeklilik ve iki yeni ödül

1998 yılının 12 Ocak günü, 67 yaşında zorunlu emeklilikle çok sevdiğim ve kurduğum bölümden ayrıldım. Ama ken-

dimi hiç de emekli gibi hissetmiyordum. Aksine birikimim artmış, tam, olgun dönemime girmiştim. Ama yasaya göre dinlenmeliymişim. Bence sanatçıların ve bilim insanlarının emeklilikleri onların enerjileri ve performansları ölçüt alınarak gerçekleştirilmeli. Nitekim ben de uzun bir süre, 2017'nin birinci yarıyıl sonuna kadar dışardan, ders saati net 6,5 liradan ders verdim, uygulamalar yaptım. Benim için önemli olan para değil, geleceğin umudu olan gençleri bilgilendirmek ve mesleklerine hazırlamaktır.

Emekli olduğumda, Sinema Bölümü öğretim üyesi Dr. Ragıp Taranç'ın düzenlemesiyle Alsancak, Bornova Sokağı'ndaki Le Meyhane adlı yerde bir veda partisi yaptık. Ama orada olanlar, emekli olunca elimi eteğimi çekmeyeceğimi çok iyi biliyorlardı. Kahvehane köşelerinde pişpirik oynamak, geyik muhabbeti yapmak bana göre değildi. Yapacak daha çok işim vardı. Yaşamımdaki bazı sürprizler dışında, on yıllık bir üretim planı yaptım. Bir on yıl sonra da yine on yıllık bir planla çalışmalarımı sürdürdüm. Genellikle karamsar olmadığım için, bazı kimselerin, "Bu kadar çalışıyorsun, bu ülkede değerini mi bilecekler?" uyarılarına hiç kulak asmamışımdır. Çünkü ben gençliğe ve geleceğe hep inanmış bir insanım. Beni yetiştiren bu ülkeye hizmet borcum var, bu borcu ödemeden ölmek istemiyorum.

Bu hüzünlü ayrılışı bir nebze olsun azaltan iki olay oldu. O yıl, 1929'da Prag'da kurulup 1981'de genel merkezi Paris'e taşınan UNIMA (Union Internationale de la Marionnette-Uluslararası Kukla Birliği), geleneksel Türk tiyatrosunun araştırılması ve tanıtılmasında emeğim geçmesi nedeniyle bir ödül verdi. Buna sevindim elbette. Kısa bir süre sonra İstanbul'daki, Avni Dilligil Tiyatro Ödülleri seçiciler kurulu, İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda oynanan, çevirdiğim, George Tabori'nin *Bir Casusa Ağıt* (*Requiem*

Özdemir Nutku ve Alan Rust, İzmir.

Alan Rust ve Özdemir Nutku, North Caroline.

für einen Spion) adlı oyunu En İyi Çeviri Ödülü'ne layık görmüştü. Bu olay mutluluğumu ikiye katladı ve çalışma isteğimi daha da artırdı.

Ancak emekli oluşumdan kısa bir süre sonra, yeni bölüm başkanı bölümün web sayfasındaki tanıtım metninde kurucu olarak benim adımı koydurmamıştı. Bu tanıtım bugün de hâlâ öyledir: "Sahne Sanatları Bölümü 1976 yılında Ege Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan Güzel Sanatlar Fakültesi'nin bünyesinde bir bölüm olarak kurulmuştur." Oysa ben, hem Güzel Sanatlar Fakültesi kurucu üyelerinden biri olma onurunu taşıyorum hem Sahne

Sanatları Bölümü'nün kurucusu olma emeğini hak ediyorum diye düşünüyorum.

Kısa ömürlü Kent Tiyatrosu

Emekli olduğumda yürütmekte olduğum beş idari görevimden ayrılıp çalışmayı seven bir insan olarak belli bir boşluk yaşayacağımı düşünen Varlam Nikoladze ve Hülya birlikte bir tiyatro kurup benim de kurucular arasında yer alarak oyun sahnelememi düşünmüşler. Kültür Bakanlığı özel tiyatrolara destek fonundan yararlanmak istediklerini söylediler. Tiyatronun adını koyduk: Kent Tiyatrosu.

Bu tiyatronun ilk oyununu seçtim: Neil Simon'ın Çehov'un öykülerinden sahneye uyarladığı *Sevgili Doktor* olacaktı. Bakanlığa proje sunuldu. Ben de değerli bir kadro oluşturdum. Hocalarımız Barış Erdenk, Ayçe Abana, Elif İskender, Hakan Eren'in rol alması, gruba aldığım iki mezunumuz Gökhan Bekletenler ve Bülent Özbirgül'ün yanı sıra her zaman emek vermeye, çaba göstermeye hazır sevgili Altan Gördüm'ün de profesyonel desteğiyle provalara başladık. O zamanki Karşıyaka Belediye Başkanı Kemal Baysak yapımı süren Ziya Gökalp Kültür Merkezi sahnesini bize vereceğini söyleyince, biz o arada farklı mekânlarda provalara başladık.

Kültür Bakanlığı'ndan küçük bir para desteği aldık. Beklentilerimiz, umutlarımız çoktu ama destek olan yoktu. Bizler öyle ticaretten, şirketleşmekten, paradan anlayan insanlar değildik. Aylin Dinler harika bir afiş tasarladı, Cenk Oral hem tiyatronun logosunu tasarladı hem dekorumuzu yaptı. Abdullah Uyan başarılı bir ışık tasarımı gerçekleştirdi. Attila Abana müzik-efektte yanımızdaydı. Levent Berber görevlilerin fotoğraflarını çekti. Haşim

Hekimoğlu Hoca'nın evinden alınan çerçeveler, fotoğraflar konularak fuayede yer alacaktı. Bize sürekli yardımcı olanlar, sadece dostlarımızdı.

Hülya, İzmir Devlet Tiyatrosu'ndan üzerine zimmetli olarak giysileri sağladı. Dekorları ve eşyaları taşımak için bir zamanlar tasarım öğrencimiz olan Sema Kasalı'nın eşi Mehmet Ali Kasalı, bize Kasalı Nakliyat'ın kamyonunu tahsis etti. Basım işlerine Etki Matbaacılık ve Kafe Logos yardım etti. Bazı eşyalar için Karmes Antika bizi destekledi ve bir de teknik açısından fakültenin öğretim elemanlarından Zeki Karcıoğlu bizim için malzeme alımlarını halletti.

Gerek sahne yapımının gecikmesinin Ziya Gökalp Kültür Merkezi'nde oynamamıza engel olması, gerek kimse destek olmadığı için muhasebe gibi teknik konularda ileri gidemeyişimiz, gerekse kimi arkadaşlarımızın "Şimdi bu ne, bu ne tiyatrosu, siz ne yapıyorsunuz?" gibi abuk sabuk soruları, destek yerine köstek olunmasına neden oldu. Yılmadık, Fransız Kültür ve Amerikan Kültür'de, Karşıyaka'da Açıkhava Tiyatrosu'nda, özellikle de Murat Tuncay'ın 27 Mart'ta programa koyma isteği üzerine Sabancı'da başarılı bir temsil verdik.

Buradan sonra yolumuz açılacak zannettik ama bakanlıktan aldığımız ücreti oyuncu ve teknik ekibe vererek projeyi sonlandırmak zorunda kaldık. İzmir'in kendi sanatına, sanatçısına sahip çıkmama lüksünün zararını yine tiyatromuz ödedi; ilk ve son oyunumuzla Kent Tiyatrosu'nu sonlandırdık. Zaten ilk baştan itibaren derinliği olmayan Ziya Gökalp Sahnesi, önünde "V" şeklinde anlamsız bir çıkıntısı olan sahne, pembeye boyanmış, sahne arkasında pencereler yapılmıştı.

İki kat aşağıda soyunma ve makyaj odasının aynaları floresanla aydınlatılmaktaydı. Bu, mimarlarımızın tiyat-

rodan bihaber olduğunun en somut göstergesi ve bizim için de zaman kaybından başka bir şey değildi. Pencereleri sıvatmak, sahneyi genişletmek, pembe sahneyi siyaha boyatmak gibi düzeltmelerle bugünkü halini aldı. Biz orada oynayamadık ama genişletilmiş sahneye 20 kişilik Belediye Bandosu sığınca, Kemal Baysak bize çok ama çok teşekkür etti.

Sevgili Doktor'da kısa oyunlar halinde verilen Çehov öyküleri, bizim insanlarımızın sorunlarını ve ilişkilerini çok belirgin bir biçimde gösteriyordu. Çehov'un amansız mizahı da buna eklenince hem eğlenceli hem düşündürücü bir oyun ortaya çıkıyordu. Oyuna öyküleri başlatan bir Anlatıcı ekledim. Anlatıcı yazarın kendisiydi. Bu rolü de Barış Erdenk oynadı.

Oyunda oyuncular birden fazla rolde oynadılar. Zaten bu kısa oyunlar birbirinden farklı karakterleri ve olayları işliyorlardı. Her kısa oyun kendi içinde tamamlanıyordu. Bunların başlangıcında Anlatıcı, bu öykülerin yazarı olarak kendi düşüncelerini (Çehov'un dostlarına yazdığı mektuplardan yaptığım alıntılarla) açıklıyordu.

Sevgili Doktor, bu kendine özgü iki farklı yazarın birleşmesiyle ortaya çıkmış, özelliği olan bir oyundur. Güldürür ama aynı zamanda düşündürür; üzerken güldürür, güldürürken acıyı hissettirir. Bana göre, çok da evrenseldir. Buradaki karakterler ve durumlar dünyanın her yanında vardır. Hele, bu oyundaki kişilerde kendi insanlarımızı da görmemiz daha da tat verebilir.

İlk temsilini 21 Mart 1998'de saat 20:00'da verdiğimiz bu oyun, daha sonra başta Sabancı Kültür Merkezi olmak üzere bazı sahnelerde arka arkaya oynandı. Seyirci açısından pek bir sorunumuz olmadı ama yeni bir oyun için baş gösteren parasızlık devam etmemizi engelledi. Bu serüven de böylece bir yıl içinde sona erdi.

Kitaplar

Kabalcı Yayınları'nın *Dram Sanatı*'nın üçüncü basımını yaptığı sırada, Özgür Yayınevi de özellikle ortaöğretim öğretmenlerini düşünerek hazırladığım *Oyun, Çocuk, Tiyatro* adlı yeni inceleme kitabımı yayımladı.

Bu kitabı birbirinden değişik konuları içeren ama birbirini tamamlayan üç ayrı kitap gibi düşündüm. Dileyen tümünü okur, dileyen kendi ilgi alanındaki kitabı. Birinci kitap, oyun kavramı üzerinde çeşitli yazarlar ile benim düşüncelerimi içeriyordu. İkinci kitap, okul tiyatrosunu, üçüncüsü de çocuk tiyatroları konusunu ele alıyordu. Çok fazla dağılmamak için başlı başına ayrı araştırma alanlarını içeren ve sadece çocuklara yönelik olmayıp herkes için geçerli yaratıcı drama ile ruhsal sapmalarda dramatik yoldan sağaltma yöntemlerini içeren psikodrama konularına ise bu kitapta girmemiştim.

Schiller, "İnsan yalnızca oynadığı zaman tam bir insan varlığıdır" derken oyunun insanın özgürlüğe ulaşabileceği en saf yol olduğunu ima eder. Özgürlük kavramı ise Kant'ın deyişiyle, "duyular dünyasında, kendi yasalarının ona yüklediği şeyi gerçekleştirmektir". Schiller ve Spencer gibi düşünürler oyunu insandaki fazla gücün taşması ve boşalması olarak tanımlarlar. İnsanlaşma olayını da, insan yavrusunun, hayvan yavrusundan farklı olarak, oyuncu oluşunda bulan kuramlar da vardır. Schiller, insan doğasında iki temel itki; –duyusal itki [*Stofftrieb*], biçim itkisi [*Formtrieb*]– arasındaki karşılıklı itkinin bir üçüncü itkiyi ortaya çıkardığını belirtir: Bu "oyun itkisi"dir [*Spieltrieb*]. "Oyun itkisi, zamanı zaman içinde ortadan kaldırmaya yöneliktir, mutlak varlıkla birlik olup kimlik ile değişimi uzlaştırmaya götürür." Schiller

Biçare Kadın *adlı oyunda Ayçe Abana ve Altan Gördüm.*

Genelev pazarlık sahnesi: Hakan Eren, Gökhan Bekletenler, Elif İskender.

burada estetik oynama itkisini söz konusu eder. Zaten bu kavram Kant ile Schiller arasındaki köprünün en önemli noktasıdır.

Emeklilikte ikinci yılım

Bölümde lisansüstü dersleri vermekle birlikte, özellikle eğitimimizin yüreği sayılan lisans programındaki Sahne Uygulaması ve Sahne dersini üzerime aldım. Çünkü bu

uygulamalı derste üç anasanat dalı koordinasyon içinde çalışıyordu ve şimdiki gibi birbirine yabancı değildi.

Sahne Uygulaması dersi kapsamında, öğrencilerle iki oyun çalıştım. Bunlardan biri Haldun Taner'in çok sevilen oyunu *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım*'dı. Bu çalışma bana, Eleştirmenler Birliği İstanbul merkezinin, 2000 yılı Prodüksiyon Ödülü'nü getirdi. Diğeri de Shakespeare'in aday oyuncular için yararlı olacak çalışma sahnelerini birbirine bağlayarak yaptığım bir kolajdı: *Shakespeare'in Geceleri Gündüzleri* adını koyduğum bu kolajda geceler tragedyalar, gündüzler komedya sahneleriydi. Böylece, öğrenciler, başrol gerektiren önemli rolleri çalışacak ve yorumlayacaklardı.

Bu kolajın üç versiyonu vardır. İlki 1988/89 dönemindedir. O dönemde altı saat sürecek kadar sahne seçmiştik. Bu sahneleri üç ay süreyle çalıştık. Öğrenciler Shakespeare'in en önemli sahnelerini prova edip çaba harcadılar. Herkes bütün sahneleri sahnede temsil edeceğimi sanarak yanılıyorlardı. Ama ben öğrencilerin hem Shakespeare oyunlarını iyi bilmeleri hem nasıl yorumlayacaklarını göstermek için bu kadar sahne seçmiştim.

Birinci genel provaya üç gün kala, bunların içinden, hem öğrencilerin performansı hem kolajdaki sahnelerin uyumunu sağlamak için oynatacağım sahneleri seçince oyun iki saate inmişti. Amacım, profesyonel tiyatrodaki gibi göz boyayan bir temsil vermek değildi, öğrencilerin bir şeyler öğrenmesiydi. Nitekim o yıl çalıştıkları bu parçalarla Devlet Tiyatrosu sınavlarında başarılı oldular.

On yıl sonra değişik bir kolajla öğrencileri çalıştırmak istiyordum. Bu yüzden öğrenciler değişmiş olsalar da bazı ana sahneleri bırakarak çok sayıda yeni sahne seçtim. Oyun, *İki Soylu Akraba*'daki köylülerin bahar şenliği için

Geceleri Gündüzleri *oyunundan. Dadı, uşağı ile Romeo ve Mercutio sahnesi, 1999-2000 Sezonu.*

bilgiç ve Latince sözcükler paralamayı seven köy öğretmeninin yönetiminde oyun çıkarmak için toplanmalarıyla başlıyordu. Biraz prova yaptıkları sırada, Hamlet geliyor ve oyunculara nasıl oynamaları gerektiğini söylediği o ünlü tiradına başlıyordu.

Bu komiklikle başlayan, Hamlet'le ciddileşen ve sonra komik bir şekilde biten sahneden sonra, gece dediğimiz bir tragedya sahnesi oynanıyor ve bu sahne, Puck, Gobo ya da Touchstone'un kısa tiratlarıyla gündüze, yani bir komedyaya geçiyordu. Böylece, sahneler, soytarıların, âşıkların ve komiklerin tiratlarıyla birbirine bağlanarak gelişiyordu.

Böyle bir çalışmanın öğrenciler için çok yararlı olduğunu gördüm. Dördüncü sınıfın Sahne dersinde de ilk yarıyıl Çehov'un oyunları üzerinde yoğun bir çalışma yapıyorduk. Kanımca, Shakespeare ve Çehov oyunlarını başarılı bir biçimde oynayabilen oyuncu, herhangi bir oyunu oynamakta hiç güçlük çekmez.

Bu oyunun üçüncü versiyonunu, Kıbrıs'a gitmeden önce, 1999/2000 sezonunda sahneledim. O çalışmada da kolajın bazı sahneler dışında içeriği değişmişti. Bundan önceki versiyonlarda almadığım sahneler bu kolajda yerini aldı. Bu kolajın bir özelliği, sahneleri birbirinden ayırıp tek tek oynandığında da bir şey kaybedilmemesiydi.

Bazı sahneler turneler için kullanılıyordu. Örneğin, *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nda esnafın oyun çıkarma sahnesi, İzmir'in çeşitli okullarında oynandı ve genç seyirciler tarafından çok tutuldu. Rahmetli öğrencimiz Zeynep Özge Tok'un anısına açılan bahçedeki sahnede oynadık. (Sahnenin yapımında mezunumuz Vahide Perçin'in katkısı büyüktü.) Sıcak bir günde okulun bahçesinde oynanan bu bölüme öğrencimizin ailesi de katıldı.

Kitaplar ve bir ödül

1999 yılı, emeklilikte çalışmaya daha çok ayıracak zamanım olduğu için üretken bir yıl oldu. *Duvardaki Mavi Kuş*'un ilk basımını İzmir'deki Etki Yayınevi gerçekleştirdi ve ben yeni bir kitaba imza atmış oldum.

Uzun zamandır yazmayı düşündüğüm ama yazmak için bir türlü fırsat yakalayamadığım bir kitaba sıra gelmişti. Cumhuriyet'in 75. yılı için hazırladığım ama ancak bir yıl sonra bastırabildiğim *Atatürk ve Cumhuriyet Tiyatrosu*. Mustafa Kemal Atatürk öldüğünde yedi yaşındaydım ve onun o görkemli cenaze törenini gördüm; istisnasız bütün ulus büyük bir keder içindeydi ve gözyaşlarını tutamıyordu. Genç ve yaşlı bütün insanlar birer sel olmuş, onun arkasından akıyorlardı. Yedi düvelin kralları, prensleri, başkanları onun bayrağa sarılı, top arabası üzerindeki tabutu arkasından ağır adımlarla yürüyorlardı. İlko-

kulda Atatürk'ü kitaplardan öğrenmiştik ama o zamanki çocuk kafam onun önemini, yüceliğini ve büyük dehasını kavrayacak olgunlukta değildi.

Şairlik yıllarımda, Nâzım Hikmet'in *Kurtuluş Savaşı Destanı*'nı okuduğumda bir topluluğu ulus yapan şeyin ne olduğunu kavradım. Sonra Atatürk üzerine yüzlerce şiir, inceleme, belge taradım. 1973'te Atatürk'ün dev yapıtı *Nutuk*'u, başka kaynaklara da dayanarak *Söylev* adıyla sahneye çıkardım.

Bu kitap şu bölümleri içerir: Atatürk ve Türk Hümanizması, Atatürk'ü Anlamak, Atatürk ve Sanat, Cumhuriyet'in Kuruluşu ile Tiyatroda Atılan İlk Adımlar, *Söylev*'in Sahne Üzerindeki Yorumu, Cumhuriyet Tiyatrosuna Genel Bakış, Cumhuriyet'in İlk Disiplinli Özel Tiyatrosu, Tiyatro Yasası, Tiyatromuzun Bugünkü Durumuna Genel Bakış, Kadın ve Sanat, Köhne Anlayışın Kurbanı: Afife Jale, Cumhuriyet'in İlk Aktrisi: Bedia Muvahhit, Sanat ve Sanat Duyarlığı.

Bu kitap dışında, bir de çeviri yaptım. Mitos-Boyut Yayınevi'nin basacağı, Brecht'in bütün yapıtları kapsamında benden de çeviriler isteniyordu. Yayınevi sahibi Yılmaz Öğüt, Suhrkamp Verlag'dan telif haklarını alıp yazarın bütün kitaplarını basıp yayımlamak üzere harekete geçtiğinde bana düşen ilk çeviri de *Sezuan'ın İyi İnsanı* (*Der gute Mensch von Sezuan*) oldu. Aynı yıl, ilk kez 1992'de İleri Kitabevi tarafından basılan Thomas Bernhard'ın *Tiyatrocu* (*Der Theatermacher*) adı oyununun ikinci baskısı Mitos-Boyut Yayınları tarafından yapıldı.

Yine o yıl, UNIMA'nın, Ankara'daki Türkiye Milli Merkezi'nin bana layık gördüğü Türk Tiyatrosuna Hizmet Ödülü beni çalışmaya daha da özendirdi.

Yeni Bir Bin Yılın Eşiğinde ve Kıbrıs (2000-2002)

Yeni bir bin yıl! İki yüzyılı birden yaşamak özel bir duygu! Hem 20. hem 21. yüzyılı yaşamak güzel! Her şeyin daha iyi ve değişik olacağı umudu! Bunlar bin yılın dönemecinde hissettiklerim ve aklıma gelen düşünceler... Ama olaylar yine kendi yolunu buluyor ve bizi bazen sürprizlere, bazen kaçınılmaz durumlara götürüyor.

İzmir Devlet Operası'nda Venedik'te Bir Gece

2000 yılının şubat tatilinde, İzmir Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü, Johann Strauss'un *Venedik'te Bir Gece* operetini sahnelemem için bana bir öneri getirdi. Aynı zamanda, müzikle ilgim olduğu için bu sıradışı bir şey değildi. Zaten ne kadar zamandır bir müzikli oyun sahnelemek istiyordum. Bu iyi bir fırsattı, ben de hiç düşünmeden kabul ettim. Operetin ilk temsilini 9 Mayıs'a koymuşlardı. Çalışmak için, yeterli bir sürem vardı. Çünkü yapıtın şan kısmı, bale kısmı ayrı ayrı çalışıldıktan sonra oyuna kurgulanacaktı. Metnin Türkçesi eski ve kötüydü. Bu metni beğenmediğimi, yeni baştan çevirmek istediğimi söyledim. Kabul edilince, prozodiye de dikkat ederek çevirdim.

Orkestra şefi Ercan Yenal prozodiyi yeniden ele almak istediği için, iyi bir ekip çalışması ortaya çıkmış oldu.

Prozodiyi ele almak istemesi doğal olabilirdi ama adını çevirmen olarak yazdırması kabul edilemezdi; çeviriyi o yapmadığı için çevirmenlik bana aitti. Yine de sanatçı dostların egolarını rencide etmemek için ses çıkarmadığım anlar olabiliyor.

Bazı komik roller için, opera sanatçıları yerine, daha çok tiyatro sanatçılarını yeğ tuttum ve bizim bölümün dördüncü sınıf öğrencilerinden, komedya yetenekleri üstün olanlardan Burak Altay'ı kadroya aldım, Barbariccio rolünü oynadı. Çok genç yaşta, bir motosiklet kazasında kaybettiğimiz yakışıklı öğrencimiz Arda Öziri de Enrico Piselli'yi canlandırdı. Onlar şarkı söylemeyecek, sadece, oyuncu olarak sahnelerini oynayacaklardı. Aslında ikisi de müzikle uğraşan ve şarkı söyleme konusunda ustalaşmış çocuklardır.

Bu çalışmanın en zor yanı, koroydu; estetik dengelemeyi sağlamak için yerleştirdiğim koro ilk başta istediğimi yapıyor ama az sonra öne gelip kendilerini gösterme hevesiyle estetik dengeyi bozuyorlardı. Bu disiplinsizliği koronun daha çok sesi iyi olan dışardan toplama kimselerden oluşmasının yarattığına inanıyordum. Ne yazık ki, opera korosunda sahne disiplinini göremedim. Hatta Tophane leblebisi gibi kadınlardan kurulu koronun eski üyeleri, ötekilerin önüne geçip birer assolist tavrıyla öne çıkmaya çalışıyorlardı.

Strauss bu opereti kendi vatanı olan Viyana'da oynatmayı çok istiyordu; çünkü bir Strauss operetinin Viyana'da daha iyi sahneleneceğine ve seyirciye daha yakın geleceğine inanıyordu. Nitekim 9 Ekim 1883'te, Theater an der Wien'de prömiyeri yapılan oyun Viyana seyircisi tarafından çok sevildi ve büyük bir başarıya imza attı. Bundan sonra özellikle metinde yapılan bazı düzelt-

Özdemir Nutku, Venedik'te Bir Gece *temsilinin solistleriyle. (Oturanlar) Suna Yakar, Nurgün Babürhan, Özdemir Nutku, Ayşe Tek Yenal, Haldun Özörten; (arkadakiler) Burcu Sayın, Hüseyin Genç, Ziya Elmacı, Belgin Tufan Tomlinson.*

melerin ardından yapıt bütün Avrupa'da sürekli başarılara koştu ve popülaritesi giderek yayıldı; operet repertuvarı içinde hak ettiği yeri aldı.

Venedik'te Bir Gece, Strauss'un dokuz operet besteleyerek epey deneyim kazandıktan sonra yazdığı onuncu operetidir. Başyapıtı *Yarasa*'nın büyük başarısından sonra, 3 Ekim 1883'te Berlin'de halka sunulduğunda II. Perde'de giderek çoğalan hoşnutsuzluk III. Perde'deki Göl Valsi'nde (*Lagunenwalzer*) doruğa ulaşmıştır; bu güzelim besteye yazılan "Külrengidir kediler geceleri/O zaman sevecenlikle miyavlarlar" gibisinden zevksiz sözler, salonda miyavlamalarla karışık bir patırtının kopmasına neden olmuştur. Çıkan eleştiriler operetin başarılı olamayışının nedenini librettoya bağladılar ve bu kadar güzel bir müziğe bu kadar maskaraca sözler yazdıkları için librettistleri ve bunu kabul edip sahneleyen yönetmeni suçladılar.

Bizim kullandığımız operetin librettosu, "F. Zell" (Camillo Walzel) ile Richard Genée'nin özgün metninin

üzerinde Bavyera Operası'nın 1948'de yaptığı düzeltmeleri ve rötuşları da kapsıyordu. Böylece, metin biraz daha derlenip toplanmıştı.

İşte biz de birçok olanaktan yoksun halde, kabul edilmiş bu en son metin üzerinde çalıştık. Bregenz'deki temsilinde, göl üzerinde, en az 6.000 metrekarelik bir alanda sahnelenen bu opereti, hâlâ doğru dürüst ve yeterli bir sahneye ve de tekniğe sahip olmayan İzmir Devlet Opera ve Balesi'nin küçücük sahnesinde hazırladık. Bu koşullar altında, yönetmen olarak, elimden geleni yaptığımıza inanıyorum. Özellikle, bizim tasarım dalından mezun, İzmir Devlet Opera ve Balesi sahne tasarımcısı Adnan Öngün'ün İzmir Devlet Operası'nın tasarımcısı olarak o daracık sahneye gondolla gelişi sığdırması bile büyük bir marifettir. Güzel dostlar da kazandım bu çalışmada. Ayşe Tek Yenal her zaman arar, sorar. Gökhan Koç selamlar yollar.

Sevgili kardeşim Babür'ün ani ölümü

2000 yılının mayıs ortalarıydı. Daha sonra ayrıca anlatacağım, Kıbrıs'a gidiş için hazırlıklarımızı yapıyorduk. Bir sabah arabamı yıkatmak için dışarı çıktığımda bizden sinema mezunu, Anadolu Ajansı'ndan bir genç Antalya'dan evimizi arayarak Hülya'ya; "Babür Nutku, Özdemir Hocamızın nesi oluyor?" diye sorup da "kardeşi" yanıtını alınca acı haberi veriyor.

Hülya aceleyle beni eve çağırdı. Babür'ün öldüğünü hemen söylemedi, çok ağır hasta olduğunu, hemen yola çıkmamızı önerdi. Oysa öğrenim yılı sonuydu. Zeynep mezun olmak üzereydi ve tezini vermesi gerekiyordu, Hülya'ya ona destek olması için kalmasını söylesem de o birlikte yola çıkma kararını çoktan almıştı.

Acı haber yayılmaya başlayınca, ilk arayan o sırada Antalya Devlet Tiyatrosu'nun başında bulunan Defne Yalnız olmuş, başsağlığı dilemiş ve "Antalya'ya gelince arayın" demiş. Daha sonra da Antalya Devlet Tiyatrosu'ndan kardeşimin sanatçı meslektaşı Erdoğan Aydemir arayıp Antalya'da görüşmek üzere bize adresini verdi.

Babür, mart ayının sonunda Bostanlı'daki evimize gelmiş, 27 Mart Dünya Tiyatro Günü törenimize katılmıştı. O yılın konuğu olan Duygu Sağıroğlu'yla ve öğrencilerle sohbet etti. Kısa oyunları izledi. İzmir Devlet Tiyatrosu'ndaki meslektaşlarını, özellikle de sınıf arkadaşlarını ziyaret etti ama onlardan sadece Ertan Dinçer'e ulaşamadığı için çok üzüldü.

Bunların veda ziyaretleri olduğunu hiçbirimiz düşünmemiştik. Sonra askerliğini yapmadığından Türkiye'ye giriş yasağı olan oğlunu görebilmek için, sanatçı dostu Melek Tartan'ı arayıp Konak Belediye Başkanı olan oğlu Hakan Tartan'dan Rodos vizesi alma konusunda ondan yardım istedi. Rodos'ta oğlu Kerim'le buluştuktan sonra da İstanbul'da bir motosiklet fuarına gitti. Çok neşeliydi ve o güne kadar görmediğim bir mutluluk içindeydi. Hatta o da Antalya'daki evini satıp İzmir'e yerleşmek istiyordu. Akşamları eve elinde buzlu bademle ve neşeli bir şekilde geliyordu. Bir hafta önce büyük kızım Elif'le Antalya'da keyifli bir zaman geçirmişlerdi. Babür onu motosikletiyle gezdirmiş, birikte yemek yemişlerdi.

Palas pandıras hazırlanıp Antalya yolunu tuttuk, Erdoğan ve ailesi de çok üzgündü. Babür'ün evine gittik. Tek başınayken vefat ettiği için, eve polis eşliğinde girmemize izin verdiler. Kapıyı polisler açtı. Bundan ötesini Hülya biliyor, çünkü ben kardeşimi ölü olarak değil, bütün canlılığıyla anımsamak istiyordum. Eve giremedim, bahçede

bekledim. Onu en son 4 Mayıs'ta yönetici görmüştü, o gün ayın on beşiydi. Ölümü kokudan şüphelenen komşular nedeniyle anlaşılmıştı. Hülya eve girdiğinde zaten Babür morga götürülmüştü.

Babür, denize meraklıydı, 13 metrelik bir teknesi vardı ve ikinci sınıf kaptanlık brövesini de almıştı. Teknesini bulamadık, üç motosikletinden yalnızca ikisi vardı. VW minibüsü bahçede duruyordu. Polis, Hülya'dan hiçbir şeye dokunmamasını istemiş, sadece Babür'le çekilmiş bir fotoğrafımızla adres defterini almasına izin vermiş. Savcılık bana Babür'ün banka defteriyle cebinden çıkan 450 mark parayı vermek isteyince, ben savcıya, asıl mirasçılarının, dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış üç çocuğu olduğunu söyledim.

Bu büyük bir problem oldu. Babür'ün adres defterinden onların adreslerini çıkardım. En büyük kızı Rana, Kanada'da piyanistti. İkizlerden kız olanı Susan Yeni Zelanda'da, oğlu Kerim de o sıralarda Avustralya'daydı. Hepsi çoluk çocuğa karışmıştı. Onlara İngilizce bilen bir avukat tuttum ve Türkiye büyükelçiliklerine ya da konsolosluklarına başvurup vekâletname çıkarmalarını yazdım. Teknenin bulunamadığından da söz ettim.

Babür, yalnız yaşıyordu. Yanında biri olsaydı belki de müdahale edilebilirdi. Babam gibi beyin kanamasından ölmüştü. Defnedilirken, müdürlüğünü de yaptığı Antalya Devlet Tiyatrosu sanatçıları da geldiler. Benden iki buçuk yaş küçük olan kardeşim, ne yazık ki, daha yapabileceği işler varken, çağımız için genç sayılacak bir yaşta, 67 yaşında hayata gözlerini yumdu. O dönemin Antalya Devlet Tiyatrosu Müdürlüğü'nü yürüten Defne Yalnız, daha önce müdürlük yapmış kardeşim için tören düzenleyemediklerini, çünkü Antalya Belediyesi'nde çinko tabut bulunmadığını, bir an önce defnedilmesi gerektiğini söylese

(Solda) Babür Nutku. İzmir, Mart 2000.
Özdemir Nutku ve Babür Nutku. Babür'ün ölümünden bir ay önce, 27 Mart Dünya Tiyatro Günü, İzmir GSF'de.

de tüm işlemler için koşturan Erdoğan Aydemir dostum ve Hülya, Mezarlıklar Müdürlüğü'nden gelen cenaze arabası şoförüne sormuşlar. "Bizim tüm tabutlarımız çinkodur. Burası sıcak iklim" demiş.

Maalesef sanatçıları mezarlığa yönlendirdikleri için direkt oraya gidip toprağa verdik. İnsan değeri bu kadar mı demekten kendimi alamadım. Yıllarca Devlet Tiyatroları'nda sahneye çıkmış bir oyuncunun, Antalya Devlet Tiyatrosu Müdürlüğü yapmış birinin sahneden uğurlanmamış olmasına üzüldüm.

İzmir'e döndükten sonra televizyonda sabah programı yapan Metin Uca'nın, "Değerli bir sanatçımızı kaybettik" sözleriyle başlayan anması benim için özel ve güzel bir vefa örneğiydi. Bu satırlarla ona olan teşekkür borcumu ödemek isterim.

Babür, disiplinli ve iyi bir karakter oyuncusuydu. Bazı çevirileri Devlet Tiyatrosu'nda oynandı. Okuyan, çeviriler yapan ama yalnız başına olmayı sanki ilke edinmiş biriy-

di. En küçük disiplinsizlik ve düzensizlik onu ziyadesiyle rahatsız eder ve olaya hemen müdahale ederdi. Bu yüzden de bazı arkadaşlarını kızdırırdı. Bir oyunda rolü varsa bir buçuk saat önce tiyatroya gelir, oyuna hazırlanırdı. Geç kalanlardan ve ciddiyetsizlikten hiç hoşlanmazdı.

Küçük kardeşim Temuçin Ankara'da, Babür Antalya'da, annemle babam ve ailenin büyük bir kısmı İstanbul'da yatıyor. Ölümden sonra dağılmışsın dağılmamışsın, bir şey ifade etmiyor zaten. Keşke ölümden sonra bir astral yolculuğa çıksak da bu uçsuz bucaksız evrende kendi mikroskobik değerimizi iyice anlasak. Yaşadığım bu acı olayda Hülya yine o özverili karakteriyle benim fazlasıyla üzüldüğümü görerek bütün formaliteleri halletti. Sadece onun gömülüşünde bulundum. Her ölüm acıdır. Ama kardeş kaybı insanın yüreğini çok acıtıyor.

Boğaziçi Üniversitesi 50. yıl mezunlarını ağırlıyor

Boğaziçi Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Üstün Ergüder'in gönderdiği, 17 Mayıs 2000 tarihli yazıda, 1950 Robert Kolej mezunlarının 29 Mayıs, Perşembe günü gerçekleştirilecek 133. Dönem Diploma Töreni'nde onur konuğu olmalarının istendiği, bu vesileyle benim de davetli olduğum yazılıydı.

Tören, Boğaziçi Üniversitesi'nin altı yerleşkesinden biri olan Uçaksavar Spor Tesisleri yerleşkesinde saat 18:00'da başladı. Önce, 1950 mezunlarına plaketleri verildi. Benim plaketime koleje yazıldığım yıldaki soyadım konulmuştu. O zamanki soyadım "Ültay"dı. Plakete de bunu yazmışlardı; itiraz ettim ve plaketime Özdemir (Ültay) Nutku yazıldı. Sonra sıra diploma törenine geldi. Bir de kapanış kokteyli verildi.

İşte orada yarım yüzyıl önceki sınıf arkadaşlarımı görmek beni çok heyecanlandırdı. Cambridge Üniversitesi arkeoloji profesörlüğünden emekli olan Nur Yalman'ın o güzel saçları dökülmüş, cascavlak kalmıştı. Tavrıyla, gözlükleriyle bir İngiliz profesörden farkı yoktu. Bir zamanlar yakın arkadaşlarımdan biri olan İlham Dilman'ı sorduğumda, onun ünlü bir düşünür olarak 30 kitap yayımladığı bilgisini aldım. O da bana neler yaptığımı sordu. Özetle anlattım. Yine o sağ kaşını kaldırarak "Kaç kitap yazdın?" diye sordu. O dönemde, 72 kitabım yayımlanmıştı.

"72"

"Ne?"

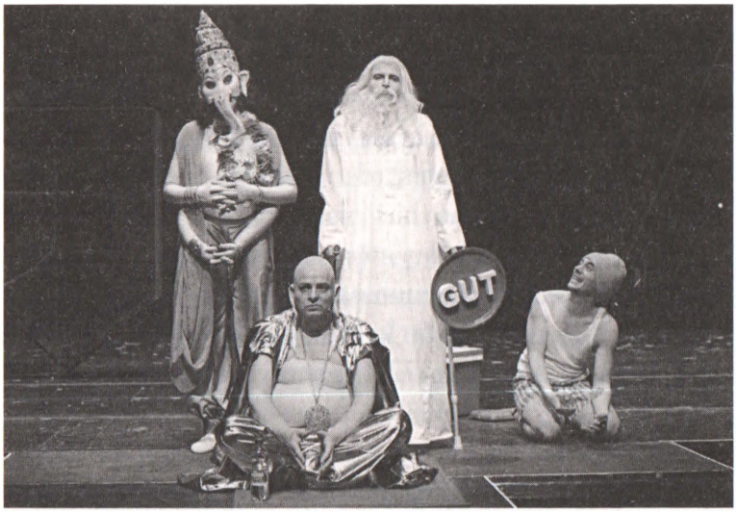
"Ne olacak araştırma, inceleme ve deneme kitaplarım var; bunların bir kısmı da İngilizce ve Almancadan çeviriler."

Sanki inanmamış gibi, "Bravo yahu, hiç bu kadarını ummamıştım" dedi.

Ya şimdi sorsa ya! 2018 yılında şu satırları yazarken 143'ü kitap halinde yayımlanmış ve basılacak sekiz kitabımın yayınevinde olduğunu ona söyleyebilseydim.

Yeni çeviriler

Mitos-Boyut Yayınevi'nin sahibi Yılmaz Öğüt, önce de belirttiğim gibi, büyük bir projeye kalkışmıştı. Brecht'in oyunlarının tümünü ciltli basmak üzere, Suhrkamp Verlag'dan telif hakkını almıştı. Almanca bilenlerle ve daha çok da Almanca bilen tiyatro insanlarıyla çeviri yapmaları için sözleşme yaptı. (Yücel Erten, Ahmet Cemal, Yılmaz Onay vb.) Bana da üç oyun çevirisi verdi: Brecht'in *Sezuan'ın İyi İnsanı, Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi* ve *Simone Machard'ın Düşleri*. Bunların ilki 1999 yılında

Sezuan'ın İyi İnsanı, *Berliner Ensemble.*

yayımlanmıştı. Diğer ikisi 2000 yılında piyasaya çıktı. İlk ikisi daha önce çevrilmiş, başka yayınevleri tarafından kitap olarak basılmıştı. Ama üçüncüsü çevrilmemişti ve Jan Dark temasını değişik bir açıdan ele alıyordu.

*

2000 yılındaki başka bir olay, tiyatro eğitim kurumlarında okutulan *Dünya Tiyatro Tarihi* adlı kitabımın üçüncü ve dördüncü baskılarının Mitos-Boyut Yayınları arasında çıkmasıydı. Çünkü bu kitabımın bilgisayar taraması ve fotokopiyle birçok korsan baskısı üretilip öğrencilere satılıyordu. Örneğin, bu kitaplarımın tıpkıbasımının Beykent Üniversitesi karşısındaki bir fotokopicide üretildiğini sevgili mezunumuz Emine Abacı söyleyerek uyarmıştı. Hiç olmazsa, bir nebze de olsa bunun önüne geçilebilecekti. Bu kitaplar da kısa sürede tükendi. Şimdi yeni baskılarını bekliyorum.

"Çöl İmparatoru"

Mart ayında hiç beklemediğim bir öneriyle karşılaştım. Ankara Devlet Konservatuvarı'ndaki Kıbrıslı öğrencilerimden biri olan Çetin Özen, Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir üniversitesinde tiyatro eğitimini başlatmak için hazırlık yapıldığını, üniversitenin sahibinin bu disiplini kurmak için beni istediğini haber verdi. Ben teşekkür ederek Çetin'e, onların resmi bir öneri getirmelerini, yani yazı yazmalarını ve ancak ondan sonra buna karar verebileceğimi söyledim. Resmi yazı geldi ve ben biraz düşünüp eşime danıştıktan sonra olumlu yanıt verdim.

Eşimle Kıbrıs yolculuğu için hazırlığımızı yaparken o dönemde belediye başkanı olan, Ankara'dan aziz dostum Ahmet Piriştina, 28 Nisan günü Kültürpark'ta İzmir Sanat binasının açılışını yaptı. Sahne ve salonun restorasyonu Metin Deniz'e verilmişti. O da bunu başarıyla tamamlamıştı. Dostum Şakir Eczacıbaşı'nın açtığı portreler sergisinden sonra açılış kokteylinde, Büyükşehir Belediye Başkanı Piriştina'ya Büyükşehir Belediye Tiyatrosu konusunu açtım.

"Bir araştıralım" diyerek bize biraz da olsa umut verdi. Ben, "Aslında tiyatro meclis kararıyla kuruldu. Tiyatro müdürlüğü kadrosu bile tamam. Yapılacak tek iş, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'ne başvurmaya kaldı. İş sadece sizin onayınıza bakıyor" dedim.

Kısacası, kurulan bu tiyatronun bir tek hayata geçirilmesi kalmıştı. Ne yazık ki birkaç gün içinde Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'ne gitmek zorundaydık. O arada belediyenin benim de üyesi olduğum Estetik Kurul'unda yer alan bazı sanatçı dostlarımızın, "Devlet Tiyatrosu'nun olduğu bu kentte, Şehir Tiyatroları'na ne gerek var" yaklaşımları,

bence rekabetten uzak bir düşünceydi. Estetik Kurul'da da bu düşüncelerini dillendirmişlerdi. Sorularımın yanıtını alamamıştım. İstemeden de olsa İzmir'den ayrılıyordum.

O sıralarda TÜYAP Kitap Fuarı açılmıştı. Oraya gittiğimizde Kıbrıs'a gideceğim haberini alan İlhan Selçuk yanımıza geldi ve "Ne o dostum, adayı da yeşillendirmeye mi gidiyorsun!" demesiyle, beni gitmeden önce motive etti. O tarihlerde bir gazetede, Kıbrıs'a gideceğimi duyan Halit Kıvanç köşesinde eğitimci yanımı vurgulayarak "Türkiye için Özdemir Nutku, garantör bir isimdir" diye yazmıştı. İşte motive eden bir başka nokta daha!

Kıbrıs'a hareket etmeden önce 200'e yakın kitabı Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'ne bağışladım. Bunların arasında bazı dergiler ve eski tarihli gazeteler de vardı. O sırada Enstitü Müdürü, Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden dostum ve meslektaşım Prof. Dr. Ergün Aybars'tı. Gericilerle mücadelede başı çekenlerden biri de oydu. Yakınçağ tarihi üzerine çeşitli ilginç kitapları olan Ergün'le emekli olduktan sonra buluşma fırsatım olmadı. Ama onun kitaplar için teşekkür yazısı hâlâ belgeliğimdedir.

Şimdi, yine Kıbrıs konusuna döneyim. Bizi Lefkoşa, Ercan Havaalanı'nda Çetin karşıladı. İlk gidişimizde prensipleri konuştuk. Daha sonra arabamla Mağosa'dan girişimizde ise gümrükte köpeğimiz Kontes sorun oldu. Elimizde, Türkiye'de veteriner kontrolünden geçtiğini gösteren Sağlık Bakanlığı'nın resmi sağlık raporu olduğu halde gümrükteki memur, köpeğimizi karantinaya koymak üzere elimizden aldı. Bize bir makbuzla karantinanın adresini verdiler. O da yetmezmiş gibi bilgisayardan çok televizyona benzettikleri pembe renkli Apple bilgisayarıma da gümrükte el konulması bütün keyfimi kaçırmıştı. Daha Kıbrıs'a ayak basar basmaz bize gösterilen bu ko-

Özdemir Nutku ve İlhan Selçuk, TÜYAP Kitap Fuarı'nda, 2000.

nukseverlik ve köpek bahanesiyle bizden ceza ödenmesinin istenmesi, Hülya'yla neşemizi kaçırmıştı. Üstelik, bu durumun, köpeğin psikolojisi açısından olumsuz sonuçlar doğuracağını da biliyorduk. Nitekim de doğurdu; bu konuya sonradan geleceğim.

Çetin, bizi önce üniversitenin uygulama oteline yerleştirdi. Biraz bizimle oturduktan sonra ertesi sabah bizi alıp üniversiteye götürmek üzere ayrıldı. Otel çalışanları, otelcilik okulunun staj yapan son sınıf öğrencileriydi; böylece otelin işletilmesi için personele ücret ödenmiyordu. Bu da otelin işletmesinde epeyce ekonomi sağlıyordu. Konuklar dışında, otelde kalanlar bir hayli ücret ödediklerine göre, otel de üniversitenin sahibine iyi para kazandırıyor olmalıydı.

Ertesi sabah, Çetin bizi üniversiteye götürürken biraz da bilgi verdi. Üniversitenin sahibi kendi üniversitesinden doktora almış olan, Orta Doğu mezunu bir tüccardı. "Bu iyi haber" diye düşündüm, çünkü Orta Doğu Teknik Üniversitesi mezunları benim için iyi bir referanstır. Önce Kıbrıs'ta dershane işletmiş, orada topladığı parayı biriktirerek üniversiteyi kurmuş. Kurduğu üniversitenin amblemi de Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin amblemine çok

benziyordu. Orta Doğu Teknik Üniversitesi mezunu olduğu için, ilk başlarda bende değerli biri olduğu izlenimini bırakmıştı.

Genellikle suratsız ve kabuğuna çekilmiş biri olarak tanınan patron, bizi sıcak bir biçimde karşıladı. Biraz kendi üniversitesindeki inşaattan söz ettikten sonra bizi balkona çıkardı ve yapılmakta olan öğretim elemanları lojmanlarını göstererek, "Bu evlerden biri sizin olacak" dedi ve az sonra da: "Bu gece, Kıbrıs'a gelip üniversitemizi ziyaret edecek YÖK Başkanı Sayın Kemal Gürüz onuruna bir yemek vereceğiz. Siz yanımda oturun ve Kemal Bey'e projenizi açın. Ben açmak istediğim bu fakülteden ona söz edemem, şu sıralarda aram pek iyi değil."

Bu bana biraz garip geldi ama bir şey demedim. Sonradan öğrendim ki açtığı Mühendislik Fakültesi'nde bir öğrenciye, hiç eğitim görmeden büyük bir miktar dolar karşılığında diploma verdikleri için YÖK o fakülteyi kapatmış ve patronu da cezalandırmış.

Yemek bitip kahve faslına geçildiğinde Kemal Gürüz Bey'in yanına gittim. Beni görünce, "Oo, Özdemir Bey, siz burada ne arıyorsunuz?" diye sordu, neden Kıbrıs'ta olduğumu ona anlattım.

"Siz olunca, elimizden geleni yaparız, sadece en kısa zamanda bu projenizi ayrıntılı bir biçimde YÖK'e bir raporla bildirin, lütfen" dedi. Patron bunu duyunca çok memnun oldu. Biz İzmir'e döndük. Ben aklımdaki projeyi hazırlamaya başladım: Bir Müzik, Sinema ve Sahne Sanatları Fakültesi kurmak için en küçük ayrıntısına kadar müzik ve sinema alanlarındaki meslektaşlarıma da danışarak bir rapor hazırladım ve YÖK'e gönderdim.

YÖK'ün kararı üç hafta sonra geldi: Bu karara göre, sadece Sahne Sanatları Fakültesi kurmama izin verilmiş-

ti. Diğerlerinin sonra düşünüleceği üzerinde duruluyordu. Belli ki üyeleri arasında hiç sanat öğretim elemanı üyesi bulunmayan YÖK, bu alışılmışın dışındaki fakültenin kurulmasında çekimser davranmıştı.

Eylül ayında, 25 koli kitabı (aşağı yukarı 1.500 kitabı) kargoyla Kıbrıs'a gönderdik ve aracımızı Mersin, Taşucu İskelesi'nden feribota koyup Kıbrıs'a hareket ettik. Bu kitapları, fakültede kurulacak kitaplığa ilk açılışta armağan edecektim. Kıbrıs çevre olarak küçük bir yer olduğu için herkesin birbirinden haberi oluyordu. Benim ve eşimin üniversiteye öğretim üyesi olarak gelmemiz bir olay olmuştu. Bütün Kıbrıs gazeteleri uzun süre bizden söz etti ve bizimle röportaj yapmak için adeta yarış ettiler. Televizyonlar da öyle; Lefkoşa'da bulunan üç dört televizyon kanalı sırayla bizimle program yaptı. Öte yanda, anayurdumuzdaki bazı gazeteler de üniversite akademik elemanlarına verilen ücretin azlığı dolayısıyla Kıbrıs'taki özel üniversitelere kaçtığımızı yazıyorlardı. Örneğin, *Hürriyet* gazetesinin (23 Şubat 2001) Ege ekinin ana manşeti, "Hocalar kaçıyor"du. Kıbrıs'a gidenler arasında benim fotoğrafımı da koymuştu. Başka öğretim elemanları adına konuşamam ama bu haber beni üzmüştü; çünkü ben yetersiz ücret için Kıbrıs'a gitmiyordum, davet üzerine bir fakülte kurmak üzere gidiyordum. 1998 yılının başlarında, "zorunlu emeklilik"ten sonra da bölümdeki derslerimi sürdürüyordum. Yoksa İzmir'de kurduğum bölümü ne diye bırakıp gidecektim!

Ben Kıbrıs'a gelmeden önce patron, garajında bulunan arabalardan birini bana tahsis etmelerini söylemiş, ayrıca bir şair dostum da bana patronun Girne'de bir villa vereceğini söylemişti. Benim kendi arabamla, eşim, köpeğim, bilgisayarımla sadece eğitime hizmet etmek üzere geldiği-

mi ve kişi olarak mütevazı ve talepkâr olmadığımı gören patron, bize hemen boşalan Lefkoşa'daki eski bir lojmandan daire verdi.

Patron bize annesi ile babasının kaldığı eski bir apartmanın üçüncü katını geçici olarak ayırmıştı. Oraya taşındık. Kalorifer yoktu. Kışın ısınmak için elektrikli soba ya da başka bir şey satın almalıydık. Yanında başka evler olmadığı, her yanı açıkta, kalfa işi dört katlı, duvarlardaki harca deniz kumu karıştırılmış eski bir apartman olduğu için rutubetten, ilk kışı üşüyerek geçirdik. Aldığımız elektrik sobası sadece odanın küçük bir kısmını ısıtıyordu.

Orada garip manzaralara tanık olduk. Üniversitenin yurdunda kalan öğrencilerin yatak çarşafları, yastık yüzleri dört kadın tarafından leğende elle yıkanıyordu. Bu garibimize gitti çünkü Kıbrıs'ın bu en varlıklı adamının bir çamaşır makinesi alması o kadar zor muydu? İkincisi de örneğin, patronun annesinin babasının evine araba dolusu kullanılmış boş kavanoz geliyor, yine temizlikçi kadınlar bunların etiketlerini çıkarıp iyice temizleyip yüzlerce kavanozu, satışa hazır duruma getiriyorlar ya da bunlar patronun zeytin fabrikasından gelen zeytinler için ayrılıyordu.

Lojmanın yanındaki tek katlı bir barakada hellim peyniri yapılıyor, peynirler otele, suyu ineklere gönderiliyordu. Çuvallar dolusu fındık gelince bunlar kırılarak kabuklarından ayrılıyor, üniversitedeki kantinlere ve otele, kabukları biriktirilip kışın patronun şöminesinde kullanılmak üzere evine gönderiliyordu. Bu işleri yine o dört çamaşırcı kadın yapıyordu. Sinekten yağ çıkartan bu akıllı tüccarın neden bu kadar zengin olduğu anlaşılıyordu. Bu üniversite patronunun zeytinlikleri, zeytin fabrikası, bankası, arazileri, atları, oteli ve benzin istasyonu vb. vardı. Üniversite elemanlarına kendi benzin istasyonundan indi-

rimli yakıt almaları için maaşlarından kesilen bir miktara karşılık kupon veriliyor ve hepimiz bu kuponlarla onun benzinliğinden benzin alıp, onun benzin istasyonunda araba yıkatmaya mecbur kalıyorduk.

Kıbrıs'a gitmemizden bir yıl sonra, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Dünya Tiyatro Günü dolayısıyla 28 Mart'ta başlamak üzere üç günlük bir kongre düzenlemişti. Ben, davet üzerine Kıbrıs'tan gelerek "2000'li Yıllarda Türk Tiyatrosunun Durumu ve Yapılması Gereken İşler" başlıklı bildirimi sundum. Birçok akademisyen ve eleştirmenin katıldığı bu kongre çok başarılı oldu. Vizyon sahibi olan Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Piriştina ertesi yıl, 20 Mart 2002'de "Tiyatromuz, Ulusallık ve Küreselleşme" konulu bir sempozyum düzenledi. Sempozyuma "Tiyatroda Kültürler Arası Eğilimler" başlıklı bildirimle katıldım. Bu kongrenin düzenlenmesinde başrolü oynayan, değerli dostum Ahmet Piriştina'yı burada bir kez daha anmak isterim. Üniversite, uzaktan çok görkemli bir görünüşteydi ama içine girince bu manzaranın arka bahçesini gördük: Üniversite içi boş bir porselen vazoya benziyordu. Binaların dış yüzü tuğla olduğu için tamamlanmamış inşaat kabul edilerek bina vergisi ödenmiyor ve yine bina içinde kötü malzeme kullanıldığı için zaman zaman bina belli yerlerinden yağmur yağdığında su alıyordu. Bazı disiplin dalları üniversite seviyesine yakışmayacak nitelikteydi. Belki, bizden sonra açılan Tıp Fakültesi ve hastanesi, dilerim, ötekilerden daha iyi durumdadır. Para için eğitimin bazı dallarını ihmal eden bu kurum, hiç olmazsa, insanlara fiziksel alanda yardımcı olur. Çünkü tiyatro insanın ruhunu tedavi ediyorsa, tıp da insanın bedenini iyileştirir.

Gelelim bizim durumumuza... Üniversite açılmadan bir ay önce yetenek sınavını yaptık ve "Buna değmiş ona

değmemiş" diyerek Nasreddin Hoca örneği, yazarlık ve oyunculuk bölümlerine 17 kişi seçtik. Bizim binamız yoktu. Patron yaptıracağına söz vermişti; Hülya ile önce mimarlık, sonra da iletişim binalarının odalarında kaldık. Üniversite bütünlemeye kalan öğrencilere paralı yaz kursları açıyordu. Sahne olarak bütün üniversitenin kullandığı tek bir bina vardı. Orada tarih öğrencileri ders alıyorlar, zaman zaman da etkinlikler orada oluyordu. Sahnemiz olmadığı için haftada bir kez o sahneyi bize verebileceklerini söylediler.

Daha başlangıçta işler göründüğü gibi değildi. Sonunda derslere başlayacağımız zaman geldi. Patron, bana "Müşteri yeterli değil, açamayız" dedi. Peki, yetenek sınavında kazanan çocukların hakkı ne olacaktı? Aralarında, Kıbrıs'ta tiyatro alanında kendini kanıtlamış tiyatro âşıkları vardı. Derman Atik bunlardan biriydi. Çetin'e, "Çetin bu nasıl şey?" diye soracak oldum. Çetin, rahat bir şekilde, "Hocam, burası Kıbrıs. Her şey olur, siz kendinizi üzmeyin" dedi. Ama ben boş yere para almayı kendime yediremiyordum. Hatta kazananlardan Doğan Korkmaz'ın günlerce bu durumu protesto etmek için rektörlük merdivenlerinde oturduğunu unutamam. Doğan'ın sonradan yazarlık dalında İzmir'de bölümümüzü bitiren başarılı bir öğrencimiz olduğunu belirteyim.

Sonunda, İletişim Fakültesi'nde Senaryo Yazarlığı ve Sinema Tarihi derslerine girmeye başladım. Baştan beri alıştığım gibi yoklama alıp derse giren öğrencilere imzalarını attırdım. Çünkü Kıbrıs'taki üniversite öğrencilerinde biraz ciddiyetsizlik görülüyordu. Hiç derslere girmeden sınava girmek isteyen öğrenciler vardı. O arada, Sahne Sanatları yetenek sınavını kazanan öğrenciler haklarını elde etmek için Rektörlük önünde oturma protestosu yapıyor-

lardı. Oysa seçilen rektör, üniversitenin sahibi patronun bir taşeronuydu. Aldığı para için ses çıkarmıyor ve patron ne emrederse onu yapıyordu. Bu yüzden Rektörlük önünde öğrencilerin yaptığı protesto hiçbir işe yaramadı. Öğrenciler de dava açmayınca bu iş kapandı gitti.

2001-2002 tiyatro döneminde, İzmir Sahne Sanatları Bölümü'nden öğrencim, o sırada doçent olan Semih Çelenk, Tiyatro Evi adı altında bir topluluk kurmuştu. Benim Tabori'den çevirdiğim *Weisman ile Kızılyüz* adlı oyunuyla tiyatroyu açmak istediğini söyledi. Ben de karşılık beklemeden kabul ettim. 27 Mart 2002 gecesi verilen, Semih'in sahnelediği bu ilk temsili Kıbrıs'ta olduğum için ne yazık ki göremedim.

İkinci yarıyıl, başka bir üniversiteden öneri geldi. İzmir Güzel Sanatlar Fakültesi'nden dostum, Şehircilik profesörü Dr. Mesut Ayan, Lefke Avrupa Üniversitesi'nin rektörüydü. Kısa sürede bu üniversiteyi Kuzey Kıbrıs'ın sayılı üniversitelerinden biri yapmıştı. Bana, Senaryo Tekniği ve Sinema Estetiği derslerini verip veremeyeceğimi sordu. Böylece, her iki üniversitede de dersler vermeye başladım. Ama hiçbiri tiyatro konusunda değildi. Bu sıkıntımı anlayan dostum Mesut, Lefke Üniversitesi'ndeki amatör tiyatro etkinliklerini de denetlememi istedi. Hülya da İletişim Fakültesi'ndeki derslerini sürdürüyordu. Tatil gelince, İzmir'e dönmek üzere hazırlanırken mimarlık öğretim üyeleri, "Sizi kıskanıyoruz, ne güzel yurda dönüyorsunuz" dediler.

"Peki, sizi bundan alıkoyan ne?" diye sorduğumda, yaz yarıyılında bütünlemeye kalan mimarlık öğrencilerinin sınavlarını yapacaklarını söylediler.

"Peki, bütünlemeler için öğrenciler ücret ödeyecekler mi?"

"Tabii, bizim ücretimizi ödeyebilmek için, yönetim onlardan belli bir ücret alacak."

"Peki, ama ben pek anlamıyorum, koca yıl bir şey öğrenmemiş olan öğrenci bu kısa zamanda mı öğrenip sınavları geçecek?"

Mimarlık öğretim üyeleri güldüler ve birbirlerine baktılar.

"Ne?"

"Kimse bilmesin ama biz çok kolay bir sınav yapıyoruz."

"Nasıl yani?"

Bir an sustular, sonra söylemeye karar verdiler.

"N'olacak, ortaya bir bisiklet koyuyoruz ve gelenlere çok seçmeli test usülü; gidon, pedal, sele, zincir vb. nedir diye soruyoruz, hepsini yanıtlayan öğrencileri geçiriyoruz."

"Benimle dalga geçiyorsunuz!"

"Dalga geçmiyoruz, bütünlemeye kalan öğrenciler, yeniden ücret ödemeleri ile zaten cezalandırılmış oluyorlar."

O zaman, genel kanımın doğru olduğunu anladım; vakıf üniversitelerinin çoğu eğitim için değil, para kazanmak için kuruluyor. (Bunlar arasında, sayıları az da olsa, elbet doğru yolda olanlar var; onları biliyoruz.) Çünkü hemen patronun, öğrenci için "müşteri" sözcüğünü kullandığı aklıma geldi. Bu üniversitelerde para her şeydi. Öğrenciler notlarını öğrenmek için bile 20 dolar, ayrıca arabalarını kampusa park etmek için de (buna sosyal etkinlik katılım ücreti deniyor) aylık aynı ücreti ödemek zorundaydılar.

İkinci yıl ders dönemi başlamadan Kıbrıs'a döndüğümüzde, patron benimle görüşmek istedi: "Özdemir Bey bir önerim var. Kurduğunuz fakülteyi açmak için bir şeyler düşündüm."

Benim gözlerim parladı, sonunda iyi bir haber diye düşünürken patron, "Beni sonuna kadar dinleyin. Gelin yetenek sınavını ve yaş sınırını kaldıralım; yüz kişilik bir kontenjan açalım, böylece fakülteyi de açabiliriz."

Gözlerimden şaşkınlığımı okumuş olacak ki, "Ne dersiniz?" diye umutsuzca sordu.

"Efendim, böyle şey olmaz. Yaş sınırı kalkarsa 40, 50 yaşındakiyle 16, 17 yaşındakiler bir arada olacaklar, bu hem pedagojik hem fiziksel açıdan olanaksız. Orta yaşta bir insan beden esnekliğini kaybetmiştir. Sonra yetenek sınavı kalkıp 100 kişi alacaksak, sınıflar kaç kişi olacak? Sanat eğitimi birebir çalışma üzerine kurulur. Aksi takdirde, hiç kimse bir şey öğrenemez."

Patron: "Canım, sınıfta kalanları ben başka bir fakülteye, mesela İletişim Fakültesi'ne transfer ederim."

Baktım, patronun ısrarla istediği para kazanmaktı. O zaman tepem attı: "Bakın, neden bir hipermarket ya da süpermarket açıp oralardan para kazanmayı düşünmediniz?"

Biliyordum, bu sözlerime kızacaktı. Ama ben de eğitim sistemimden ve anlayışımdan para için ödün vermek istemiyordum. Patron böyle bir karşılığa hiç alışkın olmadığı için, alkollü burnu iyice kızardı ve bana, "Haddinizi aştığınız aklınıza gelmiyor mu?" diye sordu.

"Hayır, bunları söylemek benim haddimdir. Ben bir eğitimciyim, siz ise bir tüccarsınız, eğitim üzerine konuşmam benim haddimdir ama sizin hiç değil."

Biraz gerilere döneyim: Kıbrıs'a vardığımızın ertesi günü öğleden sonra köpeğimiz Kontes'i görmek için verilen adrese gittik. Bir de ne görelim! Köpeğimiz demir parmaklıklar ardında pislik içinde bir hücrede... Orada bekçi bozuntusu bir gardiyan, "Köpeğini alamazsın, iki hafta gözetim altındadır" dedi. İki haftalık kalma ücretini de peşin istedi.

"Peki, bunun karşılığında sizin hizmetiniz ne olacak?"

"Suyunu verir, onu gözetirim."

"Peki yemek?"

"Onu her gün gelip sen beslersin. Geldiğinde gezdirmeyi unutma."

Sen hem iki haftalık para al hem hiçbir şey yapma. Oh ne âlâ! İtiraz edecek oldum. Herif kırık Türkçesiyle, "Sen İngiltere'ye gittin?" dedi.

"Birkaç kez gittim, n'olacak?"

"Öyleyse, bilin, orada da böyledir. Yabancı köpekler karantinaya alınır."

"Ama kaldıkları yer de böyle mezbelelik değildir."

"Ee, n'apak bizde de bu kadar..."

Bu herif de az sayıda Kıbrıslı gibi İngiliz hayranıydı. Sonradan öğrendim ki bizim hükümetin verdiği parayla, Türkiye'de bir genel müdürün aldığı aylığa eşdeğerde maaş alıyordu. Bizim memurumuz zar zor geçinirken, bu herif hiçbir şey yapmadan oturduğu yerde, Türkiye'den ödenen cukkayı cebe indiriyordu. Üstüne üstlük, Türkiye'yi değil, İngiltere'yi seviyordu. Sinirlendim ama belli etmemeye çalıştım. Fazla uzatmayayım, köpeğimiz iki hafta sonra hapisten kurtulunca, bana ve Hülya'ya bozuk çalmaya başladı. Terk edilme duygusu içinde köpeğimizle aramız bir daha düzelmedi. Çok huysuz olmuştu, komutlarımızı dinlemiyordu. Önce kör oldu. Kısa bir süre sonra da öldü.

İletişim Fakültesi'nde verdiğim dersler için üniversitenin bana borcu vardı. O sırada hem kendi üniversitemde hem Lefke Avrupa Üniversitesi'nde derslerime devam ediyordum. Ama İzmir'e dönmeye de kararlıydım. Getirdiğim onca kitabı da geri götürecektim. Ancak sinema ve tiyatro kitaplarından 300'ünü seçerek bana kol kanat geren dostum Mesut Ayan'ın rektörü olduğu Lefke'deki Avrupa Üniversitesi'nin kütüphanesine armağan ettim.

Davet edildiğim üniversitenin muhasebesinden İletişim Fakültesi'nde verdiğim dersler için birikmiş maaşımı iste-

yince, ders vermediğim için paramın ödenmeyeceği söylendi. Belli ki, tüccar patron, benim sözlerimin intikamını böyle almak istiyordu. Bunun üzerine, ben, öğrencilerin imzaladığı yoklamaların birer kopyasını çıkararak Kuzey Kıbrıs Çalışma ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na şikâyette bulundum. Bu durumdan, Kıbrıs Türkiye Büyükelçisi Hayati Güven'in de haberi vardı. Müfettişlerin, üniversiteye gidip haklı olduğumu ve maaşımın verilmesi gerektiğini söylemeleri üzerine, birikmiş maaşımın verileceği söylendi. Böylece, hakkım olanı alabildim.

Bu arada en büyük sorun kitaplardı çünkü Kıbrıs'taki kargo kilo başına 60 TL alıyordu. Kitaplarımın Türkiye'ye gönderilmesi 40-50 bin arasında bir ücret gerektiriyordu. Bunu vermem olanaksızdı. O dönemde Kıbrıs'taki Türk alayının komutanı olan tuğgeneral, tümgenerallikten kurmay subay olarak emekli olan sınıf birincisi, kayınpederim Ethem Paşa'nın bir hayranıydı. Bize, ellerindeki kataloglardan onun tanıtıldığı sayfanın fotokopisini hediye etti ve "Her hafta bir nakliye aracımız Mersin'e gidiyor, kitaplarınızı oradaki kargoya ödemeli olarak versinler, siz de İzmir'de ücretini ödeyip kitapları alırsınız" dedi. Büyük bir rahatlama yaşayarak komutana teşekkür ettik. Evimize, kitapları almak için, bir cemse dolusu askerle gelince, patronun yaşlı babası ve annesi hemen telefona sarılıp sevgili oğullarını arayarak "Evi askerler bastı" diye haber vermişler.

Eşim Hülya'yla hakkım olan maaşımı almaya gittiğimde, patronun benimle görüşmek istediğini söylediler. O da ben de önceden hiç tartışmamışız gibi el sıkışıp oturduk. Hiçbir şey olmamış gibi, patron, "Buyrun maaşınızı" diyerek bir zarf uzattı ve devam etti: "Böyle bitmesine üzüldüm, Özdemir Bey" dedikten sonra, "Sizden bir ricam

var. Adınız internette ve reklamlarımızda kalsın, biz size yine aynı maaşı ödemeyi sürdürelim" diye bir öneride bulundu. Ben şaşırınca, "Yeterli değil mi?" diye sordu. Ben çalışmadan, havadan para kazanmayı sevmediğim için yine ters bir şekilde yanıtladım: "Önerinize değil, beni satın alacağınızı düşünmenize şaşırdım; size beni satın alacak paranın icat olunmadığını söylemek isterim!" dedim ve elini sıkıp çıktım.

Biliyorum, bugünün değerleriyle, genellikle şöyle denebilir: "Bu adam ya akılsız ya çok aptal!" Ama işte benim huzurum bu; geceleri rahat uyumamın, mutluluğumun ve çalışkanlığımın nedenlerinden biri bu: Kimseye satılmamış olmak... Ne olursa olsun, bu Çöl İmparatoru'nun emrinde olmaktansa, hiç olmamak daha iyi. Ben bir dinozorum; kimseye ödün vermeden büyüdüm ve bugün de vermem.

Patronla konuştuktan sonra 600-700 kişi kadar bir grubun rektörlüğe doğru yürüdüğünü gördük. O sıralarda üniversitede epeyce Filistinli öğrenci okuduğu için İsrail-Filistin protestoları sürüyordu. Hülya bunu kastederek rektör yardımcısına "Yine bir protesto yürüyüşü mü?" diye sorduğunda, "Hayır! Sizin için yürüyorlar, gitmemeniz için Rektörlüğe dilekçe bırakmaya geliyorlar" dedi.

Bunda Hülya'nın hafızasının büyük bir payı vardı. İletişim Fakültesi'nde gazetecilik ve halkla ilişkilerdeki birçok dersi veren Hülya, daha ilk derste 120 kişilik sınıfın adlarını tek tek ezberlemiş, onları müşteri değil bir insan, bir öğrenci olarak görmüş ve sevgilerini kazanmıştı. Hatta sonradan ben olmasam da orada kalmasını ona teklif ettiler.

O gün evlilik yıldönümümüzdü. Hülya'yı alıp Girne Kalesi'nin dibindeki bir kafeye götürdüm, ona ve kendime birer bira ile lazanya ısmarladım. Hülya'ya, "Bugün

ayağının altına kırmızı bir halı döşemek ve sana pırlanta takılar almak isterdim. Ama verebileceğim en büyük hediye olarak, sana satın alınmamış bir adamın karısı olma şansını verdim" dedim. O da bununla gurur duyduğunu söyledi.

Kıbrıs'ta bulunduğum süreçte yağmurlu bir günde Fazıl Say'ın konserini izlemekten duyduğum hazzı, Coşkun Aral'ın verdiği konferansta Kıbrıslılara "Neden tembelliği seçtiklerini" ve "Örneğin Güzelyurt, Kıbrıs'ta portakal bahçeleriyle meşhurdur. Kimi üreticiler sıkılmış portakal suyunu 2 litrelik şişelerde satarken, çoğu su yetersizliği nedeniyle oturduğu yerden Türkiye'den kuraklık parası alarak geçinmekteler..." diyerek, seçmemeleri gerektiğini anlatışını, Dilek Türker'in tek kişilik *Latife* oyununu, bir başka gün İlber Ortaylı'nın keyifli sohbetini ve salonda beni ve Hülya'yı görünce, "Sizin ne işiniz var burada?" diye soruşunu unutamam.

Belki de en önemli anılarımdan biri, tek kişilik bir oyunla turneye gelen Ali Poyrazoğlu'nun salonda oturan beni göstererek "Bu gördüğünüz ustanın, tıpkı benim ustam, tiyatro kurmama sebep olan Aziz Nesin gibi, boylu boslu bir adam olmamasına rağmen, boyunu aşan kitapları vardır" gibi övgü dolu sözlerinden sonra ara verildiğinde, salonda önümüzden geçen Rauf Denktaş'ın bizi selamlayıp dönüşünde *Karkot Deresi* adlı kitabını imzalayıp Hülya'ya vermesi, Meclis Başkanı Vehbi Zeki Sertel'in de Hülya'yı selamlayarak İletişim'de yüksek lisans yapan kızının tez danışmanlığını yapmasını rica etmesiydi. Kurucusu olduğum fakülte bizim orada olduğumuz süre de dahil, beş yıl boyunca hayata geçirilmeyince, YÖK'ten fakültenin kadük olacağı ve kapatılacağı haberi bildirildiğinde, patronun rektör yardımcısı beni telefonla arayıp

gelip gelemeyeceğimi sordu. Ben de "benim şartlarım kabul edilirse" gelebileceğimi söyledim. Buna hiç yanıt gelmeyince, ben de işin peşini bıraktım.

Eminim, "çöl imparatoru" olan patron beni istememiştir. Rektörden aşağı doğru herkes onun ağzına ve kesesine baktığından, her dediğini yapacak kişiler onun için değerliydi. Beni bir daha kabul edip başına bela mı alacaktı! Rektör yardımcısı, ona pragmatik olarak mantıklı olacağını iyi niyetle açıklamış da olsa o beni kabul etmeyecekti; bunu çok iyi biliyordum. Bütün eğitim programını ben hazırlamıştım ve bunun doğru dürüst nasıl uygulanacağını da bir tek ben biliyordum. Rektör yardımcısının yaklaşımı belli ki pragmatikti ama tahminimce, bana telefon ettiği için azar bile işitmiş olabilir.

Sonradan hiçbir bilgim olmadan başlarına vekâleten bir dekan bulup yola koyuldular. Ardından, bölümümüzden dört eğitim elemanı da Kıbrıs yollarına düştü; 2005'ten beri iki yıl tahammül edemediğim bir eğitim kıskacına 13 senedir kendilerini kaptırdılar. Böyle bir davranış benim kitabımda olmadığı için, belki de fazla tepki gösterdim. Ancak bir gün dostum Mesut Ayan'ın –ki Kıbrıs'ta çektiklerimin en büyük tanığıdır– "Hocam sizin şiddetle reddettiğiniz bu gayri ciddi bir yere, eğitim elemanlarının koşarak gitmek yerine, sizin adınıza tepki koymaları gerekmez miydi?" sorusuna cevap bulamadım, ama sadece düşündüm.

Daha sonra Kıbrıs'ta bu üniversiteye giden Mesut Ayan Hoca'nın, daha sonra Kıbrıs'ta bu üniversiteye giden oğlu Mert Ayan'ın üniversitede halen kurucu dekan olarak fotoğrafının yer aldığını söylemesi ve internette de adının hâlâ kullanılıyor olması canımı sıktı. Ama bundan da önemlisi, öğrencim ve eğitim elemanım olan bir insanın

bu fakültede sahnelediği ve benim çevirdiğim *At* ve *Weisman ile Kızılyüz* oyunlarında çevirmen olarak adımın yer almaması oldu. Bunun üzerine, Oya Ajans adına Mitos-Boyut'tan rektör yardımcısını arayan Yılmaz Öğüt'e, okul temsili olduğu için bilet parası almadıklarını söylemiş olmaları komik; ben paranın değil, emeğin peşindeydim.

Bir başka sıkıntılı süreç de bölümümüzün bu üniversiteye yaptığı dramatizasyon turnesi oldu. Ben oradayken Atatürk büstünü üniversiteye koymayı reddeden patron, gerekçe olarak "Kıbrıs'ı Atatürk kurtarmadı ki" bahanesini kullanmıştı. Kıbrıs'a gittiğimizde, sahnede 23 oyuncunun, salonda ise yeterli duyuru yapılmadığı için 15-20 kişinin olduğunu duyduğumda hem üzüldüm hem kızdım. Verilen emeğe yazık!

Günümüzde, ayrılan bütçeleri sürekli kısıtlanan devlet üniversitelerimizde, özellikle benim mensubu olduğum üniversitenin Hukuk Fakültesi'nin yarıdan çoğunun bu üniversiteye gidip gelmeleri; bu nedenle ikinci öğretimin kapatılmasını isteyen hocaların bu talebine karşılık, "Biz size öğretim elemanı gönderiyorsak, bunu kendi mesailerimizden özveri ile yapıyoruz" diyen üniversite üst düzey yetkililerinin, öğretim üyelerinden yapılacak belli bir kesintinin üniversiteye tahsis edilmesini istemeleri, aslında çağımızın tanrısı olan paranın her iki tarafı da zorda bırakmasının bir örneği değil mi? Bu da akla, balığın baştan koktuğunu gösteren "Asıl görevlerini ihmal edip kendilerini dışarda ekstra para kazanmaya adayanlardan çok, sistemin kendisi değil mi" sorusunu getirmiyor mu?

Tek tesellim, oradaki eğitime emek veren bölümümüz hocalarının gayretli insanlar olmaları ama zaman zaman gittikleri için "geçerken uğradım" eğitimi benim anlayışımın dışında, çünkü ben Kıbrıs'a kolilerce kitabımla, bana

verilen lojmanda ve üniversitedeki odamda her türlü eğitim hizmetini vermek üzere gitmiştim.

Üstelik Kıbrıs benim çok değerli dostlar edindiğim bir yerdir. Gittiğimiz günden beri bizi yalnız bırakmayan şair dostlarımız Feriha Altıok, Filiz Naldöven, sevgili kızı Nehir, birçok yazar, ressam, şair, tiyatrocu dosttan ayrılmak kolay değildi. Feriha Hanım'la çok sevdiğimiz ızgara çupra yemeye Lefkoşa'da bir bahçeye giderdik. Bir gün, onun "Oradan sapmayın Özdemir Bey, bu yoldan gideceksiniz" sözlerine karşılık "Feriha Hanım size kısa yolu göstereyim" dediğimde, "Bunca yıllık Kıbrıslıyım, bu kısa yolu sayenizde öğrendim" diyerek şaşırmıştı.

Feriha Hanım'ın enginar dolması muhteşemdir, birlikte güzel zamanları paylaştık. Filiz Naldöven ise duygu yüklü bir felsefeci şairdir. Kıbrıs'ta düzenlediği felsefe günleri, şiir atölyeleri, Filiz'in tüm sağlık sorunlarına karşın ne kadar çalışkan bir insan olduğunun göstergesidir. İyi bir anne olan Filiz, kızı Nehir için her türlü fedakârlığa katlanarak onu Bilkent'te Yönetmenlik dalında okutmuştur. Filiz ilerleyen yıllarda kızıyla Türkiye'ye bizi ziyarete de geldi. Daha sonraları onun ölüm haberini almak bizi çok üzdü. Bizi, Yaşar Ersoy tanıştırmıştı. Yaşar'ın evinin bahçesinde Sağlık Bakanı'nın da katıldığı yemekte, âdet üzere bir zeytin dalını barış adına yakarak tütsü gibi sofraya koymalarını, bu güzel insanların barıştan yana güzellikler dilemelerini her zaman Hülya da ben de özleyeceğiz.

Kıbrıs'ın tiyatro simgesi: Yaşar Ersoy

Yaşar Ersoy da benim Ankara Devlet Konservatuvarı'ndan öğrencimdi. Çalışkan, mesleğine âşık, girişimci ve meraklı bir gençti. Kıbrıs'a gidince mücahitlikten başka,

Kuzey Kıbrıs'ta tiyatro geleneğini kurmak için vargücüyle çalıştı. Bununla da kalmadı, kitaplar yazdı ve Ankara'da oyunculuk eğitimi görmüş Kıbrıslı arkadaşlarını davet ederek Lefkoşa Belediye Tiyatrosu'nu kurdu. Kurduğu bu tiyatro hâlâ başarılı bir biçimde yaşamını bugün de sürdürüyor. Bu da yetmedi, daha büyük ve modern bir tiyatro binası için ömrünün yarısını harcadı. Çok okuyarak kendini geliştiren Yaşar, haklı bir ün kazandı. Tiyatroyu çok seviyordu ve bu sevgisiyle Kıbrıs'taki tiyatro hareketleri açısından tarihe geçti.

Yaşar Ersoy, birçok engelleri aşarak Kuzey Kıbrıs'ta tiyatroyu geliştiren bir öncüdür. Demokrasi kültürünün oluşması ve gelişmesi için verilen savaşımda yer alan Ersoy, çeşitli sivil toplum örgütlerinin yürütme ve yönetim kurullarında çalıştı.

Kıbrıs'taki ikinci yılımızda, birinci yarıyıl bitip tatile girdiğimizde Yaşar, Lefkoşa Belediye Tiyatrosu'nda bir oyun sahnelememi istedi. Vakit azdı ama oyuncular da benimle çalışmak istiyorlardı. Bizdeki gibi, Kıbrıs seyircileri de komedyaya bayılıyorlardı. Ağır bir oyun yerine, onları eğlendirecek ama aynı zamanda düşündürecek bir komedya gerekliydi. Aklıma yine Çehov'dan bir kolaj yapmak geldi. Çehov'dan vazgeçemem çünkü o kendi halkını gösterirken bizim halkımızı da göstermiştir; çünkü onun öykülerinde ve oyunlarında, karakterlerinden o insanların sorunlarına kadar bizim insanlarımızla benzerlikler buluruz.

Çehov'un tiyatro ve insanlar üzerindeki düşüncelerini içeren dostlarına yazdığı mektuplar, birer hazinedir. Onun düşünceleri ve duyguları, içtenlikle yazdığı bu mektuplarda belirginleşir.

Aşk, ölüm ve evlilik temalarını işleyen oyunun adını *Evlilik Dönencesi* koydum. Böylece, bu kolajla yepyeni bir

Yaşar Ersoy'un düzenlediği 2011'deki Kıbrıs Tiyatro Şenliği'nde Dramaturgi Atölyesi; (soldan sağa) Özdemir Nutku, Hülya Nutku ve Yaşar Ersoy.

Aynı atölye çalışmasında öğrencilerle.

oyun ortaya çıkmış oldu. Kıbrıs Belediye Tiyatrosu'nda bir dünya prömiyeri yaptığımız söylenebilir.

Kıbrıs Belediye Tiyatrosu'nda, Türkiye'de eğitim görmüş, profesyonel oyuncular vardı. Provalara başlarken çalışma yöntemimi anlatmakta yarar gördüm; çünkü her yönetmenin çalışma tarzı farklıdır.

"Bakın, masa başı çalışması benim için bir gündür. O çalışmada yorumumu açıklayacağım, karakterler üzerinde düşüncelerimi söyleyeceğim ama sizin de rolleriniz üzerin-

Evlilik Dönencesi, *I. Bölüm, 2000/2001, Kıbrıs.*

de düşünmenizi istiyorum. O provada soru sorabilirsiniz, tartışabilirsiniz. İkinci gün ellerinizde metinle sahneye çıkacaksınız ve kaba mizanseni saptayacağım. İleriki günler, hep araştıracaksınız, aklınıza geleni ya da hissettiklerinizi bana söyleyip sahne üzerinde deneyeceksiniz. Çünkü bu tiyatronun en önemli sanatçısı sizlersiniz. Ben, sadece, bu oyunun yorumundan ve estetik bütünlüğünden sorumluyum. Önceden söyleyeyim, ezberler yerleştirmeyle birlikte bitmiş olmalı, ben sizin trafik memurunuz değilim, yerleştirmeden sonra sizin de yaratıcılığınızı bekliyorum."

İlk temsil için 12 Ekim tarihi verildi. Biz de provalarımızı buna göre ilerlettik. Galaya o dönemin Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti Başkanı Rauf Denktaş, bazı bakanlar ve meclis üyeleri geldiler. Bu yüzden ilk temsil biraz resmi bir hava içinde geçti. Temsil sonu kutlamalar, sırt sıvazlamalar, iltifatlar, kısacası ilk temsilde sanatçıların başına gelen olağan şeyler...

Elbette en deneyimli olanlara nispeten zor rolleri verdim; gençlere biraz daha kısa replikli rolleri dağıttım. Barış Refikoğlu'nu olabildiği kadar Çehov'a benzettik,

Çehov'un taktığı gözlüğe çok benzeyen bir gözlük de bulunca sonuç tatmin edici oldu. İlk oyunda, Bayan Popov rolü için açık renk ve kuzeyli genç kadınları andırdığı için Özgür Oktay'ı seçtim. Grigori Smirnov için Yaşar'la birlikte topluluğun en deneyimli oyuncusu olan Osman Alkaş biçilmiş kaftandı. Osman'la çok uyumlu bir oyuncu olan Erol Refikoğlu'na da Luka'yı verdim. Oyunun sonunda görülen rollerde de Hakan Elmasoğlu, İbrahim Altıok ve her isteğimize gık demeden koşan Rıza Şen vardı.

İlk provada Osman'ın ne kadar deneyimli olduğu hemen anlaşılıyordu. Simirnov'u (Ayı'yı) oynayacağı için karakterini ortaya çıkarmada kendine bir saç şekli bulmuş ve onu kendi oyununda çok uyumlu bir şekilde kullanmıştı. Saçlarını, uçları yukarı bakacak şekilde her iki yandan kıvırmıştı ve Bayan Popov'a kendini beğendirmek istediği ya da heyecanlandığı anlarda bu saçları yukarı doğru kıvırmayı tik haline getirmişti. İşte ben buna aktör derim. Yönetmenden beklemeden kendileri yoruma uygun bir şeyler bulan oyunculardan hoşlanırım çünkü onlar yaratıcı oldukları kadar da zeki insanlardır. Özgür ise Bayan Popov'daki o ikircikli durumu, "İstemem - ama çok istiyorum" tavrını çok iyi gerçekleştirdi. Birinci bölüm bitince bir alkış, bir alkış. Ara verdik ama çıkmıyorlar. Sonunda, Yaşar sahneye çıkıp dekor değişeceğini, bunun için dışarı çıkıp dinlenmelerini dilediğimizi söyleyince salonu terk ettiler.

İkinci sahne, bir düğün yemeğine açılan kalabalık ve çok hareketli bir sahneydi. Bu yüzden en çok bu sahnenin ayrıntıları üzerinde çalıştım. Yemek yiyenler 12 kişiydi ve hepsi de çeşitli boyutları olan karakterlerdi. Bu sahnede Osman, damadın saf babasını, Erol Refikoğlu da "sahte general" Revunov rolünü oynadı. Damadın çaçaron annesini Işın Cem, kendisine herkesin hayran olduğunu sanan,

her fırsatta sesinin güzelliğini göstermek için opera sanatçısı gibi melodi fırlatan Bayan Zimeylikin'i Kıymet Karabiber oynadı. Gelinle çıkarları için evlenen Aplombov'u Yaşar'ın oğlu Ulaş Ersoy, Bayan Zileylikin'i tavlamak için ona kur yapan Yat'ı Hakan Elmasoğlu, Eski Rusya'da düğünlere general davet etmenin o düğünün prestijini artırdığına inandıkları için, bundan yararlanıp gelinin annesini dolandıran Niyimin'i Barış Refikoğlu, Dimba'yı İbrahim Altıok, Denizci'yi Cem Aykut, Garson'u Rıza Şen paylaşmıştı.

Üçüncü bölümde, Çehov'un *Sayfiyede Yaz* adlı öyküsünden sahneye uyarladığım bir oyun yer alıyordu. Bu sahnede, Ulaş Ersoy'un canlandırdığı Tolkaçof, hafta başları çalıştığı yere gitmek için her kente indiğinde, eşinin, baldızının ve komşuların ona ısmarladıkları şeyleri taşımaktan o kadar yorulmuştur ki, kendini öldürecek raddeye geldiği için dostu Muraşkin'den bir tabanca ister. Muraşkin onu teselli eder ama Tolkaçof eşyaları yüklenip tam gideceği sırada, ona ısmarlanan kuş kafesi ile dikiş makinesini de götürmesini rica edince Tolkaçof öfkeden delirir. Tolkaçof, "Kan... kan... kan isterim" diye bağırarak Muraşkin'i kovalarken perde kapanır. Burada da, Muraşkin'i canlandıran Osman Alkaş dışında, çeşitli rolleri aynı oyuncular paylaştılar. Tolkaçof'un karısını da Döndü Özata başarıyla canlandırdı.

Burada, oyunu uzun uzun anlatmamın nedeni, oyunun çok tutulmuş olmasıdır. Başta Kıbrıs Türk Cumhuriyeti başbakanı olmak üzere, birçok meclis üyesi de izleyicilerimizin arasındaydı. Ayrıca bu oyunu iki üç kez seyredenler de vardı. Bunun üzerine, Yaşar, bir Ankara turnesi düzenlemek için harekete geçti. KKTC'nin 18. Kuruluş Yılı kutlamaları programına alınan oyun, Ankara'da 2 Kasım'dan 6 Kasım'a kadar dört kez gösterilecekti. Bu

Özdemir Nutku, Lefkoşa Belediye Tiyatrosu sanatçılarıyla prova sonrası tiyatronun önünde çekilmiş bir fotoğraf.

organizasyonu, Kıbrıs Türk Kültür Derneği ile TC Dışişleri Bakanlığı Kültür Dairesi üstlenmişti. Bizim teknik elemanlarla birlikte 17 kişilik bir kadromuz vardı.

Ankara'da, kapatılmadan önceki Yeni Sahne'de gösterime başlamadan bir buçuk saat kadar önce bir TRT muhabirinin kameremanla gelip benimle röportaj yapma isteği iletildi. Kulisten salona indiğimde bu ikili beni bekliyordu. Az sonra muhabir hanımla aramızda çok komik bir konuşma başladı: Muhabir hanım, ilk sorusunu patlattı:

"Türkiye'ye ilk kez mi geliyorsunuz?"

Ben büyük bir şaşkınlıkla ne diyeceğimi şaşırmış olmalıyım ki, bu soruyu birden yanıtlayamadım. Muhabir hemen ardından ikinci klişe soruyu sordu:

"Ankara'yı nasıl buldunuz?"

Biraz ilerde duran ve bizi dinleyen Yaşar, kıs kıs gülmeye başlamıştı.

"Bağışlayın ama siz ne muhabirisiniz?"

"Ben TRT'nin olay yeri muhabiriyim."

"Peki, TRT'nin bir sanat muhabiri yok mu?"

"Var ama o başka bir görevde."

Ben biraz alaylı bir ifade takınınca muhabir kadın:

"Bakın özür dilerim ama benim kabahatim değil. Size ne soracağımı bile bilmiyorum."

"O zaman, siz hiçbir şey sormayın; ben size oyun ve durum hakkında bir şeyler anlatayım, siz de sonra bunlara uygun soruları kurgularsınız."

Muhabirin rahatladığını hissettim. Aynı yöntemi Yaşar'ın konuşmasında da uyguladık ve hem TRT'ye hem kendimize yardımcı olduk. Eğer kötü niyetli bir biçimde eğlenmek isteseydik, kamera önünde TRT'yi rezil edebilirdik. Ama muhabirin bunda hiç kabahati yoktu. O verilen görevi yerine getirmek istiyordu. Bunu yapmak ona karşı haksızlık olurdu.

KKTC'nin 18. Kuruluş Yılı olduğu için, o dönemdeki Lefkoşa Belediye Başkanı Şemi Bora, Kıbrıs Türk Kültür Derneği üyeleriyle bizim Dışişleri Bakanlığı'ndan üst düzey memurlar da gelip ilk temsilimizi seyrettiler. Bu arada Ankara'daki dostlar ve eleştirmenler de temsillerimize geldiler. Ankara'da da oyun üzerine olumlu eleştiriler çıktı. Temsillerden sonra güle oynaya Kıbrıs'a döndük.

Girne'de tiyatro hareketi

Girne, Kuzey Kıbrıs'ın en çok turist çeken kenti. Deniz kenarında lüks otellerle donanmış. Her otelin bir de kumarhanesi var. Bu kent, çok güzel villalarla süslenmiş, ağaç ve çiçek cümbüşüyle renklenmiş bir tepeye yaslanmış. Akdeniz'in güneşli sularına tepeden bakan bir sanatçılar bölgesi. Biraz batıda Bella Pais Manastırı vardır, orada konserler verilir. Manastırın çevresi sit alanı ilan edilmişti ancak orada bir köşk de vardı ve biz gittiğimizde orada bahçede bir müştemilat inşaatı sürüyordu.

Kıbrıs'a bir konferans vermek üzere gelen Hülya'nın dayısı, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin efsane dekanı Prof. Dr. Cevat Geray, şehir planlamacı olarak bu bölgede nasıl böyle bir inşaata izin verildiğini merak ederek, araştırarak köşkün Nazlı Ilıcak'a ait oduğunu öğrenince fotoğraflarını çekmeye başladı. Çünkü yapı doğal güzelliği bozacak bir görünüm arz ediyordu. Girne Kalesi, içinde Batık Gemi Müzesi, Ömer Ağa Camii, İkona Müzesi, Halk Sanatları Müzesi, Aziz Hilarion Kalesi ve daha birçok güzel yer. Evimiz Lefkoşa'da olduğu için sık sık Girne'ye gitmek en büyük eğlencemizdi diyebilirim.

İşte orada, tiyatro delisi ve yetenekli bir genç olan Derman Atik'i tanıdık. O sırada, 38 yaşında evli barklı bir delikanlıydı. Onun heyecanı, enerjisi ve tiyatro sevgisi bizi ona her görüşümüzde biraz daha bağladı. Derman, Yakın Doğu Üniversitesi'ndeki yetenek sınavlarına girmiş, yaşı otuzlarda olduğu halde onu yeteneğinden ve girişimciliğinden dolayı beğenmiş, kabul etmiştik. Derman'ın hemen hemen bütün kitaplarımı alıp okumuş olduğunu anladım. Çünkü o kitaplardan alıntılar yapabiliyor ve kitaplar hakkında bilgi verebiliyordu. Üstelik bölüm açılmadı ama Derman'ın öğrenme azmi hiç bitmedi. Lojmandaki evimizde her dakika özel öğrencimiz gibi onunla tiyatro konuştuğumuz dolu dolu günler geçirdik.

Derman'dan biraz söz edeyim: O da Yaşar gibi, Limasol doğumlu. Bilindiği gibi, Limasol Kıbrıs'ın en çok sanatçı üreten kentidir. Ressamların, müzisyenlerin, tiyatrocuların çoğu oradan çıkar. İlk sahneye çıkışı müsamerelerde de olsa, Derman'ın her girişimi tiyatro için olmuş. Örneğin, ilk başta bir spor kulübünün çatısı altında bir amatör topluluk kurup çalışmaya başlamış. 1983 yılında, üç dört arkadaşıyla birlikte Güzelyurt'ta bir kültür derne-

ği kurmaya karar vermişler ve bunun tüzük çalışmalarını yapmışlar. Halk dansları ve müziği içeren, ülke kültürüne önemli ivmeler kazandırdığına inandıkları Güzelyurt Sanat Derneği'ni (GÜSAD) kurmuşlar.

O dönemde ülkede ödenekli tiyatro olarak yeni kurulmuş Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları ve daha sonra kurulan Lefkoşa Belediye Tiyatrosu ve bir de amatör tiyatro Maraş Emek Tiyatrosu varmış. Birkaç beldede daha tiyatro etkinlikleri olması için arkadaşlarıyla çalışan Derman'ı 2000 yılında, Kıbrıs'a gittiğimde tanıdım. O sırada, Girne Belediyesi Tiyatrosu'nu kurma çabasının sonucunu almak üzereydi. Ayrıca kendi topluluğunu hem yönetiyor hem oyunlarda oynuyor hem de sürekli temsiller için organizasyonlar yapıyordu. Girne Belediye Tiyatrosu'nu (GİBETSU) kurduktan sonra yabancı, yerli birçok yapıt oyun dağarında yer almıştı. Doğrusu, bu kadar enerjik insanlar hemen ilgimi çeker.

Derman sonradan Çatalköy Belediyesi kanalıyla bir topluluk daha kurdu. Kendi deyimiyle, o dönemde "Çatalköy'e, bırakın sanatı, şarkıcı bile girmemişti". Özveri olmadan tiyatro yapılamayacağını söyleyen Derman, Kuzey Kıbrıs'ın tiyatro öncülerinden biridir. Topluluğuyla birkaç kez Türkiye'deki tiyatro şenliklerine de katılmıştır.

Derman'ı Memet Baydur'un *Düdüklüde Kıymalı Bamya* oyununda postacı rolünde izledikten sonra grubun oyunun sonunda ölen postacı için irmik helvası dağıtarak seyirciye ikramda bulunmaları da anılarım arasında yer alıyor. Onunla geçirdiğimiz 2000 yılı yılbaşı kutlamaları ve Türkiye'den gelen, fakültemizin heykel bölümü mezunu, gurur duyduğumuz Ekin Erman'ın da bulunduğu buluşmamız ve son gidişimizde bizi Çatalköy'de ağırlayan Derman, eşi ve annesi, Kıbrıs'taki değerli dostlarımızdır.

Sahne Sanatları Fakültesi'ni kurmak için bizi Kıbrıs'a çağıran Çetin Özen'in Ankara Devlet Konservatuvarı'ndan öğrencim olduğunu söylemiştim. Ağabeyi Hilmi Özen de Ankara Devlet Konservatuvarı'ndan mezun olmuş, Türkçe diksiyonu çok iyi biriydi. Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın özel kalem müdürüydü. Çetin o sıralarda, 46 yaşlarında iki çocuğu olan iyi bir aile babasıydı. Bize Kıbrıs'ı, Karpas'ı, Mağosa'yı ve Kuzey Kıbrıs'ın diğer bölgelerini gezdirdi. Hayattan zevk alırdı ve usta "mangalcılar"dan biriydi. Birkaç kez biz de onun mangal sefasını tattık. Konservatuvardan mezun olduktan sonra Kuzey Kıbrıs'ta yeni kurulan Devlet Tiyatrosu kadrosuna girmiş, o tiyatro binası yandıktan sonra, 1987 yılında TC-KKTC Kültür Protokolü çerçevesinde Ankara'ya gelerek Şinasi Sahnesi'nde reji asistanı olarak görev almıştı.1990-1992 yılları arasında Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları müdürlüğünü vekâleten yürüttü. 1991 yılında, İstanbul'da kurulan Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün (ITI) çalışmalarına katılarak KKTC Devlet Tiyatroları'nı temsil etti ve atölye çalışmalarına katıldı. 1992 yılında açılan sınav sonucu münhal bulunan Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları müdür yardımcılığına atandı. 1993 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) Tiyatro Kulübü'nün kurulmasına ve kuruluş çalışmalarına yardımcı oldu.

2000 yılında, Sahne Sanatları Fakültesi'ni kurarken hep yanımda olan ama çıkan anlaşmazlıklardan uzak duran, yumuşak bir mizaca sahip Çetin Özen, benden sonra o fakültede yüksek lisansını yaptı ve beş yıl sonra, daha önce belirttiğim gibi, fakültenin derslere başladığı 2005 yılında Oyunculuk Bölümü başkanı oldu. Doktorasını

yapmakta olduğu danışmanının üniversiteyi bırakması üzerine şu sıralarda ne yaptığını bilmemekle birlikte, doktorası olmadan bölüm başkanı olduğunu biliyorum. Ne yazık ki Tasarım Bölümü'nü açamadıklarını ve Yazarlık Bölümü'nün ise talep azlığı nedeniyle bir süreliğine öğrencisiz kaldığını duydum. Her sanat dalı gibi tiyatroda da öğrenci yetiştirmek kolay değil.

2001 yılının getirdikleri

Kuzey Kıbrıs'a gider gitmez, önceden planladığım, oldukça büyük bir proje olan *Oyunculuk Tarihi*'nin ikinci cildini yazmaya başladım. 1995 yılının aralık ayında Yapı Kredi Yayınları daha ikinci cildi beklemeden, daha önce bitirdiğim birinci cildi basıvermiş ve kuruluşunun 50. yılı dolayısıyla verilen davette, kitabı gelen davetlilere dağıtmış, satışa az sayıda kitap kalmıştı. Kitabın daha kapsamlı olan ikinci cildini Kıbrıs'tayken bitirmiş, basıma hazır duruma getirmiştim. Yurda döndükten sonra, her iki cildi de aynı anda bastıracaktım.

2001 yılında Kıbrıs'tayken üç ödülle birden onurlandırıldım. Bunlardan ilki, 27 Mart Dünya Tiyatro Günü açılış töreninde verilmek üzere, Dokuz Eylül Üniversitesi Sahne Sanatları Karma Seçiciler Kurulu'nun Muhsin Ertuğrul Ödülü'ydü. Bu durum bana Sahne Sanatları Bölüm Başkanlığı'nın 22 Şubat 2001 tarihli yazısıyla bildirilmişti.

İkincisi, İzmir'deki Türkiye Başarı Ödülleri Kurulu'nun verdiği Üstün Hizmet Ödülü'ydü. Bu ödül için de tören, nisan ayında (gününü anımsamıyorum) İzmir'de Atatürk Kültür Merkezi'nde yapıldı.

Üçüncüsü, İstanbul merkezli Tiyatro Yazarları Derneği'nin verdiği Türk Tiyatrosuna Hizmet Ödülü'ydü.

Bunun töreni de daha sonra haziran ayında İstanbul'da düzenlendi. Bu ödüller için benim birkaç kez Türkiye'ye uçmam gerekecekti. Bu da sorun değildi çünkü uçakla bir saatlik bir yoldu.

Bir seferinde de Kıbrıs'tan, o dönem Devlet Tiyatroları Genel Müdürü olan Lemi Bilgin'den aldığımız bir çağrıyla Ankara'ya, Orhan Asena Sahnesi'nin açılışına geldik. Hülya bu açılışta bir konuşma yaparak Asena'nın yazarlığını değerlendirdi. Devlet Tiyatroları'nın Asena için çıkarttığı kitapçık onun ödül alan kitabının bölümlerini kapsıyordu. Lemi, "Sizin bu çalışmanız bizim işimizi kolaylaştırdı" deyince Hülya çok sevindi.

Kıbrıs'taki Othello Kalesi projem

Gazimağusa'ya iki şey için gidiyordum. Namık Kemal'in, bugün müze olan, yüz yıl kadar önce sürgünde kaldığı zindanı görmek ve bir de deniz kıyısındaki görkemli Othello Kalesi'ni gezmek için. Namık Kemal'in kaldığı zindanın önünde bugün küçük bir park var. Surların içinde Lala Mustafa Paşa Camii'nin hemen karşısında bulunan Namık Kemal Zindanı ve Müzesi, Mağusa'da (Magosa) bulunan ziyaret edilmeye değer tarihi yapılardan biridir. Venedik Sarayı'nın kalıntıları üzerine Osmanlı Dönemi'nde kurulan iki katlı dikdörtgen şeklindeki bu zindan, kesme taştan yapılmıştır. Üst kattaki dikdörtgen planlı odanın önünde bir de salon bulunur. Tek mekândan oluşan alt katın, Venedik Sarayı avlusuna açılan bir kapısı ve demir parmaklıklı bir penceresi vardır. Üst kısma dik taşlı bir merdivenle çıkılmakta, iki penceresi olan bu odada Namık Kemal'le ilgili belgeler sergilenmektedir.

Biz Kıbrıs'tayken Othello Kalesi terk edilmiş durumdaydı. Ama buna karşın surları, merdivenleri, dehlizleri,

odaları ve açık alanları ile çok dramatik bir görünümdeydi. Kaleyi ilk gördüğümde çok heyecanlandım ve Shakespeare'in *Othello* tragedyası sahne sahne gözümün önünden geçti. Ayrıca Othello'nun kaleye gelişini sağlayan, deniz kıyısından kaleye açılan demir kapılar ve Othello'nun kalyonunun palamar bağlayacağı bir liman da vardı. Kalenin içindeki üstü açık koridorlar Mağusa sokakları olarak kullanılabilirdi. Burası Desdemona'nın yatak odası, şurası Cassio'nun... Iago ile Emilia'nın kaldığı yer için orası biçilmiş kaftan. Bu kale olağanüstü mekânlara sahipti.

Birkaç gidişimde mekânları kâğıt üzerinde saptayıp sahneleri yerleştirdikten sonra, oyun düzenini aşağı yukarı hazırladım. Peki, ama bu kadar farklı mekânda seyirci nasıl izleyecekti. Onu da kafamda kurmuştum. Oradan oraya gidecek bir seyirci düşünmüştüm. Temsile geldiklerinde her izleyiciye birer hafif, portatif iskemle verilecek, seyirciler de oyuncuların ardından gidip sahneleri kalenin farklı yerlerinde seyredeceklerdi. Surların üstünde, 200 kadar ellerinde meşale taşıyan asker bulunacaktı. Onlar da izinle ordudan sağlanabilirdi. Böylece, izleyicisi mobil olan bir Othello yapımı ortaya çıkacaktı.

Bu aynı zamanda muazzam bir turist akınına neden olacaktı. Ne ki yaptığım başvurularda, bunun büyük ödenek ve uğraş gerektireceği, ancak ilerde kalenin restore edilmesi düşünüldüğünde, böyle bir projenın belki bundan sonra ele alınabileceği belirtildi. Ve bu düşüncem de sadece bir proje olarak uçtu gitti. Kıbrıs'taki sevgili öğrencilerim Çağlayan Sarıkuş ve Kutlu Özemrak ise bu projeyi belgesel bir filme dönüştürmek üzere senaryolaştırsalar da Kıbrıs'tan ayrılmam nedeniyle bunu gerçekleştiremedik.

Bizim Kıbrıs'tan ayrılmamızdan altı yıl sonra, 2008 yılında başlayan ve Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler'in

finansmanlarıyla restorasyon projesinin birinci aşaması tamamlanan Othello Kalesi yeni durumuyla 2015 yılının temmuz ayında açıldı. Bu heyecan verici olayın hemen ardından Othello Kalesi'nde gerçekleşen "Ay Işığı Altında Müziğimiz" başlıklı etkinlik KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı ve Rum lider Nikos Anastasiadis başta olmak üzere iki toplumun önde gelen kişileri ve BM temsilcileri tarafından izlendi. Kalenin geniş alanında çeşitli konserler gerçekleştirildi ama hâlâ benim düşündüğüm gibi bir *Othello* temsili yer almadı.

V. Türk Kültürü Kongresi

Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Onuk'un gönderdiği resmi yazıyla, Kültür Bakanlığı'nın katkısıyla 17-21 Aralık 2002 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen V. Türk Kültür Kongresi'ne davet edildiğimi öğrendim. Bu kongrenin resmi olması önemliydi; çünkü orada konuşulanların hayata geçirilme olasılığını artırıyordu. En azından ben böyle düşünüyordum.

Tüm alt başlıklarıyla çok iyi hazırlanmış ve Ankara, Beştepe'deki Öğretmenevi'nde yer alan kongre açılıştan sonra dört ayrı salonda çalışmaya başladı: 1. Salon: Tarih, Tarihçilik ve Tarih Yazımı; 2. Salon: Kitle İletişimi, Bilişim, Medya, Popüler Kültür; 3. Salon: Beslenme Kültürü ve 4. Salon: Sanatlar. Her gün, her salonda bildiriler verildi. Sonuçta da her seksiyon kendi sonuç bildirisini genel kurula getirdi ve bütün konuları kapsayan kongre bildirisi genel kurulun oylarıyla kabul edildi. Kongrenin yapılışı tamamen kongre ilkelerine uygun bir biçimde gerçekleştirilmişti.

Bana sıra 19 Aralık'ta geldi; Sahne Sanatları oturumuna Sevda Şener'le birlikte, değişerek başkanlık edecek-

tik. Raportör Dr. Beliz Güçbilmez, oturum koordinatörü Ömer Çakır'dı. Oturum iki bölümde gerçekleşti: Saat 10:00'da başlayan ve Sevda'nın başkanlık ettiği birinci bölümde Ayşegül Yüksel, "Cumhuriyet Tiyatrosunun Dünü, Bugünü, Geleceği", Prof. İnci Kurşunlu, "Cumhuriyet'ten Günümüzü Bale-Dans" başlıklı bildirilerini sundular.

Yarım saatlik aradan sonra, oturum başkanlığı için sıra bana geldi. Prof. Yalçın Davran, "Cumhuriyet'ten Günümüze Opera"; Prof. Dr. Oğuz Makal, "Türk Sinemasının Uzun ve Yorucu Süreci ve Yarın İçin Düşünceler" başlıklı bildirileri sundular ve sabah oturumu bitti.

Öğle yemeğinden sonra, tartışmalar başladı. Tartışmacılar farklı kişilerdi. Onlar da yukardaki konularda uzman kişilerdi. Tartışmacılar: Prof. Dr. Oğuz Adanır, Prof. Cüneyt Gökçer, Prof. Dr. Nükhet Güz, Prof. Dr. Nurhan Karadağ, Doç. Dr. Pekin Kırgız, Geyvan McMillan, Beyhan Murphy, Prof. Dr. Oğuz Onaran, Doç. Dr. Şinasi Özel, Dinçer Sümer, Prof. Dr. Murat Tuncay'dı. Dört saat süren tartışmalardan sonra, akşam saat 18:00'da genel kurula sunulmak üzere hep birlikte sonuç bildirgesi hazırlandı.

Ama benim düşündüğüm gibi olmadı. Ülkemizde her kongrenin ya da sempozyumun sonundaki düş kırıklığı bu kongreden sonra da gerçekleşti. O kadar kişinin emeği, zamanı, işi boşa harcandı; çünkü sonuç bildirgesi tarihe havale edilerek sadece bir kâğıt parçası olarak kaldı ve hayata geçirilmedi. O zaman bu kongrenin de siyasal gösteriş için yapılmış bir balon olduğunu daha iyi anladım. Sonra da anımsadım; Kültür Bakanlığı'na istek üzerine kaç kez rapor yazmıştım ama hepsi sumenaltı edilmemiş miydi? Nedir bizim insanımızdaki bu gösteriş hastalığı? Özü önemsemeyip hep biçim üzerinde mi uğraşacağız?

2002 yılının haziran sonunda yurda dönerken taşınmamıza yardımcı olmak için Türkiye'den gelip Kıbrıs'ta eğitim gören iki öğrencimiz, Kutlu ile Çağlayan evimize geldiler. Eşyaları arabaya öyle bir istif ettiler ki, arabada öndeki koltuklar dışında yer kalmadı. Sağ olsunlar, her şeyi bir yerlere tıkmışlar, yurda döndükten sonra arabayı ne vakit yıkatmaya götürsem, tanıdık yıkayıcı, "Hocam, bu sefer de bir bayan ayakkabısı çıktı" ya da "Bir kutu bulduk", "Bir çekecek, koltuğun rayına sıkışmış" ya da "Burada bir çakmak ve kalemler var" diyordu. Yıkayıcılarla bu sohbet bir ay kadar sürdü.

Başka konular

Dönüşümde arka arkaya yer alan sempozyumlar, kongreler, paneller başladı. 2003 yılında, eşim Hülya, yazdığı kitaplarla profesör oldu. Onu kutladık. Geciken kadro ilanı nedeniyle 1996'da doçent olmuştu. 2001'de profesör olması gerekirken, Dekan Cengiz Çekil bölümden kadro talebi gelmediğini söyleyince dönemin rektörü Emin Alıcı bunu dikkate alacağını söylese de yayımlanan kadro isteminde yine adı yoktu ve kadro ilanı bir sonraki döneme kaldı. 2003'te profesörlüğü onaylandı. Oysa üniversitelerde özlük haklarına saygı gösterilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Oyunculuk Tarihi'nin çağdaş gelişimi içeren ikinci cildini, birinci ciltle birlikte bir an önce bastırmak istiyordum. Çünkü herhangi bir şeyin tarihini yazmada gelişmeler o kadar hızlı oluyordu ki siz yaşadığınız yıla kadar olayları saptamış olsanız bile, kitap basıldığında en az beş yıl geride kalıyordunuz. Bu yönden böylesine tarih kitaplarının bırakıldığı yerden ilerletilmesi gerekir. Bunu yapabilecek akademisyenler bizde de vardır. Ama tarih kitaplarını yazanın bıraktığı yerden sürdürmek isteyenler, en önce kitabın sahibinden izin isteyip tercihini beklemelidirler.

Her iki cildin basımına, Ankara'daki saygın bir yayınevi olan Dost Kitabevi Yayınları sahip çıktı. O tarihte, Dost Kitabevi Yayınları'nın sahibi Erdal Akalın'dı, yardımcısı da Ali Bey'di (Ali Karabayram). Karanfil Sokak'taki o, ucu bucağı olmayan kitabevini görünce, uzun bir süre emek verdiğim bu yapıtımın güvenilir ellerde olduğunu anladım. Kitap o yıl içinde hiç aksamadan satışa sunuldu. Ne kadar titiz olursanız olun, aradan 15 yıl geçtiği için o kadar yeni gelişmeler var ki... Tıpkı dünyadaki değişimler gibi, giderek hızlanarak gelişiyor; teknolojideki, tıptaki ve bütün bilim ve sanat dallarındaki gelişmeler büyük bir *akselerasyon*, yani giderek hızlanan bir gelişim ve değişim içinde...

O yıl, Kabalcı Yayınları *Sahne Bilgisi*'nin beşinci basımını yaptı. Aldığım bilgiye göre, en çok satıldığı üç büyük kent dışında, Anadolu'dan da büyük istek varmış. Birçok tiyatro meraklısı amatör gencin bu kitabımdan yararlanması beni mutlu etmişti, hâlâ da ediyor. Şimdi onun biraz daha profesyoneli ilk kez satışa çıkacak.[1] Daha önce de belirttiğim, sadece üniversite yayınları arasında çıkan ve

1 Bu kitabın basımı ve dağıtımı 2017 yılının aralık ayında yapıldı.

yıllardır dışarda satışa sunulmayan, yönetmenliğin ABC'si olan, *Tiyatro Yönetmeninin Çalışması* adlı kitabımın da yararlı olacağını düşünüyorum.

Fehim Paşa Konağı

İzmir Devlet Tiyatrosu, 2002/2003 dönemi repertuvarı için düşünülen Turgut Özakman'ın *Fehim Paşa Konağı*'nı sahnelememi istedi. Devlet yönetimini kabadayılık üzerine kurmuş bir anlayışın yıkılmaya mahkûm olduğunu ve er geç yıkıldığını anlatan bu oyun benim favorilerimden biriydi. Elbette, seve seve kabul ettim.

Daha önce bu oyunu, Sahne Sanatları Bölümü Deneme Topluluğu'nda 1989/1990 döneminde oynadığımızda seyirci tarafından çok tutulmuş, planladığımızdan daha uzun süre oynamıştık. Bu oyun için de aklımda yeni şeyler vardı. Bu kez, Anlatıcı, bir erkek oldu ve yine döner sahne kullandık.

Terakki Vakfı'nın vefası

Terakki Vakfı'nın sanat danışmanı ve Devlet Tiyatrosu sanatçısı Orhan Kurtuldu'dan 16 Nisan 2003 tarihli bir mektup aldım. Bu mektupta, 26-31 Mayıs arasında düzenlenen Tiyatro Gençlik Festivali seçiciler kurulunun o yılki Tiyatroya Katkı Ödülü'nün bana verilmesinin kararlaştırıldığı bildiriliyor ve ödül töreni için 31 Haziran günü, saat 18:00'da, vakfın tiyatro salonunda bulunmam isteniyordu. O yılki festivalin sloganı, "İnsan için barış; barış için tiyatro" idi.

İstanbullu olduğum halde, o güne kadar Terakki Vakfı'nın okulunu görmemiştim. Okul, çevresi ve bina-

larıyla çok temiz ve disiplinli görünüyordu. Gelişmiş ülkelerdeki okulları anımsatıyordu. Ayrıca okul bahçesi, ünlü tiyatrocuların büstleriyle bir açıkhava müzesi olarak düzenlenmişti.

18:00'da tören başladı. Ödülümü aldıktan sonra, "Ortaöğretimde Tiyatro" başlıklı kısa bir konuşma yaptım.

Terakki Vakfı için hazırladığım bu kısa konuşmayı, buraya alıyorum:

> Okulun amacı gençlerin kafasını eğitmekse, tiyatronun amacı o gençlerin yüreğini eğitmektir. Ortaöğretimde tiyatronun işlevi, tiyatro sanatçısı yetiştirmek değil, değişik meslekledeki yarının insanlarına mesleklerinde yaratıcı olmalarını sağlamak, dolayısıyla toplumun kültürel ve ruhsal açıdan zenginleşmesi için katkıda bulunmaktır. Tiyatro yoluyla çocuklarımıza, gençlerimize, bu dünyayı ve insanları tüm karmaşaları, çelişkileri, güzellikleri, çirkinlikleri içinde göstermek, onların yarının dünyasını kavramalarında hazırlıklı olmalarını sağlamak, ortaöğretimin temel ilkelerinden biri bu olmalıdır.

Öğrencilerin oynadığı oyunu seyrettikten sonra, festivalin kapanış kokteylinde Orhan ile Terakki Vakfı'nın aydın yöneticileri, eğitmenleri ve bir kadın yontu sanatçısını bana tanıştırdılar. O zaman pek önem vermemiştim. Bizi neden tanıştırdıkları sekiz yıl sonra anlaşıldı: Benden her iki profilden, önden ve arkadan çekilmiş vesikalık fotoğraflarımı isteyen genç heykeltıraş Gülsüm Ergezer, bir büstümü yapacaktı. Gülsüm Hanım'ın başarıyla tamamladığı büstüm, böylece, sekiz yıl sonra vakfın açıkhava müzesindeki yerini aldı. Bu konuya, bir sonraki bölümde ayrıntılı değineceğim.

Afife Jale Ödülü

2004 yılının nisan ayıydı – sanırım 12 Nisan Pazartesi günüydü. Yapı Kredi Sigorta AŞ'nin sponsorluğuyla düzenlenen 8. Afife Jale Ödülü töreni, her zamanki gibi görkemli bir biçimde başladı. O yıl Muhsin Ertuğrul Ödülü'nün bana verilmesi kararlaştırılmıştı. Elbette bu benim için büyük bir onurdu. Hülya'yla birlikte, törenin yapıldığı Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı'nın salonuna girdiğimizde, her yer tıklım tıklım dolmuştu. Yalnızca ödül alacaklar için ayrılan, birinci sıradaki yedi sekiz koltuk boş kalmıştı. Biz de gösterilen koltuklara oturduk. Hemen yanımda sevgili Işık Yenersu ve dostumuz yazar Özen Yula vardı.

Törenin sunucusu, çoğu kez olduğu gibi, Korhan Abay'dı. O gece, bizi bir kez daha hüzünlendiren şey, Göksel Kortay'ın Kerem Yılmazer ve İlkim Karaca'nın da Cem Karaca için sahneye bıraktıkları karanfiller oldu. Ödüller sahiplerine verilirken, aralarda yapılan konser, dans gösterileri gibi etkinlikler o atmosfere renk katıyordu. Törenin ikinci yarısında sıra bana geldi. Heyecanımı denetleyerek sahneye çıktım ve İlhan Koman'ın o güzelim heykeli model alınarak yaptırılan Afife Jale heykelciğini aldım.

Tören sonrası verilen kokteylde yıllardan beri görmediğimiz Metin And'la karşılaştık. Metin, Hülya'nın doktora babasıydı. Metin de bizi gördü, yanımıza geldi. Aa, aynı boyda olduğumuz Metin küçülmüş, boyu benim burnumun hizasına gelmişti. Bir süre sonra benim de aynı akıbeti paylaşacağım hiç aklıma gelmemişti. Metin, okşar gibi yanağıma bir tokat atıp "Kutlarım!" dedi. Sıkıntılı gözüküyordu ve elinde o kocaman purosu yoktu. Eski neşesini kaybetmiş, şakacı Metin'in yerini sanki başka bir adam almıştı.

"Ne âlemdesin Metin kardeş?"

Keşke sormasaydım.

"Pek iyi değilim. Zor nefes alıyorum. Doktor puroyu bırakmamı söyledi. Benim için oldukça güç oluyor. Bu nefes darlığı yüzünden doğru dürüst çalıştığım da söylenemez."

Onun bu sözleri ikimizi de çok üzmüştü. Birkaç yıl sonra onun oksijen tüpüyle rahatladığını duydum. Sevgili Metin'in KOAH hastalığına yakalandığı söylendi. Metin gibi, çalışkan bir araştırıcının bu durumu Hülya'yı da beni de son derece üzdü. İzmir'e döndükten sonra, onun bu durumu bizi epey meşgul etti. Ankara'daki dostlarımızdan durumu hakkında sürekli bilgi edinmeye çalışıyorduk.

Aynı gece yanımıza genç bir adam gelerek "Özdemir Amca beni tanıdın mı?" diye sorunca ilkin çıkaramadım ama o imdadıma yetişti; "Ben Sermet Çağan'ın oğlu Emrah" deyince birbirimize sarıldık. Seçkin'e selamlarımı ilettim. Sermet ve çocukları benim için çok değerlidir. Emlakçılık yaparak hayatını kazandığını söyledi. Kısa bir süre sonra, kırklı yaşlardaki Emrah'ın kalp krizinden öldüğünü duyduk, Emrah'ın kaybı, Sermet'ten sonra büyük bir acıydı. Seçkin Selvi'yi aradım ama teselli edecek söz bulmakta da zorlandım.

Bu tören üzerine her yıl olduğu gibi çeşitli yazılar çıktı. Ama bu yazılar arasında Ankara'dan dostum, ünlü spor yazarı ve eleştirmeni Hıncal Uluç'un, "Türkiye'nin Oscar Gecesi" başlığını attığı yazısı[2] bende nostaljik bir duygu yaratmıştı. Hıncal öyle sadece sıradan bir spor yazarı değildir, okuyan, antenleri açık, sanatla ilgilenen bir insandır. Her temsile gelir ve temsilden sonra bana fikrimi sorardı. Hıncal, yazısının bir kısmını bana ayırmıştı. Onun bu yazısından birkaç yeri buraya aktarmak isterim:

2 *Sabah*, 14 Nisan 2004, s. 15.

Afife Jale Ödül Töreni'nden sonra çekilen toplu fotoğraf, 2004. Ayakta, en sağdaki Özdemir Nutku.

Özdemir Nutku Afife Jale Ödülü'nü Gülriz Sururi'den alırken.

Gecenin son, ama benim için en güzel notu, Özdemir Nutku'yu sahnede görmek oldu. 1957'de, Yeni Gün'de gazeteciliğe başladığımda, Özdemir tiyatro eleştirmenimizdi. Hey gidi günler. O zamanlar 15-20 bin satan gazetelerin bile tiyatro eleştirmenleri vardı. Özdemir bana tiyatroyu tanıtan, öğreten, sevdiren adamdır. Eleştirileri çok uzun ve ayrıntılıydı.

Ama bir nefeste okurdum. Doyamazdım. Yetmezdi. Yakalardım bir yığın soru sorardım. Dekor için duvara rastgele asılan bir tablonun bile, yerine göre nasıl önem kazandığını anlatmıştı bir gün, unutamam. [...] Ankara'dan ikimiz de ayrılmıştık; ben İstanbul'a, o İzmir'e... Profesör olarak tiyatro öğretmeye... 30 yılı aşmış Özdemir'i görmeyeli... Sahneye fırlayıp boynuna sarılmak, o tiyatro ile dolu gençliği yeniden yaşamak nasıl geçti içimden... Nemlenen gözlerimi kurularken Özdemir kaybolmuştu bile...

Onu görememiş olsam bile, Hıncal'ın bu yazısı bende de aynı duyguları uyandırmıştı. Onun hemen her televizyon programını izlemek beni çok mutlu eder; çünkü düşüncesini hiç korkmadan söyleyebilen bu dobra insanı hep sevmişimdir.

9. Bursa Edebiyat Günleri

Bursa'daki önemli etkinliklerden biri, 16-18 Nisan 2004 tarihlerinde yapılan "Edebiyat Günleri"ydi. Bursa'nın benim için ayrı bir yeri vardır. Çok akıllı bir kadın olan babaannem Firuze Hanım Bursalıydı. Mavi gözlerini tamamlayan şeffaf beyaz bir teni vardı. Ben onu hep Bursa ipeklisinden Firuze Hanım diye anardım. Kitap okumaya meraklıydı ve şiir yazardı. Ama biz torunlarına bunları okumazdı.

İşte şimdi Edebiyat Günleri için Bursa'daydık. Bu toplantıların teması "Eleştiri"ydi. Her tür eleştiri, şiir, roman, öykü, tiyatro, müzik, sanat vb. Bu yüzden Türkiye'nin kalburüstü şairleri, romancıları, tiyatrocuları, müzisyenleri, ressamları oradaydı. Farklı sanat dallarındaki sanatçılar ve yazarlar bir aradaydı, bu da toplantılara renk katıyordu.

Bildirim tartışılabilir diye önceden hazırlıklıydım. Oysa tartışma yerine, alkışla yerime oturdum. İlk oturu-

Bursa'da parkta; (oturanlar) Mehmet H. Doğan, Hülya Nutku, Adalet Ağaoğlu; (ayaktakiler) Özdemir Nutku ve İlhan Berk.

Özdemir Nutku, Güven Turan, İlhan Berk ve Edebiyat Günleri'ne katılan diğer kişiler.

mun son konuşmacısı bendim. Gündemde yarım saatlik bir tartışma süresi vardı.

Benden önce İlhan Berk "Şiir ve Eleştiri", Adalet Ağaoğlu "Edebiyatta Deneme Türü-Türlüsü", Mehmet H. Doğan da "Düşman Kardeşler" başlıklarını koydukları bildirilerini sunmuşlardı. Birkaç el kalktı ve şiir, edebiyat üzerine bir iki tartışma yapıldı. Ama tiyatro üzerine bir soru ve tartışma olmadı. Hülya'nın bildirisi bir başka otu-

rumdaydı ve günümüzde eleştirinin yok edilip edilmediği üzerinde konuştu. Benim eleştiri üzerine konuşmamla ilgili soru gelmeyince, herhalde herkes acıkmıştır düşüncesiyle yemeğe gidildi.

Yıllar sonra DTCF'den dönem arkadaşı Güven Turan'ı gördüğü için Hülya mutlu olmuştu. Güven şimdilerde Yapı Kredi Yayınları'nda çalışıyor. Adalet Ağaoğlu kısa bir süre önce geçirdiği Sarıyer'deki talihsiz kazadan sonra bir dizinden ameliyat olmuştu ve yorgundu. İlhan Berk'in şakaları, Mehmet H. Doğan'ın aydın ve zarif kimliği, doyurucu sohbetler sonrası Bursa bizim için güzel bir deneyim oldu.

Yaşamak mı Ölmek mi?

O sırada, İzmir Devlet Tiyatrosu müdürü olan sanatçı Hülya Savaş, yönetmen Yücel Erten'in *To Be or Not to Be* adlı oyunu çevirdiğini ve repertuvara aldıklarını söyledi. Hemen ilgilendim çünkü 1940'lı yılların başında (1942), senaryosunu Edwin Justus Mayer'in yazdığı ve Ernst Lubitch'in çevirdiği bu film çok hoşuma gitmiş ve aklımda kalmıştı. Başrollerde Carole Lombard, Jack Benny ve Robert Stack vardı. Sonradan, 1983'te Mel Brooks, yönettiği bu filmin yeni bir versiyonunda başrolü de oynamıştı.

Bu oyunun yazarı Melchior Lengyel (1880-1976), *Olmak mı Olmamak mı* ya da *Yaşamak mı Yoksa Ölmek mi* adını, Hamlet'in "To be or not to be, that's the question" ile başlayan tiradından esinlenerek almıştır. Bu tiratta, Shakespeare, insanın varoluş nedenini sorgular. Lengyel de bu sorgulamayı başka bir biçimde, güçlü bir halk mizahı ve tersinlemesi içinde işler. Bu oyunda Nazi rejiminin taşlaması yapılırken, aynı zamanda tiyatronun gücü de ön

Yaşamak mı Ölmek mi'*den bir sahne.*

plana çıkar; çünkü bu yapıtta "Tiyatronun fendi, Nazileri yendi" dedirtecek bir çizgi vardır.

Jan Mendell'in sahneye aktardığı, *Yaşamak mı Yoksa Ölmek mi* adlı oyunun ilk temsili (dünya prömiyeri), 31 Ekim 2004 gecesi, Osnabrück Devlet Tiyatrosu tarafından yapıldı, yani İzmir Devlet Tiyatrosu'nun prömiyerinden üç buçuk ay önce gerçekleşti. Yücel Erten'in güzel çevirisiyle sahnelediğim bu sıradışı komedyanın seyirci tarafından da beğenileceğini umuyordum. Nitekim de öyle oldu; her temsil doldu. Ama nedense bu oyun yalnızca bir dönem oynandı ve bir daha da oynanmadı. Oysa hep dolu salona oynuyorduk. Böyle tutan bir oyunun daha uzun süre repertuvarda kalması gerekirdi.

2004 yılı ve sonrası

İzmir Devlet Tiyatrosu'nda sahnelediğim *Fehim Paşa Konağı* çok tutulunca temsiller 2004'e de sarktı. Cem İdiz'in bu oyun için yaptığı müzik tam istediğim gibiydi. Kadro-

sunun yarısı bizim mezunlardan oluşan bu oyunun beğenilen danslarını Meltem Yorulmaz kotardı. Çok başarılı bir kolektif çalışmaydı. Tiyatroda hiçbir şey tek başına gerçekleşmiyor. Mutlaka farklı alanlardaki sanatçıların, tasarımcıların, teknik personelin bir fabrika düzeniyle çalışması önemli. Tiyatroda her başarılı yapım, tek kişinin değil, birçok kişinin emeğiyle ortaya çıkabiliyor.

2005 yılı benim için verimli yıllardan biriydi. Biri telif, biri çeviri iki kitabım yayımlandı. İzmir Devlet Tiyatrosu'nda bir oyun daha sahneledim. O yıl, bana üç ödül birden verildi. İki yıl önce yayımlanmış olan *Oyuncunun Çalışması* ile üç yıl önce yayımlanmış olan, iki ciltlik *Oyunculuk Tarihi*'nin yankıları hâlâ sürüyor, üzerinde yazılar çıkıyor ve benimle söyleşide bulunanlar çoğalıyordu. Çok iyi anımsıyorum, *Oyunculuk Tarihi* ilk yayımlandığında, büyük sanatçı Yıldız Kenter, beni telefonla arayarak "Sonunda bizim de tarihimiz var, eline sağlık Özdemir" demişti. Bu da beni çok mutlu etmişti.

Ardından sabahın 8.30'unda Şahika Tekand'ın arayarak, "Hocam, Stüdyo Oyuncuları'nda kendi oyuncularıma hangi kitabı önersem diye düşünürken vitrindeki *Oyunculuk Tarihi* kitabınızı görerek heyecanlandım. Hemen bir tane alarak gece boyunca, çay ve sigara eşliğinde şimdi bitirdim. Elinize emeğimize sağlık" demesine ve beni kutlamasına çok sevindim. O zamandan beri, üçüncü cildi oluşturacak Türkiye tiyatrosundaki oyunculuk tarihi üzerinde çalışmaktayım. Meşrutiyet'e kadar olan bölümler bitti. Şimdi en zor dönem olan, Cumhuriyet dönemi oyunculuk tarihi üzerinde uğraşmaktayım.

O yıl, Alkım Kitabevi'nin yayımladığı *Duvar Yıkılırken Almanya'da Tiyatro* aslında, 1999'da İzmir'deki Etki Yayınları'nın basmış olduğu *Duvardaki Mavi Kuş*

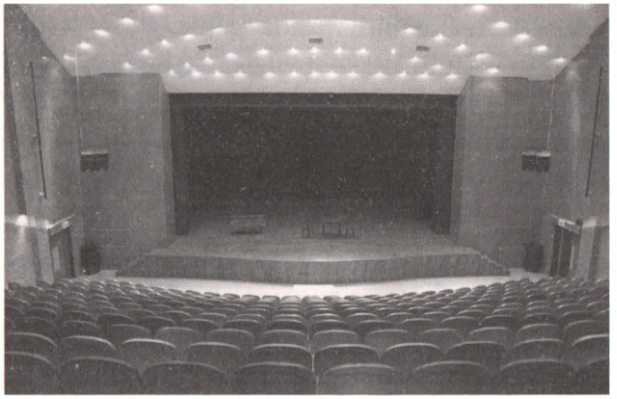
adlı gezi notlarının biraz daha genişletilmiş baskısıydı. 1990'da Batı Berlin ile Doğu Berlin'i birbirinden ayıran duvarın yıkılmasıyla birleşen Almanya'daki tiyatroların durumunu anlatıyordum.

Yeni tiyatro binamıza kavuşuyoruz

1995'te, benim başkanlığım sırasında yapımına başlanan ve ancak 2005'te tamamlanan Sahne Sanatları Bölümü'nün yeni tiyatro binası, dışardan albenisi olmayan ama iç kısmı tiyatro temsilleri için her türlü olanağı sağlayan bir binadır. Eğer maddi kaynaklar yeterli olsaydı, asansörlü bir orkestra çukuru da yapılacaktı. Ama her zamanki gibi sanata ayrılan bütçe belli olduğundan, bu kadarını kotarabildiğimiz için buna da müteşekkir olmamız gerekir.

Bu, dört katlı binada, 350 kişilik büyük salon, 40 kişilik bir çalışma sahnesi, 2 tam donanımlı stüdyo, bir barkovizyon odası, ses ve ışık odaları, kadın ve erkek soyunma odaları, her an sıcak su bulunan duşlar, dekor asansörü, teknik atölye, 12 metre sofito, 3 metre sofito üstü, iki katlı ışık köprüleri, kuliste giysi değiştirme odası, dekor ve ışık değişim makaraları ve askıları ile ayrıca tasarım, biçki, butafor ve maket atölyeleri vb. vardır.

Sahne, 18 metre derinlik, kulislerle birlikte 21 metre genişlik ve portal ağzı 13 metre olmak üzere tasarlanmıştır. Sahnede profesyonel tiyatrolarda neye gereksinim duyulursa hepsi vardır. Portalda iki ışık köprüsü, yan ve arkalara birer ışık köprüsü yapılmıştır. Son model bir ses donanımı ile bilgisayarlı ışık denetim sistemi ve karartıcısı bulunmaktadır. Ayrıca bulut, yağmur ve rüzgâr efektlerini verecek aygıtlar da buna eklenmiştir. Üç adet takip ışığı ve

Özdemir Nutku Sahnesi.

çeşitli atmosfer yaratacak robotlar da mevcuttur. Akustik için salon ahşapla kaplanmıştır.

Tiyatro binası tamamlandıktan kısa süre sonra, bölüm kurulunun önerisi ve senatonun kararıyla buraya "Özdemir Nutku Sahnesi" adı verildi ve bizzat Rektör Prof. Dr. Emin Alıcı'nın bulunduğu bir törenle senatonun kararı gerçekleştirildi. Elbette, bu vefa, ben yaşarken gösterildiği için beni hem son derece mutlu etti hem de büyük bir onur kaynağı oldu. Başkaları tarafından düşünülmek kadar güzel bir mutluluk olamaz.

Narlıdere'deki sahne yapılmadan önce, Alsancak ünitesinde öğretimi sürdüren Oyunculuk Anasanat Dalı'nın Alsancak'taki binadan oraya taşınması gerekiyordu. Bu da sahne bakımından iyi ama etkinliklerimiz açısından kötü bir haberdi. Alsancak binası kentin merkezindeydi, temsillerimiz dolup taşıyordu. Oysa Narlıdere daha çok İzmir dışından göç edenlerin semtiydi. Bu da seyirci sayısını azalttığı gibi, binanın daha çok resmi bir devlet dairesini andırması ve birçok değerlendirilmemiş boş alanlar bulunması nedeniyle bölümler arasındaki iletişimi de ko-

pardı. Alsancak binasındaki ambiyans tam anlamıyla ortadan kalktı. Öğretim üyeleri odalarına kapandılar. O, her bölümün birbiriyle koordinasyonlu çalışması tarihe karıştı. Binanın ödüllü bir mimari örneği olduğu iddia edilse de bu atmosferi tam olarak taşıdığı söylenemez.

Ankara Devlet Tiyatrosu'nda At persiflajı

1960'lı yılların sonuna doğru çevirmiş olduğum, oyunlarını Almanca kaleme alan Macar yazar Gyula (Julius) Hay'ın *At* (*Das Pferd*) adlı oyunu, kaçık ya da absürt diyebileceğimiz III. Roma İmparatoru Caligula'nın senato üyelerini aşağılamak için kendine konsül olarak bir atı seçmesinden hareket ederek, başta Alman Nazizmi olmak üzere bütün faşist diktatörlüklere yönelik bir taşlamadır. İlk kez benim çevirdiğim bu oyun, ancak 25 yıl kadar sonra Kabalcı Yayınları tarafından 1991 yılında kitap olarak basılmıştı.

Bu oyunu, ilk olarak Ankara Tiyatro Bölümü, Deneme Topluluğu'yla 1969/1970 döneminde, sonra İzmir'de Sahne Sanatları Deneme Topluluğu'yla 1986/1987 döneminde sahnelemiş ve İstanbul'a turne yapmış, Devlet Tiyatrosu Taksim Sahnesi'nde oynamıştık. İstanbul'da oyunu izleyen Jak Deleon (1951-2005), Caligula'yı oynayan, o zaman öğrenci olan Hakan Boyav için "Çok iyi bir oyuncu yetişiyor" diye yazmıştı. Şimdi aynı oyunu bir kez daha Ankara'da çok değişik bir yorumla sahneleyecektik.

Bu kez oyunu bir sirk atmosferinde, iki yanda seyirci olmak üzere, ortada sahnelemek istedim. Bu açıdan, Yenimahalle, Macunköy'deki İrfan Şahinbaş Atölye Sahnesi biçilmiş kaftandı. Bana göre, oyunun atmosferi tamamen bir sirk gösterisini andırıyordu. Oyunda insan olarak gös-

terilenlerin çoğu, doğadan koparılmış, kafese kapatılmış hayvanları çağrıştırıyordu.

Tek gün yaptığım masabaşı çalışması için gelen sanatçılarla oyunu okuduktan sonra, kendi yorumumu söyledim. Oradaki her sanatçının ses niteliğini, tonlamasını, ses rengini önümdeki kâğıda kaydetmiştim. Çay molasından sonra tek tek karakterler üzerinde konuştuk. Sıra rol dağılımına geldiğinde işler biraz karıştı. Kimi kendi replliklerini saymaya, kimi sahnede ne kadar kaldığına, kimi o rolün kendisi için geçerli olup olmayacağına bakmaya başladı. Böyle bir şeyle ilk kez karşılaşıyordum. Doğrusu, biraz da bozulmuştum. İşlerini bitirmeleri için bir mola daha verdim ve genel müdür Lemi Bilgin'in odasına doğru yürümeye başladım.

Oyunda çok renkli bir rol olan ve kızını sermaye olarak kullanan Mama Pirallis için seçtiğim orta yaşlı, güzel bir aktris arkamdan koşarak geldi. Onu bu role seçmemin nedeni, hışırtılı bir sesi olmasıydı ve Pirallis için tam aradığım sesti. Baktım kadın ağlıyor ve bir yandan da konuşmaya çalışıyor: "Çok özür dilerim efendim! Sizinle çalışmak istiyorum ama ben o yaşlı orospuyu oynayamam, oynarsam kocam beni boşar" deyince ne diyeceğimi şaşırdım.

"Ama siz bir aktrissiniz, o sadece bir rol, o rolü oynamakla orospu olmazsınız ki!"

"Biliyorum efendim ama kocam bilmiyor" dedi ve gözlerini silerek uzaklaştı.

Lemi Bey'in odasına gittiğimde o sırada, Devlet Tiyatroları'nın başrejisörü olan Erhan Gökgücü de oradaydı. Durumu anlattım, ikisi de şaşırdı ve sadece birbirlerine bakmakla yetindiler. Bunun üzerine, Erhan, birkaç orta yaşlı aktrise telefon etti. Biri, "Nasıl bir rol?" diye sordu. Bir başkası "Kaç repliklik?" dedi. Üçüncüsü, ame-

liyat olduğu için oynayamayacağını söyledi, dördüncüsü de başka bir mazeret uydurup hiçbiri o rolü kabul etmedi.

Benim bildiğim sahne ahlakına bunların hiçbiri uymuyordu. Sadece benim için değil, gerçek tiyatro oyuncuları için de bunlar mazeret değildi. Bu kez bir tartışma başladı; "Replikleri çoğaltalım" ya da "Orospu olmasın da telekız olsun" gibi öneriler öne sürüldü. Oysa Pirallis, tıpkı Dürrenmatt'ın *Göktaşı* oyunundaki tuvaletçi kadın gibi, oyunda, işin felsefesini yapıyordu. At konsül seçildikten sonra, kızına gem takmış, kızını kırbaçla yöneten bir halk filozofuydu. Konuştukları ironik ve anlamlı tavırları da oradaki koyun olan halktan çok daha bilinçliydi.

Nihayet çare olarak, Bilkent'ten mezun, yirmi yirmi beş yaşlarında güzel bir kızın bu rolü oynayabileceği üzerinde duruldu. Kıza butafor işi kalça ve göğüs yapılarak yaşlandırılacaktı. Henüz kadroda olmayan bu genç aktris, sözleşmeli olduğu için ona söz geçirilebilecekti. Koca Devlet Tiyatroları'ndaki bu durum, doğrusu beni çok rahatsız etmişti. İki gün sonra öğrendim ki kocasından korkan o orta yaşlı aktris, Devlet Tiyatroları'ndan emekliliğini istemişti. Bu, genelde tiyatro açısından, özelde de Devlet Tiyatroları'ndaki sahne anlayışı açısından bir ayıptı.

Bu sıradışı durumu atlattıktan sonra provalara başladık. İlk provalarda en çok zorluk, oyuncuların, iki taraftaki seyirciye oynama tekniğine alışmaları sürecinde yaşandı. O güne kadar sadece, İtalyan, çerçeve sahnede tek yönlü oynamaya alışkın oyuncular başta biraz zorlandılar ama sonra iki yönlü oynamaya alıştılar. Kadromdan memnundum, gerçekten hepsi de ellerinden geleni yapmaya çalışıyorlardı. Caligula rolüne, bizden mezun, dördüncü sınıfta aynı rolde başarılı bir performans gösteren, sonradan Devlet Tiyatroları kadrosuna giren Hakan Boyav'ı

seçmiştim. Boyav daha sonraları bu oyunu kendisi de Devlet Tiyatroları'nda sahneledi.

Özverili bir mezunumuz olan Engin Özsayın'la yeniden birlikte olmak güzeldi. Can dostum Ayberk'in oğlu Ali Çölok ve Çetin Azer Aras'la oluşan dostluğumuz benim için değerlidir. Komutan'ı oynayan Ahmet Erkut Trabzon'dan tanıdığım yetenekli ve çalışkan bir oyuncuydu. Pelin Dikmenoğlu (Lollia), Kurtuluş Şakirağaoğlu (Egnatius), Ali Çölok (Selanus), Faruk Günuğur (Fuficius), Adviye Öztürk (Valeria), Birsu Eren (Ameana), Çetin Azer Aras (Meyhaneci), Engin Delice (Suffenus), Engin Özsayın (Cominius), Kayhan Sarıgöllü (Thallus), Tolga Tecer (Lentulus), Mümtaz Mengi (Veranius), Atilla Kılıç (Fabulus), Özlem Toptaş (Clodia), Rabia Başaran (Julia, aynı zamanda yönetmen yardımcısı), Sebilay Yoldaş (Tullia), Duygu Yalçınkaya (Pirallis), Simgem Tokmak (Eria), Sinan Hürkardeş (Sarhoş Denizci), Özgür Cengiz (1. Toyton), Tuncay Aynur (2. Toyton) ve Tansel Aksoy (3. Toyton) paylaştılar.

Provalara başladıktan sonra bir şey dikkatimi çekti. Orta yaşlı aktörlerden biri, provalara tam takım kravatlı, ceketinin sol üst cebine iliştirdiği mendilini de unutmadan geliyor ve kendi repliklerini metinden okuyordu. Üç prova böyle gitti. Öteki oyuncular repliklerinin yarısını, kısa konuşmaları olanlar bütün replikleri hazır bekliyorlardı. Daha önceden tanıdığım, bir zamanların yakışıklı jönü olan bu aktör, sanki rolünü benimsememiş, sevmemişti. Sonra onun kısa bir süre de olsa genel müdür vekilliği yaptığını anımsadım. Acaba hâlâ o günleri mi yaşıyordu? Yoksa evde de böyle iki dirhem bir çekirdek oturup gazetesini mi okuyordu?

Üçüncü mü, yoksa dördüncü prova mıydı anımsamıyorum; provada ilk arayı verdikten sonra onunla yalnız

Özdemir Nutku ve At*'ın sanatçıları, sahne arkası tasarım ve teknik kadrosu, 2003-2004 sezonu.*

konuşmak istediğimi söyledim. Geldi; çaylarımızı yudumlarken: "Bakın, sizi bu role istediğimde, bana, 'bu rolü oynayamaz' dediler ama ben sizin için ısrar ettim ve oynayabileceğinizi belirttim. Sonunda kabul ettiler. Ben hâlâ bu rolün başarıyla üstesinden geleceğinize inanıyorum. Ama bir sorun mu var, yanılmıyorsam, biraz kayıtsız gibisiniz!"

Bir an sessizlik oldu.

"Kim söyledi bunu?"

"Bu hiç önemli değil, demek ki birinin üzerinde bu izlenimi bırakmışsınız. Önemli olan, benim sizi seçmiş olmam, öyle değil mi?"

Bir düşten uyanır gibi canlandı ve "Haklısınız, Özdemir Abi, şu anda kafam karışık ama söz veriyorum size, layık olmaya çalışacağım" dedi. Ben, "Estağfurullah, siz zaten bu rol için biçilmiş kaftansınız. Anlaştık" dedikten sonra konuşmamız sona erdi.

Merakla bir sonraki provada ne olacağını bekledim. Prova sabahı kapıdan göründüğünde, kot pantolonunu çekip üstüne bir gömlek giymiş olduğunu gördüm. Yanıma geldi:

"Ezberimin büyük bir kısmını yaptım."

"Buna çok sevindim."

Provada, gerçekten ezberini yapmış olduğunu gördüm. Bununla kalmadı, herhalde rolü üzerinde de düşünmüş olacak ki groteski yakalamak için kendine özel bir diş de yaptırdı. Bundan sonra provalar yağ gibi akıp gitti.

Sirk atmosferine gönderme yapabilmek için sirkte aslanların içinden atladığı bir halka yaptırıp astık, ayrıca maymunların gereksinimi olan bir salıncağımız da vardı. Oyundaki "Roma'nın Aslanları" bu halkaların içinden atlayıp geliyorlardı. Onlara, aslan yelesini andıran peruklar yaptırmıştım. Salıncakta, daha çok Lollia oturup Caligula'yı yönlendirmeye çalışıyordu. Ayrıca tavandaki hareketli köprü de oyun düzeni açısından bu oyunda işlev kazandı ve mizansene dahil oldu. Oyunun sonunda, Meyhaneci, kalan sucuğu oradan getiriyordu. Çünkü, Caligula konsül yaptığı atın ünlenmesi ve kendisini gölgede bıraktığını düşünerek, verdiği emirle İnkitatus'u yani atı kestirerek sucuk yaptırmıştı.

Prömiyer, karlı bir gecede oldu. Çok kar yağdığından bazı araçlar yolda kalmıştı ve bu yüzden seyircinin bir kısmı ulaşamamıştı. Bu bizi üzdü çünkü hepimiz bu oyuna büyük emek harcamıştık. Dansları hazırlamada Devlet Balesi'nden koreograf Tufan Kaytmaz büyük çaba harcamıştı. Bilinen oyun düzenine alışık olanlar için bu oyun yadırgatıcı gelebilirdi. Sirkte geçtiği için ve yapısındaki naiflik nedeniyle bir kısım seyirci oyunu çocuk oyununa benzetebilirdi. Ama oyunun bir *grotesk tiyatro* denemesi olduğunu anlayanlar da bu oyunu alkışladılar. Zaten önemli olan yeni bir deneme yapmış olmamızdı.

Oyunculuk üzerine kitabım

Oyunculuk üzerine olan düşüncelerimi, son kısmında da çalışma temrinleri olan bu kitabı bitirmiştim. Kadıköy'de bulunan Alkım Yayınları kitabı basacağını söyledi. Ben de kitabı onlara teslim ettim. Kitap 2003 yılında basıldı.

Benimle röportaj yapanlar, önce şu soruyla başlıyorlardı: "Neden Oyuncunun Çalışması? Sanki bir mesaj verir gibi!"

Yanıtım şöyle oluyordu: "Oyunculuk eğitimine çok önem veriyorum da ondan. Ama asıl önemli olan, tiyatro sanatçılarımızın okuldan mezun olduktan sonra hiçbir temrin ve çalışma yapmaması! Kendini hazır tutmaması!"

Son zamanlarda popüler kültür daha ön plana çıktı. Gerçek oyuncunun zor yetiştiğine inanıyorum. Örneğin, bugün, sokakta elinizi kazara birine çarpsanız, oyuncu olduğunu söylüyor. Herkes, baştan ayağa oyuncu olarak dolaşıyor. Yakında, tiyatro, yalnızca oyuncudan ibaret kalırsa sakın şaşırmayın... Henüz yirmili yaşlardaki bir genç, bakıyorsunuz özgeçmişinde kendisinin, metin yazarı, senarist, sanat yönetmeni ve oyuncu olduğunu ilan ediyor. Birçok olmamış meyve kendi başına olgun meyveler gibi dolaşıyor. Bu da erken çürümeye yol açıyor.

Oyuncu bir yaratıcı, bir uygulayıcı olduğu kadar bir enstrümandır da ve dünya yüzündeki bütün enstrümanlardan çok daha zor yapılır. Çünkü bütün enstrümanların malzemesi hazırdır. Örneğin, bir saz yapacaksanız en güzel sesi elde etmek için ıhlamur ağacı kullanmanız gerekir, başka ağaçlar da olabilir ama en iyi ses vereni ıhlamurdur. Oysa insanı bir enstrüman durumuna getirmek büyük emek ister. Çünkü her insan toplum yaşamındaki klişe davranışları dışında hem ruhsal hem fiziksel açıdan birbirinden farklıdır. Bu yüzden, eğitim gören her bir öğrenci

At, *ortada oynanan bir dans sahnesi.*

için farklı temrinler ve çalışmalar olabilir. Benim ilkem, "her öğrenciye kendi reçetesi"ni uygulamaktır.

Eğitmen, öğrencilerle ilk tanıştığında fark ettirmeden gözlem yapmalı ve kime neyi nasıl öğreteceğini saptamalıdır. En önce de onlara özgüven aşılamak başlangıç noktasıdır. Öğrenciyi küçümsemek, ona en azından "yapamıyorsun", "yeteneksizsin" demek daha baştan o öğrenciyi kaybetmek demektir. Eğitmenlerin öğretme konusunda pedagojik birikimi olması önkoşuldur. Bir de, eğitmenin sonsuz bir sabra sahip olması gerekir. Yoksa eğitmen oyuncu –ne kadar iyi bir oyuncu olursa olsun– pedagojiye, sabra ve üstün bir gözlem gücüne sahip değilse ve sadece kendi egosunu tatmin ediyorsa, öğrenciler tehlikede demektir.

Her alanda popülizmin batağına saplanmış ülkemizde, popülizm en çok da tiyatroda izleniyor. Bu yüzden oyunculuk üzerine teknik değil, düşünsel bir kitap yazayım dedim. Kitabın kapağında editörün yaptığı bir yanlış var. Aslında, bu kitap kesinlikle yeni yetişenler için değil, tam aksine, oyunculuk eğitimi alan adaylar ya da eğitimli oyuncular içindir. Bu kitapta özellikle genelde yanlış bili-

nen konular üzerinde durdum. Kitapta verilen çalışmalar arasında, sadece bir temrin grubu, yeni yetişenlere de yararlı olabilir.

Her insan taklit yapabilir, diğerlerinden biraz daha iyi taklit yapanlar kendilerini oyuncu sanıyorlar. Yetenek sınavlarından birinde, adaya "Bize ne göstereceksiniz?" diye sorduğumuzda, "Çok iyi kedi köpek sesleri çıkarabilirim" demişti. Bilmeyenlere göre, bu sesleri taklit etmek oyunculuk oluyor. İnsanların doğuştan taklit yetenekleri vardır ama maymunların da doğuştan taklit yetenekleri vardır. Taklit ham yetenektir. Bunun işlenmesi gerekir. Ama insan aklını daha iyi kullanabilir. Taklit yapan herkesin kendini oyuncu sayması beni her zaman rahatsız etmiştir.

İlginç bir Alman yazar ve oyunu

Bir gün, dersim için fakülteye geldiğimde Murat telefon etti ve bir Alman yazarın geldiğini ve görüşme için onun odasında beklediğini söyledi. Birkaç Alman yazarı şahsen tanıyordum, acaba onlardan biri mi diye merak ettim. Hayır, bu tanımadığım Münih'ten bir yazardı; kendisini tanıttı: "Borris – Gerhart Borris!" Konuşmaya başladık, sağlığı için Balçova'daki termal oteli salık vermişler. O da iki yıldan beri İzmir'e geliyormuş. Burada bir Sahne Sanatları Bölümü olduğunu duyunca ziyarete gelmiş. Birbirimizi biraz tanıdıktan sonra, Herr Borris, 1979 Eylül ayında New York'ta sahnelediği, kendi oyunu olan *After the Rise* (*Yükselişten Sonra*) başlığıyla oynanan oyunun çok ilgi gördüğünü söyleyip bana New York gazetelerinden ve dergilerinden kesilmiş kupürleri verdi. Birkaçına göz attıktan sonra gerçekten beğenildiğini anladım ve bana konusunu özetlemesini istedim. Özetledi. İlginç buldum.

Oyun, ABD sinema dünyasındaki ikiyüzlü davranışları, ihanet dolu yaşam biçimlerini ve dostluk kavramının yok oluşunu anlatırken medya-iş dünyası arasındaki çıkar ilişkilerinin de çirkin yüzünü açığa çıkarıyordu. Bir de dolaylı olarak Marilyn Monroe ile yazar Arthur Miller arasındaki ilişkiyi ele alıyordu. Bizim seyirci için de ilginç olabilirdi.

"Sizde metni var mı?"

"Orijinal metin var, Almancası (*Nach dem Aufstieg*)"

"Güzel, Türkçeye çevirmemi ister misiniz?"

"Hem de çok isterim."

Yazar Borris ile hemen oracıkta bir sözleşme imzaladık. Oyunu iki haftada Türkçeye çevirdim. Sağ olsun, Yılmaz Öğüt de 2005'te kitap olarak bastı. *Yükselişten Sonra*'yı Devlet Tiyatrosu Dramaturgi Bürosu'na gönderdik ama hiçbir haber alamadık, oysa ilginç bir oyundu. Kendileri bilir!

Yeni bir dünya

2005 yılıydı. Bir gün telefonum çaldı. Çok nazik bir kadın sesi:

"Özdemir Nutku Bey'le görüşecektim."

"Buyrun, ben Özdemir Nutku."

"İstanbul'daki Mevlana Kardeşlik Merkezimiz adına temsilen konuşuyorum, efendim. Sizden bir randevu almak istiyorum."

"Ne üzerine konuşacağız, hanımefendi?"

"Derneğimiz sizi yakından tanımak istiyor, Nutku Bey. Vaktiniz var mı, görüşebilir miyiz?"

"Olur efendim görüşelim ama ben yalnızca pazartesi ve çarşamba günleri için söz verebilirim."

"O zaman sizce de uygunsa önümüzdeki çarşamba saat üçte" deyip adresi verdi ve yine aynı nezaketle konuşmamızı sonlandırdı. Böylesine, nazik ve ciddi bir hanımefendinin benimle görüşmek istemesi doğrusu merakıma neden olmuştu.

Mevlana Kardeşlik nedir, diye araştırınca, karşıma büyük bir uluslararası vakıf çıktı. Bu, Dünya Kardeşlik Birliği Mevlana Yüce Vakfı'ydı. Bu vakfın hedefi, dünya barışı ve kardeşliğiydi. En büyük yol göstericisi de Hazreti Mevlana'ydı. Bu kez merakım ilgiye dönüştü. "Acaba ne konuşacağız?" diye düşünmeye başladım.

Çarşamba günü öğleden sonra saat tam üçte kapıyı çaldım. Kapıyı orta yaşlarda bir hanım açtı. İçeri girdim, salonda üç yaşlıca hanım vardı. Kanepenin ortasında oturan, bu üç hanımın en yaşlısı ayağa kalktı ve bana, "Hoş geldiniz!" dedikten sonra oturmam için yer gösterdi. O arada kapıyı açan hanım ne içeceğimizi sordu ve sohbet başladı.

"Sizi bir süredir izliyoruz, yazılarınızı okuduk, yaptıklarınızı gördük. Size bir iki soru soracağız. İsterseniz cevap vermeyebilirsiniz."

"Sorun, efendim!"

"Mevlana'yı bilir misiniz?'

"Evet, çok da severim çünkü o yaşadığı yüzyılın çok ilerisinde, hatta kendi yüzyılımızdan da ileride olan bir düşünürdür. Ondaki insan sevgisine, ne yazık ki, bugün bile ulaşabilmiş değiliz."

Hanımların yüzlerindeki hafif tebessümü görünce, Mevlana'nın birkaç dizesini ezberden okudum:

Ben bende değil, sende de hem sen, hem ben,
Ben hem benimim, hem de senin, sen de benim,
Bir öyle garip hale bugün geldim ki
Sen ben misin, bilmiyorum, ben mi senim.

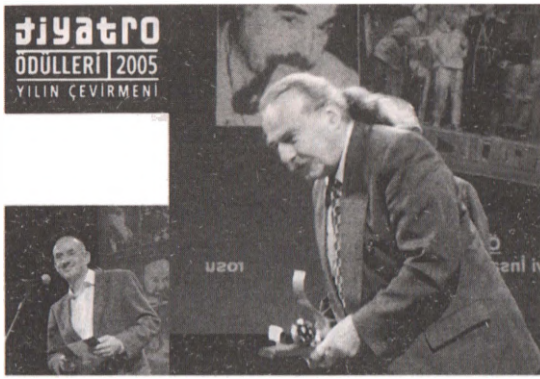
Soruyu soran kadın "Teşekkür ederiz" dedi ve devam etti: "Küreselleşme, dünya barışı ve kardeşliği konusunda ne düşünüyorsunuz?"

Bu önemli bir soruydu.

"Küreselleşmede, ileri ekonomisi ve teknolojisi olan güçlü ülkelerin diğer ülkeleri köleler haline getirebileceğini düşünüyorum. Bence küreselleşme sadece gelişmiş ülkelerin işine yarayacak. Ama dünya kardeşliği ve barışı için, bir kısım insanlar yine mücadele verecekler. Ama bu kez iki misli çaba göstermek gerekecek çünkü küreselleşme, eğer yanılmıyorsam, gelişmemiş ülkeleri yutacak ve eşitliği tamamen ortadan kaldıracak."

Fazla uzatmayayım; sohbetimiz bir saat kadar sürdü. Sanırım, hanımlar konuşmamdan tatmin olmuşlardı.

Bu konuşmadan bir ay kadar sonra, bana Mevlana Dünya Kardeşliği ve Barış Ödülü'nü kazandığım bildirildi. Vakıf Başkanı Bülent Çolak imzasıyla gelen yazıda, 1 Kasım 2006 günü, saat 19:00'da, Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda yapılacak törene katılmam isteniyordu. Görkemli bir törendi. Törende aldığım ödül çok titizlikle hazırlanmış, büyük, ağır ve güzel bir ödüldü; kutusu bile özenle hazırlanmıştı. O ödülü İzmir'e getirmek için, yeni bir valiz almak zorunda kaldım çünkü benimkine sığmadı. Bu ödülün sevincini yaşarken, yeni bir yazıyla İsmet Küntay Onur Ödülü'nü kazandığım bilgisi geldi. Bu ödülün gerekçesi ise "Tiyatronun hemen her alanında yaptığı çalışmalarla Türk tiyatrosuna olan katkılarından dolayı" idi. Bir büyük ödül daha... İsmet Küntay'ı hem insan hem yazar olarak severdim. Gözlemleri güçlü, her an hisseden, sezen bir yeteneği vardı. Genç yaşta onu da sonsuzluğa uğurlamıştık. O bizde hep yaşıyordu ama şimdi bunun bir de somut simgesi vardı.

Özdemir Nutku, Yılın Çevirmeni Ödülü'nü alırken.

Ödülü almaya giderken bunca yıldır verilen bu ödülü, İsmet Küntay üzerine tez yapan, onun AST'ta oynanan *403. Kilometre* oyununun reji defterini tutan, oyunu işçi tiyatroları üzerinden bitirme tezi yapan, yazarla tüm provalara katılan, Mitos-Boyut'ta yayımlanan oyunlarının tanıtımını yapan ve bir yıl boyunca yazarla mektuplaşan Hülya'nın çoktan hak ettiğini düşünmekten de kendimi alamadım. Bu yıl 43.'sü verilen Küntay Ödülleri için de halen aynı şeyi düşünmekteyim.

2005 yılında, tiyatro dönemi açıldığında, *Tiyatro-Tiyatro* dergisinin En İyi Çevirmen Ödülü, *Sezuan'ın İyi İnsanı* çevirisi için bana verilmişti. Bu, o yıl aldığım üçüncü ödüldü. Sevinçle birlikte bir kuşku almaz mı beni! Bir yılda bu kadar ödül aldığıma göre, "Acaba ölüyor muyum?" diye kısa bir süre kaygılandım. Neyse ki, bu duygu çok uzun sürmedi, ben de aynı hızla günlük işlerime döndüm.

60. sanat yılım

İlk profesyonel oyunculuğum 1946'da olduğuna göre, 2006 yılı da tiyatro alanındaki 60. yılım oluyordu. Aslında, ben

bunu unutmuştum. Bunu bana Bizim Tiyatro'nun emektar sahibi ve sanatçısı Zafer Diper anımsattı. Bir gün bana telefon açtı ve 60. sanat yılımı kutladı. Onun telefonuna kadar altmış yılın geçtiğini unutmuşum. İnsan yaşlandıkça sanki saatler, günler, aylar, yıllar daha hızlanıyor gibi...

Zafer, kendi tiyatrosunun da 25. yılı olduğunu söyleyip bu ikisini kutlamamız gerektiğini belirttikten sonra, "Eğer olanak varsa, bunu Özdemir Nutku Sahnesi'nde bir oyunla kutlayalım" dedi ve tek kişilik Özkıyım oyunuyla gelebileceğini söyledi. Ben de ona kurduğum Sahne Sanatları Bölümü'nün 30. yılı olduğunu anımsattım. Böylece, üç olayı birden kutlamaya karar verdik. 11 Aralık 2006, Pazartesi günü saat 18:00'da oynanması konusunda anlaşmaya vardık. Ara vermeden 1 saat 40 dakika süren oyundan sonra, Zafer gelen seyircilerle ve öğrencilerle sohbete başladı.

Bu sohbette bana yönelik övgülerin dozajı giderek artarken, ben huzursuz bir biçimde yerimde duramıyordum. Aslında söylenenler çok güzeldi, neden huzursuzluk duyuyordum, onu ben de bilemiyordum. Nerdeyse salonu terk edecektim ama, önce Zafer'e, sonra da dinleyenlere ayıp olur diye yerime çakıldım. En iyisi konuyu değiştirmekti. 1 saat 40 dakika sahne üzerinde tek başına oynamak ve bunu kabul ettirmek bir başarıdır. Onun için oyundan söz açarak öğrencilerle tartışmanın başlamasını sağladım ve rahatça koltuğuma yerleştim. Bulunduğum ortamda benden söz ediliyor olması beni hep utandırır.

Benimle ilgili bir başka etkinliği de 1991 yılında 60 yaşına girdiğimde doğum günüm nedeniyle yaşamıştım. Ben sadece öğrencilerimle şampanya patlatarak, bu yaşa bir daha geri dönemeyeceğimi düşünerek kutlamayı istiyordum.

Bazı doğum günü kutlamaları Hülya'nın odasında olurdu. Enstitü Müdürü Prof. Dr. Mehmet Koştumoğlu ve Prof. Dr. Murat Tuncay.

Ama toplandığımız sahnede hazırlanan bir sürpriz programla karşılaştım. Önce Shakespeare sahnelediğim sene yaptığım Macbeth'in cadıları müziği çalındı, sonra şiirlerim okundu (Yılmaz Tüzün, Ozan Akhan, Can Kahraman, Vahide (Gördüm) Perçin vd.) ve Hülya'nın sahnelediği kısa oyun için hazırladığım müzikle devam etti. *Oyun Sonu* adlı oyunda Cengiz Küçükayvaz ve Ozan Akhan sahne aldılar.

Ardından çeşitli oyunlardan pasajlar oynandı. O dönemde çocuklarımız Pınar Çocuk, Halk Bankası ve Ziraat Bankası çocuk tiyatrolarında oynuyorlardı, ben de çocuk oyunlarına besteler yapmıştım, hep birlikte bu şarkıları da söylediler. Bunu da sevgili dostumuz Şakir Demirpehlivanlı ve eşi, anaç insan, çocukların sevgilisi Uğur organize etmişti. Öğrencilerimin bu sürprizi beni çok sevindirmişti. Hepsini çok seviyorum.

2006 yılının mart ayında Kültür Bakanlığı'nın Tiyatroya Hizmet Ödülü'nü aldığım bir yazıyla bildirildi. Ödül, Kültür Bakanı Atila Koç tarafından, Mardin Tiyatro

Festivali'nde verilecekti. Mardin'e gitmem olanaksızdı. Bir de o dönemin kültür bakanıyla karşılaşmak istemiyordum. Mardin'de başka bir ödül alacak olan Ege Üniversitesi'ndeki bir meslektaşıma rica ettim, ödülümü o alıp getirdi. O yıl aldığım ikinci ödül, İzmir'de toplanan Ulusal Drama Semineri'nin Onur Ödülü'ydü.

İstanbul'da bir vakıf üniversitesi; Haliç Üniversitesi

Bir gün bölüme, bir vakıf üniversitesi rektöründen yazı geldi. Bu rektörü 1990'lı yıllarda Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde tanımıştım. O sıralarda kurulmuş olan Sahne Sanatları Bölümü'nün yetenek sınavları için Atatürk Üniversitesi'ne davet edildiğim sırada, mezunumuz, o dönemde bölüm başkanı ve şimdi profesör de olan, Dr. Pınar Aras beni onunla tanıştırmıştı.

Sayın rektör İstanbul'a gelmemi, daha önce kurulan Tiyatro Bölümü kadrosunda yer almamı istedi. Bu konuda Hülya'yla birlikte ilgili kişiyle bir ön görüşme yapmamız isteniyordu. Aslında İstanbullu olmama karşın İzmir'i bırakmak istemiyordum. Bunun çeşitli nedenleri vardı, en önemli iki neden İzmir'i ve insanlarını sevmem; ikincisi İzmir'de kurduğum bölümü geliştirmekti. Ama nazik bir insan olan rektörü de kıramazdım.

O tarihlerde, bu üniversite ve rektörlük binası, Mecidiyeköy'de, trafiğin yoğun olduğu ana yol üzerinde sekiz katlı bir binaydı. Rektör, bizi sıcak bir şekilde karşıladı. Çaylarımızı içerken havadan sudan sohbetimizden sonra, "Güzel Sanatlar Fakültesi'ne, Tiyatro Bölümü'ne gidelim" dedi. Ben, "Önce sahnenizi göreyim" deyince, biraz da sıkılarak, "Onu ilerde yaptıracağız, ama şimdilik Müzik Bölümü'nün prova yaptığı bir konferans salonu-

muz var. Müzik Bölümü ile anlaşıp ders günleri pay edilebilir" dedi.

Zaten gönülsüz gelmiştim ve bana göre, sahnesi ve stüdyoları olmayan bir yerde tiyato eğitimi yapılamazdı. Ama hiç renk vermedim; birçok üniversitede tiyatro bölümünün sahnesiz açıldığını biliyordum. Rektörün odası bu sekiz katlı binanın yedinci katındaydı. Bölümün bulunduğu üçüncü kata inmek için asansöre doğru yürüdük. Öğrenciler, ders arasında merdivenlerde oturuyorlardı. Rektörü görünce ayağa kalkıp selam verdiler. Rektör onlara baktığımı görünce: "Aslında buradan taşınacağız, bu geçici bir bina. Öğrenciler için bir yerleşkenin ne kadar önemli olduğunu biliyoruz."

Asansöre geldiğimizde, sıradışı şişman bir kız öğrenciye gözüm takıldı. Rektör hemen fark edip, "İşte o gördüğünüz de sizin öğrenciniz" demez mi, alay eder gibi.

"Kaçıncı sınıf?" diye öylesine sordum.

"Bu yıl alınanlar arasında."

"Ne, yetenek sınavlarını yaptınız mı?"

"Evet, bölüm başkanı rahatsızdı. Zaten o gelemediği için, buradaki diğer eğitmenler sınav yaptı. 70 kişi aldık."

Gözlerim şaşkınlıktan açılmıştı: "Ne, 70 kişi mi? Bir sınıfta yetmiş kişi!"

Rektör: "Yanlış mı yaptık, bu üniversite müşterinin parasıyla yürütülüyor."

Aynı hamam, aynı tas. Kıbrıs'taki gibi, önemli olan para, buraya da öğrenci değil, müşteri kabul ediyorlar. Şimdiden kabul etmemeyi aklıma koymuştum.

"Bu eğitim birebir eğitimdir, eğitimi yapacak yedi ehliyetli eğitmeniniz var mı?"

"Neden yedi?"

"Doğru dürüst eğitim verebilmek için böylece her sınıfa on kişi düşer, bu da birebir eğitimi sağlar."

Rektör bey, biraz şaşkın, duraksayarak: "Bir iki hocamız var."

Galiba, ne demek istediğimi tam anlatamamıştım; sustum. Aşağı indiğimizde, yeniyetme bir genç geldi, müzik öğretmeniymiş; "Size bölüm başkanınızı tanıtayım" diye onu bize tanıttı. Yardımcı doçentmiş, yani bizim kuşağın "Dr. Asistan" diye bildiği mertebe. Rektörü bir kenara çektim: "Sayın Rektör, benim başımda bu yeniyetme mi olacak, yani ben kırk yıllık profesör olarak onun emrinde olacağım, öyle mi?"

"Estağfurullah, o sizin emrinizde olur."

"Bölüm başkanıysa, bu nasıl olacak? Üniversitenin hiyerarşisi yok mu?"

"Burası özel bir üniversite, biz hiyerarşiye bakmıyoruz" deyince ben artık yanıtlama zahmetine girmedim. Zaten çoktan kararımı vermiştim. Bu keşmekeş içine giremezdim.

Rektör, bizi "Dr. Asistan" unvanlı bölüm başkanına emanet edip gitti. Sekizinci kattaki restorana çıktık. Öğle yemeği hazırlanmıştı. Bölüm başkanı olan asistan durmadan kendisinin ne kadar önemli olduğunu anlattı da anlattı. Hülya'yla benim kafamız şişti ve bizi sahte gülücükler üretmeye kadar götürdü.

Yemekten sonra, rektör bizim kararımızı bekliyordu. Kararımızı çoktan vermiştik, böyle bir üniversitede ikimizin de yeri yoktu. Bizim kendi sistemimizi uygulamak istediğimizi, burada bunu imkânsız gördüğümüzü ve seçilenlerin bizim seçimimiz olmadığını söyleyerek rektörün önerisini nazikçe geriye çevirdik.

"Ama burada daha iyi maaş alırsınız."

"Bakın, İstanbul İzmir'den pahalı, ev kiraları uçmuş. İzmir'de kendi evimizde oturuyoruz, sonra 12 bin kitabı buraya taşıtacağız."

Rektör sözümü keserek: "Emekli maaşınız da var, ayrıca burdan maaş alacaksınız, kurtarmaz mı?"

"Bağışlayın ama emekli maaşım beni ilgilendirir, sizi ilgilendirmemeli."

Böylece konuşmaya noktayı koymuş oldum. Aslında, sorun para değildi, bu üniversitenin kendisiydi. Vakıf üniversitesi serüveni de böylece bitmiş oldu. Sonradan bu üniversitenin başka bir yere taşındığını duydum. Dilerim öğrenciler daha rahat etmişlerdir; dilerim bir yerleşkeleri, oturup huzur bulacak bir kafeleri ve restoranları vardır; merdiven basamaklarında sürünmüyorlardır. Yarına, en iyi imkânlarla hazırlanmaları gerekir.

Bizi havaalanına götürecek olan otobüse giderken aydınlık yüzlü iki genç yanımıza yaklaştı; "İstanbul'a geliyormuşsunuz, çok sevindik, artık yüksek lisans yapabileceğiz" dediler. Olamayacağımızı, dönmekte olduğumuzu söyleyince de üzüldüler. Yol boyunca, Hülya ile para, mekân ya da eğitim programının değil, daha çok iyi yetişmiş eğitim elemanının ülkemizde en büyük gereksinim olduğunu konuştuk.

Yazdığım oyunlar

Oyun yazmaya 1962'de başladım ve bugüne dek yazdığım dokuz özgün oyunum var. Bazıları oynandı; biri, Sermet'in *Öyle Bir Öykü* adlı radyo oyununu bazı değişiklikler ve ekler yaparak hem sahneye uyarlayıp hem sahnelediğim *Savaş Oyunu.* Almanya'daki Erlangen Uluslararası Tiyatro Şenliği'nde, metin olarak Brecht'in birinci olduğu şenlikte üçüncü olmuş ve Reji Birinciliği ile değerlendirilmişti. Şenlik bittikten sonra, yazar ve çevirmen Max Fisch bizden izin alarak bu oyunu *Kriegsspiel*

başlığıyla Almancaya çevirmiş ve Deutscher Theaterverlag tarafından yayımlanmıştı.

Oyun, bu çeviriyle, çeşitli topluluklar tarafından Almanya'da oynandı. Ayrıca Cumhuriyet'in 50. yıl kutlamaları için 1973'te yazdığım *Söylev* de Devlet Tiyatroları'nın çeşitli sahnelerinde ve Anadolu'nun birçok amatör topluluğunda, hatta bazı liselerde yerini aldı. En son yazdığım *Bana William Deyin* adlı oyunu ise 2010 yılında Bizim Tiyatro'da sahneledim. İyi eleştiriler aldı. Daha önce yazmış olduğum, *Merdiven*, *Köprü* gibi kısa oyunlar amatörler tarafından defalarca oynandı.

Ben, oyunlarını kolayca bastıranlardan değilim. Örneğin, Çehov'un az bilinen sekiz öyküsünden sahneye uyarladığım *İnsancıklar*'ı daha ortaya çıkarmadım. 2006 yılında yaşamından, dünya görüşünden ve resimlerinden etkilendiğim Frida Kahlo üzerine bir oyunum var. Adını *Kan Kırmızı* koydum. Ama daha iyi bir duruma getirmeden onu da ortaya çıkarmayacağım. *Büyükbaba*, ironiyi seven ve komedya yeteneği olan herkes tarafından oynanabilir, bu da gerçekçi bir komedya. Onu benden başka kimse okumadı daha.

Bir de klasik yazarların metinlerini bugüne uyarladığım, bazen de metinler arası ilişki kurup kısalttığım bilinen oyunlar var. Bunların arasında, Çehov'un bilinen dört oyunundan kolaj yaptığım *Kül Altındaki Kor*, Shakespeare'in komik ve trajik sahnelerini birbirine bağlayarak oluşturduğum başka bir kolaj olan *Shakespeare'in Geceleri ve Gündüzleri* adlı çalışmam var. Başka bir çalışmam, Gogol'ün *Müfettiş*'i ile *Kumarbazlar*'ını ilişkilendirip üç saatlik oyunu 1 saat 45 dakikaya indirdiğim *Müfettiş*. Aristophanes'in *Eşekarıları* adlı antik komedyasını bugüne uyacak bir çalışmayla sahneye çıkardım. 1994

yılında uyarladığım *Commedia dell'Arte* güldürüsü tarzında olan *Dönme Dolap* bugün de oynanacak durumda. Bu oyunu, belki bizde de bu tür İtalyan halk tiyatrosu denemeleri yapılmak istenebilir diye uyarlamıştım. Ama bu gelenek bizde iyi bilinmediği için böyle bir şeye girişmek de oldukça zor.

Erzurum Devlet Tiyatrosu (2006-2007)

Artık en az bir buçuk ay mesai gerektiren oyun sahnelememe kararı almak üzereydim ki Erzurum Devlet Tiyatrosu, İzmir'de sahnelediğim, çok tutulan Özakman'ın *Resimli Osmanlı Tarihi*'ni sahnelemem için istekte bulundu. Küçük kızım Zeynep, Erzurum Devlet Tiyatrosu kadrosundaydı. En güzel gençlik yıllarını orada geçirdi ve yedi yıl kaldı. Hem kızımı görmek hem oyunu sahnelemek için Erzurum'a uçtum. Oldukça uzun bir uçuştan sonra Erzurum Havaalanı'na indim.

Önce kızımın bir caminin yanındaki on katlı binanın en üst katında bulunan evine çıktık. Bina sahibi, fazla para gitmesin diye asansörü iptal ettirmişti. On kat çıktık. Erzurum'un rakımı yüksek olduğu için oksijen de İzmir'e kıyasla daha azdı. On kat, ilk kez beni ziyadesiyle yordu. Kızım iki kız arkadaşıyla kalıyordu. Bunlardan biri, yine öğrencimiz olan Bahar Başar'dı. Sağ olsunlar, kızların hepsi beni rahat ettirmek için çevremde pervane oldular. Ama ben her gün on kat merdiven tırmanmaktansa, tiyatroya yakın bir otele yerleşmeyi tercih ettim. Bu hem yapacağım provalar için kolaylık sağladı hem beni on kat tırmanmaktan kurtardı.

Erzurum dadaş kenti derler. Ama konuştuğum Erzurum doğumlu yaşlılar, Erzurum'da artık dadaş kalmadı-

ğını, herkesi siyasetin güttüğünü söylediler. Erzurum oldukça muhafazakâr bir kentti. Üstelik, Ramazan ayında orada olduğum için gündüz vakti hemen hemen bütün restoranlar kapalıydı. Oysa ben ilaç aldığım için bir şeyler yemek zorundaydım. Otele taşınınca bu sorunumu da hallettim. Ama iftarı hiç kaçırmadım. İftar için bir lokantada yer ayırttım. Her akşam bir kısmı oruçlu oyuncularla birlikte bu lokantada iftarımızı topluca yaptık. Bu aynı zamanda, tiyatro için gerekli takım ruhunu da geliştirdi.

Oyunun müziklerini, yine vazgeçemediğim Cem İdiz'den rica ettim. Danslar için yine Meltem Yorulmaz'ı istedim. Çalışmalarına daima güvendiğim sanatçıları istemek âdetimdir. Bu iki sanatçı da benim gerekli gördüğüm kişilerdi. Cem, rahatsız olduğu halde parçaları besteledi ve notalarını gönderdi.[3] Meltem ise Erzurum'a geldi. Dekor, tasarımdan mezunumuz ve şimdi Devlet Tiyatroları tasarımcısı olan Murat Gülmez'in minimalist dekoruyla pratik bir hız kazandı. Bu, sahne ortasında, kapağın sırtına "Resimli Osmanlı Tarihi" yazılmış dev bir kitaptı ve bizim tek yükseltimizdi.

Komedya yeteneği üstün olan mezunumuz Burak Altay'a Vâkıf, yine iyi bir aktris olan Zeynep'e de Mahmure rollerini verdim. Birinci Anlatıcı'yı yani arabesk genci Gökhan Kocaoğlu, İkinci Anlatıcı'yı yani Amerikan hayranı olan genci Kutay Sungar canlandırdılar. Padişahların tümünü de değişik kompozisyonlarla Ahmet Burak Bacınoğlu, diğer rolleri de İrfan Kılınç, Taner Köse, Mehmet Yıldız, Kuvvet Yurdakul, Engin Özdemir, Erdal Karakurt ve Bahar Başar paylaştılar.

Giysi tasarımını yine mezunumuz Yıldız (Köse) İpekli oğlu, ışık tasarımını Duran Güngör üstlendi. Yönetmen

3 Yıllar sonra yaptığımız bir sohbette Cem İdiz hasta olmadığını, uçağa binmekten korktuğu için gelemediğini söyledi.

yardımcıları Erkan Erdem ile Zeynep Bayraktutan'dı. Elbette, sahne gerisi ve görevlilerle kocaman bir aile olmuştuk. Hepsi de büyük bir ciddiyetle görevlerini yaptılar.

Erzurum'da disiplinli bir kadro vardı. Kimsenin kapris yaptığı, replik saydığı yoktu. Bütün oyuncular rol dağılımında kendilerine verilen rolü en iyi şekilde ortaya çıkarmak için vargüçleriyle çalıştılar. "Acaba bölgedeki sanatçılar, sanat yaşamı daha sönük olan kentlerde, sanat için daha mı çok çaba harcıyorlar?" diye düşünmekten kendimi alamadım. Yukarda belirttiğim kadro tam bir "ensemble"dı. Sanatçıların bu tutumu elbette başarıyı getirecekti. Getirdi de. Oyun müziğiyle, danslarıyla, yedi kişilik orkestrasıyla iyi çıktı. Erzurum'daki salon tıklım tıklım doluyor ve bir gelen bir daha geliyordu. Ankara'daki genel müdürlük bölgeleri denetliyor ve başarılı bölge oyunlarını Ankara Tiyatro Şenliği'ne getiriyordu. Talih kuşu bize de kondu ve bir iki temsil vermek üzere Ankara'ya çağrıldık.

Ankaralı eleştirmenlerden de olumlu eleştiriler aldık. Örneğin, çok güvendiğim eleştirmenlerden biri olan Prof. Dr. Ayşegül Yüksel, *Cumhuriyet* gazetesinin, 23 Ocak 2007 tarihli nüshasında dans ve şarkıların tartımı biraz düşürdüğünü belirtip "yönetmen Nutku, bu (geleneksel) klişelerin kullanıldığı bir sahne düzenine imza atarken 'oyuncu eğitmenliği' birikimini değerlendirmiş, Erzurum DT'nin genç oyuncularının bedensel esnekliğinden de yararlanarak geleneksel tiyatromuzda var olan (yer yer Karagöz biçemini yansıtan) söz, mimik, jest ve hareket özelliklerini yoğun biçimde sahneye taşımıştır" diyor, bu biçem çalışmasını, başta Vâkıf rolünü ve oyunun ağır yükünü sırtlayan Burak Altay'ın ve diğer oyuncuların kendi becerileriyle gerçekleştirdiklerinden söz ediyordu. "Yo-

Özdemir Nutku ve Erzurum Devlet Tiyatrosu'nda sahnelediği Resimli Osmanlı Tarihi*'nin kadrosu.*

rumlarını yeterince lezzetli kılmamış olmaları, oyunculuk deneyimlerinin eksik oluşuyla açıklanabilir. Mahmure'yi oynayan Zeynep Nutku ise sunduğu her iki kompozisyonda da yıllanmış oyuncuları aratmayan bir kıvraklığı yakalamıştır."

Ayşegül Yüksel'in bu hem nalına hem mıhına eleştirisi beni memnun etti; çünkü bu bir üçüncü gözün, hiçbir duygusallığa kapılmadan yaptığı doğru dürüst bir eleştiriydi. Bazı noktalarda ona katılmamakla birlikte, içtenlikle yapılmış bu eleştiriler, birikimli bir eleştirmenin düşüncelerini yansıtıyordu. Benim için, eğer dürüstçe yapılmış bir eleştiriyse, üstünde saygıyla durmaya değer.

Erzurum'daki Atatürk Üniversitesi Sahne Sanatları Bölümü de bizim bölümün kuruluşunu ve müfredatını kabul eden ilk bölümdü (diğeri Isparta'daki Sahne Sanatları). Bölüm başkanı yine başka bir mezunumuz, o zamanlar doçent olan Prof. Dr. Pınar Aras'tı ve beni bölüme davet etti. Orada öğrencilerle bir söyleşi yapacaktım. Aynı zamanda yetenek sınavlarında jüriye başkanlık edecektim. O sırada, küçük bir sahneleri vardı ama inşa durumunda

Resimli Osmanlı Tarihi, *Güreşçi Abdülaziz'in Vâkıf'ı tokatladığı sahne.*

olan daha büyük bir sahne yapılıyordu. Herhalde, çoktan bitmiş olmalı.

Erzurum gibi bir kentte çok sayıda öğrenci bulmak, tiyatro yapmak bir hayli zordu. Tiyatroya gelenler ise o kentin kalburüstü aydınlarıyla öğrencilerdi. Kısacası, Pınar ve öğretim kadrosu büyük zorluklarla boğuşuyordu. Onların bu özverili kişiliği, çabaları takdir edilmeliydi. Üstelik, sanat açısından, Erzurum oldukça yoksuldu, eskilerin deyimiyle, Pınar ve meslektaşları Müslüman mahallesinde salyangoz satmaya çabalıyorlardı. Pınar'ın İzmirli oluşu ve ailesinin İzmir'de yaşaması da cabasıydı. Kendisini yalnız hissetmesini anlıyordum.

Rusya'dan sevgilerle

İki ay sonra, 6 Mart 2007 tarihli bir mektup aldım. Mektup, Rusya'dan, değerli Türkologlardan biri olan Alyona Oganova'dan geliyordu. Kendisini şahsen tanımıyordum ama Türkçeye çevrilen bir makalesini okumuştum. Mektup mükemmel bir Türkçeyle yazılmıştı ve sanki bir

Türk yazarı tarafından kaleme alınmış gibiydi. Kendisinin Moskova Devlet Üniversitesi'nde Türkolojide doçent olduğunu ve Türkiye saz şairleri hakkında bir kitap hazırladığını belirterek benden yardım istiyordu. Adresimi Tuncer Cücenoğlu'nun verdiğini de belirtmişti. Böylesine nazik bir mektubu elbette yanıtlamadan duramazdım.

Sadece yazdığı bir paragraf beni hem şaşırttı hem mutlu etti. Şaşırttı çünkü ben Türkolog değildim; mutlu etti çünkü bir yabancı Türkolog kitaplarımı tanıyordu. Bunu buraya almaktan doğrusu biraz da utanıyorum; bağışlanmam dileğiyle... Paragraf şöyleydi:

> İlk önce söylemek istediğim - siz, Rus Türkologları için yaşayan efsanesiniz! Sizin kitaplarınızı ve araştırmalarınızı burada, baştan sona, sayfa sayfa inceleyip çok faydalanıyoruz. Bunun için, size mektup yazmak benim için büyük şeref ve gurur verici bir şey.

Doçent Dr. Alyona Oganova, benim *IV. Mehmet'in Edirne Şenliği, Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri* ile *Tarihimizden Kültür Manzaraları* adlı kitaplarımı ve bu konuda yazdığım araştırma yazılarını okumuş olmalıydı. *Meddahlık*'ta saz şairlerinden de söz etmiştim. Ama destanlar üzerinde pek durmamıştım, yani bir incelemeye girmemiştim. Bu yüzden Sayın Oganova'nın elinde bulunduğunu söylediği "kötü" *Köroğlu* metni yerine, doğru dürüst bir metne gereksinimi vardı. Bende de basılı bir iki metin vardı ama bunlar da tam metin değildi. *Köroğlu* destanının özgün yazmasını bulmam gerekiyordu. Hemen, meslektaşım Prof. Dr. İlhan Başgöz'e, Amerika'ya bir mekup yazdım ve durumu anlattım. O da bana birkaç kütüphanedeki yazmalar bölümünün adresini verdi. Ben de Oganova'ya, Sayın İlhan Başgöz'den aldığım bilgiyi ilettim.

Brecht Semineri'nden Brecht kitabına

Ankara Üniversitesi, DTCF Tiyatro Bölümü'nde 1960'lı yılların sonundan 1970'li yılların ortasına kadar iki sömestr süren bir Brecht Semineri yapıyordum. O yıllarda Brecht'e karşı hem büyük ilgi hem kulaktan dolma düşünceler vardı. Ben de daha önceden Almanya'da yapmış olduğum araştırmalara da dayanarak bir Brecht Semineri yapmayı kararlaştırmıştım. Çok vakit geçmeden, bu seminere öğrenci olmayan, dışarıdan tiyatro meraklıları da gelmeye başlamıştı. 1976'da, *Tiyatro 76* yayınları arasında, *Türkiye'de Brecht* kitabım yayımlanmıştı. Bu kitapta Türkiye'de oynanan Brecht oyunları üzerindeki düşüncelerimi yazmıştım. Aradan 31 yıl geçmişti. İstanbul'daki Özgür Yayınevi'nin sahibi Erol Ulu, Brecht'in ölümünün 50. yılı nedeniyle (1956-2006) benden bir Brecht kitabı istedi. Bu kitap, hazırlıkları ve baskısıyla ancak 2007 yılında tamamlanıp yayımlandı. Adını *Bertolt Brecht ve Epik Tiyatro* koydum.

Kısa sürede baskısı bitip ikinci baskısı yapılan bu kitap, 20. yüzyılın en büyük kuramcı-uygulayıcısı olan ve geniş bir etki çevresi yaratan Brecht'in gelişiminin yanı sıra, henüz yayımlanmamış çalışmaları ile 10 bin sayfaya yakın ve 22 cilt tutan yayımlanmış oyun, şiir, hikâye, düzyazı, deneme, inceleme, eleştiri ve kuramsal yazıları hakkında genel bilgi verir.

Türkiye'de Brecht kitabımın yayımlanmasından otuz yıl sonra, 2006 yılında, Brecht'in 50. ölüm yıldönümüydü. Dünyanın çeşitli yerlerinde etkinlikler yapılıyordu. Ben de karınca kararınca, onu anmak üzere önceden bu kitabı hazırladım. Kitap basıldıktan sonra Alman Kültür Merkezi'nde bir imza günü düzenlendi. Ayrıca Tiyatro Günleri'nde Brecht üzerine bir konuşma yaptım.

Çeviriler evresi

2007 yılı ve sonrası, benim için, arka arkaya Shakespeare çevirilerine daldığım bir dönem oldu. Bir yıl önce, *Kan Kırmızı* adlı oyunum üzerinde çalışırken, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan bir yazı geldi. Yazıda, Shakespeare'in 400. ölüm yıldönümü olan 2016 yılına yetiştirilmek üzere yazarın tüm yapıtlarının çevrilerini yayımlamayı planladıkları ve bunları Hasan Âli Yücel dizisinin içinde okura ulaştırmak istedikleri belirtiliyordu.

Bu proje için, benim 1980'li yıllarda çevirmiş olduğum beş Shakespeare oyununun basım hakkını almak istiyorlardı. Yazıyı hemen yanıtladım ve bundan memnun olacağımı söyledim. İlk basımların yapıldığı yıllarda sözleşme yapmada acemi olduğum için dikkat etmemiştim ve Remzi Kitabevi sözleşmeye sadece ilk basım için ödeme yapmayı koymuştu. Bunun sonradan farkına varmıştım. Remzi Kitabevi de bundan yararlanarak oyunlarımın birçoğunu tekrar tekrar basmış ve bana telif ödememişti. Örneğin, *Romeo ve Juliet* çevirimin 18. baskısı yayımlanmış ve ben sadece 240 lira telif hakkıyla kalmıştım. Emeğimin böyle sömürülmüş olması beni öfkelendirmişti.

Basım hakkı Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na geçince, Hasan Âli Yücel dizisinin editörü Ali Alkan İnal, *III. Richard*'ı çevirmek ister miyim diye sordu. Ben buna dünden razıydım çünkü Shakespeare oyunlarını çevirmek bana haz veriyordu. 1992 yılından beri, bir Shakespeare sözlüğü üzerinde çalışıyordum ve birçok kaynaktan sözcük derliyordum. Alkan Bey çevirilerimi beğenmiş olacak ki, siparişle, arka arkaya Shakespeare'in 26 oyununu çevirdim. Bu yönden ona minnettarım. Üç çevirimi de Mitos-Boyut Yayınları bastı. Bunlar da, *Hamlet*, *Macbeth* ve *On İkinci Gece*'ydi. Böylece 29 Shakespeare oyunu çevirmiş oldum.

Dadı: Zeynep Nutku, Capulet: Yusuf Köksal, Juliet: Birgen Engin, Yönetmen: Malcolm Keith Kay.

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan ilk çıkan Shakespeare çevirim *III. Richard* oldu. Sonra da arkası geldi. Shakespeare oyunlarını tatilde, Ören'de çevirdim. Ama bu yüzden denize giremedim. Sabah 10'da çalışmaya başlıyor, akşamüstü saat 18:00'de mola veriyor, ertesi sabah yine çalışmaya başlıyordum. Türkçeye kazandırdığım, ilk kez çevrilen dört Shakespeare oyunu var; bunlar *Yeter ki Sonu İyi Bitsin*, *İki Soylu Akraba*, *Cardenio* ve *Çifte İhanet ya da Dertli Âşıklar*'dı.

Devlet Tiyatroları'nda oynanan birçok Shakespeare çevirimin yönetmeni, dostum Malcolm Keith Kay oldu. Özgün ve yaratıcı çalışmalarıyla bu oyunlara yeni renkler kattı. Bu yüzden ona teşekkür borçluyum. Seyirci için görselliği kullanışındaki buluşlar çok ilginçti. Ama onu taklit etmeye çalışanların bazı biçimsel gösterilerine de tanık oldum.

Bundan sonra, Christopher Marlowe'un yedi oyununu çevirmek için istekte bulundum. Kabul edilince onları da çevirdim, Temmuz 2017'ye kadar bu oyunlardan dördü basıldı: *Paris'te Katliam* (2016), *Kartaca Kraliçesi Dido* (2016), *Maltalı Yahudi* (2016) ve *II. Edward* (2017). 2018'de, *Büyük Timurlenk*'in iki cildi bir arada piyasaya çıktı. *Dr. Faustus* da yayımlanacak.

Panel furyası

İzmir'de 2007 ve 2008 yıllarının bir özelliği, çok sayıda panel yapılmasıydı. Önemli bulduğum bir ikisine burada değinmek istiyorum. 5-7 Eylül 2007 tarihleri arasında Kuşadası Öykü ve Şiir Günleri yapıldı. Paneller, Kuşadası Belediyesi tarafından İlçe Halk Kütüphanesi'nde düzenlendi. 33 panelist vardı ve hemen tümü de tanınmış edebiyatçılar, şairler ve öykü, roman yazarlarıydı. Üç gün süren bu organizasyonda şiir, roman, öykü, çocuk yazını, tiyatro ve yazın konuları ön plandaydı. Bundan başka, programda, belgesel film gösterimleri, Kerem Görsev Trio'nun caz dinletisi gibi etkinlikler, kokteyller vb. yer aldı.

Dikkatimi çeken, Kuşadası Belediye Başkanı Fuat Akdoğan'ın bu etkinliğe olan ilgisiydi. Sık sık meclis toplantılarını yardımcısına bırakıp etkinliklere geliyor ve dinliyordu. Büyük bir olasılıkla kendisi de şiir ya da öyküyle uğraşıyordu; çünkü açılış konuşmasında da toplum için şiirin ve edebiyatın öneminden söz etmişti.

Benim görevim etkinliğin üçüncü günü, dördüncü oturumda düzenlenen bir panelde üç konuşmacıyla birlikte tiyatro ve yazın konusunda konuşmaktı. Paneldeki arkadaşlar Hasan Erkek, Haldun Marlalı ve Hidayet Sayın'dı.

Ne yazık ki bu tür paneller ve konuşmalar günümüzde azaldı, azalmayı da sürdürüyor. İnsanlar, giderek kaplumbağalar gibi kendi kabuklarına çekilip yalnız kalmayı tercih eder gibi bir eğilim içine girdiler. Bunda toplumun genel atmosferinin de katkısı var. Toplumun bu otistik karaktere bürünmesinin en büyük nedeni, teknolojinin hızlı ilerleyişine karşın insanların arasındaki iletişimin tersine bir gelişimle azalmasıdır.

İzmir'de Türkçe Günleri

20-28 Eylül 2007 tarihlerinde Konak Belediyesi'nin desteğiyle, Dil Derneği tarafından düzenlenen "Yazın Dili Türkçe" başlıklı panel dizisi Konak Belediyesi, Selahattin Akçiçek Kültür Merkezi'nde yapıldı. Ankara'dan gelen dilci arkadaşları yıllar sonra görme sevincini tattığım sekiz gün süren bu etkinliklerde, 22 Eylül Cumartesi günü Prof. Dr. Şerafettin Turan'la aynı oturumda konuşmaktan memnundum.

Ertesi gün İzmir Türkçeye Emek Ödülü'nü aldıktan sonra yaptığım konuşma, doğal olarak dil üzerineydi. Aynı törende bulunan değerli dost insan Berin Taşan da anlamlı bir konuşma sonunda ödülünü aldı. Sevgili dost Yunus Bekir Yurdakul da her zamanki gibi yanımızdaydı. Bu etkinliğin gerçekleşmesinde o dönemin, şiir ve sanatı seven Konak Belediye Başkanı Muzaffer Tunçağ'ın büyük katkısı oldu.

Bir yıl sonra, 16-26 Eylül 2008 tarihlerinde düzenlenen Türkçe Günleri, yine Konak Belediyesi'nin desteğiyle gerçekleşti. Bu kez etkinlik on güne çıkarılmıştı ve yine Dr. Selahattin Akçiçek Kültür Merkezi'nde yapıldı. Önceki yıla göre daha canlı bir hava ve daha çok sayıda dilci, edebiyatçı ve şair vardı. İlk gün güzel konuşmalar, tartışmalar oldu. Dinletiler ve film gösterileri yapıldı. Ertesi gün yani 26 Eylül'de, Ankara'da Dil Bayramı kutlamaları kapsamında Çankaya Belediyesi Sanat Merkezi'nde ödül töreni yapıldı. Dil Devrimi'nin 76. Yıl Onur Ödülleri 16 dilci, şair, öykücü, romancı ve akademisyene verildi. Bunların arasında dilci-tiyatrocu olarak ben de vardım.

Frankfurt Kitap Fuarı

2008 yılının ekim ayında, bir panele katılmak ve bir de konferans vermek üzere Frankfurt Kitap Fuarı'na davet edil-

dim. Panel, "Türk Oyun Yazarları" üzerineydi; panelistler, ben, Tuncer Cücenoğlu, Ayşegül Yüksel ve Hasan Erkek'ti. Panele gelenler azdı; bizim de hevesimiz kaçtı ama yine de gelenleri aydınlatmak için iki saat konuştuk. Herhalde, bunda panelin Türkçe olmasının da bir rolü olmuştur.

Konferansımı Almanca olarak hazırladım. Almanlara ilginç gelebilir diye, Türkiye'deki geleneksel şenliklerden söz edip minyatürler ve belgeler göstermek istiyordum. Bu konferans için Güzel Sanatlar Müzesi'ndeki bir salonu ayırmışlardı. Biraz erken gitmiştim. Sunumum için barkovizyon hazırlanıyordu ve bu işi yapan teknisyen, gölge oyununa meraklı, Adil adında bir Türk'tü.

"Die türkischen Festivitäten und die beidseitige Beeinflussung mit Europa" (Türk Şenlikleri ve Avrupa'yla Olan Etkileşimler) başlıklı, Almanca konferansım paralı olduğu halde, salon dolmuştu. Arkada sadece iki koltuk boştu. Onlara da konferans başladıktan hemen sonra gelen iki kişi oturdu. Konferanstan sonra sorulara yanıt verdim. Benim için, Almanlara verdiğim bu konferans önemliydi ve dinleyenler de alkışlarıyla bana teşekkür ettiler. Tam toparlanıp gidecekken bir müze görevlisi geldi ve önüme bir kâğıt koydu:

"Lütfen, imzalar mısınız!"

İmzalarken kâğıda baktım, "500 Euro" yazıyordu. Anladım, bu benim konferans ücretimdi. Biz Türkler genellikle pek buna alışkın değiliz. Konferanslar veririz, söyleşiler yaparız ama hepsi ücretsizdir. Onun için istediğimiz kalabalığı toplayamayız. Kısacası, ülkemizde, düşünen ve araştıran insanın bir değeri yoktur. Bu yüzden de, bizlerin değerini hizmet ettiğimiz kendi ülkemiz değil, başka ülkeler bilir; bu da yüreğimizi acıtır. Ama şunu da itiraf etmeliyim ki, son zamanlarda bizde de bilinçli ve sanatı seven kişiler çoğaldı. Frankfurt Fuarı, 2008 Eylül ayından

2009 Ocak ayına kadar, dört aylık bir süreyi kapsıyordu. Kitap Fuarı Türkiye edebiyatı ve sanatına ayrılmıştı. Türkiye'den birçok yazar, sanatçı ve müzisyen davet edilmişti. Tasarımcı ve Devlet Tiyatroları teknik müdürü mezunumuz Hakan Dündar da çok güzel bir Carl Ebert sergisi hazırlamıştı.

Frankfurt'a daha önceleri de gitmiştim. Ama bu kez kentin görünüşü biraz değişmişti. Eski korunmuş yapılarla gökdelenler bir çelişki olarak çirkin bir görüntü sunmuyordu. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'da bazı kentler ötekilerden daha fazla harap olmuştu, Başta Berlin olmak üzere Hamburg, Münih, Frankfurt, Köln çok hasar görmüştü. Ama güzel olan, Alman şehir planlamacılarının, yeni binalarla eskileri yan yana koymamak için farklı bölgeler seçmeleriydi. Bizdeki gibi geleneksel bir anıtı boğacak ya da bir camiyi kapatacak gökdelenler yapılmıyor. Böylece, eski kent bölgesi ile yeni kent bölgesi birbirinden ayrılıyor. Almanya'yı bilenler görmüşlerdir, her kentin bir "Altstadt"ı yani, eski kent bölgesi vardır ve orası en turistik bölgelerden biridir.

Almanya'daki birçok kentin eski bölgesini gezmiştim, ama Frankfurt'un Römer bölgesindeki "Altstadt"ını görmemiştim. Bir oraya gidecektim, bir de Goethe Üniversitesi'ne ziyarette bulunmayı çok istiyordum. Altstadt'a birkaç arkadaş gittik, orada Hasan Erkek ve Ayşegül Yüksel'le çektirdiğimiz bir fotoğrafımızı buraya koyuyorum.

Bir kısım konuklara ayrılan butik otel, kentin ağaçlıklı ve sakin bir bölgesindeydi. Ama merkeze ulaşmak için on dakikada bir tramvay geliyor ve bu tramvay bir saniye bile geç kalmıyordu. Tam anlamıyla Alman disipliniyle çalışıyordu. Benim odam bir koruluğa bakıyordu. Ama

o kadar çok etkinlik vardı ki, o koruluğu seyretmek bana ancak bir kez nasip oldu. Bizim okuldan bazı öğrenciler Frankfurt'a yerleşmişler, orada tiyatro etkinliklerini sürdürüyorlardı. Onlar ve Türk dostlar bizi hiç yalnız bırakmadılar.

Ora da(!) adlı Kültürlerarası Tiyatro Derneği, kitap fuarı kapsamındaki Frankfurt Tiyatro Günleri çerçevesinde bizi de davet etmiş ve konaklama masraflarımızı karşılamıştı. Derneğin başkanını görünce çok şaşırdım çünkü bu bizim eski öğrencilerden Tülay Yongacı'ydı. Evlenip okulu bitirmeden Almanya'ya göç etmişti.

Yurda döndükten sonra, Frankfurt Tiyatro Günleri Yürütme Komitesi Başkanı Koral Okan'dan bir teşekkür mektubu aldım. Mektubun son tümceleri şöyleydi:

> Tiyatro Günleri içerisinde, 9 Ekim 2008'de yer alan "Osmanlı Şenlikleri ve Avrupa ile Etkileşim" başlıklı konferansınızla birlikte zenginleşen programımız başarıyla sonuçlanmıştır. Tiyatro Günleri'ne yaptığınız değerli katkılarınız için teşekkür ediyoruz. Güneşli ve şenlikli bir dünya için tiyatroya merhaba!
>
> Koral Okan

Shakespeare Sözlüğü

Sözlük derlemem sonunda bitti ve Kabalcı Yayınları tarafından 2008'de yayımlandı. Kitabı elime aldığımda şok geçirdim. Çünkü sekiz yıldır çalıştığım bu derleme kuşa çevrilmişti. Shakespeare çevirisinde dikkat edilecek noktalar üzerine yazdığım giriş yazısı, bana sorulmadan, editör tarafından çıkarılmıştı; ayrıca Elizabeth dönemi argo sözcükler de editör tarafından gereksiz görülmüştü. Onlar da çıkarılmıştı. Bir de bu sekiz yıllık çalışmanın sonucu olan ve 20 bine yakın sözcük derlemesi içeren kitaba 1.661 lira

Prof. Dr. Ayşegül Yüksel ve Prof. Dr. Hasan Erkek ile Altstadt'ta.

Goethe Üniversitesi yerleşkesinde. Müjdat Albak, Semih Çelenk, Özdemir Nutku, Marlies Krause, Güngör Dilmen ve orada tiyatroyla uğraşan Koral Okan, 2008.

telif hakkı ödenmişti. Parası önemli değildi; önemli olan bana sorulmadan yapılmış olan, editörün saçma sapan azizliğiydi.

Sabri'ye kitabı toplatmasını söyledim ama başındaki boşanma davası ve çeşitli sorunlar bunu yapmasına engel oldu. Bunun üzerine, durumu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Hasan Âli Yücel Dizisi'nin başında bulunan editör Alkan Bey'e açtım. O, "Ben de satın aldım" dedi. Kitabın eksik kalışına üzüldü ve Kabalcı'dan basım hakkını geri almamı ve kitabı onlara vermemi söyledi: "Zaten Shakespeare yılına hazırlandığımıza göre, bu bizim için de iyi olur."

Bu derlememin eksiksiz olanı, 2012 yılında Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları arasında ciltli olarak basıldı ve dağıtımı yapıldı. Eksiksiz diyorum, ama benim derlemem açısından eksiksiz, yoksa yine genel olarak *Sözlük*'te eksik maddeler bulunabilir. Derlemenin önemli bir kısmı olan argoların da basılmış olması, Shakespeare oyunlarındaki halkın bazı konuşmalarını Türkçeye çevirmede yararlı olacaktır. Giriş yazısı da Shakespeare oyunlarını Türkçeye çevirmek isteyenlere bazı ipuçları verebilir. İşin acı tarafı, ilk çıkan eksik sözlük için birçok yazı çıktı ama tamamı yayımlanan *Shakespeare Sözlüğü* üzerine fazla bir şey yazılmadı. Bu da, herhalde, ülkemizde ilk kez böyle bir sözlük çıktığı içindi.

Alkan Bey, 2015 yılının sonunda emekliye ayrıldı ve yerini editörlerden Koray Karasulu'ya bıraktı. Shakespeare'in *Çifte İhanet ya da Dertli Âşıklar* adlı oyunu ile Marlowe'un yapıtları onun editörlüğünde yayımlandı. Şimdi, Shakespeare'in bütün oyunlarının incelemelerini içeren *Bir Sahnedir Dünya* adlı kitabım yine Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nın programında.

2008 yılında, bu kez, Dil Derneği Ankara genel merkezinin, Hayat Boyu Hizmet Odülü için Ankara'ya gittim. Ben o kenti terk ettiğimden beri çok şey değişmişti. Ama belediyenin varoş ya da Arap zevki bütün kenti sarmıştı. Sürücülerin gözlerini alan, gereksiz ışıklı ilan panoları, kente girişteki kapılar, anlamsız heykeller, boyalı yaya kaldırımları, o eski modern Ankara'nın yerini sıkıcı bir zevksizlik almış yürümüştü. "İyi ki İzmir'de yaşıyorum" diye düşünmekten kendimi alamadım.

Ödül töreni, Çankaya Belediyesi Kültür Merkezi'nde yapıldı. Orada yıllardır göremediğim dostları gördüm. Çoğunun siyah saçları ya beyaza dönmüş ya da dökülmüştü, Yıllar ne çabuk geçiyor! Daha dün gibi; ama değil işte. Zaman zaman içine girmiş. Shakespeare'in bir tümcesi aklıma geldi: "Gençlik, dayanıksız bir kumaştır." Evet, gençlikte bunu hiç anlamıyoruz ve bazılarımız zamanı öyle bol keseden harcıyor ki yaşlılığı bile göremiyor. Yaşlılığı görenlerin çoğu da genellikle "keşke", diyor "Keşke şunu yapsaydım, bunu yapsaydım". İş işten geçtikten sonra "keşke"lerin hiçbir değeri kalmıyor. En iyisi, insanın yaptığı yanlışları ve doğruları olduğu gibi kabul edip olabildiğince yaşama sevincini duyabilmesi.

İçten ve mütevazı bir törendi bu. Öyle de olması gerekiyordu. Türk Dil Derneği, bir avuç idealist ile Atatürk'ün direktifini sürdürüyordu. Nitekim 1980'lere, yani Türk Dil Kurumu'nun kapatılmasına kadar yapılan bir incelemede, bu kurumun Türkçeyi yüzde 90 geliştirmiş ve öz Türkçeyi yazınımıza kazandırmış olduğu anlaşılmıştır. Bugün, Dil Derneği'nin elinde maddi bir destek olmamasına ve yalnızca üyelerin aidatıyla ayakta durmasına

rağmen, bir dergi çıkarmayı da kendine görev edinmesi takdir edilecek bir şeydir.

2009 yılına gelindiğinde, epey etkinliğin bizzat tam ortasına dalmak zorunda kaldım. Bir yandan derslerimi sürdürüyor, bir yandan Sahne Uygulaması dersinde *Geceler ve Gündüzler*'in yeni metnini sahneliyordum. Doğal olarak üçüncü ve dördünce sınıflarda yeni öğrenciler vardı. Yeni bir düzenlemeyle oyunu çıkarmaya çalışıyordum. Bereket, her iki sınıfta da yetenekli ve çalışkan öğrenciler vardı. Oyun çok güzel çıktı ve beğenildi. *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'ndaki, esnafın oyun çıkarma sahnesi tek başına, yeni bir oyunmuş gibi değişik yerlerde oynandı. Her bir kişinin karakterleri, hırsları, budalalıkları, hevesleri bu epizotta ortaya çıkıyor ve seyredeni güldürüyor, sanırım düşündürüyordu da... On beş dakika arayla birlikte iki saat süren oyunun tümü, seyirciyi sıkmadan tamamlanıyordu. Final, *Nasıl Hoşunuza Giderse*'deki Jaques'in ünlü, yaşamı özetleyen tiradıyla bitiyordu.

O yıl, özellikle arka bahçemizde sevgili mezunumuz Vahide (Gördüm) Perçin'in katkısıyla yaptırdığımız minyatür açıkhava sahnemizde bu oyun çıkarma sahnesini, genç yaşta yitirdiğimiz sevgili öğrencimiz Zeynep Özge Tok'u anma gününde oynadık; ve sahneye bu öğrencimizin adını verdik. Hatta o gün Seda Türkmen ve Burcu Ongun Altay'dan Zeynep Özge Tok için besteleyip seslendirdikleri şarkıları da Zeynep'in ailesi ve arkadaşlarıyla paylaştık.

Bana William Deyin

O sırada aklıma gelen bir konuyu oyun haline getirdim. Unutulmuş, gidecek yeri olmayan, yaşlı bir oyuncunun kuliste kendiyle hesaplaşması bana çok yakın geldi.

Önce sirkte palyaçoyken, sonra usta bir oyuncunun yanında oyunculuğu öğrenmiş ama onun palyaço geçmişini bilenler ona hep komik roller vermişlerdir. Oysa o bir Shakespeare tutkunudur, en azından bir Shakespeare oyununda soytarı rolünü oynamak istemektedir. Uyukladığında Shakespeare'in hayaliyle karşılaşır. Eski sevgilisini anımsar ama kalbi zayıf olduğundan kendini fena hisseder. Oyunun sonunda kalbi durur ve ölür. O sırada, Shakespeare'in *Kral Lear* oyunundaki Soytarı rolünü ona verdiklerini müjdelemek için monitörden önce sahne amirinin provayı bildirmesinin ardından yönetmenin açıklaması gelse de artık o yaşamıyordur.

Oyunun adını *Bana William Deyin* koydum. Tatilde yazmış olduğum bu oyun Mitos-Boyut Yayınları arasında çıktı. Tatilde Hülya, Nazan ve Zafer Diper'le biramızı yudumlarken bu projemden söz etmiş, üzerinde konuşmuştuk. Oyunu oynamayı ilk isteyen doğal olarak Zafer Diper oldu. Zafer, oyunu benim sahnelememi istedi. Ben İzmir'de olduğum için onunla ancak iki üç prova yapabildim. Bütün çalışmayı hemen hemen ona ve asistanım olan genç bir oyuncuya bıraktım. Oyunun dramaturgisi Hülya'ya, dekor yapımı Selda Kulluk Yerdelen'e aitti ve Emre Keskin realize edilmesinde çok emek verdi. 2009/2010 döneminde bu oyun İstanbul'da oynandı. Oyun üzerine olumlu yazılar çıktığı için memnunum.

Aynı dönemde bana üç ödül daha verildi. Bunlardan ilki Ankara, Çankaya Rotaract'ın tiyatro duayenleri saydığı kişilere verdiği Tiyatro Hizmet Ödülü'ydü. Bu vesileyle eski dostlarla bir araya geldik. İzmir'de olmam nedeniyle yıllardır görmediğim, İstanbul'dan, Ankara'dan tiyatro dostlarıyla bır araya gelmek çok hoşuma gitmişti. Arsen Gürzap, Ayşegül Yüksel, Can Gürzap, Cihan Ünal,

Cüneyt Gökçer, Cüneyt Türel, Engin Uludağ, Erol Keskin, Göksel Kortay, Haldun Dormen, Mustafa Alabora, Osman Şengezer, Semih Sergen, Serpil Temur, Sevda Şener, Tijen Par ve Toron Karacaoğlu, hepsi de ödüllerini almak üzere davet edilmişlerdi. Bu tiyatro kişileri belki dünya görüşleri açısından birbirinden farklıydı. Ama hepsi tiyatroya katkıları olmuş kişilerdi.

2010 yılında, iki ödül daha aldım. Bunlardan biri, Ege Geriatri Derneği'nin İleri Yaş Dostu Sanatçı Ödülü, diğeri de Eskişehir Kültür Derneği'nin Tiyatro Emek Ödülü'ydü. Seçiciler kurulu oylarıyla verilen ödüller benim için değerlidir. Çeşitli nedenlerle verilen plaketler de güzel anıların somut örnekleridir. Sanırım, bende yüze yakın plaket var, hepsi de çeşitli dostları, insanları, yerleri ve yapılan işleri anımsatır.

Yeni bir deneme kitabım

2007 yılının mayıs ve haziran ayları birçok etkinlik yüzünden bana bir saniye bile boş vakit bırakmadı. Oysa yeni bir deneme kitabı hazırlıyordum; yayınevine vermek zorundaydım. Bütün bu etkinliklerden söz etmeme gerek yok. Ama iki etkinlikten kısaca söz edeyim. Biri, İzmir'de Atatürk Kültür Merkezi'nin yanındaki parkta bulunan Türk Dili Anıtı önünde yapılan törende, Dil Derneği'nin ödüllerinin dağıtılmasıydı.

Burada bazı dilci arkadaşlarla birlikte ben de İzmir şubesinin Özel Hizmet Ödülü ile onurlandırıldım. Atatürk adını ağzından düşürmeyen Kenan Evren Paşa, daha iyisini kuracağım diye Atatürk'ün mirası olan Türk Dil ve Türk Tarih kurumlarını kapatınca, Ankara'daki dilci dostlarımın çabası ve girişimiyle Türk Dil Derneği kurulmuş, ilk başkan olarak da Prof. Dr. Şerafettin Turan seçilmişti. Ben de bu derneğe ilk üye olanlardan biriydim.

Bu dernek, bugüne dek bin bir güçlükle karşılaşmış ama kararlı bir biçimde varlığını sürdürebilmiştir.

Söz etmem gereken etkinliklerden biri de, Boğaziçi Üniversitesi'nin, 7-9 Haziran 2007 tarihleri arasında düzenlediği "Performance and Performers in the Mediterranean: 11th.-18th. Centurius" (11. yüzyıldan 18. yüzyıla Kadar Akdeniz'deki Gösteriler ve Oyuncular) başlıklı sempozyumdu. Buraya çeşitli Akdeniz ülkelerinden akademisyenler katıldı ve birer bildiri sundu. Benim bildirim, "Clowns at the Ottoman Festivities" (Osmanlı Şenliklerinde Soytarılar) başlığını taşıyordu. Bana sıra, sempozyumun en son günü, yani dokuzuncu toplantının başında geldi. İşin en güzel yanı bu bildiriler, ciltli kapağı olan, çok güzel bir kitap olarak yayımlandı.

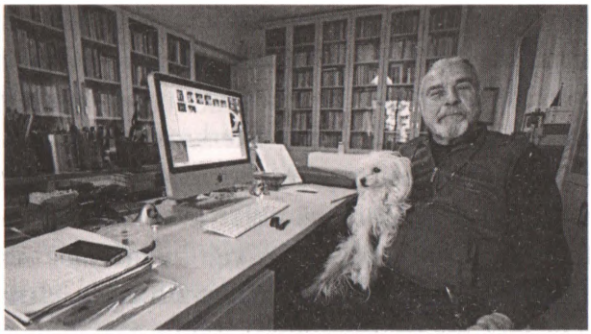
Sempozyum bitince tatile gittim ve kitabımın hazırlığını sürdürdüm. Ören'deki dostlar yine bana takılmaya başladılar: "Herhalde sen buraya dinlenmeye değil, çalışmaya geliyorsun!", "Deniz çok güzeldi, bugün de kaçırdın" ya da "Bırak şu çevirileri de biraz bizimle ol!"

Hay Allah, aklıma Efdal Sevinçli'nin "Tatil gelse de Hoca çalışsa" ironisi geliyordu. Belki de haklıydılar.

"Bu kez çeviri değil, telif" diyerek Ören'deki dostlardan sanki özür diliyordum. Ha o, ha bu, fark etmez ki! Her tatile çıkarken kendime söz veriyordum: "Bu kez biraz dinlendikten sonra çalışmaya oturmalıyım" ya da "Arkadaşlarla biraz da olsa takılmalıyım, ayıp oluyor" gibi avuntularla kendimi yatıştırıyor ama elimde olmadan, bir şey beni dürtüyor, yine bilgisayarın önüne oturuyordum.

Bu kez deneme kitabımın adını bir yazımın başlığından aldım: *Troya'nın Tahta Atı*.[4] Bu adın benim için önemi vardı çünkü bir karikatürde gördüğüm gibi, o tahta atın

4 *Troya'nın Tahta Atı*, İzmir: Şenocak Yayınları, 2009.

Çalışma odamda beni rahat bırakmayan köpeğimiz Zuzu ile.

içindeki cahil yobazlar topak topak dışarı dökülüyorlardı. Bu kitap, beş ayrı bölümde ve konuda derlemeleri içeriyordu. Birinci bölüm, tiyatronun genel konularını, ikinci bölüm, oyunculuk üzerine düşüncelerimi, üçüncü bölüm, oyun yazarlığı üzerine çeşitli yazılarımı, dördüncü bölüm çeviri yapma konusundaki deneyimlerimi kapsıyor, son bölüm ise tiyatro eleştirisi konularını ele alıyordu.

Şenocak Yayınevi, 21 Kasım 2009 günü şu anda var olmayan, Alsancak'ın merkezindeki kitapçı dükkânında bir imza ve söyleşi günü düzenledi. O imza gününe öğrencilerim, dostlarım ve bir de okumaya meraklı insanlar geldi. Soru soranlar ve sohbet etmek isteyenlerle söyleştim; böylece kitap tanıtımı da yapılmış oldu. Ayrıca İzmir Kitap Fuarı'nda da imza günü düzenlendi. Ama bu kitabın dağıtımı nasıl oldu, pek bilmiyorum. Anadolu'ya dağıtıldı mı, İstanbul ve Ankara okurlarının haberi oldu mu, hiçbir bilgim yok.

VIII. İzmir Öykü Günleri

2009 yılının başında, 12-14 Şubat tarihleri arasında, üç günlük bir düzenlemeyle, yine sanatı ve edebiyatı seven

ve yakından izleyen Konak Belediye Başkanı Muzaffer Tunçağ'ın, Edebiyatçılar Derneği'nin ve Ege Kültür Vakfı'nın destekleriyle varyantın üst köşesindeki Dr. Selahattin Akçiçek Kültür Merkezi'nde İzmir Öykü Günleri'nin sekizincisi yapıldı. Bu toplantılara edebiyat ve tiyatro alanında tanınmış adlar katıldı. Program danışmanlığını Şükran Yücel'in yaptığı bu etkinlik oldukça simetrik bir anlayışla hazırlanmıştı. Örneğin, sabahları doğrudan öyküler üzerinde duruluyor, öğleden sonraları öyküler ile başka konular ilişkilendirilerek ele alınıyordu. Her gün ikinci oturumun sonunda "Ustalara Saygı" programı kapsamında, birinci gün Nâzım Hikmet, ikinci gün Orhan Kemal, üçüncü gün de Haldun Taner anıldı.

Örneğin benim de bulunduğum birinci günün ikinci oturumunda ilk konuşmacılar öykü-tiyatro ilişkisini ele aldılar. Hülya Nutku "Çehov", Yılmaz Onay "Brecht" üzerine konuştular. "Öyküden Tiyatroya" konusunu oyun yazarları Hidayet Sayın ile mezunumuz Funda Özşeker ele aldılar. Hüseyin Peker, Oğuz Atay'ın bir öyküsü üzerinde durdu. İlk "Ustalara Saygı" programı bana verilmişti. Ben de Nâzım Hikmet'in oyunlarından ve oyun anlayışından söz ettim.

Bu gibi etkinlikler, İzmir'de hem halkın ilgisini çekiyor hem bizler için uzun zamandır görmediğimiz dostlarla bir araya gelmemizi sağlıyor. Nitekim ben Yılmaz Onay'ı, Ahmet Önel'i, Hülya Soyşekerci'yi, Özen Yula'yı, Üstün Akmen'i uzun yıllardır görmemiştim. Oysa Üstün Akmen'in kalemiyle ben onun "Özdemir Abi"siydim. Büyük bir çoğunluğun kendi kabuğuna çekildiği şu 2000'li yıllarda bu gibi düzenlemeler az da olsa bizlerin sosyalleşmesini sağlamaya vesile oluyor. Bence bu gelenek sürdürülmeli çünkü yeni öykücüler, yazarlar çıktı; onların da

değerlendirilmesi gerekir. Yetişen genç kuşak şairlerine, öykücülerine, yazarlarına omuz vermek önceki kuşakların görevidir.

Öğrencilerim ve medya

Bölüm ve şahsım hakkında çıkan, benim bulabildiğim yazılar on kalın klasör tutuyor. Bunlardan söz edecek değilim. Eğer hak ediyorsam, bunları benden sonra, ileriki yıllarda dileyen araştırmacılar kullanırlar. Ben, yalnızca, 2009 yılının ocak ayında, *Hürriyet*, "Sarmaşık" ekinde, kurduğum bölüm hakkında dört gün süren bir dizi yazının ikincisini ele almak istiyorum.

13, 14, 15 ve 17 Ocak 2009 tarihli "Sarmaşık" eklerinin 15 Ocak tarihli üçüncüsünde, üçüncü sayfada yer alan yazının manşeti: "Güzel Sanatlar Fakültesi İstanbul'u ele geçirdi" şeklindeydi. Alt manşet "Özdemir Nutku'nun yetiştirdiği birçok öğrencinin başarısı Ankara ve İstanbul'u geride bıraktı" diye atılmıştı. Her yazının bitiminde "Devam edecek" denilen bu dizi için benimle de söyleştiler. Ama sadece bana sorulanları yanıtladım. Bunu belirtiyorum, çünkü kimsenin "Birini bulmuş kendi reklamını yaptırıyor" demesini istemem, sevmem de. Rant sağlamak için, yaptıklarını ilan edenlerden de değilim. Başkalarının, hakkımdaki düşünceleri benim için daha değerlidir.

Bu yazıda, iki öğrencime hakkımda ne düşündüklerini sormuşlar. Söyledikleri beni öyle mutlu etti ki sevginin sevgiye yol açtığını bir kez daha gördüm. Her zaman söylediğim gibi, sevgi eğitimin temel taşlarından biridir. Öğretmen-öğrenci arasında sevgi yoksa o eğitim geçersizdir. Çünkü sevgisiz kalmış öğrenci o eğitimi benimsemez. Daha önce de belirttiğim gibi, öğrencilerimi ileriye

hazırlamak için kendi çocuklarım kadar severim. Hatta kızım Zeynep'in küçük yaşlardayken, zaman zaman "Sen öğrencilerini benden çok seviyorsun, baba!" diye şikâyet ettiği olmuştur.

Kocaeli Şehir Tiyatrosu aktrisi, öğrencim Funda İlhan, "Özdemir Hocam, her zaman büyük saygı duyduğum, benim için en özel kişilerden biridir. Tiyatroya gözlerimi açtığım gün yanımdaydı ve her zaman fikirleri, ürettikleri ile tiyatroculukta hâlâ yol gösterici ve babamdır. Tüm öğrendiklerim, eğer meslekte biraz olsun bir yerlere gelebildiysem, bu başarım onun eseridir. O duyar mı bilmem, ama her yeni rolümde onu sevgiyle anar, beni oyunculukla tanıştırdığı için sonsuz teşekkür eder, selamlarım Özdemir Hocamı. İlk gözağrım, sevgili hocam, sizi tanıdığım, öğrenciniz olduğum için şanslı ve ayrıcalıklıyım" demiş.

Başka bir öğrencim, Devlet Tiyatroları aktrisi Ceyhan Gölçek, "Güzel Sanatlar Fakültesi'nden hocam, Prof. Dr. Özdemir Nutku'nun zekâsı her zaman hayranlık ve saygı uyandırır bende. Bence Özdemir Hoca'nın içinde çok yaramaz ve zeki bir çocuk var. Ve bu sayede tüm öğrencilerinin hem yaşıtı hem hocası olabiliyor. Bana en büyük katkılarından biri de onun disipliniyle yetişmek ve bunu tüm hayatıma yaymış olmaktır. Onun güleryüzü sayesinde ben de mesleğime her zaman büyük bir sevgiyle yaklaşabiliyorum. Her gün işime şarkı söyleyerek gidebilmek, sanırım, büyük bir lüks olmalı ve ben bunun için Özdemir Hocama minnettarım" demiş.

Öğrencilerimin benim için söylediği bu güzel şeyleri okuyunca, her zaman tekrarladığım gibi, ne kadar şanslı ve mutlu bir insan olduğumu bir kez daha düşünürüm.

Coşkulu 2010 yılı

O yıl, benim için çok güzel günler geldi. Fakir Baykurt dostumu anmak için Burdur'a davet edildim. Sıcak Anadolu insanının konukseverliği bir yana, tören çok düzenli bir biçimde hazırlanmıştı. Anma gününün başlığı "İşte İnsan"dı. Gerçekten de Fakir'e yakışan bir addı bu. Fakir, zengin Anadolu kültürünün bağrında yetişmiş köy enstitüsü mezunlarının en ünlülerinden biriydi. Kızı Işık Baykurt da Burdur'daydı. Elbette, onun için çok heyecan verici olmalıydı.

Doğrusu, beni davet etmelerinden çok mutlu olmuştum; Fakir benim en sevdiğim ve önem verdiğim dostlarımdan biriydi. Herkesin severek okuduğu yapıtları bir yana, insani duygularla dolu bir yazardı. Daha önce de söylediğim gibi, o, fark ettirmeden bilmeyenlere yol yordam öğreten, nadir zekâlardan biriydi. Burdur'daki Fakir Der'in onur konuğu olarak çağırmaları, beni ayrıcalıklı hissettirdi. Orada Fakir'le olan anılarımı, onun insan yanını ve yapıtlarını anlattım. Ülkemizde ilk kez bir sendika tiyatrosu kurmuş olmasının çok önemli olduğunu, ne yazık ki ondan sonra hiçbir sendikanın böyle bir girişimde bulunmadığını ve bu önemli kuruluşla ilgilenmediğini belirttim.

Burdur'da dostlarla geçirdiğim iki üç gün bugün de belleğimde tüm ayrıntılarıyla duruyor. Burdurluların hemşerileri Fakir'e gösterdikleri vefa, Fakir Der'in onun adına düzenlediği etkinlikler diğer Anadolu kentlerine örnek olmalı. Burdur'a yolunuz düşerse, orada çok aydınlık insanlar göreceğinize inanın. Burdur'daki aydınların potansiyelini övmeliyim; hem işlerini ciddiye alıyorlar hem düşüncelerinde çok esnekler.

"Ustalara Saygı" Günü

Belediye başkanları kültürlü ve sanatsever olduklarında kentin yüzü birden değişiyor, uygar bir kent görünümünü alıyor. Yaşadığımız şu günlerde, az da olsa, bunun çok çarpıcı örnekleri var. Böyle uygar bir kent yaratan belediye başkanlarının en önünde –çoğumuzun bildiği gibi– Eskişehir'in görünüşünü yüz seksen derece değiştiren Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen; şiir ve sanat dostu, Salihli Belediye Başkanı Zafer Keskiner, Seferihisar'ı yaşanacak bir kültür beldesi yapan Tunç Soyer gelir ve üçü de unutulmayacak belediye başkanlarıdır.

Ama İzmir'e de böyle kültürlü ve sanatsever belediye başkanları seçildi. 2010 yılında, Konak Belediye Başkanı olan Dr. Hakan Tartan, "Ustalara Saygı" adıyla, her ay bir sanatçıyı ağırlama düşüncesiyle bir gelenek başlatmıştı. İlki Muzaffer İzgü için düzenlendi, ikincisi de benim içindi. Dokuzuncu Alsancak Şenliği kapsamında, mayıs ayının sonunda, "Ustalara Saygı" programının konuğu oldum. Alsancak'ta Gazi Kadınlar Sokağı'nda düzenlenen programda meslektaşlarım, yetiştirdiğimiz öğrenciler, sokaktan geçerken merak edip katılan İzmirliler de vardı. 28 Mayıs 2010 Cuma günü saat 18:30'da başlayan bu etkinliğin sunumunu şair Namık Kuyumcu yaptı. Mezun olup profesyonel yaşamda üne erişmiş ve bu etkinlik için bir günlük izin alıp uzaklardan gelen öğrencilerimiz ve dostlar beni çok mutlu ettiler.

Bizde Yazarlık'tan mezun, başarılı gazeteci Bülent Gürlük'ün bu etkinlik için köşesinde yazdığı iki güzel yazı beni çok gururlandırdı; çünkü gerek üslup gerek yazının kurgusu değme gazetecilere örnek olacak bir kompozisyon örneğiydi. Onun bu başarısının, aldığı eğitimin so-

İlk öğrencilerimden Ayten Uncuoğlu ile.

nuçlarını içtenliğiyle birleştirmesiyle ortaya çıktığına inanıyorum.

Mezun öğrencilerim hakkımda o kadar güzel şeyler söylediler ki zaman zaman utançtan bir köşeye saklanmak istedim. Gürol Tonbul'un beni betimlediği akrostişli manzumesi, Vahide Perçin Gördüm'ün öğrencilik dönemine ilişkin anlattıkları beni çok ama çok duygulandırdı. Ankara'daki mezun öğrencilerimden Ayten Uncuoğlu'nun söyledikleri, Ayçe Abana'nın içtenlikli konuşması, araştırmacı, eğitmen Yrd. Doç. Dr. Efdal Sevinçli'nin ve Prof. Dr. Hülya Nutku'nun sözleri beni ziyadesiyle mutlu etti.

Altan Gördüm anılardan söz ederken katılanları güldürdü, Hakan Boyav da anlamlı bir konuşma yaptı. Ayrıca *Hürriyet*'e bu konuda yazdığı yazısıyla kendisini tanıma mutluluğuna erdiğim, Hürol Dağdelen'e de teşekkür ederim.

Herkes konuştuktan sonra sıra bana geldi. Önce Konak Belediye Başkanı Dr. Hakan Tartan'a, öğrencilerime ve gelenlere teşekkür ettikten sonra şunları vurguladım:

"Öğrencilerimin yetişmesinde, doğal olarak, benim de katkılarım olmuştur. Ama bu öğrencileri tek başıma yetiştirmedim. Bu bir kolektif çalışmadır, tıpkı tiyatrodaki gibi. Sevgili öğrencilerimin yetişmesinde bölümümüzdeki ve bölüm dışından gelen konuk eğitmenlerin de katkısı vardır. Sözlerimi bitirirken, sizden onlar için de bir alkış istiyorum."

Bu vefa gününün videoya çekilmesi, o günkü mutluluğumun bir örneği olarak belgeliğimde duruyor. Bu güzel buluşmanın ardından Barlar Sokağı'ndaki bir mekânda Ayçe Abana'nın şarkı söylemesi, katılımcıların gece boyunca dans etmeleri ve sohbetler en renkli anılarım arasında yerini aldı.

Sekseninci doğum günü kutlaması

2011 yılının 12 Ocak'ında seksen yaşıma basacaktım. Doğrusu seksen yaşına gelmek ne demek, nasıl kutlamalıyım, herhangi bir fikrim yoktu. Oysa kızım Zeynep ve okuldan arkadaşı, benim de öğrencim olan Pınar Arkan hazırlıklara başlamışlar bile... Sabahtan akşama kadar telefon ederek İzmir, İstanbul ve Ankara'dan öğrencim olan mezunlarımızı tek tek davet etmişler. Bunun için de Swissotel'in balo salonunu ayarlamışlar. Hülya ile kuzenim Kemal Uzman ve eşi Canan da bu güzel sürprizdeki rollerini oynamak üzere hazırlanmışlar.

Hülya, benden doğum günü akşamında şık olmamı istedi. Kemal'lerle buluşup bir kahve içtikten sonra, benim de onaylayacağım bir yerde yemek yiyeceğimizi söyleyerek beni arabasıyla Swissotel'in oraya götürüp altta bulunan otoparka girince; "Neden buraya geldik?" dedim. O da; "Kemal'ler kahve içmek için burayı tercih ettiler. Bizi bekliyorlar" dedi.

Asansörle yukarı çıktık, koridor loş bir ışıkla aydınlatılmıştı ve karşıdan Kemal geliyordu. "Hoş geldin Özdemir Amca, biz de seni bekliyorduk" diyerek koluma girdi. 2 Temmuz 1977'de bu otelin terasında evlenmiştik. O zamanki adı Efes Oteli olan bu otelin şimdiki mekânları

Beni karşılayan kızım ve öğrencilerim.

hakkında bir fikrim yoktu. Koridoru tamamladık. Kemal bir kapıyı açtı, içerisi karanlıktı. Birdenbire, o kocaman dev avizeler yandı ve müzikle birlikte içerden, "İyi ki doğdun, Özdemir Hoca" bağırışlarıyla şaşkına dönmüştüm.

Doğum günüm 12 Ocak'ta olmasına karşın rezervasyonu 9 Ocak'a yaptırmışlardı. Ben ise sadece bir erken doğum günü kutlaması için kuzenim Kemal ve eşi Canan'la buluşacağımı sanıyordum. Dolayısıyla büyük bir kutlama sürprizine hazır değildim. Meğer Swissotel'de 12 Ocak'ta düğün varmış. Doğum günü partimin ardından Swissotel yetkilileri de bir jest yaparak, o geceyi otelde geçirmemiz için yer ayırmışlar. Ben böyle bir organizasyonla karşılaşacağımı ummamıştım.

Birden salon ışıkları yanıp da orkestra müziğiyle birlikte 200'e yakın bir kalabalık alkışlamaya başlayınca, bir an ne olduğunu anlamadım ama sonra gerçek ortaya çıktı. Mezun olan öğrencilerimden Pınar Arkan ile kızım Zeynep örgütlenmişler, doğum günü kutlaması yapacaklarını söyleyerek bu geceyi düzenlemişler. Bu benim için büyük bir sürpriz oldu. Ama müthiş bir coşku ve mutluluk tüm benliğimi sarıp sarmaladı.

Solda kayınbiraderim Ümit Alkan, karşımda kızım Elif Nutku ve torunum Balahan Gürel, yanında Gül Akıllıoğlu ile gelenleri selamlıyorum.

Masama ulaşınca büyük kızım Elif'in de İstanbul'dan torunum Balahan'la geldiğini gördüm ve mutluluğum bir kerte daha arttı. Ailemiz için ayrılan masada genç yaşta kaybettiğimiz sevgili kayınbiraderim Ümit Alkan ve eşi Angela vardı. Sonra ünlü, ünsüz ama değerli birçok öğrencimin çeşitli kentlerden geldiklerini gördüm. Kapıda henüz ikinci sınıfta olan Tuğçe Özlü ve İhsan Özgen görevliydiler ve konukları karşılıyorlardı. Eski ve yeni öğrencilerim bir aradaydılar, kimi Ankara'dan kimi İstanbul'dan, birçoğu da İzmir'dendi. Bazı öğrencilerim dizi çektikleri için gelemediklerine üzüldüklerini bildirdiler. Bazılarına da ulaşılamamıştı. Onlardan bazıları bir süre sonra, gelemedikleri için hayıflandıklarını telefonla bildirdiler.

İlk öğrencilerimden biri olan Ayten Uncuoğlu, Ankara Üniversitesi, DTCF Tiyatro Bölümü'nden öğrencimizdi; coşkulu, hiçbir şekilde yaşlanmayan, yaşama sevincini her an canlı tutan biriydi ve şimdi başarılı ve ünlü bir sanatçı olmuştu. Sevgili öğrencilerimden Vahide ile o zaman evli olduğu Altan Gördüm'ü her gördüğümde sevinç duyarım, çünkü her ikisini de çok severim. Hele Vahide her

27 Mart'ta bana armağanlar yollar ve "tiyatro tanrım" der, o güzelliklerin insanıdır. Onlar, her etkinliğimde hazır bulunan vefalı insanlardandır.

Sevgili öğrencim, yakışıklı Altan Engin Düzyatan içtenlikle gelip sarıldı. Nükteleriyle gecenin sunuculuğunu o anda üstlenen Necmi Yapıcı ve Kerem Kupacı bu kutlamaya renkli kişilikleriyle anlam kattılar. İzmir Kukla Festivali'ni dünya çapında bir değere ulaştıran öğrencimiz Selçuk Dinçer de oradaydı. Opera'nın ünlü solisti, kadim dostum Altuğ Dilmaç ve opera sanatçısı eşi Esra, Bizim Tiyatro'nun yönetmeni, oyuncu Zafer Diper ve sanatçı eşi Nazan, oğulları, öğrencimiz Memetcan, Pınar Şen, Tolga Talu, Malike ve Kıvanç Başkan çifti de İstanbul'dan gelmişlerdi.

Bir dönemin Konak Belediye Başkanı Muzaffer Tunçağ, eşi Sedef Hanım'la ve kardeşi dostum Ümit Tunçağ ile eşi de gelmişti. Sevgili öğrencim Can Kahraman, *Kül Altındaki Kor* kolajında yaşlı aktör rolünde çok başarılı bir performans göstermiş, Vahide ile birlikte her ikisi de Ankara ve Sidney seyircisinin dikkatini çekmişti. İstanbul'dan kalkıp gelmişlerdi.

O geceye gelip beni mutlu edenler saymakla bitmez. Masamıza gelip beni kutlayanların sayısını anımsayamıyorum. Sanki güzel bir düşteymişim gibi geliyordu. İzmir'den gelenler arasında Deniz Yıldırım, Betül Yılmaz, Ahu Gül Ürük, Uğur Ülker, Cenk Oral, Egemen Dinçer, Sevtaç Demirer, Filiz Selvi, Ebru Akın, Ece Türkmut, İnci Kalkan, Türker Alpuğan, Yonca Ginyol Güçer, Mert Ayan, Görkem Öktem Çetinalp anımsayabildiklerim arasında...

Çanakkale'den öğretim üyesi Adnan Çevik, Bursa'dan Devlet Tiyatrosu sanatçısı Kamil Korunan, Kıbrıs'tan öğrencim Kutlu Özemrak eşiyle gelmişti. Hülya'nın yakın

Vahide ve Altan Gördüm doğum günümde.

Engin Altan Düzyatan da 80. doğum günümde vefasını gösterdi.

arkadaşı Gül Akıllıoğlu da konuklar arasındaydı. Komşumuzun sevgili kızı Seda Temellioğlu oradaydı. TRT'den sevgili dostlarımız Sevim Özkal ve Aygül Ordu da gelenler arasındaydı. Hocalarımız Murat Tuncay, Zeki Karcıoğlu ve eşi, Abdullah Uyan da bizlerleydi. Civan Canova davete katılamadığı için kocaman bir çiçek göndermiş, benim için çok değerli bir notla duygularını dile getirmişti. Aynı şekilde Metin Uca da bir mesaj yollamıştı. Yine güzel me-

sajlardan biri de İlber Ortaylı'dan ulaştı. İlber ayrıca sonradan "Hırsı Olmayan Bir Sanat ve Bilim Adamı" başlıklı çok güzel bir değerlendirme yazısıyla bu anlamlı gecemi taçlandırdı.

Öğrencim gazete yazarı Nalan Kolağası, o gece benim kadar heyecanlandıklarını ve bir araya gelmenin mutluluğunu yaşadıklarını bir yazısında belirtti. Fakültemizin Müzikoloji Bölümü mezunu, sanatçı Serap Yenice benim için birkaç şarkı söyledi. Sonra "Ege'den Aldık Biz Bu Aşkı" adıyla doldurduğu şarkı albümünü bana armağan etti. Sinema Bölümü'nden, can dost, Yrd. Doç. Dr. Ragıp Taranç kamerasıyla bu gecenin en güzel görüntülerini filme aldı. Ragıp'ın müzisyen eşi Prof. Berrak Taranç da gelmişti. Rektörlüğün gönderdiği bir kameraman da bütün bu güzelliği filme çekti. Hele Ragıp dostumuzun hazırladığı belgesel çok güzeldi. Sağ olsunlar!

Yine tanınmış bir gazete yazarı ve ilk mezunlarımızdan olan Deniz Sipahi oradaydı ve yazdığı o içten ve güzel yazısıyla o geceyi değerlendirdi. "Nutku'yu Sevmem İçin Birçok Neden" başlıklı yazısı beni çok mutlu etti. Onun söylediklerinin farkında değildim. Her davranışım içtendi; çünkü ben çocuklarımı, yıllar sonra da torunlarımı kendi çocuklarım kadar seviyordum. Bence sevgi, eğitimin önemli koşullarından biridir. Ama elbette sahte değilse.

Başka bir mezun köşe yazarımız Banu Şen'in de yazdığı gibi, benim en büyük başarım kitaplarım ya da sahnelediğim oyunlar değil, yetiştirdiğim öğrencilerimdir; çünkü onlar yaşayan, bu topluma hizmet veren yaratıcı kişilerdir. Her biri kendi alanında yetkin kişilerdir. Banu Şen'in duygusal yazısı bana öğrencilerimin niteliği açısından ipuçları verdi.

O gece fakültenin çalışkan ve duyarlı dekanı Prof. Halil Yoleri de benim kadar heyecanlıydı. Birçok iş yaptığı halde,

Müzikoloji'den solist Serap Yenice ve Ayten Uncuoğlu ile.

Büyük kızım Elif ve torunum Balahan ile.

bundan hiç söz etmeyen, biraz da benim mizacımda olan Sayın Yoleri'yi bu doğum günü kutlamasında görmekten çok memnun olmuştum. Dekan yardımcıları olan, eski öğrencilerim Faik Kartelli ile Gökhan Birinci de bu kutlamayı kaçırmamışlardı. Halkla İlişkiler'de ve yıllarca İzmir Sanat'ta birlikte olduğumuz Sergül Bulut da bizlerleydi. Ya şair Namık Kuyumcu'ya ne demeli! Benim için yapılan her törende bulunan bu sevgili arkadaşımız da oradaydı. Hülya'nın ona ulaştırdığı şiirlerimden birkaç tanesini orada okudu. Sinema Bölümü'nden öğrencim, Prof. Dr. Ertan Yılmaz, eşi Nuray da bu etkinliği kaçırmamışlardı. Kendi

oğlum gibi sevdiğim Ertan'ı ne yazık ki çok genç yaşta, 17 Aralık 2016 günü kaybettik. (Bu değerli ve duyarlı bilim insanı üzerinde ilerde yazacaklarım var.)

Yazarlık mezunumuz olan gazeteci ve köşe yazarı Bülent Gürlük, hemen hiçbir etkinliğimi kaçırmayan, beni gölge gibi izleyen bir öğrencimizdir. Bülent, öğrenciliğinde sessiz sedasız derslerini yapan, ön plana çıkmayı sevmeyen ama mezun olduktan sonra ses getiren bir gazeteci olmuştu. O da sevimli eşi, opera sanatçısı Derya'yla birlikte bu kutlamalarda her zamanki gibi hazırdı. Sevgi dolu, o güzel yazısı beni çok mutlu etti.

Her zaman bütün saygısıyla yanımda olan, değerli araştırmacı-yazar dostum Efdal Sevinçli de eşi Zehra da oradaydılar; mutluluğumu paylaşmaya gelmişlerdi. Ankara'dan eski öğrencilerimden biri ve o sırada Sahne Sanatları Bölüm Başkanı Murat Tuncay, eşi Belgin de bu güzel gecede aramızdaydı. Oyunculuk eğitmenimiz Yrd. Doç. Dr. Elif İskender İstanbul'dan gelmişti. Çok erken yaşta yitirdiğimiz grafiker, karikatürist, büyük yetenek Necati Abacı'nın eşi Emine Abacı, Beykent Üniversitesi'nden dört öğrencisiyle gelmişti. Öğrencilerin isteği üzerine, onları, benimle tanıştırmak için getirmişti. Yine çalışkan oyunculuk öğrencimiz, hocamız ve Devlet Tiyatrosu sanatçısı Gürol Tonbul ve eşi; tasarım öğrencimiz, sevgili mezunumuz Yasemin de her zamanki içtenlikleriyle mutluluğumu paylaştılar. Devlet Tiyatrosu'nun güzel oyuncusu ve öğrencimiz Ceyhan Gölçek de gelmişti. Benim eleştirmenlik geçmişim üzerine yüksek lisans tezi yazan melek yüzlü Başak Sakızlıoğlu, her zamanki vefasıyla bu kutlamadaydı.

Öğrencilerim o kadar güzel şeyler söylediler ki gözlerim yaşardı. Bir öğretmen daha ne isteyebilir? Benim

Hülya, ben ve gecenin sunumunu yapan Kerem Kupacı eşliğinde doğum günü pastam.

öğrencim olmayan, parlak zekâsıyla yeni aletler ve dört tekerlekli ATV motosikletler yapan, sanayiden dostum Doğan Özpulat ve eşi, Tekstil Bölümü hocamız, Yrd. Doç. Dr. Füsun da bana sürpriz yapmışlardı. Daha kimler kimler... Eğer herkesi tek tek ansam, herhalde sayfalar dolar. Gelenlerin hepsine minnettarım. Adlarını burada anımsayamadıklarım beni bağışlasınlar.

Herkes sırayla konuştu ve doğal olarak güzel şeyler söyledi. "Ben neymişim!" hüsnü kuruntum olmadığı için utanmaktan kendimi alamadım. Gecenin ilerleyen saatlerinde doğum günü pastam geldi. O da ne? Pastanın üstünde Hülya ile benim gençliğimizde çekilen bir fotoğrafımız vardı. O fotoğrafı, bu pastanın üstüne bu kadar net bir şekilde nasıl koymuşlardı, aklım ermedi. Elime pala yavrusu bir bıçak verdiler keseyim diye... Pasta büyüktü ama ben bu kadar kişiye vermek için nasıl dilimleyeceğimi bilemedim. Bereket otelin bir yetkilisi, "Siz bir kesik atın, gerisini bana bırakın" deyince derin bir soluk aldım.

Dans başladığında Hülya ile benim de dans etmemi istediler. Aslında uzun zamandır dans etmemiştim. Oysa dans etmeyi çok severim. Bir zamanlar, Bebek'teki Gala-

Dekan Halil Yoleri günün anısına armağanını verirken.

Hülya, mezunumuz Başak Sakızlıoğlu, ben ve kayınbiraderim Ümit Alkan.

tasaray Kulübü lokalinde az mı dans etmiştim. Hatta birinde dans kralı bile seçilmiştim. Şimdi ise sakallı, hafifçe göbekliydim. Neyse ki bu satırları yazdığım anda normal kilomu kazanmış durumdayım. Dans etmemin hiçbir estetiği kalmadığı için önce istemedim ama bu güzel insanların ısrarına da dayanamadım.

Ve 80. yaş gecem çok güzel bir düş gibi, gece yarılarına kadar sürdü gitti... Saat gece yarısı tam 00:00'da Külkedisi'nin güzel arabası nasıl balkabağına dönüşüyorsa, benim de 80. yaş günüm sonu gelmeden biten güzel bir düş

gibi kayboldu. Küçük kızım Zeynep ve Pınar Arkan başta olmak üzere dostlarım ve öğrencilerim, bana çok güzel, unutulmayacak bir gece yaşattılar. Ertesi sabah, aynı otelde kalan Kerem Kupacı, Vahide (Gördüm) Perçin ve Altan Gördüm'le birlikte kahvaltı yapmanın keyfini yaşadıktan sonra evimize döndük. Teşekkürler Zeynep ve Pınar, dilerim sizler de yaşamınızda benim kadar mutlu olursunuz.

Günler sonra bana İstanbul'dan telefon ederek bu organizasyonun İstanbul'da halen konuşulduğunu söyleyen sevgili mezunlarımızdan öğrendiğime göre epeyce ses getiren bir gece yaşanmıştı.

İzmir'de, Demirtaş Ceyhun Kültür Merkezi

2011'in önemli olaylarından biri de İzmir'de Demirtaş Ceyhun Kültür Merkezi'nin açılışıdır. İşçi Partisi'nin (sonradan Vatan Partisi) önayak olduğu, Alsancak semtinin merkezinde, Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ndeki eski üç katlı bina restore edilerek halka açıldı. Açılış için, yer darlığından bir apartmanın üçüncü katı kiralanabilmişti. Tarih 17 Aralık 2011'di. Demirtaş'ın doğum tarihi 17 Aralık 1934 olduğuna göre, tam 77 yıl sonra. Demirtaş, o tarihten iki yıl önce, 29 Temmuz 2009'da 75 yaşını sürerken aramızdan ayılıp sonsuzluğa göç etmişti. Keşke bu vefa o yaşarken gösterilebilseydi.

Onu, 1950'li yıllarda *Mavi* dergisine şiir ve yazılarımı gönderirken tanımıştım. Dobra, gözü pek ve mert bir insandı. Özellikle haksızlıklara ve yanlışlara karşı yılmaz bir savaşçıydı. Silivri'de haksız yere tutulan kişilerin olduğunu öğrenince, oraya gidip "Beni de alın" diye haykıran yine oydu. Kısacası, adam gibi adamdı. Asıl mesleği mimarlıktı. Ama edebiyat kadar politikaya da meraklıydı.

Demirtaş Ceyhun Kültür Merkezi, "sanatı emekle, kültürü umutla, bugünü yarınla buluşturmak" söylemiyle açıldı. Merkezin açılış kurdelesini Konak Belediye Başkanı Dr. Hakan Tartan ile Ceyhun'un eşi Günöz Ceyhun kesti. Açılışın ardından Demirtaş Ceyhun'un yaşamını anlatan belgesel film gösterildi. Günöz Ceyhun, eşinin adını taşıyan kültür merkezinin açılışına katılan tüm katılımcılara teşekkür etti. Günöz Hanım, "Demirtaş 17 Aralık 1934 yılında Adana'da doğdu ve o şimdi yok, ama bu kültür merkezi ile o, 17 Aralık 2011 günü yeniden İzmir'de doğdu" dedi. Adanalı bir sanatçıya İzmir'in sahip çıkmasının büyük bir onur olduğunu söyleyen sanatçı Arif Keskiner ise "İzmir'in bu davranışını aydınlarımızın, halkımızın örnek alması gerekir" diye ekledi. O dönemin Konak Belediye Başkanı Dr. Hakan Tartan, Hidayet Karakuş, Hüseyin Yurttaş, Fikret Alan ve ben kısa birer konuşma yapıp Demirtaş'ı andık.

Hemen etkinliklere başlayan bu merkezde ben de iki konferans verdim; bunlar, Nâzım Hikmet ve Bertolt Brecht üzerineydi. Bu merkez bir yıl sonra, aynı semtte üç katlı bir binaya taşındı ve etkinlikleri arttı.

Terakki Vakfı'nın ikinci vefa eylemi

2011 yılında, Shakespeare'in *Cardenio* ile *Kısasa Kısas* çevirilerimin Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkmasının sevincini yaşarken, beni mutlu eden bir haber aldım. Sanatçı-danışman Orhan Kurtuldu'nun yeni bir armağanını, 31 Mayıs 2011 tarihli Terakki Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Haluk Bey'in imzasını taşıyan bir antetli yazıyla öğrendim. Gençlik Tiyatro Festivali'nin amacını belirten yazının sonu şöyle bitiyordu:

Ayrıca festival kapsamında Türk tiyatrosuna emeği geçmiş önemli sanat insanlarının büstlerini yaptırarak gelecek nesillere "kültür mirası" olarak bırakılması amaçlanmıştır. Bu yıl, sizin büstünüz ile kültürel mirasımıza bir değer daha katmış olmaktan mutluluk duyuyoruz. Tiyatro sanatının gelişmesine sunduğunuz değerli katkılarınız için teşekkürlerimizi sunarız.

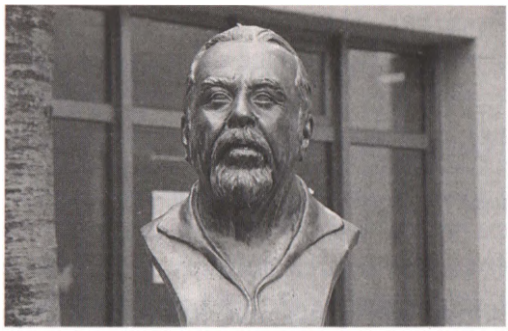
Haluk Arığ

Ödül töreni için gittiğimde, İstanbul'da yaşamadığım için üzüldüklerini söylemişlerdi. O gün tanıştırdıkları yontu sanatçısı Gülsüm Ergezer, "Her yönden çekilmiş fotoğraflarınızı vakfa gönderir misiniz?" diye sormuştu. "Elbette gönderirim."

Orhan'a ve yetkili kişilere teşekkür ettim ve fotoğraflarımı göndereceğimi söyledim. Yontu sanatçısı ne kadar yetenekli olursa olsun, büstünü yaptığı kişiyi yakından tanımıyorsa, o büstün sahibinin sıcaklığını vermesi çok zor. Heykel sanatçısı fotoğraflarıma dayanarak başarılı bir büstümü yapmıştı ama beni tanıyanlar, "Neden boynunuz öyle ileriye doğru?" ya da "Sizi andırıyor ama size pek de benzemiyor" gibi eleştirilerde bulundular.

"Arkadaşlar, ben büstten memnunum; büstüm olduğu için de mutluyum."

Terakki Vakfı'nın ve Orhan Kurtuldu'nun bu vefasına çok şey borçluyum. Dekanlığı sırasında, dostluğu, arkadaşlığı, öğrencilere olan sıcak yaklaşımını çok sevdiğim Prof. Halil Yoleri de benim gibi Almanya'da eğitim görmüştü. Oradayken adımı duymuş, Türkiye'ye dönünce Güzel Sanatlar Fakültesi'ne asistan olarak gelmişti. Aynı fakültede olduğumuzu öğrendiği günden itibaren bana gösterdiği saygı ve vefadan her zaman haz duymuşumdur. Halil Yoleri, büstümün yapılıp vakfın açıkhava müzesin-

Terakki Vakfı'nın bahçesindeki büstüm.

de yer alıp da fakültemizdeki Özdemir Nutku Sahnesi'nin fuayesinde neden yer almadığına üzülerek büstün kalıbını İstanbul'dan getirtip Eskişehir'de bronz dökümünü gerçekleştirerek sahnenin fuayesine koydurdu. Bu vefalı davranışından dolayı Prof. Halil Yoleri dostuma teşekkür borçluyum.

Fakültedeki doğum günü kutlaması

Swissotel'deki o görkemli tören yetmezmiş gibi, temsillerinden dolayı ve şu ya da bu nedenle o görkemli törene gelemeyen öğretim elemanları ve öğrenciler, fakültenin tiyatro salonunda bir kutlama daha hazırlamışlardı. Kendi aralarında para toplayıp büyük bir pasta yaptırmışlar ve alkolsüz içeceklerle birlikte kanepeler hazırlatmışlardı.

Kutlamaya, çok sevdiğimiz Rektör Yardımcısı Prof. Dr. İsmail Hakkı Bahar da Rektörlüğü temsil etmek üzere gelmişti. Törenin açış konuşmasını eşim Hülya'dan istemişlerdi. Onun için benim hakkımda konuşmak zor bir şeydi. Sürekli benimle yaşadığı için, "Hakkımda konuşması zor olacak" diye düşünürken, baktım, heyecanlanmasına karşın konuşmasına çok güzel başladı ve çok güzel bitirdi.

Rektör Yardımcısı Prof. Dr. İ. Hakkı Bahar, Özdemir Nutku, Dekan Prof. Halil Yoleri, Dekan Yrd. Prof. Nesrin Önlü.

Mumları üflerken. Öğrencilerim Duygu Sarışın, Aslı Menaz, Ceyhun Tutal.

Sonra da o sırada Bölüm Başkanı olan Murat Tuncay'ı kürsüye çağırdı. Murat, en eski öğrencilerimden biri olduğunu vurgulayarak günün anlamına uyup benim hakkımda çok güzel konuştu. Ardından Dekan Prof. Halil Yoleri, sonra da Rektör Yardımcısı Prof. Dr. İsmail Hakkı Bahar'ın konuşmasından sonra, önce öğretim elemanlarıyla, sonra öğrencilerle grup fotoğrafları çekildi. Bir de fotoğraflarımdan oluşan bir video gösterildi.

Sahnedeki program tamamlandıktan sonra iş pasta kesmeye geldi. Önceki törenden deneyim edinmiştim; pastaya bir kesik attım, gerisini kızım Zeynep ve öğrenciler tamamladı. Bir de baktım, hiperaktif öğrencilerimden biri olan Duygu Sarışın beni dansa kaldırdı. Onun arkadaşı ve aynı hiperaktif öğrencilerimden Aslı Menaz, ben dansı kesince, onunla dans etmemi önermedi.

Arda Kanpolat Tiyatro Festivali: Mayıs 2012

Ankara Bilkent Üniversitesi'nden mezun olan ve genç yaşta kaybettiğimiz Arda Kanpolat'ın anısına ailesi tarafından konulan Arda Kanpolat Oyunculuk Ödülleri, babası değerli Prof. Dr. Yücel Kanpolat, annesi Prof. Dr. Ayfer Kanpolat, Lemi Bilgin, Ayşegül Yüksel, Sevda Şener ve Akif Yeşilkaya'dan oluşan bir jüri tarafından veriliyordu.

Bölümümüz mezunlarından sevgili öğrencim Onur Bilge bu ödülü, düzenlendiği ilk yıl olan 2011 yılında bitirme tezinde oynadığı oyunla almıştı. Bu değerli ödülün organizasyonunu 2012'den itibaren Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi üstlenince, çeşitli üniversitelerin tiyatro öğrencileri ve yabancı ülkelerden gelen tiyatro öğrencileriyle düzenlenmeye başlandı. Isparta'daki bölüm de bizim bölümü örnek almıştı. Müfredat programı da bizim bölümün müfredatıyla aynıydı. Bölüm başkanı bizim mezun öğrencimiz, Yrd. Doç. Dr. Nil Ünlü Aycıl'dı ve bölüm elemanlarının da katkısıyla başarılı bir organizasyona imza atmıştı.

Bu festival, anımsadığım kadarıyla, mayıs ayının dördüncü haftasında beş gün sürecek şekilde gerçekleştirildi. 25 yaşında yaşamını yitiren tiyatro oyuncusu Arda Kanpolat anısına 2006 yılından beri her yıl düzenli olarak verilen Arda Kanpolat Oyunculuk Ödülü ile kalıcı bir sanat

2012'deki Kanpolat Festivali'nde; ön sırada (soldan sağa) Özdemir Nutku, Prof. Dr. Yücel Kanpolat, Prof. Dr. Ayfer Kanpolat, Rektör Hasan İbicioğlu, Sevda Şener, Murat Tuncay.

kültürü oluşturmak; toplum yaşamının getirdiği sorumlulukları paylaşarak bireysel duyarlılıkları geliştirmek; genç tiyatro sanatçılarını destekleyerek oyunculuk, oyun yazarlığı ve sahne tasarımı alanlarında özendirici etki yaratmak; Türk tiyatrosunu uluslararası düzeyde dünya tiyatrolarıyla buluşturacak olan kültürlerarası diyalog aracılığıyla üniversitenin tanıtımına katkıda bulunmak amaçlanıyordu.

Onur konuğu olarak davet edildiğim 2012 yılındaki bu festival ulusal nitelikteydi. İstanbul Devlet Tiyatrosu dışında, birçok üniversitenin hazırladığı oyunlar gösterildi, paneller ve değerlendirmeler yapıldı ve hak eden topluluk ile genç oyunculara ödülleri verildi. Topluluğumuz, En İyi Erkek Oyuncu Ödülü'ne layık görüldü. Hülya, bölümümüzü temsilen Seçiciler Kurulu'ndaydı. Oynadığımız oyun, Ferhat Ergün adlı sonradan mezun olacak öğrencimizin *Şaşkın Demokrat* adlı başarılı komedisiydi. Oyunu Barış Erdenk başarıyla sahnelemişti. Ödüller açıklandığında iyi bir komedyen olduğuna inandığım sevgili öğrencim, (mezunumuz) Erman Erbek'in kazanması beni çok sevindirdi.

Yakın zamanda Arda'nın babası Yücel Bey'in vefatı ve Ayfer Hanım'ın acılı durumu, bu ödülün sürdürülebilirliğini tehlikeye soksa da Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi'nin bu ödüle ve festivale sahip çıkacağını düşünüyorum. Bu konuda yine Bilkent mezunu olan Akif Yeşilkaya'nın gayretli çabalarını biliyor ve izliyorum.

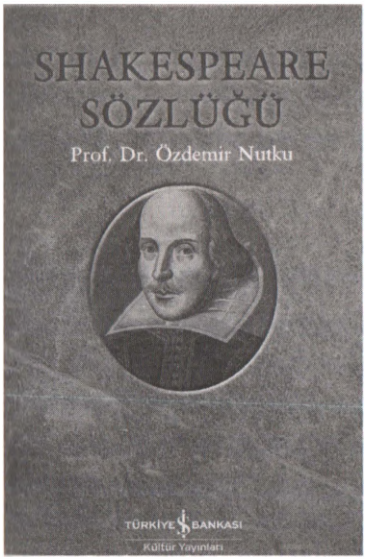
Üniversite, bizi Eğirdir Gölü'nün kıyısında şirin bir butik otelde ağırladı. Manzaramız güzeldi. Ama hava hâlâ üşüttüğü için pek dolaşamadık. Otelimizden festival binasına gitmek aşağı yukarı yarım saat sürüyordu.

Bölüm başkanı Nil Ünlü Aycıl, bizi hemen her yıl bu festivale davet etti. 2016 yılındaki II. Uluslararası Tiyatro Festivali'ne yine onur konuğu olarak davet edildim; ama geçirdiğim ameliyat sonrasında, yürümeler dışında, bir yere gidemediğim için o etkinliği kaçırdım.

2012'deki Shakespeare Sözlüğü

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nın 2012'de yayımladığı sözlük hiçbir şey çıkartılmadan hatta az da olsa genişletilmiş bir *Sözlük*'tü. Bu basım için, benimle ilk söyleşi yapan İnkılâp Kitabevi'nin o dönemki yayın yönetmeni Ahmet Bozkurt oldu. *Mimesis* dergisi adına, benimle söyleşen Ahmet'in akıllıca soruları sanırım bu basım için gerekli bilgileri vermeme neden oldu.

Shakespeare'i baştan beri İngilizce okudum. Onun oyunlarını daha iyi anlayabilmek için Londra'da, eski ve orta İngilizce öğrendim. Sahne dersinde Shakespeare'in eserlerini sahnelerken daha detaylı çalışıyorsunuz. Orada, daha önce yapılan çevirilerin ayrıntılarında yanlışlar olduğunu fark ettim. Bir çevirmenin İngilizcesi ve Türkçesi mükemmel olsa da Shakespeare çevirebilir, diye bir savda bulunamayız; çünkü eski ve orta İngilizcede aynı söz-

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nın yayımladığı tam sözlük, 2012.

cükler bugünkünden çok değişik anlamlara geliyor. Üstelik Shakespeare, her oyunda aynı sözcüğü değişik nüansla, başka bir anlamla kullanıyor. Aynı sözcüğü 13 ayrı anlamda kullandığı oyunları var ve bu her oyunda değişiyor.

Shakespeare'de ses uyumu da önemli. Örneğin, *Kral Lear*'deki fırtına sahnesinde, sesli ve sessiz harfler rüzgârın, yağmurun atmosferine göre seçilmiştir. Lear'in sözlerindeki şiir, onun durumunu belirtmekle kalmaz, aynı zamanda doğal atmosferi de verir: "Blow, winds" derken rüzgârın uğultusunu, "crack your cheeks!" derken dalların çatırdısını, "You cataracts and hurricanoes, spout!" derken gök gürültüsünü ve çakan şimşeği verir. Sözcükler, aynı zamanda yalın Shakespeare sahnesinde birer efekt aracıdır. O zaman da biz çevirmen olarak Türkçedeki ses efektlerine bakmalıyız:

> Uğuldayın rüzgârlar uğuldayın!
> Çatlayıncaya kadar şişirin yanaklarınızı!

Uzatarak söylenen "U" ve "Ç" harflerindeki patlamalar bu efekti verecektir. Oysa "esin rüzgârlar" diye çevrilirse bir meltem esintisi çağrıştırır.

Shakespeare'in manzum ve düzyazıyla yazdığı bölümleri var. Manzum bölümleri manzum, düzyazı bölümlerini düzyazı olarak çevirmek zorundayız. Oysa daha önceki Shakespeare çevirmenleri –biri dışında– hemen hepsi metni düzyazı haline getirmişlerdir. O zaman Shakespeare'in eserlerindeki şiirsellik ortadan kaybolmuştur.

Shakespeare epeyce sözcük türetmiştir. Bu sayının 20 bine ulaştığı söyleniyor. Ama kullandığı eski ve daha çok orta İngilizce günümüzde kullanılmamaktadır. Öyle eski sözcükler var ki, artık İngilizler kullanmıyorlar. Bugün, Shakespeare'in o kullanılmayan eski sözcükleri, oyunlarında, bir "estetik uzaklık" sağlamak açısından çok yararlı oluyor. Yani, seyircinin olayı daha iyi anlayabilmesi için tarihsel bir olaya bakarken, uzaktan bakması sağlanmış oluyor. Böylece, olayla özdeşleşmeden, olayı akıl süzgecinden geçirmek mümkün oluyor.

Bu *Sözlük*'te, kullanılan sözcüğü ya da deyimi açıklarken, açıklamasıyla birlikte kullanıldığı her bir sahneyi ve her bir dizeyi de örnek olarak verdim. Elizabeth dönemi argolarını da kattım. Bu argo deyimler, herkesin kullandığı sözcükler. Sadece o dönemde değil, Shakespeare öncesi ve sonrası dönemdeki yazarlar da bu argo deyimleri kullanıyor. Tabii, argo durmadan değişiyor. Ben Jonson, Christopher Marlowe, Richard Green, Thomas Cook vb. gibi yazarlar bu argoları sık kullanmışlar. Bazı argo ifadeler yaşıyor bazıları yaşamıyor. Hatta bazı argo sözcükler belirli tarihler arasında kullanılıyor. Bunların tümünü göstermeye çalıştım.

Her konuda olduğu gibi, tiyatroda da yaşayabilen, organik olandır. Organik olan ise bir bütünü tamamlayan uygun birimdir. Çeviri işi, yazmak kadar zorlu bir çabayı gerektirir. Çevirmen bir yapıtın ikinci yazarıdır. Hele oyun çevirisi, çeşitli teknik ve sahne estetiğine ilişkin ilkelere

bağlı olduğundan, bir de yeterli sahne bilgisine ya da deneyimine sahip olunmalıdır. Oyun çevirisi tiyatro sahnesinde başarılı olacaksa, soluk almayı, hareket etmeyi ve bir yaşam kesitini, bir dünyayı canlandırmayı gerçekleştirebilmelidir.

Hakkımda yayımlanan kitaplar

Hakkımda yapılan ilk çalışma, 2001 yılında öğrencimiz Başak Sakızlıoğlu'nun, Yrd. Doç. Dr. Uğur Akıncı'nın denetiminde yaptığı yüksek lisans teziydi. Başak benim eleştiri yazılarımı araştırmış ve incelemişti. Tezin başlığı, çoğu tezde olduğu gibi biraz uzundu: "Özdemir Nutku'nun Tiyatro Eleştiri ve Deneme Yazıları Üzerine Bir İnceleme."

Başak, "Önsöz"ünde bu çalışmanın amacını açıklarken ikinci paragrafta şöyle yazmıştı:

> Özdemir Nutku'yu tiyatro tarihimizde dipsiz bir kuyu olarak nitelendirebiliriz, dolayısıyla onun tüm çalışmalarını tek bir inceleme altında toplamak imkânsız. Bu nedenle de bu tez başlığını belirtirken Nutku'nun spesifik bir özelliğini, yani "eleştirmen" kimliğini ele aldık. [...] Bunların çok sayıda olması sebebiyle, yalnızca Türk tiyatrosu üzerine olan yazılarını incelemeyi uygun gördük.

Bu, ekleriyle birlikte 500 sayfayı geçen tezde benim önce Devlet Tiyatrosu, sonra da özel tiyatrolar üzerine yazılarımı incelemiş. Üçüncü bölümde örneklere geçmiş ve sonuçla tezini bitirmiş. Bu tezdeki yoğun emeği görünce onu hem kutladım hem ona teşekkür ettim. Ama o alçakgönüllülüğü ile melek yüzü kızardı ve o bana teşekkür etti. Aslında büyük emek verilmiş bu tezin kitap olarak basılmasını çok isterim.

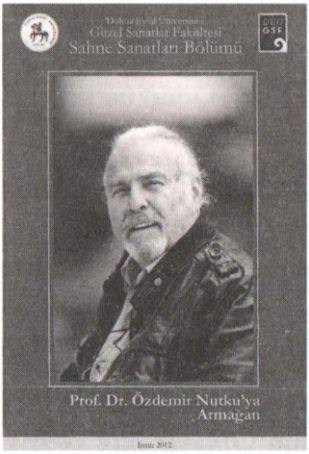
2012/2013 öğretim dönemi başlarken, 1998'deki zorunlu emekliliğimden 14 yıl sonra, Sahne Sanatları Bölümü, bana vefasını göstermek için bir armağan kitap hazırlamıştı. Öğrencilerimden, sonradan doçent olan Dr. Özlem Belkıs'ın titizlikle yaptığı editörlük sonucunda güzel bir kitap basılmıştı. Bu kitabı, bana bir törenle vermek için hazırlık yapmışlardı. Murat kitabın kapağının yer aldığı bir kutu içinde kitabımı sunmak üzere özel bir hazırlık yapmıştı. Bu kitabın basılmasını gerçekleştirenler arasında Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörü Mehmet Füzün, Rektör Yardımcısı İsmail Hakkı Bahar ve Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Halil Yoleri'nin de desteği vardı. O gün törene gelenlere kitabımı imzalayarak armağan ettik.

Kitabın ilk yazısı, o sırada bölüm başkanı olan Murat Tuncay'ın yazısıydı. İkinci yazı, Hülya Nutku'nun, sonra da mezun öğrencilerim Gürol Tonbul ile Duygu Ebru Öngen Korsini ve Ceren Olpak'ındı. Törene kadim dostum Sevda Şener ile yine değerli bir meslektaşım olan Ayşegül Yüksel de gelmişler ve kitaba da birer yazı göndermişlerdi. Ayrıca Sevinç Sokullu bir inceleme yazısıyla katılmıştı. Anı kitabında tanıdık tanımadık beni seven akademisyenlerin yazıları da vardı. *Prof. Dr. Özdemir Nutku'ya Armağan*[1] başlıklı kitaba çok sevinmiştim. Öğrencilerin de hazır bulunduğu güzel bir törenle bu kitap bana verilince, ne kadar mutlu olduğumu anlatamam.

Üçüncü kitap Metin Bilgin'in ilginç derlemesiydi.[2] Metin, Ankara Üniversitesi, DTCF Tiyatro Bölümü'nden mezun öğrencimdi. Hayata atıldıktan sonra aktif olarak

1 *Prof. Dr. Özdemir Nutku'ya Armağan*, (ed.) Özlem Belkıs, Sahne Sanatları Bölümü, DEÜ, GSF Yayınları, İzmir, 2012.

2 Metin Bilgin, *Tiyatroya Adanmış Bir Yaşam: Özdemir Nutku*, Ankara: Anadolu Sanat Akademi, 2015.

Prof. Dr. Özdemir Nutku'ya Armağan, *2011*.

hemen hemen tiyatronun her yerinde çalıştı. O, eğitimci, dramaturg, oyuncu kimliklerini kendinde toplamış zeki ve çalışkan biridir. Metin hiç kimsenin akıl etmediği bir şey yapmış. Derslerde hem beni çok iyi dinlemiş hem başka bir deftere beğendiği sözleri yazmış. Derslerde tuttuğu notlar ile özlü sözler dediği tümcelerimi bu kitapta toplamış. Ben de bunların küçük bir bölümünü *Geceyarısı Notları* başlığıyla bazı yerlere yazmış ve altına da derlemeyi yapanın Metin Bilgin olduğunu belirtmiştim.

Metin, kitabın başında, "Fakülte'deki bu çalışmamın öyküsü 1976 yılına kadar uzanır, hatta böyle bir çalışma yapma düşüncesi, 1973 yılında ortaya çıkmıştır" diye başladığı "Önsöz"ünü şöyle bitirmiş:

> Ayrıca bu çalışmada Hoca'nın yapıtları ve yazılarında ne görebildiysem onu aldığımı belirtmek isterim. Hoca'nın ne kendisi ne yakınları ile işbirliği yapmak gibi bir çalışma içine de girmedim. Bu çalışmam için bana izin veren, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, bağımsız ve cesur düşünceli Özdemir Nutku Hocama en içten şükranlarımı sunuyorum.

Metin, çalışmasında benim şiirlerimden alıntılar da yapmış. Yedi bölümden oluşan bu kitapta Metin Bilgin'in bana olan ciddi ve sıcak sevgisi hissediliyor. O kadar ki, kendi tiyatro yaşamında da özerk bir kişilik olarak kendi

ilkelerini koymuştur. Bu yüzden, Metin, iyi bir eğitmen ve başarılı bir tiyatro adamı ve başarılı bir oyuncu Esra Bezmen Bilgin'in de sevgi dolu babası oldu. Onun bu sevgisine ve vefasına minnet borçluyum.

2012 ve 2013 yılındaki kitaplarım

O yıl, Ege Magazin Gazetecileri Derneği'nin İzmir'in Onuru Ödülü ile onurlandırıldıktan sonra, beş çevirim birden yayımlandı. Bunlardan biri, çeviri hakkını alıp daha önce çevirmiş olduğum, savaş sonrası İngiltere'de öfkeli kuşağın ilk temsilcisi olan John Osborne'nun *Öfkeyle Bak Geriye* (*Look Back in Anger*) adlı oyunuydu. Bu oyunu OYÇED (Oyun Yazarları ve Çevirmenleri Derneği) yayımladı.

Osborne'un Öfke'si, savaş sonrası İngiliz toplumunu sorgular. Ancak gerek oyun kurgusu, gerek karakter yapımı açısından Öfke diğer oyunlarının tümünden daha etkileyicidir. Osborne'un bu oyunu, çağdaş İngiliz tiyatrosunda yeni bir aşamayı başlatır.

İzmir'e döndüğümde, Ege Magazin Gazetecileri Derneği'nin, mayıs sonunda düzenleyeceği bir törenle, İzmir'in Onurları Ödülleri'nin birini de bana vermeyi kararlaştırmış olduğunu haber aldım, çok mutlu oldum.

Bu oyun, 2017 oyun dağarının ilk oyunu olarak İzmir Devlet Tiyatrosu'nda sahneye çıkarıldı. Dönemin Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü Nejat Birecik oyunu sahnelemişti. İlk temsil gecesi Nejat Birecik sahneye çıkarak yaptığı konuşmada, birçok Öfke çevirisi olduğunu ancak anlamı en iyi ortaya çıkaran çevirinin benim çevirim olduğunu söyleyerek övgü dolu sözlerle göndermeler yaptı. Jimmy Porter'ı Tayfun Erarslan başarıyla oynuyordu. Karşısında yine deneyimli oyuncu Fatih Özyiğit vardı. Özlem

Başkaya'nın dışında Işın Karakan rolüne çok yakışmıştı. Ancak onun, çocuğunu doğurmak için izin almasıyla birkaç temsil sonra kaldırıldı. Benim de emeğim boşa gitti.

Selçuk Üniversitesi I. Dilek Sabancı Tiyatro Festivali

2 Kasım 2007 tarihinde hizmet vermeye başlayan Selçuk Üniversitesi Dilek Sabancı Konservatuvarı'ndan, 1-10 Mayıs 2013 tarihleri arasında düzenlenecek olan I. Dilek Sabancı Tiyatro Festivali için Hülya'yla birlikte davet aldık. Orada benim "Oyunculuk" konusunda konuşmam isteniyordu.

Konservatuvar, 9.700 metrekaresi kapalı ve 12.800 metrekaresi açık alan olmak üzere toplam 22.500 metrekarelik alan üzerinde Sabancı Vakfı tarafından yaptırılarak üniversitenin rektörlüğüne devredilmiş. Kısacası, konservatuvarın tüm gereksinimlerini karşılayacak gerekli alanlar sağlanmıştı. Açık alanda bir de açıkhava tiyatrosu yaptırılmıştı. Böyle bir destek için doğrusu Sabancı Vakfı'nı kutlamamak haksızlık olur.

512 koltuklu salonun sahne genişliği 15x21 metreydi. Sofito yüksekliği tamdı. 50 kişilik müzisyeni alacak bir de orkestra çukuru vardı. Tiyatro, opera ve müzikaller için Türkiye'nin örnek binalarından biriydi.

Ayrıca bu binada oda tiyatrosu ve oda müziklerinin yapılacağı 112 kişilik salon, sahneyle ilgili dersler için 4 sahneli derslik, 3 dans salonu, 2 çalışma stüdyosu, kütüphane, bilgisayar dersliği, barkovizyon ve makyaj derslikleri, kayıt stüdyosu, çalgı yapım atölyesi, dekor atölyesi, kostüm ve dekor depoları bulunmaktaydı. 300 metrekarelik alana sahip fuaye aynı zamanda kafeterya olarak da kullanılmaktaydı.

Festivale 11 üniversite katılmıştı. Bizim bölüm, Barış Erdenk'in sahnelediği, Jean Genet'nin *Gergedanlar*'ı ile festivale geldi. Bu oyun, çevresine bakmadan hep dikine gidip başkalarına karşı duyarlılığı olmayan rutin insanlar için uyarı niteliğini taşıyan bir yapıttır. Çağımızda, bu uyarı, günümüzün geniş kitlelerine yönelir. Barış Erdenk'in başarılı rejisi çok beğenildi.

Diğer üniversiteler; Akdeniz *Martı*, Anadolu *Müfettiş*, Ankara *V. Frank*, Bilkent *Yolcular*, Çanakkale *Kozalar*, Çukurova *Harikalar Avlusu*, Selçuk Üniversitesi *Mahmud ile Yezida* ve *Zenâbir* adlı iki oyunla, Süleyman Demirel *Albay Kuş*, Yeditepe de *Balkon* oyunlarıyla katılmışlardı. Bu başarılı festivalin sonraki yıllarda da sürdüğünü gördüğümde sevindim.

Dört Shakespeare çevirisi ve iki ödül

2012 yılı da benim için verimli bir yıldı. Daha önce çevirip teslim etmiş olduğum dört Shakespeare oyunu daha Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayımlandı. Bunlar; *Bir Yaz Gecesi Rüyası*, *Venedik Taciri*, *Hırçın Kız* ve *İki Soylu Akraba*'ydı. *Shakespeare Sözlüğü*'nün de aynı yayınevi tarafından yayımlanması, yeni basımlara ivme kazandırmıştı. *İki Soylu Akraba* (*The Two Noble Kinsmen*) daha önce, 2001 yılında Alkım Kitabevi Yayınları arasında çıkmıştı.

Çevirirken de haz duyduğum ilk üç oyun, sevdiğim Shakespeare oyunlarındandı. *Bir Yaz Gecesi Rüyası*, Shakespeare'in en sevimli ve eğlenceli romantik komedyalarından biridir. Aynı zamanda onun ilk romantik komedyalarından olan oyun, gerçek ile düş arasında gidip gelerek adeta bir ritüel havasını taşır. Yazarın hiçbir kaynaktan yararlanmadan yazdığı oyun, özgün konusu ve kurgusuyla eğlenceli bir görsellik taşır.

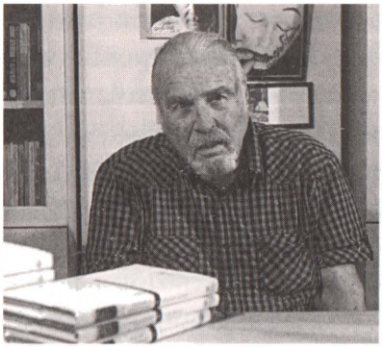
Bu çevirim de İstanbul Şehir Tiyatroları'nda başarıyla oynandı. Oyunu yönetmen Aleksandar Popovski sahneledi ancak Levent Üzümcü'nün Şehir Tiyatroları'ndan uzaklaştırılması üzerine sıkıntılı bir sürece girilse de Arda Aydın'ın girişimiyle özel yapım olarak 2018/2019'a değin oyun aynı rejiyle sürdürüldü. Oyunu Üsküdar'da, Muhsin Ertuğrul'la ilgili davete gittiğimizde Hülya, ben ve Efdal Sevinçli birlikte izledik.

Venedik Taciri'ne gelince: Marlowe'un Barabas'ı ile Shakespeare'in Shylock'u arasında çok fark vardır. Her iki yazar da aynı tarihsel ve yazınsal arka plana sahiptirler. Marlowe, başkişisi yoluyla komik kötülüğü göstermek istemiştir, ama bu yazarı, karakter boyutu fazla ilgilendirmemiştir. Öte yandan Shakespeare Shylock'un karmaşık karakteri ve onun adalet anlayışı üzerinde yoğunlaşmıştır. Shylock yalnızca Barabas gibi komik kötülüğün temsilcisi değildir, ondan daha fazla bir karakterdir. İngiliz tiyatrosunun ilk çok boyutlu Yahudisidir; onu canlı ve ilginç yapan da budur.

Venedik Taciri de Shakespeare'in en sevdiğim oyunlarından biridir. Shakespeare'in özellikle de *Venedik Taciri*'ndeki Yahudilere olan yönelişi sonu gelmeyen tartışmalara yol açmıştır. Royal Shakespeare Company, 1987 yılında, *Venedik Taciri* ile Marlowe'un *Maltalı Yahudi* oyunlarını eşzamanlı sahneye getirmişti. Shakespeare'in oyunu büyük salonda, Marlowe'unki Swan Theatre'da temsil edilmişti. "Maltalı Yahudi büyük bir kahramanlık komedyası olarak oynanıp Shakespeare'in oyununa bir karşıtlık kurmak ve eleştiriyi silahsız bırakmak istemişti."[3]

Hırçın Kız'ın en sevdiğim özelliği, Petruchio'nun, bu

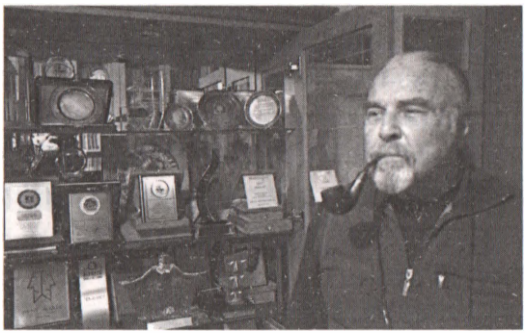
3 J. L. Halio, *The Merchant of Venice*, New York: Oxford Univesity Press, 2008, s. 1.

Çalışma odamda bazı çevirilerimle.

Funda Sakaoğlu Eryek'e kitap imzalarken.

Ödüllerimin bir kısmı.

herkesin, hatta babasının bile çekindiği hırçın kızı yola getirerek onu uysal bir eş yapmak için oynadığı *oyun*'dur. Petruchio'nun hedefi Katherine'i sindirmek değil, kıza kendini başkalarının yerine koyabilmenin ve çevresindekilerin yaşamına olumlu bir biçimde katılmanın insan ilişkilerindeki önemini sezdirmektir. Petruchio bunu başarır. Böylece, bu ilişki yoluyla Katherine daha önce hiç tatmadığı bir özgürlük duygusu içine girer. Kendine güvenen ve çeşitli acı deneylerden sonra iç özgürlüğünü kazanan Katherine oyunun sonunda mutluluğa erişir. Günlük ya-

şamında pragmatik ve gerçekçi bir insan olan Petruchio da bu ilişki yoluyla romantizmin buruk havasını tadar.

İki Soylu Akraba ise Shakespeare'in hasta olduğu yıllara rastlar. Büyük bir olasılıkla Parkinson hastalığına tutulmuş olan Shakespeare, metni yazması için ondan on beş yaş küçük John Fletcher'in yardımını istemiş ve onun da bazı komik sahneleri yazmasına izin vermiştir. Bu oyun da Türkçeye hiç çevrilmemişti. Oyunun ilk baskısını 2001'de Alkım Yayınevi yapmıştı.

2013 yılında da *Sahne Bilgisi*'nin altıncı ve *Dram Sanatı*'nın üçüncü basımı dışında, beş Shakespeare çevirim daha yayımlandı. Bunlardan üçü, *Veronalı İki Soylu Delikanlı*, *Cymbeline*, *Nasıl Hoşunuza Giderse* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ikisi de *Hamlet* ve *On İkinci Gece* Mitos-Boyut Yayınları arasında çıktı. Bu kadar kitabımın aynı yıl az aralıklarla yayımlanması elbette beni mutlu etti. Ama bunun bir nedeni de tüm Shakespeare yapıtlarını 2016 yılının sonuna kadar yetiştirmekti. Çünkü 2016 yılı, Shakespeare'in ölümünün 400. yıldönümüydü.

Aynı yıl İstanbul'daki Motif Vakfı Halkbilim Büyük Ödülü'nü kazandığımı öğrenince çok mutlu oldum ve heyecanla ödül törenine gittim. Motif Vakfı özellikle Türkiye kültür ve sanatı üzerine ödül veren bir vakıftı. Vakıf bu ödülü *Motif* dergisiyle ortaklaşa vermişti. İki ay sonra, mayıs ayında bir ödülle daha onurlandırıldım. Bu da Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali'ni başlatan ve başarıyla sürdüren İKSV'nin Onur Ödülü'ydü ve bana 13. İstanbul Uluslararası Tiyatro Festivali'nin açılışında verildi. Şanslı bir insan olduğumu bir kez daha düşündüm.

Bir kötü bir de iyi haber

O yılın sonlarına doğru ortalığa bir haber yayıldı: Fakültenin kırk yılının yirmi beş yılını geçirdiği Alsancak'taki binanın yıkılacağı haberi bizi şoke etti. Gerçi bina eskiydi ama bütün bölümlerin birbirine kaynaştığı, ayrı gayrının olmadığı, sanatsal bir atmosferi olan binada herkes birbirini tanır ve gerektiğinde bölümler arası yardımlaşma ile birçok etkinliğin üstesinden gelinirdi. Sinema Bölümü öğrencilerinin birbirlerini suyla ıslatma yani "Su bayramı" geleneği de o binada ortaya çıkmıştı. Bazen bundan öğretim elemanları da nasibini alırdı.

İşçilerle birlikte kendi ellerimizle yaptığımız sahnenin salonu her temsilde dolar taşar, bazen istek üzerine, cumartesi ve pazar günleri ikişer temsil oynamak zorunda kalırdık. Çünkü İzmir'in merkezindeydi. Alsancak'tan, Bornova'dan, Karşıyaka'dan, Hatay'dan, Bayraklı'dan ve daha birçok semtten seyirci gelirdi.

Aklımız, eski de olsa o binada kalmıştı. Onarılarak ya da yerine yenisi yapılarak özellikle halka açılabilen ve rağbet gören tiyatro, sinema ve müzik gibi bölümlerin Alsancak'taki binaya taşınmasını istiyorduk. Biz bunun üzerine konuşaduralım, 80. doğum günü organizasyonunda başı çeken eski öğrencimiz Pınar Arkan, "GSF Yuvasına

Dönsün" başlıklı bir kampanyanın hazırlıklarını sosyal medyada duyurarak başlatmış, birkaç arkadaşını da alarak Dekan Prof. Halil Yoleri'yi de bu kampanya nedeniyle ziyaret etmişti. 2014'ün son aylarında yavaş yavaş kampanyamız büyümeye başladı.

Bunun üzerine, Havagazı Fabrikası kültür kompleksinde olumlu işler yapmış eski rektörümüz Mehmet Füzün'ün de katılacağı bir kahvaltı düzenlenmesine karar verildi. Hülya ve benim yanımız sıra bölümümüzden Atay Gergin'in ve Grafik Bölümü'nden Tuğcan Güler'in desteği önemliydi. Sonuçta hepimiz işin ekonomiye dayandığını gördük. Belki bir sonuç alamamıştık ama umudumuz her zaman vardı.

Binanın doğrudan yıkım kararının alınmış olması, bence acele alınmış bir karardı. Hülya, mimar-mühendis Muzaffer Tunçağ'la görüşmüş, belediyeden destek istemişti. Tunçağ bu binanın statiğinde bir problem olmadığını, birtakım iyileştirmelerle binanın kullanılabilir hale gelebileceğini söyleyince, Hülya depreme dayanıklı olmadığının söylendiğini vurgulamış. Tunçağ ise ona, "Depreme dayanıklı değilse, DESEM (Dokuz Eylül Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi) neden başvurarak, şubat tatilinde çocuklara film göstermek için bizden bir film makinesi istedi; belediyeye bunları satın aldırıp şubat ayı boyunca okulları bu salona niye doldurdu?" diye sormuş.

Tek tesellim bu arsanın şartlı bağış olması, şimdi o binanın yerinde yeller esiyor ve arsa öylece duruyor. Bunu zaman değerlendirecek... Oradan geçen mezunlarımızdan birkaçı gözyaşlarına hâkim olamadıklarını anlatınca üzülüyorum. Boşaltılmış binaya gittiğinde mezunumuz Sivas Devlet Tiyatrosu sanatçısı Mehmet Demiralp'in "Sanki Barış Hoca'nın provaya çağıran sesini duyar gibi oldum"

demesi hepimizi duygulandırmıştı. Hatta bir gece o alanda buluşup geçmişteki bahar şenliğini yâd ettik. Türker Alpuğan, kızım, ben, Hülya ve birçok mezun oradaydı. Hatırlıyorum, çocuklar toplanmış, mezunumuz İzmir Devlet Tiyatrosu oyuncusu Özkan Gezgin cep telefonuma mesaj atıp "Hocam, çınarımız, her bir yaprağınız sizi burada görmek istiyor" deyince derhal Hülya'yı da alıp gittim.

O sonuçsuz kahvaltının ardından, biraz olsun kafamı dağıtmak için Hülya'ya, araba merakım nedeniyle Audi'ye uğramak istediğimi söyledim. Ancak oraya gittiğimizde kaldırımın kenarındaki zemini hesaba katmadığım için ayağım burkuldu. O günkü maceramız da ayak tarak kemiğimi kırmakla sonuçlandı ve iki buçuk ay alçılı ayakla dolaştım.

Bir gün fakültemize Rektör Mehmet Füzün'ün gelerek öğretim üyeleriyle bir toplantı yapacağı haberi geldi. Füzün Hoca, güzel ve iyi niyetli bir öneri getirdi: "Alsancak'ta yeni bir bina yapalım, GSF oraya taşınsın. Narlıdere binasını da Tıp Fakültesi yerleşkesine yakın olduğu için Diş Hekimliği Fakültesi'ne dönüştürelim."

Bu, harika bir öneriydi. Ama bazı öğretim elemanları Narlıdere'de ev aldıkları ya da kirada oturdukları için "orası uzak olur" diye itiraz ettiler ve rektörün bu güzel önerisi oyçokluğuyla reddedildi. Hele, Heykel Bölümü'nden, tiyatroya gitmediği belli olan, hayal dünyasında yaşayan genç bir öğretim elemanı kalkıp "Zaten tiyatro öldü, eski bir sanat" demez mi! Orada bulunan bir öğretim elemanı da "Heykeltıraşlık da eski bir sanat, demek ülkemiz de heykellerle dolup taşıyor!" diye kinayeli bir yanıt verdi. Ben işimiz olan konudan ayrılmayalım diye, "Arkadaşlar, saçma sapan bir söze yanıt verilmez.

Bu genç hanımın söyledikleri kendini bağlar" dedim. Rektör de o yontucu hanıma, "Bence tiyatro hocalarından özür dilemelisiniz" deyince, kendi kabuğuna çekilip sanat yaptığını sanan bu genç hanım hepimizden özür diledi.

Alsancak'taki binanın yıkılacağı haberini alan mezunlardan tepkiler gelmeye başladı. Bölümün, aralarında ünlü oyuncular, yönetmenler, müzisyenler, akademisyen ve yazarlar olan yüzlerce mezunu sosyal medyada tepkilerini dile getirdiler. Binaların yıkılıp Alsancak Stadı'nın yerine yapılacak AVM'nin otoparkı olarak kullanılacağı iddia edildi; "Orası sanat eğitimi için kullanılmalı, zaten konservatuvar ya da sanat okulu olması için yapılmış bir bağıştı" denildi. Narlıdere binası, fakültenin tiyatro, müzik ve sinema bölümleri için atıl bir ortam yaratıyordu. En azından bu bölümler Alsancak'a taşınıp burada izleyiciyle buluşmaları sağlanabilirdi.

Narlıdere'de bu bölümlerin etkinlikleri, gösterileri, sergileri seyirciden kopuk kaldı. Bir zamanlar Sinema Bölümü'nün GÜSEV (Güzel Sanatlar Eğitim Vakfı) kanalıyla yaptığı Sinema Festivali tarihe karışmıştı. Kente gelen sanatçıların uğrak yeri olan bu mekândan uzaklaşmıştık. Üstelik, Alsancak'taki binanın yıkılmasıyla bir sahne de ortadan kalkmış olacaktı. İzmir, akustiği ve kullanışlı sahnesiyle anılarda yer eden bir sahnesini de kaybetmiş olacaktı. Bu karar, bir tiyatro sahnesinin daha yıkılmasına neden oluyordu.

"En kısa sürede tepkilerimizi daha geniş bir biçimde dile getireceğiz" sözleri havada uçuştu. Gazeteciler, rektöre, "Buraya AVM yapılacakmış, doğru mu?" diye sorduklarında Mehmet Füzün, gazetecilere verdiği beyanatta, "AVM yapılması söz konusu değil. Burası tahsisli arazi. Eğitim kurumundan başka bir amaç için kullanıl-

"Güzel Sanatlar Hareketi": "GSF Evine Dönsün" Toplantısı. Ortada Rektör Mehmet Füzün, sağ yanında Özdemir Nutku, yanında Hülya Nutku, rektörün sol yanında Mehmet Koştumoğlu, akademisyenler ve öğrenciler.

ması mümkün değil" demişti. Demişti de öyle bir dönem içindeydik ki, Atamızın, Türkiye halkına miras bıraktığı Orman Çiftliği "imara açılmış" ve talan edilmişti ve bu talan hâlâ da sürmekte... Atatürk'ün mirasına saygı göstermeyenler, sanatsever bir hayırseverin tahsisine mi saygı göstereceklerdi? Üstelik, o arazi genel olarak eğitime değil, güzel sanatlar ya da konservatuvar eğitimi için "tahsis" edilmişti. Üstelik Narlıdere de tahsisli arazi olduğu için, Diş Hekimliği Fakültesi de yapılamazdı. Bütün bunların ardından Narlıdere'de komşumuz olan konservatuvar binasının çürük bir zemine sahip olduğu söylemleri işi iyice karıştırdı.

Bütün bu çabalarımıza karşın tam bir yıl sonra, 2015 yılının aralık ayında, Altay Stadyumu ile GSF binası yerle bir edildi. (Stadyum şimdi yeniden yapılıyor ama bizim sanat binamızdan haber yok.) Bir mezunumuzun da dediği gibi, başlangıç tarihimiz sona ermiş ve anılarımız binayla birlikte yok edilmişti. Şimdi yıkılan binanın boş arsasını gören bizlerin ve ilk mezunlarımızın o caddeden geçerken içi sızlıyor. Binanın bulunduğu Şehitler Caddesi'nden

olabildiğince geçmek istemiyoruz. Şimdi bulunduğumuz Narlıdere'deki binamız belli bir sanat ambiyansı taşımıyor, iç yapısı itibarıyla da fonksiyonel bir yapı olduğunu söylemek mümkün değil, daha çok resmi devlet bürolarını andıran bir görünüşü var. Binanın yanındaki Özdemir Nutku Tiyatro Binası'nın ise sadeliği ve teknik donanımı ile iyi bir sahne olduğunu söyleyebilirim.

Daha önce de belirttiğim gibi, Avrupa ülkelerinde sanat eğitimi için devlet en güzel binalarını verir, buna eski saraylar da dahildir; çünkü onlar içinde insan varken yaşarlar. Çünkü sanatı binalar değil, insanlar yapar. Bunun için de sanatçının sanatsal bir atmosfer içinde çalışması gereklidir. Sanatı, zanaatla karıştıran bu ülkede, bu önemli özelliği kim düşünebilir ki? Üstelik, sanatı sadece göstermelik bir şeymiş gibi kabul eden, seçmenlerin ağzına bir parmak bal çalmak için seçim öncesi söz verip yalan söyleyen o kadar çok politikacı var ki... Bu bölgenin İzmir'in imara açılmış en önemli rant bölgesi olarak kabul edildiği öngörüsü artık çok kişi tarafından biliniyor.

Bu yıkım, biz öğretim elemanlarının ve yüzlerce mezunumuzun tepkisini çekti. Mezunlar, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mezunları Derneği'nin de en kısa zamanda bir "platform" kurmayı amaçladığını ilan ettiler. 2014 yılının son günü olan 31 Aralık'ta "Güzel Sanatlar Hareketi" sözcüsü Pınar Arkan, aynı hareketten GSF mezunları; Ankara Devlet Opera ve Balesi'nde kostüm ve tasarım alanında çalışan Gazal Erten, tiyatro yazarı ve senarist Mert Ersel Şahin, Ege Üniversitesi Turizm Animasyon Bölüm Başkanı Yonca Göçer'le birlikte, o dönemin Fakülte Dekanı Prof. Halil Yoleri ile görüşüldü.

Okulun 40 yıllık tarihinin ilk 25 yılını taşımış bir bina! Buradan gittiğimiz Narlıdere'de hem çevresel olarak

hem binanın koşulları nedeniyle çok mutlu olunamamıştı. Alsancak'ta herkesin bir araya geldiği o tek avlu çok önemliydi... Oysa Narlıdere binasında, bölümler birbirinden kopuk olarak yaşıyordu.

Başlayan yıkımla birlikte eski ve yeni GSF'liler buranın yeniden, ya restore edilerek ya yepyeni sağlıklı binalar yapılarak GSF olmasını istiyordu. Belki de İzmir'in ilk sanat üniversitesi de olabilirdi. İçinde müzik ve sahne sanatları, tasarım, mimarlık ve güzel sanatlar fakültelerini barındıran İzmir, neden bir sanat üniversitesine kavuşturulmasındı? Ya da yerlerinden kımıldamayan plastik sanatlar bölümleri Narlıdere'de kalır; Tiyatro, Sinema ve Müzik Bilimleri bölümleri Alsancak binasında eğitimlerini sürdürebilirdi. Zaten bu üç bölümün Güzel Sanatlar Fakültesi içinde bulunmaları yanlıştı. Bunlar, ayrı bir fakülte olarak kurulmalıydı. Böylece bu, üretim ve eğitim yönünden en doğru ve akla yakın gelen bir çözümdü. Ayrıca bu bölümlerin canlanması ve renklenmesi için sürekli olarak seyirciyle iletişim içinde olmaları gerekliydi. Bu üç bölüm Narlıdere'de bu gereksinimlerden yoksundu.

GSF mezunu, yapımcı-yönetmen Deniz Dalkılıç, "GSF'nin yıkım fotoğraflarını gördüğümde hissettiklerim, evim yıkılmış duygusuydu" demekten kendini alamamıştı. Sonrasında birçok arkadaşımız duygularını böyle ifade etti. "Yıkılan okulumuzun yerinde, binalarımızı, evimiz gibi hissettiğimiz GSF'yi geri istiyoruz; almadan da mücadelemizden vazgeçmeyeceğiz" deniliyordu.

GSF mezunu gazeteci Arif Yakıcı da şöyle diyordu: "Türkiye'ye çok sayıda başarılı oyuncu, yönetmen, senarist, müzisyen, akademisyen, gazeteci yetiştiren Dokuz Eylül Üniversitesi'nin Alsancak'taki Güzel Sanatlar Fakültesi binası için yıkım kararı alınması gerçekten üzücü."

Kanlı Düğün *(Lorca) oyununun Ankara turne anısı, Özdemir Nutku, Funda İlhan, Ayçe Abana, Şehnaz Bölen, Atilla Engin.*

Yazar Haluk Işık ise üzüntüsünü şöyle dile getirmişti: "Suat Taşer Sahnesi, o günün koşullarında fedailer mangası diyeceğimiz eğitim kadrosu, öğrencileri ve GSF emekçilerinin imece yapıtıdır. Oradan yetişen öğrencileri, İzmir'in tiyatro tarihinde unutulmaz izler bırakan oyunları, ama en önemlisi simge yapıtlarından birinin yıkılması, yalnızca bizi değil, kent algısına sahip herkesi derinden etkilemelidir."

Okulumuzdan mezun olan ve oyunculuk yapan pek çok öğrencimiz de bu olaya tepki gösterdi:

Funda İlhan: "İzmir ülkemin en aydınlık, en modern kentlerinin başında gelir. İzmir ve İzmirli, birçok sanatçının yetiştirildiği sahneyi güzelleştirmek yerine yıkıyormuş öyle mi? İnanmıyorum."

Vahide Gördüm: "Benim en büyük hayalim eğitimini aldığım, yetiştiğim o yere güzel bir şehir tiyatrosu hediye edilmesiydi. Bunun için çok çabaladık biz de, hocalarımız da. İçini gören bilir, oradaki sahne çok güzel, akustiği olan bir sahnedir. Esefle kınıyorum, yaşasın sanat!"

Hakan Meriçliler: "O okulu yıkmak bizim tüm anılarımızı, hayatımızı gömmektir. Okulun yapılışında bile öğrencilerin emekleri var. O sahne çok güzeldir, o sahneden kimler geçti. "

Hüseyin Avni Danyal: "Türkiye'nin sahnelerinin korunması lazım. Çünkü sahne çok önemlidir, yani tıpta laboratuvar neyse, tiyatroda sahne odur. [...] Orasının altı mezarlıktır. Tiyatro ise yeni bir yaşamdır. Ölümün üstüne yeni bir yaşam kurulmuştur orada."

Buraya aktaramadığım daha birçok tepkiye rağmen, ne arsamızı ne binamızı kurtarabildik. Oraya yine bir bina yapılması elbette en iyi çözümdü. Ama başaramadık.

*

İyi haber ise kişisel bir olaydı. Manisa kökenli Elginkan Vakfı'nın 12 Ocak 2014 tarihli yazısında, Türk Kültürü Araştırma Ödülü'nü kazandığım haberi iletilmişti. O gün benim doğum günümdü. Böyle rastlantı çok seyrek olur. Gerçi ödül töreni daha sonraydı ama 83 yaşına bastığım o gün ödül kazandığım haberi beni çok mutlu etmişti.

Ödül töreni için 2015 yılının 19 Şubat'ı seçilmişti. Ama o gün, İstanbul'u öyle bir kar bastı ki uçaklar kalkamaz oldu, otobüsler terminallerde mahsur kaldı, deniz ulaşımı bile aksadı. Bunun üzerine tören, 8 Mayıs'a ertelendi. Tören yeri için, Kabataş Eğitim Vakfı'nın Feriye Lokantası ve konferanslar için de Hamdi Saver Salonu düzenlenmişti. O gün İstanbul'da ve Ankara'daki öğrencilerimin bir araya gelmelerine çok sevindim. Bazılarını 40 yıldır görmemiştim. Ankara'dakilerin çoğu torun sahibi olmuş, İstanbul'dakiler de çocuklarını yetiştiriyorlardı.

Törene gelmiş olan dinleyiciler, gençlerin yanı sıra, İstanbul'un seçkin kişilikleriydi. Belli ki eğitimli ve entelektüel kişilerden kurulu bir dinleyici topluluğuydu. Vakıf

başkanının kısa konuşmasından sonra kürsüye beni çağırdılar. Elginkan Vakfı Seçiciler Kurulu'na sadece teşekkür etmek yeterli olmayacağından, sanatın bir toplum için ne kadar önemli olduğu konusunda konuştum. Konuşmamı kısa tuttum ve kürsüden indim. Ama sanat üzerine konuşmalar ödüller dağıtıldıktan sonra da fuayede sürdü gitti.

Bu konuşmamın küçük bir bölümü şöyleydi:

> Oysa bugün ülkemizde bir kaos yaşanmaktadır. Bir yandan festivallerin, konser ve gösterilerin sayıları artmış, öbür yandan sanat olaylarından çok maçlarda boy gösteren yönetici tipi ortaya çıkmıştır. İletişim araçlarının en az yer ayırdıkları konu sanat olmaktadır. Televizyonda diğer konulara göre sanata ayrılan süre maçlara ayrılan sürenin yirmide biridir; bir futbol maçı ya da sohbeti için bir sanat programı hemencecik yayından kaldırılabilmektedir. Çoğu gazetenin iki, üç, bazen beş spor sayfasına karşılık bir ya da iki köşeye sıkıştırılmış sanat konuları yer almaktadır. Halkı yönlendiren iletişim araçları sanata bu kadarcık yer ayırırsa o halkın ne kadarı sanatı bir gereksinim olarak duyar? Özel tiyatrolara yardım on ayrı kategoride birçok özel tiyatro arasında paylaştırılırken bir spor kulübüne bir defada milyarlarca lira vermenin adalet duygusuyla nasıl bağdaşabildiğini düşünmek gerek! Çağdaş bir süper devlet olmak sözü ağzımızdan düşmüyor, ama daha ne sinema ne de tiyatro endüstrisini kurabilmiş değiliz. Türkiye'de sanatı hakkıyla yapabilenler bunu daha çok özveri ve insanüstü bir çabayla gerçekleştirebiliyorlar. Hele bu işi çok başarılı bir biçimde yaptıklarında, bir mucize olduğunu kabul etmeliyiz!

Sanat, kültürün enerji kaynağı ise bu enerji kaynağında yer alan tiyatro da toplumun dinamosudur. Shakespeare'in dediği gibi, "tiyatro yaşamın çeşitli evrelerinin bir yorumu"dur. Alman ozanı Novalis, tiyatroyu "insanoğlunun canlı yansısı" olarak deyimler. Bu yıl (2017) 125.

Ödül töreninde; arkada (soldan sağa) Mert Arat, Aslı Menaz, Serpin Sükan, Tekin Özertem, Özdemir Nutku, Hasan Demirci, Ayten Uncuoğlu. Önde (soldan sağa) Tevfik Şahin, Ebru Aracı, Tuğrul Çetiner, Murat Zubi, Feriye Bahçesi.

Tören salonu, öğrenciler dışında seçkin dinleyicilerle dolmuştu.

doğum yılını kutladığımız büyük tiyatro adamımız Muhsin Ertuğrul, "Ademoğlunu hoyratlıktan kurtarıp insanlık düzeyine getirmek için izlenecek yol, tiyatrodan geçer" diyerek tiyatronun kültür tarihi içindeki yerini belirlemiştir.

Öğrencilere

Sevgili genç yetenekler! Önemli ve güzel şeylere ancak büyük çabalarla ulaşılabilir, bunu hiç unutmayın! Bugünden başlayıp yarınlarınızı hazırlayın! Sanat eğitimi ancak sizin

çabalarınızla başarılı olabilir. Biz, eğitimciler, sizlere yol gösteririz, sizleri bilgilendiririz ve sizlere ipuçlarını veririz. Bu, bir buzdağının görünen yüzüdür, yani o dağın onda biridir. Buzdağının geriye kalan onda dokuzu okyanusun derinlerine uzanır, işte bu da sizin çabalarınız ve sizin çalışmalarınızdır. Derslerde anlatılanlar ve gösterilenler sizi yönlendirmek içindir; ne yapılması gerektiğini belirtmek içindir. O konular üzerinde derinlere inmek sizin görevinizdir. Genellikle ortaöğretimdeki ezbercilik, sınıfta not tutup öğretmenin dediğini olduğu gibi geri vermek, üniversite öğretiminde papağanlık yapmaktan öteye gitmez. Ancak bir tek yerde ezber geçerlidir, o da tiyatroda oynayacağınız rolün sözleridir.

Üniversite eğitimi araştırmaya, derinleşmeye, oradan da yorumlamaya dayanır. Sizler hem ders, hem de ders dışı araştırmalar ya da uygulamalarla ilerideki profesyonel dünyaya hazırlanmak zorundasınız; çünkü o profesyonel dünya sizin için bir cennet ya da cehennem olabilir. Unutmayın, hepiniz işlenecek birer kişiliksiniz, bunu, sıradışı, değerli bir duruma getirecek olan –eğitmenlerinizin kılavuzluğunda– yine sizler olacaksınız.

Çeviri kitaplarım

O yıl Shakespeare çevirilerimin yayımlanmasında editörüm Alkan İnal bir rekora imza attı. Yedi Shakespeare çevirim birden yayımlandı. Bunlardan biri (*Macbeth*), Mitos-Boyut Yayınları'ndan; diğer altısı (*Titus Andronicus*, *VI. Henry* (1. Bölüm),[1] *Kış Masalı*, *II. Richard*, *Aşkın Emeği Boşuna*, *Coriolanus'un Tragedyası*) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıktı.

1 *VI. Henry*'nin II. ve III. bölümleri bir yıl sonra, 2015'te yayımlandı.

Bir isyanı bastırmış olan Macbeth, tahta en yakın kişidir. Kral olabilir, onun için de olmalıdır. Önce kralı, sonra cinayetin tanıklarını öldürür, daha sonra ondan kuşkulananları ortadan kaldırır. Günler geçtikçe daha çok kişinin canına kıyar; çünkü herkes ona karşıdır artık. Oyunun en hareketli bölümlerinden biri olan V. Perde, 3. Sahne'de buyruğunu verir Seyton'a:

> Daha çok atlı yollayın, dolanıp gözlesinler her yanı;
> Korkudan söz edenleri bir bir toplayıp assınlar.[2]

Hamlet, Troilus ile Cressida ve *Kral Lear*'de genellikle nefret motifi dikkati çeker. Bu tragedyalarda, insanoğlunun hedefe varmadaki ısrarını, dünyanın çelişkileri ve uyumsuzlukları içindeki doyumsuzluğunu izleriz. Bunun için de bu tragedyaların kahramanları kötüye değil, iyi olana işaret ederler; onların hüzünlü inkârları, güçlü bir hak iddiasının yansımasıdır. Böylece, onlar insancıl düşüncelerin birer yorumcusu durumundadırlar ve bu oyunlardaki kötülük, insanın olumlu isteklerinin inkârı olarak düşünülmelidir.

Sevgili Hayati (Asılyazıcı) Shakespeare konusunda beni en çok destekleyenlerden biridir ve bu konuda en çok yazı yazan eleştirmendir. Shakespeare'in yapıtlarının üçte ikisini çevirdiğimi görünce kutladıktan sonra, beni Guinness Rekorlar Kitabı ile tehdit etti. Neyse ki bu tehdidin arkası gelmedi. Bu arada bir düşüncemi de ileteyim: Aslında bütün Shakespeare oyunlarını Türkçeye çevirmek gibi bir projem var; elbette, yayımlanma olanağını bulursam ve bu enerjimi yitirmezsem...

2 *Macbeth*'ten yapılan bu ve bundan sonraki çeviriler bana aittir.

Zaman İçinde Zaman *adlı kitabım*

Uzun süreden beri, şenlikler ve gösteri sanatları üzerine yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli kütüphanelerde ve arşivlerde yapmış olduğum araştırmalar sırasında, Türk kültür tarihinin değişik alanlarına ilişkin birçok yazmaya, metne ve anıya rastladım. Asal uzmanlık dalım olan tiyatro konularının yanı sıra, bu konular da ilgimi çekti. Bir yandan Türk gösterim tarihi üzerinde araştırmalar yaparken, öte yandan da kültür tarihimizin değişik konuları üzerinde çalışmaya başladım. Daha önce bildiri, makale ve inceleme yazısı olarak yazdığım çalışmalarımın belletenlerde, dergilerde ve bildiri metinleri olarak dağınık bir biçimde durduğundan yakınan dostlar, bunları bir kitapta toplamamı istediler, ben de yıllar sonra bunların küçük bir bölümünü bu kitapta toplamaya karar verdim.

Opus Yayınları'ndan çıkan iki kitapla bir tanıtım yapılmasını öneren Yavuz Daloğlu'nun önerisini değerlendiren Hülya, hemen girişimde bulunarak Aysa Prodüksiyon'un ve sevgili Kıvılcım'ın girişimiyle afişler ve tanıtıma yönelik davetiyelerin basımını sağladı. Tasarımları Sinan Sungur gerçekleştirdi.

14 Şubat 2015 günü düzenlenen imza günü. Değerli dostlarım Zibelhan ve Aziz Dağdelen.

Kitap için 14 Şubat 2015 günü, yani Sevgililer Günü seçilmişti ve İzmir Sanat'ta bir imza günü düzenlendi. Hülya'nın çabasıyla, her kitabın imzadan sonra arasına (PTT'nin yayımladığı) Sevgililer Günü kartları konuldu. Konuklar salona alındı ve konuşmalardan sonra bir konser verildi; çok yakın zamanda yitirdiğimiz piyanist Ali Aziz Dağdelen, eşi, konservatuvarın değerli eğitmeni Zibelhan ve ünlü opera solisti, bariton Altuğ Dilmaç bu imza gününe renk kattılar, sonra da kokteyl eşliğinde imzalar başladı. İki kitap ve iki masa, diğer masada da Murat Tuncay yeni kitabını imzaladı. Nezih bir kalabalıkla başarılı bir gün geçirdik.

Aziz'den söz etmeden geçemeyeceğim; Ali Aziz Dağdelen yetenekli bir sanatçı olmaktan öte, dost olmayı bilen, arkadaş canlısı bir insandı. Yakın dostları, sevgili eşi ve oğlu, tabii ki bizler de onu hiç unutmadık. Ne zaman konservatuvarın bahçesinde karşılaşsak, bir kez olsun halimizi hatırımızı sormadan geçmeyen, iletişim ustası bu genç ve yetenekli arkadaşımızı unutamayız.

Gelelim kitabın basılış öyküsüne; müzikolog ve akademisyen dostum Yavuz Daloğlu, eskiden beri *Opus* adlı bir dergiye yazıyordu. Bir gün konuşma arasında: "Opus Yayınevi adı altında kitap yayınlarına geçmek istiyorum. İlk kitabı da yayımladım."

"Ne kitabı?"

"Kendi kitabım: *Türk Devriminin Tiyatro ve Opera Komitesi Raporu*... Sizin de hazırda kitabınız varsa, yayınlarız."

"Var, ama bu kitapta minyatürler ve siyah beyaz resimler var."

"Olsun!"

"Ama bu çok pahalıya çıkar."

"Daha mütevazı bir şekilde basarız."

"Nasıl?"

"Minyatür koymayız, siyah beyazları basarız, ilkinden daha iyi bir kâğıt kullanırız."

Aslında böyle bir baskı hayal etmemiştim, Ne ki sevgili dostumu kıramazdım. Razı oldum. Kitap Aralık 2014'te basıldı ve yayına girdi. Dilerim ilerde daha iyi baskıyla ve minyatürlerle yaşam bulur.

Kitabımda ahilik ve esnaf örgütlenmeleri, saray teşrifatı, yabancı elçilerin kabulü ve bunların yüzyıllara göre geçirdikleri evrim konuları, At (Et) Meydanı, 17. yüzyılda Edirne, Edirne'de düzenlenen şenlikler, bolluk simgesi nahıllar, şenlik soytarıları, Osmanlı'da çocuk ve oyuncakları, spor, kumaşlar, daha birçok araştırmam yer almıştı.

Aslında her yayınevinin, yazarların kitaplarını tanıtmak için böyle bir düzenleme yapmalarının yararlı olacağını düşünüyorum.

Diğer olaylar ve etkinlikler

İnsan yaşlandıkça ya konuşması için durmadan bir yere çağrılıyor ya konu mankeni olarak davet ediliyor. Ben hep birincisini yeğledim. Bir işe yaramak hoşuma gidiyor, konu mankeni olmak ise beni oldukça tedirgin ediyor. Bu yüzden ne için çağrıldığımı hep öğrenmek isterim. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı, kadim dostum Talât Sait Halman, "Shakespeare ve Çeviri" üzerine konuşmamı isteyince memnuniyetle kabul ettim.[3]

O yıl, Shakespeare'in doğumunun 450. yılı olduğu ve durmadan Shakespeare çevirilerim yayımlandığı, bir de

3 Bu konferansımın videosu YouTube'da görülebilir.

Shakespeare Sözlüğü'nü derlediğim için bu konuda davetler alıyordum.

Hayati Asılyazıcı, *Aydınlık* gazetesinde bu konuda dört dizi süren yazılarıyla beni mutlu etti. Efdal Sevinçli, *Cumhuriyet* gazetesinin Kitap ekinde, "Shakespeare'in Türkçe Yolculuğu" başlığıyla çok ayrıntılı bir inceleme yayımladı.

O yılın mayıs ayında, Kadıköy Belediye Başkanı Aykurt Nuhoğlu imzalı bir davet aldım. Belediyenin Tarih Edebiyat Sanat Kütüphanesi (TESAK), Ankara Sanat Tiyatrosu'nun 50. kuruluş yılı dolayısıyla bir sempozyum düzenlemişti; orada "AST'ın İlk On Üç Yılı" adlı bildirimi sundum. Çünkü Ankara'da iken kuruluşunu ve gelişimini iyi bildiğim bu topluluğu, İzmir'e göç ettikten sonra eskisi kadar izleyememiştim. Ancak İzmir turnelerinde topluluğu seyretmiştim. İzmir'de yaşamaya başladıktan sonra bu topluluk hakkındaki ayrıntıları pek iyi bilmiyordum.

İzmir'e döndükten sonra, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, 25. kuruluş yılı vesilesiyle, benden "Sağlık ve Sanat" içerikli bir konuşma istedi.

Daha sonra da sanatın insan sağlığı üzerindeki olumlu etkisinden söz ederken, ruhsal bozukluğu olan insanlar üzerinde, sanatı kullanan psikoterapi yoluyla kişinin kendini ifade etmesine yarayan denemelerin, genellikle iyi sonuçlar verdiğini belirttim. Davranış bozukluklarının – kişinin gizli kalmış yeteneğine göre– kimi zaman resimle, kimi zaman müzikle, kimi zaman da tiyatro yoluyla düzeltilmesine çalışıldığını söyledim.

Bu konuda, II. Bayezid'in 15. yüzyılda Edirne'de yaptırdığı külliye, çok amaçlı bir şifa merkezi, bir hastaneydi. Evliya Çelebi burada "hastalara deva, dertlilere şifa, divanelerin ruhuna gıda ve def'ı sevda olmak üzere" on adet

sazende ve hanende olduğunu yazar. Binanın her yanında konserler ve üç gün hastalara ve aşırı ruh bozukluğu olan kişilere büyük kubbenin altında musiki faslı icra edildiğini; neva, rast, dügâh, çargâh ve suzinak makamlarını çaldıklarını bildirmektedir.

İstanbul Şehir Tiyatroları'nın 100. Yılı

2014 yılında, İstanbul Şehir Tiyatroları'nın Darülbedayi adıyla kuruluşunun 100. yılını kutladık. 1964'te yazmaya başladığım *Darülbedayi'in Elli Yılı* adlı kitabım ancak 1969'da Ankara Üniversitesi Yayınları'ndan basılmış ama dağıtılmamış, isteyenlere ve ilgilenenlere istek üzerine gönderilmişti. 1994 yılında da Kültür Bakanlığı'nın İnceleme-Araştırma Ödülü'nü kazanmıştı. Bu kitabı genişletip Şehir Tiyatroları'nın 100. yılına yetiştirmek için kolları sıvadım. Kitap o yılın sonuna doğru basılıp satışa sunuldu. Bu genişlettiğim kitaba *Darülbedayi'den Şehir Tiyatrosu'na* adını koydum.

Aslında bu konudaki araştırmalarıma 1964'te başladığıma göre, aradan tam yarım yüzyıl geçmiş, o zamandan bu yana çok şey değişmişti. Yalnızca tiyatro alanında değil, birçok konuda ülkenin profili değişmeye başlamıştı. 1964'te, *Darülbedayi'in Elli Yılı*'nı yazmaya başladığımda ne bilgisayar vardı, ne cep telefonu ne de *nano* teknoloji...

*

Yıl 2014'tü ve bizler İstanbul Şehir Tiyatroları'nın 100. yılını kutluyorduk. Tiyatronun bir toplum için öneminin halkın çoğu tarafından anlaşılmadığı bir ülkede, bu bir mucize sayılabilir. Elli yıl önce bulduğum belgeler artık yok. Tepebaşı Tiyatrosu yangınıyla onlar da yandı. Yeni kuşaklar için bu kitaptaki belgeler aydınlatıcı olabilirdi.

Üstelik eklediğim yeni bilgiler ve 1966 sonrasını kapsayan panoramik bir özetle kitabı genişletmiş bulunuyordum.

Bu kitaba eklediğim incelemeler şunlardı: 1) 1966'dan sonra; 2) 1930/1931 ile 1962/1963 dönemleri arasında Şehir Tiyatroları'nda kabul edilmeyen yerli oyunların listesi; 3) 1930/1931 ile 1962/1963 dönemleri arasında Şehir Tiyatroları'na seçilip de oynanmayan yerli oyunların listesi; 4) Afife Jale'nin üvey ablası Behiye Hanım'la yaptığımız söyleşi; 5) Yeni belgeler ve fotoğraflar.

Yaşım ilerleyince bana olan ilgi de artmaya başladı. Bazen, "Acaba ölümüm mü yaklaştı, benim için bu kadar güzel etkinlikler hazırlıyorlar?" diye düşünmüşümdür. Ürettiklerim ve birikimim de doğal olarak artmıştı; çünkü daha önce de belirtiğim gibi, kendimi sonsuza dek öğrenci gibi görüyor, yeni şeyler öğreniyor; ufkum açıldıkça daha iyi düşünebiliyordum. Söyleşilerin, konferansların, panellerin sayısı çoğalmıştı.

12 Ocak günü, doğum günüm dolayısıyla öğretim elemanları ve öğrenciler okulda benim için küçük ama içten bir kutlama hazırlamışlardı. Öteki bölümlerden öğretim elemanları da gelmişlerdi. Temel Eğitim bölüm başkanı, bir yıl sonra profesör olan, Doç. Dr. Mehmet Koştumoğlu doğum günümü kutlamak için şampanya getirdi ve profesyonel bir fotoğrafçı olarak bol bol fotoğraf çekti. Onun doğum günü de benimkinden bir gün önce, 11 Ocak'taydı.

Dört gün sonra, 16 Ocak'ta ilginç bir panele davet edildim. Bu panel, Swissotel Büyük Efes Sanat Günleri kapsamında düzenlenen "Sanat ve Tasarım Eğitiminde, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi'nin 40. Yılı" başlıklı etkinlikti. Bu panelde, özetle, sanat insanları için zamanın ruhunu kavramanın önemli olduğunu ve tasarımların bugünün çağdaş gelişimine uyması gerektiğini

belirttim. Ayrıca sahne tasarımında *minimalist* dekorun neden gerekli olduğundan söz ettim.

GSF'nin 40. Yıl Sergisi oldukça ilginçti. Biz de bölümümüzün 40 yılına ilişkin kimi afiş, fotoğraf, reji defteri, aksesuvar-butafor gibi anı teşkil edecek malzemeyi bu sergi için çalışmaları başarıyla yürüten fakültemizin öğretim elemanı Efe Türkel'e teslim ettik. Başarılı bir sergi gerçekleştirmiş olduk.

Ege Üniversitesi 8. Kurultayı

20-21 Mart'ta iki gün süren Ege Üniversitesi'nin 8. Geleneksel Kurultayı'na davet edildim. Kurultayın seçtiği tema, "Üniversitelerde Sanat Eğitimi"ydi.

Kurultayda içinde bulunduğumuz tüm olumsuz koşullara rağmen, üniversite öğretim elemanı dernekleri aydınlanma ve örgütlenme mücadelesini sürdürmeye kararlı olduklarını açıkladılar. Kurultayların bu mücadelenin temel araçları olmaya devam edeceği vurgulandı: "Dağ nice yüksek olsa da yol onun üzerinden aşar."

Bu kurultay için, Ege Üniversitesi'nin Muhittin Erel Amfisi istendi ama bu yer verilmeyince kurultay, Anemon Oteli'nin iki ayrı binasında yapıldı. Kurultayın başında Ege Üniversitesi Rektörlüğü'nün bu yaklaşımı genel kurul tarafından kınandı.

7. Menemen Tiyatro Festivali

Menemen Belediye Tiyatrosu'nun (MEBET) 2009 yılında, "İnadına Tiyatro" sloganıyla başlayan ve o günden bu yana büyüyerek daha geniş kitlelere hitap eden, nisan ortalarında düzenlenecek festival için Hülya ve ben davet

aldık. Tiyatronun ve festivalin yöneticisi Metin Güler, girişimci, tiyatro âşığı bir gençti. Menemenlilere birer konuşma yapmamızı istiyordu.

Festivalin üçüncü günü belediyenin bir aracını gönderip bizi evimizden aldırdı. Bu onu ilk görüşümüzdü. Menemen'e vardığımızda bizi karşıladı; gözleri heyecandan parlamış, yanakları kızarmıştı. "Hoş geldiniz, beş gittiniz"den sonra bizi tiyatronun genç amatörleriyle tanıştırdı.

Metin yine aynı heyecanla, beş günde 19 tiyatro topluluğunun temsil vereceğini, etkinliklerin sayısının ise 32'yi bulduğunu, yarı gururlu, yarı beğendirme ile açıkladı. Belediye tiyatrosunun ağaçlıklı, ılıman bahçesinde bir süre sohbet ettik. Tiyatro amatörleri de çok heyecanlıydılar. Bu benim çok hoşuma gitti çünkü Ortaçağ zihniyetinin egemen olduğu bir dönemde, bu gençler heyecanlarını kaybetmemişler, tiyatro sevgisiyle zihnen güçlenmişlerdi.

14-18 Nisan'da düzenlenen bu festivalin tamamında bulunamadık. Bunun nedeni, fakültemizde devam eden derslerin dışında, vizelerin başlamış olmasıydı. Hülya ve ben sadece 16 Nisan, Perşembe günü, konuşmalarımızı yapmak için gittik. Panel şeklinde yapılan bu konuşmada moderatör Metin'di; paneli, sakin, saygılı ve kontrollü bir biçimde yönetti. Bu heyecanlı gencin o yaşta bu kadar olgun oluşu da dikkatimi çekti ve ona kanım ısındı. Bizim oturduğumuz semte, Bostanlı'ya taşındıktan sonra daha yakın tanış olduk.

Haldun Taner'in 100. Doğum Günü kutlaması

Beşiktaş Belediyesi, 17 Mart 2015'te, Haldun Taner'in 100. Doğum Günü dolayısıyla bir etkinlik düzenlemişti. Beşiktaş Belediye Başkanı Murat Hazinedar'ın imzasıyla

gelen yazıda, etkinliğin panel bölümünde, konuşmacılardan biri olarak istendiğim yazılmıştı. O günün öğleden sonrası ayrılmış, bir panel, bir dinleti düzenlenmiş ve bir de Taner'in kabare oyununun, *Vatan Kurtaran Şaban*'ın, Kabare Dev Aynası topluluğu tarafından oynanması sağlanmıştı. Konuşmacılar, benimle birlikte, Ayşegül Yüksel, Ahmet Gülhan ve hiç yaş almayan Gülriz Sururi idi.

Hepimiz güzel bir şekilde karşılandık. Önce koltuklara rahatça oturup çoktandır görüşemediğimiz için kendimizi sıcak bir sohbetin içinde bulduk. Arkadan dostlar yavaştan sökün ettiler ve dairemiz genişledi. Hele Taner'in eşi Demet Taner gelince, bütün gözler ona çevrildi. Bu güzel atmosfer içinde, Haldun Taner hayranları koltuklara oturdular, biz de yerimizi aldıktan sonra panel başladı.

Yirmi dokuz yıl önce, güzel bir mayıs günü yitirdiğimiz, yazınımızın ve tiyatromuzun büyük ustalarından Haldun Taner, güçlü gözlemleri, ince mizahı, sahneyi kullanışındaki fantezisi, düşünceyi uyaran dantel gibi işlediği tersinlemeleriyle bence oyun yazarlarımızın en felsefi olanıdır. Bundan 42 yıl önce de belirttiğim gibi, Haldun Taner, oyun yazmaya başladığı anda yolunu seçmiş, sahneyi bilen, titiz, kendine özgü bir biçemi ve ince beğenisi olan bir yazardı.

Haldun Taner birçok tiyatro oyunu dışında kabare türü de denemiş bir yazarımızdır. *Dün-Bugün-Yarın* adını verdiği oyunu Türk toplumunun dünü ile bugünü arasında gidip gelerek tiyatroyu, sinemayı, sporu, yazın dünyasını, reklamı, günlük yaşayışı, zekice işlenmiş portrelerle ele alırken, Türk halkının özelliklerini, bu halkın herhangi bir olay içindeki güçlü mizahını gerçekçi fırça vuruşlarıyla canlandırır.

Bu oyunu Hülya ile yıllarca önce Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nda izlemiştim. Oyunda fuayede yer alan Zeki

"Haldun Taner 100 Yaşında" panelinde Özdemir Nutku, Ayşegül Yüksel ve Ahmet Gülhan.

1980/1981 sezonunda sahnelediğim Sersem Kocanın Kurnaz Karısı.

Alasya, Metin Akpınar, Ahmet Gülhan'ın bebeklik fotoğrafları dünü anlatırken, içerde kabare tiyatrosu ortamında kare masalar, kahvehane iskemleleri, içkinizi yudumlar, kuruyemişinizi yerken, köşede duran mini müzik grubu eşliğinde Bugün, aradan sonra da Yarın oynanıyordu. Oyuncular arasında Bilge Şen de vardı. Oyun bugünden yarına hiçbir şeyin değişmediği üzerine kuruluydu. Örneğin bugün toprak reformu sözü verenlerin, yarın da insanlara aynı sözü vermeleriyle aldatmaca sürüp gidiyordu.

Haldun Taner, oyun yazarlarımız arasında en felsefi olanıdır. Ama bu yanını, ince mizahı ve tavrı ardında usta-

ca saklamıştır. Onun bu özelliğine doğrudan hizmet eden de bazen groteske varan buruk mizahıdır.

Özdemir Nutku Sokağı

2015 yılının, 27 Mart Dünya Tiyatro Günü'nde, oturduğum evin sokağına, Karşıyaka Belediyesi Meclisi'nin kararıyla ve güzel bir törenle benim adım verildi. Bunda, o zamanki Kültür Müdürü Veysel Çıldır'ın da dahli olduğunu tahmin ediyorum. Ayrıca Murat Özel'in yeğeni Niyazi Acara da bunu gönülden istiyordu. Belediye Başkanı Hüseyin Mutlu Akpınar'ın meclis gündemine almasıyla, belediyeden gelen, bizim de sinema bölümü mezunu biri, Belediye Meclisi'nde gösterilmek üzere evimizde kısa bir belgeselimi çekti. Belediye Meclisi'nin toplanacağı gün başkan beni evimden arabayla aldırmıştı. Özgeçmişimin okunup çekilen belgeselin gösterilmesinin ve Belediye Meclisi'nin farklı partilerden oluşan temsilcilerinin olumlu görüş bildirmelerinin ardından sokağa adımın verilmesi konusunda tüm üyelerin oybirliğiyle karar alınmıştı.

Tören günü 6345. Sokak'ın girişi kapatılmış, bir gün önceden sokak Atatürk ve Türk bayraklarıyla donatılmış, sabah boydan boya arazözlerle temizlenmiş, park eden araçlar boşaltılmış ve yerine konukların oturacağı iskemleler konulmuştu. Belediye Başkanı evimize kadar gelip beni ve eşimi tören yerine götürdü. Konuklar çoktan gelmiş, yerlerini almışlardı. Hülya ve ben, belediye başkanının yanına, ayrılan yerlere oturduk. Belediye bandosu üniformalarıyla yerini almıştı. Bir kenarda da zeybekler duruyordu.

Topluma hizmet etmiş değerleri yaşarken onurlandırmayı hedefleyen Karşıyaka Belediye Başkanı Hüseyin Mutlu Akpınar'ın sanatçıya ve bilim insanına yaşarken bu ve-

Törene katılan konuklar: Dekan Prof. Dr. Halil Yoleri, Hülya ve Özdemir Nutku, Belediye Başkanı Hüseyin Mutlu Akpınar, Meclis üyesi Mustafa Özuslu, eski rektör Prof. Dr. Namık Çevik, Altuğ Dilmaç.

Sokak tabelası açılırken.

fayı göstermesi beni son derece sevindirmiş, mutlu etmişti. 27 Mart Dünya Tiyatro Günü'nde gerçekleştirilen törende konuşan Başkan Akpınar, "Bir toplumun gelişimi için kültür ve sanat çok önemlidir. Sanatı ucube olarak görmeyen, sanatçıyı kapı önüne koymayan bir anlayışa ihtiyacımız var. Bu konuda Türkiye'ye örnek oluyoruz" dedi.

Özdemir ve Hülya Nutku.

Bu törene, Başkan Hüseyin Mutlu Akpınar'ın yanı sıra, eşim Prof. Dr. Hülya Nutku, CHP Karşıyaka İlçe Başkanı Mustafa Özuslu, Dokuz Eylül Üniversitesi'nin eski rektörlerinden Prof. Dr. Namık Çevik, Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof. Halil Yoleri, opera sanatçısı Altuğ Dilmaç, akademisyenler, tiyatro sanatçıları, sivil toplum kuruluşu temsilcileri ve 200'e yakın mahalle sakini katıldı. Sokak için hazırlanan isimli tabelayı da katılımcılar birlikte açtı.

Benim tiyatro sanatına kazandırdıklarımın her insana nasip olmayacak nitelikte olduğunu söyleyen Akpınar, "Türk toplumunun temeli sanattır. Bir toplumun geliş-

mişlik oranı kültüre ve sanata verdiği değerle ölçülür. Özdemir Nutku da Türk tiyatrosu için önemli bir insandır. İs değil iz bırakmış değerli bir tiyatrocumuzdur. Onun adının bu sokakta yaşaması bizim için büyük onurdur. Bir toplumun gelişimi için sanatı ucube olarak görmeyen yönetim anlayışı gerekmektedir. Sanatı, sanatçıyı dışlamayan, kapı dışarı etmeyen bir anlayışa ihtiyacımız vardır. Biz Karşıyaka'dan yaktığımız sanat ve sanatçı dostu ışığı Anadolu'ya yansıtarak oraları da aydınlatacağımıza inanıyoruz" dedi.

O sırada çok duygulandığım için ne söyleyeceğimi bilmiyordum. Bugün anımsadığım kadarıyla şöyle bir şeyler geveledim: "İnsan böyle bir vefa karşısında ne yapacağını şaşırıyor. Yaşarken bana böyle bir değer verilmesi benim için çok önemli ve çok özel. Bu anlamlı etkinliğin 27 Mart Dünya Tiyatro Günü'ne denk gelmesi ise daha da anlamlı. Emeği geçen herkese, başta Belediye Başkanımız Hüseyin Mutlu Akpınar olmak üzere teşekkürlerimi sunuyorum."

Tören, bir saate yakın sürdü. Belediye bandosunun konserinden sonra zeybekler çıktı ve Aydın zeybeği oynadılar. Bütün zeybekleri severim ama en çok sevdiğim Balıkesir zeybeğidir. İsteğim üzerine, bir de Balıkesir zeybeği oynadılar.

Eski DTCF öğrencilerimin Sığacık çıkarması

1976'da, İzmir'e göç ettikten sonra, sağda solda mezun olup dağılan, aile kurup çoluk çocuğa karışan birçok ögrencimle iletişimi kaybetmiştim. Bereket, aralarında girişimci olanlar da vardı. Bunlardan Mehmet Kaya, Ankara'da yaşayan tüm tiyatro mezunlarıyla ilişkiye geçmiş. Yıllar sonra, hocalarıyla bir süre kalmak için ör-

Öğrencilerimle otelin terasında.

Küçük bir grupla aynı yerde; (soldan sağa) Feridun Akyürek, İbrahim Karamehmet, Mehmet Kaya, Özdemir Nutku, Tekin Özertem, Hülya Nutku ve Belgin Atabey. Euphoria Oteli, 2015.

gütlenmişler. Mehmet'in böyle becerikli bir yanı vardı. Oysa bölümümüze geldiğinde utangaç, çekingen, mert bir Anadolu genciydi. Ona Adalet Ağaoğlu'nun *Evcilik Oyunu*'nda Delikanlı rolünü vermiştim. İlk provalarda baktım kızın elini tutmuyordu; çünkü utanıyordu. Ben de kızın elini tutmasını sağlamak için, Mehmet'e, "Korkma Mehmet, çocuğunuz olmaz, kızın elini tutabilirsin" dediğimde kıpkırmızı kesilmişti.

Hülya ve benimle iki gün geçirmek için Sığacık'ta kaldığımız otelde yer ayırtmışlar. Doğrusu, vefa duyguları

çok hoşumuza gitti. Ayrıca ailecek gelecekleri için onlarla tanışmayı iple çektik. Kimler yoktu ki; Daver Atabey ve eşi Belgin, Tekin Özertem, İbrahim Bergman, Olcay Alper, Şenol Tiryaki, Mehmet Çandır, Fahri Kinal ve eşi Nejla, Dinçer Kaçaran, Feridun Akyürek, Erman Canatan, Hasan Bayraktar, Enis ve eşiyle gelen Deniz... Unuttuklarım da olabilir. Onlara imzalı Shakespeare çevirilerimi armağan ettim. Gecenin geç saatlerine kadar otelin havuza bakan terasında saatlerce sohbet edip anılarımızı tazeledik.

18 Nisan 2015 günü otelde toplandık. Kırk yıldır görmediğim öğrencilerimin kiminin saçları bembeyaz olmuş, kiminin saçı kalmamış. Kısacası, hepsi birer meslek sahibi olup benim gibi emekli bile olmuşlar. Gençlik çok çabuk geçiyor. Emeklilik de son hızla gelip yapışıyor insana. Emeklilik, bazı kimseler için terk edilmişlik sayılıyor. Böyle olmaması elimizde. Her şeye rağmen, insan, yaşama sevincini yitirmeden, ya yaptığı işi sürdürmeli ya kendine yeni uğraşlar bulmalı. İşte, o zaman ayakta kalabiliyor insan.

Yine Shakespeare çevirileri

Benim için Shakespeare, insan huyu ve karakterleri açısından bitmez tükenmez bir hazinedir. Onun, insanın güçlü ve zayıf yanlarını gösterirken idealizme kaçmadan, doğal akışı içinde vermesi oyunlarını bugün bile oynanabilir yapmıştır. Oyun kişileri siyah-beyaz değildir, genellikle gridir. O dönemde, iyi bir yazar olan, hatta Shakespeare kadar büyük olduğuna inanılan Marlowe bile, *Maltalı Yahudi*'de gösterdiği gibi, kötü ile iyiyi siyah-beyaz bir biçimde ele alırken, Shakespeare *Venedik Taciri*'nde Yahudi'nin de bir insan olduğunu vurgulamıştır. Bu açıdan, Shakespeare'in oyunlarını çevirmekten büyük haz duyduğumu söyleyebilirim.

O yıl, üç Shakespeare çevirim daha yayımlandı. Bunlar, *VI. Henry* 2. Bölüm, *VI. Henry* 3. Bölüm ve *Fırtına*'ydı.

İki ödül daha

2015 yılında, Bornova Anadolu Lisesi Eğitim Vakfı (BALEV), Mütevelli Heyet Başkanı Erhan Uzunoğlu ile Yönetim Kurulu Başkanı Nuri Göktepe'nin imzalarını taşıyan antetli yazıda, seçici kurulun bana Beyaz Yaşam Ödülü'nü vereceği yazıyordu. Benim Bornova Anadolu Lisesi'yle ne ilişkim olabilirdi ki? Ama yazıdaki bir paragraf her şeyi açıklıyordu. Vakfın Beyaz Ödül Seçici Kurulu, her yıl, üç dalda, iş dünyasına, akademik dünyaya ve sanat dünyasına yapılan katkılara ödül veriyordu.

Ödül töreni ödül sahibi diğer kişilerin de katılımıyla iki hafta sonra gerçekleşti. Bu ödül, yaşamlarını yararlı işler yaparak geçirenlere verildiği için adı "Beyaz Yaşam"mış. Ödül günü, sevgili dostum Ümit Tunçağ beni kapıda karşıladı. O da Bornova Anadolu Lisesi (BAL) mezunu, çok üretken ve nüktesi eksik olmayan iyi bir konuşmacıydı. Ödül töreni bir yemekle başladı, müzikle devam etti. Orkestra herkesi dansa davet etti, sonra sıra ödüllerin verilmesine geldi. Biz oyunculuk öğrencimiz Ulvi Kahyaoğlu'nun anne ve babası, Ümit Tunçağ ve eşi ile Yankı Yazgan'ın bulunduğu masada oturduk. Sevgili Onur Erdoğan da bir BAL mezunu olarak oradaydı. Ödül öncesi yaptığım konuşmada "Robert Kolej'den mezun olmakla birlikte bu ödülü aldıktan sonra, kendimi artık biraz da BAL'lı oldum diye hissediyorum" deyince mezunlar bu sözlerimi alkışlarla karşıladı.

Aynı yıl, *Yeni Tiyatro* dergisinin Emek Ödülü'yle onurlandırıldım. Tören İstanbul'daydı. Bunun için İstanbul'a

uçtum. Çok kalabalık bir dinleyici topluluğu önünde ödüllerimizi aldık. Salonda yine birçok mezunumuz bulunuyordu. Kerem Kupacı İstanbul'da açtığı mütevazı eğitim mekânındaki küçük bir sahneye adımı vermişti, beni oraya götürdü. Sevindim, daha önce Erçin Sıcakkan açtığı Sıcakkan Kültür Merkezi'ndeki küçük sahneye adımı vermiş, ancak daha sonra buradan ayrılınca o sahne de kapanmıştı.

Yine sevgili mezunum Vahide Perçin İstanbul'daki Akademi 35Buçuk'ta bir sınıfa adımı vermişti. Şimdilerde Kerem Kupacı burayı sürdürüyor mu bilmiyorum ama son iki haber beni sevindirdi. Bursa'dan sevgili mezunum Işıl Keskin dram sınıfının girişine benim de bulunduğum tiyatro insanlarının fotoğraflarını koymuş, "Hocam, onları selamlayarak derslerimize başlıyoruz" diye not düşmüş. Son olarak da Pafta Tiyatro'yu açan sevgili mezunum Ebru Onurtan, eşi Yıldırım Urağ'la birlikte bir odaya, Özdemir Nutku Okuma Odası adını vermiş. Bu güzel haberi de bana bir diğer mezunumuz sevgili Melek Şahin iletti. Ne diyeyim, bunları duydukça bir hoca olarak mutlu oluyorum.

Kocaeli Üniversitesi, 2. Ulusal Oyun Yazarlığı Semineri

Kocaeli Üniversitesi Sahne Sanatları Bölümü'nün 28-29 Mayıs 2015 tarihleri arasında düzenlediği 2. Ulusal Oyun Yazarlığı Sempozyumu'na yine davet edildik. 1. Sempozyum'a Hülya gitmişti. Bu kez ben de gitmeye karar verdim, çünkü bölümün başında olan Prof. Dr. Sema Göktaş, bizden mezun bir öğrencimizdi. Eşi, Yrd. Doç. Dr. Erbil Göktaş da öyle. O da bölümün öğretim elemanlarından biriydi. Çoktan beri ikisini de görmemiştim. Aynı

zamanda, Erbil'e, inatla çıkardığı ve sürdürdüğü tiyatro dergisi hakkında düşüncelerimi iletmek istiyordum.

Güzel bir mayıs sabahı, Sabiha Gökçen Havaalanı'na indik. Bizi Sema karşıladı ve kalacağımız yere götürdü. Burası eski sultanlardan kalma, ağaçlıklı geniş alanı olan, taş bir saray yavrusuydu. Bahçe halka açılmış, saray ek binası da konuklar için bir butik otel gibi düzenlenmişti. Doğrusu bu yeşillikler çok hoşuma gitmişti. Bahçenin bir kısmını kaplayan büyük bir açıkhava lokantası çokça müşteri topluyordu.

Sempozyumda Hülya konuşacaktı. Ben sadece konuktum. Bu yolculuk, benim İstanbul'u tekrar görmem için bir vesile olmuştu. İki gün süren sempozyumun programı epeyce yüklüydü. İki güne çok sayıda bildiri ve tartışma koymuşlar ama kahve, yemek molalarını da unutmamışlardı.

Bu güzel atmosfer, beni oyun yazarlığı üzerine düşüncelerimi yazmaya özendirdi. Dev bir çınar ağacının gölgesinde bir masa ve bank buldum ve yazmaya başladım. Aslında, masa oldukça alçaktı ve iki büklüm olmam gerekiyordu.

Düşündüklerim özetle oyun yazarlığında yönetmen ve oyuncularla kolektif çalışma biçimi üzerineydi. Yeni oyunların, otonom yöntemle yazılması gerektiğine inandığımı yazdım. Kanımca, alışılagelmiş, konvansiyonel tiyatrodaki iki aşamalı yöntem (oyun yazarı metni yazar, yönetmen sahne metnini hazırlar) yerine, *yazarın ve yönetmenin aynı yerde olduğu sahne deneyleriyle ortaya çıkarılan bir oyun metnini* tercih ettiğimi notlarıma ekledim.

Bu dev çınarın gölgesinde aldığım notları tamamladım. İki gün süren 2. Ulusal Oyun Yazarlığı semineri başarıyla tamamlanmış ve bize de İzmir'e dönüş yolu görünmüştü.

Tiyatro ve arkeoloji

2015 yılı tiyatro sezonunda, İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürü Tayfun Erarslan'ın önerisiyle halka açık konferanslar ve söyleşiler düzenlenmeye başlandı. Bu etkinliği, Devlet Tiyatrosu sanatçısı, İzmir üzerine kitapları da olan Yaşar Ürük yürütüyordu. Benim katılacağım söyleşi "Tiyatro ve Arkeoloji" başlığını taşıyordu.

"Yaşar, neden beni arkeologların yanına seçtin? Senden ve benden başka hepsi arkeolog. Anladık, paneli sen yürüteceksin. Senin için hava hoş!"

"Hocam, siz iki yıl arkeoloji okudunuz. Ekrem Bey'in denetiminde Foça kazılarında bizzat çalıştınız. Arkeologların tiyatroyu bildiklerini pek sanmıyorum. Ama hiç olmazsa sizin arkeoloji konusunda bir temeliniz var."

"Peki, hangi arkeologlar var?"

"Ege Üniversitesi'nden arkeolog, Doç. Dr. Akın Ersoy ile kültür tarihçisi İlhan Pınar."

"Tamam, ben de varım."

Panel 30 Kasım'daydı. Ben yarım saat önce gidip Konak Sahnesi'nin kafeteryasında çayımı içtim. Hava hâlâ ılımandı. Denizden imbatın hafif esintisini içime çektim ve içeri girdim. Akın Ersoy daha çok İzmir çevresindeki antik tiyatro kazıları üzerinde durdu. Yabancıların İzmir gezileri üzerine kitapları bulunan İlhan Pınar, yabancı gezginlerin izlenimlerinden söz etti.

"Tiyatro ve Arkeoloji" konusu üzerinde konuşmam istendiğinde, arkeoloji üzerinde birazcık da olsa bir bilgim olduğunu biliyorlar mıydı, bilmiyorum. Bayağı heyecanlanmıştım; çünkü Ankara Üniverstesi'ndeki öğrenciliğim sırasında dördüncü sertifikam arkeoloji idi. İki yıl Prof. Dr. Ekrem Akurgal'ın öğrencisi olmuştum. Bu iki yıl için-

de, Foça kazılarında bulundum. Benim kazı mekânım, bir okulun yakınındaki bir tümülüstü. Oradan korint sütun başlıkları ve çanak çömlek çıkmıştı. Elimizde fırçalarla, samanlıkta iğne arar gibi, o topraktan testileri, tabakları ve amforaları nasıl büyük bir dikkatle temizlediğimiz ve bir işi bitirdikten sonra daha başka ne çıkacak heyecanını taşımamız, bugün de hâlâ aklımdadır.

Arkeoloji uzun uğraşların ve uygulamaların bilimidir. Önce tarihsel bir perspektif için eski uygarlıkların yerini seçeceksiniz. Sonra kazıyı başlatacak parayı bulacaksınız. Büyük miktarda para bulunamazsa bu iş başarılamaz. Kazı yerini saptadıktan sonra kazıya başlayacaksınız. Bu uzun yıllar alan bir uğraştır. Bulduklarınızı temizleyip çıkardıktan sonra onları tasnif edeceksiniz, aşağı yukarı da olsa tarihlerini saptayacaksınız ve araştırmanızı toplumsal ve siyasal olarak derinleştireceksiniz.

Tiyatronun da buna benzer bir araştırma yanı var. Tiyatroda belki toprak üzerinde kazı yapılmaz, ama metinler üzerinde kazı yapılır, diyebiliriz. Arkeolojiye de olan merakımdan dolayı Hitit kabartmalarını incelerken önemli olabileceğini düşündüğüm bir şey gördüm;[1] İvriz'deki taş kabartmalarda bir Hitit kralının karşısındaki Tahıl ve Ürün Tanrısı Halki'nin başlığı Karagöz'ün ışkırlağına çok benziyordu. Tanrının elinde bereketi simgeleyen bir buğday başağı vardı. Peki bu başağa ne oldu? Dikkatle bakınca bunun, Karagöz'ün ışkırlağının önündeki simgeye benzediğini hayretle gördüm; stilize edilmiş olarak ışkırlağın önündeydi. Karagöz'ün yeleği, tumanı, hatta pabuçları aynen Bereket Tanrısı kabartmasında da vardı. Aynı şekilde, Hava Tanrısı rölyefinde, Tanrının külahı da Hacivat'ınki gibiydi.

1 Kabartmalar için, bkz. Tahsin Özgüç, *Boğazköy*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1982.

Tiyatro ve Arkeoloji: Bu iki kavram bir arada kullanıldı mı, genellikle akla hemen antik açıkhava tiyatroları gelir. Antik Yunancada arche=*eski*, logos=*bilim* demektir; yani "eskibilim". Her konunun bir "arche"si olduğu gibi, tiyatronun da "arche"si vardır. Arkeoloji dendi mi, Anadolu uygarlıklarını anlayabilmek için, bunu tamamlayacak Grekçe ya da Latince öğrenilir. O dönemde, tiyatro doçentliği için, ek olarak, eski harfler ve Osmanlıca da şarttı. Her iki dil de eski metinleri okumak için bir gereksinimdi. Ben Latince'yi seçtim; nitekim konuşamasam da, bugün kendi alanımdaki İtalyanca ve Fransızca metinleri de okuyup anlayabiliyorum.

Tiyatro konusunda da bir kazının yerini saptamak için çeşitli dillerde yazılmış tarihler dışında, gezi notları büyük rol oynar. Ayrıca arkeolojik kazılardan elde edilmiş bilgiler araştırmanın yönünü gösterebilir. Örneğin, *Gölge Tiyatromuz* üzerinde çalışırken, aklıma hep bir şey takılıyordu: Gölge oyununda, Karagöz ve Hacivat tasvirlerinin giysileri dışında diğer tiplerin giysileri dönem giysileriyken, neden Karagöz ile Hacivat'ın giysileri farklıydı ve Osmanlı dönemi giysileri değildi? Diğer tipler Osmanlı döneminin otantik giysilerini taşırken, Karagöz ile Hacivat'ın giysileri çok değişiktir ve Osmanlı kıyafetleri değildir. Öyleyse nedir?

Yelek ve tuman aynıydı. Şimdi akla şu soru geliyor: 16. yüzyılın başlarında, hayal ustaları bu kabartmalardan etkilenmiş olabilirler miydi? Bu yalnızca bir saptama. Kanıtlanması oldukça zor; ama bilmekte de yarar var. Ekrem Akurgal bu düşüncemle çok ilgilendi. Çünkü İbn Battuta'nın 11. yüzyılda gölge oyununu Cava'dan Mısır'a getirmeden çok önceleri, Anadolu'da bir gölge oyunu geleneği olabileceğini belirtti.

Ayrıca arkeoloji yoluyla birçok eski uygarlığın yaşayış tarzları, töreleri, inanışları da ortaya çıktığından, bu bilgi biz tiyatro araştırmacıları için de önemli bir kaynaktır. Antik kültürlerin araştırılmaları konusunda gezi notları kadar, arkeoloji kitapları ve bültenleri, tiyatro araştırmaları açısından, benim için çok zengin bir kaynak oluşturmuştur. Hatta şunları da söyleyebilirim: Az da olsa, eğer arkeoloji sertifikası almamış olsaydım, bazı eski kültürler hakkında bir bilgim olmayacaktı. Bu yüzden, bir tiyatro adamı olarak arkeolojiye çok şey borçluyum.

Böylece pazartesi söyleşilerinden birinde daha buluşmuştuk. Daha önceleri Suat Taşer'in Konak Sahnesi'nde başlattığı bu gelenek, bir süre Cengiz Yılmaz'ın müdürlüğünde sürdürülmüş, son olarak da Tayfun Erarslan'ın müdürlüğü ve Yaşar Ürük'ün düzenlemesiyle gerçekleştirilmişti. Devlet Tiyatroları'nın repo günü olan pazartesi günlerinin halka açık, onların da ilgilerini çekebilecek konulara ayrılması, bence yararlı bir kültür hizmetidir.

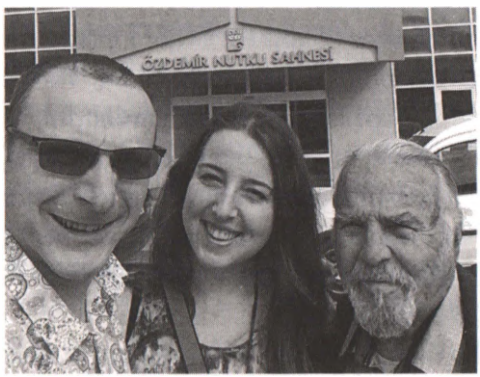
Avustralya'dan gelen yeğenim

Kardeşim Babür, konservatuvardan sonra sinemayla ilgilendiği için ABD'ye gitmiş ve New York'ta tanıştığı bir Amerikalı kızla 1950'li yılların sonunda Ankara'da evlenmişti. Düğüne kızın ailesi de gelmiş ve görkemli bir düğün yapılmıştı. Babür sonra Güney California Üniversitesi'nde Sinema Bölümü'ne kaydolmuş, kıyamet de bundan sonra kopmuştu.

Kızın babası zengin bir borsacı olduğundan damadının, yani Babür'ün de bu alana kaymasını istiyordu. Babür de kayınbabasını kırmamak için, kendi huyuna hiç mi hiç uymadığı halde, bir iki yıl bu işe girdi ama aklı

Sophie, ben, Hülya, Zeynep, Kerim, Bostanlı'da bir kafede.

Kerim, Sophie ile Özdemir Nutku Sahnesi'nin önünde.

hep tiyatro ve sinemada kaldığından bir süre sonra bu işi bıraktı ve kayınbabasıyla arası iyice açıldı. Bu da kısa bir süre sonra boşanmasına neden oldu.

Bu arada, Rana adını verdiği bir kızı, Suzan ve Kerim adını verdikleri ikizleri oldu. Çocuklar büyüdü; Rana piyanist oldu, Kanada'ya gitti. Suzan evlenip Yeni Zelanda'ya, Kerim de evlenerek Avustralya'ya yerleşti. Babür, hayattayken, çocuklarıyla bir iki kez buluşabildi; çünkü her biri

dünyanın çeşitli ülkelerine dağılmışlardı. Kardeşim, 2000 yılının mayıs ayında vefat ettiğinde mirası büyük zorluklar çıkarmıştı.

2015 yılının nisan ayında Kerim'den bir mektup aldım. Türkiye'deki ailesini, soyağacımızı merak edip bizi yakından tanımak istediğini, önce İstanbul'a sonra da İzmir'e geleceğini bildiriyordu. Doğrusu çok memnun olmuştum. Nisan sonuna doğru İstanbul'da büyük kızım Elif'le buluştu; birlikte birkaç gün geçirdiler. Sonra İzmir'e geldi. Çok sıcakkanlı, sanki kırk yıldır tanışıyormuşuz gibi, sevimli ve güzel kızı Sophie'yle bizi çabucak kendine ısındırdı. Ayrıca ailemiz hakkında o kadar çok bilgisi vardı ki doğrusu buna hem şaşırdım hem sevindim.

İzmir'i gezmekten başka, Efes, Didim, Pamukkale, Priene ve Bergama'yı da görmek istedi. Ayrıca peri bacalarını merak ediyordu. Kısacası kaldığı bir hafta içinde gezip durdu. Herkesle çok kolay iletişim kurduğundan ve biraz da Türkçe bildiğinden, bazı yerlere sadece kızıyla gitti. Amcası olarak onu bazı yerlere de ben götürdüm. Türkiye'ye olan ilgisi, buradaki ailesini merak etmesi doğrusu beni çok memnun etti.

Kim bilir onu bir daha ne zaman görürüm, bilemiyorum. Bir aile fotoğrafını çerçeveletip salonumuza getirip koydu. Belki de bu tavrıyla onları hep hatırlamamızı istemişti. Kerim ve kızı gerçekten özlenecek insanlar, son gün evimizin karşısındaki Olten Flarmoni'nin kuruluş günüymüş; hem güzel bir kokteyl vardı hem sokakta müzik yaptılar. Bu onların çok hoşuna gitti. İzmirli bir işadamının eşiyle birlikte kurduğu böyle önemli bir kuruluşun, diğerlerine de örnek olmasını diliyorum. Sonra onları yolculadık. Çocukların her biri uzak ülkelerde, onlarla sadece internet yoluyla iletişime geçebiliyorum.

Kıyı Ege ve Ege Tiyatrolar Birliği 7. Tiyatro Buluşması

85. yaşıma girdiğim ocak ayını, dersler ve konferanslar dışında, önemli bir etkinlikle bitirdik. 8-10 Ocak 2016 tarihleri arasında, Kıyı Ege ve Ege Tiyatrolar Birliği 7. Tiyatro Buluşması'na Hülya'yla birlikte davet edildik. Menemen Belediyesi'nin desteğiyle yürütülen bu birliğin koordinatörü yine Metin Güler'di. Bu kez buluşma, Söke Belediyesi'nin ev sahipliğinde yapıldı. Ege'den çeşitli amatör toplulukların oyunlarını sergilediği bu buluşma çok güzel geçti. Özellikle, genç tiyatro meraklılarının coşkusu beni çok mutlu etti. Tiyatronun o iyileştirici gücü bu gençleri karamsarlıktan çıkarmış ve umut dolu bir gelecek için tiyatro eylemine itmişti. Bir şeyler kapmak için gençler toplanmış, çevremizi sarmış, bize sorular yöneltiyorlardı.

Birlik, bizden birer konuşma yapmamızı istemişti. Ben, "İkinci Dünya Savaşı Sonrası Tiyatrosunda Yeni Yönelimler" başlıklı özet bir konuşma yaptım. Bu konuyu bölümde iki yarıyılda ders olarak veriyordum. Yarım saatlik bir konuşmada konuyu özetleyerek ana çizgileri içinde belirttim. Biraz da performans sanatı ile tiyatro arasındaki anlayış farkı üzerinde durdum. Tiyatronun insan merkezli

Söke Buluşması'nda Hülya konuşmasını yaparken.

tutumuna karşın, performans sanatında insanın genellikle bir nesne olarak ele alındığını örneklerle gösterdim.

Benden sonra Hülya, Türk tiyatrosu üzerine konuşarak örnekler gösterdi. Günümüz tiyatrosu dramaturgisinden ve çağdaş dramaturgi anlayışından söz etti. Bu kapsamda "Düş Dramaturgisi"nin ne olduğunu açıkladı. Yeni oyunların yazılması, yeni metinler konusunda bazı ipuçları verdi.

Bu konuşmalardan sonra bir sürpriz geldi. Gençler, benim 12 Ocak'ta doğduğumu bildiklerinden doğum günüm için bir pasta getirmişlerdi. Böylece, 85. doğum günümü Söke'de kutlamış olduk. Elbette mutlu oldum ve bu kadirbilirliklerinden dolayı onlara teşekkür ettim. Bu buluşma güzel bir törenle sona erdi.

İzmir'e döndüğümde elime, Nazif Uslu'nun çıkardığı *Tiyatro* gazetesinin yeni basılan sayısını tutuşturdular. Doğru, bu zamanda gazete dergi çıkarmak oldukça riskli ama böyle özverili, gözüpek insanlar da var. Nazif'i bu girişiminden dolayı kutladım. Yüksek lisans öğrencimiz Ceren Olpak'ın benimle daha önce yaptığı uzun söyleşi de bu dergide çıkmıştı.

Meğerse yüreğim yorulmuş da haberim yokmuş

Şubatın ilk haftasına girdiğimde, göğsümde bir baskı hissettim. Hiç vesveseli olmadığım için pek aldırmadım. Yaşamım boyunca ilaç almayı hiç istememişimdir. Ama bu baskı iki gün daha sürünce, durumu Hülya'ya açtım. Hülya, kendisi dışında başkalarının hastalıkları konusunda çok telaşlıydı. Hele hiçbir şeyden şikâyet etmeyen benim bu açıklamam üzerine, "Hemen Acil'e gidiyoruz" dedi.

"Dur bakalım, o kadar telaş etme" dememe kalmadı, o montunu giymiş beni bekliyordu. Ben yine kendimden emin, istemeyerek giyindim. Yakınımızdaki Başkent Hastanesi'nin Acil Servisi'ne gittik. Belli muayenelerden sonra bana bakan genç doktor, kan değerlerimin yüksek olduğunu saptadı ve beni bir ambulansa koyup onayımızı aldıktan sonra, İzmir'deki Atakalp Hastanesi'ne sevk etti. İlk kez bir ambulansa bindiğim için bu bana heyecan verdi. Hastanede üç doktorun gözetiminde anjiyo yapıldı ve üç damarımın da yüzde 80-85 oranında tıkalı olduğu anlaşıldı, bir damarıma ulaşılamadığı için ameliyata karar verildi. Nedense, huyum gereği çok heyecanlı biri olduğum halde, böyle durumlarda çok soğukkanlı oluyorum. Bu, bana yeni bir serüvenmiş gibi geliyordu.

1983 yılında İstanbul'dan İzmir'e arabamla gelirken Saruhanlı'nın oralarda bir benzinciden çıkışta topunun arkasında koşan bir çocuğu ezmemek için direksiyonu kırdığımda, beyaz Passat'ımın tekerleklerinin cürufa gelmesi nedeniyle sol yandaki, iki metrelik bir hendeğe düşüp iki-üç takla atmıştım; araba da tersyüz dönmüştü. Arabanın içinde tepetaklak bir yarasa gibi kemerime asılı kalmıştım ve o durumda beni bir gülme almıştı. Kemer dolayısıyla burnum bile kanamamıştı. Benzinciden birileri koşup gel-

miş, beni o durumda görmüşlerdi. Gelenler arabayı düz çevirdiler, bir traktörle benzinciye çektiler. Arabanın sadece çamurlukları ezilmişti, tavanında bir şey yoktu. Motor yağı boşaldığı için arabaya yağ koyup İzmir'e ulaştım. Hiç telaşlanmamıştım, hiç de korkmamıştım. Bu kaza da bana değişik bir serüvenmiş gibi gelmişti.

İşte aynı soğukkanlılıkla valizimi hazırladım ve bana verilen tarih olan 17 Şubat Perşembe günü ameliyatım için hastaneye gittim. Beni ameliyat edecek olan karizmatik ve yakışıklı Doktor Şekip Kâzım Çelik, bana ameliyatın nasıl yapılacağını önceden anlatmış, ben de ona saçma sapan bir soru sormuştum:

"Doktor Bey, kalbi yerinden çıkartıyor musunuz?"

Doktor güldü: "Olur mu öyle şey! Kalbi makineye bağlayacağız, yerinde duracak."

Sorduğuma pişman oldum ve biraz da utandım. Doğrusu, doktoruma güveniyordum; başka kalp doktorları onun için çok güzel şeyler söylemişlerdi: "Şekip Bey'in eli çabuktur ve çok iyi bir operatördür" demişlerdi.

Saat 9:20'de beni ameliyata aldılar. Ben astral bir yolculuğa çıkacağımı sanıyordum ama hiçbir şey olmadı, hiçbir şey de anımsamıyorum. Ertesi gün, kendimi bir odada yatakta buldum. Dr. Şekip geldi, hatırımı sordu.

"Gayet iyiyim doktor."

"Bacağınızdan aldığımız damar delikanlı damarı gibiydi, bize hiç güçlük çıkarmadı. Ağrınız sızınız var mı?

"Hayır."

"Bu çok iyi."

Bir süre benimle kaldıktan sonra, "Yine geleceğim" diyerek başka hastalarına gitti.

Sağ bacağım için pansumana geldiklerinde yeni bir şey öğrendim. Meğer altmışlı yaşlardan itibaren bacakta

yedek damarlar oluşurmuş. Odama geçtiğim ilk günden itibaren bir psikolog hanım gelip benimle konuşuyordu. Ameliyattan sonra bu şartmış. Ama benim öyle depresyona uğramış bir durumum yoktu. Bereket genç psikolog hoş ve sevimli bir kızdı ve çok sabırlıydı. Ben de aynı sabrı göstermek zorunda kalıyordum.

Sadece bir kusurum vardı. Canım yemek istemiyordu. Özellikle, hazırlanmış etli yemeklerden ve sebzelerden tiksiniyordum. Oysa iyi yemem gerekliymiş. Bunun üzerine, içi vitamin dolu "mama" dedikleri bir sıvıyı içirmeye başladılar. Odama gelişimin beşinci günü, her gün çok ziyaretçim olduğu halde, hastane atmosferi beni sıkmaya başladı. Doktoruma eve gitmek istediğimi söyledim. Doktor Şekip Bey, beni taburcu etmeden önce muayenelerimi yaptı, reçeteye bir sürü ilaç yazıp eve gitmeme izin verdi ve bundan sonra kontrollere gelmek zorunda olduğumu da belirtti.

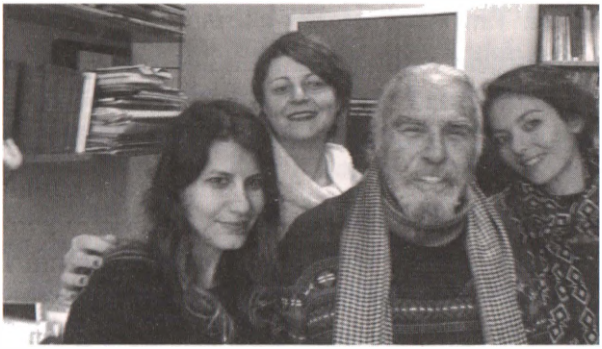
Eve dönünce moralim iyice düzeldi. Bir süre sonra yemek yemeye başladığımda 20 kilo vermiş olduğumu gördüm. Göbeğim gitmiş, gençlik yıllarımın kilosuna dönmüştüm. Bu da beni mutlu eden bir gelişimdi. Yürümeler başlayınca kilo vermenin ne kadar rahatlatıcı bir şey olduğunu anladım. Düşmeyeyim diye büyük dikkat gösteriyordum. Ama bir gün, parkta dolaşırken bana destek veren Mualla Hanım'ın koluna girmediğim için zeminin bozuk olmasından dolayı düştüm; kırılan gözlüğümün camı alnımı yardı. Parkta bulunan birkaç genç gelip beni yerden kaldırdılar ve bir banka oturttular; bir başka genç ambulansa telefon etti. İkinci kez ambulans seferim başladı. Devlet Hastanesi'nde alnıma yedi dikiş atıp bandajladılar. Böylece, ameliyat sonrası aylar içinde yürümelerde daha dikkatli davranmaya çalıştım.

Bu olayın en güzel yanı, öğrencilerimin, hatta ebeveynlerinin beni ziyaret etmeleriydi. Telefonla arayanlar içtendiler. Genellikle, ne zaman beni evde ziyaret edebileceklerini Hülya'ya soruyorlardı. Bir süreliğine doktor bu ziyaretleri yasakladığı için, iki buçuk ay kadar evdekilerden başka kimseyi görmedim. Hastanede de "geçmiş olsun"a gelenler için Hülya, odanın girişine bir defter koymuş, gelenlerin oraya bir şeyler yazmalarını istemişti. İstanbul'dan büyük kızım gelmiş, küçük kızım da her gün işinden çıkıp gelerek beni ziyaret etmişti.

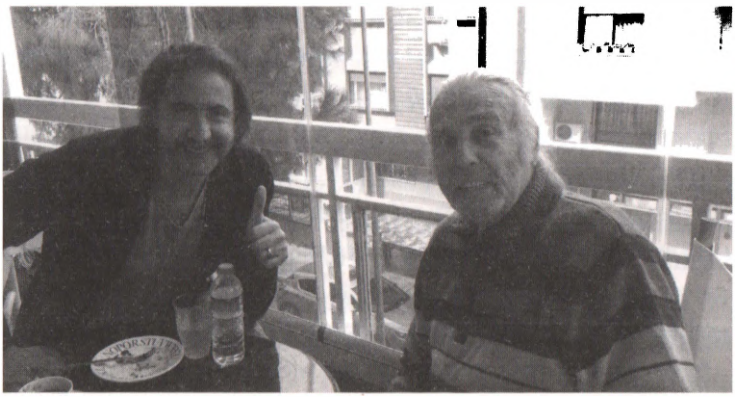
Sevgili Gürol Tonbul'un haber aldığı andan itibaren koşuşturması, her gün beni ziyaret eden Başak Sakızlıoğlu'nun bana kilo aldıracak yiyecekler getirmesi, Nazan, Zafer ve Memetcan'ın ziyaretleri, Aslıhan Ünlü ve Bahar Akpınar'ın ziyareti, ameliyatım sırasında kapıda bekleyen Gizem Elif Asil, evini bize açıp yakında oturuyorum diyen Nesrin Kültür Kiraz ve yakında olması nedeniyle her gün TRT'den gelen Sevim Özkal ve Aygül Ordu, Karşıyaka Belediye Başkanı'nın yolladığı çiçekler ve en çok da DTCF hocalarının Selda Öndül'ün başkanlığında geçmiş olsun dileklerini ilettikleri o kocaman çiçekler... Kötü ve iyi günlerde hep yanımızda olan sanat dostu Seval Deniz Karahaliloğlu... Saymakla bitmeyeceğini düşünüyorum.

Ben, şanslı ve mutlu bir insanım! Bunu bir kez daha söyleme gereğini hissettim. Bölümden bazı öğretim elemanlarının dışında tiyatrodan dostlarımız, İstanbul'dan mezunlarımız geldi. Bu uzun ev hapsim sırasında, bacağım ve göğsümdeki yaraların iyileşmesi gerektiği için her şeyden uzak kalmıştım, sıkılıyordum.

Bir gün sabah erkenden kapı çaldı ve kapının açılmasıyla birlikte, içeriye koşarak Hakan Meriçliler girdi ve salonda oturduğum koltuğun önüne gelip diz çöktü, elleri-

Doktora öğrencilerim Funda Sakaoğlu Eryek, Ezgi Deniz Alpan ve Zeynep Ergüven ile.

Hakan Meriçliler ve Özdemir Nutku.

me sarılıp "Hocam senin için İstanbul'dan geldim. Babama bile haber vermedim" dedi. O kadar mutlu oldum ki tüm yasakları unuttuk o gün için, Hülya'nın arkadaşı Gül her gün gelip halimi soruyordu. Yine bir gün tanımakta zorlandığım upuzun sakallarıyla Nezih Işıtan Ankara'dan geldi. Bir başka gün de Murat Zubi İstanbul'dan geldi. Böylece zorlu günler geldi, geçti.

Ameliyat, benim için bu olayın en kolay yanı oldu. Zor olan, ameliyattan sonraki aylardı. Bir yıl sonra toparlan-

ma başlıyor. Tam olarak toparlanma ise beş yılı buluyor. Ben şu anda hâlâ toparlanma sürecindeyim ve ilaçlarımı almaya devam etmek zorundayım. Ama bu benim yazıp okumam, etkinliklere ve tiyatrolara gitmem için engel oluşturmadı.

Hatta diyebilirim ki bu zorlukları atlatmam için, o sıralarda Güzel Sanatlar Enstitüsü müdürlüğünü yürüten Prof. Dr. Fırat Kutluk'a, doktora derslerinden geri kalmamak için üç doktora öğrencimi, her hafta eve göndererek ikinci yarıyılı tamamlamamı sağladığı için müteşekkirim. Çünkü eğitim kesintiye uğramaması gereken bir şeydir. Bu konuda alınacak önlemlerin kişilerin inisiyatifinde olduğunu düşünüyorum. Böylece, her hafta derslere devam eden üç doktora öğrencim Ezgi Deniz Alpan, Zeynep Nazlı Ergüven ve Funda Sakaoğlu Eryek'in, bu güzel kader birlikteliğini her yıl geleneksel buluşmaya çevirmeleri, o günleri paylaşmanın getirdiği bir vefaya dönüştü. "Çukutala" denilen mekânda her yıl geleneksel buluşmamız ve doğum günü kutlamalarımız devam etmekte, üstelik sonuncusunu da Funda'nın açtığı atölye evde yapmamız çok hoştu.

İki ödül

Ankara Sanat Kurumu Başkanı H. İlker Çetin'den, 1 Nisan 2016 tarihli bir yazı aldım. Bu yazıda şöyle deniliyordu: "Sanat Kurumu'nun 4 Mart 2016 tarihli toplantısında, 2015 yılı Onur Ödülü'nün tarafınıza sunulması kararlaştırılmıştır. Sizi kutluyor, üstün hizmet anlayışı ile bugüne kadar yaptığınız çalışmalar ve özgün eserleriniz ile tiyatro sanatına yaptığınız önemli ve değerli katkılarınız için size şükranlarımızı sunuyoruz."

Bu yazıda ödül töreninin 18 Nisan 2016, Pazartesi günü, saat 19:00'da Türkiye Barolar Birliği'nde yapılacağı belirtildikten sonra birliğin adresi veriliyordu. İlker Çetin'i tanımış olsaydım, bunun 1 Nisan şakası olduğunu sanabilirdim; çünkü yazı 1 Nisan 2016 tarihini taşıyordu. Karar 4 Mart 2016 tarihinde alınmıştı, ama 2015 yılına ait bir ödüldü. Bu ödülü, benim namıma, Ankara'da yaşayan mezun öğrencim Metin Bilgin aldı, ben ameliyattan sonra dinlenme dönemindeydim. Henüz evden dışarı çıkma iznim yoktu.

İkinci ödül, Kıyı Ege ve Ege Tiyatrolar Birliği'nin desteğiyle, İzmir'in aydınlık bir ilçesi olan Salihli Tiyatro Festivali'nde verilen Dionysos Ödülü'ydü. Bu festivalin büyük zorluklar ve ekonomik açmazlara rağmen inatla yürümesi, pedagog öğretim elemanı Rasim Aşın'ın gayretleriyledir. Ödülü bu kez salt bana değil, Hülya'yla ikimize vermek üzere tasarlamışlardı. Bu ödül, törende verilmek üzere tasarlanmış bir Dionysos büstüydü, asma yapraklarından oluşan tacıyla... Ödül töreni ve törende bir oyun izledikten sonra Doğan Yağcı ve Turan Özdemir'in de katıldığı bir akşam yemeği yedik. Anılar birbirini kovaladı, keyifli bir gece geçirdik.

Ertesi gün ben otelde dinlenirken, Hülya, Sart harabelerinin bulunduğu alanda yönetmen Faik Ertener'le ortaklaşa bir reji atölyesi yapmak ve bir yazarlık söyleşisi gerçekleştirmek üzere otelden ayrıldı. Ben de gençlerle sohbet ettim. Onlar bana sorunlarını ilettiler, ben de düşüncelerimi söyledim. Ne ki, ülkemizde olduğu gibi uygulamaya geçemeyince, düşünceler ne işe yarar ki? Ertesi gün İzmir'e döndük. Salihli ilçesinin bende özel bir yeri vardır. Salihli halkının "Efsane Başkan" olarak andığı Zafer Keskiner de benim için o ilçenin unutamadığım simgesidir.

Akademik oğlumu yitirdim

2016 yılı sonunda, beni fevkalade üzen bir olay yaşadım; bir zamanlar parlak bir öğrencim, sonra da başarılı ve üretken bir meslektaşım Prof. Dr. Ertan Yılmaz'ı yitirdik. 17 Aralık Cumartesi günü onun ölüm haberini alınca çok sarsıldım, o savaşçı Ertan bir yıldır mücadele ettiği hastalığını yenememişti. Film Tasarımı Bölümü'nün başında güzel işler yapıyor, kitaplar yazıyordu. Sağlam bir araştırmacı, iyi bir yazar ve başarılı bir çevirmendi. Bir zayıf noktası, çok duyarlı olmasıydı. Dostlarını, öğrencilerini kollar, onların incinmelerini istemezdi. Başkalarının dertleri onun dertleri oluverirdi. O, benim akademik oğlumdu.

Ertan, kısacık yaşamına, telif ve çeviri 24 kitap sığdıracak kadar çalışkan ve üretken bir akademisyendi. Mesleki birikimiyle, öğrenciler için hangi kitapların çevrilmesi gerektiğini bilecek bilgiye ve öngörüye sahipti. Sinema alanında çevirdiği kitapların hepsi öğrenciler için başucu kitaplarıdır.

Onun iyi bir eğitimci oluşu da eğitimin azarla değil, sevgiyle verilebileceğinin bilincinde olmasına dayanır. Bilgisini aktarırken öğrencileri küçümseyerek değil, onlara bir öğretmenin olumlu davranışıyla yaklaşırdı. Bu bakımdan bana göre iyi bir bilim insanı olduğu kadar, iyi de bir eğitimciydi.

Onun sevgiyle yaklaşımına bir örnek de şudur: 2000'lerin başında gerek bölüm başkanlığının Hülya için kadro talep etmemesi, gerek rektörlüğün söz vermesine karşın çıkan ilanda yine kadronun yer almaması üzerine Hülya, dönemin rektörü Prof. Dr. Emin Alıcı'nın yılbaşı resepsiyonuna katılarak durumunu konuşmak istemişti. Prof. Dr. Özcan Dora ve Ayşın Dora'nın yanındayken rektörle

konuşma fırsatı bulsa da sinirleri gergin olduğu için hemen kokteylden ayrılmaya karar verir.

Sabancı Kültür Merkezi'nin merdivenlerinden gözyaşları içinde inişini o kalabalıkta hiç kimse fark etmezken, Ertan koşup merdivenlerde Hülya'yı yakalayarak "Hocam, lütfen üzülmeyin, her şey düzelir. Özdemir Hoca benim babam, onun benim için yaptıklarını hiçbir zaman unutmam. Onun için de hep yanınızda olacağım" demiş.

Ertan için yaptığım önemli bir şey yoktu; Sinema Bölümü'nün başkanlığını yürüttüğüm dönemde asistan alımında siyasi bulunan iki kişiden biri Ertan'dı ve ben de onun bizim için değerli bir eleman olduğunu anlatmış, onu bölüme kazandırmıştım. Diğer arkadaş alınamamış ama sonradan ünlü bir dizi yönetmeni olmuştu. Bu tür olaylarda her zaman danışma fırsatı bulduğum değerli dostum avukat Güney Dinç'i de burada rahmetle anmak isterim.

Ertan için fakültede yapılan törende, o kadar üzüntülüydüm ki zar zor konuşabildim. Ertan'ın üniversiteye girişinden profesör oluşuna kadar geçen süreci yakından izledim. O, mert, zeki ve üretken biriydi. Ertan'ın yeri bende başkaydı. Ölümü benim için çok büyük bir boşluk. Duyduğum an evladım öldü, diye ağladım. Mezarlığa gidemedim. Onun gömülüşüne katlanamazdım.

Oysa yaşam durmuyor; evren, galaksiler, yıldızlar ve gezegenler mola vermeden hareket ediyorlar. Evrende de yıldızların biri ölür, kara delik olur, öteki gelişerek yeni bir dünyayı, yeni bir hayatı başlatır. Doğanın en kesin yasası bu değil mi! Ölüm olmasaydı, yaşam olur muydu? Bu sürekli bir çevrim, durmadan dönen bir çark! Ama sallapati bir çark; hiçbir değerlendirmesi olmayan, yararlı yararsız önüne çıkanı alıp ötelere fırlatan bir çark!

Marlowe çevirileri

2016 yılı Marlowe çevirilerinin yılı oldu. 39 yaşında bir meyhane kavgasında, sağ gözünden bıçaklanarak öldürülen Christopher Marlowe'un yalnızca yedi tiyatro yapıtı vardır. Shakespeare'le aynı yıl doğduğu için Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Hasan Âli Yücel Dizisi için onun da oyunlarını çevirmemi istemişti. Ben de 2015 yılı, yaz tatilinde, bu yedi oyunu da çevirmiştim. Bunların üçü, *Kartaca Kraliçesi Dido*, *Paris'te Katliam*, *Maltalı Yahudi* 2016 yılında basılıp satışa sunulmuştu. O yıl bir de Shakespeare'in John Fletcher ile yazdığı *Çifte İhanet ya da Dertli Âşıklar* adlı oyununu çevirmiştim. Marlowe'un dördüncü oyunu *II. Edward* 2017'de basıldı. *Timurlenk*'in iki bölümü de 2018'de basılıp satışa sunuldu. *Dr. Faustus*'un basılışı ise 2019 yılına kaydı.

Onur üyelikleri

10 Ocak 2017 tarihli ve Tiyatro Eleştirmenleri Birliği Başkanı Ragıp Ertuğrul'un imzasıyla, antetli kâğıda yazılmış bir mektup aldım. Mektup şöyleydi: "Sayın Özdemir Nutku, UNESCO'ya bağlı Uluslararası Tiyatro Eleştirmenleri Birliği, Türkiye Merkezi'nin (TEB) kuruluşundan bu yana, hem dernek faaliyetlerine aktif katılımınız hem tiyatro eleştirisi alanındaki akademik çalışmalarınızın yanı sıra, uzun soluklu emek ve katkılarınızdan dolayı Birliğimiz Yönetim Kurulu'nun 01.08.2016 tarih ve 86 no'lu kararıyla yeni ihdas edilen Tiyatro Eleştirmenleri Birliği'nin Onur Üyeliği'ne kabulünüzden mutluluk duyuyoruz. Onur Üyeliği'ni kabulünüz bizi ziyadesiyle memnun edecektir."

Bu uluslararası birliğin kuruluşundan beri üyesiydim. Yönetim kurulunun bana onur üyeliği vermesi elbette çok hoşuma gitti. Kendilerine çok teşekkür ederim. Ödül töreninden ayrıca söz edeceğim.

Devlet Tiyatrosu sanatçısı ve İzmir Araştırmalar Derneği'nin başkanı, Yaşar Ürük ve yönetim kurulu üyeleri Osman Akbaşak, Filiz Güleç, Çağrı Gruşçu, M. Hakan Cevher imzalarıyla bana verilen "Onur Üyeliği" sertifikası da vefa gecesinin ardından beni mutlu etti. Bu dernek

İzmir'e ilişkin çeşitli konularda söyleşiler, konferanslar, paneller ve bilgi gezileri düzenleyen ciddi bir dernekti. Bu yüzden, derneğin "onur üyesi" olmam benim için manevi bir kazanç oldu. Fuar Anemon Oteli'nin teras katında yapılan bir kokteylle rozet ve onur üyeliği sertifikaları verildi. Ancak onur üyeliğini alan birçok kişinin arasında yer alan dostum Ümit Tunçağ'ın, bu kadar başarılı kadının olduğu bu kentte bu payenin neden sadece erkeklere verildiğini sorması da geceye renk katan bir soruydu bence.

Üçüncü onur üyeliği, 22 Kasım 2016 tarihinde, Seferihisar'ın Sığacık beldesinde kurulan Teos Yazarlarevi Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından verildi. Bu durum bana derneğin başkanı Melih Ergen tarafından bildirildi. Derneğin etkinlikleri sanat, edebiyat, felsefe, müzik, sinema, fotoğrafçılık, arkeoloji, ekoloji, mitoloji, tarih araştırmaları, atölyeler (çini-seramik-tahta oymacılık), çocuklara yönelik masal atölyeleri ve yaratıcı yazarlık kurslarını kapsıyordu. Bu etkinlikler için güzel bir binası ve beş yıldızlı otel odaları ayarında bilgisayarlı dört odası, restoranı, kitaplığı, toplantı ve konferans salonları vardı. Seferihisar'ın vizyonu olan, örnek belediye başkanı Tunç Soyer'in desteğiyle kurulmuş bir dernekti.

Bu etkinlikler dışında, yazarları davet ederek yapıtlarını burada üretmeleri derneğin amaçlarından biriydi. Melih, bizim verdiğimiz tarihler olan 17-20 Mayıs günlerinde bizim orada kalmamızı istedi. Biz de bu güzel manzaralı yerde kalmak üzere Hülya'yla oraya gittik. Binanın bulunduğu yer bir tepe üzerindeydi ve Sığacık Körfezi'ne bakıyordu. Program şöyleydi: Perşembe varış, akşam Çağan Irmak Kültür Merkezi'nde Tiyatro 4 tarafından *Shakespeare Öldü, Aş Bunları* adlı oyun sergilenecek. Cuma, dinlenme ve çalışma günü. Cumartesi, Hülya ve ben, gelen-

lerle tiyatro üzerine bir söyleşide bulunacağız. Pazar günü İzmir'e döneceğiz. Bu program aynen gerçekleştirildi.

"Vefa İstasyonu"

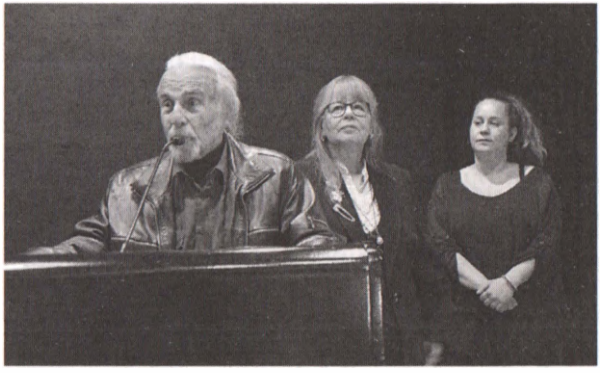
12 Ocak 2017'de 86 yaşıma bastım, içim sonsuz bir sevinçle doldu; çünkü ayaktaydım, enerjim yerindeydi ve üretmeyi sürdürebilecektim. Bu arada, Tiyatrohane okulu ile tiyatrosunu kuran mezunumuz Erk Bilgiç ile eşi Melike benim adıma bir yunus evlat edinerek doğum günümü kutlamışlardı. Ne iyi, bir de yunus çocuğum olmuştu.

Bir ay önce Osman Akbaşak telefon edip 25 Ocak 2017'de Konak Belediyesi'nin katkılarıyla Emek-Edebiyat Buluşması'nın ocak ayı konuğunun benim olacağımı haber vermişti. "Vefa İstasyonu" kapsamında benimle bir söyleşi yapıp bunu videoya çekeceğini de haber vermişti. Osman Akbaşak tanınmış kişilerin fotoğraflarını içeren önemli bir belgeliğe sahipti ve bunu severek yapıyordu. "Vefa İstasyonu"na destek verenlerden biri de Türkiye Yazarlar Sendikası İzmir Temsilciliği'ydi. Ayrıca Konak Belediye Başkanı Sema Pekdaş'ın desteği ayrı bir anlam taşıyordu. Hepsini minnetle anıyorum. Bu etkinlik, Alsancak'taki Türkân Saylan Kültür Merkezi, Nevzat Benal Salonu'nda düzenlendi.

25 Ocak'ta düzenlenen töreni Yunus Bekir Yurdakul yönetti. Her zamanki gibi, güzel konuşmasıyla töreni açtı. Bölümden, o dönemde sahne dersi alan öğrencilerim, daha sonra da geçmişte öğrencim ve şimdi de meslektaşlarım olan Prof. Dr. Murat Tuncay, Doç. Dr. Özlem Belkıs ve yine öğrencim olan, Devlet Tiyatrosu sanatçısı ve eğitmenimiz Gürol Tonbul konuştular; ayrıca o yıl mezun olacak oyunculuk dördüncü sınıf öğrencilerinden Akın

Sahneye çıkmadan önce Şadan Gökovalı dostum hep yanımızda.

Törende konuşurken, kızım Zeynep, Hülya ile.

Berk Sağıroğlu, Burak Talı, Çağla Nefesoğlu ve Özgür Molla şiirlerimi okudular. Murat ve Gürol güzel birer değerlendirme konuşması yaptılar. Özlem Belkıs akademisyen olarak titiz bir yaklaşımla benim akademik yanımın değerlendirmesini yaptı.

Bana sıra geldiğinde, bütün dostlarıma ve öğrencilerime teşekkür ettikten sonra, "Özdemir Nutku'ya Yakından Bakmak" başlığını koydukları bu etkinliğin başlığına gönderme yaparak, "Bakmak yetmez, tanımak, anlamak gerekir" diye başladığım konuşmayı şöyle bitirdim:

Uzaktan bakanlar beni kolejli olarak bildiklerinden, burnu büyük biri sanıyorlar. Oysa değilim! Benim için yapılan övgüler beni utandırır. Öyle alıştırılmışım. Benim için her şeyden önce önemli olan insanlıktır. Koleji bitirmeden önce, babamın ısrarıyla bir işçi atölyesinde çalışmam bana ülkemizin gerçeklerini öğretti. İnsan olan hiç kimseyi aşağı görmem. Her insan kendi çalışmasında değerlidir. Bu yüzden alçakgönüllü olmak benim ilkemdir.

Bu gecenin güzel yanı sanat merkezinin Alsancak'ın göbeğinde, Kıbrıs Şehitleri Caddesi'nde olması nedeniyle tanıyan tanımayan herkesin izleyici olarak yer alabilmesiydi. Bazı izleyiciler, toplantının sonunda yanıma gelip "Adınızı duymuştuk ama sizi tanımıyorduk, geldiğimize memnunuz" dediler. Sonra da sorular ve en çok da benimle fotoğraf çektirmeler sürdü gitti. Kendimi adeta medyatikmişim gibi hissettim.

Konak Belediye Başkanı Sema Pekdaş, o gece önemli bir toplantısı olduğu için katılamadı. Ama ilginç bir armağan göndermişti. Kutu kapağının üstündeki pirinç levhada, "Sanatımıza ve hayatımıza yaptığınız eşsiz katkılar anısına" diye yazıyordu. Kutunun içinde nostaljik bir armağan vardı: Bir tüy kalem, hokkası ve tüy kalemin yazılmadığı zaman içine konulacağı minik kadehi... Bu benim yazarlığıma nazik ve incelik taşıyan bir göndermeydi.

Bu arada *Yeni Tiyatro* dergisinin Ocak 2017 sayısında, derginin genel sanat yönetmeni Erbil Göktaş, kapağa benim fotoğrafımı koymuş ve dosya olarak sekiz sayfasını bana ayırmıştı. Çeşitli yazılarla benim 86. doğum günüm kutlanıyordu. Bu dergide Hülya Nutku'nun "Bir Ustayla Yaşamak", Efdal Sevinçli'nin, "Özdemir Nutku: Tiyatromuzun En Büyük Yazı Makinesi" başlıklı yazıları ile Erbil

Yeni Tiyatro *dergisinin Ocak 2017 sayısı.*

Göktaş'ın "Prof. Dr. Özdemir Nutku ile 86. Yaş Dönümünde" başlığıyla benimle yaptığı söyleşi de yer almıştı. Bu yazıların hepsi de çok güzeldi. Efdal Sevinçli'nin yazısı akademik ve çözümleyiciydi. Hülya'ya ise zor bir konu verilmişti; metni birlikte sürdürdüğümüz yaşam üzerineydi. Her birine teşekkür ederim.

"Sanata Evet, Saygıya Davet" Gecesi

29 Ocak 2017 gecesi beni onurlandıran bir toplantı daha düzenlendi. TOBAV'ın, Karşıyaka Belediyesi'yle birlikte düzenlediği bu gecenin adını, önceki TOBAV Başkanı ve şimdi onursal üyesi olan Tamer Levent'in –aklı başında bütün sanatçıların desteklediği– "Sanata Evet" sloganından hareketle koymuşlardı. Bu geceyi Karşıyaka Belediye Başkanı Hüseyin Mutlu Akpınar'ın danışmanı olan ve aynı zamanda TOBAV'ı temsilen, eski öğrencimiz, mezunumuz, genç yazarımız Haluk Işık düzenlemişti.

"Sanata Evet, Saygıya Davet" gecesinin sonu.

Haluk'un, gecenin düzenli ve disiplinli ilerlemesi için kâğıt üstünde titizlikle çalıştığı belliydi. Üç saat süren program çok düzenli biçimde gelişti ve sona erdi. Gece, Karşıyaka Hikmet Şimşek Kültür Merkezi'nde yapıldı.

Bu gecede çok sayıda izleyicinin dışında, sahnede beni anlatan sanatçılar da vardı. TOBAV Genel Başkanı Mehmet Yıldız, İzmir Şubesi Başkanı Hale Gökalpsezer de gelmişlerdi. Moderatör Haluk Işık'tı. Önce, GSF Sinema Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Ragıp Tarınç'ın daha önce çekmiş olduğu, sorulan soruları yanıtladığım belgeselin bir bölümü beyazperdeye yansıtıldı. Geceye geleceğini söyleyen Hakan Meriçliler ile Hüseyin Avni Danyal, hava muhalefeti yüzünden uçaklar kalkamayınca bizimle olamamışlardı ama görsel mesajlarının gösterimiyle geceye katılmış kadar oldular.

Hakan Meriçliler, yanına oğlunu almış, "baba ocağına (Bölümümüze) geldiğinde, tam oğlu yaşında olduğunu" söyleyip bir anısını anlatmıştı. Tamer Levent, Ankara

Konservatuvarı'nda hocası olduğumu ve okuma, araştırma isteğini ona benim aşıladığımı anlatıp sevgilerini iletti. Hüseyin Avni Danyal, benim de bizzat yaşadığım bir olayı anısı olarak anlattı: "Ailesinin, çocuklarının farklı bir kentte okumasına izin vermediklerini" açıklayan mektubuna karşın, benim onu "üniversiteye kabul ederek okuttuğumu, bugün ailesinin onunla gurur duyduğunu" söyledi.

Bu olay şöyle olmuştu: Bölüm hocaları toplanmış, yetenek sınavlarına giren adaylar üzerinde konuşuyorduk. Telefon çaldı, sekreterim Hanife Hanım, ekspres postayla bir mektup geldiğini söyledi. "Getirin, neymiş görelim!"

Mektubu açtım; Hüseyin Avni'nin babası, "*kazansa dahi* onu bölüme kabul etmememizi" rica ediyordu. Mektubu zarfına koydum ve üst çekmeceye attım. Elbette herkes meraklanmıştı: "Neymiş Hocam?" soruları...

"Özel bir mektup."

Herkes yine sınav sonuçları üzerinde konuşmaya döndü. Ben kendi önümdeki kâğıtlardan Hüseyin Avni'ye verdiğim nota baktım, "çok iyi" diye yazmışım, sonra fotoğrafına bakınca onu tanıdım. Bu çocuk yetenekliydi ve heba edilemezdi. Yarım saat kadar sonra sıra ona gelince, baktım herkes beğenmiş, oybirliğiyle geçti. Ama ben, bir süre daha, imzalar atılıncaya kadar bekledim. Üyelerde herhangi bir dönüş olmasın diye... İmzalar iki nüsha olarak atıldıktan sonra, tam dağılırlarken, "Bir dakika, özel mektupta ne vardı, bilmek ister misiniz?" diye sordum.

Bu sorumu kimi garip buldu, meraklı olanlar "evet" dediler. Mektubu açıp okudum. O zaman onlar da anladılar. Hüseyin'in babasına bir mektup atıp oğlunun yetenekli olduğunu, bunun heba olmamasını, ona burada bizim göz kulak olacağımızı yazdım. Nitekim onu sevgili dostumuz, fakültemizin Mimarlık Bölümü Başkanı Gür-

Cem İdiz'in bestelediği şiirlerimi Elif İdiz seslendirirken.

han Tümer'in kayınpederi okuttu ve o bunu ancak Tümer yıllar sonra vefat ettiğinde öğrendi ve Hülya'dan bilgileri alarak kendisini okutan bu beyin eşine taziyeye gitti.

Konuşmacılar; Efdal Sevinçli, Mehmet Ergüven, Metin Bilgin, Hülya Nutku, Süreyya Kilimci, Birgen Ergin ve Mehmet Yılmaz'dı. Önce moderatör Haluk Işık öğrencim olarak deneyimlerini anlattı. Gecenin sürprizleri, besteci Cem İdiz'in benim bazı şiirlerimi bestelemiş olması ve kızı Elif'in güzel sesiyle bunları seslendirmesiydi. Elif de babası gibi, çok yetenekli bir sanatçı... Daha önce de Karşıyaka Karşı Sanat Merkezi'nde düzenlenen, Cem İdiz'in İsimsiz Sahne adına moderatörlüğünü de yaptığı "Özdemir Nutku'yla Söyleşi Gecesi"nde, sevgili Elif İdiz yine İstanbul'dan gelerek bu besteleri seslendirmişti. Bu gece için de İstanbul'dan gelmesi sürpriz olmuştu. İkinci sürpriz, İzmir Devlet Operası sanatçıları Nazlı Alptekin ile Hakan Alptekin'in birer arya söyleyip bunları bana armağan etmeleriydi.

Elif'in söylediği şarkılardan biri, *Uzun Atlar Vadisi* adlı kısa bir şiirimdi:

atlar koşuyor içimde
karanlıklar ötesinden
bilinmeyen sonsuza doğru

kanat çırpıyor yüreğimde
binlerce güvercin coşkulu
binlerce silahla çevrili sevinçleri

uzun atlar vadisinden
geliyor karanlığın askerleri
akmayan ırmaklar gölgesine

balçıkla sıvanmış güneşin
ilk ışıkları gülümsüyor bilmeden
ölümün dilenci ellerine

Benim hakkımda konuşan, bir kısmı öğrencim olan sanatçılar, eğitimleri sırasında ve mesleğe atıldıktan sonraki döneme dair benimle ilgili anılarını yarı esprili yarı ciddi biçimde anlattılar. Mehmet Ergüven, Efdal Sevinçli ve Metin Bilgin yılların getirdiği bilgi, birikim ve beni tanıyor olmanın getirdiği özgüvenle çok güzel birer konuşma yaptılar. Eşim Hülya hayallerim ve düşüncelerim üzerinde durdu. Her şeyin hazır olduğu ve sadece hayata geçirilmesi gereken, emek verdiğim, İzmir Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatrosu'nun hayata geçirilmemesinden dolayı yaşadığım düş kırıklığını anlattı.

1968 ile 1972 yılları arasında, Ankara Üniversitesi DTCF Tiyatro Bölümü'nden öğrencim Metin Bilgin de oradaydı. Sınıf arkadaşlarından Mehmet Çandır'la gelmişti. Artık hepsi çoluk çocuk, hatta torun sahibi olmuşlardı. Metin ilginç bir öğrencimdi, her şeyi en iyi şekilde

yapmak için özveriyle çalışan, dikkatli bir insandı. Bu huyunu mezun olduktan sonra tiyatro yaşamında da sürdürdü. Öğrencilerime, dostlarıma ve meslektaşlarıma benim için söyledikleri güzel sözler için minnettarım. Böyle insanlar var olduğu için, yaşamanın güzel olduğunu bir kez daha hissettim.

Tam da bu hisleri taşırken, ertesi gün, 30 Ocak 2017 tarihli, "acele" ibareli yazıyla üniversitede dışardan ders veren hocaların görevlerine son verilmesi sonucunda yedi kişi fakülteden ayrılmak zorunda kaldık. Bu da hayatın ironik bir rastlantısıydı. Üniversite kapılarını bizlere kapatmıştı. Düşük ders ücreti bence tasarruf tedbiri adı altında bahaneydi.

Muhsin Ertuğrul'u anıyoruz

Beşiktaş Belediyesi'nin düzenlediği "Ustalara Saygı" etkinlikleri kapsamında Muhsin Ertuğrul'u anmak üzere, dostum Hayati Asılyazıcı'nın organize ettiği 27 Şubat 2017 akşamı düzenlenen gece için belediyeden aldığımız davet üzerine Hülya ve ben İstanbul'a gittik. O akşam konuşmalarımızı yaptık. Hayati'nin bu geceyi organize etmesinde katkısı olan Asuman Karasabanoğlu ve oğlu İhsan gibi değerli insanlarla tanışmak benim için önemliydi. Onlarla gece otelde oturup uzun uzun sohbet ettik. Sonradan İhsan bizi İzmir'de de ziyaret etti.

Konuşmacıların arasında bulunan Ahmet Levendoğlu'yla dostluğum Ankara yıllarına dayanır; onun tutarlı kişiliğine, sanat konusundaki duyarlılığına saygı duyarım. Hayati Asılyazıcı hümanist kişiliği, değer bildiği insanları tanıtmadaki azmiyle hep mücadele vermiş bir insandır. Sinema eleştirmeni Engin Ayça ve oyuncu Cüneyt Yalaz

Özdemir Nutku ve Ahmet Levendoğlu, 2008.

Beşiktaş Belediyesi'nin düzenlediği Muhsin Ertuğrul'u Anma Gecesi 1 Mart 2017.

da konuşma yaptılar. Rahatsızlığı nedeniyle geceye katılamayan Ayşe Emel Mesci'nin M. Ertuğrul'la ilgili anılarını Hülya okudu.

Gecenin sonunda Beşiktaş Belediye Başkanı Murat Hazinedar'ın eşinin elinden Muhsin Ertuğrul'un anısına "Ustalara Saygı 2017" çok şık bir katılım heykelciği aldık. Gecenin sonunda hem bizleri hem hocaları Ahmet Levendoğlu'nu görmek için gelen Tamer Levent ve Levent Öktem'i görme, hem de Oktay Korunan'la sohbet etme fırsatı bulduk. 28 Şubat'ta verilen kokteylde birçok dostumuzla birlikteydik. Ahmet Levendoğlu'yla tekrar buluş-

tuk. Ayrıca Faik Ertener, Nurhan Tekerek, Yetkin Yüksel, Nurhan Uslu ve Emine Güngör'le sohbet ettik.

Bölümde olup bitenler

Ankara Üniversitesi'nden Ege Üniversitesi'ne profesör olarak gelmiştim. Türkiye'nin ilk Güzel Sanatlar Fakültesi'nin kurucularından biri olma onuruna eriştim. Tiyatro Bölümü'nü kurdum, geliştirdim. Zorunlu emekliliğim geldiğinde, bölüm, Türkiye'de kendi alanında bir marka olmuştu bile. Ne ki benden sonra kimi yaşananlar üniversiteyi yalnız bıraktı, bölümü de belli açmazlara sürükledi.

2017'de, ikinci yarıyıla girmek üzereyken yukarıdan atanan rektörlükten, yine yukardan atanan dekanlığa bir yazı geldi. Bu yazıda, emekli olanların artık ders veremeyecekleri bildiriliyordu; o dersi verecek başka bir eleman yoksa, konservatuvardan, orada da yoksa Eğitim Fakültesi'nden hoca temin edilmesi isteniyordu. Son tahlilde bölüm başkanlığının isteği üzerine, o elemanın derslerine devam etmesine izin veriliyordu. Nitekim bizim bölümümüzde sadece Devlet Tiyatrosu oyuncusu ve yönetmen, benim de öğrencim olan Gürol Tonbul kendi alanının bir uzmanı olarak istenmişti. Bizler ayrılmak durumunda bırakıldık.

Diğer bazı üniversitelerde bölüm başkanlıkları tarafından başvurular yapılmış ve emekli eğitmenler derslerine devam etmeye başlamışlardı. Örneğin Zeliha Berksoy bugün hâlâ Mimar Sinan'da ders vermeye devam ediyordu. Üstelik emekli olup da beş yıllığına birer yıllık yapılan sözleşmelerle derslerine devam etmekte olan öğretim üyeleri de vardı. Örneğin Tıp Fakültesi'nden yakın bir arkadaşımla bu tür bir sözleşme yapılmıştı.

Ancak bizde, önce öğrencimiz, sonra da meslektaşımız olanların geçmişte benim zorlu dönemlerde verdiğim mücadeleyi vermediklerini düşünüyorum. Sonuçta, "Şan" hocalarımız, Devlet Operası solist sanatçıları Altuğ Dilmaç ve Alpaslan Mater, bendeniz, Prof. Dr. Murat Tuncay, sevgili mezunumuz başarılı öğrencimiz doktorant Bahar Akpınar, Tasarım Bölümü Malzeme Bilgisi dersi hocamız, öğrencilerimizin abisi, babası olan Zeki Karcıoğlu, eskrim ve dans hocalarımız bölümden ayrılmak zorunda kaldılar. Böylece sekiz kişi, yılların deneyimli hocaları olarak bölümden ayrıldık. Üstelik ilk sömestri tamamlayıp ikinci sömestrde öğrencilerimizi mağdur etmenin sıkıntısını yaşayarak...

Ertesi yıl da diksiyon dersi eğitmenimiz Gürol Tonbul da kendisine hiçbir ücret tahakkuk ettirilmeden bölümü bırakmak zorunda kalmıştı. Böylece bölüm, bir sonraki yıl zorunlu olarak emekli edilen ve kendisiyle sözleşme yapılamayan Hülya Nutku'nun da ayrılmasıyla ciddi oranda öğretim üyesi kaybına uğradı. Yunus Emre Gümüş, Emre Yalçın, Yiğit Kocabıyık, Ayça Köklü, hatta kadromuzda bulunan ÖYP'li araştırma görevlileri daha öncekiler gibi bağlı oldukları bölümlere gidecekler arasındaydı.

Belirsizlik gençleri şaşırtıyor, asistan aldığımız Onur Pelister'den sonra oyunculuk kadrosu durdu. Yazarlık'ta Yasemin Sevim nerdeyse doçent olacak ama yeni bir asistan yok. Yine de öğrencilerim Semih Çelenk, Aslıhan Ünlü, Selda Kulluk Yerdelen profesör oldular. Özlem Belkıs değerli bir doçentimiz, dileğim profesör olması... Sibel Erdenk ve Barış Erdenk ikilisi bölümümüzün çalışkan oyunculuk hocaları. Kerim Dündar vefalı uzmanımız, bir an önce öğretim görevlisi olmalı. Uğur Akıncı da Sibel gibi doçent olma yolunda, bir an önce yol almalı. Aramıza yeni katılan Banu Ayten Akın da doçentlik yolunda.

Ders verdiğim son yıl: 2017 oyunculuk mezunları.

Öte yandan bölümü kalkındıracak yeni genç elemanlara duyulan ihtiyaç giderek artıyor. Atay Gergin bir sanatçı, akademik olarak da yol alıyor. Gülşin Oral sonuç aldığı projelerin peşinde koşuyor. Levent Berber benim tiyatro fotoğrafı dalında ve ışık alanında çok başarılı gördüğüm biri ve Erdem Açan'ın da bölüme katılmasıyla bu yanımızın zenginleştiğine inanmama karşın kuramsal dersleri yüklenmek zorunda kalmasına üzülüyorum. Aylin Dinler, Ayten Öğütçü bölümümüzün yaratıcı elemanları ve akademik olarak da yol almalarını istediğim değerli çocuklar... Araştırma görevlileri bir bölümün kanıdır, canıdır. Yetişmiş elemana tiyatroların gereksinimi önemli, üstelik gençlerin teşvik edilmesi de gelecek için şarttır.

Bölümde Funda Özşener, Müşerref Çetindoğan, Melih Korukçu, Melahat Çevik, Filiz Keskin, Emre Keskin, Bünyamin Aydemir, Ezgi Deniz Alpan, Vecihe Özge Zeren, Ebru Aracı, Bülent Gürlük, Mehmet Karaman gibi çocuklarımızı yetiştirerek gönderdik; şimdilerde Ali Çölok, yeni gelen asistanımız Kenan Önsever'i de yetiştirip

göndereceğiz. Hülya'nın dediği gibi, biz giden hocaların yerine yeni asistanlar alınsa keşke!

Kurucusu olduğum bu bölümde dördüncü sınıfta verdiğim Sahne derslerinin amacı, profesyonel yaşama oyuncuları hazırlamak iken, bu dersin henüz doktora aşamasında bir asistan tarafından verdirilmesi, böyle bir eğitimin yetişmekte olan asistanların çalışmalarını engelleyeceğini düşünmeme neden oluyor. Bir asistanın ilk görevi kendi özlük hakkı olan doktorasına, araştırmalarına ağırlık vermesidir. Yoksa bölüme gelen yazıda yer aldığı gibi "yetişmiş eleman sıkıntısı" yoktur.

Ayrılan hocaların ardından bazı derslerin kaldırılmış olması, benim açımdan derse göre hoca eğitimine değil, eğitime göre o dersin gerekliliği esasına dayanır. Bu anlamda kimi derslerin kaldırılma gerekçelerini de anlamam mümkün değil. Uzun yıllar gerek inceleyerek gerek uygulayarak yaşama geçirdiğim eğitim yönteminin aksamaya uğradığını görüyorum. Öğrencinin ihtiyacı olan düşünülmeden, başka alanların uzmanlarına, uzmanı olmadıkları derslerin sorumluluğu verildiği de görülüyor. Daha fazla uzatmadan tüm eğitim elemanlarına kolaylıklar diliyorum ve bu zorlu sürecin sanat adına sonuçlanmasını ve aşılmasını istiyorum. Bir elemanın yetişmesi gerçekten yılları alıyor.

90 yaşında sahnede olan bir sanatçı

3 Mart gecesi, ülkemizin tiyatro tarihi açısından bir ilke tanık olduk. Yılların büyük sanatçısı Jale Birsel, 90. yaşını kutlarken, Adalet Ağaoğlu'nun *Tombala* adlı oyununu, emekliliğini Bodrum'da geçiren ve bugün 77 yaşını süren, o güzel ses tonunu unutamadığım başarılı sanatçı Alp

Jale Birsel 90, Alp Öyken 77 yaşında.

Öyken'le birlikte oynadı. Bundan 47 yıl önce, her ikisi de gençti; Jale 40 yaşında, Alp Öyken 30'una henüz basmamış oyunculardı.

Oyunda, elini eteğini çekmiş, torunlarının ziyaretini bekleyen, tombala oynayarak didişmekle vakit geçirin iki ihtiyarı canlandırmışlardı. Genç yaşlarına karşın her ikisi de başarılı karakter kompozisyonları yaratabilmişler ve övgü dolu eleştiriler almışlardı. Bu iki büyük sanatçının bu ileri yaşlarda yeniden sahneye çıkmaları beni çok heyecanlandırmıştı çünkü tiyatro tarihimizde, 90 yaşında bir sanatçı ile 77 yaşında bir başka sanatçının karşı karşıya oyuna çıkmaları bizde ilk kez oluyordu. Ayrıca *Tombala* için, her ikisini de bu yaşlarda sahnede görmek büyük bir ayrıcalıktı.

Temsil İzmir Karşıyaka Belediyesi'nin Çarşı Kültür Merkezi Sahnesi'nde gerçekleşti. Salon, tiyatro sanatçıları, sanatseverler ve seyircilerle dolup taştı. Temsilde önce, bu etkinlik için Viyana'dan gelen, Jale'nin yeğeni, çellist Jülide Canca Eke küçük bir konserle yüreklerimizi ısıttı. Meğer onun da doğum günüymüş... Ondan sonra Alp Öyken alkışlarla sahneye çıktı; o güzel sesi ve dilimizi kullanmaktaki virtüözitesiyle önce Bedri Rahmi Eyüboğlu'ndan bir şiir, ardından yitirdiği eşi, opera sanatçısı Nüzhet Öyken için yazdığı kendi şiirini okudu.

Bu çocuksuluklarıyla canlı kalmış, yaşam sevincini yitirmemiş iki sanatçının sahne performansları beni mest etti. O yaşta hiç aksatmadan oynamaları, bu kadar güçlü bir belleğe sahip olmaları beni sevindirdi. Üstelik oynadıkları roller, yaşlarından dolayı tam yerine oturmuştu.

Enerjisi, yaşama olan isteği yerindeyse, bir sanatçıyı ya da bilim insanını altmışlı yaşlarda zorunlu emeklilikle bir kenara atmanın yanlışlığı, bu iki sanatçının performansıyla bir kez daha kanıtlanmış oldu. Yeterlilik yaşta değil, baştadır. Kimi kırk yaşlarında yorulabilir, kimi doksanlı yaşlarda en olgun dönemine girebilir. Bunun yasayla ilgisi yoktur; bunda insan faktörü rol oynar.

Temsil bitince yaşanan coşku selini anlatmama gerek yok. Karşıyaka Belediyesi Kültür Müdürü Veysel Çıldır sahnede sanatçılara plaket verdi. Çiçekler, kutlamalar, sahneden seyirciyi selamlayan bu iki sanatçı, sevgiyle birbirini kucakladı. Ardından hem Jale Birsel'in hem yeğeni Jülide'nin doğum gününü kutlamak üzere, Mete Çubukçu'nun bir kafede düzenlediği geceye katıldık. İki doğum günü pastası birden kesildi.

O gecenin coşkusu ve bu iki büyük sanatçının, bu ender rastlanacak gecede, meslektaşlarıyla birlikte olmaları

onlar kadar bizi de mutlu etti. Jale Birsel'e her anlamda yardımcı olan Deniz Üstüngel Süer her daim yanlarındaydı. Hülya bu gecenin anısına *Yeni Tiyatro* dergisinde bir yazı yazdı ve o yıl *Yeni Tiyatro*'nun Emek Ödülü Jale Birsel'e verildi. İzmir'de dostlarım sanatçı Melek Tartan, Jale Birsel, Olcay Poyraz gibi gerçekten yıllarca sahnede emek veren insanların hâlâ bu enerjiyi taşıyor olmalarını saygıyla karşılıyor ve sanatçının emeklisi olmaz diye düşünüyorum.

25 Mart 2017 BBŞT'nin onur konuğuyum

Bornova Belediyesi'ne emeği geçmiş sevgili dostum Ümit Tunçağ'ın beni araması üzerine 25 Mart 2017 günü, Bornova Belediyesi Şehir Tiyatrosu'nun Sevda Şener Sahnesi'ndeki törene katıldım. Törende Bornova Şehir Tiyatrosu'na emek vermiş başkanlara plaketleri verildi. Bu gecede bir önceki başkan Kamil Okyay Sındır'la ve yine eski başkanlardan Ali Sözer'le sohbet olanağı buldum. Bana onur plaketini dönemin başkanı Olgun Attila verdi.

O günün konuşmacısı olarak davetli olduğum için, yaptığım söyleşide şehir tiyatrosunun önemine değinerek, "İzmir Şehir Tiyatroları 1992'de kuruldu, eğer hayata geçirilmiş olsaydı, bu yıl çeyrek yüzyılı tamamlamış olacaktı" dedim. Kentlerin yaşamında tiyatroların önemi üzerinde durdum. Konuşmamın ardından soru cevap kısmında salondaki gençlerin sorularını yanıtladım. Dostum Ümit Tunçağ'ın benimle ilgili güzel sözleri, ardından Hakan Taner Yıldırım'ın çiçek verip kutlaması, salondan gelen talepler üzerine anı fotoğrafları çekildi. Bu sırada küçücük bir kız çocuğunun yanıma gelip benimle fotoğraf çektir-

mesi üzerine ona "Ama sen hiç soru sormadın" deyince, çocuksu saflığıyla bana "Sen, tiyatroyu galiba çok seviyorsun değil mi?" demesi salonda bulunanların sempatisini kazandı.

Günün anlamını vurgulayan ve sahnenin kuruluşundan bu yana oynanan oyunların fotoğraflarından oluşan bir serginin açılışını yapmamızı, Hülya ve benden istediler. Kurdeleyi birlikte kestik. Başarılı bir sergi ve kokteylin ardından güzel anılarla BBŞT'den ayrıldık.

Değişik bir 27 Mart Tiyatro Günü

İzmir Büyükşehir Belediyesi, yıllar önce başlattığımız 27 Mart Tiyatro Günleri'nde her yıl yaptığımız değerlendirme toplantısına, 2017 yılında bizi, yani tiyatro akademisyenlerini istemedi! Neden? Çünkü bizler belediyenin isteklerine ambargo(!) koyuyormuşuz. Oysa biz bu şenliğe hangi toplulukların katılacağı konusunda titizlik gösteriyorduk. Belediye ise hiç anlamadıkları bir konu üzerinde başka bir anlayışla duruyordu; topluluk kötü de olsa partiye yararlı olacak bir oyunsa, kabul etmek istiyordu. Buna ambargo denilebilirse, bu açıdan ambargomuz iyi sonuçlar veriyordu. Bizim başlattığımız 27 Mart etkinliklerinde bize söz hakkı tanımamaları herkes tarafından yadırgandı.

Seçim nedeniyle destek alamadığımız yıl, biz de Aysa Prodüksiyon'un yardımıyla, kendi Tiyatro Günleri'mizi yaptık. Çok da başarılı olduğumuzu söyleyebilirim. Fakültemiz öğretim elemanı Emre Duygu'nun afişi, öğrencimiz, sonradan mezunumuz olan Sinan Sungur'un hazırladığı katlamalı el broşürü ile katalogda yer alan tüm tiyatro topluluklarının afişlerinin yer aldığı sayfalardaki renk düzeni ve sayfa düzeni övgüye değer niteliktedir. Kı-

vılcım, Sinan ve Hülya'nın mesai dışı özverili çalışmaları unutulamaz.

Güzel anılar

7 Nisan 2017'de, yıllarca İzmir'de güzel günler geçirdiğimiz dostum Tuğrul Çetiner ve eşi güzel insan Bojana'yı yıllar sonra ağırlamaktan mutlu olduk. Ona yeni basılan eserlerimden armağan ettim. Birlikte Oben Güney'in de olduğu anılardan söz ettik. Köpeğimiz Zuzu ise Bojana'yı çok sevdiği için kucağından inmedi.

Ertesi gün 8 Nisan'da, ocak ayından bu yana derslerine giremediğim, Sahne dersi alan sevgili çocuklarım geldi. Onları Çukutala'nın bahçesine kahvaltıya davet etmiştim. Burak Talı, Erdem Kahraman, Akın Berk Sağıroğlu, Aykut Züngür, Çağla Nefesoğlu, Ulvi Kahyaoğlu, Ceren Türk ve sevgili asistanımız Ayça Köklü vardı. Doğal olarak Çukutala benim geleneksel doktora öğrencilerim olan Funda Sakaoğlu Eryek, Ezgi Deniz Alpan ve Nazlı Zeynep Ergüven'le buluşma mekânımızdı. Onlar da bu güzel güne gelip katıldılar. Sonra çocuk parkına gidip adeta çocuk gibi oynadık diyebilirim. Ardından onları alıp eve gittik ve imza günü düzenledim. Sadece üç kitabımı seçme hakkı verdim onlara, çok mutlu oldular.

Akşam üzeri Hülya onları yolcu etmek üzere dışarı çıktığında ben dinlenmeye çekilmiştim. Hepsi birlikte Zeynep'in devasa köpeği Ras'ı da alarak günbatımının en güzel izlendiği mekân olan, Bostanlı kıyısındaki panellere gitmişler. Ardından evimizin dibinde bulunan Kumrucu Şevki'ye oturmuşlar. Sabah kahvaltısından sonra, bu kez onları ağırlama sırası Hülya'ya gelmişti. Hülya beni arayıp "Çocuklar buradan ayrılamıyor" diyerek beni çağırdı

Öğrencilerimin imzalı kitaplarını aldıktan sonra çektirdikleri grup fotoğrafı.

ve ben de giderek tüm bir günü geçirdiğim öğrencilerimle birlikte oturdum. Yaşamım boyunca eşim de ben de eğitimi ön planda tutarak onlara bilgi kadar sevgi de vermeyi yeğledik. Doğal olarak ayrılmamız da zor oldu.

Sonradan duyduğuma göre okulun arka bahçesine dikilen ağaçlara öğretim üyelerinin adlarının yazılı olduğu kurdeleleri bağlayarak dilek ağacı oluştururken, 2 Mayıs'ta benim adımın yazılı olduğu kurdeleyi bağlarken yeniden onlarla olmamı dilemişler. Ne hoş, değil mi?

O gün yani 2 Mayıs 2017'de sanırım Isparta'dan Nil Ünlü Aycıl eşiyle kitap imza günü için İzmir'e gelmişken, asistanı Mustafa ve Şifa'yı da alarak bizi de ziyaret etti. Süleyman Demirel Üniversitesi'nde bölüm başkanı olan Nil Ünlü gerek Mustafa'nın gerek Şifa'nın doktora tezlerini yaparken bizlerin görüş ve düşüncelerini alma inceliği göstermiş ve bu da benim çok hoşuma gitmişti. Çünkü akademik hayatta sormak, sorgulamak, araştırmak, fikir almak, beyin fırtınası yapmak için kişinin onu yetiştiren

hocalarına başvurması, onlara verdiği değeri göstermesi bakımından benim her zaman saygı duyduğum bir davranış biçimidir. Tıpkı doktora tez başlığı önermeden önce Bülent Yıldız'ın görüş ve önerilerimi almak üzere beni ziyaret etmesi gibi.

Uluslararası Eleştirmenler Birliği Ödülü

Merkezi Paris'te bulunan Uluslararası Eleştirmenler Birliği'nin tarafıma verilmesini kararlaştırdığı ödül, Ankara'ya gidemediğim için İzmir Devlet Tiyatrosu'nun Konak Sahnesi'nde oyun öncesi düzenlenen küçük bir törenle verildi. Törende, kısa bir konuşma yapan ve gerekçeli kararı okuyan dönemin müdür yardımcısı, oyuncu Fatih Özyiğit beni sahneye davet ederek ödülümü iletti.

Pınar Süt Çocuk Tiyatrosu

Şakir Demirpehlivanlı, 14 Mayıs 2017 tarihinde, bizi Muğla Yatağan'a bağlı, kendisinin de *Köylü Güzeli* dizisini çektiği Yenice köyüne davet etti. Gittiğimizde bizi karşılayan Şakir'le İstanbul'dan gelen Pınar Çocuk Tiyatrosu'nun oyununu izledik. Daha sonra köy kahvesinde oturarak Coşkun Aral'la sohbet ettik. Bizim oraya gidiş nedenimiz İz TV için Coşkun Aral'ın hazırladığı belgeselde görüşlerimizin yer alacak olmasıydı.

Coşkun Aral iyi bir gazeteci, savaş muhabiridir. Onu ilk kez Kıbrıs'ta üniversite öğrencileri için yaptığı söyleşide tanıdım. Dünyayı gezen bu meraklı gazeteciyle sohbet doyumsuz bir keyif verirdi insana. Belgesel çekiminin ardından bir pınarın başında keyifli bir yemek yedik. Pınar Süt'ün sahibi Yiğitbaşı ailesi de yemekte-

di. Eski rektörümüz rahmetli Ömer Yiğitbaşı'nı da bu vesileyle andık.

İdil Yiğitbaşı her türlü eleştiriye açık yapıcı bir insandı. Kendisine "İzmir kökenli bir firma olmasına rağmen, İzmir'e yıllarca hizmet veren bu tiyatronun neden kapatıldığını ve sadece İstanbul'da hizmet verdiğini" sorduğumda "Haklısınız" dedi ve bunun üzerinde düşüneceklerini söyledi. Şimdilerde, yani sonradan İzmir'de Pınar Süt Çocuk Tiyatrosu'nun yeniden açıldığı müjdesini aldım ve bu kararı için İdil Hanım'ı buradan kutlamak isterim.

Bodrum GSF, Tiyatro Bölümü

Muğla'daki Sıtkı Koçman Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Bodrum'un Ortakent semtinde Bodrum Körfezi'ne bakan güzel bir tepenin üstüne yerleşmiş. Manzarasına doyum olmuyor. Hemen her sınıfın, her odanın penceresinde masmavi uzanan denizin bir kısmı görülüyor. GSF, Sahne Sanatları Bölümü 2012'de eğitime başlamış. Bu bölümün başında da bizim mezunumuz Doç. Dr. Filiz Çevik Tan var. Bölümün bir başka öğretim elemanı olan yine bizim mezunumuz öğretim üyesi Dr. Banu Ayten Akın 2019'da İzmir'e, mezun olduğu okula dönüp öğretim kadrosu içinde yer aldı.

5-7 Ekim 2017 tarihlerinde, Bodrum Güzel Sanatlar Fakültesi tarafından düzenlenen II. Uluslararası Sanat Sempozyumu'na Hülya'yla birlikte davet edildik. Filiz ve Banu Ayten bizi karşılayarak deniz kıyısındaki bir butik otele götürdüler. Ağaçlar ve yeşillikler içindeki bungalovumuza yerleştik. Öğretim elemanlarının azlığından söz eden Filiz, bizim oraya gelmemizi arzu ediyordu. Hülya

da biraz kendi işleriyle uğraşmak ve hazırladığı kitaplarını tamamlamak için, 42 yıllık öğretim üyeliğini bırakıp artık emekliye ayrılmak zorundaydı. Hiç de kötü bir öneri değildi. Hülya da kendi işlerini bir kenara bırakıp hep öğrencilerini daha ileri götürmek için elinden geleni yapmış ve yorulmuştu. Biraz dinlenmek bence en çok onun hakkıydı.

Oyuncu-yönetmen Selçuk Sazak da o bölümde ders veren eğitmenlerden biriydi. Akşamları deniz kıyısındaki kafeteryada oturduğumuzda, o da aynı durumdan şikâyet etti. Bizi ikna etmek için Bodrum'un güzelliklerinden, Gümüşlük'e yerleşen tanıdık sanatçılardan ve yazarlardan söz açtı. Onlar kendi açılarından haklıydılar ama bizim açımızdan böyle bir serüvene girişmek pek çekici gelmedi. Çünkü Kıbrıs'ta da sanat etkinliklerinin çok seyrek olmasından dolayı kendimizi biraz boşlukta hissetmiştik.

Sempozyuma "onur konuğu" olarak katılmamız istenmişti. Katılımcılar arasında Yiğit Kocabıyık, Yunus Emre Gümüş ve Işınsu Ersan asistanlarımızın da olmasıyla, Bodrum'a GSF çıkarması yapmış gibi olduk. Bütün bildiriler dinlendikten sonra, bizden, kapanış konuşmalarını yapmamızı ve sempozyum hakkındaki düşüncelerimizi öğrenmek istediler. Adeta panele dönüşen kapanışta konularının uzmanı olan profesörler alanları konusunda konuştular. Ben "Tiyatro Eğitiminin Önemi", Hülya da "Sanatta Doğru Soruları Sormanın Önemi" üzerine konuştu. Toplantılar, Şükran-Rauf Nasuhoğlu Araştırma Eğitim ve Kültür Merkezi'nde düzenlendi. Bu merkez de çok güzel manzaralı bir yerdeydi. Uluslararası bütün toplantıları karşılayabilecek donanıma sahipti. Bodrum GSF Sahne Sanatları Bölümü'nden çok güzel izlenimlerle ve güzel dostluklar kurarak ayrıldık.

Dönüşümüzde Devlet Tiyatroları'nın "Tiyatromuz Yeni Yazarlarını Arıyor" projesinin ilk adımlarını gerçekleştirmek üzere Eren Aysan ve Canan Kırımsoy'la İzmir'de buluştuk.

Eylül ayından hemen sonra 3 Ekim 2017'de çevirim olan *Öfke* oyununun prömiyer gecesi, beni ve Hülya'yı dönemin Devlet Tiyatroları genel müdürü olan ve bu çevirimi sahneleyen Nejat Birecik karşıladı. O dönem müdür olan Tayfun Erarslan ise kuliste sahneye çıkmaya hazırlanıyordu. Salona girdiğimizde Nejat Birecik, "Ustam" diyerek saygıyla eğildikten sonra "birçok *Öfke* çevirisi olduğunu, en çok benim çevirimi sahnelemek istediğini" söyleyerek sözlerini övgüyle tamamladı. Emek verilmiş bu oyunun oyunculardan birinin hamile olması nedeniyle kısa süre oynanmış olmasına daha önce de belirttiğim gibi açıkçası üzüldüm.

Bu arada çok sevindiğim olaylardan biri de fakültemize konuk olarak gelen dostum Cengiz Bektaş'la yıllar sonra buluşmuş olmamdı. Sevgili Halil Yoleri'ye 12 Ekim 2017'de bu iki arkadaşın buluşmasına vesile olduğu için teşekkür ederim.

22 Ekim 2017 tarihinde Özgür Başkaya'nın daveti üzerine ilk asistanım, acı kaybımız Nurhan Karadağ'ı anmak üzere Özgür Akademi'ye gittik. Hülya ve benim yanımız sıra, Şenol Tiryaki, Özgür Başkaya ve Erdoğan Aytekin'in de konuşmalarının ardından Özlem Başkaya, Nurhan için yazılmış şiirleri okudu. Anılardan söz edildi. Nurhan'ı bu şekilde andık. Şenol, Nurhan için Ankara'da düzenlenen anmaya gitmek üzere aramızdan erken ayrıldı.

Özdemir Nutku Tiyatro Ödülleri

Ekim ayının hangi günüydü anımsamıyorum; Menemen Belediye Tiyatrosu'nun sanat yönetmeni Metin Güler tele-

fon etti: "Hocam, önemli bir konu üzerinde sizinle konuşmak istiyorum. Telefonda konuşabileceğimiz bir şey değil. Sizin uygun olacağınız bir zamanda olabilir mi?"

"Bir dakika Metin, takvimime bakmam gerekiyor; on dakika sonra arayabilir misin?"

"Elbette, hocam."

Onunla, oturduğum sokağın başındaki Reyhan Pastanesi'nde buluştuk. Metin, "Hocam, 55 tiyatrodan kurulu Kıyı Ege ve Ege Tiyatrolar Birliği bir tiyatro ödülleri geleneği başlatmak istiyor. Bu ödüllere, eğer kabul ederseniz, sizin adınızı vermek istiyoruz."

"Çok duygulandım, Metin, teşekkür ederim."

Metin, bir hafta sonra, 1 Kasım 2017 günü jüri üyeleriyle birlikte hazırladıkları dosyasıyla geldi: "Hocam, siz de gözden geçirin. Eğer eklemek ya da değiştirmek istediğiniz bir yer varsa, lütfen işaretleyin. Ona göre düzeltmeleri yapıp ilan faslına geçelim."

Metin'in hazırladığı basın toplantısı, İzmir, Mavişehir'deki sanatçıların uğrağı olan Kuzguni Sanat Cafe'de düzenlendi. Böylece basının ilgisi çekildi ve bu yarışma üzerine onlarca yazı ve fotoğraf basında yer aldı. O günkü basın toplantısına birçok sanatsever dostumuz katıldı.

Yedi kişilik seçici kurulun oluşturulmasında üye seçimine hiç karışmadım. Ödül Başkanı Metin Güler, Jüri Başkanı olarak Prof. Dr. Hülya Nutku'yu istedi ve ardından jüri üyeliği teklif edilen İzmir Devlet Tiyatrosu sanatçısı Tomris Çetinel, GSF öğretim üyesi Prof. Dr. Selda Kulluk Yerdelen, GSF öğretim üyesi Doç. Dr. Özlem Belkıs, Kıyı Ege Tiyatrolar Birliği'nin kurucu üyeleri Orhan Demir, Erdoğan Eğmen ve Ersin Yeniceli'nin jüri üyeliğini kabul ettiklerini öğrendim. Jüri olarak toplanıp kriterleri tartıştılar.

Özdemir Nutku Ödülleri'nin basına duyurulması.

Mavişehir Kuzguni Sanat Cafe'de yapılan basın toplantısı.

Bana verilen bilgiye göre, verilecek ödül barışın simgesi olan stilize bir zeytin dalı olacaktı ve rengi de Ege Denizi'nin simgesi olan maviydi. Haydi gençler, hepinize başarılı bir tiyatro dönemi dilerim.

Tiyatro eleştirmeni üzerine

Eleştiriyi seven genç ve zeki bir öğrencim, yıllarca eleştiriler yazdığımı bildiği için hazırladığı tezle ilgili sorular

sormak için bana geldi. Doğal olarak ilk sorusu, sanat eleştirisi konusundaki düşüncelerim oldu. Ona daha önce yazmış olduğum "Eleştiri Üzerine" başlıklı yazımı verdim.

"İşte, benim eleştiri üzerine düşüncelerim bunlar, al oku. Ama ben sana, değerlendirmen için, çok yakından bildiğim bir eleştirmenin öyküsünü anlatmak istiyorum" dedim.

Kimi eleştiri yazmaktan tat duyar; kimi çevresinde ağırlık kazanmak için eleştirmen olur; kimi de benim gibi sorumluluk ve zorunluluk kabilinden nedenler yüzünden eleştiri yazmaya yönelir. Başarılı eleştirmen ve yorumcuların, üstünde konuşulmaya değer olaylardan sayıca daha fazla olduğu dönemlerde, eleştirmen olma tutkusu da o ölçüde artar. Eleştirmenin temel eğilimi gözlenen değil, gözlemleyen olmalıdır. Öyleyse, gözlemci olarak daha iyi kazanç alanları varken, gelişim tarihine bir iki kırıntı bırakmak için eleştirmen olmak niye? Böyle bir soru, ilk bakışta doğru gibi görünse de temelde yanlıştır. Bu alana girecekler eleştirmen olmanın bedelini yalnızlıkla ödemek zorundadırlar ve bu açıdan da bir zamanların ünlü tiyatro eleştirmeni Jean Maurice Boissard'ı incelemelidirler. Boissard'ın asıl adı Paul Léautaud idi. Comédie Française suflörlerinden birinin yasadışı oğluydu.

Son yıllarını, güneş görmeden, loş kovuğunda geçiren Boissard 1950'li yılların ortasında öldü. Kimseden sempati beklemeden... kendine acımadan... Onun, birer deha örneği olan yazıları da sonradan toplanıp yayımlandı. Yazıları zehir yeşili de olsa, bunlar dürüst ve korkusuz bir eleştirmenin ürünleridir.

Öğrencime: "Şimdi eleştirmen olmayı gerçekten istiyor musun?"

"Evet, şimdi daha fazla istiyorum."

Bu yürekli öğrencimin gözlerinin içine bakarak, "Her şeye karşın, evet, diyorsan, Mösyö Léautaud'yu düşün, öyle karar ver!" demekten kendimi alamadım.

Kısa notlar

Bugün 31 Ekim 2017. *Sandalım Kıyıya Bağlı* prömiyer yapıyor. Kızım Zeynep'in de oynadığı bu oyunun yönetmeni Murat Çıdamlı. Başarılı ve çalışkan bir adam Çıdamlı. Oyunun yazarı olan dostum Dinçer Sümer rahatsız olduğu için oyununu izleyemiyor diye üzgünüm. Eşi Ülker Hanım'ı ve oğlunu görmekten mutluyum. Oğlu ne kadar Dinçer'i andırıyor diye ona bakıp özlem gideriyorum.

16 Kasım 2017'de Kuzguni Sanat Cafe'de Zihni Göktay konuktu. Her zamanki gibi mezunlarımız Deniz Turhan ve Cansın Genç de oradaydı... Dostlarım Lemi Esin ve eşi Nilgün de bizimleydi... Eski dostum, Zihni Göktay'la yemekte uzun uzun geçmişten söz ettik. O sahnedeki anılarını anlatarak dinleyenleri gülmekten kırıp geçirdi. *Lüküs Hayat*'tan parçalar söyledi. Enerjisine hayranım.

17 Kasım 2017'de birçok ödül alan *Joko'nun Doğum Günü*'nü izledim. Ayşe Tunaboylu'yla buluşmak çok sevindiriciydi çünkü Ayşe sevdiğim bir mezunumuz ve tiyatronun gerçek emekçilerinden biridir. Bu arada genç oyuncu ve yönetmen Ersin Umut Güler'i tanımaktan mutlu oldum. Her zamanki gibi Cengiz Toraman yanımızdaydı. Cengiz sürekli projeler üreten, boş oturamayan ve okuyan bir oyuncu, şu sıralarda oyunlar da yönetmekte...

Yılın sonu

Aralık ayına Arma Kitabevi'nin, Arma Kafe'nin içindeki açılışıyla girdik. 8 Aralık 2017 günü Taksav Festivali'nin

Zihni Göktay ile Kuzguni Sanat Cafe'de, 16 Kasım 2017.

açılışındaydık. Devlet Tiyatrosu'nun bahçesinde, kaybının tiyatro camiasını üzüntüye boğduğu Üstün Akmen'in sevgili eşi Şaylan Hanım'la sohbet ettik. Özdemir Abime Mektuplar'ın yazarı dostum Üstün, eleştirilerinde bana şikâyetlerde bulunur, yolunda gitmeyen şeyleri adeta bu mektuplarla duyururdu. Şaylan Hanım o gecenin onur konuğuydu...

Gecenin konukları arasında üniversiteden ihraç edilen cesur kalem Süreyya Karacabey, cesur kadınlar arasında ödülünü aldı. Yine çok sevdiğim duruşuna her zaman saygı duyduğum Ayşe Emel Mesci de vardı. İzmir'de, çok başarılı bir oyun olan *Son Çığlık*'ı sahneleyen Ayşe Emel orada bulunan tüm sahne emekçilerine sevgilerini yolladı. Bu kadınlar ödülü hak ediyorlardı çünkü çalışkandılar, düşünüyorlardı, üretiyorlardı ve cesurdular... Aynı vesileyle yine kadınları ele alan oyunda, Ören'de yıllarca komşum olan sevgili Hale Akınlı'yı izledim. Onunla sahneyi paylaşan mezunumuz Can Ertuğrul ve Hale ile sohbet ettik. Yanımıza oyunun yönetmeni Eraslan Sağlam

Özdemir ve Hülya Nutku, yılbaşı gecesi.

geldi. Adını mezunlarımıza verdiği destek nedeniyle sıkça duyduğum bu sevgili dosta desteklerinden dolayı teşekkür ettim.

19 Aralık 2017 tarihli bu yılın son etkinliği, yine yıllardır görmediğim bir mezunumuzla bir araya gelmemizi sağladı. Mutlu Polat sinema ile oyunculuğu iç içe kaynaştırdığı, senaryosunu kendisinin kaleme aldığı ve sponsorlarının da katkısıyla düzenlenen gecede sunumunu yaptı. Geceye katılan dönem arkadaşlarından Yusuf Köksal'la yeniden buluştuk. İlginçtir, Yusuf'un yanında Levent Güner vardı. Levent de bizim eski mezunumuz ve İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda çok önemli oyunlarda oynadı. Şimdilerde Çeşme'ye yerleşmiş, yeniden görüşme dilekleriyle ayrıldık. Mutlu Polat bizi hem Kuzguni Sanat Cafe'de hem Sığacık'a gittiğimizde ziyaret ettiği gibi, performansının bir bölümünü adıma konulan 2018'deki ödül gecesinde de sergiledi. Şanslıyım, tüm mezunlarımız da üretmenin peşindeler.

Aralık ayının son günü küçük kızımın büyük sürpriziyle noktalandı. Evinde muhteşem bir yılbaşı partisi

veren kızım, neredeyse tüm Devlet Tiyatrosu ekip arkadaşlarını, sevgili yönetmeni Murat Çıdamlı'yı davet etmişti. Müzisyen Kerem Memişoğlu da yanımızdaydı. Pınar Önen Yaygel, eşi ve kızı, Filiz Selvi, Tomris Çetinel, Levent Üzümcü'nün kız kardeşi Nur, öyle kalabalıktık ki... Belki de en çok eğlendiğim çılgın bir geceyle 2018'e merhaba dedim. Hoş geldin yeni yıl...

Yaşasın Hâlâ Ayaktayım (2018)

Yeni bir yıla girmek benim için yeni bir umut, yeni dostlar ve yeni düşüncelerdir. Aynı zamanda, bir yıl öncesine kadar öğrendiklerimin üstüne koyacağım yeni bilgiler için yepyeni bir fırsattır. Her yeni yılın 12'sinde yeniden doğuyormuşum gibi bir duygu kaplar içimi.

Bu yıl da doğum günümü kızım Zeynep'in organize ettiği muhteşem bir ev partisiyle kutladım. Beni evine yemeğe davet ettiğini söylediğinde, salona girince şaşırtıcı bir kalabalıkla karşılaştım. İlk olarak en eski öğrencilerimden değerli sanatçı Tomris Çetinel gelip boynuma sarıldı. Ardından sanatçı dostlarım Tayfun Erarslan, Şebnem Doğruer, Yusuf Köksal ve eşi Funda beni kutladılar. Melike ve Erk Bilgiç de oradaydı. Ebru Turgut da bizi yalnız bırakmadı. Murat Gülmez ve eşi de bu sürpriz doğum gününde yer aldı. Mezunumuz Filiz Selvi çektiği harika fotoğraflarla günü belgelemiş oldu. Hülya sürprizden haberdarmış. Ama ben çok şaşırmıştım, dostlarımın armağanları benim için çok değerli, anımsanmış olmanın keyfini ve yeni bir yaşa girmenin tadını çıkarttım.

Nisan 2017'den bu yana, sol gözümle çalışıyorum. Katarakt operasyonunda, yaşımdan dolayı, sağ gözümün ödem yaptığını söylediler. Sağ gözümün önünde sanki bir buzlu cam varmış gibi... Hâlâ yeni bir operasyon için

"kaliteli doku" beklemekteyim. Ama bu beni çalışmalarımdan uzaklaştırmadı. Gerçi kitapların küçük yazılarını büyüteçle, internetteki makaleleri bilgisayar sayesinde büyüterek okuyabiliyorum. Yeni yılın bunu düzelteceğine de inanıyorum.

Arma Kitabevi'nde açılış ve imza günü

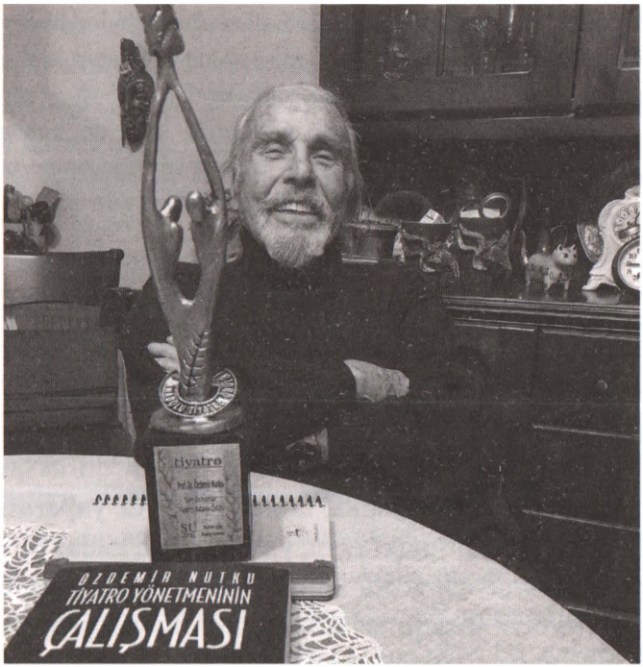
Ülkemizde imza günleri daha çok roman, mizah ve özellikle politika yazarları için verimlidir. Bizim gibi bilim, sanat ve kültür odaklı yazarlar için yalnızca ilgilenenler gelir. Bazen onlar da gelmezler. Bu yüzden imza günü önerilerini hep kuşkuyla karşılamışımdır. Sıkça televizyon dizilerinde ya da programlarda boy gösterenler, halkımız için merak edilen, görülmesi gereken kişilerdir. Hele bir de yemek ya da dedikodu kitabı filan yazmışsanız, masanın önünde imza isteyenlerden bir kuyruk oluşur. Bizim toplumumuzda paparazziler bilim ve sanat insanlarından daha fazla tutulurlar.

Ama *Ege Sanat* dergisinin sahibi, Arma Kafe'nin içindeki kitabevinin açılışı nedeniyle benim açılış konuşmasını yapmamı isteyen, bir de imza günü düzenleyen Ahmet Nihat Yıldız'ı kıramazdım. Üstelik Nihat Bey'in, Arma Kitabevi için değişik planları vardı. Burası, Birinci Kordon'da, aynı zamanda kafe restoranı olan bir kitabeviydi. Nihat Bey eskiden olduğu gibi, buranın yazarların, sanatçıların buluştuğu ve çayını, kahvesini içerken kitap okuduğu bir yer olmasını istiyordu. Nitekim, kahvehanenin her masasında, peçeteliklerin yanında çeşitli konularda kitaplar yer alıyordu.

6 Ocak 2018 Cumartesi günü kitabevine gittiğimizde derginin yönetim kurulu üyeleri ile kitapseverlerden

oluşmuş büyük bir kalabalık vardı. Bu, açılış nedeniyle miydi yoksa imza gününe mi gelmişlerdi? Ben imza için kitaplarımın arasına oturunca iş anlaşıldı. Her iki neden de geçerliydi; çünkü oradaki kalabalık, tanıdık tanımadık önümde ilk kez bir imza kuyruğu oluşturunca hoşuma gitti. Aralarında gençleri de görünce daha da mutlu oldum. Bunlardan bir kısmı bölümün öğrencileriydi. Yüksek lisans öğrencileri topluca gelmişlerdi. Eski mezunumuz Hülya Dilek Kural'ın kızıyla gelmiş olması, torunumla fotoğraf çektirme fırsatını yakalamama neden oldu. Dostum Alpaslan Bilen'le sohbet etme olanağı bulduğum için de mutlu oldum. Öğleden sonra üçten altıya kadar kitap imzaladım ve gelenlerle söyleştim.

Nihat Bey açılış konuşmasını benim yapmamı istedi. Konuşmam aşağı yukarı şöyleydi: "Bir kitapçı açmak yeni bir hayat, yeni bir eğitim açmak gibidir. Ülkemizde, ne yazık ki, kitap okuma oranı oldukça düşüktür. Bir ülkede ne kadar çok kitapçı açılırsa, o kadar iyi olur. Arma Kitap-Kafe'nin yenilenmesi beni çok mutlu etti..." vb. Benden sonra Nihat Bey, kitap-kafeyi eski atmosferine kavuşturmak istediklerini, bundan sonra çeşitli imza günleri ve etkinlikler düzenleyeceklerini, burayı sıradışı bir sanat ve kültür yuvası yapmak istediklerini belirtti. Nihat Bey'in amacı gençlerin çay kahve, gazoz içerken kahvehaneye gitmek yerine, oraya gelmelerini ve kitap okuyup kendi aralarında tartışmalarını sağlamaktı. Gençlerin boş zamanlarını bu şekilde değerlendirmeleri benim de tercihimdir. Dilerim, bu düşündükleri gerçekleşir. Burası aynı zamanda Hülya'nın da yazarı olduğu *Ege Sanat* dergisinin buluşma noktasıydı.

Tiyatro Gazetesi'*nin ödülü.*

Yeni bir ödül

Doğum günümden üç gün sonra, 15 Ocak 2018'de verilen bir ödül beni yeniden canlandırdı. Nazif Uslu'nun hiç sektirmeden yayımladığı *Tiyatro Gazetesi*'nin dört yıldır düzenlediği ödül törenine gidemedim ama genç dostum Metin Güler'den, bu ödülü benim adıma almasını rica ettim. Törene de şu sözlerimi ilettim:

> Değerli dostlarım ve 4. Anadolu Tiyatro Ödülleri Seçici Kurul Üyeleril Böylesine anlamlı bir törende aranızda bulunamadığım için üzgünüm. "Tüm Zamanların Tiyatro Adamı" olmaya layık görülmek beni çok kıvandırdı. Ancak tüm zamanlar bizim zamanlarımız olmasa da duruşumuzun bizi o zamana

da ait kılıyor olması, bu ödülü benim için değerli duruma getiriyor. Aldığım her ödül beni daha sorumlu olmaya, daha çok yazmaya, daha çok çalışmaya yönlendiriyor. Sağ gözümden geçireceğim bir operasyon nedeniyle İzmir'de beklemem gerektiği için sizlerle olamadım. Yaşıma ve yaşamıma yeni bir ivme kazandıran bu değerli ödül için teşekkür ederim.

Yeni çeviriler

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndaki editörüm Koray Karasulu telefon edip Ben Jonson'ın oyunlarını çevirmek isteyip istemeyeceğimi sordu. Aslında bu benim yeniden heyecanlanmama neden oldu. Ama bir an duraksadım; çünkü çevirilerimi genellikle tatilde, Ören'de yaparım. Şu anda tek gözle çalışmaktayım, ya o zamana kadar bir çare bulunmaz, yine tek gözlü kalırsam diye düşündüm. Ama kabul ettim ve sözleşmeyi imzaladım. Bu yaz programım Ben Jonson...

Tiyatrohane için Sahne Modda'nın açılışı

12 Şubat 2018 akşamı, kızım Zeynep'in de eğitmenlik yaptığı Tiyatrohane, Bayraklı'da yeni yapılan gökdelenlerden birinin birinci katında küçük bir tiyatro sahnesine kavuştu. Açılışa gittiğimizde 60-70 koltuğu olan sahnenin herhangi bir kazanç getirmeyeceğini anladım; çünkü yapılan incelemelere göre, en az 350 ya da 400 koltuk olursa, dolu salon bir şeyler getirebilirdi. Üstelik, sahne alanı da küçüktü. Ama ortada, yanlarda oyun oynanabilecek mobil bir sahne olarak kullanılabilirdi.

Bu sahnenin adı, "Modda". Tiyatrohane'nin bir sahnesi olmasına sevindik ve onları kutladık ama yüksek bir ücretle kiralanan bu sahnenin onları zarara sokmasından

kaygılıydım. Bu kaygımı, Tiyatrohane'nin sahipleri Melike ve Erk Bilgiç'e de söyledim. Onlar da aynı şeyi düşünüyorlarmış, kısa bir süre sonra, zararın neresinden dönülürse kârdır deyip orayı bırakmak zorunda kaldılar.

Bu işadamları, birkaç istisna dışında, sırf vergiden düşmek ve kendi reklamlarını yapmak için sanata yardım eder görünümü içindeler. Üstelik açılış gecesine katılan değerli dostlarımız emekli sanatçılar Melek Tartan ve Jale Birsel de bu işadamını benden sonra, övgüyle söz ederek, sanata verdikleri desteğin giderek artması dileğiyle kutladılar. Destek vermek üzere İbrahim Raci Öksüz ve Şebnem Doğruer sanatçı dostlarımız da oradaydılar. Anlaşılan, Tiyatrohane'ye küçücük yerini fahiş bir miktarla kiralayan işadamı, sanata destek vermek yerine kendi kazancının peşindeymiş. Açılış sırasında Zeynep ve arkadaşlarının günlerce görüntülü telefon mesajıyla, ünlü tiyatro sanatçılarından aldıkları mesajları bu açılışta göstermeleri, açılan sahnenin reklamını üst düzeye taşımıştı. Acımasız kapitalizmin temsilcileri sanatı görmezden geldiği müddetçe, bunların yaşanacağı kesin... Bu gibiler, ne yazık ki paralarıyla güzel bir hayat yaşadıklarını sanırlar, sanatın yaratıcılığını ve güzelliğini tadamadan bu dünyaya geride bir şey bırakmadan giderler, çok yazık...

Aslında Tiyatrohane, Ege Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi'ne bağlı olarak sertifika veren özel bir okuldur. Disiplinli ve ciddi bir biçimde tiyatro eğitimini sürdüren bir kurumdur. Onların böyle küçük bir sahneye büyük miktarda kira ödemesini pek anlayamamıştım. Gökdelen sahibi sanata ve tiyatroya merakı olduğunu söyleyip duruyormuş. Bu nasıl bir merak onu da anlayamadım!

Özdemir Nutku Ödülleri'nin konulmasından sonra başvuru yapan genç topluluklara bakınca, İzmir'de tiyat-

ro yapan ne kadar çok grup olduğunu gördüm. Bu gençlerin gerek prova yapabilecekleri bir mekân, gerek oynayabilecekleri bir sahne bulamadıklarına tanıklık etmek beni hep üzdü. Bir ara İzmir Fuarı, adı gereği bir "Kültür Park" olduğu için buradaki atıl pavyonların bir yükselti, ışık düzeni ve iskemleler konularak sahneye dönüştürülmesi isteğiyle bir hareket başlattıklarını ve buna yanıt alamadıklarını biliyorum.

Oysa orası bir kültür alanı, piknik alanı ya da gezinti yeri olmaktan çok, sanatın yeşerdiği bir yer olmalı diye düşünüyorum. Gençlerimizi daha üretken olabilecekleri olanaklara kavuşturmayı, bu enerjinin doğru yere odaklanmasını toplumun geleceği açısından da değerli buluyorum. Kısacası yerel yönetimlere büyük bir sorumluluk düşüyor.

Bir kent ancak devlet tiyatroları, şehir tiyatroları, özel ve amatör topluluklarıyla zenginleşebilir.

12. İzmir Uluslararası Kukla Günleri

Bölümümüz Oyunculuk Anasanat Dalı'ndan mezun öğrencimiz Selçuk Dinçer, 2006 yılında büyük ve riskli bir girişimde bulunmuş ve İzmir Uluslararası Kukla Günleri'ni başlatmıştı. O yıldan bu yana, bu düzenleme giderek genişleyip gelişti ve Avrupa'nın en saygıdeğer şenliklerinden biri oldu. Bu başarıda, Selçuk Dinçer'in cesareti ve sebatı büyük ölçüde rol onadı. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yanı sıra birçok İzmir firması ile bölge belediyeleri ve gazeteler de destek verdi, vermekte...

Bu yıl, 1-18 Mart 2018 tarihleri arasında düzenlenen ve 12.'si yapılan Kukla Günleri'nin sloganı "Gelişim için kuklayı izleyin"di. Her yıl olduğu gibi kukla gösterile-

Özdemir Nutku, ilk gece yanına gelen iki kukla ile.

ri, atölye çalışmaları ve ilkokul kukla yapımı gösterileri yarışmalı programları Kukla Günleri'ne hem renk hem heyecan kattı. Forum Bornova'nın desteğiyle yapılan İlkokullararası Kukla Yarışması'nın Seçiciler Kurulu başkanlığını baştan beri Hülya yapıyor.

III. İzmir Psikodrama Günleri

İzmir Psikodrama Derneği'nin üç yıldan beri düzenlediği, bu yıl 9-10 Mart 2018 tarihlerinde "Evrensel Kimliğim, Spontan Kendiliğim" başlığıyla üçüncüsü düzenlenen etkinliğe konuşmacı olarak davet edildim.

10 Mart günü sabah 10:00'da, "Çocuk Tiyatrosunda Psikolojinin Önemi" konulu konuşmamı yaptım. Belli ki Bornova İzmir Koleji'ndeki öğretmenler benim *Oyun-Çocuk-Tiyatro* adlı kitabımı okumuşlardı.

Çocuk tiyatrosunun önemine değinmişken, bundan sonra çocuk tiyatrosu yazar, oyuncu ve yönetmenlerinin işi daha zor, çünkü beşinci kuşağın çocuklarını dikkate alarak tiyatro yapmaları gerekiyor. Bu kuşaklara kısaca değinmek isterim.

"Kuantum Sıçraması" ve Yeni Çocuklar

İndigo, *Kristal* çocuklar ya da *Gökkuşağı* çocukları denilen fenomen çocuklar, dünyamızda, 20. yüzyılın 70'li ve 80'li yıllarında fark edildi. 2000'li yıllardan itibaren de bu çocukların evrimi başladı. 1980'li, 90'lı yıllarda Kristal, 2000'lerden sonra da Gökkuşağı çocukları doğdu.

2000 yılından itibaren azar azar aramıza katılmaya başlayan yeniçağ enerjisi, İndigo ve Kristal çocuklarla başlayan değişim ve dönüşüm sürecinin "Dönüştürme" kısmını üstlenmiştir. Anne, babalara önerilen, İndigo, Kristal, Gökkuşağı çocuklarına güvenerek onları anlamaya çalışmalarıdır. Belki, onları anlamakta zorluk çekebilirler ama o çocuklar ne yapıyorlarsa, dünyanın gereksinimlerine göre yapmaktadırlar. Bu çocuklar kavramları ve kurumları sorguluyorlar; değiştirmek ve dönüştürmek istiyorlar. Dünyanın ve gelişmenin gereksinim duyduğu enerjiyi temsil ediyorlar. Bu çocuklara aynı zamanda melez çocuklar da denmektedir. Bu çocukların bilgisayar kullanma yetenekleri bizden daha gelişmiş durumdadır. Tiyatroda konularınızı seçerken bu çocukların ilgi alanlarını dikkate almalı ve onlara didaktik bir şekilde kendi

kalıplarımızı kabul ettirmeme yolunu seçmeliyiz. Tiyatro kadar, bu çocuklar için yeni bir eğitim sistemi de şart olmuştur.

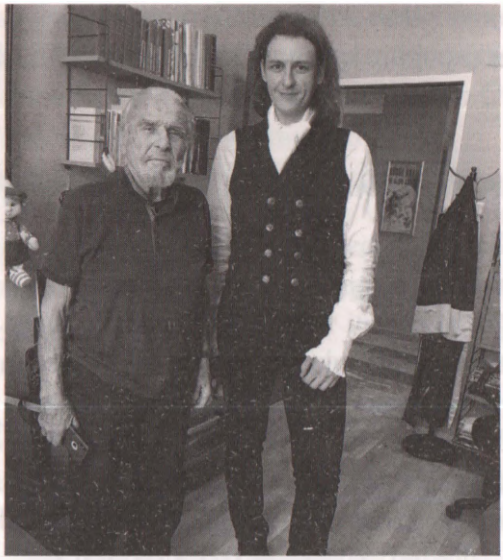
Yeni DNA Kuşağı'nın bizdeki sadece bir örneği

Bugün ülkemizde tasarım dalında yetişmiş birçok yaratıcı tasarımcı var. Geçmişte yetişip birçok yapıma imza atanlar olduğu gibi, yeni mezun olup varoluşlarını bu yolda göstermeye çabalayanlar da var. Bu çocuklardan söz ederken, diğer tasarımcı çocuklarımın hakkını teslim etmeyi unutmadan sadece bir örnekten bahsetmek istiyorum.

Sahne Sanatları Bölümü'nün Tasarım Ana Sanat Dalı'na giren ilginç bir gence değineceğim. 1984 doğumlu bu yeni dünya gencinden, bizlerden farklı olduğu ve ilerde böyle bir yeteneği, ülkemizdeki bazı parlak gençlerde gerçekleştiği gibi, onu da yabancı ülkelere kaptırmamak ve paçasından aşağı çekilmemesi için anılarımda söz etmeyi doğru buldum. O, sanki 18. yüzyılda yaşamış ressam Gainsborough'nun bir tablosundan fırlayıp da gelmiş... Giysilerini kendi dikiyor ve görünüşüyle, yani saçlarından ayakkabısına kadar, o dönemin bir İngiliz centilmeni gibi.

Soluk saydam bir yüzü var; güneş cildine zarar verdiği için güneşte duramıyor. Özgüveni var ama alçakgönüllü, ikisini de karşısındakine hissettirmiyor. Bugünkü sıradan insanlar gibi egosu ön planda değil, ön plana sanatını ve ürettiklerini koymuş. Kendini iyi eğitmiş ve sıradışı yeteneğe sahip biri. Belli ki 1980'li, 90'lı yılların uzay kuşağı gençlerinden.

Eski dönemlerden bu yana yaşayıp gelmiş bir Rönesans adamına benziyor. Rönesans'taki büyük sanatçılar gibi birçok alanda icatları var. Elinden çok iş geliyor, yara-

Barış Malkoç ile.

Barış'ın Rönasans mimarisinden esinlenerek yaptığı portrem.

tıcı ve üstün zekâlı. Resimlerini, portrelerini, siyah karton üzerine beyaz kalemle çalışmayı seven bu genç, üç boyutlu yazıcısını kendi yapmış, sahne tasarımı konusunda birçok buluşu var.

Sanatsal alanda olduğu kadar, teknik ve mekanik alanlarda da çok yetenekli. Yaptığı portreler gerçekten yaşıyor gibi. Bunların arasında Brecht, Beckett, Harold Pinter gibi ödevlerinde sunduğu yazar portreleri var. Hülya'nın ve benim, 1 metre yükseklikte, 65 santimetre genişlikteki siyah kartona yaptığı portlerimizi Rönesans binalarından ortaya çıkartmış. Bir büyüteçle ayrıntılara baktığınızda binaların içinde Shakespeare'in oyunlarından sahne ya da karakterlerin olduğunu yakalayabiliyoruz.

Yeni kuşak gençler gibi iyiyle kötüyü, değerli ile değersizi bir bakışta anlıyor ama renk vermiyor. Az konuşuyor, yalnızca sanat konusunda ateşleniyor. Bunları yazarken onu tamamen anlamamakla birlikte, sezgilerimle onun değerli olduğunu hissediyorum. Birçokları yanında, bu gencin adı, Barış Malkoç; bu adı unutmayın! Kısacası, bu yeni kuşak gençlerin onları tatmin edecek daha yeni ve farklı bir eğitim sistemine gereksinimleri var. Gençler için yeni ve ileri bir eğitim sistemi getirmek zorundayız. Getiremezsek, kısa bir süre sonra onlar bizi zorlayacaklar. Nitekim az da olsa, bugün ülkemizde, anaokulundan lisenin bitimine kadar yeni anlayışta bir eğitim sistemine geçmiş okullarımız da bulunuyor.

Doktorum Sait Bey'den müjdeli haber

23 Mart 2018 Cuma sabahı, Türkiye'nin sayılı göz hekimlerinden Prof. Dr. Sait Eğrilmez'in yardımcılarından Cihan Bey telefon etti ve kaliteli doku bulunduğunu, ame-

liyat öncesi testler için hemen hastaneye gelmem gerektiğini söyledi. Koşarak gittim. Bir yıldan beri tek gözle yazmak ve çalışmak beni epeyce yormuştu. Ama umudumu hiç yitirmemiştim. Üstelik Sait Bey'in, Türkiye'de kornea nakli yapan birkaç operatörden biri olduğunu öğrenmiştim ve ona güveniyordum.

Sait Bey, başarılı bir doktor olduğu kadar, insani yanları güçlü, yumuşak, az konuşan ve sabırlı bir kişiydi. Onu yakından tanıdıkça, konserler veren, başarılı bir bağlama ustası olduğunu da öğrendim. Âşık Veysel hayranıydı ve onun eserlerini çok güzel çalıyordu. Kısacası, şanslıydım çünkü çok başarılı bir operatör tarafından ameliyat edilecektim. Kişinin doktoruna güvenmesi çok önemli.

Ameliyatım 26 Mart 2018, Pazartesi sabahı gerçekleşti. Başarılıydı. Ertesi gün 27 Mart Dünya Tiyatro Günü'ydü ve ilk kez o günün kutlamalarına katılamadım. Ameliyatım sırasında Hülya'yı hiç yalnız bırakmayan sevgili mezunumuz Deniz Turhan'a (Hotiç) teşekkür borçluyum. Dünya Tiyatro Günü nedeniyle Hülya'ya okulda bulunmasının önemli olduğunu söyledim. Ben ise hastane odasında geçirdim. Ama bu kez de yalnız değildim, kadim dostum değerli sanatçı Altuğ Dilmaç o günü benimle geçirdi. Teşekkürler... Sağ olsunlar, öğrencilerim ve meslektaşlarım geçmiş olsun ve kutlama telefonlarıyla beni mutlu ettiler. 29 Mart 2018 Perşembe günü taburcu oldum.

10. Menemen Tiyatro Şenliği

10-15 Nisan 2018 tarihlerinde Menemen'de düzenlenen 10. İnadına Tiyatro Festivali, özel ve amatör tiyatroların toplandığı önemli bir şenliktir. Yeni yapılan Kubilay Kültür Merkezi'nde düzenlenen bu festivalde, 14 Nisan 2018

Menemen'de düzenlenen festivalde Hülya ile.

günü, oyun düzeni defterinin (reji defterinin) neden önemli olduğu ve nasıl yapıldığını anlatmak üzere Hülya ile davet edildik. Salona girdiğimizde tiyatro meraklısı gençlerle dolmuş olduğunu gördük ve memnun olduk; demek boşuna gelmemiştik. Ben, oyun düzeni defterinin dünyadaki öneminden söz ettikten sonra, nasıl hazırlandığı konusunu Hülya'ya bıraktım.

TÜYAP Kitap Fuarı

Bursa, Nilüfer Belediyesi'nin 2016 yılını "Yaşar Kemal Yılı" ilan etmesi ve buna bağlı yapılan etkinlik bana birçok dostumla bir araya gelme olanağı sağlamıştı. Yaşar Kemal'in eşi, Özdemir İnce ve eşi Ülker İnce, Adnan Özyalçıner'le sohbet ederken bu günleri düzenleyen dostumuz Feridun Andaç bize Eksik Parça Yayınevi'nden kitaplarımızı basma teklifinde bulunmuştu. Daha sonra ayrıntıları konuşmak üzere İzmir'de buluştuk. Kitapların çıkışıyla birlikte TÜYAP Kitap Fuarı'nda bir araya geldik.

14-22 Nisan 2018 tarihleri arasında düzenlenen TÜYAP Kitap Fuarı'nın açılışında bulunamadık. Eksik Parça Yayınevi'nden çıkan Hülya'nın *Oyun Yazarı* ve *Dramaturgi* (Eksik Parça Yayınları, İstanbul, 2017) ile oyun sahnelemenin abc'si olan benim *Tiyatro Yönetmeninin Çalışması* kitabım (Eksik Parça Yayınları, İstanbul, 2017) için yayınevi, 21 Nisan'da söyleşi ve imza günü düzenledi. Söyleşi kalabalıktı ama imza saatinde aynı kalabalıkla karşılaşmadık. Birçok kişi uğramış olsa da çok kitap imzaladığımızı söyleyemem. Öte yandan güncel siyaset, yemek ve aşk konulu kitapların önünde kuyruklar vardı.

Kaynak Yayınları'ndan çıkan *Atatürk ve Cumhuriyet Tiyatrosu* adlı kitabımın satışı biraz daha başarılı oldu. Yayınevi imza günü için 15 Nisan tarihini saptamıştı. Bu kez de yüksek voltaj elektrik gücüyle aydınlatılmış salon yine tıklım tıklım doluydu. Ama bu kalabalığı görüp kitap okuma oranının arttığını sanmayın. Gelenlerin çoğu boş vakitlerini değerlendiriyor ve bir de kitabı ellemekle vakit öldürüyordu. Elbet bunların arasında az da olsa kitap kurtları vardı. Bu kez, biraz daha fazla kitap imzalamaktan dolayı oradan memnun ayrıldım.

Bir gözlemimi daha buraya not düşmek istiyorum: Dışarda herhangi bir sosyal toplantıda bulunduğumda, bir kafede ya da yemekte olduğum zaman, satın aldıkları kitapları imzalatan ve ardından da –mobil telefonlar çıktığından beri– benimle fotoğraf çektiren insanlar var. Kısacası, dışarıda TÜYAP'ta olduğundan daha fazla kitap imzalıyorum.

Isparta, Sahne Sanatları Bölümü

Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü'nün İzmir TÜYAP

Kitap Fuarı'nın bitişinden birkaç gün sonra düzenlediği Uluslararası Shakespeare Festivali'nin açılışına, imza günümüz nedeniyle yetişemedik. Ama 23 Nisan'da festivale ulaştık. 24 Nisan'da ünlü akademisyen ve Shakespeare incelemecisi Prof. Dr. Stephen Greenblatt ile Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nden Prof. Dr. Peter Donaldson'un dijital konuşmalarından sonra sıra bana geldi.

Konuşmamda, Shakespeare'in zor bir dönemde yazdığını, sansürün, gammazların, tiyatro düşmanlarının bulunduğu bir ortamda başyapıtlarını yarattığını belirttim. Eğer daha liberal bir ortamda yazmış olsaydı, gözlemlerindeki ayrıntıları ve eleştirisindeki keskin noktaları verirken İngiltere'yi mekân olarak seçebileceğinden söz ettim. Örnekler verdim.

Shakespeare'i ilk kez 1940'lı yılların ortalarında, Robert Kolej'deyken tanımaya başladım. O yıllarda, beni en çok etkileyen *Hamlet*'teki Mezarcılar Sahnesi'ydi. O sahnede Hamlet'in yaşam ve ölüm üzerine söyledikleri düşündüklerimi tekrar gözden geçirmeme neden olmuştu.

Shakespeare'in oyunları ve dizeleri, ayrıca çeşitli eğilimlerin kuramsal konusu olmuştur: Yeni ve eski tarihçilik, feminizm, formalizm, yapısalcılık, psikoanaliz, Marksizm, kültürel materyalizm vb. açısından irdelenmiştir. Shakespeare, ayrıca Pablo Picasso, William Blake, Anton Çehov, Charles Dickens, Henrik Ibsen, Oscar Wilde vb. gibi daha birçok sanatçıyı, şairi ve yazarı da etkilemiştir. Sigmund Freud ve Karl Marx, Shakespeare üzerinde incelemeler yazmışlardır.

Hülya'nın bildirisi ise 450 yıl öteden seslenen Shakespeare'in ilham verdiği yazarlar üzerineydi. Günümüzde ya karakter olarak Shakespeare'i almış ya da onun oyunlarından ilham alarak oyun yazmış yazarların

üzerinde durdu. Oldukça uzun listeye sahip bu oyunlara Shakespeare'in ilham kaynağı olduğu bir gerçek...

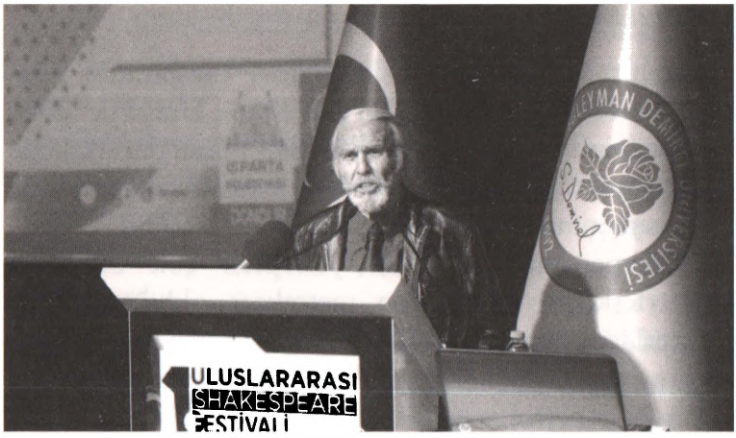
Nil Ünlü'nün Sahne Sanatları Bölümü öğrencileriyle çalışmış olduğu *Hırçın Kız* düzenlemesi, hem düzenleme olarak ilginçti hem öğrencilerin enerjisi ve gayreti açısından gerçekten başarılı bir çalışmaydı. Bu çalışmada benim çevirimi kullanmışlardı.

Shakespeare'i anlamayanlar, onu doğru dürüst okumamış olanlardır. Bu akademik festivalde, canımı sıkan tek şey, Batı Dilleri Edebiyatı tarafından hazırlanan tanıtım broşürlerinde çevirenin ya da çevirenlerin adının olmamasıdır. Düzenleyen de olsa, bunlar hangi çevirilerden, hangi metinlerden alınıp düzenlenmiştir? Yoksa kendileri mi çevirdiler? Eğer öyleyse, bunu da belirtmeleri gerekmez miydi? "Çevirmen bir yapıtın ikinci yazarıdır"; Meyerhold'un bu sözü unutulmamalıdır! Çevirmen ya da çevirmenlerin adını anmadan sadece düzenleyenlerin adını koymak emeğe saygı duymamaktan kaynaklanır. Hele bunun bir akademik ortamda yapılması anlaşılır gibi değil.

*

Seksen yıl sonra, Isparta'da ilkokulun birinci sınıfını okuduğum okulu buldum. Ben oradayken adı Gazi İlkokulu'ydu, şimdi adı Cumhuriyet Lisesi olmuş. Bu okul, sağlam ve güzel yapılmış taş bir binadır. Tavanı yüksek, sınıfları geniştir. Arkada büyük bir bahçesi vardır. Okuduğum dönemde, öğretmen az olduğundan sınıfımız yetmiş kişi kadardı. Şimdi o sınıftan kimseyi anımsayamıyorum.

Birinci sınıftaki yaşamım sınıfla okulun bahçesi arasında geçiyordu. Ayağım futbol topuna ilk o dönemde değdi. Şişe kapaklarını biriktirir, onlarla oynardık. Bu konuda tek hatırladığım, Ankara, Bomonti birası kapaklarının en değerli oldukları. Ayrıca bilye oyunu için okula şişmiş

Özdemir Nutku, Uluslararası Shakespeare Festivali'nde konuşurken, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, 25 Nisan 2018.

pantolon cepleriyle gelirdim, bu yüzden de annem ikide bir ceplerimi onarırdı. Renk renk boyalı, kilden olanlara bilye, renkli camdan olanlara misket derdik. Misketi olan çocuklar daha azdı; çünkü onlar bilyeye verdiğimiz paranın üç misliydi. Oyunda, misket kazandığınız gün, zafer kazanmış gibi eve döner, bunları sayarak kutuya yerleştirirdik. En çok misketi ya da bilyesi olan çocuk en zengin sayılırdı. Ama babam bana çeşitli nesnelerin yapıldığı, tornavidalı ve anahtarlı "Meccano" adlı oyuncağı alınca bilya ve misketler ikinci plana düşmüştü.

İlkokulumu ziyaret ettiğimde öğretmenlerin ve çocukların yoğun ilgisiyle karşılaştım, üniversiteden dostlarımız da yanımızdan hiç ayrılmadılar. Çocukluk anılarımı yeniden yaşadım, sınıfımı ziyaret ettim. Okul müdürü ilgi göstererek "Hocam sizin de o yıllara ilişkin bilgi ve belgeleriniz varsa yazışalım" dedi. Ben de o döneme ait bir sınıf arkadaşımın gönderdiği fotoğrafı döndükten sonra onlarla paylaştım.

İstanbul Maltepe Üniversitesi Tiyatro Bölümü

Süleyman Demirel Üniversitesi'ndeki Uluslararası Shakespeare Festivali bittikten üç gün sonra, Hülya ile davet üzerine, yine yollara revan olduk. 28 Nisan'da, Maltepe Üniversitesi Okullar Buluşması'nda bana ödül verecekleri için oraya gitmemiz gerekiyordu.

Maltepe Üniversitesi'nin yerleşkesi çok büyüktü. Bu yerleşkenin bir milyon metrekare olduğunu Faik Ertener'den öğrendim. Gerçekten de ucu bucağı olmayan bir araziydi. Bu yüzden de bir yerleşkeden çok Teksas'taki petrol zenginlerinin büyük çiftliklerini andırıyordu. Üniversitede eğitmenlik yapan, İstanbul Devlet Tiyatrosu'ndan emekli sanatçı dostumuz Ertener bizi otomobiliyle gezdirdiği halde, yine de tamamını göremedik. Kampus alanında sadece Katalon, Barcelona Spor Kulübü'nun bir tesisi vardı; orada futbola yetenekli çocukları bulup eğitiyorlarmış, sonra da İspanya'ya götürüyorlarmış. Bir de televizyon dizi setini gördük. Buraları üniversiteden kiralanan yerlerdi.

Maltepe Üniversitesi'nin tesisleri de güzel ama biraz dağınık. Ee, o kadar büyük arazi olunca, sanırım binalar yavaş yavaş yapılacak ve yakın bir gelecekte bu arazi bir yerleşkeye benzeyecek. 28 Nisan gecesi etkinlikler başlamadan Kartal Belediyesi başkan yardımcısı ödülümü verdi. Bu, festival kapsamı içinde Yaşam Boyu Hizmet ve Onur Ödülü'ydü. Oldukça ağırdı ama valizimize sığdırdık.

Ertesi gün, 29 Nisan'da İzmir'e uçmak üzere bizi Sabiha Gökçen Havaalanı'na bıraktılar. Van'dan gelen bir arkadaşla kahve içmek için bir kafeye girdik, yetmedi sandviçler derken uçağı kaçırdık. Meğer o git git bitmeyen koridorlardan geçerek iki kat aşağı inmemiz gerekiyormuş. Ulaştığımızda kapı iki dakika önce kapanmıştı.

Ben çok üzüldüm. Ama Hülya'nın üzülmüşe benzer bir hali olmaması, anlaşılır bir şeydi; 36 saat Sidney'e, daha önce de 12 saat Güney Kore'ye uçtuğu halde uçağa binmekten korkuyordu. Hülya İstanbul'a, Ankara'ya ya da başka bir yere gidecekse otobüsle gitmeyi yeğlerdi. İzmir'e gidecek otobüs ararken, sanki yüzüne huzur gelmişti. Belki de içinden "uçağı kaçırmamız iyi oldu" diye geçiriyordu.

İzmir'e gidecek otobüsler gece geç saatte kalkıyordu. Oysa saat daha 15:30 civarındaydı. Biz de yarım saatte bir kalkan Bursa otobüsüne bindik, oradan da İzmir otobüsüne... Bir gün önce akşamüstü saat beşte evde olacağımıza ertesi sabah saat sekizde evimize girebildik. Bundan sonra üst üste gelen davetler bizi epeyce yordu. Arka arkaya, oradan oraya savrulacağımız bir ay bizi bekliyordu. Ama yine de bir haftalık bir dinlenme süremiz vardı.

Ankara Oyun Yazarlığı Semineri

7 Mayıs 2018 günü için Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü uçak biletimizi alıp bize göndermişti. Hülya, sağ olsun, son yıllarda beni yormamak için sanki sekreterimmiş gibi bütün bu etkinliklerde başrolü oynuyordu. Gönderilen bilete göre, 12:20'de havaalanında bulunmamız gerektiğini söyledi.

"Peki uçağımız kaçta kalkıyor?"

"Notta 13:30 diye yazıyor."

"E, o zaman 11:00'de kalkan havaalanı otobüsüne bineriz."

Bostanlı, Mavişehir'den havaalanı bir saat kadar sürüyordu. Böylece, kalkıştan bir saat önce havaalanında olacaktık.

Ankara'daki Oyun Yazarlığı Semineri'nde genç oyun yazarlarını özendirmenin ilkelerini konuşacak, bir de, hükümetin kanun hükmündeki kararnamesi ile altı eğitmenini ve öğretmenini kaybeden DTCF Tiyatro Bölümü öğrencilerine ve bölümde kalan bir iki öğretmene moral verecektik. İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunlarından biri olduğum ve sonradan Tiyatro Enstitüsü kurucularından biri sayıldığım DTCF Tiyatro Bölümü'ndekileri yıllar sonra göreceğimizden ikimiz de heyecanlıydık. Hülya da lisansını benimle, yüksek lisansını Bölüm Başkanı Prof. Dr. Melahat Özgü ile, doktorasını da Metin And'ın yönetiminde o bölümde yapmıştı.

Saat tam 12:10'da havaalanına ulaştık. İki kez kontrolden geçtikten sonra, biniş kartımızı almak için kontuvara gittiğimizde uçağın kalktığını söylediler. Meğer gösterilen saatler uçağın kalkışı ile Ankara'ya varış saatleriymiş. Hülya'yla yaptığımız uçak yolculuklarında bu ikinci kez başımıza geliyordu. Türk Hava Yolları dışında bütün uçak şirketlerine başvurduğumuz halde hiç yer bulamadık. Dışarı çıktık, o sırada geçen bir taksiyi durdurduk: "Otobüs terminaline!"

Bir süre yol aldıktan sonra, taksi sürücüsü:

"Yolculuk nereye, efendim?"

"Ankara'ya."

"Sizi ben de götürebilirim."

"İyi de çok para tutar."

"Bende tarife var, bakiim... Ankara, 2.100 diye yazıyor."

"Pahalıya gelir, dedim size."

Biraz daha yol aldık.

"Peki, 1.800'e götüreyim."

"Olmaz kardeşim, o da çok gelir."

Tam terminale yaklaşmıştık ki, sürücü, birden:

"Abi yarın bu arabanın taksiti var, en son 1.200'e olur."

Hesap ettim, kilometre başına iki lira tutacak. Kent içi bile bundan fazla tutardı.

"Peki sizi idare edebilecek mi?"

"Siz 1.200'ü kabul edin, ben idare ederim."

"Tamam öyleyse, hadi gidelim."

Hülya itiraz edecek oldu ama vaçgeçti çünkü rahat bir yolculuk yapacağımızı, istediğimiz yerde durabileceğimizi o da biliyordu. Sürücünün adını sordum, "Levent" dedi. Gerçekten levent gibi genç bir insandı.

Bir kavşaktan geri döndük, Ankara karayoluna girdik. Çok dikkatli bir sürücüydü. Hiçbir trafik kuralını ihlal etmiyordu. Titiz bir insan olduğu anlaşılıyordu, satın aldığı yeni arabası tertemizdi. Turgutlu'ya yaklaşırken, bir araba açık pencereden içeri çamur sıçrattı, sadece taksi sürücüsünü değil, önde oturan beni de çamura buladı. Taksi sürücüsü Levent'in küfredeceğini sandım ama "Böyle düşüncesizler de var" demekle yetindi. Oysa yeni arabasına gözü gibi baktığı belliydi. Levent'e dönüp "Hayıflanma, senin yerine ben küfür ettim" dedim. Uşak'ta yemek molası verdiğimizde, o önce arabasını yıkadı, temizledi. Sonra yemeğe geldi. Biz de Hülya ile birlikte kirlenen deri ceketimin çamurlarını temizledik.

Ankara'dakiler telaş içindeydi. Hülya'yla telefonda konuştular. Başdramaturg Canan Kırımsoy ile dramaturg Eren Aysan ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Hülya telefonda, merak etmemelerini, taksiyle geldiğimizi bildirdi. Bunu duyunca, karşı taraftan şaşkınlık sesleri ve "Nasıl yani"ler birbirini kovaladı: "Ne, taksiyle mi?", "Ay, inanmıyorum?", "Ne zaman gelirsiniz?", "Sizi Radisson Blu Otel'de bekliyeceğiz" sohbetleri...

Ankara'ya girdiğimizde yolların çok değişmiş olduğunu, orada da İzmir'deki gibi gökdelenlerin yapıldığını gördük. Yeşilliği yok edip yerini betona bırakmanın uygarlık olduğunu sanan bu zihniyetin bir kez bile insana değer vermediklerini düşündüm. 27 yıl yaşadığım bu kent, sanki ilerleme sadece gökdelen ve AVM yapımıyla sağlanırmış gibi üst üste binalarla doluydu. İnsanın önemini kavramamış olan bir zihniyet, durmadan taş üstüne taş koyarak yeni ve başka bir *taş devri* yaratmaktaydı.

Ankara'yı bildiğimi sanırdım, o kadar çok "tek yön" vardı ki ben de yolları şaşırdım. Levent bir taksi durağının yanında durarak pencereyi açtı: "Hemşerim, Radisson Blu Oteli'ne nereden gidilir?"

Ankaralı şoför ayıplayarak Levent'e baktı. "Hâlâ yolları öğrenemedin mi?" diye çemkirdi. Sonra birden bizim taksinin kapı üzerindeki plaka numarasını gördü. "Kusura bakma, 300 metre kadar sonra büyük bir cami göreceksin. Oradaki trafik işaretlerinden sola dön, doğru otele gidersin."

Teşekkür edip ayrıldık ve kolayca oteli bulduk. Aslında Edebi Kurul başkanı olduğum dönemde tiyatro genel müdürlüğüne yakın olsun diye bana hep bu otelde yer ayırtırlardı. Yerini çok iyi biliyordum. Eskiden Stad Oteli'ydi. Sonradan burası satın alınmış, yenilenerek Radisson olmuştu. Ama yeni, tek yönlü yollar ve Ankara'nın betonlaşması beni yanıltmıştı.

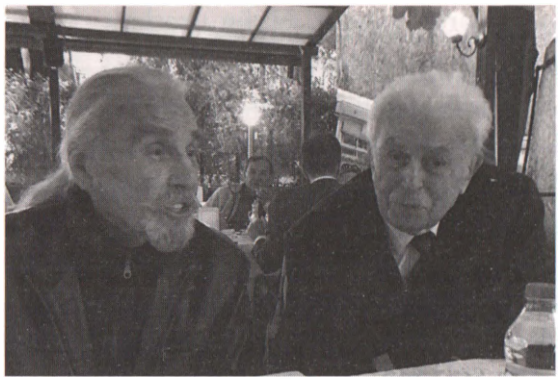
Otelde, dramaturglar ve birkaç tiyatrocu bizi bekliyorlardı. Levent de aracını park edip yanımıza geldi. Bu uzun yolculukta onunla sanki akraba olmuştuk. O, geceleyin hemen İzmir'e dönmek istiyordu. Biz ve ev sahipleri buna razı değildik. Onun yorgun argın yola çıkmasını istemiyorduk. Hatta Canan Kırımsoy gitti ve otelde onun için

de bir oda ayırttı. Levent, bütün ısrarlara rağmen kalktı ve bizlere veda etti. Yarın sabah 08.30'da daha önceden ayarladıkları bir yolcuyu İzmir Havaalanı'ndan alacağını söyledi. İzmir'e varınca bize telefon etmesini ya da mesaj çekmesini söyledim. Ertesi sabah bize mesaj gönderdi, biz de rahat bir nefes aldık.

O sabah kahvaltıdan sonra gittiğimiz toplantıya genel müdür Mustafa Kurt da katıldı. O zaman Devlet Tiyatroları'nın genç oyun yazarı yetiştirmeye ciddiyetle yaklaştığını anladım. Mustafa Kurt ile Adana Devlet Tiyatrosu müdürü olduğu dönemde tanışmıştım. *Midas'ın Kulakları*'nı sahnelerken, o da Midas'ı canlandırmıştı. Her şeye iyi niyetle olumlu bakan, hoşgörülü bir yöneticiydi. Toplantıda durumu ve ilkeleri tartıştık. Serbest zamanlarda DTCF Tiyatro Bölümü öğretmenleri ve öğrencileriyle sohbet ettik ve elimizden geldiği kadar onlara moral verdik.

Panelde yazarlığın sorunları ele alındı, değerlendirmeler yapıldı. Başrejisör Hakan Çimenser önemli noktalara değindi. Hülya ve benim dışımda sevgili Prof. Dr. Ayşegül Yüksel de aynı paneldeydi, onunla sohbet olanağı buldum. Bir de uzun süredir görmediğim mezunumuz devlet tiyatrosu oyuncusu Kubilay Karslıoğlu ve dramaturg arkadaşlarla güzel bir akşam geçirdik. Panelin ertesi günü, önceden gönderdikleri oyunları okunan ve kayda değer olanların seçildiği DTCF yazarlık öğrencileriyle de dramaturgların bulunduğu verimli bir toplantı yapıldı. Buna da katıldık.

Toplantıdan sonra, uzun zamandır görüşemediğimiz, Hülya'nın dayısı, Prof. Dr. Cevat Geray'a telefon ettik. Cevat benden bir yaş büyüktü. Bizim Ankara'da olduğumuzu öğrenince çok memnun oldu ve bizi Mülkiyeliler

Cevat Geray ile Mülkiyeliler Birliği'nde.

(Solda) Dr. Doğan, Prof. Dr. Geray, ben. (Sağda) Tansu Polatkan, eşi Sulhiye ve Hülya Nutku.

Birliği'ne yemeğe davet etti. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin "efsane dekanı" ve kendi alanında bir otorite olan Cevat Geray, son kitabının editörü ile bizi beklediklerini söyledi. Bir taksiye atlayıp Yüksel Caddesi'nin oraya gittik. Mülkiyeliler Birliği, her zamanki gibi doluydu. Cevat pencere kenarındaki masasından kalktı ve bize doğru yürüdü. Aslında bacaklarındaki rahatsızlık yüzünden artık baston

kullanıyordu. Birbirimize sarılıp oturduk. Ağrıyan bacakları bir yana, diri ve sağlam bir görünüşü vardı.

Editörü Dr. Hasan Hüseyin Doğan, Cevat Geray'ın Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden öğrencisiydi. Cevat'ın kitabı *Kent, Yerel Yönetimler ve Toplu Konut Yazıları* başlığını taşıyordu. Bizim Ankara'da olduğumuzu öğrenen Hülya'nın teyzesinin oğlu Tansu Polatkan ile eşi Sulhiye de masamıza dahil oldular. Güzel bir gece geçirdik. Ama ne yazık ki bu Cevat'ı son görüşümüz oldu. Kendisini üç ay kadar sonra, 23 Temmuz 2018 günü yitirdik. Huzur ve ışıklar içinde uyusun.

Ertesi gün öğleden sonra saat 14.00 sularında Bursa, Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü'nden öğretim görevlisi Dr. İbrahim Öztahtalı bizi fakültenin bulunduğu Mudanya'ya götürmek üzere cipiyle otele geldi.

Bursa Oyun Yazarlığı Sempozyumu

9 Mayıs öğleden sonra saat 15.00'da Ankara'daki otelden hareket ettik. Dr. İbrahim Öztahtalı dışa dönük, sempatik ve konuşmayı seven bir akademisyendi. Ankara'dan Mudanya'ya oldukça uzun bir yol katetmek zorunda olduğumuz halde, vaktin nasıl geçtiğini hissetmedik. Kaldığımız Otantik Oteli, Mudanya rıhtımına yanaşmış bir gemiydi. Gemi, ilk özgürlük şehidimiz, İstanbul Üniversitesi'nde orman mühendisliği eğitimi gören Turan Emeksiz'in adını taşıyordu.

Turan Emeksiz, Demokrat Parti zamanında öldürülen ilk gencimizdi. Cenazesi kaçırıldı; bir ay bulunamadı. Üç kez defnedildi. Öldürülmeseydi, kendi sözleriyle, orman mühendisi olacak, bütün dağları ağaçlandıracaktı. Onun

Otelin alt katındaki toplantı salonunda Mustafa Sekmen, Özdemir Nutku, Hülya Nutku.

hayali buydu. Öldüğünde henüz yirmi yaşındaydı. Kitap okumaya, müziğe ve tiyatroya bayılıyordu. Bir ara yüzme şampiyonu bile olmuştu. Kısacası, Demokrat Parti onun katilini ya da katillerini korudu; faili bulunamayan ilk cinayetlerden biriydi. Turan Emeksiz huzur içinde yatsın!

Turan Emeksiz gemisi çok güzel bir otel olmuştu. Odaları genişti, her türlü konfor sağlanmıştı. Denizin şıpırtı sesleriyle güzel bir uyku çekmek mümkündü. Öyle de oldu. O gece çok derin bir uykuya daldık. Kahvaltı ve yemek geminin üst katındaki açık güvertedeydi. Deniz üstünde kahvaltı etmek ne güzel oluyormuş. Kahvaltıda bölümün öğretim elemanları ve bölümümüzden yetişen mezunlarımız Hasip Akgül, bizde doktorasını tamamlayan eşi Dr. Tülay Yıldız Akgül, yine doktorasını bizde yapan Dr. Pelin Elçik Yorgancıoğlu, mezunlarımız Dr. Birgül Yeşiloğlu ve Dr. Mine Artu Mutlugün bizi yalnız bırakmadılar. Bu arada katılımcılar arasında Dr. Bünyamin Aydemir, Nazif Uslu, dostum yazar Tuncer Cücenoğlu da vardı. Ayrıca Dr. İbrahim Öztahtalı hiç yanımızdan ayrıl-

madı. Bizi fakülteye götüren öğretim üyeleri kendi odalarını gezdirdi.

Ertesi gün, gemi-otelin en alt kattaki toplantı salonunda, II. Ulusal Yazarlık Çalıştayı'nda Hülya ile kalabalık bir dinleyici önünde oyun yazarlığı üzerine düşüncelerimizi belirttik. Dinleyicilerin büyük bir kısmı öğrenciler ve akademisyenlerdi.

Kadıköy Belediyesi'ndeki konferansım

O gün, 10 Mayıs günü öğleden sonra, Kadıköy Belediyesi'nin davetlisi olarak konferans vereceğim için Mudanya'dan saat üç feribotuna bindim. Konferans Kadıköy İskelesi'nin karşısında bulunan belediyenin kütüphanesindeydi. Konuşmam, güncel bir konu olarak saptadığım "Aydın Sorumluluğu ve Brecht'in *Galile* Oyunu" üzerineydi.

1938, Nazilerin Avusturya ile Çekoslovakya'yı işgal ettikleri yıldı. Güneyde ise İspanya'da, Franko'nun faşistleri iktidarı ele geçirmişlerdi. 1938, aynı zamanda atom çağını başlatan yıldı. Brecht, 23 Kasım 1938 tarihli güncesinde, "*Galile'nin Yaşamı*'nı bitirdim" diye yazmıştı. Bu karanlık yılda, Brecht aydınlığın habercisi Galile üzerine olan oyununu bitirmişti. Bu oyunu yazmayı bir süredir düşünüyordu ve ilk denemesini de *Die Erde Bewegt* (*Toprak Hareketleniyor*) adında bir taslakla yapmıştı. Bilimsel gelişmelere olan ilgisi ve bilime olan merakı yeni fiziksel buluşların ortaya çıkmasıyla daha da artmıştı.

Brecht, 1938 yılının başlarında, Profesör C. Möller ile Galile'nin *Discorsi*'leri üzerinde konuşmuştu. Ama aralarında fikir ayrılığı ortaya çıkmıştı. Möller'e göre Galile'nin Katolik Kilisesi'nin isteklerini kabul edip o arada *discor-*

si'lerini bitirmesi, engizisyona karşı Galile'nin zaferiydi. Brecht, bu düşüncede değildi; Galile, 1633'te, dünyanın, güneşin ve kendi çevresinde hareket ettiği bilimsel bulgusunu, engizisyonun tehditleri karşısında reddederek geri adım atmıştı. Bu, sonraki yıllarda toplumda bilime karşı bir kuşku başlattığı için bir yenilgiydi.

Brecht, "yeni bir düzen geliyor" safsatasına inanmıyordu. Bu ancak kanlı katillerin kendi barbarlıklarını örtbas etmek için söyledikleri bir sözdü. O, çökmek üzere olan karanlığı hissediyor ve gündoğumu olmayan bir geceye girildiğine inanıyordu. Gelecek günleri düşünmektense, geçmiş üzerine düşünmekte yarar vardı. Bunun için de o kendi zamanından üç yüz yıl geriye giderek bilim adamının sorumluluğu üzerine düşünme yolunu seçti.

"Eski" ve "yeni" kavramları birbirine girmiş görünüyordu. Marx'ın, Engels'in, Lenin'in öğretilerindeki "yeni"nin çekiciliği, faşizmin korkutucu örtüsüyle örtülecek miydi? Ama Brecht yine de *yeni*'yi seçecekti. Çünkü çağının zeki bir gözlemcisi olan yazar, neyin yaklaştığını çok iyi biliyordu. Nazizmin kanlı doğum sancıları sıklaşmıştı ve bu doğum ölümün ta kendisiydi.

Ama Brecht'in geçmişi ele almayı düşünmesi, yaşadığı çağı unutmak için değil, tam tersine ona ayna tutabilmek içindi. Bir bilim insanını ele almasının nedeni de Naziler yüzünden birçok bilim insanının Almanya'yı terk etmiş olmasıydı. Ne yazık ki, Nobel ödüllü fizikçi Philip Lenard, Albert Einstein gibi bir dâhiyi bile bilim insanları listesinden çıkarmış, "Alman Fizik Bilimi" üzerine dört ciltlik bir kitap hazırlarken Yahudi kökenli çok değerli fizikçileri kitabına almamıştı.

Brecht, bu yüzden, tarihteki bir kesiti bütün çıplaklığıyla ele almıştır; metafizik, gizemci ve ırkçı yorumlardan

temizlenmiş bir anlayışla, tarihin büyük bilim insanlarından biri olan Galile'yi ve onun 300 yıl kadar önceki bilimsel devrimini yorumlayıp kendi çağına ışık tutmuştur.

Şu soruyu hep sorarım: Bir kahraman olarak ölmek mi, yoksa boyun eğmiş görünüp insanlığa yardım etmek mi? Galile bu ikincisini yaptı. Romantik bir başkaldırıyla kahraman olmak için ölmek mi, yoksa pragmatik bir düşünceyle kendi onurunu feda edip yeni dünyanın öğretilerini kurtarmak mı? Sizce hangisi aydın sorumluluğuna girer? Bir düşünün! Möller ile tartışmasında sizce kim haklıdır? Brecht mi, Möller mi?

Kalabalık bir dinleyici önünde konferansımı verdim. İstanbul'da bulunan birkaç öğrencim ve mezunumuz da konuşmamı izlediler. Eski öğrencilerimizden Feraye Şahin, eşi ve oğlu beni Mudanya'ya götürmeyi teklif edince belediyenin benim için aldığı uçak biletini iptal ettik. Beni otomobilleriyle Mudanya'ya teslim eden öğrencim Feraye Şahin ile eşine ve yol boyunca benimle sohbet eden sevgili oğullarına çok teşekkür ettim. Birlikte gemide oturduktan sonra onları yolcu ettik. 11 Mayıs'ta, Mudanya'dan İzmir'e bizi yine İbrahim Öztahtalı cipiyle götürdü. Evimizdeki konuk odasında kalmasını rica etsek de o gece yarısı Bursa'ya doğru yola çıkmayı tercih etti.

Shakespeare söyleşisi

İzmir'e döndükten iki gün sonra, 13 Mayıs'ta İzmir'in özel tiyatrolarından biri olan Tiyatro Terminal'de genç sanatçılarla Shakespeare üzerine söyleşide bulunacaktım. O gün beni evden alıp tiyatronun salonuna götürdüler. Küçük salon gençlerle dolmuştu. Son yıllarda konuşmalarıma gösterilen bu ilgi hoşuma gidiyordu. Tiyatro Terminal'in

kurucusu, oyunculuktan dokuz yıl önce mezun olan doktora öğrencimiz İbrahim Güngör'dü.

Başlarken dinleyicilere, "Shakespeare hakkında ne bilmek istiyorsunuz?" diye sordum. Önce hiç ses çıkmadı. Sonra biri, "Shakespeare'in başkası olduğu iddiaları var. Siz buna ne diyorsunuz?" dedi. Bu iddiaların somut bir delili olmadığını belirttikten sonra, "*Anonymus* filmini mi izlediniz?" diye sordum.

"Evet."

"Bugüne dek birçok soylu kişinin adı havada uçuşmaktadır; Shakespeare her dönemin büyük yazarı olduğu için hakkında birçok spekülasyon yapılmıştır" diyerek söze başladım. "Bunların arasında, başta, 17. Oxford Kontu Edward de Vere olmak üzere, birçok aday gösterilmiştir."

İngiltere'de Shakespeare'in bu başyapıtları yazıp yazmadığına dair kuşku, ilk kez 19. yüzyılın yarısında Kraliçe Victoria döneminde başladı. Bazı kimselerin, Shakespeare'in yalnızca bir oyuncu olduğu savıyla spekülasyonlar giderek arttı ve bugünlere geldi. Shakespeare'in eğitimini, o derin felsefi sahnelere, şiirsel dizelere, karakterlerinin boyutlarına ve Roma'dan İtalya'ya, Ortaçağ'dan bugüne olan tarihsel olayları bu kadar iyi bilmesi için yeterli bulmuyorlardı. Kişiliği ve yaşamı hakkında somut bilgiler yoktu ama William Shakespeare'in tiyatro tarihi içinde önemli bir adı vardı ve gerçekten yaşamıştı.

Burada kısaca özetlediğim tartışmaların derinliği buzdağı gibidir, ilgilenenler bunları okuyabilirler. Bu konuda onlarca kitap yazılmış, yüzlerce inceleme ve araştırma yapılmıştır. Benim fikrimi sorarsanız, her ne kadar Edward de Vere adı kuşkulanmama neden olsa da ben Shakespeare adıyla mutluyum.

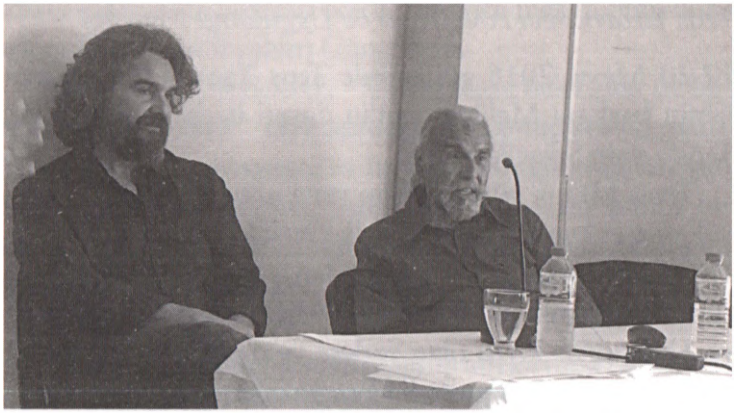
Teos Yazarlarevi Araştırma ve Uygulama Merkezi

17-20 Mayıs 2018 günlerinde Teos Yazarevi ve Derneği'nin başkanı Melih Ergen'in daveti üzerine, Hülya'yla Teos'a yani Sığacık'a gittk.

Teos, MÖ 6. yüzyıldan bu yana antik dönemin en büyük ticaret kentlerinden biriydi. Özellikle, deniz ticaretiyle ün salmıştı. Ama tiyatro açısından önemi daha büyüktür çünkü dünyanın ilk oyuncular birliği bu kentte kurulmuş ve Akdeniz'de kıyısı olan yerlere ve özellikle de Atina'ya oyuncu göndermişlerdir. Sadece yazıtlar aracılığıyla bildiğimiz Dionysos Oyuncular Birliği, Teos'ta çok önemli bir rol oynamıştır. Devamlı bir huzursuzluk kaynağı olarak görülen bu sanatçılar topluluğu, MÖ 2. yüzyılın ortalarında Teos'tan Ephesos'a sürülmüştür. Ünlü ozanlar Anakreon (MÖ 572), Antimakhos ve Epikurosçu Nausiphanes Teosludur. Dünyanın en büyük Dionysos Tapınağı'nın kalıntısı da buradadır.

İlk gece, Derya ve Kağan Uluca'nın oynadıkları Belçikalı yazar Paul Pourveur'un *Shakespeare Öldü, Aş Bunları* oyununu Çağan Irmak Kültür Merkezi'nde izledik. Postmodern bir metin olan bu ilginç oyundaki genç oyuncuların yorumu, disiplini ve enerjisi hoşuma gitti. Kendilerinin bu emeklerini kutladım. Onlar da bizim gibi burada kalıyorlardı. İkinci gece, Seferihisar'da oturan sanat meraklıları da geldi ve sohbet koyulaştı. Üçüncü gün, Hülya ile benim konuşmalarımız vardı. Yazdığım bazı şiirlerimi bestelemiş olan Cem İdiz'in piyanosunun eşliğinde genç sanatçı Ercüment Serpil şiirlerimi, güzel bariton sesiyle çok güzel okudu. Her ikisine de emekleri için teşekkür ettim.

Konuşmalarımızdan sonra meraklılara kitap imzaladık. İzmir ve Seferihisar'dan gelenlerin bu kadar kala-

Teos'ta yaptığım söyleşide, şiirlerimi okuyan Ercüment Serpil ile.

balık olacağı doğrusu hiç aklıma gelmemişti. Kimi daha önceden aldıkları kitapları, kimi de getirdiğimiz kitapları imzalattılar. Bu arada kalabalığın içinde yıllar önce Ankara Konservatuvarı'ndan öğrencim Haluk Bozgeyikli'yi ve eşini görmekten memnun oldum.

O günün büyük sürprizi mezunumuz Mutlu Polat'ın kentimize gelen Daniel Holliger'i, İzmir'i ve çalışma arkadaşlarını tanıtmak üzere buraya getirmesiydi. Başkan Tunç Soyer'in de gelişiyle güzel bir sohbet yaşadık. Süreyya Kilimci ve Toygar Köse de bizlerle birlikteydi. Daniel, kızını bizlerle tanıştırdı ve yeniden gelme sözü vererek ayrıldı. Akşam Tunç Soyer, Melih Ergen ve eşi Mediko'yla keyifli bir akşam yemeğinden sonra ertesi sabah yaptığımız Kaleiçi gezisinin ardından Sığacık'tan ayrıldık.

Çok güzel üç günden sonra 20 Mayıs'ta Sığacık'tan 50 kilometre kadar uzakta, İzmir'deki evimize döndük. Yoğun bir çalışma sürecinden sonra bu üç gün bize bayram tatili gibi gelmişti.

Kuzguni Sanat Cafe'de sanat dostlarıyla söyleşi

30 Mayıs'ta, Mavişehir'deki Kuzguni Sanat Cafe'nin sahibesi Güler Doğru Hanım'ın daveti ve Metin Güler'in düzenlemesiyle benim bir konuşma yapmam gerekiyordu. Ama ertesi gün, 1 Haziran'da da adıma düzenlenen tiyatro ödüllerinin töreni vardı. Bu yüzden katılım dostlar arasında oldu. Güler Hanım yine her zamanki cömertliğiyle bir de yemek düzenlemişti. Benim konuşma gecem olduğundan mı nedir, yemekte en çok konuşulan ben oldum. Daha doğrusu, sorulanları yanıtlayabilmek için konuşmak zorundaydım. Bir genç bana kabare tiyatrosunu sordu:

"Kabare tiyatrosunun nesini istiyorsun?"

"Kabare tiyatrosunun ne olduğunu aşağı yukarı biliyorum. Ama ben kökenini merak ediyorum" dedi.

Orada özetlediğim konunun biraz daha etraflıcasını buraya aktarıyorum: İspanyolca *caba* ve *retta* sözcüklerinin birleşmesiyle, "renkli çanak" anlamına gelen cabaret, küçük bir sahne üzerinde, belli bir düzen ve senaryoya dayalı olarak çeşitli skeçlerin, taşlamaların, parodilerin, şarkılı toplumsal ve siyasal eleştirilerin, sözsüz oyunların, monologların, şiirlerin ve grotesk gösterilerin bir araya getirildiği bir tiyatro alt türüdür. Kabare tiyatrosu, her türlü güncel sorunu ve özellikle siyasal ve toplumsal konuları ince bir alayla, iğneleyici, yerici, taşlayıcı bir tutumla ele alıp toplum eleştirisine yönelir.

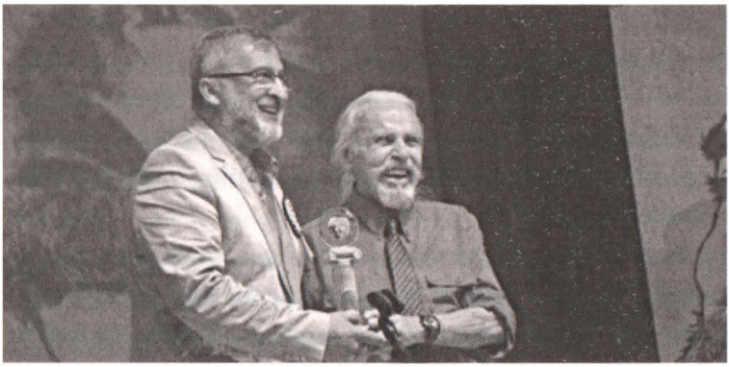
Kuzguni Sanat Cafe benim için dostlarla buluşma yeridir. Orada ilerleyen günlerde Tamer Levent'le bir "Sanata Evet" gecesinde, Neşe Arat ve Mustafa Çolak'ın oynadıkları, Feraye Şahin'in yazdığı *Dört Delikli Düğme* oyununda; yine Süreyya Kilimci, Uğur Kaya ve Dalya Kilimci'nin

oynadığı, Bihter Dinçel'in yazdığı *Ortanca* adlı oyunda ve Zihni Göktay'la yapılan söyleşide bulundum. Sanırım son olarak da Altan Erkekli ve Veysi Diker'in Şifa Niyetine adlı oyununda ordaydım ki oyunun önemli bir bölümü de Altan'ın oyunculuk serüvenine ait anılardan oluşuyordu. Bu anıların içinde benim ve Hülya'nın yeri büyüktü. Bu yaşamöyküsünün tanıkları olarak orada bulunmak ve yıllar sonra Altan'la olmak, onunla aynı zaman dilimini yaşamış olmanın keyfini çıkarmak güzeldi.

Kıyı Ege ve Ege Tiyatrolar Birliği'nin ilk ödül töreni

Metin öyle bir organizasyon ve imece çalışma düzeni kurdu ki 1 Haziran 2018 gecesi görkemli bir törenle seçilen üç aday arasından kazananlara ödülleri verildi. Seçiciler Kurulu, ön elemelerde seçilen üç aday arasından kazananı seçti. Sanata karşı duyarlı olan Karşıyaka Belediye Başkanı Hüseyin Mutlu Akpınar, Atakent'teki Hikmet Şimşek Kültür Merkezi'ni ödül töreni için bize tahsis etti. Kuzguni Sanat Cafe'nin sanatsever sahibi Güler Doğru zengin bir kokteyl hazırladı. Birçok konuğun katıldığı tören, renkli ve nükteli konuşmalarıyla dikkat çeken Kıvanç Hekim'in sunuculuğuyla başladı.

17 ödülün verildiği bu törende, ödüllerin verilişi arasında, İzmir Devlet Operası'ndan bariton Altuğ Dilmaç ile ona eşlik eden piyanist Zafer Çebi'nin konseri törene renk kattı. Konserde, caz ile müzikallerden parçalar yer aldı. Altuğ Dilmaç'ın benim için söylediği "What's This Thing of Love?" (Şu Aşk Denen Şey Nedir?) adlı caz parçası ile Hülya Nutku'nun isteği olan *Damdaki Kemancı* müzikalindeki Teyve'nin ünlü parçası bütün salonu coşturdu; salon bu şarkıya alkışlar ve tartımla eşlik etti. Ayrıca önceki

Hüseyin Avni Danyal'a ödülünü verirken.

mezunlarımızdan Mutlu Polat'ın sinema, oyun ve anlatı ile birleştirilmiş *Kül Kızı* adlı soyut performansından oynadığı bir parça ilginç bulundu. Gençlerin coşkusu, gelen konukların neşesi, töreni daha da renkli bir duruma getirdi. Hele sunucu Kıvanç Hekim'in, ünlü sunuculara taş çıkaran özgüveni ve hazırcevaplı oluşu bu tadı daha da artırdı.

Amatör tiyatrocular dışında, bizim mezunlarımızdan olan, Hüseyin Avni Danyal'a profesyonel yaşamındaki çalışmaları için Emek Ödülü'nün verilmesi bana nasip oldu. Kısacası, bu etkinliği kotaranlara, emek verenlere teşekkür ederim. Çok nitelikli bir törenin gerçekleştirilmiş olması beni çok mutlu etti. Dilerim, daha sonraki yıllarda da böyle sürüp gider.

Tatil zamanı

Bu yıl nisan yağmurları, mayısta geldi. Yağmurlar bitip güneş açtığında tatil özlemiyle 1 Haziran'da Özdemir Nutku Ödülü'nün verilmesinden sonra Ören'e gitmeyi planladım. Ama her plan insanın istediği gibi gerçekleş-

miyor. Göz kontrollerim, Hülya'nın jürileri ve sınavları derken tatile gitme günlerimiz uzadı. Sonunda, 13 Haziran tarihinde yolumuz açıldı. Bir şey unutmamak için bir hafta önceden götüreceğim şeyleri bir kenara yığmaya başladım. Tabii en önce kitaplar, sonra bilgisayar ve yazlık giyecekler...

İzmir, yine o dayanılmayacak sıcak günlerine kavuşmuştu. Mahallemizdeki araçlar giderek azalmaya başlamıştı. Apartmanlar teker teker boşalıyordu. Ben hazırlandığım için saat sabah 10:00 sularında yola çıktım. Hülya, evi toparlayıp arkadan gelecekti. Zaten bütün ağır işler de ona kalır. Ona yardımcı olmaya çalışsam da, o istemez, "Sen bilemezsin şimdi. Sen git, ben her şeyi toparlarım" deyip beni hep gözetir. Bu kez de öyle oldu.

Aklım biraz da evde kalarak Burhaniye yolunu tuttum. Öğle üzeri arabamı park ettiğimde komşularım Mahir ve Yunus beyler koşup geldiler ve kucaklaştıktan sonra, bir anda eşyalarımı benim daire kapısının önüne taşıdılar. Sağ olsunlar, böyle güzel komşular.

Bu iki komşum Ören'de en çok görüştüğüm dostlarımdır. Çünkü tatil günlerimin bir kısmını çalışarak geçiriyor, akşamüstü çalışmamı bitirdikten sonra ön balkona çıktığımda onlarla görüşüyorum. Mahir Bey, İstanbul Lisesi'nin efsane olmuş eski müdürlerinden bir öğretmendir. Emekli olduktan sonra özverili eşi, bankadan emekli Meral Hanım ve artık iş güç sahibi olmuş çocuklarıyla gelip Ören'den bu yazlığı almış ve bütün bir yazı burada geçirmekten hoşlanan bir dosttur. Mahir Bey kitap okumaktan haz duyan, sabah erkenden kalkıp beş altı kilometre yürüdükten sonra bir saat bisiklete binip evin ihtiyaçlarını karşılayan, sonra da denize girmeyi ihmal etmeyen bir insandır. Bunun için de yaşını göstermez.

Yunus, bu siteye genç yaşta gelmiş ve emekli olduktan sonra eşi Birsen Hanım'la birlikte uzunca bir süredir bu sitenin yöneticiliğini yapan özverili bir dosttur. Bu önemli çünkü bizim sitenin yöneticileri hiçbir karşılık beklemeden, bu siteyi geliştirmek için yaz kış burada bulunmak zorunda olan üyelerdir. Daha önce, bu sitenin sınırlarını ilk kez güzel bir duvar ve parmaklıklarla çizen Orta Doğu Teknik Üniversitesi İşletme'den mezun Nedret Hanım, yerleşkenin asfalt yollarını yaptıran Mahir Bey'in eşi Meral Hanım ve daha birçokları, örneğin Ayşın Dora gibi, büyük bir özveri ve idealizmle çalışmışlardır.

Bulunduğumuz site, Burhaniye'nin Öğretmenler Mahallesi'ndedir. Bizim blokun önünden Ruhi Su Caddesi geçer ve kumsalın bulunduğu yerden sola doğru bir kavis çizerek kumsal boyunca gider. Caddenin tam karşısında Doktor Lemi Bey'in evi var. Dr. Lemi Bey herkesin yardımına koşan, zeki, nükteleri bol, hazırcevap doktorumuz. Eşi Nural Hanım, Uğur Mumcu'nun eşi Güldal Hanım'la kardeş. Bu yüzden, Uğur alçakça katledilmeden önce sık sık Lemi Bey'lere gelirdi, biz de orada görüşürdük.

Güzel bir mahallede, güzel insanlarla olmak ne büyük bir şans. Lemi Bey'lerin evi kedilerle doludur. Bahçede kendilerine bir yer bulurlar ve art arda doğururlar. Bir keresinde bir kedi doğurup ortadan kayboldu, bir arabanın altında kalıp kalmadığını bilmiyoruz. Ama bizim Maltız köpeğimiz Zuzu onlara analık etmiş, her yavruyu yalayarak kan deveranını sağlamış ve onları hayatta tutmuştu. Kızları Ebru Turgut bizim bölümün Yazarlık Anasanat Dalı'ndan mezun, reklam piyasasında çok güzel işler başarmış biri... Onun kedisinin adı da "Müdür". O da Lemi Bey ve Nural Hanım gibi kedi dostu...

Buralara yeni yerler açılmış. Sahibi öldüğünden, her zaman gittiğimiz Ümit Restoran veraset davası yüzünden kapanmış, yerine de bir şey gelmemiş, Ama İskele Mahallesi daha cümbüşlü bir duruma gelmiş. Turizm, eskisinden daha canlı. Özellikle, "dünyanın yedi oksijen çadırından biri" denilen Edremit Körfezi'nin bu ilçesi yeni yollar ve otellerle bezenmiş.

Taylıeli Şenliği

İstanbul Şehir Tiyatroları sanatçıları Eftal Gülbudak ve Ümran İnceoğlu tarafından kırsal kesimin kültür sanat ihtiyacını karşılamak amacıyla, 2010 yılında başlatılan bu köy şenliğinin yedincisi, bu iki sanatçı ile onlara destek veren genç sanatçıların üstün çabalarıyla, 3-5 Ağustos 2018 tarihlerinde gerçekleşti. Üstün çabaları diyorum, çünkü bu uluslararası şenlik imeceyle ortaya çıkarılmış örnek bir çalışmadır. Bütün çalışanlar karın tokluğu ve elbirliğiyle bu uluslararası şenliği kotarıyorlar; köy halkına ve çocuklarına armağan ediyorlar. Ülkemizin tepesinde boza pişirilip garipsenecek birçok olay olurken, sanatçılar tarafından hazırlanan bu uluslararası şenlik elbette büyük önem taşıyor. Her yıl, yitirdiğimiz bir sanatçının adını taşıyan bu şenliğin yedincisi, 2018 yılında genç yaşta yitirdiğimiz Ayşe Selen'e ithaf edilmişti.

İlk gün açılış olduğu için, sanatsal etkinlikler ikinci gün başladı. İlk gün, kortej her yıl olduğu gibi iskeleden başladı ve bir dağ köyü olan Taylıeli'de tamamlandı. Sanatçılar oradan oraya bir traktörün çektiği römorkla taşınıyor ya da sayı fazlaysa buna orada bulunanların özel arabaları ekleniyordu. Bunu yazmamın nedeni, para olmadan da imece yoluyla pekâlâ bir şenliğin yapılabilecek olması.

Şenlik konvoyu iskelede tahta bacaklarla gösteri yapanların ardından, sokak gösterisi de tamamlanınca köy yoluna revan olurlar. İlginç olan, köy erkeklerinin hepsinin boynundaki poşuların, yemenilerin kadına saygıyı simgeliyor olmasıdır. Köydeki kadınlar ise kazanlarda festivale katılanlara yemek yaparlar. Keşkek kazanı köy meydanının ortasında kurulur. Köyün muhtarı yemek dağıtır. İşte önemli yanı bu yardımlaşmaya idealist bir tutumla katılanların olmasıdır.

İki gün içine sığdırılan şenlikte müzik, dans, tiyatro oyunu, sirk, kukla, hayal oyunu gibi etkinlikler yer aldı ve bunlar özellikle çocukların ilgisini çekti; onlar da etkinliklere katıldılar. Bu aktif etkileşim gerçekten pedagojik açıdan önemliydi. İsviçre'den gelen sirk okulunun öğrencileri, başlarında eğitmenleriyle köy çocukları için çok ilginç akrobatik numaralar, denge gösterileri ve beden ile dikkati odaklamanın önemli olduğu tehlikeli numaralara imza attılar. Bu akrobatların en büyüklerinin yaşları ya 18 ya 19'du; geri kalanlar daha küçük yaştaki öğrencilerdi.

Bu yıl belediyenin yeterince destek vermemiş olması şenliği düzenleyen Gülbudak ve İnceoğlu çiftini zorlamasına rağmen, büyük bir gayretle şenliği gerçekleştirmiş olmalarını takdirle karşılıyorum. Konukseverlikleriyle gelenleri karşılayan bu çiftin düzenlediği şenlik, Teoman Kumbaracıbaşı'nın çocuklara yönelişindeki içtenlikli konserle daha da renklendi. Dilerim yıllar boyu etkinlikler yetkililerin de ilgisiyle sürer.

Zuzu'nun ölümü

2004 yılının Sevgililer Günü'nde, 2002'de kaybettiğimiz köpeğimizin yerine Hülya'ya *Maltız* cinsi, yavru bir kö-

pek satın almıştım ve onu küçükçe bir çanağın içinde eve getirmiştim. Çok güzel, insancıl bir köpek olduğu belliydi. Çünkü camekândan beni görünce zıplamaya başlamış, elime aldığımda yüzümü yalamıştı. Henüz bir buçuk aylıktı ve daha gençlik aşısı yapılmamıştı.

Bu ufacık, sevimli yavruyu Hülya'ya verdiğimde çok sevindi ve 2000 doğumlu kedimizin ona bir şey yapmasından korktu. Oysa kedimiz, PC (Personal Cat) ona analık etti ve yavruyu öteki büyük kedilerden korudu.

İnsanları seven, onlardan bir nebze bile kuşkulanmayan Zuzu, büyüdükçe herkesin sevgilisi ve bizim sitenin de maskotu oldu. Çünkü köpekten korkanlara köpek sevgisini aşıladı, anasız kalan kedi yavrularına yardımcı oldu. Kısa zamanda birçok sözcük öğrendiğinde itaatkâr ve evin anlayışlı bir ferdi haline geldi. Kapı çalındığında bizi uyaran, sabah ve akşam gezilerinde bizim yürümemizi sağlayan, inanılmaz içgüdüye sahip bir köpekti.

"Alt tarafı bir hayvan, bu kadar da övülür mü?" diyenlere bir çift sözüm var; keşke insanlar da köpekler kadar iyi huylu, anlayışlı ve sevecen olabilseydi. Onların dostluğu bizde var mı? Kaç insan bir başkası için kendini feda edebilir? Ama köpek, sahibini kurtarmak için kendi canını bile verir.

Zuzu temmuz başında rahatsızlandı, yatağından çıkamaz oldu. Veteriner etraflı bir muayeneden sonra kalp yetmezliği teşhisi koydu, ciğerlerinde ödem vardı ve tansiyon ilacı alması gerekliydi. Bizler de bize uygun aynı ilaçları alıyorduk. Hiç yadırgamadık ama yaşlılığın emarelerini Zuzu'da da görmeye başladık. Zuzu bu ilaçlardan sonra ayağa kalktı, eskisi gibi atlayıp zıplamaya, kucağımızda oturmaya başladı. Ama veteriner bizi uyarmıştı, "Köpeğinizin çok az vakti kaldı" diye. Biz bu uyarı

(Solda) Zuzu (17 Kasım 2004-12 Ağustos 2018).
Zuzu'yla birlikte, 2016.

üzerine o kadar üstüne düştük, ilaçlarını tam zamanında verdik ki bu sevgi onu tekrar hayata bağladı. 6-10 Ağustos günleri arasında işlerimiz için İzmir'e dönmek zorundaydık.

Döndüğümüzde capcanlı, bahçede oynayan bir Zuzu görünce sevincimiz arttı. Zuzu da bizi görünce kucağımıza atlayıp bizi yalamaya çalıştı. Böyle, huzur dolu günlere tekrar kavuştuğumuz için seviniyorduk ki 12 Ağustos Pazar sabahı, Zuzu sık sık solumaya başladı ve düştüğü yerden kalkamaz hale geldi. Kara gözleri büyümüş, bizden yardım ister gibiydi. Hemen kucağımıza aldık, ilacını vermeye çalıştık ama birden uzun bir soluk aldı ve başı düştü. Gözleri açıktı, sanki bizden yardım bekliyordu. Ben gözlerini kapamak istedim ama kapanmadı.

Onu sitemizdeki köpek mezarlığına gömdük. Şimdi ailemizin bir ferdi eksilmiş gibi üzüntülüyüz. Tam bir ay sonra da Zuzu'ya analık eden 18 yaşındaki kedimiz PC'yi yitirdik, onu da Zuzu'nun bir metre ötesine gömdük.

Zeynep'in dev köpeği Ras (Rasputin), 17 köpeğin melezi, özel üretilmiş, Siyah Rus Terrieri denilen bir cins... Stalin'in emri üzerine, Kızılordu'da hizmet görmesi için beş yılda üretilmişti. Kocaman kafasında akıllı bir beyni vardı. Kedinin öleceğini hissetti ve yatağının başına geçip havlamaya ve onu yeniden ayağa kaldırmak için hafifçe dürtmeye başladı. Ama 18 yaşındaki kediyi ayağa kaldıramayınca, o dev cüsseli köpekten incecik ağlama sesleri çıktı. Hepimiz hayvanlardaki bu sevgiyi bir kez daha görmüş olduk.

Ben Jonson'ın Volpone (Tilki) *çevirisi*

Bu hengâme içinde, haziran sonunda başladığım *Volpone* çevirisini, 16 Ağustos'ta önyazısı ve kısa kaynakçasıyla birlikte bitirdim. Ve elbette ikinci Ben Jonson çevirisi için kolları sıvadım. Yayıneviyle yaptığım sözleşme, Ben Jonson'ın yapıtlarından beşini içeriyordu. Bunlar, *Volpone* dışında, *The Alchemist* (*Simyacı*), *Every Man in his Humour* (*Herkesin Huyu Kendine*), *Bartholomew Fair* (*Bartholomew Panayırı*) ve *A Tale of A Tub* (*Bir Teknenin Masalı*) adlı oyunlardı. İngiliz filolojileri dışında, tiyatrolarımızda oynanmamışlardı. Bir tek *Volpone* hariç... Bu oyun, ilk kez, İstanbul Şehir Tiyatrosu, Tepebaşı Sahnesi'nde 1933-1934 döneminde, Bedrettin Tuncel'in, Jules Romains-Stefan Zweig ikilisinin Fransızca uyarlamasından Türkçeye çevirdiği *Volpon*, yine aynı çeviriyle, 1938-1939 döneminde *Tilki* ve 1946-1947 döneminde de *Kurt Kocayınca* adlarıyla sahnelenmişti. 1954-1955 döneminde, Ankara Devlet Tiyatrosu'nda Bedrettin Bey'in uyarlaması tekrar sahnelendi. 1963-1964 döneminde ise İrfan Şahinbaş'ın İngilizceden çevirdiği *Volpone*, Büyük

Tiyatro'da oynandı ve Hasan Âli Yücel klasikleri arasında kitap olarak basıldı. Sanırım sonradan, 1983'te, Seçkin Selvi bunu İngilizceden çevirdi ama tiyatrolarda oynanmadı. Bakalım benim çevirim beğenilip oynanacak mı?

Elizabeth döneminde, oyun yazan önemli yazarların üçüncüsü, Shakespeare ve Marlowe'dan sonra, Benjamin Jonson'dur (1572-1637). Oyun yazarı, şair, eleştirmen ve oyuncu olarak tanınır, daha çok Jakoben oyun yazarlarının en büyüğü olarak değerlendirilir. *Volpone*'nin ana teması, paranın neden olduğu açgözlülüktür. Bu oyun üzerinde birçok eleştirmen değişik fikirler ortaya sürmüştür. Bunun gerçek bir komedya olmadığını belirtenler kadar, bir tragi-komedya olduğunu yazanlar da vardır. Bazı yazarlar da bunun, geleneksel, Ezopvari bir hayvan masalı olduğunu savunmuştur. Jonson, bu oyununda, her ne kadar bazı tragedya öğelerine yer vermişse de biz, bu oyun için, yine genel çizgileri içinde, alışılagelmiş anlamda bir komedya olduğunu söyleyebiliriz. Ama oyun, klasik anlamda, komedyanın geleneksel biçiminden uzaktır. Oyun, gülünç taşlama ile töre (moralite) oyunlarının karışımı gibidir. *Volpone*, aynı zamanda ahlaksal değerleri öne süren bir masal olarak da değerlendirilebilir.

Ben Jonson'dan ikinci çeviri

Tatilde çevirisini tamamladığım *Every Man in His Humour* (*Herkesin Huyu Kendine* ya da *Herkes Kendi Huyunda*) adlı oyunun ana olay dizisi, genç Edward Knowell'in başından geçenleri kapsar. Aksiyon, Edward Knowell'in malikânesinden ayrılıp hem dostu Wellbred'i görmek hem sevdiği kadın olan Bridget'le evlenmek için kente inmesiyle başlar. Edward'ın babası, ailesinden aşağı ekonomik ve

toplumsal konumda olan Bridget ile oğlunun evlenmesine razı değildir. Buna engel olmak için, o da oğlunun peşinden kente gelir. Babasının onu izlediğinin farkında olan Edward, babasının akıllı ve kurnaz uşağı Brainworm'la anlaşır. Brainworm, çeşitli kılıklara girerek bu evlenmenin gerçekleşmesi için birçok dolap çevirir, sonunda da başarılı olur.

Bu oyun, döneminde yazılmış en iyi entrika komedyasıdır. O dönemin tarzı olan bazı tekrarlar ve uzun konuşmalar akıllıca budanırsa, günümüz izleyicisi için çok çekici bir komedya ortaya çıkar. Klasik halk tiyatrolarının uzantısı olan tiplerin tavrı, giysileri de buna eklenince çok eğlenceli bir gösteri elde edilebilir. Hatta kanımca, bu oyuna beste yapılırsa, bu metin çok başarılı bir müzikal olarak da izleyiciyi çekecektir. Metni değiştirmeden, yalnızca birkaç budamayla günümüz tiyatrosu için de geçerli bir yapıt olarak karşımıza çıkacaktır.

Gelecek yaz Ben Jonson'ın diğer üç oyununu dilimize kazandırmalıyım.

Amatör gençlerin üçüncü tiyatro kampı

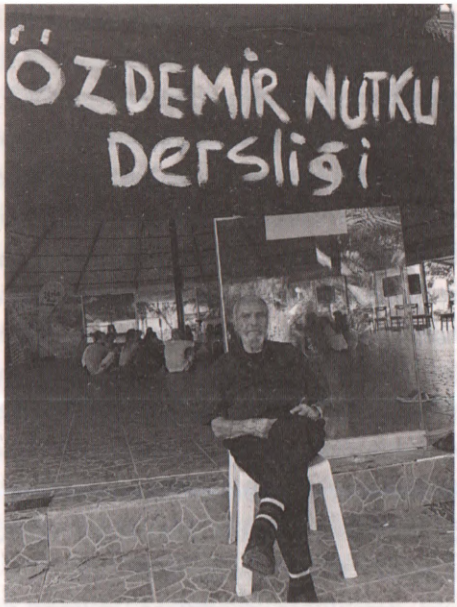
Atölye çalışmalarını, amatör toplulukların çıkardıkları oyunları, interaktif söyleşileri ve müziği içeren bu kamp, Urla'nın oldukça donanımlı bir kamp yerinde, 4-7 Eylül 2018 tarihlerinde düzenlendi. İki yıl önce, Metin Güler'in çabasıyla ve Menemen Belediyesi'nin başlattığı bu kamp geleneği, Türkiye'nin her yerinden gelen gençlerin birbirlerini tanımaları, düşüncelerini paylaşmaları ve yaratıcılıklarını ortaya koymaları açısından bence büyük önem taşıyor. Üstelik farklı yaşam, eğitim koşulları ve anlayışları içinde yetişmiş, değişik yöre gençlerinin, bir barış ve huzur atmosferi içinde birbirlerine bağlanmaları, gözlemlediğim en güzel manzaraydı.

Her zaman belirttiğim gibi, sanat ve özellikle de tiyatro insanları birbirine yaklaştıran, hatta birleşik ifade gücüne yönelten yararlı ve yaratıcı bir araçtır, Brecht'in dediği gibi "en büyük sanat olan, yaşama sanatını insana öğretir".

Tatilde de çalıştığımı daha önce belirtmiştim, gerçi emekli olduğum için 7/24 tatilde olduğumu düşünebilirsiniz. Ancak ben çalışmadan tatil yapamam; okumam, yazmam benim için bir gerekliliktir. Bu yaz da okuyacağım kitaplar ve yazacağım şeyler olduğundan, önce kampta "Oyun Düzeni Defteri" konusunda, uygulamalı bir seminer yapma önerisini kabul edemedim. Saygılarından ısrar etmediler; ama gözlerinden bir hayal kırıklığı bulutu sezdim. Ne ki, bir iki hafta sonra, bu öneriyi kabul etmenin görevim olduğu düşüncesi ağır basmaya başladı; geleceğimi söyledim. Günü üzerine anlaştık: 7 Eylül tarihini saptadık.

Kamptaki dersliklere, sahnelere, yollara önemli tiyatro kişiliklerinin adları verilmişti; Haldun Taner Caddesi, Muhsin Ertuğrul Sahnesi, Sevda Şener Dersliği, Yıldız Kenter Dersliği, ayrıca Nurhan Karadağ ve benim adıma da birer derslik vardı. Brecht Sokağı'ndan yürüyerek semineri vereceğim Nurhan Karadağ Dersliği'ne girdiğimde, pırıl pırıl gençlerin saygı ve sevgiyle beni beklediklerini gördüm. Ben girince, ayağa kalkıp alkışlamaya başladılar. İçimden, dilerim bu ilgiyi vereceğim seminere de gösterirler diye düşündüm. Yanılmamışım, keşke öyle düşünmeseydim, dedim içimden... Çünkü bu çocuklar büyük bir ilgi ve disiplinle semineri izleyip bir de soruları ve düşünceleriyle katkıda bulundular. Doğrusu çok memnun kaldım.

Seminerde Stanislavski'nin, Reinhardt'ın ve benim oyun düzeni defterleri modellerini, giysi taslakları, marangoz planları, ışık planı vb. gibi malzemeleri öğrencilere gösterdikten ve bazı açıklamalar yaptıktan sonra, oyun

Kampta adıma kurulan derslik.

Eğitim sonu toplantısı: Sorulara yanıtlar.

düzeni defterini (reji defteri) öğrencilerle birlikte hazırlamak üzere Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı*'nı seçtik. Bu oyundan sadece çok kısa bir kesim (Zilha ile Ali diyaloğunun başını) seçtik. Çünkü bütün bu semineri iki saat içinde bitirmek zorundaydık.

Oyun düzeni defteri (reji defteri) bir sahne yapıtının uygulamasına yarayan plandır. Yönetmenin çalışma notlarını kapsayan bu plan, bir tiyatro yapıtının sahne üzerindeki dış ve iç aksiyonunu, oyunculuğun dış ve iç yapısını, bir uygulama için gerekli teknik çalışmayı kapsar. Oyuncunun giriş çıkışları, hareketleri, psikolojik davranışları ve tepkileri, konuşma özellikleri bulunan bu çalışma içinde, aynı zamanda bütün uygulamanın teknik ve estetik yönü saptanır. Bu çalışmayı somutlaştırmak için gerekli teknik planlar ve çizelgeler de bu deftere eklenir.

Ankara Üniversitesi DTCF'de öğretim üyesiyken, öğrencim Oskay Alptürk, Devlet Tiyatrosu'nda görevli olduğu bir oyunun reji defterini tutmuştu. Aynı şekilde *Arturo Ui*'yi sahneleyen Yücel Erten, Gülşen Karakadıoğlu'nu dramaturg olarak yanına alıp reji defterini de tutturmuştu. İzmir'de Peter Ustinov'un oyunu *Ellerimin Arasındaki Hayat*'ın reji defterini ise oyuncu Mehmet Gürkan tutmuştu. Benim gerek Dil-Tarih sürecinde, gerek Güzel Sanatlar'da sahnelediğim oyunların reji defterleri bölümlerin belgeliğinde bulunmaktadır. Hatta bölümümüzde bir dönem hem kısa oyunların hem sokak tiyatrolarının reji defterleri de tutulmuştur.

Dil-Tarih'te geleneksel olarak bitirme tezini uygulama üzerinden seçen son sınıf öğrencisi, tezine ek olarak o uygulamanın reji defterini de sunmak zorundaydı. Benim belgeliğimde yararlanmak isteyenler için *Ayak-Bacak Fabrikası*'nın AST'ta oynanışının reji defteri yer almakta-

dır. Araştırma yapmak isteyenler için bu bilgiyi sunmak istedim.

23. Bursa Uluslararası Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Festivali

22-28 Ekim 2018 tarihleri arasında düzenlenen bu festivale Hülya'yla davet edildik. Bursa, tarihsel açıdan ve atmosferiyle sevdiğim kentlerden biridir. Gerek hayal oyunu tarihindeki söylentiler, gerek meddahlık tarihi üzerine bulduğumuz veriler, 1326 yılında Orhan Gazi tarafından fethedilen ve bir süre Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan Bursa, tarihimiz içindeki en önemli kültür ve sanat merkezlerimizden biri olmuştur.

İstanbul'dan sonra, meddahlık sanatının en çok geliştiği kent Bursa'dır. 14. yüzyıldan başlayarak Bursalı meddahların ünü dört bir yana yayılmıştır. Evliya Çelebi, 17. yüzyılda Bursa'nın yetmiş kadar meddah kahvehanesi olduğunu belirtir. Her kahvehanede gazelhanlar, dinleyeni kendinden geçirirlermiş.

Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı, bizi festivale götürüp İzmir'e dönmemizi sağlamak ve festival süresince emrimizde olmak üzere son model bir araba tahsis etmişti. Bu, festivale destek veren vakfın, Büyükşehir Belediyesi'nin ve ASSITEJ'in işi ne kadar ciddiye aldıklarını gösteriyordu. Sürücümüz Sinan'ın temkinli şoförlüğü sayesinde, rahat bir yolculuktan sonra Bursa'ya vardık ve otelimize yerleştik.

Bizi vakfın müdürü Hacer A. Özbek karşıladı. Tiyatro toplulukları ve tiyatro insanları gelmişlerdi. Yabancı topluluklar da bu yeni atmosfere alışma dönemindeydiler. Biraz dinlendikten sonra lobiye indiğimizde dostlarımızla hasret

giderdik. Değerli dostumuz Devlet Tiyatrosu'ndan emekli, oyuncu ve yönetmen Faik Ertener de sevgili eşi Müjde Hanım'la oradaydı. Faik de Ankara Konservatuvarı'ndan sevgili öğrencilerimden biriydi. Gençler önce çekingenlikle yavaşça çevremizi sardılar. Çoğu bizi kitaplarımızdan tanıyordu. Hülya ve benimle tanışıp sohbet etmek istemeleri de normaldi.

Oysa benim asıl söz etmek istediğim, bu festivalin programı üzerinde durarak düşüncelerimi belirtmek. Büyükşehir Belediye Başkanı Alinur Aktaş'ın desteklediği festivalin açılışını, vakfın Yönetim Kurulu Başkanı Fatma Durmaz Yılbirlik yaptı. Tıkır tıkır işleyen, disiplinli bir organizasyonu olan bu festivalde, farklı yaşlara göre, 12'si yerli, 8'i yabancı 20 çocuk oyunu, 7 atölye çalışması, biri benim diğeri Yalvaç Ural'ın olmak üzere, iki de imza etkinliği vardı. Yabancı toplulukların ikisi kukla tiyatrosuydu: Biri Macaristan'dan "Bence Sarkadi" adlı ipli kukla tiyatrosu, öteki her bir seyircinin tek başına, üç dakika süreyle, bir budak deliğinden izlediği, Japonya'dan gelen Yuki Kukla topluluğuydu.

Çoğu ilginç genç topluluklardan oluşan bu festivalde, çocuk tiyatrosu açısından henüz olgunlaşmamış topluluklar da vardı. Bence seçimin biraz daha dikkatle yapılması, her başvuran topluluğun kabul edilmemesi gerekir. Bu yüzden seçicilerin oyunu önce yerinde izlemeleri, izleyemeyenlere CD gönderilmesi istenmelidir.

Bu festivalin en yaratıcı gösterisi, Drew Colby'nin tek kişilik "Gölgem ve Ben" adını verdiği sözsüz performansıydı. Usta bir sanatçı olan Colby, kendisinin *El Gölge Grafikeri* olduğunu söyler. Britanyalı, Güney Afrika doğumlu Drew Colby, aynı zamanda, "Gölge Adam" takma adıyla da bilinir. Colby, İzmir Uluslararası Kukla Günleri programında da yer almıştır.

Beğendiğim diğer sözsüz oyun, İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçısı Eftal Gülbudak'ın yönettiği, Tarla Sanat'ın "Çerveçe-İki", yetenekli bir genç olan İlayda Evgin'in göz dolduran bir dans-hareket gösterisiydi. Bir çerçeve ile dans eden İlayda, ilerinin iyi bir modern dansçısı olma yolunda. Temiz çalışılmış, bedensel anlatımı ve enerjisi olan bu genç, kullandığı aksesuvarlara olan hâkimiyetiyle dikkat çekiyordu. Özellikle gösteri alanındaki bedensel denge sağlamada ve alana, dolayısıyla seyirciyle olan iletişime çok güzel odaklandığı bir gösteriydi.

Hoşuma gidenler, Bursa Devlet Tiyatrosu'nun sergilediği *Akıllı Sincap*, Zapodishya Belediye Tiyatrosu'nun Andersen Masalları'ndan sahneye uyarladığı *Küçük Deniz Kızı*, Bence Sarkadi İpli Kukla Tiyatrosu, Boğaziçi Gösteri Topluluğu'nun *Lorca'nın Acıklı Güldürüsü*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatrosu'nun *Ben Sinbad* adlı gösterileriydi.

Atölye çalışmalarına giremedik çünkü hemen hepsi aynı saatlerdeydi. Sadece, Faik Ertenel, Hülya'yı, birlikte sunmak üzere kendi "Reji Atölyesi"ne davet etti. Sanırım bu atölyeler de gençler için aydınlatıcı olmuştur. Hazırlanan yedi atölye, Özgür Erkekli'nin "Oyun İçgüdüsü ve Sanat", Luigi Ciotta'nın "Palyaço ve Fiziksel Komedi", Ruth Burgess'in "Fantastik Dünyalar", Faik Ertener'in "Tiyatroda Reji", Ola Brekke'nin "Fiziksel Tiyatro", İlhan Ateş'in "Çocuklarla Mask Yapımı", Ebrahim Şakeri'nin "Pop-Op Kitap Yapımı" atölyeleriydi.

Uganda'dan gelen, inanılmaz enerjiye sahip bir grup, otelin lobisinde bile dans edip durdu, gösterileri çok anlamlıydı. Son gün gruptan Nabagala'yla dostluk kurarak ileride yapmak istediğimiz projeleri konuştuk.

Otelde bulunduğumuz süreçte Faik'in köpeği Pax yanımızdan hiç ayrılmadı. Bursa bahar havası içinde geçti.

Bursa Büyükşehir Belediye Tiyatrosu'nun Ben Sinbad *adlı oyunu.*

Gecelerimiz, gündüz oynanan oyunların değerlendirme toplantılarıyla renklenirken son gece kapanış yemeği bir başka otelin balo salonunda gerçekleşti. İran'dan gelen grubun içinden gencecik bir kızın çekingen ama pop starlara taş çıkarırcasına söylediği şarkıyla ülkemizde özgürlüğün tadını çıkaran bir hali vardı ki bu beni hüzünlendirdi.

Katılım belgelerimizi aldıktan sonra ertesi sabah Sinan'ın, bizi yine İzmir'e bırakması için yola çıktık. Bu kez arabada bizimle tanışmak isteyen ve okumayı çok seven eşi ile küçük oğlu da vardı. Ben de okumayı sevmeyen Sinan'a artık okumaya başlaması için *Atatürk ve Cumhuriyet Tiyatrosu* kitabımı hediye ettim. Bir daha gelişimde onu sınayacağımı söyledim.

İki yeni ödül

Bu yıl 43.'sü yapılan İsmet Küntay Ödülleri'ni kazananlar arasında adımı gördüm. Demek İsmet Küntay, hemen hemen yarım yüzyıl önce aramızdan ayrılmış. Ne çabuk

İlhan Cihaner ödülümü verirken.

geçip gidiyor hayat... Bu, ikinci İsmet Küntay ödülümdü. İlki 2005 yılında aldığım Onur Ödülü'ydü.

Bu kez, kadim dostum Hayati Asılyazıcı adına konulan ödülle onurlandırılmıştım. Hayati, yaşamımda yer alan, içten ve temiz yürekli, yazar dostlarımdan biridir. Afrası tafrası olmadığı gibi, söyledikleri sevgiyle doludur ve içtendir. Şişik egoların kol gezdiği dünyamızda, o bir ermiş gibi anlayışlı ve sabırlıdır. Bu yüzden onun adına konulmuş bu ödüle çok sevindim.

İkincisi, TAKSAV (Toplumsal Araştırmalar, Kültür ve Sanat İçin Vakıf) tarafından İzmir'de 7.'si düzenlenen Uluslararası Tiyatro Festivali'nin açılış gecesinde bana verilmesi kararlaştırılan Emek Ödülü'ydü. Bu vefayı yaşarken görmek, bence ödüllerin değerini daha çok artırıyor.

Seçiciler Kurulu'nun Onur Ödülü de beğendiğim sanatçı arkadaşım Nevra Serezli'ye verildi. 7-17 Aralık ta-

rihlerinde gerçekleştirilen festivalde, oyunların tümünü olmasa bile ilginç birkaçını görmenin hazzını yaşadık. Aslında önemli olan bizden çok, halkın bu oyunları izlemesidir. Sanırım bu da bir dereceye kadar gerçekleşmiş oldu.

O gece ödül töreni Alsancak'ta bulunan Mimarlar Odası'nın salonunda yapıldı. Bu taş yapının görkemi törene yakışan bir atmosfer sağlıyordu. Ödülümü İlhan Cihaner gibi usta bir hukuk adamının elinden almak benim için onurdu. Konuşması çok anlamlı ve önemli mesajlar içeren bu hukuk insanı beni ülkemiz adına gönendirdi. Dostum Lemi Esin ve eşi Nilgün her zamanki gibi bu anlamlı gecede beni yalnız bırakmadılar. Diş hekimi arkadaşım, mahalledaşım Lemi Bey, Kuzguni Sanat Cafe'deki etkinliklerde de daima eşi Nilgün'le beni yalnız bırakmayan gerçek dostlarımdan biridir.

Teşekkürler Sana Hayat!
(Bitmeyen Serüven)

Bugüne kadar hep ileriye baktım; bazen bu yüzden bazı anları yaşayamadım, bu da beni rahatsız ediyordu. Ama yaşım ilerledikçe arada geriye de bakıp kendimle hesaplaştım. Şimdi bu kitap sayesinde hep gerilerde kalmış olan yaşadıklarımın bir bölümü sırayla ortaya çıkıyor. Çoğunu unutmuşum ama zamanla, taksitle belleğime döndüler.

Kendimi şanslı bir insan olarak görüyorum, ilk başlardaki fırtınalı havalardan sonra,. özellikle Hülya'yla evlendikten sonra kendimi buldum. Bu özel kadın, yetenekli ve olumlu yanlarımın ortaya çıkmasında büyük rol oynadı. Erkeksi bencilliğim bile normal bir duruma girdi. Çünkü onun özverisi olmasaydı, ben bu kadar üretken olamazdım. Özel diyorum, o hep kendinden önce başkasını düşündü. Zeynep, ben ve öğrencileri ön plandaydı. Hastaneye gitmedi, derse girdi. Öğrenciliğinden beri son derece çalışkandı. Elinde yayımlaması gereken birçok kitabı olduğu halde, başkalarına yardım etmek için bunları erteledi. Belki inanmayacaksınız ama o her zaman kendini arka plana atarak başkaları için yaşadı. Var mı şimdi böyle bir kadın? İşte bunun için şanslı bir insanım. Yıl 2018, şu anda 41 yıldır evliyiz; onu tanıdığımda ne hissettimse aynı şeyleri bugün de hissediyorum.

Şanslı olmamın başka nedenleri de var; zeki, yetenekli ve olan biteni doğru yorumlayabilen kızlarım Elif ve Zeynep, torunum Balahan bu topluma yararlı olacak bireyler olarak yetiştiler. Onlarla gurur duyuyorum. Hatta insancıl ve anlayışlı köpeğimiz Zuzu da şansımın bir parçası oldu. Bu arada, çoğu insandan daha sadık ve içlerinde kötülük duygusu taşımayan kızımın cüsseli köpeği Ras'ı ile kedimiz PC'yi de anmak isterim.

*

Bilindiği gibi, atalarımızın yani ilkel insanın maske yapma gereğini duyması biri *animism*, öbürü de *totemism* diye anılan inançlardan dolayıydı. Ayrıca atalara tapınma eyleminde maskenin oldukça önemli bir yeri vardı ve bugün de var.

İnsanoğlu, çevresindeki her şeyde kendi özünden değişik bir öz olduğuna inanıyordu; bu öz bir *anima*, yani ruhtu. İnsan ölünce ruhu gövdesinden ayrılırdı ama yok olmazdı, gidip ya bir ağaca, bir kayaya, ya suya ya da bir hayvana girerdi. Ruhun içine girdiği o şey, bir içerik kazanır ve *fetiş* olurdu. Üstelik bir *fetiş*teki ruhun gücü insanın ruhundaki güçten daha üstündü; çünkü öldürülemezdi ve istediği anda başka bir varlığa geçebilirdi. Maske ise insanoğlunun *fetiş*teki ruhları kendinden yana çekecek bir *anima*, bir ruh kalıbıydı. Böylece, maske de bir *fetiş* oluyor, insan ruhunu güçlendiriyordu.

İnsanoğlu her döneminde, sonun bir başlangıç olduğuna inanmıştır. Her ölüm yeni bir doğumu, her doğum yeni bir ölümü getirirdi. Doğanın ilkbahardaki canlanışı, yaz dönemindeki çoğalması, sonbahardaki eksilmesi ve kış dönemindeki ölümü ilkel insan için yeni bir bahara ve doğuma doğru yönelirdi. Bu doğal bir çevrimdi ama

yeni bir doğumun ve dirilişin olabilmesi için insanoğlunun kendinden bir çaba göstermesi gerekiyordu. İnsan, doğanın doğum sancısını doğayla birlikte çekmeli, yaratılışın anlamını doğayla paylaşmalıydı. İşte insanoğlunu çok eski çağlardan bu yana oyunlar oynamaya iten, doğanın bu düzenli gelişimidir. Doğanın yeniden dirilişi olan baharda ve ürünün bollaştığı yaz aylarında insanoğlu bu inancını yansıtan törenlerini düzenledi. Bu törenler birer görevdi ve amaçları doğayı bir kez daha canlandırmaktı. İnsanoğlu, böylece doğanın yaratıcılığına saygıyla karışık bir korkuyla katkıda bulunmak istiyordu.

Bu *animist* anlayışa göre ben ölünce, herhalde, kalıbımı topraktaki aç kurtçuklara bırakınca, ruhum tiyatroya dönüşecek. Ruhum, her gece perdelerini açan bir tiyatro olacak ve böylece yeni bir başlangıç yapacağım. İnsanı ele alan, onun acısını ve sevincini paylaşan bir tiyatro olarak yaşayacağım.

Hamlet'in mezarlıkta Horatio'ya söylediği sözler geliyor aklıma: "İskender ölüyor, gömülüyor, çürüyüp toprak oluyor; bu toprak da balçık; şimdi İskender'in içinde bulunduğu balçıkla neden bira fıçısına tıkaç yapılmasın?" Beden ölümlüdür; bira fıçısına tıkaç olabilir ama süslü bir vazo ya da toprak bir güveç kabı da olabilir; yani işe yarayabilir ve bedenimiz de yeni bir yaşam bulabilir. Bu dünyadaki her şey atom ve çekirdeklerinden ortaya çıkmış değil mi? Benim atomlarım toprak atomuna geçmiş olacak. Ne ki, bunu pek de önemsediğim yok. Ben sonsuzluğu zaten tiyatro olarak yaşayacağım. Bu, bana yeter.

Düşünüyorum da, ya içinde bulunduğumuz evrendeki yıldızlar ve gezegenler devasa bir maddenin atomlarıysa! Gezegenlerin de çekirdekleri olabilir mi? O zaman insancıkların da kurtçuklardan bir farkı kalmıyor. Bunca tartış-

ma, kavga, bunca katliamlar ne için? Kısacık yaşamımızı karartmak çok budalaca değil mi? Bu koskoca evrenin içindeki bazı mikroskobik insanlar birbiriyle didişip duruyorlar, hatta hiç hakları olmadığı halde, başkasının yaşamına son veriyorlar!

Baylar, bayanlar: Biraz hayal etmek yeterli; çıkın evrene ve milyonlarca galaksi içinden bizim galaksimizdeki trilyonlarca yıldıza bakın. Milyonlarca galaksi içinden, Samanyolu adını verdiğimiz bizim galaksimizi seçin. Bu galaksinin sahip olduğu trilyonlarca yıldız içinden yaşadığımız dünyayı bulun; galaksimizin bir ucunda Orion Burcu diye bir köşecik var. İşte bize hayat veren dünyamıza göre dev, ama evrene göre minik güneşimiz orada... O, köşecikteki trilyonlarca güneş sisteminden biri. O köşecikte güneşi bulun, sonra milyonlarca ışık yılı süren bir yolculukla üçüncü gezegen olan, "su gezegeni", dünyamızı keşfedin. Yedi milyar insanın yaşadığı bu gezegende önce Türkiye'yi, sonra da yaşadığınız kenti seyredin; milyonlarca insanın yaşadığı bu kentte kendinizi arayın.

Kendinizi bulursanız, ne kadar küçük bir mikroorganizma olduğunuzu anlayacaksınız ve size verilen yaşamda ne yaptığınızı düşüneceksiniz. Belki de tüm yaşamımızı paspas yapmışızdır, herkes sizi ezip geçmiştir ya da değerli bir şeyler yapıp belki de insanınıza katkıda bulunmuşsunuzdur. Kendinizle hesaplaşın! O zaman, bu kısa yaşamınızın ne kadar değerli olduğunun, yine de ufacık bir yer doldurduğunuzun bilincine varacaksınız.

Şair Cemal Süreya'nın dediği gibi, "Her ölüm, erken ölümdür". Ama bunu dert etmeye hiç gerek yok. Önemli olan, ölümle sonlanan yaşamımızı zekâmızla, yeteneklerimizle ve yaptıklarımızla değerlendirmektir. Milyarlarca yıl sonra bu evren de yok olacaktır. Ama her yok oluşun

da yeni bir başlangıcı vardır. Nasıl bir başlangıç olacağını bilemeyiz. Oysa hepimiz, efsanevi anka kuşu gibi, küllerimizden doğabiliriz.

Cennet de biziz, cehennem de! Kötülük ve iyilik denilen kavramlar insanoğlunun içindedir. Bunlardan birini seçme özgürlüğü de insanın denetimindedir. Elbette yetişme tarzı, toplumsal etkiler ve ilişkilerin de bunda payı vardır. Kötülüğü hapsetmek bizim elimizdedir. Zekâ eğitimle gelişir. Eğitimi, bu çağa uymayan bir anlayışla gerçekleştirmek isteyip Ortaçağ karanlığına dönmek ve halkı cahil bırakıp koyun sürüsüne çevirmek isteyenler, bu dünyanın en büyük canileridir.

Bu evren, dolayısıyla doğa ve elbette insanlar, sürekli değişmekte ve gelişmekte. Çünkü bu, varoluşun olmazsa olmaz yasasıdır. Bu dünyada, beyin fonksiyonları başta olmak üzere, her şey değişmektedir. Değişmeyen yavaş yavaş ölür. Hiçbir şey geriye gitmez. Gelişmeye karşı çıkan, gelişmeye engel çıkaranlar er geç yok olurlar.

İnsanların kaç yıl yaşadıkları değil, nasıl yaşadıkları ve neler yaptıkları önemlidir. Yüzyılın gerisinde yaşayan birçok asalak, bu dünyaya hiçbir katkı getirmemiştir. Öte yanda, genç yaşta bu dünyaya veda etmek zorunda kalmış, yarattıkları şeylerle hâlâ aramızda yaşamakta olan dâhiler, sanatçılar ve liderler de vardır. Önemli olan budur; yoksa uzun yaşamak değil. Elbette, bazı istisnalar da var, hem uzun yaşamış hem de insanlığa katkıda bulunmuş şanslı insanlar da var olmuştur. Öyleyse, önemli olan doğru yaşamaktır.

*

Ülkemizde mütevazı, yani alçakgönüllü olmak hiçbir işe yaramıyor. Sıradan biri bile, eğer alçakgönüllüy-

seniz, sizi Karamürsel sepeti sanıyor. Gel gör ki, benim genlerimde atalarımın genleri olması yüzünden insanlara tepeden bakamıyorum. Yakın dostlar benim insanlara gereksiz derecede alçakgönüllü davrandığım için beni suçluyorlar. Ama elimde değil ki...

Şimdi babamın küçük amcası tarihçi Ali Rıza Seyfi Bey aklıma geldi. Kendisi Londra'da kültür ataşesiyken sarhoşun biri aracıyla ona çarpmış ve sağ bacağını kırmış. Polis gelmiş ve sarhoşu indirip ceza yazmanın yanı sıra onu tutuklamak istemiş. Ali Rıza Bey kırılan sağ bacağının acısıyla kıvranırken, sırf adamın başı onun yüzünden belaya girmesin diye, kazanın kendi hatası olduğunu söyleyerek adamı hapisten ve büyük tazminat ödemekten kurtarmış. Ama ne yazık ki ondan sonraki ömrünü sakat geçirdi.

Çocuk da olsam onun aksayarak yürüdüğünü gördüm. Ali Rıza Bey zamanın bilginlerindendi. Birçok şey ona danışılırdı. Sanırım Neyzen Tevfik'le yakın arkadaşlığı da bundandı. Ben bu aileden geldiğime göre, kabul ediyorum, gereksiz derecede mütevazı oluyorum. Beni tanımayanlar da bana karşı üstünlük kurmaktan zevk alıyorlar.

Birçok örnek arasından, bir anımı buraya aktarmak istiyorum. Sanırım 1990'lı yıllardaydı; yıl önemli değil. Kordon'daki kahvelerden birinde bir iki dost ve meslektaşla yorgunluğumuzu giderirken, dostlardan birinin tanıdığı bir genç masamıza geldi. Dostumuz, Avrupa'dan yeni dönen genci masaya davet ettikten sonra "Ne içersin?" diye sorunca, genç adam dostuma, "Skoç on dı rok" (*scotch on the rock*) dedi.

"Burada içki yok, kahve, çay, meşrubat var."

Genç adam, sanki içtiğimiz kötü bir şeymiş gibi yüzünü buruşturdu: "Bir şey içmem."

Dostumuz gencin bu kabalığını yumuşatmak için: "Londra'dan yeni geldi, orada tiyatro okuluna gitti."

O, bu özür üzerine, kasım kasım kasılan genç, birer hiçmişiz gibi, bizleri küçümseyerek süzdükten sonra, "Amca, bu kimseyi ilgilendirmez" dedi. Yanımdaki, Tiyatro Bölümü'nde öğretim görevlisi olan genç meslektaşım, "Bizi ilgilendirir" dedi. Londra'dan gelen genç inanmamış gibi, "Ya öyle mi?" diye alaylı bir biçimde sordu. Buna kızan, gencin amcası olan dostum, "O nasıl cevap öyle. Bu genç arkadaşımız da tiyatro hocası" dedi. Londralı genç, "Özür dilerim, bu kasabada tiyatro olduğundan haberim yoktu" diyerek küstahlığını devam ettirdi. Ben sustum ve konuşmadım. Genç de "İzninizle" diye az sonra kalktı gitti. Dostum, biraz da utanarak, "Kusuruna bakmayın, daha buraya uyum sağlayamadı" dedi.

İki hafta sonra, sekreterim Hanife Hanım, telefonda, bir gencin beni görmek istediği haberini verdi.

"Bizim öğrencilerimizden mi?"

"Hayır hocam, yabancı biri."

"Gelsin."

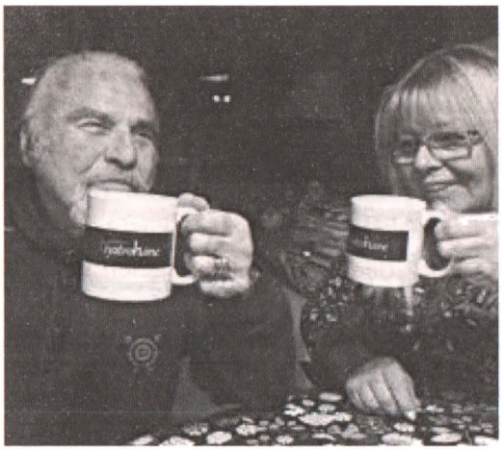
Kapı vuruldu, bir genç girdi, o da ben de şaşırdık; bu Londra'dan gelen o ukala gençti. Genç bir süre şaşkın ayakta durdu, ben oturmasını söyledikten sonra oturdu. Tavrı yüz seksen derece değişmişti. O küstah tavrı gitmiş, süt dökmüş kedi yavrusuna dönmüştü.

"Size nasıl yardım edebilirim?" diye sordum. Biraz kımıldadı ve "Sizden özür dilemek istiyorum sayın profesör; geçenlerde yaptığım kabalık için!" dedi.

"Önemli değil, gençlikte böyle şeyler olur."

"Bize okulda öğretilen bu değildi. O gün herhalde kendimi kaybettim."

"Özrünüz kabul edildi. Başka bir şey var mıydı?"

Yaşama sevinciyle mutlu bir hayata!

"Efendim, ben sizi Ankara'da sanıyordum. Sizinle tanışmadığım için, kahvede, Özdemir Nutku'nun siz olduğunuzu bilmiyordum. Tekrar özür dilerim. Sizin kitaplarınızı okudum, benim İngiltere'ye gitmemde bu kitapların rolü var. Şimdi de size teşekkür etmek istiyorum."

*

Anılarımı burada bitirirken, daha kaç yıl yaşayacağımı bilmediğim için bundan sonrasını beni seven dostlara bırakıyorum. Belki onlar benim göremediklerimi görüp beni onurlandırırlar. Kendimi öğrencilerime, dostlarıma ve beni sevenlere emanet ediyorum. Merak etmeyin, ben hep tiyatroda olacağım ve her gece sahnenin perdelerini tam zamanında açmakta çaba göstereceğim.

Hoş geldin 2019! 12 Ocak'ta 88. yaşıma basıyorum. Daha öğreneceğim ve yapacağım şeyler var. Herhalde, hayat konusunda biraz açgözlüyüm. Ama yine de beni bu kadar zaman ayakta tuttuğun için, teşekkürler sana hayat!

31 Aralık 2018

DİZİN

1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi 468-469, 473
1 Temmuz Kabotaj Bayramı 73
1. Türkiye Çocuk Tiyatrosu Kurultayı 382
1. Ulusal Türk Tiyatro Kongresi 254, 425
14. Uluslararası Sinema Festivali 544
15. Mülheim Tiyatro Buluşması 813, 820
1924 Anayasası 200
1961 Anayasası 199, 200
23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı 24
27 Mart 2014 Dünya Tiyatro Günü 259, 511, 557, 631-632, 925, 937, 959, 1080-1081, 1083, 1152
27 Mayıs askeri müdahalesi 200
27 Mayıs Devrimi 581
7 Gün 508
72. Koğuş 127, 261

Abacı, Emine 500, 930, 1034
Abacı, Necati 500, 532-533, 545, 1034
Abana, Attila 613, 897, 912
Abana, Ayçe 705, 905, 908, 912, 1025-1026
Abay, Korhan 968
Abbey Tiyatrosu 315
Abdülhamid I. 6
Abdülhamid II. 34, 643, 676
Abendzeitung 282
Academia Tedesca 176
Acar, Kuzgun 508-509
Acara, Niyazi 1080
Achternbusch, Herbert 810-812, 815-816, 835
  An der Donau (*Tuna Üzerinde*) 810-812
  Der Stiefel und Sein Socken (Çizme ve Çorapları) 815
Action Theatre 805
Actors Studio 295, 297, 454
Açan, Erdem 1121
Adalar 5, 29
Adalet 481
Adalı, Bilgin 604
Adamov, Arthur 126
Adams, John 435
Adana 748, 878-879, 1038
  Devlet Tiyatrosu 505, 877-878, 899-900, 1163
Adanır, Oğuz (Prof. Dr.) 963
Adıvar, Halide Edip 34, 697
  Ateşten Gömlek 697
Adler, Stella 297
Adnan Menderes Üniversitesi 573
Afife Jale 386, 920, 1074
  Ödülleri 256, 968
Afrika 117
Afşar, Esin 116
Afşar, Kerim 391
Ağaoğlu, Adalet 126, 427, 972-973, 1084, 1122
  Evcilik Oyunu 1084
  Tombala 1122
Ahırkuyu Deresi 775
Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu 505
Aiskhylos 145
  Zincire Vurulmuş Prometheus 145
Akalın, Erdal 965

Akalın, Mehmet 9
Akalın, Şahap 46
Akan, Mehmet 655
Akant, Ziya 62
Akarsu, Günay 132, 233, 238, 573, 604, 614, 616
Akat, Altan (İstanbul Kültür ve Turizm Müdür Yardımcısı) 675
Akatlı, Füsun 189, 249
Akay Dinler, Aylin F. 877
Akbal, Oktay 233, 491, 510, 546, 675
Akbaşak, Osman 1107, 1109
Akçagüler ile Karagülmez 655
Akçan, Nihat 99
Akçura, Gökhan 515, 523, 602
Ivır Zıvır Tarihi 523
Akdağ, Mustafa (Prof. Dr.) 468, 472
Akdeniz, Halil 531
Akdenizli, Zerrin 777
Akdoğan, Fuat (Kuşadası Belediye Başkanı) 1007
Akgül, Hasip 1166
Akgül, Tülay Yıldız (Dr.) 1166
Akgün, Nazan 574
Akgün, Necati (Prof. Dr.) 519-520
Akhan, Ozan 608, 645, 706, 731, 851, 992
Akıllıoğlu, Gül 1031
Akın, Banu Ayten (Dr.) 1120, 1130
Akın, Ebru 1030
Akıncı, Mustafa 962
Akıncı, Uğur (Yrd. Doç. Dr.) 1047, 1120
Akınlı, Hale 497, 1137
Akınlı, Hamit 497, 614, 725
Akis 198, 232
Akmansoy, Tekin 392, 607
Akmen, Üstün *1020, 1137*
Özdemir Abime Mektuplar 1137
Akpay, Ekrem 14, 28
Akpınar, Bahar 1100, 1120
Akpınar, Hüseyin Mutlu 1080-1083, 1112, 1174
Akpınar, Metin 132, 1079
Akpolat, İhsan 401
Akrep 213
Aksal, Sabahattin Kudret 483-484
Aksiyon Tasarımı 848, 850
Aksoy, Fahir (Ressam) 106, 233, 491
Aksoy, Tansel 981
Aksoy, Zülâl 247, 522-523, 602
Akşin, Mustafa 689, 752
Aktaş, Alinur 1189
Akurgal, Ekrem (Prof. Dr.) 86, 191, 561, 1089, 1091
Akyürek, Feridun 1085
Akyüz, Kenan 378
Al Carmines (Rahip) 460
Alabora, Mustafa 1017
Alaçatı 382
Alaittin Eraslan Tiyatro Günleri 633
Alan, Fikret 1038
Alanya 8, 199
Alasya, Zeki 1079
Albay Kuş 1052
Albayrak, Cahit 499
Albinoni 279
Adagio 279
Alcatras Hapishanesi 309
Aleghany Dağları 297
Aleksandra (Çariçe) 73
Alemdar Paşa Olayı 368
Algan, Ayla 720, 851
Algan, Beklan 49, 692
Alıcı, Emin (Prof. Dr.) 964, 977, 1104
Ali Emirî Kitaplığı 566
Ali Rıza Seyfi Bey 4, 35, 1199
Alican, Ekrem 198
Alkan, Ümit 1029

Alkaş, Osman 952-953
Alkış, Bülent 879
Allen, Robert 69-70
Alley Tiyatrosu 335
Alman Lisesi 10, 43
Alman Sahne Sanatları Akademisi 806
Alman Tiyatro Yayıncıları Birliği 807
Almanya 7, 14, 43, 53, 86, 92, 94, 97, 104, 113-114, 122, 128-129, 136, 148-149, 153-154, 156, 160, 162, 165, 168-169, 175-176, 178-179, 185-186, 188, 190, 192, 194-197, 201, 208, 216, 219, 237, 250, 279-280, 349, 351-352, 384, 398-399, 404, 406, 425, 467, 475, 526, 534, 541, 550-554, 559, 589, 593-594, 623, 639-640, 664, 670, 672, 697, 703, 706-707, 779-780, 782-784, 788-791, 800-802, 805-807, 809, 811, 813-815, 817-820, 824, 839, 841, 843-845, 847, 857, 906, 976, 996-997, 1004, 1010-1011, 1039, 1168
Alpago, Saim 391-393
Alpan, Ezgi Deniz 1102, 1121, 1127
Alper, Olcay 1085
Alpler 129, 373
Alpöge, Atila 655
Tavtaki Kütüpati 655
Alptekin, Hakan 1115
Alptekin, Nazlı 1115
Alptürk, Oskay 1187
Alpuğan, Türker 1030, 1058
Alsancak 255, 516, 590, 606-607, 622, 625, 771, 859, 879, 899, 910, 977-978, 1019, 1024, 1037, 1056, 1058-1059, 1062, 1109, 1111, 1193
İstasyonu 523
Altan, Çetin 86, 215
Altay, Burak 648, 879, 922, 999-1000
Altın Portakal Film Yarışması 544, 573-574
Altın, Aykut 634
Altınkaynak, Hikmet 426
Altınok, İsmail 119
Altıok, Feriha 948
Altıok, İbrahim 952-953
Altuğ, Şevket 126, 655
Amaç, Necmettin 879
Amatör Tiyatrolar Birliği 798
Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 35, 68, 82, 124, 233, 242, 287-289, 291, 293-294, 298, 300, 302-303, 305-307, 312, 316, 318, 322, 324-325, 328-329, 331, 333-335, 337, 339, 341, 343-344, 384, 392, 428-431, 433-435, 440-441, 443-444, 448, 454, 456, 461, 465, 467-468, 549, 571, 587, 664, 669-670, 681-682, 690-691, 703, 706, 714, 793-794, 814-815, 821, 839, 862, 873, 882-884, 886, 902, 904, 987, 1003, 1092
Amerikan Haberler Merkezi 288
Anabolu, Mükerrem Usman (Prof. Dr.) 614
Anadolu 63, 103, 110, 114, 238, 240, 259, 280, 331, 458, 503, 550, 571, 965, 997, 1019, 1023, 1083-1084, 1091
Anadolu Ajansı 924
Anadolu Arkeoloji Müzesi 347
Anastasiadis, Nikos 962
And, Metin 9, 220, 233, 238, 250-

256, 346, 349, 384, 388, 397, 401, 418, 427, 613, 697, 968-969, 1160
Dances of Anatolian Turkey 251
Gönlü Yüce Türk 251
Kırk Gün Kırk Gece 251
Oyun ve Bügü 255
Türk Tiyatrosu 255
Andaç, Feridun 1153
Anday, Melih Cevdet 86
Anderson Hall 37
Aniç, Oktay 854-855
Ankara 480
Ankara 9, 14, 18, 27, 42, 45, 59, 69, 80-84, 88, 93, 98-101, 103, 105-108, 111-112, 122-126, 128-129, 145, 152, 165, 171, 182, 189, 193, 207, 210, 215, 220, 222, 224, 228-229, 237-238, 243, 248, 257, 267 277, 283-284, 305, 320, 339, 341, 343, 346-347, 355-356, 373, 375-376, 378, 380, 383, 391, 424-425, 428, 439, 457-458, 461, 464, 467, 482, 485, 503-505, 507, 509, 515-522, 524, 531, 534, 539, 547, 560, 571, 581, 586, 591-592, 600-601, 603, 613, 616, 628-629, 634, 648, 679, 697, 710, 719, 736, 752, 756, 760, 775, 788, 824, 828-829, 847, 853-855, 857, 875, 877-878, 883, 900, 920, 928, 931, 949, 953-956, 958, 960, 962, 965, 969, 971, 978, 1000, 1008, 1014, 1016-1017, 1019, 1021, 1025, 1027, 1029-1030, 1034, 1042, 1061, 1064, 1071-1072, 1083, 1092, 1101, 1103, 1117, 1129, 1132, 1156, 1159-1163, 1165, 1201
Büyük Sinema 219
Deneme Sahnesi 259, 379, 694
Devlet Konservatuvarı 13, 267, 482, 520, 590, 599, 931, 948, 958, 1114, 1172, 1189
Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesi 504
Devlet Tiyatrosu 264, 291, 380, 387, 391, 476, 518, 694-695, 733, 772, 978, 1182
Golf Kulübü 128
Halkevi 27
Kamyon Tiyatro 564, 566, 723-724, 726-727, 729-731, 733-734, 736
Palas 110, 112
Radyosu 259, 277
Sanat Tiyatrosu (AST) 124, 126-127, 242, 261, 381, 514-515, 866-867, 1072, 1102
Tiyatro Şenliği 1000
Üniversitesi 53, 83, 106, 139, 145, 190, 378, 414, 487, 553, 709-710, 790, 1073, 1089, 1119
Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 82, 85, 125, 194-195, 230, 237, 246, 259, 387, 402, 474, 529, 586, 713, 932, 1004, 1029, 1048, 1116, 1187
Üniversitesi Tiyatro Bölümü 245, 483, 539, 598, 629, 855, 978
Anna-Lise (Aliye Hanım) 15, 17
Anoine, André 135
Anonymus 1170
Anouilh 159-160
Leocadia 159
ANTA 291

Antalya 13, 255, 457, 544, 574, 924-925, 928
Antalya Devlet Tiyatrosu 13, 925-927
Antalya Film Festivali 533, 544, 546-547, 549, 577
Apaydın, Talip 235, 488
Appen, Carl von 526
Appia, Adolphe 784
Apşin, Avni 493
Aracı, Ebru 1121
Aral, Coşkun 945, 1129
Aral, Oğuz 268
Ararat, İzzet 854
Aras, Çetin Azer 981
Aras, Pınar (Prof. Dr.) 610, 993, 1001-1002
Arat, Neşe 1173
Arayıcı, Oktay 614, 616
Arcan, İsmail Galip 137, 627
Yaş Yetmiş İş Bitmemiş 627
Archer, Anne 315
Arda Kanpolat Oyunculuk Ödülleri 1042
Arden, John 744
Live Like Pigs (*Domuzlar Gibi Yaşa*) 744
Arel, Bülent 461, 465
Arena Teatro 805
Arena Tiyatrosu 125
Arı, Ulvi 268
Arığ, Haluk (Terakki Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı) 1039
Arıkanlı, Oğuz 119-120
Arın, Bülent 522, 575, 597, 611, 903
Arın, Süha 549
Tahtacı Fatma 549
Aristophanes 281, 694, 769, 886, 997
Eşekarıları 694, 769, 886, 997
Kuşlar 694
Lysistrata 694, 696
Plutos 281
Arkan, Pınar 1027-1028, 1037, 1056, 1061
Armağan, İbrahim (Prof. Dr.) 209, 597-598
Arman, Ülkü 108, 118, 120
Arman, Yekta 841
Öyle Bir Sınıf 841
Arnavutköy 51, 60, 71
Arrabal, Fernando 437, 451
And They Put Handcuffs on the Flowers (*Ve Çiçeklere de Kelepçe Vurdular*) 437, 451
Artaud 445, 795
Arturo Ui 655, 929, 1187
Arzu Tramvayı 296
Asaf, Özdemir 509-511, 666
Lavinia 510
Ascher, Tamás 742, 744-745
Asena, Orhan 86, 211, 215, 265, 488-499, 581, 614, 740, 752, 754, 896, 960
Gılgamış 896
Ya Kuzgun Leşe Ya Devlet Başa 499
Asılyazıcı, Hayati 238, 630, 663, 1068, 1072, 1117, 1192
Asil, Gizem Elif 1100
Assos (Behramkale) 232
Astel, Amfried 176
Asyalı, Nihat 203
Asyalı, Rüştü 383
Aş Bunları 1108, 1171
Aşağı Ayrancı 260
Aşın, Rasim 1103
Aşiyan Mezarlığı 72
Aşkabad 688
Aşkıner, Metin 613
Aşkun, İnal Cem (Doç. Dr.) 254, 425, 427
Atabek, Erdal (Dr.) 614

Atabey, Daver 1085
Ataç, Nurullah 115
Atadan, Soner Olgun 604, 638
Atalay, Tülin 124
Ataseven, Haluk Şevket 493, 499, 614, 630, 851
Atatimur, Engin 710-711
Atatürk Bulvarı 82, 108
Atatürk İl Halk Kütüphanesi 608
Atatürk Kitaplığı 692
Atatürk Kütür Merkezi 818, 959, 962, 1017
Atatürk Üniversitesi 19, 993, 1001
Atatürk, Mustafa Kemal 12, 29, 68, 80-82, 86, 89, 200, 222, 246, 329, 344, 468, 471, 473, 478, 480-481, 581-582, 638, 697, 701, 919-920, 947, 1014, 1017, 1060, 1080
Nutuk 468, 480-481, 638, 920
Atay, Cahit 86, 215, 243
Gültepe Oyunları 243
Atay, Oğuz 1020
Ateniyadis, Tasos 562-563
Niobe'nin Çocukları 562
Ateş, Yunus 500
Atılgan, Yusuf 220
Atik, Derman 938, 956-957
Atila, Ömer 204-206, 405
Atina 203-205, 247, 884, 1171
Akademisi 562
Üniversitesi 88
Atkinson, Brooks 437-438
Attila, Olgun 125
Auburn 867
Auschwitz 161, 662, 664, 826
Avcı, Suzan 263
Avni Dilligil Tiyatro Ödülleri 910
Avrupa 92, 207, 241, 245, 254-255, 267, 271, 291, 307, 331, 334, 367, 438, 441, 454, 465, 467, 526, 570, 571, 590, 609, 623, 641, 671, 718, 755, 818, 823, 844, 858, 923, 942, 1009, 1011, 1061, 1146, 1199
Avrupa Tiyatro Akademisi 703
Avustralya 609-610, 664, 703, 847, 856, 858, 861-863, 865, 868, 870, 872-874, 882, 884, 886, 890, 926, 1092-1093
Avusturya 92-93, 279, 346, 351, 359, 366, 369, 575, 611, 641, 664, 672, 707-709, 862, 1167
Avusturya Halk Tiyatrosu 835-836
Avusturya Hastanesi 53
Ay, Lütfi 255, 426, 567
Aya İrini 893
Ayan, Mert 946, 1030
Ayan, Mesut (Dr.) 939, 942, 946
Aybars, Ergün (Prof. Dr.) 932
Ayça, Engin 1117
Aydan, Efe 608
Aydan, Sevda 608
Aydemir, Bünyamin (Dr.) 1121, 1166
Aydemir, Erdoğan 925, 927
Aydemir, Talât (Albay) 224-225, 227
Aydın, Arda 1053
Aydın, Necdet 592
Aydın, Osman 546
Aydınlı, Önder 546
Aydınlık 1072
Ayhan, Ece 220
Aykal, Duygu 17, 797
Aykut, Cem 953
Aynur, Tuncay 981
Aysan, Eren 1132, 1161
Aytekin, Erdoğan 1132
Ayvalık 488, 491, 880-881
Ayvaz, Ülkü 565, 729
Yaşasın Gökkuşağı 565, 729
Aziz Bartholomew Kilisesi 756

Aziz Hilarion Kalesi 956
Aziz, Rutkay 127, 515, 733

Bach 10, 32, 111
Bacınoğlu, Ahmet Burak 999
Back O'Town Blues 338
Bağımsızlık Savaşı 7, 29, 82, 105, 196, 480-481, 641
Bahar, İsmail Hakkı (Prof. Dr.) 1040-1041, 1048
Bahçelievler 98, 235, 237, 355, 379, 485, 516
Bahriye Fen Komisyonu 6
Bahriye Sübyan Okulu 4
Bajazet 560
Baker, Chet 264
Baker, Paul (Dr.) 333-335
Bakış, Ümit 611, 904
Balaban, İbrahim 531
Balcı, Ergun 116
Balçova 986
Balkanlar 50, 70
Balkon 1052
Ball, Robert 106
Ballet, Arthur (Prof. Dr.) 690-691
Baltık Denizi 97
Balukhati, Sergei (Prof. Dr.) 402
Bamberg Üniversitesi 177
Banda, Gülşah 777
Baptist Kilisesi 332-333, 459
Baran, Aşkın 874
Barba, Eugenio 851, 904
Barbarino, Stephan 812-813
Barış 480
Barişnikov 688
Metamorphosis 688
Barlas, Taner 268
Barrymore Theatre 688
Bartlett House 306-307
Bartu, Nur 46
Básti, Juli 745
Başak, Oya 48
Başar, Bahar 998-999
Başaran, Rabia 981
Başgöz, İlhan (Prof. Dr.) 503, 1003
Başkan, Kıvanç 1030
Başkan, Malike 1030
Başkaya, Özgür 1132
Başkaya, Özlem 1050, 1132
Baştürk, Abdullah (DİSK Genel Başkanı) 236, 496-497
Batı Sidney Üniversitesi 703, 856, 860, 882
Batık Gemi Müzesi 956
Batu, Hamit (Dışişleri Bakan Yardımcısı) 272-273
Batum 29
Baty, Gaston 271
Baumann, K. 436
Bavyera 129, 279-280, 780-781
Bavyera Devlet Tiyatroları 782
Bavyera Operası 924
Bayburtlu Kara Hasan Paşa 4
Baydur, Memet 957
Düdüklüde Kıymalı Bamya 957
Baykal, Derya 721-722
Baykan, Tunç 59
Baykurt, Fakir 235, 237, 240, 485, 491, 550, 623, 761, 1023
Yılanların Öcü 235
Baykurt, Işık 237, 1023
Bayraklı 590, 1056, 1144
Bayraktar, Hasan 1085
Bayraktutan, Zeynep 1000
Bayreuth 96-97, 280
Baysak, Kemal (Karşıyaka Belediye Başkanı) 912, 914
Beattie, Gordon (Dr.) 858, 862, 886, 888, 890
Bebek 33, 41-43, 50, 57-58, 69-73, 132, 299, 509, 1035
Beck, Julian 444
Becker, Peter von 816-818

Beckett, Samuel 126, 161, 165, 824-825, 835, 1151
Warten auf Godot (*Godot'yu Beklerken*) 126, 161
Beçançon 271
Beethoven, Ludwig van 57, 94, 111, 173-174, 351, 675
Ay Işığı Sonatı 174
Beethoven Festivali 94
Fidelio 675
Behan, Brendan 126
Gizli Ordu 126
The Hostage (*Rehine* ya da *Tutsak*) 126
Behiye Hanım 386, 1074
Behzat, Ercüment 416
Bekletenler, Gökhan 912
Bekret, Tülay 528
Bektaş, Cengiz 240, 503, 1132
Belçika 408
Belkıs Hanım 18, 534, 554
Belkıs, Özlem (Doç. Dr.) 1048, 1109-1110, 1120, 1133
Prof. Dr Özdemir Nutku'ya Armağan 1048
Bella Pais Manastırı 955
Ben Bertolt Brecht 656
Benden Sonra Tufan Olmasın 692, 694
Benden, Christian Wagenknect 180
Bener, Erhan 776
Benny, Jack 973
Berber, Levent 852, 912, 1121
Bereményi, Géza 744
Bergama 418-419, 575, 882, 885-886, 888, 1094
Berghaus, Ruth 837
Bergman, Füsun 528
Bergman, Ingmar 155
Bergman, İbrahim 407, 528, 1085
Bergson 221
Berk, İlhan 217-220, 972-973
Berkeley Kaliforniya Üniversitesi 10
Berkeley Üniversitesi 309, 311-312
Berksoy, Semiha 98
Berksoy, Zeliha 98, 1119
Berktay, Ali 474
Berlin 94, 155, 169, 178, 419, 511, 550-551, 623, 707, 717, 742, 762, 788, 800, 806, 814, 833-834, 837-838, 840-843, 845, 923, 1010
Batı Berlin 169, 172, 833, 835, 844, 976
Duvarı 779, 834, 843
Film Festivali 153-154, 833
Kongresi 131
Özgür Üniversitesi 553, 623
Üniversitesi 246
Berliner Ensemble 160, 169-173, 217, 304-305, 657
Berndt, Fred 808, 811
Bernhard, Thomas 671, 796, 808, 920
Tiyatrocu (*Der Theatermacher*) 796, 808, 920
Bernini 687
Bernstein, Leonard 292
Bertan, Mehmet 119
Beuys, Joseph 670
Beverly Hills 321-322
Beverly Hills Theatre 315
Beyat, Mevhibe Meziyet 510
Beyaz Yaşam Ödülü 1086
Beykent Üniversitesi 930, 1034
Beykoz 75
Beyoğlu 63-64, 132, 505
Beyru, Rauf 517, 519
Beyrut 88
Bezirci, Asım 236, 488, 494, 500
Bezirci, Refika 488, 500
Bir Ben miyim Unutmayan 488
Bezmen Bilgin, Esra 1050
Bielefeld 94-95

Bilen, Alpaslan 1142
Bilge, Gazanfer 64
Bilgehan, Hakkı (Prof. Dr.) 556
Bilgiç, Emin 471
Bilgiç, Erk 1109, 1140, 1145
Bilgin, Bülent (Yıldız Sarayı Müdür Yardımcısı) 675
Bilgin, Lemi 211-213, 477, 740, 960, 979, 1042
Bilgin, Metin 407, 1048-1049, 1103, 1115-1116
Geceyarısı Notları 1049
Bilginer, Haluk 645, 711
Bilginer, Recep 236, 486, 500, 614, 675, 752, 754
Bilir, Müjde 604
Bilkent 11, 68, 948, 980, 1042, 1044, 1052
Matematik Bölümü 10
Tiyatro Bölümü 213
Binyazar, Adnan 550, 553, 564, 623
Bir Delinin Hatıra Defteri 655
Bir Düğün Masalı 881
Birbaumer, Ulf (Dr.) 348, 352, 580, 707
Birecik, Nejat 1050, 1132
Birinci Dünya Savaşı 7, 96, 196, 323
Birinci Yeni 114
Birinci, Gökhan 1033
Birkiye, Mehmet 614
Birleşmiş Milletler 68, 689, 961
Birsel, Jale 488, 1122, 1124-1125, 1145
Birsel, Salâh 119, 236, 488
Bizans Fresko Müzesi 336
Bizim Tiyatro 991, 997, 1030
Black, Floyd (Dr.) 62
Blackfriars Guild 292
Blake, William 1155
Blakey, Art 313
Blank, Ernst 97
Blessing, Lee 835
Blue Mountains (Mavi Dağlar) 871
Blue Ridge Dağı 687
Blumansath, Heinz 553, 623
Bochum, Eugen 97
Bochumer Schauspielhaus 818
Bock, Hans Bertram 282
Bockenheim Deposu 801
Bodrum 218-219, 232, 383, 491, 1122, 1130-1131
Bodur, İbrahim 63
Boetticher, Wolfgang (Prof. Dr.) 155, 173-174
Bogard, Travis (Prof.) 309, 311-313
Boğaziçi 299, 871
Üniversitesi 11, 48, 50, 528, 634, 928, 1018, 1190
Boissard, Jean Maurice (Paul Léataud) 1135
Boleslavski 603
Bombay 190
Bond, Edward 835
Bond, Jack 342
Bondi 820
Bondy, Luc 838
Bonn 93-94, 384, 807
Books Abroad 384
Booth, John Wilkes 435
Born, Max (matematikçi) 197
Bornova 519, 524, 581, 624-625, 638, 723, 731, 746, 775, 910, 1056, 1125, 1147-1148
Bornova Anadolu Lisesi (BAL) 1086
Bornova Anadolu Lisesi Eğitim Vakfı (BALEV) 1086
Bornova Şehir Tiyatroları 1125
Borris, Gerhart 986-987
After the Rise (*Yükselişten Sonra*) 986
Bosco (Madam) 130

Bostanlı 605, 613, 738, 775, 925, 1077, 1127, 1159
Cami 601, 641
Boston 331, 904, 908
Boyav, Hakan 388, 556, 978, 980-981, 1025
Çiçek Çölü 556
Koleksiyoncu 556
Bozdoğan, Yunus Emre 879
Bozgeyikli, Haluk 1172
Bozkurt, Ahmet 1044
Bozok, Hüsamettin 236, 486, 499, 614
Bozyel, Nuri 498
Böckmann, Gerd 797
Böll, Heinrich 221, 744
Die verlorene Ehre der Katharina Blum (*Katharine Blum'un Çiğnenen Onuru*) 744
Brahms, Helma Sanders- 424
Shirins Hochzeit (Şirin'in Düğünü) 424
Brandenburg-Bayreuth, Georg Wilhelm von 280
Brands, Hans Wilfred- 384
Bratislava 703, 705, 882
Bratislava Sahne Sanatları Fakültesi 703, 882
Braun, Volker 822
Hinze Kunze 822
Bread & Puppet Theatre (Ekmek & Kukla Tiyatrosu) 440-441
Brecht, Bertolt 172-173, 190, 216, 221, 270, 277-278, 283, 302, 304-305, 382, 445, 455, 515, 523, 526, 576, 634, 656-657, 786, 806, 810-811, 829-832, 920, 929, 996, 1004, 1020, 1038, 1151, 1167-1169, 1185
Galile 302, 1167
Die Erde Bewegt (*Toprak Hareketleniyor*) 1167
III. Reich'ın Korku ve Sefaleti 576
Kleinbürger Hochzeit (*Küçük Burjuva Düğünü*) 810
Mann ist Mann (*Adam Adamdır*) 173, 270, 445
Üç Kuruşluk Opera 455, 829-830, 832
Bremen 281, 420, 709, 822
Brennhovd, Olaf 149, 419
Breton, André 221
Brezilya 444
Brion, Frederike 53, 375
Britanya Birleşik Krallık 242, 640, 677
British Museum 406, 418
Broadway 289, 291-292, 314, 316, 430-431, 433-434, 446, 449, 455-456, 466, 688-689
Off-Broadway 291-292, 316-317, 430, 689
Off-off Broadway 316-317, 430, 459, 467
Broch, Hermann 812
Brook, Peter 445, 465, 705, 716-717, 720, 892-894
Gizli Bir Şey Yok (There Are No Secrets) 892-893
Brooklyn Academy of Music 455
Brooks, Mel 973
Bruebeck, Dave 274, 312
Take Five 274
Brustein, Robert 343
The Theatre of Revolt (*Başkaldırı Tiyatrosu*) 343
Brück, Christoph 781
Buchenwald 664
Budalalar Gemisi 888
Budapeşte 31, 387, 741-742, 744-745, 753-754, 756, 883
Üniversitesi 745
Buğra, Tarık 697

Bulgaristan 92, 815
Bulletin of the School of Oriental African Studies 384
Bulut, Gören 532
Bulut, Sergül 1033
Burbach, Brigitte 178
Burduli, Barbara Oerkl 706
Burdur 1023
Burgtheater 351, 357, 575
Burgtheater Parkı 361, 367, 371, 578
Burhaniye 248, 483-485, 881, 1176-1177
Burian, Orhan (Prof.) 87, 89-90
Burns, Robert 292
Burrell, Kenny 462
Bursa 17, 135, 267, 505, 971, 973, 1030, 1087, 1153, 1159, 1165, 1169, 1188, 1190
  Cezaevi 102
  Edebiyat Günleri 219, 971
Büchner 186, 808
  Woyzeck 808
  Leonce ile Lena 186
Bükreş 366, 719
Büyücü Oyunu 655
Büyük Engizisyoncu 893
Büyük Tiyatro 99, 391, 393, 395, 504, 811
Büyükada 74
Büyükağaoğlu, Mehmet 522, 597, 611, 616, 638
  İzmir'in Üstünden Kuşlar Uçar 616
Büyükerşen, Yılmaz 206-207, 254, 425, 427, 590, 737, 1024

Cabaret 338
California 302, 465
  California Üniversitesi (UCLA) 317, 323, 1092
Callaghan, Jean 862
Cambridge Üniversitesi 63, 89, 929
Camlı Köşk 345, 396-397, 400, 470-471
Can, Fikret 501
Can, Mualla 501
Can, Nedret 501
Can, Nevin 501
Can, Sibel 498
Canatan, Erman 1085
Canca Eke, Jülide 1124
Candan, Ayşın 353, 675, 708
Candeliao 314
Cankaya, Gaye 696, 853, 858
Canova, Civan 1031
Canova, Mahir 46-47, 393, 395
  Ecinniler 393
Cansever, Edip 220, 666
Caprio, Leonardo de 323
Caravaggio 687
Carnegie, Andrew 298
Carnegie-Melon Üniversitesi 297
Carradine, David 315
Carrey, Jim 315
Cassidy, David 315
Castello, Elvis 313
Cebeci 83, 229
  Mezarlığı 90
Cellat Gölü 12
Cem, Işın 952
Cemal Reşit Rey Konser Salonu 989
Cenevre 651
  Palyaçoluk Okulu 649
Cengiz, Özgür 981
Central Park 290-291, 437, 446
Cesaret Ana 173
Cevat Fehmi 392, 505
  Hacıyatmaz 505
  Harput'ta Bir Amerikalı 392
Cevher, M. Hakan 1107
Ceyhun, Demirtaş 1038
Ceyhun, Günöz 1038
Cezanne 687

Cezzar, Engin 48
Chaikin, Joseph 444-446
Chaplin, Charlie 397
Chelsea Tiyatro Merkezi 455
Chicago 303-305, 742
  Çocuk Tiyatrosu 304
  Northwestern Üniversitesi Sahne Sanatları Bölümü 303
  Üniversitesi 10
Chopin 10, 111
  Fantasie Impromptu 10
Chopin Havaalanı 661, 672
CHP 82, 739, 1082
Cılızoğlu, Tanju 482
Cihaner, İlhan 1193
Cindoruk, Hüsamettin 393
Ciulli, Roberto 815, 818, 824-827, 831-832, 838
Civelek, Teoman 108-109, 120
Clooney, George 315
Cocteau, Jean 835
Coigney, Martha 682
Coit Kulesi 309
Coltrane, John 264, 312
Columbia Stüdyoları 317-318, 321
Columbia Üniversitesi 68, 438, 461
Comedie Hybrid 706
Commedia dell'Arte 270, 272, 314, 466, 781, 998
Companyia Marti & Atanasiu 805
Conroy, Elizabeth 648, 651
Cook, Thomas 1046
Coppolla, Francis Ford 323
Corregio 687
Cort Theatre 688
Cortina 183, 185
Court Theatre 304
Courtryman, L. 434
Covel, John (Dr.) 418-419
Cranko, John 791, 797
Cromwell, James 315
Cruz, Edgards de la (Dr.) 652
Cumalı, Necati 273-274
Cumartesi 428, 482
Cumhuriyet 154, 349, 473, 481, 488, 491, 498, 572, 892-893, 1000, 1072
Cumhuriyet Bayramı 24
Cumhuriyet Bilim Teknoloji 12
Cumhuriyet Üniversitesi 12
Curran Tiyatrosu 314
Cuvilliés Tiyatrosu 782-783
Cücenoğlu, Tuncer 211, 476, 614, 740, 752, 1003, 1009, 1166,
  Boyacı 476
  Çığ 476
  Çıkmaz Sokak 476
  Helikopter 476-477
  Kadın Sığınağı 476
  Kadıncıklar 476
  Kızılırmak 476
  Kör Dövüşü 476
  Matruşka 476
  Neyzen 476
  Sabahattin Ali 476
Cüda, Mahmut 531

Çağan Irmak Kültür Merkezi 1108, 1171
Çağan, Sermet 49, 237-239, 242, 275, 277, 405, 411, 414-416, 484, 969
  At Gözü 416-417
  Ayak-Bacak Fabrikası 238, 277, 405, 415-417, 1187
  Öyle Bir Hikâye (Öyle Bir Öykü) 416, 996
  Öyle Bir Oyun 275, 277
  Savaş Oyunu 277-278, 282-284, 416, 996
  Türkiye 70 416
Çağdaş Tiyatro Dünya Ansiklopedisi (The World Encycloperia of Contemporary Theatre) 769

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği 496, 771
Çağlayan, Mesude 28
Çakaloz, Onur 880
Çakar Kara, Aysel 879
Çakır, Ahmet 897
Çakır, Ömer 963
Çakmur, Yüksel 723-725, 737-739
Çamlıca 29, 750
Çamlık Senar Tiyatrosu (Çamlık Senar Nejat Uygur Tiyatrosu) 747
Çanakkale 29, 539, 1030, 1052
Çandır, Mehmet 1085, 1116
Çankaya Belediyesi Sanat Merkezi 1008, 1014
Çapan, Cevat 48, 220
Çapek, Karel 49
R.U.R. (*Rossum's Universal Robots*) 49
Çaplı, Erdoğan 112
Çarşı Kültür Merkezi Sahnesi 1124
Çatalköy Belediyesi 957
Çebi, Hüseyin 613
Çebi, Zafer 1174
Çehov, Anton 207, 402, 742, 810, 848-849, 856, 863, 873, 895, 912, 914, 918, 949, 951-953, 997, 1020, 1155
Ayı 848
Bir Evlenme Teklifi 207, 848
Düğün 810
Kuğunun Şarkısı 848
Kül Altındaki Kor 848, 873, 997
Martı 402
Sayfiyede Yaz 848, 953
Sevgili Doktor 912, 914
Üç Kız Kardeş 742
Çekil, Cengiz 532, 747, 964
Çekoslovakya 271, 862, 1167
Çelenk, Halit 236, 488
Çelenk, Semih 762, 939, 1120
Çelenk, Şekibe 488
Çelik, Şekip Kâzım 1098
Çetin, H. İlker 1102-1103
Çetin, Zühal 880
Çetinalp, Görkem Öktem 1030
Çetindoğan, Müşerref 1121
Çetinel, Tomris 1133, 1139-1140
Çetiner, Sertel 900
Çetiner, Tuğrul 1127
Çetinkaya, Yavuzer 48
Çevik Tan, Filiz (Doç. Dr.) 1130
Çevik, Adnan 1030
Çevik, Melahat 1121
Çevik, Namık (Prof. Dr.) 587, 872, 874, 894, 1082
Çıdamlı, Murat 1136, 1139
Çığ, Muazzez İlmiye (Prof. Dr.) 343-344
Çıldır, Veysel 1080, 1124
Çıpa, Muammer 401
Çiftçi, Bekir 103, 108-109, 118
Çiftçili, Cihat 574
Çimenser, Hakan 1163
Çin Mahallesi 309
Çin Tiyatrosu 317
Çiyiltepe, Asaf 120, 124, 127-128
Çobanoğlu, Murat 637
Çocuk Esirgeme Kurumu 733
Çok Tuhaf Soruşturma 715
Çolak, Bülent 989
Çolak, Mustafa 1173
Çorbacı Numan Ağa 6
Çölok, Ali 981, 1121
Çölok, Ayberk 126, 261, 264, 266, 726
Çubukçu, Mete 1124
Çukurova Üniversitesi 12, 1052
Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi Bölümü 12
Çürük Elma 655

D'Artagnan und die Drei Musketiere *(D'Artagnan ve Üç Silahşör)* 835
Dabadie, J.-L. 835
Dağdelen, Ali Aziz 1070
Dağdelen, Hürol 1025
Dağlarca, Fazıl Hüsnü 564
Dakanalis, Spiros 156
Dali, Salvador 20, 342
Dalkılıç, Deniz 1062
Dallas 242, 290, 306, 327, 333-334, 690
Theatre Center 333-334
Daloğlu, Yavuz 1069-1070
Türk Devriminin Tiyatro ve Opera Komitesi Raporu 1070
Damdaki Kemancı 695, 1174
Danat Danza Topluluğu 805
Daniel, George (Coşkun Tunçtan) 273
Danielle 323
Danyal, Hüseyin Avni 1064, 1113-1114, 1175
Darülbedayi 45, 135, 190, 353-354, 360, 362, 386, 768, 1073
Darülbedayi 354
Datça 756-757, 763
Davis, Miles 124, 312-313
Davis, R. G. 313-314
Davran, Yalçın (Prof.) 963
Dean, James 323
Decartes 178
Decroux, Etienne 267
Dedeoğlu, Basri 385-386
Degas 687
Degustasyon 132
Değişim 219-221, 666
Delacorte Tiyatrosu 437, 446, 448
Deleon, Jak 645, 978
Çağdaş Tiyatroda Harold Pinter Geleneği 645
Delfont, Benhard 314
Deli Dumrul 603, 852, 868
Delice, Engin 981
Demet Hanım 131
Demir, Orhan 1133
Demir, Sedat 44, 611, 615
Demirağ, Fırat 638
Demiralp, Mehmet 1057
Demiray, Kemal 623
Demirel, Ahmet 394
Demirel, Süleyman (Cumhurbaşkanı) 752, 754, 756
Demirel, Ziya 46, 394
Demirer, Sevtaç 877, 1030
Demirpehlivanlı, Şakir 609, 992, 1129
Köylü Güzeli 1129
Demirtaş Ceyhun Kültür Merkezi 1037-1038
Demokrat Parti 82, 198, 654, 1165-1166
Deneme Sahnesi 259, 379, 694
Deniz Harp Okulu 4, 6, 96-97
Deniz Kuvvetleri Basımevi 6
Deniz Müzesi 6
Deniz, Metin 931
Denizer, Tunç 706, 731, 851
Denizli Festivali 854
Denktaş, Rauf 945, 951, 958
Karkot Deresi 945
Dereli, Hamid (Prof.) 87, 90
Dereli, Özgür 879
Detroit 682
Deutch-Türkische Gesellschaf E.V. 384
Deutsches Theater 788
Devekuşu Kabare Tiyatrosu 1078
Devine, Lawrence 682
Devlet Konservatuarı 102, 160, 520, 525, 736
Devlet Tiyatroları 13, 47, 128, 205, 212-214, 252, 255, 265, 267, 386, 391, 394, 504-505, 544,

556, 593, 599, 602-603, 606, 638, 645, 648-649, 695, 697, 733, 740, 752, 782-793, 791, 835, 838, 853, 900, 927, 957, 960, 979-981, 997, 999, 1006, 1010, 1022, 1092, 1132, 1146, 1159, 1163
Devrim, Şirin 48, 689
Devrimci Ankara Sanat Tiyatrosu (DAST) 127
Dışişleri Bakanlığı 272-273, 279, 282, 288-289, 291, 342, 405, 413, 430-431, 955
Dickens, Charles 314-315, 1155
Pickwick Papers (*Pickwick Notları*) 314-315
Dickinson, John 435
Didim 575, 1094
Die Deutsche Bühne 816
Die Presse 368
Die Welt des Islams 384, 803
Dietrich, Margret (Prof. Dr.) 245, 352-353, 539, 570, 581
Diker, Veysi 1174
Şifa Niyetine 1174
Dikiciler, Osman 881
Dikmenoğlu, Pelin 981
Dil Devrimi 1008
Dilek Sabancı Tiyatro Festivali 1051
Dilmaç, Altuğ 613, 1030, 1070, 1082, 1120, 1152, 1174
Dilman, İlham 63, 929
Dilmen, Güngör 141, 144, 203, 343, 345, 386-388, 614, 616, 628-629, 899
Midas'ın Kulakları 203, 208, 343, 345-346, 386-387, 628-629, 655, 899, 901, 1163
Dimitrof, Georgi 381-382
Dinar 106-107
Dinç, Güney 1105
Dinçel, Bihter 1174
Ortanca 1174
Dinçer, Egemen 1030
Dinçer, Erdinç 266-267
Dinçer, Ertan 925
Dinçer, Selçuk 1030, 1146
Dinler, Aylin 912, 1121
Dino, Abidin 273-274
Acının Resmi 274
Dino, Güzin 274
Dionysos Ödülü 1103
Dionysos Tapınağı 884, 1171
Diper, Zafer 614, 991, 1016, 1030
Özkıyım 991
Direklerarası 19
Diribaş, Ali Ekber 851
Dix, Otto 286
Dixieland 290, 337, 339
Dobrzanski, Edward (Prof. Dr.) 886, 888
Doğan, Ahmet 623
Doğan, Hasan Hüseyin (Dr.) 1165
Doğan, Hülya 707, 853
Doğan, Mehmet H. 972-973
Doğançay 689
Doğru, Güler 1173-1174
Doğruer, Şebnem 1140, 1145
Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) 958
Doğu Almanya 172, 175, 779, 791, 821, 844-845
Doğu Berlin 160, 169, 833-834, 843-845, 976
Sanatlar Akademisi 806
Dokuz Eylül Üniversitesi 388, 532, 573, 583, 586-587, 592, 713, 725, 732, 757, 856, 864, 885, 1048, 1057, 1061-1062, 1072, 1075, 1082
Dokuz Eylül Üniversitesi Sahne Sanatları Bölümü 18, 259, 628, 882-883, 959

Dokuz Eylül Üniversitesi Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü 703, 873
Dolapdere 205
Don Giovanni 560
Don Kihote 635
Donaldson, Peter (Prof. Dr.) 1155
Donk Üniversitesi 905
Dora, Ayşın 486, 498, 1104, 1177
Dora, Özcan (Prof. Dr.) 486, 498, 1104
Dormen, Haldun 49, 1017
Dorsay, Atilla 574
Dorst, Tankred 789, 823, 835
Karlos 789, 823
Korbes 823
Dortmund 420, 816, 823
Schauspielhaus 823
Dostlar Tiyatrosu 655
Dostoyevski 221
Doybak, Emin 65
Döhl, Reinhard 175-176
Missa Profana 177
Dökmeci, Avni 103, 108, 600
Dönemeç 529
Dört Mevsim 659, 680
Dr. Jivago 342
Drachenfels (Ejder Kayalıkları) 94
Dragos 134
dramaturgluk 201, 233, 249, 259, 283, 293, 298, 438, 525, 587, 682, 690, 712, 740, 771, 785, 787-788, 793-794, 816, 818, 822-823, 828, 832-833, 896-897, 987, 1016, 1049, 1096, 1162-1163, 1187
Dıranas, Ahmet Muhip 49, 201-202
Gölgeler 49
Dresden 366, 845
Müzesi 279
Dublin 742
Duda (Prof.) 354
Dumas, Alexandre 835
Üç Silahşör 835
Durak, Cevat (Karşıyaka Belediye Başkanı) 143, 605, 717
Duru, Orhan 108, 119, 220
Duru, Süreyya 574
Duygu, Emre 633, 1126
Duygulu, Cem 528, 575, 597, 611
Dümbüllü, İsmail 747, 749-751
Dündar, Hakan 696, 1010
Dündar, Kerim 609, 694, 1120
Dünya Bankası 63
Dünya Kardeşlik Birliği Mevlana Yüce Vakfı 988
Dünya Tiyatro Eğitimi Enstitüsü WTTI (World International Theatre Training Institute) 688, 702-703, 873, 882, 884
Dürkheim, Graf (Prof. Dr.) 798
Dürrenmatt, Friedrich 380, 816, 980
Don Juan ya da Geometri Aşkı 380
Fizikçiler 380
Göktaşı (*Der Meteor*) 380, 980
Jonas und sein Veteran 816
Yaşlı Hanımın Ziyareti 380
Düsseldorf 706, 807-809, 816
Devlet Tiyatrosu (Düsseldorfer Schauspielhaus) 706, 809, 818
Düttürü Dünya 266
Düzyatan, Engin Altan 879, 1030

Ebcioğlu, Fecri 608
Ebell, Henriette 366
Ebert, Carl 102, 213, 394, 675, 1010
Ecevit, Bülent 288, 491, 499
Ecevit, Özgür 398
Ecevit, Rahşan 288

Ecole Florent 703, 884
Eczacıbaşı Vakfı 135, 660, 692, 694
Eczacıbaşı, Nejat 63
Eczacıbaşı, Şakir 692, 694, 931
Edebi Kurul 201-203, 206, 210-211, 213, 230, 386, 477, 638, 740, 1162
Edebiyatçılar Derneği 1020
Edgü, Ferit 108, 119, 126
Edirne 275, 418, 1071-1072
Ediz, Simin 15
Edremit Körfezi 238, 483-484, 491, 1178
Edwards, Ryan 455
Edwards, Sherman 435
Efes 418-419, 575, 616, 882, 885, 888, 1094
Celsus Kütüphanesi 757
Ege Denizi 1134
Ege Kültür Vakfı 1020
Ege Magazin Gazetecileri Derneği 1050
Ege Sanat 1141-1142
Ege Üniversitesi 113, 265, 382, 486, 502, 516, 522, 527, 539, 556, 558, 572-573, 581-583, 597, 600, 619, 622, 911, 993, 1061, 1076, 1089, 1119, 1145
Ege, Fehmi 26
Egri, Lajos 719
Piyes Yazma Sanatı 719
Eğilmez, Volkan 879
Eğmen, Erdoğan 1133
Eğirdir Gölü 1044
Eğrilmez, Sait (Prof. Dr.) 1151
Einstein On the Beach (Einstein Kumsalda) 793-794, 800, 802, 838
Einstein, Albert 11, 794, 800, 1168
Einstein, Carl 178
Ek, Harald 703
Eken, Kemalettin 225
Ekhof, Konrad 703
Eldem, Attila (Dr.) 468
Elginkan Vakfı 1064-1065
Elhamra Sineması 591
Eliot, T. S. 67, 117, 120, 192
Çorak Ülke (*The Wasteland*) 117
Manzum Oyunları 192
Ellington, Duke 111
Elmasoğlu, Hakan 952-953
Eloğlu, Metin 220
Elsom, John 677-678
Post-War British Theatre (*Savaş Sonrası Britanya Tiyatrosu*) 678
Is Shakespeare Still Our Contemporary? (*Shakespeare Hâlâ Çağdaşımız mı?*) 678
Elveda Saraybosna 772
Elverdi, Ali (Tuğgeneral) 228-229, 469
Emek Ödülü 259, 383, 1008, 1086, 1125, 1175, 1192
Emekli Sahne Sanatçıları Derneği 354
Emeksiz, Turan 1165-1166
Emin Bey 4
Emüler, Cem 50
Enata, Muhtar 105
Encyclopedia of Islam 768
Engels 79, 172, 470, 1168
EOKA 157
Epik, Maria-Rita 613
Erarslan, Tayfun 878, 1050, 1089, 1092, 1132, 1140
Eraslan, Alaattin 633
Erbek, Erman 1043
Ercan, Burhan (Tuğgeneral) 225
Erdal, Elif 879
Erdal, Galip 879
Erdek Şenliği 654
Erdem, Erkan 1000
Erdenk, Barış 912, 914, 1043, 1052

Erdoğan, Onur 1086
Erdoğan, Yılmaz 614
Erduran, Refik 48-49, 86, 681, 740, 752, 754, 772, 904
Cengiz Han'ın Bisikleti 772
Kahraman 49
Eren, Birsu 981
Eren, Cemil 531
Eren, Hakan 905, 912
Erener, Sertab 634
Erenus, Bilgesu 614, 616, 684
Güneyli Bayan 684
Ergen, Mehmet 771
Oyunun Oyunu 771
Ergen, Melih 1108, 1171-1172
Ergezer, Gülsüm 967, 1039
Ergin, Birgen 1115
Ergüder, Üstün (Prof. Dr.) 928
Ergün, Ferhat 1043
Şaşkın Demokrat 1043
Ergüven, Mehmet 559-560, 1115-1116
Ergüven, Zeynep Nazlı 1102, 1127
Erinanç, Ahmet 516, 519, 527, 543, 602
Erişen, Hüseyin 751
Eritenel, Nevin 905
Erkal, Genco 48, 614, 654-658, 681, 684, 726, 762
Can 762
Erkek, Hasan 1007, 1009-1010
Erkekli, Altan 513-514, 1174
Erkekli, Özgür 1190
Erkin, Arif 655
Erksan, Metin 235
Erkut, Ahmet 981
Erlangen 164, 279-282, 284-285, 405
Devlet Tiyatrosu (*Markgraefentheater)* 280
Uluslararası Tiyatro Şenliği 275, 277, 284, 996
Erman, Ekin 645, 957
Erol, Turan (ressam) 240
Ersan, Işınsu 1131
Ersoy, Akın (Doç. Dr.) 1089
Ersoy, Ulaş 953
Ersoy, Yaşar 656, 948-949
Ersöz, Faruk 411, 522-523, 597
Ersun, Namık Kemal (Korgeneral) 225
Erten, Gazal 1061
Erten, Yücel 401, 614, 929, 973-974, 1187
To Be or Not to Be 973
Ertenel, Faik 1103, 1119, 1158, 1189-1190
Ertuğrul, Can 1137
Ertuğrul, Muhsin 9, 70, 100, 134, 136-137, 139, 190, 195, 211, 255, 259, 341, 354, 504-506, 512, 518, 556-558, 629-631, 676, 692-694, 697, 710, 832, 1053, 1066, 1117-1118
Ertuğrul, Ragıp (Tiyatro Eleştirmenler Birliği Başkanı) 1107
Erzi, Adnan (Prof. Dr.) 428
Erzurum 539, 998-1002
Atatürk Üniversitesi 993
Devlet Tiyatrosu 18, 646, 648, 998, 1000
Esatoğlu, Mehmet 634
Pitekantropus Eleksus 634
Esen, Bülent Nuri (Dr.) 83
Esen, Mehmet 614
Esenboğa Havaalanı 343, 752, 756
Eskişehir 206-208, 254, 427, 590-591, 619-620, 622, 1024, 1040
Anadolu Üniversitesi 425, 590
Anadolu Üniversitesi Konservatuvarı Tiyatro Bölümü 618
Kültür Derneği 1017
Esslin, Martin 302, 893
The Field of Drama 893

Esterházy 744
Uyan Artık Ey Hırpani Dönüşüm Geldi 744
Estonya 815
Eşref (Şair) 760
Eşrefpaşa 517
Ethem Paşa 366, 534-535, 943
Eugene O'Neill Theatre 689
Evans, Bill 313
Evans, Ramon 434
Everding, August 782-783, 785
Evintan, Ahmet 46
Evita 373
Evliya Çelebi 756, 1072, 1188
Evren, Kenan (Genelkurmay Başkanı Orgeneral) 487, 581, 595, 1017
Experimenta 6
Eyrik, Aslı 17
Eyüboğlu, Bedri Rahmi 1124

Faize Hücum 574
Falay, Muvaffak (Maffy) 112, 123-124
Falckenberg Oyunculuk Okulu 785
Falckenberg, Otto 785, 788-789
Falkenberg Schule 160
Falstaff 560
Farnsworth, Dave (Festival Komitesi Başkanı) 409, 414
Faso, Nina 436
Faust 165, 560, 1006, 1106
Faux, Ronald 412, 414
Felsefe Logos 12
Fenerbahçe Kulübü 65, 73-74, 733
Ferah Tiyatrosu 676
Ferguson, Francis 302
Feridun Nigâr 56
Ferrer, Miguel 315
Feuerbach 79, 172
Fığlalı, Ethem Ruhi (Prof. Dr.) 659
Fichte 220
Fidelio 560, 675
Figaro'nun Düğünü 560
Film-festspiele Berlin (Berlin Sinema Festivalleri Dairesi) 833
Finlandiya 271
Turku topluluğu 281
Firchow, Reinhart 825
Fisch, Max 996
Kriegsspiel 996
Fisherman's Wharf (Balıkçı Rıhtımı) 291, 309
Fletcher, John 1055, 1106
Flimm 819-820
Floransa Üniversitesi 708
Florent, François 703, 862, 884
Florida 188
Üniversitesi 682
Flynn, Errol 155
Fo, Dario 580
Ödemiyoruz, Ödemeyeceğiz 580
Foça 86, 191, 491, 1089-1090
Fonteyn, Margot 251
Ford Tiyatrosu 435
Ford Vakfı 467
Fort Worth Havaalanı 327
Frankfurt 281, 593-594, 721, 789, 799-800, 802-804, 806-807, 1010-1011
Fuarı 143
Görüntü Sanatları Akademisi 424
Havaalanı 833
Kitap Fuarı 1008-1009
Kültür Enstitüsü 806
Kültür Ortaklığı 803
Tiyatro Günleri 1011
Frankfurter Allgemeine Zeitung 803
Frankfurter Anthologie 177
Franklin, Benjamin 435
Fransa 13, 25, 136, 266-267, 269, 271-273, 365, 387, 441, 571, 628, 654, 708, 805, 839, 862, 884

Fransız Kültür Merkezi 624, 635, 913
Fransızca 3, 12-13, 25, 52, 72, 116, 125-126, 137, 265-266, 269-270, 367, 390, 426, 560, 583, 595, 634-635, 654, 876, 1091, 1182
Franz Amca 129
Frayn, Michael 771, 773
Noises Off 771, 773
Freedman, Gerald 447
Freie Volksbühne (Özgür Halk Sahnesi) 833, 837
Freshmen Balosu 51
Freud, Sigmund 1155
Freyer, Achim 794
Fridtjof Nansen Haus Öğrenci Yurdu 149, 184
Frisch, Max 394
Don Juan ya da Geometri 394
Fry, Christopher 158
A Sleep of Prisoners (*Tutukluların Düşleri*) (*Ein Schlaf Gefangener*) 158
Fuat, Memet 403
Fuchs, Traugott 52-53, 72
Fugard, Athol 720, 893
Sizwe Bansi Öldü 720, 893
Füruzan 29
Füruzan Hanım 236, 488
Füst 744
Catullus 744
Füzün, Mehmet 1048, 1057-1059

Gainsborough 1149
Galata Kulesi 4
Galatasaray Kulübü 73-74
Galatasaray Lisesi 654
Galile 302, 1167
Galile 217, 1167-1169
Discorsi 1167
Galin, Aleksandr 682, 835
Galland, Antoine 418
Garcia, Federico Lorca 875
Kanlı Düğün 875
Garcia, Jorge 315
Garip hareketi 110
Gaspari, Giovanni Paolo 280
Gassner, John 290, 293-294, 302
Gate Theatre 742
Gauss, Carl Frederick 197
Gay, John 455
Dilenci Operası 455
Gazi Eğitim Enstitüsü 525, 531
Gazi İlkokulu 1156
Gazi Kasım Paşa Camii 756
Gaziantep 497
Gaziosmanpaşa 82
Geary Caddesi 314
Geceler ve Gündüzler 1015
Gezmiş, Deniz 236, 488, 867
Gedikli Cariyeler binası 674, 676
Gelibolu 29
Gelsenkirchen 819
Gemlik Tersane Komutanlığı 4
Genç Oyuncular 654-655
Genç, Adem 531, 584
Genç, Cansın 1136
Gençlik Tiyatro Festivali 688, 1038
Gençlik Tiyatrosu 386, 649, 678, 798
Genée, Richard 923
Genelkurmay Başkanlığı 18
Genet, Jean 835, 1052
Gergedanlar 1052
Georg August Üniversitesi 180, 197
Georg II. (İngiliz Kralı) 197
Geray, Cevat (Prof. Dr.) 956, 1163-1165
Kent, Yerel Yönetimler ve Toplu Konut Yazıları 1165
Gergin, Atay 771, 1057, 1121
Gezen, Müjdat 881
Gezgin, Özkan 719, 1058

Gezmiş, Deniz 236, 488, 867
Ghelderode, Michel de 313
Chronicles of Hell (*Cehennem Günlükleri*) 313
Gılgameş 560
Gielgud, John (Sir) 682
Gillespie, Dizzy 123-124
Gilliatt, Lee 461
Giraudoux, Jean 158
L'Apollon de Bellac (*Bellac Apollon'u*) 158
Giray, Fethi 603
Girne 935, 955-956
Belediye Tiyatrosu (GİBETSU) 957
Kalesi 944, 956
Glass, Philip 793-794, 838
Glauber, Johannes K. 819
Greenblatt, Stephen (Prof. Dr.) 1155
Glover, John 315
Go Down Moses 338
Godesberg, Bad 94
Godot'yu Beklerken 126, 161, 527, 663, 825-826, 838
Godspell 435
Goethe Enstitüsü 779, 782
Goethe Üniversitesi 1010
Goethe, Johann Wolfgang von 52-53, 165, 375, 845
Faust 165
Gogh, Van 687, 763-764
Gogol, Nikolay 126, 763, 765, 767, 997
Ölü Canlar 126
Müfettiş 763, 997
Kumarbazlar 997
Golden Gate Köprüsü 308
Goldoni, Carlo 578
İki Efendinin Uşağı 578
Goodman Repertuvar Tiyatrosu 305
Goodman Theatre 303-304
Goodwood (Mr.) 464
Gothár, Péter 742
Göteborg Tiyatro ve Opera Okulu 703
Göçer, Yonca 1061
Gökalpsezer, Hale 1113
Gökay, Fahrettin Kerim (Dr.) 505
Gökçe, Kemal 674
Gökçer, Ayten 230, 752
Gökçer, Cüneyt (Prof.) 46, 201, 212-215, 230, 614, 622, 675, 752, 878, 963, 1017
Göker, Turhan 65
Gökgöz, Mahmut 611, 885, 903
Gökgücü, Erhan (Adana Devlet Tiyatrosu Müdürü) 614, 877, 979
Gökovalı, Şadan (Prof. Dr.) 561, 614, 627, 894
Göktaş, Erbil (Yrd. Doç. Dr.) 777, 1111-1112
Göktaş, Sema (Prof. Dr.) 1087
Göktay, Zihni 1136, 1174
Göktepe, Nuri 1086
Gölbaşı 59
Gölçek, Ceyhan 1022, 1034
Gölge Oyunu 307, 325, 390, 595, 1091
Gönen, Ahmet 546
Gönenç, Turgay 220, 536, 614
Gördüm, Altan 912, 1025, 1029, 1037
Göttingen 130, 148, 156, 168, 175-176, 179, 180-181, 186, 197, 284, 406, 419, 791
Devlet Tiyatrosu 168
Üniversitesi 169, 176, 179
Göztepe 29, 132, 507
Graham, Carolyn 457
Grant, Cary 319-320
Grant, Micki 457

Grease (*Makine Yağı*) 456
Great Chanda (Büyük Çanda) 151
Great Scot (*Büyük İskoçyalı*) 292
Green, Graham 370
Green, Richard 1046
Greenblatt, Stephen (Dr.) 1155
Greenwich Mews 292
Greenwich Village 291-292, 437, *441, 457-459*
Gregg, Susan 682
Gregory (Lady) 315
Greisenegger, Wolfgang (Prof. Dr.) 348, 352
Grimm Kardeşler 823
Grips çocuk tiyatrosu 823
Grips Theater 840-841
Grosses Haus [Büyük Tiyatro] 809
Grotowski, Jerzy 445, 669-670
Gruda, Yılmaz 108, 118
Gruşçu, Çağrı 1107
Grutzmacher, Barbara (Dr.) 553-554, 623
Grüber, Klaus Michael 838
Gründgens, Gustav 165
Guare, John 449
Guerini 687
Guthrie Tiyatrosu 301, 690
Güçbilmez, Beliz (Dr.) 963
Güçer, Yonca Ginyol 1030
Gül Yurdu 13, *25*
Gülbudak, Eftal 493, 1178-1179, 1190
Güleç, Filiz 1107
Güler, Ersin Umut 1136
Güler, Metin 1077, 1095, 1132-1133, 1143, 1173, 1184
Güler, Tuğcan 1057
Gülerman, Adnan (Prof. Dr.) 528
Güleryüz, Mehmet 49, 713
Gülhan, Ahmet 1078-1079
Güllenstern, Eleonore 815
Gülmez, Murat 999, 1140
Gümüş, Yunus Emre 1120, 1131
Gümüşlük 1131
Gün, Aydın 694-695
Günay, İzzet 574
Günaydın, Erol 701
Gündoğdu, Cengiz 614, 616
Günel, Sadi 481
Güner, Levent 1138
Güneş, Turan 198, 393
Güney Afrika 688, 1189
Güney Amerika 117, 241, 817
Güney, Bumin (Fikret Hakan) 119
Güney, Oben 126, 242-243, 1127
Güney, Yılmaz 473, 713, 867
Umut 713
Güngör Dilmen Parkı 143
Güngör, Duran 999
Güngör, Emine 1119
Güngör, İbrahim 1170
Günsür, Nedim 531
Güntekin, Reşat Nuri 190
Günuğur, Faruk 981
Gürcan, Fethi (Binbaşı) 225
Gürcan, Nedret 106
Şairler Yaprağı 106
Gürcistan 774-775
Güre 503, 717
Gürgüç, Selami 747
Gürkan, Mehmet 611, 1187
Gürler, Faruk 761
Gürlük, Bülent 1024, 1034, 1121
Gürman, Müge 815
Gürsel, Cemal (Orgeneral) 200
Gürün, Dikmen 48, 614, 660
Gürüz, Kemal 934
Gürzap, Arsen 1016
Gürzap, Can 401, 614, 752, 754, 1016
Güven, Hayati 943
Güz, Nükhet (Prof. Dr.) 963
Güzel İstanbul Matbaası 220
Güzel, Serhat 879

Güzelyurt 945, 956
Güzelyurt Sanat Derneği (GÜSAD) 957

Habben, Gralf-Edzard 827-828, 832
Habima Tiyatrosu 714
Hacettepe Üniversitesi 113, 210, 1071
Devlet Konservatuvarı 212
Hacı Halil Efendi 6
Hadamowsky, Franz (Prof. Dr.) 354, 359-360
Haendler, Willi 822
Halász 744
Çinli 744
Hırs 744
Haley, Patrick 763
Van Gogh 689, 763
Haliç 301
Üniversitesi 232, 993
Halikarnas 218
Halil Hâmid Paşa 6
Halil, İlyas 119
Halk Oyuncuları 127
Halk Sanatları Müzesi 956
Halk Sinema Tiyatrosu 676
Halk Tiyatrosu 446, 448-449, 746, 750
Halkbilim Yaz Okulu 503
Halman, Defne 68
Halman, Talât Sait 67-69, 220, 384, 689, 1071
Haluk Şevket Ataseven Kütüphanesi 493
Hamburg 72, 130, 420, 703, 705, 707, 789, 819, 1010
Thalia Tiyatro 165
Hamdi Saver Salonu 1064
Hamlin Hall 34, 59
Hamlin, Cyrus 34
Hammond, David 682
Hanes (Mr.) 686-687
Hannover 175
Harem Qui Rit 720
Hargitay, Mariska 323
Harikalar Avlusu 1052
Harmon, J. 436
Harmon, Mark 323
Hartford Üniversitesi 904
Hartke, Gilbert V. (Rahip) 339-341
Hartt Sanat Fakültesi 905
Hartung, Ernst E. 161-162
Harward Üniversitesi 63
Hasbruck (Mr.) 41
Hastings, Michael 242-243
Lee Harvey Oswald 242
Hattuşa 331
Kitaplığı 331
Hauptmann, Gerhardt 15, 835
Hay, Gyula (Julius) 264, 978
At (*Das Pferd*) 264, 978
Hayat Boyu Hizmet Odülü 1014
Haykır, Ragıp 611, 613
Hayoş, Andre 31
Hazinedar, Murat (Beşiktaş Belediye Başkanı) 1077, 1118
Hedges, Peter 682, 684
Heidelberg 176
Heidelberg Okulu 186
Heidelberg Üniversitesi 14
Hein, Christoph 823
Die Geschichte des Ah Q (*Ah Q'nun Öyküsü*) 823
Heine, Hartwig (Hartwig Kerzt) 180
Heine, Heinrich (şair) 52, 197
Heisenberg, Werner (Prof. Dr.) 189-190, 197
Hekim, Kıvanç 1174-1175
Hekimoğlu, Haşim 46, 600, 606-611, 913
Hekimoğlu, Müşerref (gazeteci) 236, 491, 498-499, 893
Helen Wayne Rauh Studio Theater 298

Hellmer, A. 789
Helstein Melvyn (Dr.) 324-325
Hendrix, Jimi 313
Heper, Yasemen 639
Herek, Derya 881
Hessen Eyaleti 806
Hessen Radyosu 806
Heuss, Theodor 196
Hewes, Henry 437-438, 440
Heybeliada 5
  Pazarı 71
Hırçın Kız 707, 1052, 1054, 1156
Hırvatistan 754
Hızır, Neriman 116
Hızır, Nusret (Prof.) 86, 115-116, 188-189, 220, 377, 564
Hikmet Şimşek Kültür Merkezi 656, 1113, 1174
Hilav, Selahattin 220, 238
Hilpert, Heinz 160, 164-169, 171-172, 284-285
Hinck (Dr.) 165-166, 186
Hindistan 68, 307
Hink, Walter (Dr.) 165
Hippius, Maria (Dr.) 798
Hisar Oyuncuları 48
Hitchcock, Alfred 319, 767
  To Catch A Thief (*Bir Hırsızı Yakalamak*) *Kelepçeli Âşık* 319
Hitler 71, 549, 640-641, 820
Hititler 331
Hochhut (Alman Kültür Merkezi Müdürü Herr Dr.) 589
Hofburg (Viyana Sarayı) 350, 352
Hofburgtheater 367-368
Hohenschwangau 129
Hollanda 10, 768
Holliger, Daniel 648-649, 651, 1172
Hollywood 315, 317, 821
Hoppe, Marianne 800, 802-803
Horvath, Ödon von 353, 708, 744
  İnanç Umut Aşk 744
Houston 290, 335
Hoyi, İsmail 49
Höfele, Andreas (Prof. Dr.) 787
Hölderlin 52
Höper, Wolfgang 797
Hullot, Jerome 271
Hunt, Peter 435
Hurwic, Angelika 170
Hürkardeş, Sinan 981
Hürriyet 256, 349, 481, 935, 1021, 1025
Hürriyet Heykeli 714
Hürriyet Partisi 198
Hwang, David Henry 689
  M. Butterfly 689

Ibsen, Henrik 15, 49, 789, 835, 1155
  Denizden Gelen Kadın (*Fruen fra Haret*) 789
  Yaban Ördeği 49
Ilıcak, Nazlı 956
Indiana Üniversitesi 463
Ingolstadt 129
International Theatre Company 763
Intimes Theater 789
Iseneur (Mr.) 290, 294-295
Isparta 13, 22, 24-25, 29, 539, 1001, 1042, 1128, 1154, 1156
  Süleyman Demirel Üniversitesi 1042, 1044, 1154
Işık, Haluk 878, 1063, 1112-1113, 1115
Işık, Hasan Esat (Dışişleri Bakanı) 273
Işık, Tahsin Melih 23
Işıtan, Nezih 1101

İbrahim Ağa Mahallesi 3

İbrahimağa 26
İçözü, Aslı 634
İdiz, Cem 878-879, 895, 974, 999, 1115, 1171
İdiz, Elif 1115
İhsaniye 692
İki Soylu Akraba 917, 1006, 1052, 1055
İkinci Dünya Savaşı 32, 37, 70-71, 149, 161, 165, 269, 278, 438, 562, 587, 664-665, 792, 800, 806, 835, 901, 1010, 1095
İkinci Viyana Kuşatması 350
İkinci Yeni 114, 120
İkona Müzesi 956
İleri Yaş Dostu Sanatçı Ödülü 1017
İleri, Selim 546
İleri, Tevfik (Milli Eğitim Bakanı) 100
İlgin, Ertuğrul 675
İlhan, Attilâ 108-110, 114, 118, 120, 666, 895
İlhan, Funda 1022, 1063
İlker, Aslı 881
İmer, Ersin 523
İnal, Ali Alkan 1005, 1067
İnal, Bülent 777, 898
İnal, Turgut (Avukat) 498
İnalcık, Halil 752
İnce, Özdemir 220, 509, 1153
İnce, Tevfik 750-751
İnce, Ülker 1153
İnceoğlu, Ümran 493, 1178-1179
İncil 162, 340, 434, 436
İngiliz Kraliyet Balesi 251, 391
İngiltere 35, 63, 88-89, 181, 242, 323, 408, 500, 571, 664, 677, 680, 763, 814-815, 858, 942, 1050, 1155, 1170, 1201
İnönü, İsmet (Cumhurbaşkanı) 70, 200
İpekkaya, Çetin 655
İpeklioğlu, Yıldız 613, 999
İrfan Şahinbaş Atölye Sahnesi 978
İskender, Elif (Yrd. Doç. Dr.) 715, 903, 912, 1034
İskerleç 268
Pabuççu Ahmet'in Garip Maceraları 268
İskoçya 404, 414
İslam Ansiklopedisi 768
İsmet İnönü Kültür Merkezi 608, 645, 724, 734
İsmet Küntay Onur Ödülü 989
İspanya 270, 789, 805, 1158, 1167
İstanbul 3-4, 25-26, 29, 31, 33, 46, 53, 57-58, 61, 63-65, 71, 73, 80-81, 83, 94, 98-101, 105, 108, 117, 123-125, 127, 131-132, 134, 190, 205, 222, 232, 238-239, 251, 256, 267, 278, 281, 291, 301, 309, 335, 347-348, 353-354, 360, 371-372, 376, 382, 388, 416, 418, 425, 483, 490, 504-505, 507, 509, 512, 515, 517-518, 520-521, 523, 527-528, 531, 534, 539, 549, 557, 559, 566, 573, 577, 591-593, 616, 628-629, 634, 652, 658, 661, 672-675, 677-678, 681-682, 688, 697-699, 713, 716-717, 720, 726, 733, 735-736, 747, 755-756, 763-764, 775, 829, 845, 851, 853, 855, 858, 881, 904, 910, 917, 925, 928, 958-960, 971, 978, 987, 993, 995-996, 1004, 1016, 1019, 1021, 1027, 1029-1030, 1034, 1037, 1039-1040, 1055, 1064, 1086-1088, 1094, 1097, 1100-1101, 1115, 1117, 1129-1130, 1159, 1169, 1188
Atatürk Havaalanı 872
Boğazı 299

Deniz Müzesi 6
Devlet Tiyatrosu 17, 910, 1043, 1138, 1158
Edebiyat Fakültesi 378
Erkek Lisesi 501
Kültür Sanat Vakfı 589, 893
Lisesi 1176
Şehir Tiyatroları 44, 285, 353, 493, 676, 725-726, 851, 885, 1053, 1073, 1178, 1182, 1190
Teknik Üniversitesi 10, 43
Temâşâ Heyeti 676
Tiyatro Festivali 720, 745-746, 1055
Uluslararası Gençlik Tiyatroları Şenliği 688
Uluslararası Tiyatro Festivali 660, 665, 818, 1055
Üniversitesi 377, 549, 654, 1165
Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü 12, 147
İstiklal Madalyası 7, 196
İsvan, Ahmet 48
İsveç 124, 366, 369, 499, 571, 703, 705-706, 862, 883-884, 886, 888, 890, 904, 905,
İsviçre 805, 1179
İtalya 176, 407, 648, 651, 669, 805, 832, 1170
İtalyanca 116, 367, 390, 568, 595, 1031
İvriz 1090
İz, Fahir (Prof. Dr.) 268
İzgü, Muzaffer 550-551, 554, 623, 776, 1024
Bando Takımı 550
Donumdaki Para 550
İzlanda 814
İzmir 12, 19, 44, 63, 105, 127, 139, 143-144, 157, 209, 248, 250, 255, 260, 264-265, 295, 301, 318, 320, 322-323, 352-353, 372, 382, 400, 418, 425, 472, 489, 497, 515-523, 528, 530, 532, 535, 539, 541, 545-546, 550, 554, 557-560, 564, 567, 571-572, 575, 577-579, 583, 586-587, 589-591, 593-594, 597, 600-606, 608, 616, 618-622, 624, 629, 632, 634, 638, 645-646, 651, 655-656, 673-674, 678-679, 688, 690, 692, 697-701, 706-707, 709, 713, 715, 717-718, 725-726, 733-734, 737-739, 745-747, 756, 761-763, 774-775, 778, 824, 829, 832, 851, 857-859, 864, 869, 872, 879, 882-886, 888, 901, 904, 913, 919, 927, 932, 934-935, 938-939, 942-943, 959, 969, 971, 977-978, 986, 989, 993, 995, 998, 1007-1008, 1014, 1016-1017, 1020, 1024, 1027, 1029-1030, 1037-1038, 1050, 1056, 1059, 1061-1063, 1072, 1083, 1088-1089, 1094, 1096-1098, 1103, 1108-1109, 1113, 1117, 1124-1125, 1127-1128, 1130, 1132-1133, 1137, 1144-1146, 1148, 1153, 1158-1159, 1162-1163, 1169, 1171-1172, 1176, 1181, 1187-1188, 1191-1192
Amerikan Koleji 18, 48, 728
Araştırmalar Derneği 1107
Büyükşehir Belediye Tiyatrosu 419, 633, 658, 1116
Devlet Opera ve Balesi 560, 591-592, 921, 924-925, 1115, 1174
Devlet Tiyatrosu 164, 265, 383, 505, 527, 557, 594,

603, 611, 615, 663, 788, 880, 901, 905, 913, 966, 973-975, 1050, 1058, 1089, 1129, 1133
Festivali 756
Fuarı 1146
Sanatlar Fakültesi 939
Havaalanı 673, 1163
Kamyon Tiyatrosu 724
Kitap Fuarı 1019, 1154
Konak Sahnesi 733
Kukla Festivali 1030
Limanı 418
Öykü Günleri 1019-1020
Psikodrama Derneği 1147
Sanat 102, 657, 931, 1033, 1070
Şehir Tiyatroları 499, 723, 1125
Uluslararası Kukla Günleri 1146, 1189
Uluslararası Sanat Festivali 694
İztekçin, Erhan 659

Jahn, Hanns Henny 281
Sokak Köşesi 281
Jamois, Margaret 271
Jan Dark 437, 459-460
Janus 191, 195
Japon Çay Bahçesi 309
Japonya 10, 176, 609, 805, 1189
Jarry, Alfred 125
Kral Übü (*Ubu Roi*) 125
Jean-Pierre 421-424
Jefferson, Thomas 435
Jeles, Hugo 744
Gülen Adam 744
Jeremy, Helen 330-333
Jessner, Leopold 165
Jesus Christ Super Star (*Hazreti İsa Süper Yıldız*) 432, 434, 436
Johann Strauss Bahçesi 361, 578
Johannesburg 688
Johnson, Kris 434
Joko'nun Doğum Günü 1136
Jonson, Benjamin 1046, 1144, 1182, 1183-1184
Joseph, Franz 363, 578
Joyce, James 66
Jozsef, Katona 741
Judson Kilisesi (Judson Memorial Church) 437, 458-459, 461
Judson Poet's Theatre (Judson Şairler Tiyatrosu) bkz. Judson Kilisesi (Judson Memorial Church) 459
Jung, Carl Gustav 671
Junges Theater 159
Jürgens, Helmut 165

K., Tarık Dursun 106, 154, 384, 614
Amerikan Şiirleri 106
Kabacalı, Alpay 551, 623
Kaback, Seymur 449
Kabare Dev Aynası 1078
Kabare Tiyatrosu 877
Kabataş Eğitim Vakfı 1064
Kaçaran, Dinçer 1085
Kadıköy 3, 26, 33, 44-45, 65, 71, 73, 505, 676, 984, 1072, 1167
Kadıköy Halkevi Tiyatro Kolu 43
Kadıköy Kuşdili Çayırı 749
Kadifekale 323, 418, 518
Kaertner alışveriş bulvarı 361
Kafka 117, 221
Kafkaslar 145
Kahlo, Frida 997
Kahraman, Can 608, 731, 851, 992, 1030
Kahraman, Erdem 1127
Kahveci, Adnan 733
Kahyaoğlu, Ulvi 1086, 1127

Kakaroğlu, Evangelos 561, 563
Kalekapısı 124
Kaliç, Gündüz 126
Kalita Humphreys Theater 333
Kalkan, Faruk 880
Kalkan, İnci 1030
Kalkavanlar 8
Kalman, Emmerich 9
Bayadere 9
Kammerspiele 785-786, 788-789, 808
Kammertheater (Oda Tiyatrosu) 792
Kamyon Tiyatro 564, 566, 723-724, 726-727, 729-731, 733-734, 736
Kanada 305, 668, 926, 1093
Kandinsky 687, 790
Kanpolat, Arda 1042
Kanpolat, Ayfer (Prof. Dr.) 1042
Kanpolat, Yücel (Prof. Dr.) 1042
Kant, Immanuel 376
Kritik der reinen Vernunft (Salt Aklın Eleştirisi) 376
Kantor, Tadeusz 669, 670-671
Beş Sahnede Ölüm Tragedyası 670
Kapancı, Yusuf 49
Kapıcılar Kralı 546
Kaplan, Mehmet 377-378
Kaptan ve Makinistler Cemiyeti 6
Kapuziner-Theater 808
Kara Çarşaflı Gelin 546
Kara Harp Okulu 18, 224
Kara Tiyatro (The Black Theatre) 456
Kara, Senan 879
Karabayram, Ali 965
Karabiber, Kıymet 953
Karaca Tiyatrosu 763-764
Karaca, Cem 968
Karaca, İbrahim (Prof. Dr.) 617
Karaca, İlkim 968
Karacabey, Süreyya 1137
Karacaoğlu, Toron 1017
Karadağ, Nurhan (Prof. Dr.) 258-259, 383, 598, 614, 963, 1132, 1185
Köy Seyirlik Oyunları 259
Karadeniz 141, 229, 772
Karagöz 255, 307, 324, 590, 1000, 1090
Karagöz ile Hacivat 1091
Karahaliloğlu, Seval Deniz 1100
Karakadıoğlu, Gülşen 1187
Karakan, Işın 1051
Karaköy 26
Karakurt, Erdal 999
Karakuş, Hidayet 614, 1038
Karaman, Mehmet 1121
Karamehmet, İbrahim 711
Karaören, Sami 488, 491
Karapınar 603-604 606
Karasabanoğlu, Asuman 1117
Karasulu, Koray 1013, 1144
Karcı, Mehmet 777
Karcıoğlu, Zeki 913, 1033, 1120
Karpas 958
Karpati 744
Her Kadın 744
Karslıoğlu, Kubilay 1163
Karşıyaka 143, 318, 322, 590, 606, 641, 717, 758, 762, 775, 777, 912, 1056, 1080, 1082-1083, 1100, 1112, 1124, 1174
Karşıyaka Açıkhava Tiyatrosu 694, 913
Karşıyaka Çarşısı 608
Karşıyaka Devlet Tiyatrosu 832
Karşıyaka Devlet Tiyatrosu Ragıp Haykır Sahnesi 608
Karşıyaka Hikmet Şimşek Kültür Merkezi 1113
Karşıyaka Karşı Sanat Merkezi 1115

Kartelli, Faik 852, 880, 1033
Karvan, Somer 731, 851
Kasalı, Mehmet Ali 913
Kasalı, Sema 913
Kasımpaşa 517
Kasper (Prof. Avusturya Kültür Ataşesi) 246, 372, 539, 549, 575-577, 611, 648, 707
Katoğlu, Murat 219
Katona Tiyatrosu 742-745
Kavaklıdere 82, 234, 252
Kavur, Ömer 546-547
Yusuf ile Kenan 546
Kay, Malcolm Keith (Doç.) 703, 763, 856, 862, 1006
Kaya, Diler 268
Kaya, Mehmet 1083
Kaya, Uğur 1173
Kaye, Judy 434
Kaygun, Şahin 388, 545
Kaynak 103, 106
Kaynanalar 606-607
Kaytmaz, Tufan 878, 983
Kaz Dağları 238, 798
Kazan, Elia 297
Keach, Stacy 437, 447
Keçiler Korosu 203, 208, 900
Kehr, Klaus-Peter (Dr.) 794
Kel Hasan 720, 747-749
Kelly, Grace 320
Keloğlan 655
Kemal, Orhan 265, 1020
Murtaza 265
Kemal, Yaşar 1153
Kemikoğlu, Ayşe 863
Kennedy Center (Kennedy Merkezi) 432, 433, 467
Kennedy J. F. (ABD Başkanı) 242
Kent Tiyatrosu 821, 912-913
Kenter, Müşfik 98, 100, 614, 689
Kenter, Yıldız 99, 102, 726, 776, 975
Kenterler 239, 336
Keramet Nigâr 56, 58-59
Kerem Görsev Trio 1007
Kesey, Ken 437, 449
One Flew Over the Cuckoo's Nest 437, 449
Keskin, Emre 1016, 1121
Keskin, Erol 851, 885-886, 1017
Keskin, Filiz 1121
Keskin, Işıl 1087
Keskiner, Arif 1038
Keskiner, Zafer (Salihli Belediye Başkanı) 319, 560-561, 563, 566, 737, 758, 1024, 1103
Kesting, Marianne 382
Keşanlı Ali Destanı 281, 655, 1187
Keyn, Ulf (Prof.) 843, 845
Khassanov, Valery 682
Kıbrıs 157, 164, 336, 409, 656, 919, 921, 924, 931-943, 945-951, 953, 955-961, 964, 994, 1030, 1037, 1111, 1129, 1131
Belediye Tiyatrosu 950
Kıbrıs Harekâtı 228, 491
Kıbrıs Sorunu 157-158
Türk Devlet Tiyatroları 957-958
Kıbrıs Türk Kültür Derneği 954-955
Kılıç, Atilla 981
Kılınç, İrfan 999
Kıraç, Suna 50
Kırdar, Lütfi 737
Kırdar, Üstün 655
Kırgız, Pekin (Doç. Dr.) 963
Kırık Kanat Dursun 518
Kırılmış, Nazan 731
Kırım Savaşı 366
Kırımsoy, Canan 1132, 1161-1162
Kırimî 567
Kısmet 329
Kışlalı, Ahmet Taner 380, 571-572

Kıvanç, Halit 932
Kıyı Ege ve Ege Tiyatrolar Birliği 1095, 1103, 1133, 1174
Kızılay 108, 122, 126, 200, 219, 260-261, 393, 516
Kızılırmak, Abdullah 604
Kızıltoprak 33, 70-71
Kızıltunç, Seden 126
Kiel 96-98, 196
Kiel Deniz Harp Okulu 96
Kiel Fiyordu (Kieler Förde) 97
Kiel Kanalı 97
Kiel Üniversitesi 177
Kiesgen, Marieluise 161
Kilburn Arena Theatre 301
Kilimci, Dalya 1173
Kilimci, Süreyya 879, 1115, 1172-1173
Kinal, Fahri 1085
Kindermann, Heinz (Prof. Dr.) 245, 346, 352-356, 359, 403, 509, 570, 579
King's Palace Otel 205
Kirkegaard 220
Klein, Hans-Günther 159, 161
Kleines Haus (Küçük Tiyatro) 789, 809
Kleines Theater 789
Kleist, Heinrich von 541, 576, 598, 804, 829, 845
Söz Vebası 804
Kırık Testi 541, 576, 598
Heilbronn'lu Kaetchen 829
Klunker, Heinz 820
Ko Muro-bushi 805
Kocabaş, Kemal (Prof. Dr.) 501
Kocabıyık, Yiğit 1120, 1131
Kocaçal, Ekrem 904
Kocaeli 539, 775
Kocaeli Şehir Tiyatrosu 1022
Üniversitesi Sahne Sanatları Bölümü 1087
Kocanoğlu, Zeynep 631
Kocaoğlu, Gökhan 999
Koch, Robert 197
Koç, Attila 740, 992
Koç, Gökhan 924
Koç, Rahmi 63
Koecherova, Malgorzata Labecka-(Doç. Dr.) 666
Köknar, Ergün 5
Kolağası, Nalan 1032
Kolbek, Ergin 268
Koltes, Bernard-Marie 839
Roberto Zucco 839
Konak 590-591
Konak Belediyesi 925, 1008, 1020, 1024-1025, 1030, 1038, 1109, 1111
Konak Halkevi 518
Konak Sahnesi 383, 557-558, 576, 733, 788, 1089, 1092, 1129
Kongar, Emre 208-209, 598
Konor, Sonat 279
Konya 75, 229, 756
Konyaaltı Plajı 457, 574
Kopenhag 407, 417, 419-421
Koraltan, Refik (DP Meclis Başkanı) 393
Koraltan, Tevfik 572
Korcan, Kerim 614, 616
Kordelya *bkz.* Karşıyaka
Kore 202
Kore Savaşı 328
Korkmaz, Doğan 938
Korsakof, Rimsky 123
Arının Uçuşu 123
Kortay, Göksel 48, 968, 1017
Korukçu, Melih 1121
Korunan, Kamil 1030
Korunan, Oktay 1118
Kosswig, Curt (Prof. Dr.) 71-72
Kosswig, Kurt 71

Koştumoğlu, Mehmet (Doç. Dr.) 1075
Kott, Jan 678
Shakespeare Our Contemporary (Çağdaşımız Shakespeare) 678
Koz, Sabri 256
Kozak Yaylası 499
Kozalar 1052
Kökkaya, Şener 879, 881
Köklü, Ayça 1120, 1127
Köksal, Ahmet 232
Köksal, Ülker 614
Köksal, Yusuf 1138, 1140
Köln 406-407, 417, 419, 421, 425, 707, 721, 807-808, 811, 816, 1010
Köln Katedrali 424
Köln Üniversitesi 179, 406
Köprülü, Fuat 567
Köroğlu 1003
Köse İpeklioğlu, Yıldız 999
Köse, Taner 999
Köse, Toygar 1172
köy enstitüleri 147, 486, 488, 491, 501, 1023
Krakov 705-706, 884
Oyunculuk Fakültesi 703
Kral Lear 66, 622, 678, 800-803, 1016, 1045, 1068
Kral Oidipus 204, 206, 315
Kramer, Stanley (rejisör) 155
Krause, Marlies 553-554, 623-624
Kuala Lumpur 858
Kuantum Mekaniği 189, 197
Kubilay Kültür Merkezi 1152
Kudüs 742
Kuk, Gerd Leo 791
Kuleli Askeri Lisesi 33
Kulluk Yerdelen, Selda (Prof. Dr.) 1016, 1120, 1133
Kupacı, Kerem 771, 1030, 1037, 1087
Kural, Hülya Dilek 731, 1142
Kuraldışı ve Kural 303-304
Kuran 162, 495
Kuraner, Orhan 201, 230
Kurdakul, Şükran 630
Kurfürstendamm Bulvarı 155, 834, 843
Kurşunlu Kaplıcaları 561, 758
Kurşunlu, İnci (Prof.) 963
Kurt, Mustafa 879, 1163
Kurt, Saffet 27
Kurt, Şaziye Berrin 14, 27, 45
Kurtiz, Tuncel 614, 713, 715-717, 762
Oyuncu 716
Kurtuldu, Orhan 966, 1038-1039
Kuruç, Bozkurt 675, 695, 697
Kusan 744
Bay Ölüm Kabı 744
Kuşadası 124, 268, 379, 554, 883, 890, 1007
Kuşadası Öykü ve Şiir Günleri 1007
Kuşdili Tiyatrosu 676
Kutlar, Onat 546
Kutluk, Fırat (Prof. Dr.) 1102
Kuva-yı Milliye 7, 29, 196
Kuyumcu, Namık 1024, 1033
Kuzguni Sanat Cafe 1133, 1136, 1138, 1173-1174, 1193
Küçük Bebek Oteli 71
Küçük Prens Commedia dell Arte Dünyasında 650
Küçük Sahne 100
Küçük Tiyatro 45-48, 391, 504, 812, 853, 855, 877
Küçük, Selahattin 629
Küçükayvaz, Cengiz 731, 992
Küçümen, Zihni 630
Kühne, Ninette 842-843
Da Bleibt Keiner Allein (*Orada Kimse Yalnız Kalmaz*) 842

Külebi, Cahit 564
Kültür Bakanlığı 67, 206, 211, 301, 346, 354, 384, 499, 572-573, 577, 581, 591, 659, 676, 883, 899, 912, 962-963, 992, 1073
Kültür Kiraz, Nesrin 1100
Kültürpark 695, 724, 730, 931, 1146
Künstler Haus (Sanatçılar Evi) 782
Küntay, İsmet 507, 989-990, 1191
Kür, Pınar 48
Kürdün Meyhanesi 106
Kütahya 618, 620

La Guardia Havaalanı 289
La Mamma Tiyatrosu 437
La Manchalı Adam (*The Man of La Mancha*) 291
Lala Mustafa Paşa Camii 960
Lancester, Burt 320
Lang, Elke 804
Öteki Saat 804
Lang, Fritz 830
Dr. Mabuse'nin Vasiyeti 830
Lang, Jacques 270
Langhoff, Thomas 789
Laughton, Charles 302
Lautrec 687
Lawrence, D. H. 66
Lazin, Gin 682
Le Cid 265
Le Nouvel Observateur 272
Leblebicioğlu, Reşat 737
Lecoq, Jacques 267
Lee Strasberg Okulu 442
Lefke Avrupa Üniversitesi 939, 942
Lefkoşa 932, 935-936, 948, 955-956
Belediye Tiyatrosu 949, 957
Legacy of Cain (*Kâbil'in Mirası*) 444
Lehar, Franz 43, 45
Tarla Kuşu 43, 45
Leigh, Janet 318-319
Lenard, Philip 1168
Lengyel, Melchior 973
Olmak mı, Olmamak mı (*Yaşamak mı Yoksa Ölmek mi*) 973
Leo XII. (Papa) 339
Leon, Juan Ponce de 188
Leontovich, Eugenie 454
Letonya 814-815
Leven, Jerome 453
Levent 717
Levendoğlu, Ahmet 48, 401, 645, 1117-1118
Levendoğlu, Edvina 401
Levent, Tamer 614, 736, 853, 886, 1112-1113, 1118, 1173
Levi, Eli 317-318
Lewis, Jerry 318-319
Lido 348
Lieb, Hans-Heinrich 179
Lincoln, Abraham 435
Center 431
Kültür Merkezi 467
Linke, Manfred (Dr.) 815
Lisse, Eberhard 161
Litvanya 814-815
Locarno Festivali 424
Lodz 667
Lombard, Carole 973
Londra 101, 181, 315, 409, 412-414, 418, 429, 437, 721-722, 742, 805, 1044, 1199-1200
Londra Üniversitesi Kraliyet Koleji 90
Long Island 461, 463, 465, 469
Lorca 815, 875-877
Bernarda Alba'nın Evi 815
Kanlı Düğün 875
Los Angeles 309, 316-318, 323, 325, 327, 442
Los Angeles Üniversitesi 549
Los Olivos Pits 466

Louisiana 337
Louisiana Blues 338
Lubitch, Ernst 973
Ludwig II. (Bavyera Kralı) 96, 129
Lupa, Kyristian 670-672
Lüksemburg 808
Lüküs Hayat 1136
Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı 968
Lyrischen Heften 176

Macaristan 271, 703, 706, 741-742, 751, 753, 755-756, 883-884, 1189
Macbeth 560, 992, 1005, 1067-1068
MacDermont, Galt 449
MacGowan (Prof.) 194, 403
Machard, Simone 929
Mack The Knive 338
Mackey of Appalachia (Appalachialı Mackey) 292
McNeal, Charles (Prof.) 50, 70
Madımak Oteli 495
Madrigal Korosu 461
Maeterlinck 834
Mavi Kuş 834
Magnani, Anna 155
Magosa 722, 932, 958, 960
Mahler, Gusav 578
Mahmud ile Yezida 1052
Main Irmağı 593, 800
Mainball, M. 384
Makal, Oğuz (Prof. Dr.) 604, 630, 963
Makarios 157
Malina, Judith 444
Malkoç, Barış 1151
Maltepe 134, 137
Üniversitesi 1158
Manisa 264, 418-419, 573, 646, 1064
Manisa Ruh Hastalıkları Hastanesi 15
Mankowitz, Wolf 314
Mantegna 687
Manyas, Meral (Yard. Doç. Dr.) 561
Maraş Emek Tiyatrosu 957
Marat/Sade 878
Marceau, Marcel 267
Marcuse, Theo 315
Mardin 87, 993
Mardin Tiyatro Festivali 993
Mardin, Arif 689
Mardin, Yusuf 87, 89
Maria Theresien Meydanı 361
Markgrafentheater Festivali 281
Marlalı, Haldun 611, 1007
Marlowe, Christopher 1006, 1013, 1046, 1053, 1085, 1106, 1183
Maron, Inge 161
Marx, Karl 79, 172, 400, 470, 1155, 1168
Maryland Üniversitesi 10-11
Masaccio 687
Maschkan, Joseph (Prof.) 372, 575, 578-579
Maske und Kothurn 323, 346, 566
Maslak 700
Matematik Köyü 500
Mater, Alpaslan 613, 1120
Mattenklett, Gundel (Dr.) 553, 623
Maugham, Somerset 99
Lady Frederick 99
Mavi 102-103, 106, 108, 113-114, 117-122, 127, 219, 349, 655, 666, 1037
Maximillian II. 129
Mayer, Edwin Justus 973
McMillan, Geyvan 963
Mecidiyeköy 700, 993
Mecmua-i Fevaid 567
Mecsik Dağları 755

Mehmed Seyfi Bey (Gazi Molla İsmail oğlu) 4-5
Mehmet Hayri Bey 6
Mehmetoğlu, Yurdakul 232
Mehring, Franz 837
Mehtap Bahçesi 724, 727, 734
Meinecke, Max 257, 284-286
Meksika 325, 466
  Meksika Körfezi 337
Melbourn 721, 871
Melek Sineması (Yeni Tiyatro) 505
Melnitz 403
Memetcan 1030, 1100
Memişoğlu, Kerem 1139
Menaz, Aslı 1042
Mendell, Jan 974
Mendelssohn 351, 683
Menderes, Adnan 14, 198
Menemen 1077, 1095, 1152, 1184
  Belediye Tiyatrosu (MEBET) 1076, 1132
  Tiyatro Festivali 1076, 1152
Mengi, Mümtaz 981
Mercer's Art Center 437, 449, 454
Meriçliler, Hakan 1064, 1100, 1113
Mersin 935, 943
  Mersin Üniversitesi 12
Mesci, Ayşe Emel 473-474, 720, 1118, 1137
  Düş Zamanı 474
  Hamlet Makinesi 474
  Kerbela 474
  Orkestra 474
  Son Çığlık 474, 1137
Messer, Mackie 831
Messter, A. 789
Mete, Gökhan 726
Meteoroloji Örgütü 6
Metin And'a Armağan 250
Metz 271
Mevlâna Celâlettin Rumi 68, 988
Mevlana Kardeşlik Merkezi 987-988
Meydan 266
Meyerhold 795, 1156
Michahelles, Georg 836
Michigan Bulvarı 339
Michigan Gölü 303
Midas'ın Kulakları 203, 208, 343, 345-346, 386-387, 628-629, 655, 899, 901, 1163
Mielziner, Jo 435
Mikloş, Zhiny 754
Mikulik, Pavel 703
Milano 742
Milford, R. K. 434
Millas, Herkül 563
Miller, Arthur 13, 305, 371, 587, 987
  Cadı Kazanı 305
  Hepsi Oğullarımdı 587
  Satıcının Ölümü 371
Miller, Jason 448
  That Championship Season (*O Şampiyon Olduğumuz Dönem*) 448
Miller, Jeanne 316
Milli Birlik Komitesi 18, 199-200
Milli Kütüphane 252, 591
Milli Piyango 733-734
Milliyet 252, 266, 349, 384, 481, 572
Milliyet Sanat 120, 572, 616
Milliyetçi Cephe 402
Milne, A. A. 49
  The Romantic Age (*Romantik Çağ*) 49
Milwaukee Repertuvar Tiyatrosu 682
Mimar Sinan Üniversitesi 635
  Güzel Sanatlar Fakültesi 539
Mime Troupe 313, 466
Mimesis 1044

Minna Sokağı 313-314
Minneapolis 299, 303
Minnesota 299, 303, 305
Üniversitesi 299, 690
Miro 687
Mississippi 337
Irmağı 299-300, 337
Mithat Bey (Mimar) 15, 17, 128
Mobley, Hank 313
Moda 25, 30, 131, 750
Modern Jazz Quartet 263, 313
Moissant Uluslararası Havaalanı 337
Molière 214, 610, 774
Salıncakta İki Kişi 214
Tartuffe 774
Molina, Tirso de 689
Don Juan 689
Molla, Özgür 1110
Monet 687
Montmartre 273
Monroe, Marilyn 315, 323, 987
Montaya, Carlos 876
Montreal 720, 722
Moore, Tracy 461
Moran, Tosun 63, 116
Morgan, Lee 313
Moriarty, Kevin 334
Moritz, Selma 713
Mormonlar 306
Morrison, Jim 323
Morrison, Malcolm (Prof.) 682, 686, 703, 741, 745, 872-874, 884, 886, 904-906, 909
Classical Acting 909
Clear Speech 908
Moskova 661, 682, 742, 806
Moskova Devlet Üniversitesi 1003
Moskova Sanat Tiyatrosu 402
Motif 1055
Motif Vakfı 1055
Halkbilim Büyük Ödülü 1055
Mouzenidis, Takis 206
Mozart Kahvehanesi 361
Mozart 28, 111, 174-175, 351, 577-578, 583, 788
Don Juan 578
Mitridate 583
Requiem 28
Möller, C. (Prof.) 1167, 1169
Mrozeck, Slawomir 210, 664, 671
Mezbaha 671
Polisler 210
Muchin, Pia 886, 888
Mudanya 1165, 1167, 1169
Muğla 1129-1130
Üniversitesi 573
Muhsin Ertuğrul Emek Ödülü 259, 383, 959, 968
Muhsin Ertuğrul Sahnesi 1185
Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu 139
Mulligan, Robert 321
Inside Daisy Clover 321
Mumcu, Özgür 502
Mumcu, Uğur 491, 502, 1177
Murad Efendi 362-363, 365-369
Selim, Der Dritte (*III. Selim*) 363, 367-368
Murad, Anatol (Prof.) 364
Murphy, Beyhan 693
Musahipzade Celâl 398
Balaban Ağa 398
Mustafa Ağa (Ispartalı Ali Ağa oğlu Hacı) 6
Mustafa Paşa (Merzifonlu Kara) 350
Mutlugün, Mine Artu (Dr.) 1166
Muvahhit, Bedia 140, 533, 697-700, 920
Müfettiş 455, 763, 765, 997, 1052
Mülheim 813-816, 818-81, 823, 838
Tiyatro Buluşması 813-814, 820

Müller, Heiner 805-807, 835
Volokolamsk Şosesi I-V (*Wolokolamsker Chaussee*) 806
Müller-Seidel, Walter (Prof. Dr.) 177
Münchener Kammerspiele 788
Münchener Volkstheater (Münih Halk Tiyatrosu) 780
Münih 93, 129-130, 160, 279, 721, 779-781, 785-788, 790, 796, 986, 1010
Münih Devlet Müzik Akademisi 560
Münih Halk Tiyatrosu 780
Münster 819
Münster Üniversitesi 177, 180
Müslüman 162, 328, 332-333, 386, 432, 1002

Nadolski 40-41, 72-73
Nagel, Rolf 703
Nakoman, Erhan (Prof. Dr.) 885
Naldöven, Filiz 948
Namık Kemal 960
Zindanı ve Müzesi 960
Narlıdere 607, 715, 761, 860, 977, 1058-1062
Nasıl Hoşunuza Giderse 1015, 1055
Naşit 749
Nationalbibliothek (Viyana Ulusal Kütüphanesi) 353, 358
Nâzım Hikmet 6-7, 9, 56-57, 102, 274, 278, 383, 666, 894, 920, 1020, 1038
Kurtuluş Savaşı Destanı 920
Memleketimden İnsan Manzaraları 278
Hazer 57
Naziler 37, 70, 149, 165, 662, 664-665, 974, 1167-1168
Near Eastern Studies 550
Necatigil, Behçet 220
Necip Fazıl 471
Necmioğlu, Tuncer 126
Nefesoğlu, Çağla 1110, 1127
Neher, Caspar 526
Neimatov, Azer 682
Németh, Miklós 744
Müller'in Dansçıları 744
Nepean 884
Batı Sidney Üniversitesi 882, 884
Tiyatro Şenliği 856
Üniversitesi Tiyatro Bölümü 856, 858, 860
Nepean News 857
Nesin, Ahmet 499
Nesin, Ali 499
Nesin, Aziz 109, 215-216, 235-236, 488-490, 771, 776, 945
Nestroy, Johann 835
Neue Freie Presse 368
Neue Ruhr Zeitung 814
Neues Theater 789
Neveser 301
Neville, Richard 862
Nevzat Benal Salonu 1109
New Orleans 290, 337-339, 652
New York 68, 288-292, 295, 297, 308, 313-314, 316, 318, 339, 341-343, 429-430, 432, 435-437, 440-444, 446-447, 456-458, 461-462, 466-467, 688-689, 722, 752, 986, 1092
Drama Critics Circle (New York Tiyatro Eleştirmenleri Çevresi) 437
Sahne Tasarımı Ödülü 437
Sanat Okulu 444
Üniversitesi 443, 454, 465
New York Times 437-438
Newsweek 446
Neyzen Tevfik 4-5, 760, 1199

Nickel, Walter (Prof. Dr.) 554, 623-624, 841
Nickelodeon 805
Niessen, Carl (Prof.) 406
Nietzsche 221, 247
Nigâr Hanım (Şair) 56, 58
Nikoladze, Varlam (Aslan Aksakal) 774, 912
Nikolay II. (Rus Çarı) 40, 72-73
Nilsson, Birgit 97
Nixon (Başkan) 430-431, 440
Nolan, Gila 319
Nolte Xperimental Theatre 301
Nordhein-Westfalen Eyaleti 818-819
Nordin, Per 886, 888
North Carolina Sanat Fakültesi 682, 688
North Carolina Üniversitesi 681
Northlight Theatre 304
Northwestern Üniversitesi 303
Nouvelles Littéraires 272
Nuhoğlu, Aykurt 1072
Nutku, Ata 10
Nutku, Babür 9, 13, 24-25, 30, 94, 96, 255-256, 559, 924-928, 1092-1093
Nutku, Elif 17, 380, 502, 522, 626, 772, 925, 1029, 1094, 1195
Nutku, Emrullah 6, 8-9
Nutku, Hayri 12, 593
Nutku Alkan, Hülya 17-18, 102, 144, 219, 248-249, 255-256, 265-266, 373, 382, 388, 401, 408, 427, 477, 487-488, 497-501, 507-511, 513, 517, 522-523, 527-528, 534-537, 544-546, 556, 559-561, 566, 577-581, 588, 593, 597, 600-601, 604-605, 607-610, 617, 622, 625, 633, 645, 650, 655-658, 673, 679, 692, 699, 713-715, 717, 720, 724-725, 756-757, 762-763, 767, 778, 851, 853-854, 857-859, 861, 863, 865, 868, 872, 878, 880, 883, 885, 894-895, 899, 904, 912-913, 924-928, 933, 938-939, 942-945, 948, 956, 960, 964, 968-969, 972-973, 990, 992-993, 995-996, 1016, 1020, 1025, 1027, 1030, 1033, 1035, 1040, 1043, 1048, 1051, 1053, 1057-1058, 1069-1070, 1076-1077, 1078, 1080, 1082, 1084, 1087-1088, 1095-1097, 1100-1101, 1103-1105, 1108, 1111, 1112, 1115-1118, 1120, 1122, 1125-1127, 1130-1133, 1140, 1142, 1147, 1151-1155, 1158-1161, 1163, 1165, 1167, 1171, 1174, 1176, 1179, 1180, 1188-1190, 1194
Oyun Yazarı 1154
Dramaturgi 1154
403. Kilometre 990
Nutku, Korkut 15, 153, 235, 380
Nutku, Mustafa (Prof. Dr.) 13
Nutku, Özdemir Ültay 49, 161, 165, 201, 227, 231, 251-252, 284, 318, 324, 329, 388, 400, 412, 462, 470, 482, 533, 572, 665, 668, 723, 749, 873-874, 886, 904, 924, 928, 932, 970, 987, 1000, 1021-1022, 1032, 1047, 1049, 1083, 1107, 1112, 1201
A Tale of A Tub (*Bir Teknenin Masalı*) 1182
Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi 929
Aşkın Emeği Boşuna 1067
Atatürk ve Cumhuriyet Tiyatrosu 919, 1154, 1191

Bana William Deyin 997, 1015-1016
Bartholomew Fair (*Bartholomew Panayırı*) 1182
Bertolt Brecht ve Epik Tiyatro 1004
Bir Sahnedir Dünya 1013
Bir Yaz Gecesi Rüyası 919, 1015, 1052
Bölük Yaşantı 107, 117, 120, 231
Büyükbaba 997
Cardenio ve Çifte İhanet ya da Dertli Âşıklar 1006
Coriolanus'un Tragedyası 1067
Curipeschitz'in Günlüğü 515
Cymbeline 1055
Darülbedayi'den Şehir Tiyatrosu'na 1073
Darülbedayi'in Elli Yılı 134, 139, 217, 376, 384, 1073
Dönme Dolap 998
Dr. Faustus 1006, 1106
Dram Sanatı 571, 573, 915, 1055
Duvar Yıkılırken Almanya'da Tiyatro 779, 975
Duvardaki Mavi Kuş 779, 919, 975
Dünya Tiyatrosu Tarihi 404, 474, 571
Eller 67, 103-104
Every Man in his Humour (*Herkesin Huyu Kendine*) 1182-1183
Evlilik Dönencesi 949
Fırtına 334, 886, 888, 1086
Gerçeklerin Düşleri 694
Gölge Tiyatromuz 1091
Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü 390
Hamlet 252, 437, 446-448, 474, 517, 671, 802, 1005, 1055, 1068, 1155
Hırçın Kız 707, 1052, 1054, 1156
II. Edward 1006, 1106
II. Richard 341, 1005-1006, 1067
III. Richard 341, 1005, 1006
IV. Mehmet'in Edirne Şenliği: 1675 378, 404, 475, 1003
İki Soylu Akraba (*The Two Noble Kinsmen*) 917, 1006, 1052, 1055
İnsancıklar 997
Kan Kırmızı 997, 1005
Kartaca Kraliçesi Dido 1006, 1106
Kısasa Kısas 286, 1038
Kış Masalı 305, 1067
Kral Lear 66, 622, 678, 800-803, 1016, 1045, 1068
Köprü 997
Kumarbazlar 765, 997
Kül Altındaki Kor 608, 848, 850, 853, 864, 873-874, 997
Macbeth 560, 992, 1005, 1067
Maltalı Yahudi 1006, 1053, 1085, 1106
Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri 567, 904, 1003
Merdiven 997
Modern Tiyatro Akımları 233
Müfettiş 763, 997, 1052
Nasıl Hoşunuza Giderse 1015, 1055
On İkinci Gece 1005, 1055
Othello 394-395, 678, 707, 961, 962
Oyun 240
Oyun Yazarı 132, 233, 349
Oyunculuk Tarihi 99, 959, 965, 975

Oyuncunun Çalışması 975
Oyun, Çocuk, Tiyatro 915, 1148
Öfke 1132
Paris'te Katliam 1006, 1106
Romeo ve Juliet 70, 1005
Sahne Bilgisi 571-573, 965, 1055
Savaş Oyunu 277-278, 282-284, 416, 996
Sezuan'ın İyi İnsanı (*Der gute Mensch von Sezuan*) 920, 929, 990
Shakespeare Sözlüğü 1011, 1013, 1044, 1052, 1072
Shakespeare'in Geceleri ve Gündüzleri 997
Düşler 929
Söylev 382, 468, 473, 478-481, 483, 523, 638, 920, 997
Tarihimizden Kültür Manzaraları 1003
The Alchemist (*Simyacı*) 1182
Theatre in Turkey 712
Timurlenk 1006, 1106
Titus Andronicus 1067
Tiyatro Terimleri Sözlüğü 349, 388
Tiyatro ve Yazar 232-233
Tiyatro Yönetmeninin Çalışması 475, 712-713, 966, 1154
Troya'nın Tahta Atı 1018
Türk Tiyatrosu'nun Öyküsü 710, 896
Türkiye'de Brecht 515, 567, 1004
Türkiye'de Tuluat Tiyatrosu 746
Uzatmalı Gerçekler 667, 712
Uzun Atlar Vadisi 895, 1115
Üç Nokta 107, 115, 117
Venedik Taciri 1052-1053, 1085
Veronalı İki Soylu Delikanlı 449, 1055
VI. Henry 1067, 1086
Volpone (*Tilki, Kurt Kocayınca*) 1182-1183
Weisman ile Kızılyüz 787, 815, 939, 947
Yaşayan Tiyatro 515
Yeter ki Sonu İyi Bitsin 678, 1006
Zaman İçinde Zaman 369, 1069
Zeynep'in Tiyatro Kitabı 627
Zümrüdüanka'nın Külleri 712
Nutku, Sâdi 12-13
Nutku, Seyfi 11
Nutku, Temuçin 13, 90, 98, 658, 928
Nutku, Uluğ Utku 11
İnsan ve İnsanlık Kavramları Üzerine Antropolojik-Etik Bir Çalışma 12
Yeniçağ Felsefesinde A priori Problemi 12
Nutku, Yavuz (Prof. Dr.) 10
Nutku, Zeynep 879, 905, 1001
Nutku-Halil Çözümü 11
Nürnberg 789

O'Conner, Sara 682
O'Neill, Eugene 194
Obermeier (Frau) 174
Oda Tiyatrosu 204, 207, 387, 391-392, 504-505, 542, 743, 788, 792, 1051
Oder Irmağı 800
ODTÜ 11, 501, 760, 855
Oedipus Tyrannus (Zorba Oidipus) 315
Of 4
Oflazoğlu, Turan 614, 752, 876
Ogan, Celâl 286

Oganova, Alyona 1002-1003
Oğurman, Tülin 613
Oğuz, Bilgehan 604
Okan, Koral 1011
Okan, Tunç 713
Otobüs 713
Oklahoma 384
Oktay, Ahmet 108, 110, 117-118, 120, 220
Oktay, Özgür 952
Okur, Yiğit 119
Olcay, Zuhal 611, 645
Olpak, Ceren 1048, 1096
Omadel, Cyril 314
On İkinci Gece 99, 214, 1005, 1055
Onaran, Âlim Şerif 516
Onaran, Oğuz (Prof. Dr.) 963
Onat Selışık, Çiğdem 48-49, 682
Onay, Yılmaz 380-383, 929, 1020
Onay, Yurdanur 383
Ongun Altay, Burcu 1015
Onu Bize Sor 609
Onuk, Taciser (Prof. Dr.) 962
Onurtan, Ebru 1087
Open Theatre 437-438, 443-445
Opitz, Jo-Dieter 175
Oppenheimer, J. Robert (fizikçi) 197
Opus 1070
Oral, Cenk 912, 1030
Oral, Gülşin 1121
Oral, Muharrem (Röleve ve Anıtlar Müdürü) 675
Oral, Zeynep 660
Oransay, Gültekin 525
Orbey, Ergin 208, 401, 603
Ordu, Aygül 1031, 1100
Orff, Carl 578, 791
Die Kluge (*Akıllı Kız*) 578
Trionfo di Aphrodite (*Afrodit'in Zaferi*) 791
Orhan Asena Sahnesi 960
Orhan Veli 102, 104, 110, 236, 416, 488
Orhunöz, Bensu 634
Oriens 384
Orient Ekspres (Doğu Ekspresi) 347
Ortaoyuncular 701, 715, 718, 720
Ortaoyunu 46, 255, 301-302, 566-567, 750, 769-770, 898
Ortaylı, İlber 144, 752, 945, 1032
Ortmann, Manfred 807
Orwell, George 221
Osborne, John 101
Öfkeyle Bak Geriye (*Look Back in Anger*) 101, 1050
Osnabrück Devlet Tiyatrosu 974
Oswald, Lee Harvey 242-243
Othello 394-395, 678, 707, 961-962
Othello Kalesi 960, 962
Otto, Teo 526
Oyman, Metin 611
Oyun Sonu 992
Ozansoy, Halit Fahri 384
Öğüt, Yılmaz 920, 929, 947, 987
Öğütçü, Ayten 1121
Öksüz, İbrahim Raci 588, 611, 616, 1145
Öktem, Levent 1118
Ömer Ağa Camii 956
Ömer Hayyam 604
Önal, Yıldırım 588
Öncü 252, 349
Öndül, Selda 1100
Önel, Ahmet 1020
Önen Yaygel, Pınar 1139
Önen, Yılmaz (felsefeci) 236
Öner, Yılmaz 498
Öney, Gönül (Dr.) 128
Öngen (Corsini), Duygu Ebru (Dr.) 613, 731, 1048

Öngören, Esin 545
Öngören, Ferit 220
Öngören, Mahmut Tali 545-546, 613, 630
Öngören, Vasıf 427
Öngören, Veysel 220
Öngün, Adnan 613, 924
Önsever, Kenan 1121
Öp Beni Kate 230
Ören 235-236, 238, 248-249, 264-265, 483-485, 487, 491, 493, 495-496, 498, 500-502, 511, 521, 713, 733, 761, 881, 893, 899, 1006, 1018, 1137, 1144, 1175-1176
Ören, Aras 424
Örnek, Sedat Veyis (Prof. Dr.) 613
Ötüş, Belma 426
Öyken, Alp 1123-1124
Öyken, Nüzhet 1124
Öz, Erdal 219
Özakman, Turgut 86, 200-201, 207, 215, 220, 600, 602, 614, 616, 641, 643-646, 648-649, 727, 966, 998
Resimli Osmanlı Tarihi 602, 642, 645-646, 727, 998-999
Bir Şehnaz Oyun 602, 642
Fehim Paşa Konağı 602, 642-643, 645, 966, 974
Töre 602
Ocak 614, 616-617
Hastane 207
Sarıpınar 1914 642
Özata, Döndü 953
Özbek, Hacer A. 1188
Özbirgül, Bülent 912
Özcan, Can 726
Özçelik, Tahir 572, 614, 616
Özçiçek, Hiroko 902
Özdemir Nutku Okuma Odası 1087
Özdemir Nutku Ödülleri 1145
Özdemir Nutku Sahnesi 504, 860, 977, 991, 1040
Özdemir Nutku Sokağı 1080
Özdemir, Emin 553
Özdemir, Engin 999
Özdemir, Turan 1103
Özüdoğru, Nüvit 48
Özel, Murat 1080
Özel, Şinasi (Doç. Dr.) 963
Özemrak, Kutlu 961, 1030
Özen Pastanesi 103, 108
Özen, Çetin 931, 958
Özen, Hilmi 958
Özer, Sibel 879
Özer, Tekin 126
Özerman, Erkan 608
Özertem, Tekin 1085
Özgen, İhsan 1029
Özgentürk, Ali Habib 427
Özgentürk, Işıl 713
Özgentürk, Nebil 711
Özgü, Melahat (Prof. Dr.) 194-195, 246-248, 253, 258, 269, 377, 396, 426, 520, 614, 629, 1160
Özgüçlü, Mehmet 484
Özgür Akademi 1132
Özgür Berlin Üniversitesi 553, 623
Özgür Halk Sahnesi (Freie Bühne) 833, 837
Öziri, Arda 922
Özkal, Sevim 1031, 1100
Özkan, Yavuz 546-547, 675
Demiryol 546
Özkaya Toprak, Gülay 903, 905
Özkök, Lütfü 499
Uzakların Yakınlığı 499
Özkucur, Abdullah 491
Özkul, Münir 616, 701, 720, 749,
Özlü, Demir 108, 119-120, 499
Özlü, Tezer 499
Özlü, Tuğçe 1029

Özpulat, Doğan 1035
Özsayın, Engin 731, 851, 981
Özşener, Funda 1121
Öztahtalı, İbrahim (Dr.) 1165, 1166, 1169
Öztaş, Kaya 497
Öztekin, Rasim 701, 718, 720, 749
Öztürk, Adviye 981
Özuslu, Mustafa 1082
Özüdoğru, Nüvit 48
Özyalçıner, Adnan 119, 1153
Devriye Ahmet 119
Özyiğit, Fatih 1050, 1129

Pabuççu Ahmet'in Garip Maceraları 268, 282, 284
Pağda, Yavuz 546
Yolcular 546
Palermo 366
Palisch, Peter 170
Pamir, Leyla 49, 130-131
Pamukkale 1094
Panabaker, Kay 323
Papp, Joseph 446
Par, Arif Hikmet 119
Par, Tijen 1017
Paris 18, 28, 209, 214, 270-275, 283, 347, 366, 582, 597, 686, 703, 742, 836, 839, 884, 910, 1129
Topluluğu 281
Üniversitesi 571, 708
Parma 651
Pasaport 322, 602
Pascal 221
Patchen, Kenneth 67
Pazar Postası 122, 192, 349
Pazarkaya, Yüksel 281, 384
Peç 754-756
Camii 756
Üniversitesi 756
Peebles, Melvin van 456
A'int Suppose to Die A Natural Death'di (*Doğal Bir Ölümle Ölemiyorlar*) 456
Peigniet, Charlis 271
Peker, Hüseyin 1020
Peker, Orhan 491, 531
Peköz, Bayram N. 864
Pekdaş, Sema (Konak Belediye Başkanı) 1109, 1111
Pelister, Onur 1120
Penderecki 663
Penkert, Sybille 177
Pennsylvania Üniversitesi 68, 177
Perçin (Gördüm), Vahide 696, 731, 851, 919, 992, 1015, 1025, 1029-1030, 1037, 1063, 1087
Pepusch, Johann Christopher 455
Dilenci Operası 455
Perinetti, Andre-Louis 720
Perse, St.-John 221
Peru 652-653
Pesen, Mehmet 490-491
Peter Pan 305
Peterson, Julius (Prof. Dr.) 246, 310
Peymann, Claus 819-820
Pfeifer, Michelle 315
Phi Beta Kappa Ödülü 10
Philip Chosky Theater 298
Pınar Çocuk Tiyatrosu 609, 992, 1109, 1129-1130
Pınar, İlhan 1089
Pınarbaşı 500
Picabia 795
Picasso, Pablo 795, 1155
Piccolo Teatro 742
Pinter, Harold 645, 835, 1151
Aldatma 645
Pirandello 744
Questa sera si recita a soggetto (*Bu Gece Doğaçlama Yapıyoruz*) 744
Pirhasan, Barış 499

Piri Reis (gemi) 757
Pisa 669
Pisarro 687
Piscator, Erwin 165, 444
Piscator-Brecht 221
Pittsburgh 295, 297, 299, 441, 444
Planck, Max (fizikçi) 197
Platas, Manitas de 342
Platon 39
Playmakers Repertuvar Tiyatrosu 682
Poitier, Sidney 155
Polat, Mutlu 637, 651, 1138, 1172, 1175
Kül Kızı 1175
Polat Bey (İplikçizade) 593
Polatkan, Tansu 1165
Polatlı 473
Polonezköy 51
Polonia Restituta Büyük Haç nişanı 667
Polonya 270, 662-664, 666-667, 669-670, 673-674, 817, 862, 883-886,
Krakov Oyunculuk Fakültesi 703
Lot Havayolları 661
Tiyatrosu 660
Pontchartrain Gölü 337
Pontedera 669
Popovski, Aleksandar 1053
Portekiz 805
Pound, Ezra 67
Pourveur, Paul 1171
Aş Bunları 1171
Shakespeare Öldü 1171
Poyraz, Olcay 1125
Poyrazoğlu, Ali 945
Pratt, Desmond 413
Priene 575, 882, 885, 888, 1094
Princeton Üniversitesi 10-11, 68, 461
Prinz Regenten-Theater 783-784
Prisma 175-177
Piriştina, Ahmet 778, 931, 937
Proposition (Öneri) 437, 452
Protokolle 176
Proust 66
Pryzbyszevski 666
Puccini 28, 393
La Tosca 393
Madam Butterfly 28
Punta 322
Puntila ve Uşağı Matti 173
Pura, Turgut 604, 606
Purcell, Henry 862
Gelin Sanat Çocukları (Come Ye Sons of Art) 862
Püsküllüoğlu, Ali 220, 550, 623

Queensbury Theatre 336

Rabe, David 448
Sticks and Bones (*Cılızlar ve Kemikler*) 448
Rachel (Mrs.) 290, 303, 306, 317, 341
Rachmaninoff 123
Fa Diyez Minör Prelüd 123
Rafael 687
Raimund, Ferdinand 835-836
Der Alpenkönig und der Menschenfeind (*Alp Kralı ile İnsan Düşmanı*) 835
Rasvikko, Paavo 281
Münchhausen 281
Read, Herbert 221
Recklinghausen 816, 821-822
Redford, Grant Hubbard (Prof.) 194, 305-306
Redford, Robert 321
Reed, Carol 370
The Third Man (Üçüncü Adam) 370

Refikoğlu, Barış 951, 953
Refikoğlu, Erol 952
Regensburg Üniversitesi 177
Rehberg, Brigitte 180
Reichert, Franz 575-576
Reinhardt Oyunculuk Semineri 269, 352, 372, 575, 578, 709
Reinhardt, Max 168, 213, 788, 1185
Ren Havzası 422
Ren Irmağı 94, 807
Republican Lorrain 272
Repulsion 342
Rex Cramphorn Studio 860
Rifat, Oktay 86, 102, 416
Richarson, Ralph (Sir) 682
Richter, Manfred Raymund 798-799
Rilke 52, 221
Robbins, Tim 323
Robert Koleji 10, 12-13, 32-35, 45, 48-51, 62, 64, 67, 69, 105, 113, 130, 654, 658, 752, 928, 1086, 1155
Oyuncuları 48-49
Robert, Christopher 34
Robles, Emmanuel 391
Montserrat (*Bir Ümit İçin* ya da *Özgürlüğün Bedeli*) 391
Roc in Lichen 805
Roche, Clemens Wenzeslaus Brentano de La 186
Godwi 186
Ponce De Leon 186
Rochester 315
Rockefeller Bilimsel Bursu 68
Rockefeller Vakfı 467
Rocky Dağları 821
Rodin 686
Rodin Müzesi 686
Roma 567, 1170
Havaalanı 568
Romanya 718, 814-815
Rosa, Tante 129
Rudel, Stefan 823
Rueda, Lope 466
Zeytinler (*Los Olivos*) 466
Ruhr havzası 813-815, 818-819, 823
Ruhr Tiyatrosu 819, 824, 828-829, 832, 838
Rui Horta-Escola Danca 805
Rumelihisarı 66, 505
Russell, Willy 835
Rust, Alan (Prof.) 682, 703, 884, 886, 908
Rusya 136, 150, 336, 571, 640, 660, 682, 806, 953, 1002

Sabancı Kültür Merkezi 885, 913-914, 1105
Sabancı Vakfı 1051
Sabuncu, Başar 235, 427
Sadi Bey 76
Sadur, Nina 808
Das Wunder Weib (*Şaşırtıcı Kadın*) 808
Sağıroğlu, Akın Berk 1110, 1127
Sağıroğlu, Duygu 925
Sağlam, Eraslan 497, 1137
Sağlar, Serap 611
Sahne 19
Sahne Sanatları Müzesi 676
Sait Faik 102, 119
Sakaoğlu Eryek, Funda 1102, 1127
Sakızlıoğlu, Başak 1034, 1047, 1100
Özdemir Nutku'nun Tiyatro Eleştiri ve Deneme Yazıları Üzerine Bir İnceleme 1047
Salamon, Gus 460
Salih Keramet Nigâr Bey 58
Salihli 219, 560-564, 566, 621, 757, 1024, 1103

Salihli Şiir İkindileri 219, 894
Salihli Tiyatro Festivali 1103
San Clemente 325
San Diego 309, 325-327
San Diego Hayvanat Bahçesi 325
San Francisco Examiner 316
San Fransisco 308-309, 311, 313, 316-317, 328, 466
Uluslararası Havaalanı 308
San Marco Meydanı 569
San, İnci (Prof. Dr.) 553, 623
Sanatseverler Derneği 277, 393
Sandalım Kıyıya Bağlı 1136
Sankovich, Lee D. 451
Santa Maria della Salute Bazilikası 568, 570
Saraç, Tahsin 235, 488-489, 876
Saraçhanebaşı 505
Sarafina 688
Saray Sineması 32
Sarıalp, Ayşe 901
Sarıgöllü, Kayhan 981
Sarıkuş, Çağlayan 961
Sarıoğlu, Dursun Ali 726
Sarıoğlu, Necip 880
Sarışın, Duygu 1042
Sartre, Jean-Paul 126-127, 221, 829
Gizli Oturum 127
Mezarsız Ölüler 126, 829
Saygılı Yosma 127
Sinekler 127
Saturday Review 437-438
Sausalito 309, 312
Sav, Ömer Atila 204-206, 405
Sav, Saffet 56
Savary, Jérôme 720, 835-836
Savaş 9
Savaş, Hülya 611, 973
Savcı, Bahri (Prof. Dr.) 236, 487
Say, Fazıl 655, 945
Sayar, Vecdi 546
Sayın, Hidayet 1007, 1020
Sazak, Selçuk 1131
Scarletti 10, 32, 111
Schaefer, Helmut (Dr.) 818, 824-825, 827-829, 832
Schaendlinger (Dr.) 354
Schaubühne 717, 742, 833, 838
Schauspiel Wuppertal (Wuppertal Tiyatrosu) 825
Schiffrin, Lalo 123
Schiller, Friedrich von 94, 99, 784, 837, 845, 915-916
Die Braut von Messina (*Messinalı Gelin*) 837
Haydutlar 784
Hile ve Sevgi (*Kabale und Liebe*) 99
Maria Stuart 99
Wilhelm Tell 94
Schiller-Theater 833, 835
Schimbcheiner, Agnieszka 886
Schirn Kunsthalle 803
Schlemmer, Oscar 794
Schlesien 7, 196
Schleswig-Holstein 97
Schlichter, Joseph 445
Schnitzler 835
Schopenhauer, Arthur (filozof) 197
Schönbrunn Saray Tiyatrosu 702
Schönburnn Sarayı 575, 688
Schröder, Gerhard 197
Schröder, Manfred (Peter Jason) 179
Schubert, Peter 837
Schumann, Peter 10, 111, 155, 441-442
Schwab, Walter 836
Schwabing 780, 787
Schwarts, Stephen 436
Schwarz, Helmut (Dr.) 707, 709
Regie 709

Seattle 305-307
Sefa Bahçesi 675
Seferihisar 651, 883, 1024, 1108, 1171
Segebrecht, Wulf 176
Sehrt (Prof. Dr.) 197
Seidel, Georg 821
Carmen Kittel 821
Sel, Haldun 49
Selahattin Akçiçek Kültür Merkezi 1008, 1020
Selçuk 12, 616
Selçuk Müzesi 616, 888
Selçuk Üniversitesi Dilek Sabancı Konservatuvarı 1051-1052
Selçuk, İlhan 932
Selçuk, Münir Nurettin 322
Dönülmez Akşamın Ufkundayız 322
Selden, Samuel (Prof.) 324-325
Oyun Yazarlığına Giriş (*An Introduction to Playwriting*) 324
Selim III. 368
Selleck, Tom 315
Selvi, Filiz 1030, 1139-1140
Selvi, Seçkin 405, 969, 1183
Semih Çelenk Tiyatro Evi 939
Serdaroğlu, Ümit (Dr.) 220, 232, 406
Serezli, Nevra 48, 1192
Sergen, Semih 611, 1017
Sermet, Tahsin 591
Serpil, Ercüment 1171
Sert, Ayton 126
Sertel, Atila 730-731
Sertel, Evren 880
Sertel, Vehbi Zeki (Meclis Başkanı) 945
Serviburnu 74-76
Session, Jam 312
Sevda Şener Sahnesi 1125
Sevengil, Refik Ahmet 252, 354, 362
Sevgen, Özcan 393
Sevgi 15, 17, 124, 128-129, 148, 150, 152-153
Tutkulu Perçem 15
Sevim, Ali (Prof. Dr.) 428
Sevim, Yasemin 1120
Sevinç Pastanesi 625, 650
Sevinçli, Efdal (Yrd. Doç. Dr.) 494, 529, 597, 630-631, 693, 1018, 1025, 1034, 1053, 1072, 1111-1112, 1115-1116
Hüseyin Rahmi Gürpınar (Yaşamı/Sanatı/Yapıtları) 530
İzmir Basın Tarihi 530
İzmir'de Tiyatro 530
Karagöz Evleniyor 530
Karagöz Mutfakta 530
Leblebici Horhor'un 140 Yıllık Serüveni 530
Meşrutiyetten Cumhuriyete Sinemadan Tiyatroya Muhsin Ertuğrul 530
Namık Kemal ve Tiyatro 530
Sewell, Arthur (Prof. Dr.) 88
Anger and After (Öfke ve Sonrası) 89
The Character and Society in Shakespeare (*Shakespeare'de Karakter ve Toplum*) 88
Seyhun, Ali 409, 411
Sezer, Sefa (Şafak Sezer) 881
Sezgin, İsmet 393, 736
Shakespeare Öldü 1108, 1171
Shakespeare, William 64, 68, 70, 88-89, 99, 214, 281, 283, 286, 305, 334, 341, 394, 449, 523, 610, 672, 678, 682, 684,786-787, 802, 845, 886, 917-918, 961, 973, 992, 997, 1005-1006, 1011, 1013-1014, 1016,

1038, 1044-1046, 1052-1053, 1055, 1065, 1067-1068, 1071-1072, 1085-1086, 1106, 1151, 1155-1156, 1158, 1169-1170, 1183
Coriolanus 684, 1067
Fırtına 334, 886, 888, 1086
Hamlet 252, 437, 446-448, 474, 517, 671, 802, 1005, 1055, 1068, 1155
III. Richard 341, 1005-1006
Kısasa Kısas 286, 1038
Kış Masalı 305, 1067
Kral Lear 66, 622, 678, 800-803, 1016, 1045, 1068
Kuru Gürültü 281
On İkinci Gece 99, 214, 1005, 1055
Othello 394-395, 678, 707, 961-962
Romeo ve Juliet 70, 1005
Veronalı İki Soylu Delikanlı 449, 1055
Shakira 323
Shallens, Laure 267
Shane, John Patrick 293
Prodigal Son (*Müsrif Oğul*) 293
Shapiro, Mel 449
Shaw, Bernard 95, 835
Shub, Vivienne 436
Sıcakkan Kültür Merkezi 1087
Sıcakkan, Erçin 1087
Sıdıka Hanım (su) 249
Sığacık 651, 882-885, 888, 1083-1084, 1108, 1138, 1171-1172
Sıhhiye 82, 86, 98, 115, 146, 395, 516
Sındır, Kamil Okyay 1125
Sıraselviler 125
Sıtkı Koçman Üniversitesi 1130
Sidis (Mr.) 331
Sidney 164, 721, 856-858, 860-862, 865, 868, 870-871, 874, 882, 884, 1030, 1159
Sidney Körfezi 871
Sidney Operası 871
Üniversitesi 856, 882
Sieben Gebirge (Yedi Dağ) 94
Siff, Ira 461
Silivri 1037
Simon, Neil 908, 912
The Gingerbread Lady (*Zencefilli Çörek Hanım*) 908
Sinanoğlu, Oktay (Prof. Dr.) 116
Sinanoğlu, Samim (Prof. Dr.) 86, 90, 115-116
Sinanoğlu, Suat 115-116
Sine Palas 701
Sinema-Tiyatro 386
Sine-Tiyatro 192
Singapur 861
Sipahi, Deniz 1032
Site Tiyatrosu (Deneme Stüdyosu) 505
Sivas 488, 495
Devlet Tiyatrosu 638, 1057
Six Public Acts (*Altı Halk Eylemi*) 444
Siyasal Bilgiler Fakültesi Amatör Tiyatro Topluluğu 208
Slovakya 703, 882
Sneider, Vern 901
Çayhane (*The Teahouse of the August Moon* (*Ağustos Mehtabı Çayhanesi*) 901
Sofokles 885
Antigone 885
Sokullu, Sevinç 257, 1048
Komedyanın Evrimi 257
Son Çığlık 474, 1137
Son Havadis 122, 192, 349
Son Mavi 120
Sonkan, Macit 575
Sonnenthal, Adolf Ritter von 368

Sontag, Susan 812
Sophokles 315
Oidipus Kolonos 315
Sorbonne Üniversitesi 209, 597
Southern University 652
Sovremennik Teatr 682
Sovyet Ordusu Merkez Tiyatrosu 805
Sovyet Rusya 150, 571, 660, 682
Soyer, Tunç 651, 883, 1024, 1108, 1172
Soysal, İlhami 236, 491
Soysal, Mümtaz 235
Soyşekerci, Hülya 1020
Soytarılar Okulu 649
Sönmez Erdenk, Sibel 705, 879, 1120
Sözer, Ali 746, 1125
Spielwerkstatt Berlin (Berlin Oyun Atölyesi) 842
Spiró, György 744
Dolandırıcı 744
Tavuk Kafası 744
Spolin, Viola 445
Spotlight 283-284
St. Louis Blues 338
St. Stephans Meydanı 361
Stack, Robert 973
Stanford Üniversitesi 708
Stanislavski 295-296, 395, 402, 604-605, 1185
Sanat Hayatım 395
Stapleton, Maureen 908
Stary Teatr (Eski Tiyatro) 671
Statzer, Ferdi von 32, 130
Stefanek, Paul (Doç. Dr.) 353, 580, 707-709
Tiyatro ve Avusturya'da Faşizm 708
Stein, Peter 717, 820, 833, 838
Steinbrenner Institute for Environmental Education and Research (Steinbrenner Çevre Eğitimi ve Araştırması Enstitüsü) 298
Steinbeck, John 874
Gazap Üzümleri 874
Steinhart, Gabriele 364-365, 369
Steppenwolf Theatre 304
Stewart, Ellen 437
Stiller, Ben 323
Stoll Önsahneli Tiyatro 301
Stone, Frank A. 384
Stone, Peter 435
Stoney Brook 465
Stoppard, Tom 455, 835
After Magritte (*Magritte'ten Sonra*) 455
The Real Inspector (*Gerçek Müfettiş*) 455
Strasberg Yöntemi 295-296, 442
Strasberg, Lee 295-297, 437, 442-443
Strauss Parkı 371
Strauss, Botho 804, 823, 835
Trilogie des Wiedersehens (*Yeniden Görüşmenin Üçlemesi*) 823
Zaman ve Oda 804
Strauss, Johann 351, 371, 578, 921-923
Venedik'te Bir Gece 921, 923
Yarasa 923
Strindberg 788, 835
Stroux, Stephan 787
Studiobühne (Stüdyo Sahnesi) 823
Stuttgart 15, 721, 790-791, 798-799, 801, 808
Balesi 791
Bopserstrasse 129
Devlet Tiyatroları 791
Garı 791

Operası 791, 793-794, 802, 838
Teknik Üniversitesi 798
Stüdyo Tiyatrosu 305, 837
Su, Ruhi 236, 249, 487, 502
Suat Taşer Kısa Oyun Yazma Yarışması 555, 606
Suat Taşer Tiyatrosu 605, 738
Suharto (Pakistan Cumhurbaşkanı) 498
Suhrkamp Verlag 172, 807, 816, 920, 929
Sultan Selim Camii 756
Sun, Muammer (besteci) 240
Sun, Selçuk 112, 123
Sunay, Cevdet (Cumhurbaşkanı) 470
Sungar, Kutay 999
Sungur, Sinan 633, 1069, 1126
Sunshine Train (*Günışığı Treni*) 457
Sururi, Gülriz 9, 48, 1078
Suveren, Kâmi 546
Suzan Lûtfullah Hanım 9
Süddeutche Zeitung 803
Süel, Akın 855
Süer, Deniz Üstüngel 604, 606, 641, 1125
Yaşamak Sevmektir 604
Süleyman (Kanuni Sultan) 515, 751, 754
Süleyman Demirel Üniversitesi 1042, 1044, 1052, 1128, 1154, 1158
Süleyman Nutki Bey 5
Süleymancı 586
Sümer, Dinçer 426, 614, 752, 963, 1136
Sümer, Güner 108-109, 113, 118, 120, 126-128
Sümerbank 32, 37, 70
Sümercan, Aysan 126
Sümeroloji 343
Süphandağlı, Sabri 518, 737
Süreya, Cemal 90, 666, 895, 1197
Süreyya Sineması 505
Sürür, Ali 523
Sürür, Ayten 523-524
Svetlovidov 850
Swayze, Patrick 315
Swinarski 671
Synge 315
Szajna, Józef 663-665
Dante 665
Replika 665
Székely, Gábor 742

Şahin, Feraye 1169, 1173
Dört Delikli Düğme 1173
Şahin, Melek 1087
Şahin, Mert Ersel 1061
Şahinbaş, İrfan (Prof.) 87, 89, 195, 201-202, 377, 1182
Şakirağaoğlu, Kurtuluş 981
Şehir Tiyatrosu 70
Şen, Banu 1032
Şen, Bilge 1079
Şen, Pınar 1030
Şen, Rıza 952-953
Şenbay, Nüzhet 395
Şener, Sevda (Prof. Dr.) 194, 236, 248, 488, 499, 613, 630, 697, 712, 962, 1017, 1042, 1048, 1125
Şengezer, Osman 1017
Şengil, Salim 233
Şenler, Şule Yüksel 471
Şensoy, Ferhan 614, 701, 715-716, 718-722, 735, 749, 762
Ce Fou De Gogol 720
Felek Bir Gün Salakken 720-721
Ferhangi Şeyler 719-722
Haldun Taner Kabare 721
Kahraman Bakkal Süpermankete Karşı 720

Parasız Yaşamak Pahalı 720
Soyut Padişah 701, 720
Şahları da Vururlar 720
Şu An Mutfaktayım 722
Şereflikoçhisar 223
Şiir Atölyesi 175-176, 180
Şiir İkindileri *bkz.* Salihli Şiir İkindileri
Şile 75, 141
Şinasi 268
Şair Evlenmesi 268
Sahnesi 958
Şirin'in Düğünü (*Shirins Hochzeit*) 424
Şirince 500, 888
Şirinkal, Funda 609, 731, 851
Şişli 505, 507
Şuayip Bey 77-78
Şükran-Rauf Nasuhoğlu Araştırma, Eğitim ve Kültür Merkezi 1131
Şvayk 655
Şvidkoi, Mikhail 661, 668, 682

Tabori, George 787, 814, 816, 820, 835, 910, 939
Bir Casusa Ağıt (*Reqiem für einen Spion*) 787, 910
Weisman und Rotgesicht (*Weisman ile Kızıl Yüz*) 787, 820, 939
Taeschner, Franz (Prof. Dr.) 94
Taksim 388, 818
TAL (Tiyatro Araştırma Laboratuvarı) 851
Talı, Burak 1110, 1127
Talimhane 134
Talu, Tolga 1030
Tamer, Ayşın 731, 851
Tamer, Ülkü 48, 278, 574, 614, 867
Tandem Tinta Blue 805
Tandoğan Meydanı 82
Taner, Cengiz (İstanbul Kültür ve Turizm Müdürü) 675
Taner, Demet 1078
Taner, Haldun 44, 86, 130-132, 134, 281, 349, 388-389, 511, 528, 614, 635-637, 675, 721, 877-878, 899, 917, 1020, 1077-1079, 1187
Ay Işığında Şamata (Ay Işığında Çalışkur) 635
Dün-Bugün-Yarın 1078
Gözlerimi Kaparım, Vazifemi Yaparım 877, 899, 917
Keşanlı Ali Destanı 281, 655, 1187
Lütfen Dokunmayın 528
Sersem Kocanın Kurnaz Karısı 44, 614
Vatan Kurtaran Şaban 1078
Tanır, Macide 101-102
Tanilli, Server 891
Uygarlık Tarihi 891
Tanin 480
Tanpınar, Ahmet Hamdi 897-898
Saatleri Ayarlama Enstitüsü 897
Tansel, Oğuz 232, 236, 488
Tansuğ, Sezer 220, 614
Tanzimat Dönemi 255, 363
Tarabya 71
Taranç, Berrak (Prof.) 1032
Taranç, Ragıp (Yrd. Doç. Dr.) 657, 879-880, 910, 1032, 1113
Tarhal, Tevfik 879
Tarih Edebiyat Sanat Kütüphanesi (TESAK) 1072
Tartan, Fikret 614
Tartan, Hakan (Konak Belediye Başkanı, Dr.) 925, 1024-1025, 1038
Tartan, Melek 925, 1125, 1145
Tasvir 481

Taşan, Berin 1008
Taşer, Suat 105, 558, 600, 603-606, 1092
Aşk ve Barış 603
Bir Dünya ki 603
Deli Dumrul 603, 852, 868
Tiyatro Meseleleri 603
Üç Duvarlı Dünya 603
Taşkın, M. Zeki 26
Mavi Boncuk 26
Taşucu İskelesi 935
Tatbikat Sahnesi 27, 47, 102, 504
Tatyana 41-42, 72-73
Taut, Bruno J. F. 86
Taygun, Ali 48, 616, 689
Taygun, Meral 49
Taylıeli 493, 1178
Köy Festivali 493
Şenliği 1178
Taylor, John Russell 88
Tayyare Apartmanı 701
Tayyare Sineması 701
Teater-och Operahögskolan 883-884
Teatr 661, 668, 682
Teatr Nowy (Yeni Tiyatro) 667
Teatro Ingenuo 805
Tebelak, John-Michael 435
Tecer, Ahmet Kutsi 46-47, 380, 504
Köşebaşı 46, 504
Tecer, Tolga 981
Tek Yenal, Ayşe 924
Tekand, Şahika 99, 575, 584, 975
Tekerek, Nurhan 1119
Teksoy, Rekin 574
Telegraph Tepesi 309
Temâşâ 190
Temellioğlu, Seda 1031
Temeşvar 366-367
Temiz, Okay 388, 628
Temur, Serpil 1017
Teos *bkz.* Sığacık
Teos Yazarlarevi Araştırma ve Uygulama Merkezi 1108, 1171
Tepebaşı 26, 505
Tepebaşı Tiyatrosu 385-386, 1073, 1182
Terakki Vakfı 966-967, 1038-1039
Tercüman 384
Teşvikiye 508, 698, 700
Teutoburg Ormanları 95
Tevfik Fikret 9
Tevrat 162
Texas 242, 332-333
Thalia Tiyatro 165
The Daily Telegraph 412
The Jazz Singer 591
The Living Theatre 437, 443-445
The Man of La Mancha 291
The Money Tower (Para Kulesi) 444
The Muslim World 384
The Northern Echo 412
The Proposition (Öneri) 452
The Sound of Music 342
The Times 88, 412
The Wheelers 805
Theater am Turm (Kuledeki Tiyatro) 803-804
Theater an der Ruhr 815, 818, 824, 828-829, 832
Theater an der Wien 372-373, 922
Theater Heute 816-817
Theater im Depot (Depo Tiyatrosu) 792, 822
Theater im Foyer (Fuayedeki Tiyatro) 809
Theaterwürfel 806
Theatre de Lys 292
Théâtre de Quatre-Sous 720
Théâtre des Nations 271
Théâtre Libre 266
Théâtre Montparnasse-Gaston Baty 271

Theatre Research 323
Theatre Royal 411
Theodoros Hall 37
Thornton Wilder Ödülü 68
Three on a Couch (*Bir Koltukta Üç Kişi*) 318
Thunderball 342
Tietze, Andreas (Türkolog Dr.) 549-550
Karagöz 549
Tiflis Üniversitesi 774
Tiğin, Tolga 126
Ti-Jen ve Kardeşleri 448
Tim Rice 433
Times Meydanı 289-291, 341, 463
Tiryaki, Şenol 1085, 1132
TİYAP (Tiyatro Yapımcıları Derneği) 733
Tiyatro 221, 1096
Tiyatro 70 505
Tiyatro 76 1004
Tiyatro Emek Ödülü 1017
Tiyatro Enstitüsü 85, 190, 194-195, 215, 222, 257, 287, 1160
Tiyatro Gazetesi 1143
Tiyatro Hizmet Ödülü 1016
Tiyatro Müzesi 371-372, 674, 676
Tiyatro Terminal 1169
Tiyatro Yazarları Derneği 959
Tiyatrohane 19, 1109, 1144-1145
Tiyatro-Sinema 203
Tiyatroya Hizmet Ödülü 992
TOBAV (Devlet Tiyatroları Opera ve Balesi Çalışanları Vakfı) 853
Tok, Zeynep Özge 919, 1015
Tokmak, Simgem 981
Tokmakçıoğlu, Erdoğan 712
Toktamış, Talay 526-527, 560, 637, 642
Tolstoy 454
Anna Karenina 454
Tonbul, Gürol 611, 903, 1025, 1034, 1048, 1100, 1109, 1119-1120
Tonguç, İsmail Hakkı 147
Tony Ödülü 292
Tophane-i Âmire 6
Toprak, Gülay 903, 905
Toprak, Işık 126
Toprak, Ömer Faruk 603
Toptaş, Özlem 981
Topuzlu, Cemil 737
Toraman, Cengiz 1136
Toskana 669
Toulouse 271
Toven, Baha (Mehmet Bahaeddin Toven) 56-57, 85
TÖS Tiyatrosu 237-238
Trabzon 17, 199, 771-772, 774, 981
Trabzon Devlet Tiyatrosu 771-773
Trabzon Sanat Tiyatrosu 774
Trela, Jerzy 703
Trinity Üniversitesi 334
Trissenaar, Elisabeth 837
Troilus ile Cressida 1068
TRT 259, 461, 483, 522-523, 697-699, 710-711, 881, 896, 954-955, 1031, 1100
Tulane Drama Review (sonradan *Drama Review*) 323
Tuluat tiyatrosu 746-747
Tuna Irmağı 361, 369-371, 741, 753
Tuna, Doğan 629, 659
Tunaboylu, Ayşe 1136
Tunalı, İsmail 377
Tuncağ, Muzaffer 720, 1008, 1020, 1030
Tuncay, Murat (Prof. Dr.) 521-522, 597-598, 604, 630, 631, 693, 715, 741, 905, 913, 963, 1031,

1034, 1041, 1048, 1070, 1109, 1120
Tuncel, Bedrettin (Prof.) 195, 201-202, 216, 377, 403, 675
Tuncer, Günsel 880-881
Tunç, Efter 877
Tunçağ, Muzaffer (Konak Belediye Başkanı) 1057
Tunçağ, Ümit 1030, 1086, 1108, 1125
Tungar, Hayati 574
Tural, Cemal (Orgeneral) 226, 228-229
Turan Emeksiz (gemi) 1166
Turan, Güven 973
Turan, Şerafettin (Prof. Dr.) 468-469, 472, 1008, 1017
Turanlı, Gani 574
Turgut, Ebru 1140, 1177
Turgut, Lemi 502
Turgutlu 1161
Turhan Hotiç, Deniz 1136, 1152
Turhan Kitabevi 251
Turkish Weekly 864
Tursunov, Taşpulat 682
TÜBİTAK Bilim Ödülü 10
TÜBİTAK Feza Gürsey Enstitüsü 10
Tüblek, Nehar 608
Tümer, Gürhan 1115
Tünel 26, 94, 132
Türel, Cüneyt 1017
Türk Dil Derneği 1014, 1017
Türk Dil Kurumu 115, 388, 564, 595, 904, 1014
Türk Kılavuzluk Örgütü 6
Türk Kuklası 324 ayr. bkz. Gölge Oyunu
Türk Kültürü Araştırma Ödülü 1064
Türk Mukavemet Teşkilatı 157
Türk Tiyatrosu 44, 255
Türk, Ceren 1127
Türkali, Vedat 499
Türk-Alman Dostluk Cemiyeti 128, 196
Türk-Amerikan Derneği 690, 886
Türkân Saylan Kültür Merkezi 1109
Türkân, Elif 263-264
Türkay, Sevgi 347
Türkçe 35-36, 52, 56-57, 66-68, 71-72, 90, 95, 100, 104, 129, 156-157, 197-198, 205, 242, 246, 285, 318, 347, 351, 367, 376-378, 380, 390, 402, 483, 498, 529, 549-550, 561-563, 595, 615, 624, 627, 649, 666-667, 684, 691-693, 707, 763, 788, 797, 813, 856, 859, 863, 868-869, 874, 887-888, 894, 921, 942, 958, 987, 1002, 1006, 1008-1009, 1013-1014, 1044-1045, 1055, 1068, 1072, 1094, 1182
Türkçeye Emek Ödülü 1008
Türkekul, Duygu 877
Türkel, Efe 1076
Türker, Dilek 945
Latife 945
Türkiye Bilimler Akademisi 11
Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) 7, 81, 86, 199, 730
Türkiye Devrimci Eğitim Şûrası 240
Türkiye Eleştirmenler Birliği 677, 904
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 255, 567, 1005, 1006, 1013, 1038, 1044, 1052, 1055, 1067, 1106, 1144
Türkiye İşçi Partisi 761
Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) 486

Türkiye Öğretmenler Sendikası Tiyatrosu 484-485
Türkmen, Seda 1015
Türkmut, Ece 1030
Türk-Yunan Dostluk Derneği 561, 563
TÜYAP Kitap Fuarı 932, 1153
Tüzün, Ferit 387, 391, 628
Çeşmebaşı 391
Tüzün, Yılmaz 622, 731, 851, 992
Tynan, Kenneth 677
Tyrone Guthrie Tiyatrosu 301

Uca, Metin 927, 1031
Uçkan, Ziya 574
Uğur, Necdet 499
Uğur, Nedim 501
Uğur, Neriman 905
Uğurlu, Nurer 487
Ulu, Erol 1004
Uluca, Derya 1171
Uluca, Kağan 1171
Uluç, Hıncal 969
Türkiye'nin Oscar Gecesi 969
Uludağ, Engin 1017
Uluergüven, Selçuk 731
Ulus 379, 504
Ulus 232-233, 252, 384, 572
Uluslararası Nancy Tiyatro Şenliği 268, 628
Uluslararası Sanat Festivali 805
Uluslararası Shakespeare Festivali 1155, 1158
Uluslararası Tiyatro Eleştirmenler Birliği 677, 1107, 1129
Uluslararası Tiyatro Enstitüsü (ITI) 407, 420, 511-512, 567, 582, 632, 681, 712, 782, 814, 823, 843, 958
Uluslararası Tiyatro Kongresi 387, 417
Uluslararası Tiyatro Şenliği 387, 996
Ulusoy, Mehmet 239, 266, 271
Ulvi Uraz Yönetmenlik Ödülü 388, 628
Ulyott, Philip 69
Umar, Bilge (Prof. Dr.) 561
Umulu, Ersin 731, 851, 857
Umulu, Esin 731, 851, 857
Uncuoğlu, Ayten 424, 1025, 1029
UNESCO 68, 768, 782, 818, 1107
UNIMA (Union Internationale de la Marionnette-Uluslararası Kukla Birliği) 910, 920
Union Meydanı 308
Urağ, Yıldırım 1087
Uran, Handan 557-558
Uraz, Ulvi 46, 388
Uslu, Didem (Prof. Dr.) 746
Uslu, Nazif 1096, 1143, 1166
Uslu, Nurhan 1119
Ustinov, Peter 1187
Ellerimin Arasındaki Hayat 1187
Utzenstorf 706
Uyan, Abdullah 608, 912, 1031
Uyguner, Muzaffer 491
Uygur, Nejat 532, 746-749, 762
Sizin ki Can da Bizim ki Patlıcan mı 762
Uysal, Süheyla 574
Uysal, Şefik (Prof. Dr.) 527, 604
Uzman, Kemal 1027
Uzman, Ümran 593
Uzunoğlu, Erhan 1086

Ülker, Uğur 1030
Ülkü, Vural (Dr.) 483, 512
Köpenikli Yüzbaşı (*Der Hauptmann von Köpenick*) 483, 512
Ünal, Cihan 1016

Ünlü Aycıl, Nil (Yrd. Doç. Dr.) 1042, 1044, 1128, 1156
Ünlü, Aslıhan 609, 1100, 1120
Muhteşem Zozote 609
Ünsal, Hüsamettin 614
Ürkmez Güney, Zeliha 777
Ürük, Ahu Gül 1030
Ürük, Yaşar 564, 1089, 1092, 1107
Üsküdar 505, 1053
Üsküdar Amerikan Koleji 43
Üstündağ, Muhittin 737
Üstüngel, Yüksel 641
Üzümcü, Levent 1053, 1139

V. Frank 1052
Valdez, Luis Miguel 465
Valois, Dame Ninette de 251, 391, 679
Van Gogh 689, 763
Vance, Nina 335
Vanya Dayı 214
Varna Limanı 347
Varnay, Astrid 97
Varşova 660-661, 663, 669, 673
Afiş Müzesi 533
Ulusal Tiyatrosu 667
Uluslararası Tiyatro Festivali 660
Üniversitesi Türkoloji Bölümü 666-667
Vatan 232, 349, 481
Vatandaş Oyunu 655
Vega, Lope de 281, 283
Fuente Ovejuna 281
Veinstein (Prof. Dr.) 571
Venedik 98, 348, 366, 567-568, 623
Venedik Sarayı 960
Veres, Frantisek 703
Veronese 687
Victory Gardens Theatre 304
Vietnam Savaşı 430, 448
Vinci, Leonardo de 687
Visdei, Anca 718
Aptallara Güzel Gelen Televizyon Dizileri 718
Don Juanna 718
Vista, Bela (Gündoğdu) 322
Vivaldi 351
Viyana 135, 245, 269, 346, 348, 350-354, 357, 361-363, 365, 367, 369-373, 375-376, 549-550, 566, 575, 577-581, 597, 609, 669, 688, 702-703, 706-707, 709, 742, 883, 922, 1124
Burgtheater 351, 357, 361, 367, 371, 375, 578
Halk Tiyatrosu 575
Reinhardt Semineri 575, 709
Sarayı 350
Tiyatro Enstitüsü 323, 346, 352, 577
Ulusal Kütüphanesi 353, 362
Üniversitesi Tiyatro Enstitüsü 245, 355, 707-708
Voigt, Wilhelm 513-514, 641
Volchek, Galina 682
Volkstheater 372, 575, 780, 782
Vural, Oral 503

Wagner Festivali 96
Wagner, Richard 96, 129
Der Ring des Nibelungen (*Nibelungen'in Yüzüğü*) 96
Lohengrin 96
Wagner, Wieland 96
Wagner, Wolfgang 96
Walcott, Derek 448
Walk, Don't Run (*Yürü, Koşma-Tokyo Maceraları*) 319
Warhol, Andy 670
Warlikowski, Krzysztof 670, 672
Warns, Guntbert 836
Warren Komisyonu 243

Washburn Hall 50
Washington 289-290, 335, 339, 429-431, 435-437, 466-467, 722
Bulvarı 318
Katolik Üniversitesi 339
Meydanı 291
Üniversitesi 307
Washington, George 328
Wassermann, Dale 437, 449
One Flew Over the Cuckoo's Nest (*Biri, Guguk Kuşunun Yuvası Üstünden Uçtu – Guguk Kuşu*) 437, 449
Wayne, W. (Prof.) 299-302, 305
Webber, Andrew Lloyd 433
Weber, Max (toplumbilimci) 197
Wedekind, Frank 579, 835
Baharın Uyanışı (*Frühlings Erwachen*) 579
Weigel, Helene 160, 170-172
Weill, Kurt 831-832
Wekwerth, Manfred 170
Werner, Franz Xaver Karl Georg Arthur von *bkz. Murad Efendi*
Wesker, Arnold 659, 678-681
Dört Mevsim (*Four Seasons*) 659, 680
The Journalists: A Triptych (*Gazeteciler: Üç Tablo*) 681
West Deutsche Algemeine Zeitung (*WAZ*) 815
What A Wonderful World 338
When the Saints Marching On 338
White, George 682
Whiting Proscenium Theatre 301
Wilde, Oscar 70, 1155
Wille, Bruno 837
William P. Hobby Havaalanı 335
Williams, Tennessee 296
Arzu Tramvayı 296
Wilms, Bernd (Dr.) 785-786
Wilson, Paul 886
Wilson, Robert 793-794, 800-803, 838
Windgassen, Wolfgang 97
Wisconsin Üniversitesi Profesyonel Tiyatro Eğitimi Okulu 703, 873-874, 882-883
Witkacy 670-671
Wittgenstein 795
Wjtkiewicz, Stanislaw Ignacy 670
Su Tavuğu 670
Wlinblad, Björn 334
Wood, Natalie 320-321
Worth, Dame Irene 682, 684
Wright, Frank Lloyd 333
Wright, Nicholas 835
Wurzbach Lexikon 362
Würtemberg Eyaleti 791, 799
Wyzsa Szkola Teatralna 884

Ya Gülmezlerse 650
Yağcı, Doğan 733, 1103
Yağcı, Sadık 731, 851
Yağmurdereli, Eşber 213
Akrep 213
Yakıcı, Arif 1062
Yakın Doğu Üniversitesi 956
Yakup Kadri 66
Yaban 66
Yalaz, Cüneyt 1117
Yalaz, Özkan (Röleve ve Anıtlar Müdür Yardımcısı) 675
Yalçın, Emre 1120
Yalçınkaya, Duygu 981
Yale Üniversitesi 290, 293, 295
Yalman, Ahmet Emin (gazeteci) 48
Yalman, Nur 63, 929
Yalman, Tunç 48-49, 682
Yalnız, Defne 925-926
Yamak, Kemal (Kurmay Albay) 227-228
Yamaner, Güzin 645

Yamanlar Dağı 775
Yapıcı, Necmi 1030
Yaprak 416, 509
Yardımcı, Nurettin (Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü) 674
Yarkut, Erdem 113, 182
Yaşam Boyu Hizmet ve Onur Ödülü 1158
Yaşar Üniversitesi 717
Yavaş, Hakan 578, 731
Yavuz, Hilmi 119
Yazgan, Yankı 1086
Yazko Edebiyat 604-605
Yeats, W. Butler 315
Yedi Köyün Yargıcı 733
Yeditepe 232, 236, 486, 614
Yeğmen, Mahir 501
Yeldeğirmeni 30
Yenal, Ercan 921
Yener, Recep 881
Yenersu, Işık 968
Yeni Asır 536
Yeni Delhi 861
Yeni Özgür Tiyatro (Neue Freie Volksbühne) 837
Yeni Tiyatro 19, 1086, 1111, 1125
Yeni Vatan 856, 863
Yeni Zelanda 88, 926, 1093
Yenice 1129
Yenice, Serap 1032
Yeniceli, Ersin 1133
Yenigün 192, 252
Yenigün, Hurşit 574
Yeniköy 71
Yenilik 232
Yenişehir Tiyatrosu 242, 244
Yer Demir Gök Bakır 266
Yeşilkaya, Akif 1042, 1044
Yeşiloğlu, Birgül (Dr.) 1166
Yılbirlik, Fatma Durmaz 1189
Yıldırım, Deniz 1030
Yıldırım, Hakan Taner 1125
Yıldız Parkı 483
Yıldız Sarayı 674-675
Yıldız Sarayı Tiyatrosu 676
Yıldız Teknik Üniversitesi 210
Yıldız, Ahmet Nihat 1141
Yıldız, Bülent 1129
Yıldız, Mehmet 999, 1113
Yılmaz, Ayla 675
Yılmaz, Betül 1030
Yılmaz, Cengiz 611, 1092
Yılmaz, Ertan (Prof. Dr.) 1033, 1104
Yılmaz, Mehmet 1115
Yılmaz, Mesut 674
Yılmaz Yayınları 712
Yılmazer, Kerem 968
Yiğitbaşı, İdil 1130
Yiğitbaşı, Ömer (Prof. Dr.) 583, 586-587, 629, 658, 1130
Yirmibeşin, Ekrem 56
Yoğurtçu Park Sineması 676
Yolcular 546, 1052
Yoldaş, Sebilay 981
Yoleri, Halil (Prof.) 1032-1033, 1039-1041, 1048, 1057, 1061, 1082, 1132
Yolga, Namık (Büyükelçi) 273
Yolyapan, İbrahim 236, 488
Yongacı, Tülay 1011
Yorgancıoğlu, Pelin Elçik (Dr.) 1166
York Festivali 404-405
Yorkshire Evening Press 412
Yorkshire Post 413
Yorulmaz, Meltem 975, 999
Yorum 856-857, 864, 874
Young Vic Theatre (Gençlik Tiyatrosu) 678
Yönder, Tunca 126, 546
Yörükoğlu, Atalay (Prof. Dr.) 236, 497, 551, 623
Yugoslavya 92

Yula, Özen 968, 1020
Yunanistan 37, 157-158, 336, 406, 420, 561-562, 672, 816
Yunus Emre 68
Yurdakul, Kuvvet 999
Yurdakul, Yunus Bekir 1008, 1109
Yurttaş Korosu 208
Yurttaş, Hüseyin 614, 1038
Yuvarlak Kafalar Sivri Kafalar 173
Yüce, Ali 894
Yüce, Kamuran 545-546
Yücel 105
Yücel, Can 85, 145-146, 715, 756-758, 760-762
Yücel, Erkan 126-127, 614
Yücel, Güler 757
Yücel, Hasan Âli (Milli Eğitim Bakanı) 15, 145, 147, 1005
Yücel, Su 757
Yüceli Şükran 1020
Yücel, Tahsin 108, 119, 551
Yücel, Yeni Hasan 757, 763
Yüksel Caddesi 1164
Yüksel, Ayşegül (Prof. Dr.) 648, 681, 712, 904, 963, 1000-1001, 1009-1010, 1016, 1042, 1048, 1078, 1163
Yüksel, Yetkin 1119

Zafer Keskiner Belediye Tiyatrosu 561
Zagreb 92
Zaim, Turgut 46-47
Zenâbir 1052
Zengin, Necati 774
Zentrum Theater und Kunst (Tiyatro ve Sanat Merkezi) 798
Zeren, Vecihe Özge 1121
Zeugma Girişim Grubu 232
Zeybek, Haşmet 426
Zeytinbağı köyü 503
Zeytinburnu Bozkurt İlkokulu 505
Zeytinburnu Tiyatrosu 505
Ziegel, E. 789
Zigetvar 751, 754
Zindell, Paul 436
Aydaki İnsana Gamma Işınlarının Etkisi Kadife Çiçekleri (The Effect of Gamma Rays on Man-in-the-Moon Marigolds) 436
Ziya Gökalp Kültür Merkezi 912-913
Ziyalan, Nedret 865
Ziyalan, Nihat 864-867
Severim Pazartesileri 867
Zobu, Vasfi Rıza 139, 630, 675
Zola, Emile 99
Gelin 99
Zoo Palast 155
Zsámbéki, Gábor 703, 741-742, 745
Zubi, Murat 1101
Zuckmayer, Carl 166-167, 483, 589, 639-640, 877
Der Gesang im Feuerofen (*Fırından gelen Şarkı*) 166
Köpenick Yüzbaşısı ya da Bir Alman Masalı (Der Hauptmann von Köpenick) 167, 483, 589, 639
Züngür, Aykut 1127
Zürih 271, 742

İstanbul'da başlayan, Ankara'da ve daha sonra uzun bir süre İzmir'de devam eden yaşamı boyunca çocukluğundan itibaren tek bir odak noktası vardır Özdemir Nutku'nun: Tiyatro.

Şiire yöneldiği Ankara yıllarında Mavi Hareketi'nin içinde yer alır. Bu yıllarda dönemin en dikkat çeken eleştirmeni ve Devlet Tiyatroları'nın edebi heyet üyesi ve bir dönem başkanı olarak tanınır. Nutku, aynı zamanda iyi bir caz piyanistidir ve spora, bilgisayara, pipolara, uzaya, yarış arabalarına olan tutkusuyla da bilinir.

Uzun akademik yaşamı boyunca pek çok öğrenci ve oyuncu yetiştirir; başta Shakespeare'den yaptığı çeviriler olmak üzere dünya tiyatrosundan yaptığı oyun ve inceleme çevirileriyle Türk Tiyatrosu'nun derin yatağını yeni ırmaklarla besler; yönettiği oyunlarla farklı oyunculuk ve sahneleme tekniklerinin denenmesine, yeniliklere kapı açar. Almanya ve Amerika'da edindiği tiyatro deneyimlerini kitaplaştırarak tiyatro ufkunun genişlemesine katkıda bulunur. Yurtdışında da pek çok ders ve konferans veren Nutku, ders kitaplarıyla eğitime verdiği katkılar dışında, tiyatro tarihine dair özgün eserlere imza atar.

Suda Ayak İzleri, *Özdemir Nutku'nun yaşamı boyunca öğrendiği, öğrettiği her şeyi ve hissettiklerini de özgün biçimde paylaştığı, her koşulda yaşamla kurduğu olumlu ve geleceğe dönük bağın ince ince nakşedildiği bir hayat dersi, belki de tek perdelik uzun bir oyun olarak da okunacak nitelikte.*

Özdemir Nutku (1931-İstanbul/2019-İzmir) Robert Koleji'i bitirdi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne bir yıl devam ettikten sonra DTCF İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne geçti. 1959'da Georg-August Üniversitesi'nde tiyatro yönetmenliği eğitimi aldı. Almanya'da bulunduğu yıllarda Heinz Hilpert'e asistanlık yaptı ve çeşitli özel tiyatrolarda oyunlar sahneledi. Türkiye'ye döndükten sonra 1961'de doktor, 1967'de doçent ve 1974'te profesör oldu. 1976'da İzmir'e yerleşerek Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Tiyatro Bölümü'nü, 1990'da İzmir Şehir Tiyatroları'nı kurdu. 1991'de Türkiye'nin ilk "Kamyon Tiyatrosu" projesini hayata geçirererek 72 beldeye turne yaptı. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde dekan yardımcılığı, dekanlık ve enstitü müdürlüğü yaptı. 2000 yılında KKTC'de Sahne Sanatları Fakültesi'nin kurucu dekanı oldu. Emekli olduğu 1998'den 2017'ye değin GSF'de dersler vermeye devam etti. Dört şiir kitabı, başta Shakespeare'in 28 eseri olmak üzere 52 oyun çevirisi, diğer eser çevirileri, çocuk ve yetişkin telif eserleri, sözlük çalışmaları ile toplam 143 esere imza attı. Çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmış 2000'den fazla eleştiri-inceleme yazısı ve makale kaleme alan Özdemir Nutku'nun, ulusal ve uluslararası 45 ödülü bulunmaktadır.

9 786254 052194

Tamamı bir defada ticari dolaşıma giren ve birbirini takip eden nüsha ve materyallere tespit edilmiş ayrılmaz bir bütün arz eden eserler için tek bir bandrol alınabilir. Bu durumda, söz konusu nüsha ve materyaller birbirinden ayrı satılamaz.

60 TL *(İki Cilt)*